ЗБОРНИК

ДОКУМЕНАТА И ПОДАТАКА
О НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОМ РАТУ
НАРОДА ЈУГОСЛАВИЈЕ

ТОМ

III

КЊИГА 10

РЕДАКТОРИ

Мирко Рачић
и др Душан Живковић, спољни сарадници

Одговорни уредник

Милош Крстић, потпуковник

ИЗДАЈЕ
ВОЈНОИСТОРИЈСКИ ИНСТИТУТ

ВОЈНОИСТОРИјСКИ ИНСТИТУТ

ЗБОРНИК

ЛОКУЛЛЕНАТА И ПОЛАТАКА О НАРОЛНООСАОБОЛИААЧКОЛА РАТУ НАРОЛА ЈУГОСААВИЈЕ

ТОМ

III

КЊИГА 10

БОРБЕ У ЦРНОЈ ГОРИ 1944. ГОДИНЕ

БЕОГРАД
1969.

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ!

БОРБЕ У ЦРНОЈ ГОРИ 1944. ГОДИНЕ

ДОКУМЕНТИ
ЈЕДИНИЦА НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ
И ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА ЈУГОСЛАВИЈЕ

БР. 1

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 7. ЈАНУАРА 1944. ШТАБУ ИТАЛИЈАНСКЕ ДИВИЗИЈЕ „ГАРИБАЛДИ" ЗА ПОСТУПАК ПРЕМА НАОРУЖАНИМ ГРУПАМА КОЈЕ НЕ ПРИПАДАЈУ НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОЈ ВОЈСЦИ И ПАРТИЗАНСКИМ ОДРЕДИМА[1]

12
7. јануара [194]4
18

ШТАБУ ИТАЛИЈАНСКЕ ДИВИЗИЈЕ „ГАРИБАЛДИ"

Из извештаја Ваше I бригаде о борбама са четницима и муслиманским бандама[2] у зони Туцање види се да Штаб те бригаде није начисто о поступку са наоружаним бандама на просторијама на којима се налазе јединице наше Народне--ослободилачке војске, односно јединице италијанских бригада те дивизије.[3]

Да би се убудуће спречио сваки неспоразум у овом погледу, као и да италијанске јединице не би биле изненађене на својим просторијама од наоружаних банди, поступак треба да буде следећи:

— На просторијама на којима се сада налазе или ће се налазити наоружане јединице Ваше дивизије, штабови бригада наредиће одмах да се разоружају сва лица која

' Копија оригинала (писана на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 3—1, к. 392.

[2] Мисли се на муслиманску милицију која је сарађивала са окупатором у борби против НОВЈ.

[3] Редакција није пронашла тај изЕЈештај 1. бригаде италијанске дивизије „Гарибалди", која је тада била распоређена на просторији с. Горажде — с. Бабино — с. Годочеље — с. Радманићи, под командом 4. пролетерске бригаде (види том I, књ. 16, док. бр. 121), где су дјеловале групе четника и муслиманске милиције.

носе оружје а не припадају јединицама Народно-ослободилачке војске, партизанских одреда, посадних чета и сл.

Никакве преговоре са наоружаним бандама не водити, већ у случају да исте одбију да предају оружје, присилити их да то ураде.

— Предузети најенергичније мјере да се на просторијама Ваших бригада одмах разоружају наоружане банде или појединци, па све одузето оружје предавати нашим најближим јединицама. У овом конкретном случају Ваша I бригада треба да буде у вези са нашом VII Црногорском ударном бригадом'* која се налази северно од ње, и да истој преда одузето оружје. Уопште Ваше јединице треба да одржавају што тешњу везу са нашим јединицама, од којих ће добијати потребне податке о непријатељу и евентуална упутства.

У смислу горе наведеног издајте одмах потребна наређења Вашим бригадама.[5]

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За штаб
Начелник — пуковник,
Р.[6] Приморац

*** Седма црногорска НОУ бригада се тада налазила на просторији р. Бистрица — с. Ракље — с. Ивање са задатком да затвара правце од Бродарева, Сјенице и Пештера (види том III, кш. 6, док. бр. 196).**

° Редакција није утврдила да ли је. и како, реаговао Штаб италијанске дивизије „Гарибалди".

" Рудолф

БР. 14

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ЛОВЋЕНСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 7. ЈАНУАРА 1944. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ИО ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ О НАПАДУ НА НЕПРИЈАТЕЉА НА ТЕРИТОРИЈИ РИЈЕЧКЕ И ЉЕШАНСКЕ НАХИЈЕ И О СИТУАЦИЈИ НА СВОЈОЈ ТЕРИТОРИЈИ[1]

ШТАБ
ЛОВЋЕНСКОГ НОП ОДРЕДА Копија

Бр
7-1-1944 год.

ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ

Положај

Ноћу између другог и трећег овог мјесеца наш први батаљон[3] заједно са Ударном групом[1] напао је непријатеља[5] у Ријечкој и Љешанској нахији. На читавом том сектору непријатељ је имао око 60 мртвих и толико рањених. Уништене су непријатељу двије хаубице и 500 граната као и један противколски топ. Заплијењен је један тешки и један лаки бацач које је задржала група. Заробљена су четири четника из Љешанске нахије који су пуштани. Група је имала једног мртвог и два рањена, док наш батаљон није имао губитака.

Ситуација код нас изгледа овако:

Комуникација Цетиње—Ријека Црнојевића—Подгорица[0] чини границу између територије коју ми држимо и контролишемо и оне коју држе Немци. Територију коју ми држимо или контролишемо углавном обухвата општине чевску, бјеличку, цуцку, соколску, дио ријечке и дио љешанске. Ћеклићска општина је скоро ничија, т. ј. некад уђемо ми а некад упане која групица крилашка.[7] Расположење маса на овом

[1] Копија оригинала (писана на машини, ћирилицом) у Архизу ВИИ, рег. бр. 4—2, к. 1675А.

[2] Дописано мастилом.

" Ријеч је о 1. ударном (катунском) батаљону (види том III, књ. 7, док. бр. 14).

[1] Односи се на Ударну групу батаљона (1. и 2. батаљон 4. пролетерске НОУ бригаде и 4. батаљон 5. црногорске НОУ бригаде) која је под командом Нике Стругара, дејствовала на територији Ловћенског НОП одреда (види т. III, књ. 6, док. бр. 80).

" Односи се на дјелове немачке 181. пјешадијске дивизије и четнике Јужног фронта (види „Хронологију ослободилачке борбе народа Југославиде 1941—1945", издање ВИИ, Београд, 1964, стр. 622).

" Сада: Титоград.

*** Ријеч је о јединицама сепаратисте Крста Поповића, које је он, уз помоћ италијанског окупатора, формирао у пролеће 1942. године.**

подручју је заиста за нас али одзив за војску је слаб. Има општина које не дају чак ни једног борца. Одржали смо зборове у Кат[унскојј нахији на Чеву, Бјелицама и у Цуце. На зборове дођу обично старци и дјеца, углавном неборци. Уколико се неко јави за војску, то обично бива из братстава и села која су и раније дала све што су имала: Попиводе и Велестовци, док она села и братства која нијесу давала раније не дају ни сад или врло мало.

Приликом последње акције у Ријечкој нахији запажена је једна промјена која нам иде у прилог. Ради се наиме о томе да кад су наше јединице напале Немце ни један од оних наших несрећника[1'] није опалио ни једног метка, него су се сви разбјегли чим су осјетили да се наши приближавају, док су на пр. Италијани-фашисти и по три пута јуришали на по^едину чуку. У ЈБуботињу је стање као и раније. Што се тиче Црмнице ова је разбијена као четнички центар али отсуство једне наше јединице омогућава четничким бандитима да [се] поново организују мада масе за то нијесу расположене, мада им недостаје свијести и одлучности да прилазе нашим јединицама. У срезу барском и Боки стање је тешко. Тамо су чести непријатељски гарнизони, а сем тога тамо се сјатио велики број бивших југ. официра који својим присуством и упутима утичу на домаће бандите који су извршили мобилизацију народа и упрегли га у јарам издаје а оно што се није дало оружати све су похапсили. Тамо су сада на реду потјере, претреси, засједе, прогони и хапшења партизанских породица и наших симпатизера. У Приморју и Боки стање је слично" ономе које је било 1942 и 1943 у Ријечкој и Црмничкој нахији. На Цетињу је такође извршена мобилизација. Сви старији ђаци су наоружани а оно што није наоружано принуђено је да ради за окупатора. Има у Цетињу око 1000 наоружаних људи али четири петине тога људства није ни за шта, т. ј. борбено расположење против нас равно је нули. Чак добар дио њих наши су симпатизери. Крсто Поповић"' је у неколико махова покушао да наоружа Његуше, али су сви то одбили сем њих 15—20 који су гајетски официри.[11]

[8] **Мисли се на четнике и зеленаше (крилаше).**

*** Односи се на појачан терор окупатора и четника над присталицама НОП-а. О томе опширније види у књизи Др Душана Живковића „Бока и Паштровићи у НОБ-у', изд. Војно дело, Београд, 1964, стр. 287—314.**

[10] **Вођа сепаратиста, сарадник окупатора. Погинуо у одметништву 1947. године.**

[11] **Односи се на официре краља Николе који су с њим, приликом пада Црне Горе 1916, одступили у Италију и у Гаети се реорганизовали и спремали за повратак, вјерујући у обнову Краљевине Црне Горе и династије Петровића.**

Једнога дана упао је Душан Вуковић[12] са једном групом од 40 бандита у Његуше с намјером да их присили да пођу да приме оружје, али сви су побјегли те је наредио да се пуца у њих. Ухватили су три старије жене, четири дјевојке и три младића које су прво испребијали па потом све потјерали у Цетиње гдје су их затворили. Остало се је разбјегло. Сад има њих око 20 који долазе кућама само ноћу да прихвате храну али нема их ни код нас мада смо ми предузели све да их што чвршће вежемо за нас. Ћеклићи су поручили и Крсту и Душану Вуковићу да се не усуђује за Цуце и Бјелице пролазити са каквом војском. Претсједник ћеклићске општине рекао је једнога дана Крсту на Чекању да је било доста издаје и срамоте и да је он, Крсто, крив за ту срамоту, а да он неће никада више примити окупаторску пушку и да ће то рећи и Ћеклићима, да партизанима неће правити никакве сметње уколико им тре[ба] да прођу и остану у Ћеклићима. Послије тога дошао је у Ћеклиће неки Милован Мирковић, командир чете у Крстовој војсци, и Ћеклићи су га истјерали из села. Код љешанских четника, заправо код једног највећег дијела осјећа се жеља да се врате кућама. Свега њих 60 пошло је у Подгорицу кад им је постављено питање ко хоће да се бије са нама гдје год то буде требало. Они заробљени причају да би сви дошли кућама само кад би то могли учинити.

Борце за Ваш батаљон[13] као и оне за попуну седме бригаде већ смо позвали, него је доста тешко пребацити то људство из среза барског довде усљед снијега и непријатељске контроле на комуникацији Цетиње—Ријека Црнојевића.

На подручју среза барског за сада је тешко или немогуће да се одржи јединица од око сто људи, те смо ми наредили да тамо остане око педесет најбољих бораца који ће имати да нападају мање групице непријатеља као и ликвидирати истакнуте бандите и у исто вријеме политички ће радити. Остало људство ће се пребацити овамо. Тих педесет бораца биће у двије чете, т. ј. биће костур за батаљон када буде услова да се исти формира. Кад Вам упутимо тражено људство послаћемо Вам тачан извјештај о нашим снагама.[14]

[12] Блиски сарадник Крста Поповића. Погинуо у одметнишгву после ослобођења Црне Горе.

[13] Односи се на Пратећи батаљон Главног штаба НОП одреда Црне Горе и Боке (види том III, књ. 7, док. бр. 1).

[14] Изостављени текст односи се на распоред и бројно стање територије. Слични подаци су објављени у тому III, књ. 7, док. бр. 14.

Главни штаб је упутио друга Петра Газиводу с тим да [замјени] на дужности замјеника политкома Одреда друга Мићана Петричевића. Друг Газивода се је разболио на путу. Лежи на Велестову и сви су изгледи да ће умријети кроз најкраће вријеме.[15] Једва се може чути кад говори. Баца не само крв већ и парчад џигерице. Дужност замјеника политкома за сада ће вршити политком Одреда друг Андрија Пејовић.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политком: Замјеник команданта[16]
капетан

БР. 3

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА 7. ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 8. ЈАНУАРА 1944. ШТАБОВИМА БАТАЉОНА ЗА ПОКРЕТ И ИЗВРШЕЊЕ ЗАДАТАКА НА НОВОЈ ПРОСТОРИЈИ[1]

Ш Т А Б
VII ЦРНОГ. УДАРНЕ
БРИГАДЕ
О. Бр. 3
8 јануара 1944 год.
Бијело Поље
У часова

ШТАБУ 3 БАТАЉОНА[2]

У току дана 7 о.мј. непријатељ је направио испад из Пријепоља у правцу Црнога Врха и Бијова Гроба. Јачина непријатеља је око 800 војника.[3]

[16] Газивода је послије извјесног времена оздравио.
" Замјеник команданта је тада био Бошко Куљача.

[1] Оригинал (писан на машини. ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 1—1, к. 759.
*** Наређење је достављено свим штабовима батаљона и јединице су се размјестиле по овом наређењу (види Архив ВИИ, рег. бр. 26—4, к. 754).**
' Нијемци, четници и муслиманска милиција, јачине 500—600 људи, извршили су напад 5. јануара 1944. на положаје 3. санџачке бригаде: Камена Гора—Влака и истога дана их заузели (види том I,

Јединице IV пролетерске, Бјелопољског одреда и талијанске бригаде из састава Дивизије „Гарибалди", 8 о.мј., водиле су борбу на просторији сјеверно од Црнога Врха и Бијова Гроба.

На просторији Кичево—Граб налазе се јединице талијанске бригаде из састава Дивизије „Гарибалди", лијево од талијанске бригаде налазе се јединице III Санџачке бригаде.

Један батаљон IV бригаде и јединице Бјелопољеког одреда налазе се јужно од Бродарева (Јасен—Рогујевац).

Наша бригада добила је задатак да се са ове просторије пребаци на просторију Шаховићи—Мојковац.

На осталим секторима наших јединица нема битних промјена.

У вези горе изложеног,

НАРЕЂУЈЕМ:

1 батаљон 9 о. мј. најкасније у **4** часа извршиће покрет правцем: Затон — Обров — Бијело Поље уз поток Љешницу — Окладе — Шаховићи. По доласку у Шаховиће батаљон ће се смјестити у Вратиште са задатком темељитог рушења друма Шаховићи — Павино Поље, Шаховићи — Мојковац. Овај батаљон ће свакодневно упућивати извиђачка одељења правцем Вратиште — Ракољска — Гудуре: Остала упутства штаб батаљона добиће од штаба бригаде у Шаховиће.

3 **батаљон** 9. о. мј. у 5 часова извршиће покрет правцем: Бијело Поље — Окладе — Шаховићи — Павино Поље. По доласку у Павино Поље батаљон ће се смјестити у село Крстаћи уколико буде слободно, а уколико Крстаћи буду заузети са неком другом јединицом батаљон смјестити југоисточно од школе у Павино Поље (група кућа око џамије). По доласку на овој просторији командант батаљона јавиће се телефоном штабу бригаде. Штаб батаљона ће се обавијестити о положајима које држе батаљони талитанске бригаде и са истима ухватити везу. Штаб талијанске бригаде налази се у Павином Пољу.

Један батаљон III Санџачке бригаде налази се на просторији села Кичево. Са овим батаљоном одмах ухватити везу и обавијестити се о ситуацији према Црном Врху и Бијовом Гробу. Остала упутства штаб батаљона добиће у Шаховиће од штаба бригаде.

књ. 16, док. бр. 124). Дијелови 4. пролетерске НОУ бригаде су 8. јануара водили борбу против ових снпга непријатеља на правцу Слатина—Бродарево, а 7. црногорска НОУ бригада је водила бооб\' 11. јануаоа (види опеоацијски дневник 3. ударне дивизије, Архив ВИИ, рег. бр. 26—4. к. 754).

2 батаљон 9. о. мј. у 5 часова извршиће покрет правцем Бијело Поље — мост Слијепац[4] — Лепенац — Мојковац. Батаљон ће се смјестити у [Мојков]ац[г] са задатком темељитог рушења комуникације Мојковац — Шаховићи. [Ба]таљон ће водити рачуна о томе да се главни задатак овога бата[љона] [с]води на рушење пута. Уколико се буде добило обавјештење о че[тничким] групицама, које се крију у околини Мојковца и Горњих Поља, штаб [батаљона] ће водити рачуна да се исте похватају.

4 батаљон 9 о. мј. у **5** часова извршиће покрет правцем [Обров] — Равна Ријека. По доласку у Равну Ријеку батаљон ће се смјестити [у Врапче] Поље са задатком рушења комуникације Бијело Поље [Шаховићи]. [Ба]таљон ће са собом понијети телефон те ће бити везан са Би[јелим Пољем] и штабом бригаде.

Овај батаљон ће водити рачуна о четничким групама које се налазе на просторији Равноречке општине, те исте немилосрдно уништавати.

Штаб 2 и 4 батаљона по доласку на нову просторију имаће више могућности за војно-политички рад по јединицама. Исто тако ово важи за 1 и 3 батаљон.

С обзиром да је наше људство младо објаснити му претурање на новом терену да не би исто схватило ово као неку тежу ситуацију. Просторија на коју смо се до сада налазили попаљена је те је иста за нас незгодна.

Батаљони ће организовати исхрану на терену преко народноослободилачких одбора. Интенданти батаљона водиће рачуна о набавци коња.

Болница ће поћи са другим батаљона и смјестити се у Мојковац.

Штаб бригаде налазиће се у Шаховиће.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар

Замјеник команданта капетан,
Миливоје Грозданић

[6]Пов. о. бр. 3
8.1 1944.

[4] Односи се на с. Слијепач Мост.
[5] У документу су, услед оштећења, на неколико мјеста избрисана слова или ријечи.
" На полеђини документа написано мастилом.

БР. 14

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА НИКШИЋКОГ НОП ОДРЕДА ОД 13. ЈАНУАРА 1944. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЦРНЕ ГОРЕ И БОКЕ О БРОЈНОМ СТАЊУ И О БОРБАМА ВОЂЕНИМ ДО 12. ЈАНУАРА[1]

ШТАБ
НИКШИЋКОГ Н. О. ПАРТ. ОДРЕДА
Бр. 7 Копија
13-1-1944. г. у №
Положај

ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ

Положај

У вези Вашег наређења[2] бр. 2 од 1-ог ов. мј. обавештавамо Вас о стању на територији нашег Одреда напомињући да у овом извјештају не можемо одговорити на сва тражења у поменутом наређењу из разлога што од појединих наших јединица, услијед удаљености, нијесмо могли прикупити потребне податке.

Број јединица и стање код ових: На територији овог Одреда формирана су 3 батаљона који су и до данас остали непотпуњени а спајање нијесмо учинили из разлога што смо очекивали бољу мобилизацију и што су батаљони, формирани на територији појединих општина, имали чисто локални карактер а ситуација није дозвољавала њихово претурање. Тако смо морали увијек држати један извјестан број људства на главним излазимо (путевима) из Никшића као и према Билећи односно Вилусима. Наш I батаљон броји данас свега 30 бораца. Ови другови су већином из нашег бившег II и III батаљона који нијесу отишли за VI Ц.[рногорску] бригаду. Штаб батаљона је попуњен а обзиром на квалитет људства батаљона располаже са друговима за попуну команди чета. 1 чета већ је оформљена. Обзиром на неуспјех шесте офанзиве те ради тога и побољшања политичке ситуације надамо се да ћемо успјети пупунити овај батаљон бар на 50—60 бораца. Овај батаљон налазио се на простору Рубежа — Градац — Луково а сада контролише

' Снимак копије оригинала (писаног на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, филм Црна Гора, бр. 1/952—953.

~ Редакција није пронашла тај документ.

Правац Никшић — Глибовац — Горње Поље. II батаљон броји 110 бораца и контролише простор општине вучедолске и бањске. Према њиховом извјештају од 9. ов. мј.[3] имали су по одласку Њемаца са Вилуса 28 пр. мј. неколико борби са четничким бандама[4]. У овим борбама четници су имали једног мртвог, неколико рањених и 15 заробљених, које су послије разоружавања пустили кућама. Наши нијесу имали губитака. Ниједан од штабова батаљона уопште нам не доставља релације те услед тога штаб није уредно водио операцијски дневник нити релације. У овом смислу правили смо кратке забелешке. Скренули смо пажњу штабовима батаљона на вођење администрације, пренијели Ваше директиве и издали потребна упутства. Тек од почетка ове године овај Штаб водиће уредно операцијски дневник и релације. Од 31 октобра па до почетка 1944 године нијесмо имали неких важнијих борби а о свима смо Вам јавили у редовним нашим извјештајима. У Голији постоји једна чета јачине 50 бораца која има карактер партизанске страже. Ова чета контролише терен општине голијске. Људство је младо, неискусно и тешко да би се, бар пола, могло одвојити са свога терена. Људство у нашим батаљонима је високог морала, расположено и одано борби. Војничка способност и квалитет на висини ударних батаљона иако још увијек недовољно уздигнутих. Обука се изводи иако не у довољној мјери. Ипак настојимо да се у том погледу учини што се може више. Војничке курсеве нијесмо образовали код овога Штаба јер нам то није дозвољавала удаљеност јединица и ситуација на територији Никшићког одреда. На територији нашег Одреда постоје три команде[5]: Горње Поље, Жупа и Велимље. Свака од њих има свој посадни вод са око 20 бораца. Њихово људство је младо и војнички неиздигнуто. На територији нашег Одреда постоји неколико мјештанских јединица од којих смо до сада успјели да активизирамо само душку и милочанску чету, док остале не врше своју дужност те се на њих немогуће ослонити.[6] Настојимо да их што је могуће више уздигнемо водећи увијек курс да све што се може из ових јединица извучемо за ударни батаљон или посадне јединице код команди мјеста.

[3] Редакција није пронашла тај изБјештај.

[4] Ријеч је о Вучедолској четничкој бригади (види Архив ВИИ, архиву ДМ, ЦГ—Б—846).

[5] Мисли се на команде мјеста.

" Односи се на теренске партизанске чете, које су биле формиране у свим селима на подручју одреда, са задатком да чувају села и врше разне послове ради обезбеђења ослобођене територије.

Kolonja

13-I-1944 g. u 10 h

GLAVNOM STABU NOV i PO za CRNU GORU i BOKU

POLOŽAJ

o stanju U vezi Vašeg naređenja br.3 od 1-og ov.mj. na teroterriji našeg Odreda napominjući da u ovom izvještaju ne može odgovoriti na sva traženja u pomenutom naređenju iz razloga što od pojedinih naših jedinica, usljed udaljenosti, nijesmo mogli prikupiti potrebne podatke.

NOV JEDINICE I STANJE MOD OVDE : Na teroterriji ovog Odreda formirane su 3 bataljona koji su i do danas ostali nepotpunjeni a spajanje nijesmo učinili iz razloga što smo očekivali bolju mobilizaciju i iste su bataljoni formirani na teritoriji pojedinih opština, imali čisto lokalni karakter a situacija nije dozvoljavala njihovo premještanje. Tako smo morali uvijek držati jedan izvjesan broj ljudstva na glavnim izlazima /putevima/ iz Nikšića kao i prema Bileći odnosno Vilusima. Naš I bataljon broji danas svega 30 boraca. Ovi drugovi su većinom iz našeg bivšeg II i III bataljona koji nijesu otišli sa VI Crnogorskom brigadom. Štab bataljona je popunjen s obzirom na kvalitet ljudstva bataljon raspolaže sa drugovima za popunu komandi četa. 1 četa već je oformljena. Obzirom na neuspjeh šeste ofenzive te radi toga i poboljšanja političke situacije nadamo se da ćemo uspjeti popuniti ovaj bataljon bar na 50-60 boraca. Ovaj bataljon nalazio se na prostoru Babića-Gradac-Lukovo a sada kontroliše pravac Nikšić-Glibavac-Gornje polje. II bataljon broji 110 boraca i kontroliše prostor opštine vučedolske i banjske. Prema njihovom izvještaju od 9 ov.mj. imali su, po odlasku Njemaca sa Viluse 23 pr.mj., nekoliko borbi sa četničkim bandama. U ovim borbama četnici su imali jednog mrtvog, nekoliko ranjenih i 15 zarobljenih koje su poslije razoruživanja pustili kućama. Naši nijesu imali gubitaka. Nijedan od štabova bataljona uopšte nam na dostavljaju relacije te usled toga štab nije uredno vodio operacijski dnevnik niti relacije. U ovom smislu pravili smo kratke zabeleške. Skrenuli smo pažnju štabovima bataljona na vođenje administracije prenijali Vaše direktive i izdali potrebna uputstva. Tek od početka ove godine ovaj štab vodiće uredno operacijski dnevnik i relacije. Od 31 oktobra pa do početka 1944 godine nijesmo imali naših većih borbi a o ovima smo Vam javili u redovnim našim izvještajima. U Goliji postoji jedna četa jačine 50 boraca koje ima karakter partizanske straže. Ova četa kontroliše teren opštine golijske. Ljudstvo je mlado, neiskusno i teško da bi se, bar polu, moglo odvojiti sa svoga terena. Ljudstvo u našim bataljonima je visokog morala raspoloženo i odano borbi. Vojnička sposobnost i kvalitet na visini udarnih bataljona i ako još uvijek nedovoljno uzdignutih. Obuka se izvodi ali i ako ne u dovoljnoj mjeri. Ipak nastojimo da se u tom pogledu učini što se može više. Vojničke kurseve nijesmo obrazovali kod ovoga Štaba jer nam to nije dozvoljavala udaljenost jedinica i situacija na teritoriji nikšićkog Odreda. Na teritoriji našeg Odreda postoje tri komande: Gornje polje, Šuplje i Velimlje. Svaka od njih ima svoj posadni vod sa oko 20 boraca. Njihovo ljudstvo je mlado i vojnički neizdignuto. Na teritoriji našeg Odreda postoji nekoliko mještanskih jedinica od kojih smo do sada uspjeli da aktivisiramo samo đake i omladinsku četu dok četaši ne vrše svoje dužnosti te se na njih nemoguće osloniti. Nastojimo da ih što je moguće više uzdignemo vodeći uvijek kurs da sve što se može iz ovih jedinica izvučemo za udarni bataljon ili posadne jedinice kod komandi mjesta.

IZVOD IZ OPERACIJSKOG DNEVNIKA OD 1 do 12 1944 godine :

Stanje kod neprijatelja bez promjene. Dostavljamo, u prilogu, raspored fortifikacijskih utvrđenja i jačinu posade u ovima u pojedinim mjestima našeg Odreda. Raspored naših jedinica ovakav je: Naš "1" zatvara pravac Nikšić-Glibavac-Gornje polje i kontroliše okolna sela. III bataljon kontroliše sektor Štedim-Kusida i putem patrola kontroliše dio rudničko-trepačke opštine sjeverno od puta Kusida-Trebinje. I bataljon kroz teroterijom opštine vučedolske i banjske. Prema njihovom izvještaju [illegible] kontroliši teroteriju, južno i zapadno od linije Trubjela-Podbožur-Spilja-Vilusi-Petrovići-Vrbanovići-Bileća.

4 ov.mj. naš I bataljon vodio je borbu sa četnicima na sektoru Štedim-Kusida. Četnici su dolazili sa dva pravca: Od Trubjela u jačini oko 100-150 i od Nikšića u broju oko 80 sa Lelićem. Napomenutom terenu [illegible] jedna četa 2 bataljona. Borba je vođena tokom čitavog dana

Фотокопија прве странице документа бр. 4

ИЗВОД ИЗ ОПЕРАЦИЈСКОГ ДНЕВНИКА ОД 1 ДО 12 [ЈАНУАРА] 1944 ГОДИНЕ:

Стање код непријатеља без промјене. Достављамо, у прилогу распоред фортификацијских утврђења и јачину посаде у овима у појединим мјестима нашег Одреда.[7] Распоред наших јединица овакав је: Наш „1" затвара правац Никшић — Глибавац — Горње Поље и контролише околна села. II батаљон[8] контролише сектор Штедим — Кусиде и путем патрола контролише дио рудинско-трепачке општине сјеверно од пута Кусиде — Требиње. 2 батаљон креће се територијом општина вучедолска и бањска. Према њиховом извјештају четници контролишу територију јужно и западно од линије Трубјела—Подбожур—Спила—Вилуси—Петровићи —Врањеновићи—Билећа.

4 ов. мј. наш батаљон водио је борбу са четницима на сектору Штедим—Кусиде. Четници су долазили са два правца: Од Трубјеле у јачини око 100—150 и од Никшића у броју око 80 са Лалићем.[0] На поменутом терену налазила се само једна чета 3 батаљона. Борба је вођена током читавог дана. Резултат борбе: 1 мртав и један рањен код непријатеља, док наши нијесу имали губитака нити рањених.

Наш 2 батаљон од одласка Немаца са Вилуса имао је неколико борби са четницима како је напријед назначено. Плијен: 15 пушака.

Чета 1 батаљона, јединица при команди мјеста и овом штабу водиле су 12 ов.мј. током читавог дана борбу са непријатељем на сектору Глибавац—Товић—Градина—Брезовачке главице. Јачина непријатеља: 60 Њемаца, око 300 четника уз садејство посаде са Уздомира која је била појачана и бројала око 150 Њемаца и четника. Циљ непријатеља је био обезбеђење сјече дрва у Брезовику и Глибавцу, у чему је и успио захваљујући томе што је током ноћи посио главне положаје. Наше јединице успјеле су да протјерају четничке банде са најистакнутијих положаја и приморале непријатеља да прекине сјечу дрва прије времена. У овој борби ми смо имали једног лакше и једног теже рањеног друга. О губитцима код непријатеља не знамо иако их је имао према причању сељака и траговима крви које су примјетили наши борци по протјеривању непријатеља за Никшић. Истога дана једна чета 3 батаљона потпомогнута са мјештанским јединицама водила је борбу са групом од око 150 четника на сек-

[7] Редакција није пронашла тај документ.

" Односи се на 3. батаљон.

*** Рако Лалић, четнички командант (види том III. књ. 7, док. бр. 200 и 202).**

тору Кочане—Стуба. У овој борби непријатељ је имао једног рањеног и једног мртвог. Заплијењена једна пушка.

Рад на мобилизацији: Ову увијек изводимо на добровољном принципу користећи за то сеоске конференције, зборове, омладинске скупове и приредбе као и мјештанске јединице. Поред великог рада одзив је незадовољавајући. Укупан број мобилисаних од капитулације Италије на овамо: 60 бораца упућених у батаљон за V Ц.[рногорску] бригаду; 112 бораца упућених за VI Ц.[рногорску] бригаду; 60 бораца које је мобилисала V Ц.[рногорска] бригада пролазећи кроз Бањане и Рудине; 210 бораца у батаљонима овога Одреда и посадним јединицама команди мјеста. Поред тога већи број другова запослених код народноослободилачких власти и на другим мјестима.

Предлоге за унапређење официра и п.официра достављаћемо накнадно. Издали смо свим јединицама потребно парођење[10] за разоружање свих лица која се не налазе на дужности додијељеној им од стране наших војних и позадинских власти. Заклетву бораца у Одреду нијесмо извршили. Доставите нам текст заклетве.

Људство за VII Ц.[рногорску] бригаду нијесмо упутили из разлога што нам то не дозвољава малобројност бораца у Одреду и ситуација на територији овог Одреда. Сем тога у Вашем наређењу број 2 од 1. I 1944 г.[11] изричито је наведено да ће се то питање посебно ријешити. Ми овдје наглашавамо да не само што нам је немогуће слати борце за VII Ц. бригаду него истичемо неопходну нужност доласка једног или два ударна батаљона на територију нашег Одреда па тек онда да би онемогућили разоран четнички рад и пропаганду у појединим мјестима нашега Одреда.[12] Рад четничких банди нарочито се осјећа по одласку јединица Херцеговачке дивизије[13] са територије Одреда. 8 ов.мј. све јединице Херцеговачке дивизије напустиле су територију нашег Одреда у циљу концентрације својих снага, чишћења територије у правцу Невесиња и других задатака који буду стављени пред њима. Од Кусида па све до територије коју држе јединице Херцеговачке дивизије нема наших снага осим нашег II батаљона. Ово су сувише мале снаге да могу контролисати оволику територију поготову сада када реакција диже главу и покушава поново да се организује и концентрише на овом

[10] Редакција није пронашла то наређење.

[11] Види том III. књ. 7, док. бр. 1.

[11] Крајем јануара 1944. Штаб 2. ударног корпуса упутио је 6. цпногорску бригаду на подручје Никшићког НОП одреда (види том III. књ. 7, док. бр. 38).

" Односи се на 29. херцеговачку дивизију НОВЈ.

терену. Обавијештени смо да је штаб Херцеговачке дивизије тражио од штаба II Ударног корпуса да на наш терен упути једну од црногорских бригада. Са овим се захтјевом потпуно слажемо и ми као и друг Раде Кнежевић који вам је потребу овога и раније истицао.

Синоћ смо извијештени од другова из штаба Дурмиторског одреда да су свој V батаљон упутили од Шавника у правцу Ивања и ставили га под команду овога штаба.[14]

Политичка ситуација и стање код команди мјеста изнио Вам је друг политком Одреда у ранијем свом извјештају.

Пошаљите нам знаке распознавања.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар,[15] Командант — мајор,[16]

П. С. У извјештају о броју јединица и стању код ових пропустили смо навести наш 2 батаљон који броји 60 бораца и контролише терен Кусиде—Штедим.

[14] Штаб Дурмиторског НОП одреда је 8. јануара 1944. наредио том батаљону да са просторије Бијела—Милошевићи—Крново крене у правцу Буковика и да се стави под команду Штаба Никшићког НОП одреда. Батаљон је 17. јануара 1944. упућен у правцу с. Кусиде. (Види Архив ВИИ, рег. бр. 14—5, к. 1674 А).

[15] Политички комесар је тада био Нећељко Мартиновић.

" Командант је тада био Војислав Ђурашевић.

БР. 14

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ЛОВЋЕНСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 19. ЈАНУАРА 1944. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ О УСПЈЕШНОМ НАПАДУ НА ЊЕГУШЕ И КОСОВИ ЛУГ[1]

ШТАБ
ЛОВЋЕНСКОГ НОП ОДРЕДА
Број: 18
19-1-1944 год.
Положај

ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ

Положај

Извештај са наше територије је следећи:

Наш батаљон у заједници са II батаљоном IV Пролетер. бригаде[2] предузели су чишћење Његуша од четничко-сепаратистичких банди.[3] После врло кратке борбе наше јединице су убиле једног, а раниле једног четника, заробили смо 12 јадова,[4] које смо послије саслушања пустили кући. Заплијенили смо 12 пушака, 1 револвер, 2 писаће машине и 1 радио--апарат, који је неисправан. Окупатор није предузимао никакве мјере противу нас иако је био удаљен свега два километра. Послије извршене акције наше јединице су се повукле на првобитне положаје. Са наше стране није било губитака. Наша Цеклинска чета водила је борбу 17-1- са 150 Њемаца,[8] који су били модерно наоружани, имали су чак и два топа. Њемци су покушали да запосједну положаје на Горње Улиће, које су држале наше јединице, послије краће борбе Њемци су повраћени, па су се чак дали у бјегство у правцу Цетиња. Са наше стране није било жртава, а на страну непријатеља није нам познато.

[1] **Копија оригинала (писана на машини Кирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 16—2, к. 1675 А.**

[2] **Други батаљон 4. пролетерске бригаде тада је био у саставу Ударне групе батаљона која је оперисала на територији Ловћенског НОП одреда (види том III, књ. 6, док. бр. 80).**

[3] **Та је акција изведена 11/12. јануара 1944 (види том III, књ. 7, док. бр. 18).**

[4] **Мисли се на заробљене четнике и сепаратисте.**

[5] **Односи се на дијелове 181. њемачке дивизије, која се тада налазила на територији Црне Горе и Боке (види документ у Архиву ВИИ, рег. бр. 11—4 а. к. 73 А).**

Ноћу између 18 и 19 ов.мј. двије чете нашега батаљона у заједници са дјеловима ударне групе предузеле су акцију чишћења Косовог Луга. Резултати ове борбе нијесу нам још познати, па ћемо вам их накнадно послати.[6] Људство из среза бококоторскога и среза барскога позвали смо да се пребаци на нашу слободну територију, гдје ћемо га формирати у једну јединицу. Истих нам број није познат, но ни у ком случају не прелази 40 бораца. Људство за VII бригаду смо послали и то 57 бораца, више нијесмо могли послати сем ако би послали из овог јединог батаљона кога имамо на читавој територији.

У првом извјештају смо вам послали од прилике снаге непријатеља које су и сада исте. Наредили смо нашим обавештајним органима да нам покупе тачне податке о непријатељу и његовим слугама на читавом подручју, па када нам их доставе ми ћемо вас одмах обавијестити.

Снаге са којима ми располажемо на нашем су подручју следеће: један батаљон од 80 бораца, једна самостална четица од 26 бораца, наш пратећи вод од 15 бораца и два вода при командама мјеста који броје 35 људи, од којих су 15 неспособни уопште ма за какву борбу. У ово људство убројени су курири као и они другови које дајемо као пратњу вијећницима и позадинским радницима.

Шаљемо вам тражене курире и то: Јовановића Божа, поднаредника југ. војске Бјелоша, ступио у партизане прије десет дана, и Милована и Радивоја Абрамовића, два добра и вриједна омладинца, нијесу служили војску, ступили у партизане прије кратког времена. Дисциплиновани су и послушни.

Друг Илија Јовићевић упућује се на курс за об. органе, резервни је поручник бивше југ. војске.

Стенографа [не]имамо ни једног да вам пошаљемо а тако исто ни извјежбаних дактилографа. Једино би вам могли упутити нашег секретара, који није бог зна увјежбан.

Актом број стр. пов 43 од 15-1-1944 године понова нам тражите два коња, ако је ријеч о јахаћим коњима ми их немамо, сем каквих рага које се товаре.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политком:[7] Командант:[8]

[6] О исходу те акције види том III, књ. 7, док. бр. 27.
[7] Политички комесар одреда тада је био Андрија Пејовић.
*** Командант одреда тада је био Никола Поповић.**

БР. 14

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 22. ЈЛНУАРА 1944. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЗА ЦР11У ГОРУ И БОКУ О УКИДАЊУ ГЛАВНОГ ШТАБА И РАСПОРЕДУ ЉУДСТВА[1]

ШТАБ
II УДАРНОГ КОРПУСА НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Пов. бр. 43
22. јануара 1944.год.
у 15.00 час.

ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЗА Ц. ГОРУ И БОКУ

Одлуком Врховног штаба НОВ и ПО Југославије укида се Главни штаб НОВ и ПО за Ц. Гору и Боку, с тим да команду над партизанским одредима преузме Штаб II Ударног корпуса.

У вези овога поступите по следећем:

1. — Одмах обавијестите све штабове одреда и војно-позадинске власти на територији тога Штаба о- предњем, с тим да убудуће све извештаје шаљу овоме Штабу.

2. — Пратећи батаљон Главног штаба упутите комплетан у V Црногорску бригаду. Овај батаљон оперисаће на сектору поменуте бригаде, под чијом ће командом и бити.

3. — Радио-станицу са екипом упутите одмах у Штаб VI Црногорске бригаде, која је у покрету ка Никшићу. Радио-станица служиће за одржавање везе између Штаба VI Црногорске бригаде и овога Штаба, а радиће по истом плану као и до сада.

4. — Писаће машине и сав канцеларијски материјал пребаците у Штаб Корпуса, а један мањи дио папира дајте Штабу VI Црногорске бригаде.

5. — Пошто је Главни штаб за Ц. Гору и Боку расформиран, другови из тога Штаба распоређени су:

— Друг пуковник Мирко Крџић постављен је за в.д. шефа позадинских власти при Ттабу II Ударног корпуса. По разрешењу дужности друг Крџић, заједно са другом Стојаном Жугићем, јавиће се овоме Штабу.

— Друг пуковник Ђоко Мирашевић јавиће се Штабу III Ударне дивизије.

[1] **Оригинал (писан на машини. Кирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 4—5, к. 176.**

— Другови: Раде Кнежевић и Рашо Радовић јавиће се Штабу VI Црногорске ударне бригаде. Именовани другови добиће распоред накнадно.

— Друг Мило Јовићевић јавиће се Штабу овога Корпуса. Са њим да дођу и сви курири Главног штаба.

— Друг Боцо Лазовић јавиће се Штабу III Дивизије.

— Друг Ђоко Павићевић, пуковник, ако је код Вас, нека се јави Извршном одбору ЗАВНО за Ц. Гору и Боку.

6. — Све послове у вези са расформирањем Главног штаба извршите у што краћем времену.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар,
Митар Бакић[2]

М. П..

Командант
генералмајор,
Пеко Дапчевић

П.С. — 1. Друга Нађељка Радовановића, који говори енглески језик, а налази се у Никшићком одреду, упутите одмах у овај Штаб. У случају да се друг Радовановић не налази у Никшићком одреду, поручите му у његово мјесто становања.

2. Дактилографкињу Главног штаба упутите такође у овај Штаб.

Пеко

*** Народни херој, резервни генерал-потпуковник, умро 25. новембра 1960 године у Београду.**

БР. 14

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА II УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 23. ЈАНУАРА 1944. ШТАБУ 3. УДЛРНЕ ДИВИЗИЈЕ О ПРИПАЈАЊУ 3. САНЏАЧКЕ БРИГАДЕ И ИЗДВАЈАЊУ 6. ЦРНОГОРСКЕ БРИГАДЕ ИЗ САСТАВА ДИВИЗИЈЕ[1]

ШТАБ
II УДАРНОГ КОРПУСА
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Бр. 48
23. јануара 1944. год.

ШТАБУ III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ

1. — Наређењем Врховног штаба НОВ и ПО Југославије III Санџачка бригада улази у састав III НОУ Дивизије.[2]

О овоме смо већ известили Гл. штаб за Санџак, с тим да тој бригади изда наређење да се одмах повеже са Вашим Штабом.

2. — Истим наређењем Врховног штаба VI Црногорска ударна бригада излази из састава Ваше Дивизије. Ова бригада заједно са II Далматинском ударном бригадом и Ловћенским одредом улази у састав нове оперативне групе.[3]

До формирања оперативног штаба ове групе и доласка II Далматинске бригаде, VI Црногорска ударна бригада остаје под командом тога Штаба.

3. — Наређењем овога Штаба пратећи батаљон Гл. штаба за Ц. Гору и Боку улази у састав V Црногорске ударне бригаде. О овоме смо већ извијестили и Гл. штаб за Ц. Гору и Боку.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

М. П. За Штаб
Командант — генералмајор,
Пеко Дапчевић

' Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 1/5, к. 754 А.
- Види том III. књ. 7, док. бр. 22.
' Односи се на Приморску оперативну групу (види том III, књ. 7, док. бр. 77, 78).

БР. 14

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА 6. ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 31. ЈАНУАРА 1944. ШТАБУ 29. ХЕРЦЕГОВАЧКЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О РАЗМЈЕШТАЈУ ЈЕДИНИЦА И КООРДИНИРАЊУ АКЦИЈА[1]

Ш Т А Б
VI ЦРНОГОРСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Оп. бр. *служб.*
31/1 — 1944 год.
* у 8,45 час.

ШТАБУ XXIX ХЕРЦЕГОВАЧКЕ ДИВИЗИЈЕ

Наша I Ударна група[2] налази се на просторији Грахово —Вилуси од прије 2—3 дана, отприлике од 28/1. т.г. (још нисмо установили везу). Задатак ове групе је чишћење поменутог терена и затварање комуникације, те прављење засједа, као и притисак на комуникацију Никшић—Вилуси—Грахово, на дјелу Вилуси—Грахово. Задатак ове групе је успоставити везу са дјеловима Ловћенског одреда. Дејствује партизански.

Наша II група[3] са штабом бригаде пребациће се у току 1/И. т.г. на просторију Бањана. Задатак ове групе је повезивање са дјеловима Никшићког одреда (који дејствује на поменутој просторији), и са дјеловима ваше дивизије. По пребацивању на просторију Бањана и *повезивању* са V уд. групом ове бригаде и осталим садејствујућим јединицама са терена, *једно лице* овога штаба доћи ће у штаб те дивизије, у циљу стварања заједничког плана дејствовања. Када би се одредили тачно задаци и вријеме извршења — углавном друга група ове бригаде биће северно од комуникације Никшић—Вилуси.

Штаб ове бригаде има радио-станицу. Ово је станица коју је имао Главни штаб за Ц. Г. и Боку. У духу плана везе требате се јавити сваког дана у 10,15[4] и 16[5] часова са позивним знаком **Гоч.** Наш позивни знак Д.К.Д.

[1] Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 27—8, к. 1144.

[2] и " Види том III, књ. 7, док. бр. 24.

*** Преправљено црвеном оловком на 8.**

[5] Преправљено црвеном оловком на 14.

Штаб ове бригаде примио је од штаба II. Уд. корпуса 4 противоклопне пушке са 200 метака за ту дивизију. Пушке су са нама. Пушке ћемо предати Штабу Никшићског одреда да их најсигурнијим путем и на најсигурнији начин достави штабу те дивизије.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

М. **П.** За штаб, начелник
Војислав Нововић

БР. 9

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА 4. ПРОЛЕТЕРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 4. ФЕБРУАРА 1944. ШТАБОВИМА БАТАЉОНА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ МАРША КА ПРОСТОРИЛИ МЕЉАКА И УЛАЗАК У САСТАВ 2. ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ[1]

ШТАБ
IV ПРОЛ. БРИГАДЕ
Бр. сл.
4. фебруар 1944. г.

ШТАБУ 4. БАТАЉОНА

Одлуком Врховног штаба Народно-ослободилачке војске наша бригада улази поново у састав II Пролетерске дивизије.[2] У циљу повезивања са Дивизијом наша бригада,[3] чим добије смјену,[4] извршиће покрет ка главнини своје Диви-

[1] **Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 14/1—2, к. 738.**

[8] **Види том III, књ. 7, док. бр. 39.**

* **Штаб 4. пролетерске бригаде тада се налазио у Беранама (сада: Иванград), а јединице су биле на положајима: Андријевица—Ријека Марсенића—Полица—Беране и Бијело Поље—Бродарево (види том III, књ. 7, док. бр. 31).**

[4] **Смјену јединица 4. пролетерске бригаде на територији Васојевића извршиле су јединице 5. црногорске НОУ бригаде (види том III, књ. 7, док. бр. 32).**

зије,[5] овај покрет трајаће неколико дана.[c] Да би што успјешније извршили овај покрет и да би онемогућили осипање људства из наших јединица, које би у том случају било могуће, потребно је да све наше јединице учине следеће:

1. — Овај покрет штабови батаљона и команде самосталних јединица држаће у тајности и о циљу покрета уопште неће обавештавати никога ван својих штабова.

2. — Штабови батаљона оспособиће своје коморе за покрет у најкраћем року, тј. обезбједиће се са довољним бројем коња који ће моћи без застоја издржати већи покрет. Ове коње треба добро потковати и опремити са свом опремом за товарне коње, у чему настојати да опрема буде што удобнија. за коње. Чим овај посао буде свршен, штабови батаљона и команде осталих јединица извршиће смотру својих комора и о нађеном стању извјестиће овај штаб. Најдуље вријеме за опрему комора је три дана од пријема овог наређења.

3. — Штабови батаљона подузеће исто тако све мјере у циљу оспособљавања људства за покрет, тј. наредиће прање, крпљење, парење, спремање обуће и лично контролисати.

4. — Да би се онемогућило осипање људства, све јединице ставиће под присмотру све сумњиве и колебљиве елементе на тај начин што ће са сваким сумњивим задужити по једног одговорнијег, свијеснијег борца. Ова мјера не смије бити упадљива нити се претворити у жандармерисање као што је то био случај приликом нашег покрета из Босне. Нарочито водити о овоме рачуна у току два прва дана марша.

5. — Коморе свих јединица узеће резервну храну, приликом поласка, за што више дана и ову храну трошити тек пошто пређемо на просторију гдје неће бити могућности за исхрану.

6. — Бригадна интендантура и болница ликвидираће из својих комора све коње неспособне за дуже покрете и ставити их на расположење Среском Н.О.О. од кога ће узети потребан број коња за покрет.

Сви батаљони, изузев трећег батаљона, упутиће одмах по пријему овог наређења по један италијански пиштољ за потребе штаба II Ударног корпуса.

[6] Тада се 2. пролетерска дивизија налазила на просторији Мељак—Бољанићи (види Операцијски дневник 2. пролетерске дивизије, том I, књ. 20, док. бр. 150).

[0] Рокрет 4. пролетерске бригале са просторше Васојевића отпочео је 9. фебруара 1944 (види том III. књ. 7, док. бр. 55).

Упозоравају се штабови батаљона и команде самосталних јединица на озбиљност ових припрема за које ће у случају да оне не буду успјешно изведене они лично одговарати.

С другарским поздравом,

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
Војин Николић

М. П.

Командант
п.пуковник,
Саво Бурић[7]

Наређење прочитано и продискутовано на састанку Штаба бат. и команди чета.

5. II 1944. године у 11.30 часова.
5 JJ ^44
Положај

Замј. ком.
Видо Шошкић

БР. 10

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА НИКШИЋКОГ НОП ОДРЕДА ОД 7. ФЕБРУАРА 1944. ШТАБУ 29. ХЕРЦЕГОВАЧКЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О СЛАЊУ НАОРУЖАЊА И О БОРБАМА[1]

ШТАБ
НИКШИЋКОГ Н. О. ПАРТ. ОДРЕДА
Бр. *31*
7-11-1944 г.
— Положај —

ШТАБУ XXIX ХЕРЦЕГОВАЧКЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Шаљемо вам 4 (четири) противколске пушке,[2] које су за вас приспјеле од Штаба II Ударног корпуса, са 16 (шеснаест) оквира, 195 (стотину деведесет пет) метака и 5 (пет) платнених кесица за муницију. Ове су пушке већ неколико дана код нас јер смо мислили да ће наше јединице очистити

[7] **Народни херој. Умро 16. јуна 1963. у Београду, као генерал-потпуковник ЈНА.**

[1] **Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 51—8, к. 1144—1.**

[2] **Те пушке је 6. црногорска НОУ бригада пренела и предала Никшићком НОП одреду да их овај преда 29. НОУ дивизији (види док. бр. 8).**

терен Никшић—Вилуси и ослободити пролаз Трепча—Велимље куда смо вам хтјели дотурити горњи материјал.

1-ог о.м. Штаб VI Црн. бригаде са 1-им и Н-им батаљоном кренули су из Горњег Поља правцем Кусиде—Трубјела. Током дана 1-ог о.м. ова два батаљона примила су борбу на сектору Каменско—Трубјела—Гоштац—Бајов До,[3] гдје су их сачекале доста бројне четничке банде,[4] тако да се штаб бригаде са другим батаљоном повукао у Брестице а I батаљон се повратио у Кусиде, гдје се налазила једна чета 1-ог нашег батаљона. Наше јединице биле су распоређене овако:

Батаљон Дурмиторског одреда[5] затварао је правац Драгова Лука—Глибавац—Растовац. И батаљон овог одреда затварао је правац Никшић—Кочане—Стуба и држао положај Јакаљ—Стуба—-Стрмине—Кусиде. Трећи батаљон, који броји свега 60 бораца, затварао је правац Улица[0]—Бро̂анац—Срни До—Брестице, гдје је имао борбу са једном групом четника.

4-ог о.м. непријатељ је направио покрет из Никшића у два правца. Једна група четника јачине око 250 њих кретала се правцем Кочане—Стуба. Друга група јачине до 400 кретала се правцем Штедим—Кусиде. Прва је група сузбијена и повраћена у Никшић. Четници су овдје имали једног мртвог и два заробљена. Наши нису имали губитака. Друга група, са којом је водио борбу I батаљон VI бригаде и једна чета нашег 1-ог батаљона, успјела је да се око 14 часова пробије до Трубјеле и повеже са четничким бандама на сектору Трепча—Рудине. Са овом групом четника, изгледа, да је био и мањи број Нијемаца. Непријатељ је због несналажљивости и довољне неупорности наших јединица успио да направи овај продор и потпуно овлада комуникацијом Никшић—Кусиде—Трубјела. Према извештајима, добивеним 6-ог о.м. од другова са терена, непријатељ — четници са нешто Нијемаца — повратио се од Трубјеле за Никшић 5-ог о.м. у 16 часова. Приликом повратка није било борби. После овога I батаљон VI Црн. бригаде повратио се у Кусиде, гдје се и сада налази[7]

Према извештају штаба VI Црн. бригаде од јуче штаб бригаде се налази са 2-им батаљоном на простору Брестица. Све јединице VI Црн. бригаде повезане су сада међусобно

[3] Види том III, књ. 7, док. бр. 45.

*** Вјероватно се односи на дијелове Вучедолске четничке бригаде.**

[E] Односи се на 5. ударни батаљон, који се од 8. јануара 1944. налазио под командом Никшићког НОП одреда (види док. бр. 4, напомену 7).

[0] На карти 1 :100.000 то мјесто није нађено. Вјероватно се односи на с. Стубица, 5 км југозападно од Никшића.

[1] Опширније о тим борбама види том III. књ. 7, док. бр. 45 и 48.

и распоређене сада овако: **I** батаљон на простору Кусида; **II** батаљон у Брестицама; III и IV батаљон у Трешњеву и околини. Према овом извештају штаба бригаде чека се на повезивање са вашим јединицама у циљу координације даљих акција.

Извијештени смо о доласку неких дјелова њемачке дивизије „Принц Еуген" у Гацко[8] и друге гарнизоне сјеверне и западне Херцеговине. Молимо вас да нас извијестите о јачини непријатељских снага у овим гарнизонима јер нам штаб II Ударног корпуса стално тражи да га о овоме извештавамо путем телефона.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар, М. П Командант — мајор,
Мартиновић Нђељко **Војислав Ђурашевић**

[9]Бр. 120
11. II. 1944
с. Пољице

БР. 11

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ЛОВЋЕНСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 8. ФЕБРУАРА 1944. ШТАБУ 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ 0 БРОЈНОМ СТАЊУ ЈЕДИНИЦА И СИТУАЦИЈИ НА ТЕРИТОРИЈИ ОДРЕДА[1]

ШТАБ
ЛОВЋЕНСКОГ НОП ОДРЕДА
Бр. 24
8. II 1944. год.

«

ШТАБУ II УДАРНОГ КОРПУСА НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Положај

На подручју нашег Одреда стање је сљедеће:

У Одреду имамо један лаки батаљон који броји око 100 бораца, једну самосталну чету од 35 бораца која је костур за други наш батаљон, пратећи вод при штабу Одреда од

" Види том IV, књ. 21, док. бр. 190; књ. 22, док. бр. 32, напомену 4.

" На полеђини дописано зеленим мастилом

[1] Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 25/1/2, к. 1675—А.

20 бораца и два посадна вода при командама мјеста у Штитарима и Чеву са по 15 добрих и младих бораца и са по десет старијих. Ових дана већ има прилива у наше јединице и надамо се да ћемо успјети да мобилишемо људство за тражени батаљон за Осму бригаду[2] а да на терену нам остане бар онолико снага колико сада имамо.

Наш батаљон је прошао кроз већи број акција и то је солидна јединица, довољно ударна и прилично пробојна. Готово сваког дана има чарки са Њемцима и четничким бандама дуж цесте у Љешанској и Ријечкој Нахији. Такође и наша самостална чета је солидна и борбена јединица. Посљедњих неколико дана у два маха је напала непријатеља на Добрској Плочи и у непосредној близини Ријеке Црнојевића. Непријатељ је имао 6 мртвих и десетак рањених. Заплијењено је неколико пушака и 5.000 метака као и нешто друге ратне спреме. Код Ријеке Црнојевића непријатељ је уништио неколико аутоматских оруђа да не би пали у руке наших бораца. Ми нијесмо имали ни мртвих ни рањених.[3]

Мада смо до сад за попуну бригада са нашег подручја упутили преко 500 бораца, и то у главном са подручја Катунске, Ријечке и Љешанске нахије и Паштровића, и ово људство које сада имамо је из истих крајева и у моменту ступања у наше редове знатно је изостајало иза онога, данас су ти борци преваспитани и сигурни. Истина, морало се је уложити много труда да се од њих створи политички свјесна војска.

Што се тиче стања у народним масама, ту ствари стоје друкче. Приличан број немачких гарнизона и њихова мала удаљеност једног од другог као и то да се у тим гарнизонима налази велики број четничких бандита који својим поступцима тероришу народ, све је то утицало да су те масе пале врло ниско и не покушавају да се одупру њиховом притиску, још мање да се усуђују одбити оружје које им присилно трпају у руке. Ово нарочито важи за људе у градовима и са ону страну комуникације Цетиње—Ријека Црнојевића—Подгорица.[4] Тако да је данас велики бро1 примио ооужје и организован је у четничко-крилашким бандама. Црмничани су се поново организоБали и прије неколико дана у једној пођери коју су предузели противу наших другова коти су радили на терену Црмнице убили су другарицу Добрковић,[5]

[1] *О* **фопмипању 8. црногорске НОУ бригаде види том III, књ. 7, док. бр. 6, 44 и 71.**

[3] **Редакција није могла провјерити тачност тих података.**

[4] **Мисли се на лијеву страну те комуникације.**

[5] **Ре^ркци^а је утврдила да је обавјештење о погибији другарице Добрковић било нетачно.**

борца IV Пролет. бригаде, док су се двојица другова који су били са њом под врло тешком борбом извукли. У Ријечкој нахији стање је у њиховим редовима друкчије. Избија на површину жеља да се отресу својих господара и приличан је број оних који покушавају да ступе у везу са нашим друговима и да нам чине услуге. Управа Цеклинских риболова је тражила да им дамо упуте како да лове и дијеле уловљену рибу. Вољни су да припреме једну количину рибе и за нашу војску, а то је она иста управа која је у прошлој години одузела дјелове свима породицама које су имале неког члана у партизанима.

Ноћу између четвртог и петог овог мјесеца бачено је из савезничких авиона неколико пакета падобранима али су исти пали у непосредној близини четничко-њемачког логора у Кошћелама. Наша чета је ухватила четири пакета у којима је било 8 пушака, нешто муниције, два сандука експлозива,[6] осам енглеских униформи, 18 пари ципела, три канте бензина, док су два падобрана пала у њихов логор. Тамо је било неколико униформи и два пушкомитраљеза.

Њемачке снаге у гарнизонима на подручју Одреда су сталне, т.ј. неизмијењене. Прије неколико дана извршена је замјена јединица које су ту гарнизонирале, но број је остао исти. Они не предузимају никаквих акција сем што се утврђУЈУ У Љешанској нахији заједно са четницима на мјесту званом Богомоља. Ту су изнијели два топа, неколико бацача мина и већи број митраљеза као и већу количину муниције. Зато смо мишљења да поручите да се та тачка бомбардује као и тврђава Космач више Брајића на коју су такође изнешени топови. У тврђави се налази 140 фашиста и велика су сметња кретању наших група између Приморја и овог краја. Уз то, ликвидацијом овог старог утврђења које доминира читавим Приморјем у многоме би се измијенило стање у читавом том крају. У колико има за то услова, мишљења смо да се бомбардују ова два мјеста.[7]

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политком: М. П. За команданта капетан
Андрија Пејовић **Бошко Куљача**

П. С. Одмах пошто је написан овај извјештај стигли су Ваши курири.

У погледу одашиљања једног батаљона за VIII Бригаду нећемо моћи поступити на вријеме по Вашем наређењу, јер

[6] **Документ је на томе мјесту оштећен.**
[7] **Бомбардовање није извршено.**

и да имамо готов батаљон, такво је вријеме да им је немогуће кренути а друго ови несрећници[8] слабо хоће да иду у војску. Но чим се буде могло поћи, ми ћемо упутити батаљон па ми остали и без тог јединог батаљона који имамо.

М. П. Политком:
Андрија Пејовић

БР. 12

НАРЕДБА ШТАБА 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 11. ФЕБРУАРА 1944. ЗА ФОРМАЦИЈУ И ОРГАНИЗАЦИЈУ ШТАБА КОРПУСА И КОРПУСНЕ ВОЈНЕ ОБЛАСТИ[1]

НАРЕДБА ПОВ. БР. 95

Штаба II Ударног корпуса НОВ Југославије за 11 фебруар 1944 године

Према наређењу Врховног штаба НОВ и ПОЈ, формација Штаба Корпуса и Корпусне војне области има се извршити према следећем:

1. ШТАБ II УДАРНОГ КОРПУСА:

Оперативни дио Штаба корпуса има:

I: — Оперативни отсјек, са члановима штаба: командант, политкомесар, замјеник команданта, начелник штаба и помоћник начелника штаба.

II: — Отсјек за везу: на челу са шефом отсјека.

III: — Обавјештајни отсјек: на челу са шефом отсјека.

IV: — Отсјек за наоружање: на челу са шефом отсјека.

V: — Интендантура: на челу са шефом отсјека.

VI: — Санитетски отсјек: на челу са шефом отсјека.

VII: — Војни суд.

Начелник Штаба руководи са штабском службом и непосредно са I, II и III отсјеком, а помоћник начелника Штаба руководи непосредно са: IV, V, VI и VII отсјеком.

[8] **Мисли се на људе које је требало мобилисати.**

[1] **Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ. рег. бр. 34—1, к. 1144 I.**

Замјеник команданта корпуса руководи непосредно са корпусном војном облашћу.

У вези формирања наведених отсјека при Штабу корпуса, именујемо:

а) За в. д. шефа отсјека за везу друга Милутина Кусовца, а на службу у отсјеку друга поручника Павла Бојчевића.

б) За шефа обавјештајног отсјека друга капетана Бранка Спасића.

ц) За шефа интендантуре друга Љуба Микића, а на службу у отсјеку друга п.пор. Душана Ломпара.

д) На службу у отсјеку за наоружање друга пор. Баковића Божидара.

е) За шефа санитетског отсјека друга п.пук. Др. Војислава Дулића,[2] а на службу у отсјеку друга Др. Драгана Јовановића.

Одређени шефови и другови на служби при отсјецима примиће одмах дужност.

2. КОРПУСНА ВОЈНА ОБЛАСТ II УДАРНОГ КОРПУСА:

Ова област се формира у циљу решења свих питања корпусне базе и то питање: мобилизације, саобраћаја, економског питања, санитета, заштите народа и питање обласног војног суда.

Разграничења корпусних области врше се и за сада Корпусна војна област II Ударног корпуса обухвата територију на којој се налазе јединице II Ударног корпуса.

У случају одласка оперативног дијела штаба и јединица корпуса, замјеник команданта и органи Корпусне војне области остају на својој територији и обављају све војне службе. У том случају под Корпусну војну област потпадају сви одреди, односно остављене јединице за безбједност те територије.

Извршни органи Корпусне војне области су: команде подручја и команде мјеста. Организација и формација ових команди извршиће се засебним нашим наређењем.

Територијална војна област нашег корпуса потпада у свему у надлежност Штаба корпуса.

У вези формације Корпусне војне области II Ударног корпуса, именујемо:

а) За шефа отсјека за мобилизацију друга пуковника Ђока Мирашевића.

[2] **Генерал-мајор, умро 2. фебруара 1953. године у Београду.**

б) За шефа отсјека саобраћаја друга Андрију Ђуровића, а на службу у отсјеку друга Веселина Бошковића.

ц) На службу у економски отсјек и то за шефа друга Бошка Лазовића, а на службу друга Васа Стајкића.

д) За шефа санитетског отсјека друга Др. Момира Алексића, а на службу у отсјеку друга пор. Чедомира Иличковића.

е) За шефа обласног војног суда и специјалне послове об. службе друга пуковника Мирка Крџића.

Замјеник команданта корпуса биће именован од Врховног штаба.

3. По завршеном формирању Корпусне војне области и извршних органа — команди подручја и команди мјеста — укидају се све раније издате наредбе о организацији војне власти у позадини.

4. Цјелокупна администрација, која је регулисана нашим ранијим наређењима достављеним штабовима и јединицама, остаје и даље у примјени, како Штаба корпуса, тако и Корпусне војне области, но, с тим: што ће се пошта адресирати непосредно отсјецима, по питањима која отсјеци имају у свом дјелокругу рада, па ће ову пошту решавати отсјеци и шефови отсјека доносити на реферисање и потпис оперативном отсјеку овога Штаба.

5. Организација санитетске службе код оперативних јединица и штабова овога корпуса регулисана је, а санитетска служба у Корпусној војној области овога корпуса биће регулисана засебним наређењем. Истим наређењем биће формиране двије сталне љекарске **комисиЈе** и то:

а) Пријемна љекарска војна комисија, при санитетском отсјеку Корпусне војне области, са основним задатком: љекарског прегледа новомобилисаних и оних у јединицама и штабовима Корпусне војне области.

б) Суперревизиона љекарска војна комисија, при санитетском отсјеку Штаба корпуса, са основним задатком: окатегорисања опште способности људства свих штабова и јединица корпуса и Корпусне војне области и то њихове привремене или сталне неспособности за војну службу.

6. Економски отсјек Корпусне војне области примиће одмах од досадашње интендантуре овога корпуса све радионице, пилане, магацине итд., са којима ће овај отсјек и даље руковати. Такође ће примити отсјек за саобраћај Корпусне војне области сва саобраћајна средства и гориво од досадашње Команде саобраћаја овога Штаба и овај ће отсјек даље руководити саобраћајем.

7. Сви шефови отсјека доставиће овоме Штабу, односно Корпусној војној области своје реферате до 1 марта т.г. у којима изнијети: стање отсјека у моменту формирања и кратак план рада отсјека за три мјесеца.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар, М. П. Командант
Митар Бакић генералмајор
Пеко Дапчевић

Достављено:
1. Штабу III Ударне дивизије
2. Штабу II Пролетерске дивизије
3. Штабу XXIX Ударне дивизије
4. Главном штабу НОВ и ПО за Санџак

[3]~~Бр. 153~~
20-11-1944

БР. 13

ПИСМО ШТЛБА 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 11. ФЕБРУАРА 1944. ШТАБУ 5. НОУ ДИВИЗИЈЕ О СИТУАЦИЈИ НА ТЕРИТОРИЈИ КОРПУСА ПОВОДОМ ПОТРЕБЕ ЗА ОДРЖАВАЊЕМ МЕЂУСОБНЕ ВЕЗЕ[1]

Пов. 101
11. фебруар 4.

ШТАБУ V УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ[2]

Примили смо Ваш допис Бр. 18 од 3. фебруара 1944. године.[3]

Сматрамо за потребно и корисно одржавање што тјешње везе између нас и Ваше Дивизије, у циљу садејства и бољих информација. Радио служба није у томе потпуна, зато је потребно да писменим путем извјештавамо једни друге, јер ћемо кроз обострану оцјену опште ситуације на нашим секторима моћи доносити зрелије планове. У томе смислу

[1] **Дописано црвеним мастилом.**

[1] **Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 33/1—1, к. 392.**

*** Пета НОУ дивизија тада се налазила у области Фоче и Горажда (види том III. књ. 7, док. бр. 51).**

[a] **Редакција није пронашла тај допис.**

извештавамо Вас о ситуацији на нашем сектору и о стању у нашим јединицама:

1. ОПШТА СИТУАЦИЈА:

Од доласка II Корпуса, који је био прилично ослабљен V непријатељском офанзивом, а бројио је 5 бригада,[4] од којих неке са бројним стањем од 300—400, ми смо успјели мобилисати на читавом сектору нашег корпуса око 7.500 бораца (од којих 2.400 Васојевића, који су данас врло добри борци у нашим јединицама), попунили смо старе бригаде и формирали: двије херцеговачке бригаде,[5] двије санџачке бригаде,[0] двије црногорске бригаде[7] (трећу формирамо 23. ов. мј.[8]), једанаест партизанских одреда, који броје од 120 до 220 бораца. Новоформиране бригаде броје од 600—800 бораца и сада предузимамо мобилизацију у циљу попуњавања тих бригада. Вјероватно је да ћемо кроз мјесец и по дана формирати још једну црногорску бригаду.[9] Све новоформиране бригаде обећавају много и оне ће ускоро постати ударне у сваком смислу. Питање кадрова у тим бригадама досада смо лако решавали захваљујући кадровима које смо имали у IV, V и X (Херцеговачкој) бригади, као и помоћи К0ЈУ СУ нам указали другови из Црне Горе. И убудуће ћемо питање кадрова, иако теже, моћи решавати.

Тешка општа политичка ситуација, коју смо затекли кад смо дошли у Црну Гору, а која је била последица италијанско-четничке владавине и која је направила моралну пустош, поправља се иако полако. Не може се рачунати са неким већим скоковима, но ипак морамо бити оптимисти. Црногорски народ је био морално поклекнуо и ми имамо пред собом тежак задатак да утремо последице четништва и да поново поставимо тај народ на ноге. Може се рећи да су у већини симпатије тога народа на нашој страни. Можда ће ово бити чудно, када данас, што одбјеглих у шуму из разно-разних разлога а што у гарнизонима са окупатором, само у Црној Гори има око 8000 четника. Тачно је и то, да

*** Мисли се на јединице које су ушле у састав 2. ударног корпуса, а приликом његовог формирања (септембра 1943), то су биле: 2. пролетерска, 4. пролетерска, 5. црногорска, 10. херцеговачка и 2. далматинска.**

[5] Ријеч је о 11. и 12. херцеговачкој ударној бригади.

[0] Односи се на 3. санџачку бригаду, која је реорганизована после тзв. пете офанзиве, у којој је изгубила много бораца, и на 4. санџачку бригаду, која је формирана 1. децембра 1943 (види том III. ш>. 7, док. бр. 49).

[7] То су 6. и 7. црногорска ударна бригада.

Мисли се на 8. црногорску ударну бригаду.

" Првог априла 1944. формирана је 9. црногорска ударна бригада.

та „велика"" **војска** не претставља данас **војничку** опасност за нас, а шта ће сјутра бити зависи од нашега рада, наших снага, опште ситуације у земљи и опште ситуације у свијету. У Херцеговини и Санџаку има других 8000 четника. У тим покрајинама ситуација је приближна оној у Црној Гори. Дакле, и у тим покрајинама стојимо пред истим задацима.

2. НЕПРИЈАТЕЉСКЕ СНАГЕ:

Поред 15.000 четника, о којима је горе била ријеч, на нашем сектору и на „границама" је противу нас доста велика војска.

У Херцеговини двије немачке дивизије[10] и нешто италијанских фашиста, у Црној Гори и Боки једна њемачка дивизија[11] и један пук италијанских фашиста, у Источном Санџаку једна њемачка дивизија.[12] Важно је напоменути да ове њемачке јединице углавном врше гарнизонску службу и да располажу са великим бројем артиљерије.

Око 15.000 слабо организоване албанске војске из Метохије и сјеверне Албаније, као и 2000—3000 муслиманске милиције Њемцима је успјело оријентисати на нас, те смо са тим бандама имали неколико тешких борби у којима смо, истина, увијек успијевали. Важно је напоменути да Њемци командују са свим непријатељским снагама на нашем сектору и да су углавном све операције противу нас изводили координирано, уколико може бити неке ефикасније војничке координације са четничким бандама као војском. Послије Пријепоља[13] Њемци — због недостатка снага — нијесу предузимали противу нас неке веће операције, а у свим мањим операцијама били су тучени. Од пада Пљеваља ми стално држимо иницијативу у својим рукама.

За сада се не може претпоставити да ће непријатељ, ако не довуче нове снаге, предузети противу нас са овог сектора неку већу замашнију офанзиву.

3. СТАЊЕ У НАШИМ ЈЕДИНИЦАМА:

Морал, како код старих тако и код нових бригада, сада је на висини. У борбеном погледу још нијесмо успјели да од IV Санџачке бригаде, због доста слабе борбености људ-

[10] Односи се на 7. СС дивизију „Принц Еуген" и 369. легионарску дивизију.

[11] Ријеч је о 181. дивизији.

[12] Односи се на дивизију „Скендербег".

[11] Односи се на изненадни напад Нијемаца на батаљоне 1. шумадијске бригаде 4. децембра 1943. год. Опширније о тој борби види „Ослободилачки рат", књ. 2. стр. 13—14.

ства те бригаде, створимо ударну бригаду, но ми улажемо све напоре.

Ових дана завршава војни курс 84 официра у Колашину, а по дивизијама и бригадама су у току нижи официрски и подофицирски курсеви и сви ови курсеви дају добрих резултата. Ири овоме Штабу смо ових дана завршили курс за обавештајне официре, који је имао 33 слушаоца.

По дивизијама и бригадама одржавамо такође редовне санитетске курсеве, те и питање тога важног кадра успјешно решавамо.

Нарочито је форсирано по свим јединицама питање подизања војничког курса у вези са перспективама наше војске, те смо у том смислу издали наређење свима јединицама, да сваки официр наших јединица мора подносити петнаестодневни извештај шта је од војне литературе прочитао, колико је тактичких задатака израдио, колико је војних предавања одржао у својој јединици нижем старешинском кадру, шта му лично недостаје у погледу војничке наобразбе као официру Народно-ослободилачке војске, колико су га помогли већи штабови да то отклони итд. Почели смо такође са издавањем војних брошура, од којих је прва (ова ће изаћи кроз два дана) „Упутство за читање карата". Ове брошуре, као и брошуре које издаје наш Пропагандни отсјек, слаћемо Вам редовно преко II Пролетерске дивизије. Недостатак у војној литератури чини нам препреке као и читавој нашој војсци, те морамо уложити сав труд да то надокнадимо и да нашим официрима пружимо бар нешто и тиме развијемо веће интересовање за војну науку о модерном рату.

Одлуком Врховног штаба формирана је Приморска група[14] коју сачињавају: II Далматинска бригада, VI Црногорска бригада, Бокељски батаљон, Никшићски и Ловћенски одред. Та група уз садејство једне херцеговачке бригаде сада чисти најважнију четничку базу и банду на сектору: Никшић — Билећа — Требиње — Рисан и има за задатак да испољи дејство према јужној Далмацији и Боки Которској.

4. НАШИ ЗАДАЦИ:

а) Разбити и дотући четничке банде.

б) Нападати комуникације којима се служи њемачки окупатор и ликвидирати мање гарнизоне.

в) Форсирати мобилизацију и стварање нових јединица.

[14] О Приморској оперативној групи види том III, књ. 7, док. бр. 6. 44 и 71.

г) Испољити јаче дејство према Боки Которској и јужној Далмацији.

д) Неутралисати арбанашке банде, да би касније јачим снагама ударили истима по носу.

ђ) Учврстити наше јединице.

Од савезника смо досад примили око 15 авиона ратног материјала, опреме и санитетског материјала. Тиме смо поправили стање у нашим јединицама, но, уопште ријешили смо га само делимично.

Ако теже рањенике не можемо пребацити овамо, што би за Вас било најбоље, онда у случају да будете потиснути са те просторије, рачунајте као добру просторију Пиву и Жабљак, гдје би са малим снагама (једном четом) могли осигурати рањенике. Истина, тешко је по оваквом времену рачунати на те просторије, но ми Вам ипак напомињемо. Ми немамо коња, што нам је врло жао, да Вам доставимо санитетски материјал, те зато организујте једну мању колону од неколико коња у циљу добијања и пребацивања материјала од нас. Ми тога материјала нијесмо добили много, но ми схваћамо Ваш положај и урадићемо све да Вам, што је могуће више, изађемо у сусрет.

Молимо Вас да нам, уколико се код Вас налазе борци из наших јединица који су приликом пада Пријепоља и Пљеваља (а њих може бити свега неколико), исте упутите, поготову ако су стари борци који се могу у новим бригадама употребити као кадрови.

Ми ћемо са II Дивизијом одржавати везу, јер она није изашла из нашег Корпуса.

Другарски и топло Вас поздрављамо са

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар,
Митар Бакић

М. П.

Командант
генерал-мајор,
Пеко Дапчевић

БР. 14

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 13. ФЕБРУАРА 1944. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЗА САНЏАК У ПОГЛЕДУ СПРОВОЂЕЊА 2. ИТАЛИЈАНСКЕ БРИГАДЕ ДО ШТАБА 5. КРАЈИШКЕ ДИВИЗИЈЕ[1]

Пов. 108
13. фебруар [194]4.
18.30

ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЗА САНЏАК

Сходно наређењу Врховног штаба, II бригада италијанске дивизије „Гарибалди", са једним радним батаљоном јачине 500 људи, улази у састав V Крајишке ударне дивизије.

У томе смислу ми смо издали наређење[2] Штабу италијанске дивизије „Гарибалди" да ова бригада одмах крене на просторију Бобово, где да се повеже са Вашим Штабом, одакле ће извршити даљи покрет до Штаба II Пролетерске дивизије и даље за V Крајишку ударну дивизију.

У циљу спровођења и обезбеђења ових јединица у њиховом покрету за просторију II Пролетерске дивизије, одмах наредите Штабу IV Санџачке бригаде да одреди један батаљон који ће имати за задатак да са просторије Мељак изврши покрет заједно са овим италијанским јединицама до њиховог доласка на просторију II Пролетерске дивизије. Даљи покрет ове италијанске јединице вршиће уз обезбеђење јединица II Пролетерске дивизије, па стога по њиховом доласку и јављању Штабу II Пролетерске дивизије, батаљон IV Санџачке бригаде вратиће се у састав своје бригаде.

Напомињемо да ће се путем код италијанских јединица вјероватно појавити случајеви дезертерства, па је потребно да батаљон IV Санџачке бригаде обрати пажњу на ово и уопште води рачуна о реду и дисциплини на маршу.

У прилогу достављамо Вам писмо за II Пролетерску дивизију,[3] које упутите по батаљону IV Санџачке бригаде.

[1] **Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 30/1—1, к. 392.**

[1] **Види том III, књ. 7, док. бр. 59.**

[3] **Редакција није пронашла писмо упућено 2. пролетерској дивизији. Писмо упућено V крајишкој дивизији по садржају је слично том писму (види Архив ВИИ, рег. бр. 7/1—2, к. 392).**

који иде заједно са наведеном италијанском бригадом **и** радним батаљоном.

По повратку батаљона IV Санџачке бригаде, писмено нас известите о извршењу задатака.[4]

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
М. П. Командант - генералмајор,
Пеко Дапчевић

Р.5. — II Пролетерска дивизија налазила се 8. ов. мј. на просторији: Заборак — Поблаће.

БР. 15

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 15. ФЕБРУАРА 1944. ШТАБУ 3. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ ЗА ФОРМИРАЊЕ ВИШЕГ ОФИЦИРСКОГ КУРСА[1]

ШТАБ
II УДАРНОГ КОРПУСА
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Пов. бр. 124
15. фебруар 1944. г.

ШТАБУ III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ

У вези наређења овога Штаба Пов. бр. 22 од **10.** јануара т. г.,[2] при Штабу Ваше дивизије формирајте **„нижи официрски курс".**[3]

Курс треба да отпочне са радом 1. марта т. г.

На курс позовите 40 слушалаца: команданта и замјеника команданта батаљона, командира и замјеника командира чета и воднике који имају услова за даље развијање.

' Редакција није пронашла тај извјештај.

[1] Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 9—2, к. 392.

" Редакција није пронашла то наређење.

*** Тај курс је 29. фебруара 1944. пребачен из Колашина у Беране,** Јер **су овдје постојали бољи услови за нормалан рад (види Операцијски дневник 2. ударне дивизије у Архиву ВИИ, рег. бр. 26—1/4, к. 754).**

Програм по коме треба изводити ову наставу достављен Вам је као прилог наређењу овога Штаба Пов. бр. 22/44. г.[4]

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар,
Митар Бакић

М. П.

Командант
генерал-мајор,
Пеко Дапчевић

БР. 16

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА 6. ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 17. ФЕБРУАРА 1944. ОКРУЖНОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА НИКШИЋ О СИТУАЦИЈИ НА ТЕРИТОРИЈИ НИКШИЋКОГ СРЕЗА[1]

Одговорено 2-Ш-1944 год.
М. П. у 22ħ
Павле[2]

ш т А Б
VI НРНОГОРСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ
НОН ЈУГОСЛАВИЈЕ
Бр. *службено*
17 фебруара 1944 год.
у 15 час.

ОКРУЖНОМ КОМИТЕТУ КПЈ

Н *икшик*

Драги другови,

Примили смо ваше извјештаје од 8-И и 10-П т. г.[3] у вези упознавања са ситуацијом на територији вашег Комитета. На исте вам раније нијесмо могли одговорити због тога што замјеник комесара овог Штаба није се налазио у сједишту Штаба.

Потрудићемо се да вам изнесемо укратко преглед ситуације на територији куда је прошла наша Бригада. У пр-

' Редакција није пронашла тај документ.

[1] Снимак оригинала (писаног на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ. филм Црна Гора, бр. 1/892—893.

[1] Саво Брковић. тадашњи секретар ОК КПЈ за Никшић.

[31] Редакција није пронашла те извјештаје.

вом реду нагласићемо да рад позадинских другова није задовољавајући, те од њих нијесмо добили ону помоћ коју смо очекивали. Услијед непознавања распореда позадинских другова, чешће смо их тешко проналазили. На територији на којој смо их налазили, њихов утицај је незнатан, а рад потпуно неосјетан. Наши партијски руководиоци добили су детаљна упуства да, повезујући се са њима, потпомогну их у свему у развијању рада на територији на којој се они налазе. Тако, доласком на територију Пјешиваца[4] замјеници комесара батаљона повезали су се са друговима са ове територије и израдили заједнички план за ликвидацију непријатељских упоришта у Пјешивачком Долу и околним селима. Исто тако, приступили су стварању народно-ослободилачких одбора и спровођењу мобилизације. Као резултат тога рада имамо 43 мобилисана у нашу Бригаду и створену једну територијалну чету која је бројала, када су наши батаљони крснули са те територије, око 50 бораца. Услови за мобилизацију и учвршћење народне власти на територији Пјешиваца су створени. Позадинским радницима, као и команди новостворене чете дат је задатак да о овоме извјесте вас и другове из Штаба одреда. Са територије Пјешивапа, наша I Ударна група пребацила се на сектор Грахово — Рудине. Ту су се партијски руководиоци из наших батаљона повезали са партијцима са ове територије. Ови нам другови нијесу дали вјеран преглед ситуације, те смо у многоме насјели у смислу преурањених акција и непознавањем непријатељских снага. Рад ових другова је врло слаб. Њихов утицај на масе је никакав. Никаквог плана у раду немају. Чак шта више, не живе правилно партијским животом. На овом територију партијска организација оскудијева са контролом виших партијских руководиоца, што се.у свему огледа. На овој територији четници су успјели да мобилишу читаву једну партијску јединицу. По овоме случају није донешен партијски суд како би га остали партијци спроводили у живот. На територији Рудина нијесмо још нашли ниједног одговорног друга. Не знамо да ли их на овој територији постоји.

Друга група[5] ове бригаде прешла је преко Жупе, Драговољића, Горњега Иоља у правцу Трубјеле и Рудина. По-

[4] На територији Пјешиваца, 25—31. јануара били су 3. и 4. батаљон 6. црногорске НОУ бригаде, као 1. група, којом је командовао Војо Тодоровић, тадашњи замјеник команданта бригаде (види том III, док. бр. 24 и 38).

" Другу групу су сачињавали 1. и 2. батаљон 6. цоногорске НОУ бригаде. Овом групом је командовао Војислав Нововић, тада начелник штаба 6. бригаде. (Види том III. књ. 7, док. бр. 24 и 38).

даци који су дати овој Групи од позадинских радника, као и другова из Штаба одреда, нијесу одговарали стварности, те је и то имало последица у акцијама и поступцима према појединим непријатељским упориштима.

Чуди ме како ниједан друг из Окружног комитета није пошао на ову територију. Не само ради правилнијег упознавања са ситуацијом и појединим истакнутим непријатељима, него и ради активизације рада партијских ћелија уколико оне постоје.

Отсуство ближег контакта и контроле партијског руководства над партијом у ударним батаљонима вашег одреда знатно се осјећа. Поједини поступци 3 батаљона вашег одреда[0] то у многоме потврђују. Довољно је навести примјер Бошка Рогановића, народног одборника, затим опортунистички став истог батаљона према заробљеним четницима у Броћанцу, па да нам постане јасно да је партијска будност на врло ниском ступњу, а тако исто и политичка дораслост руководиоца овога батаљона. Окружни комитет би требао о овоме повести рачуна и изближе контролисати рад партијске организације у овом батаљону. Не знам како се могло догодити да уз присуство чланова из Штаба одреда заробљени зликовци из Броћанца буду у оволикој маси приведени Штабу бригаде, који већ није могао из политичких разлога прићи њиховој ликвидацији, када је истима напоменуто, кад су пошли у акцију, да буде што мањи број заробљених. Овај случај ваш Комитет треба детаљније да испита и онемогући у будућим акцијама сличну праксу.

Штаб наше бригаде обратио се Штабу одреда да упути извјестан број бораца за попуну наше бригаде с обзиром да она може својим присуством, акцијама и радом створити боље услове за мобилизацију, а да сама не може исту спроводити, изузев на добровољној основи, што је на читавој територији врло мало могуће. Штабу одреда је дужност да одашиље што већи број бораца за бригаде. Међутим, он нам је одговорио да му је то немогуће учинити. Ја мислим да је ово сасвим могуће, а с друге стране и правилно, поготову кад смо од Штаба II. Ударног корпуса добили одобрење за попуну наше бригаде са овога сектора. Зато би Окружни комитет требао на ово упозорити другове у Штабу одреда, како би из сваког батаљона послали за попуну наше бригаде најмање по десетину бораца. Од територијалне чете из Пјешиваца исто тако треба да нам упутити 10—20 бораца. На мјесто ових одред ће послати нове за попуну батаљона.

" **Ријеч је о Никшићком НОП** одреду.

Наша бригада је добила у задатак да ликвидира четничка упоришта на територији Грахово — Рудине — Вилуси — Баљани и овоме је задатку већ пришла. Њој су придодати батаљони вашега одреда, II. Далматинска бригада и једна од херцеговачких бригада," те према томе постоје све могућности да се овај задатак у потпуности оствари, а самим тим створе врло повољни услови за учвршћење народне власти и спровођење мобилизације, која ће употпунити батаљоне вашега одреда, а у исто вријеме дати људства за попуну других бригада, те према томе другови из Штаба одреда не треба да се боје да ће у томе бити ослабљени ако нашој бригади упуте извјестан број бораца. То ће напротив бити њихов успјех.

Обавјештени смо од позадинске групе из с. Рађани да су из куће Благоја С. Самарџића, у којој је био смјештен неколико дана Штаб наше бригаде, из с. Кусида нестале извјесне ствари. Детаљним испитивањем и претресом ствари код курира и пратећег вода овога Штаба утврдило се да су курири из Штаба одреда (Милић и Кустудић, који су били у пратњи друга Војовића) узели дурбин, а вјероватно и неке друге ствари. Ово треба да испитате и обавјестите исту групу о томе како се не би догодило да се посумња да је околина овога Штаба узела исте, јер је утврђено испитивањем да то није тачно, а таквих примјера још од формирања бригаде нијесмо имали.

Тражили смо материјала за радиоапарате (батерије и лампе), као и платно од падобрана. Другим писмом ћемо вас обавијестити шта вам од тога можемо дати, јер још немамо детаљан преглед овога материјала.

Очекујемо једног члана вашег Комитета, кога ћемо на лицу упознати шта су наши руководиоци учинили по питању стварања народних одбора у с. Брестице, Срни До, Броћанац. Изгледа да избор ових одбора није задовољавајући, па би одмах уз сугестије неког од вас ово поправили.

Морамо напоменути да су везе нас са Окружним комитетом Бока и Окружним комитетом Цетиње много боље и ближе. Мислимо да ћете их и ви у овоме пристићи.

Уз другарски поздрав

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Замјеник политкома,
Војин Ђерковић[4]

' Односи се на 12. херцеговачку НОУ бригаду (види том III, док. бр. 84).

' Погинуо несрећним случајем 1947. у Црној Гори.

Р.5. 1) Достављамо вам 1 примјерак брошуре Поводом 25-годишњице Црвене армије. Дневна заповијест друга Стаљина.

2) За канцеларијски материјал смо послали у Босну, кад добијемо послаћемо вам.

3) Шаљем моју пушку другу Саву Брковићу. Она је са пок. Баја.[9] И мени је други поклонио, али је као успомену шаљем са већим задовољством другу Брковићу. Твоју примједбу, т.ј. друга Бранка[10] смо много дубље схватили него је напоменуо. Ово кад се ради о надутој цијеви маузерке.

Све много поз.

Вој. Ђерковић

БР. 17

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДУРМИТОРСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 20. ФЕБРУАРА 1944. КОМАНДИ МЈЕСТА ПИВСКИ МАНАСТИР ЗА ПОТПУНУ МОБИЛИЗАЦИЈУ[1]

Ш Т А Б
ДУРМИТОРСКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА
Пов. бр. 66
20-11-1944 год.
у . . .час.

КОМАНДИ МЈЕСТА

Манастир Пива

Према наређењу Штаба II ударног корпуса,[2] ми на нашем терену имамо извршити потпуну мобилизацију у најкраћем року. У томе циљу ви ћете предузети следеће:

Према мобилизациским списковима у заједници са теренским радницима и општинским Одбором извршићете мобилизацију људства од 16 до 40 година, наравно водећи рачуна да мобилизација буде правилна, т. јест водити рачуна да не буду позвати они од којих зависи њихова фами-

*** Секулића. Погинуо у борби против четника марта 1942. у Црквини (недалеко од Колашина), као члан Главног штаба НОП одреда за Црну Гору и Боку.**

[10] Драшковића

[1] Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 26—5. к. 1674 А.

*** Редакција није пронашла то наређење.**

Све ово људство упутити са одговарајућим бројем официра — нижих, поручника и п.поручника, а са људством за Херцеговачку [XXIX] дивизију упутити и једног млађег капетана.

У VII Црногорску ударну бригаду већ је упућено 60 војника са једним официром, о чему је тај Штаб већ извијештен.

2. — Од пионирског батаљона дивизије „Гарибалди"' формирају се слиједеће јединице:

а) Пионирски батаљон III Ударне дивизије,[2] слиједећег састава:

— пионира (радника)	—	75	
— телефониста линијаша	—	30	
— радиотелеграфиста	—	20	
— телефониста за рад на централи	—	4	
— радио-монтера	—	1	
— монтера за телефонску оправку	—	1	
— официра (нижих)	—	4	
Свега:	—	145	људи
и	—	4	коња и 4 карете.

б) Пионирска чета XXIX Херцеговачке дивизије, слиједећег састава:

— пионира (радника)	—	50	
— телефониста линијаша	—	20	
— радиотелеграфиста	—	20	
— телефониста за рад на централи	—	2	
— радио-монтера	—	1	
— монтера за телефонску оправку	—	2	
— официра (нижих)	—	3	
Свега:	—	98	људи
и	—	5	коња.

в) Пионирске чета Приморске групе:

— пионира (радника)	—	60	
— телефониста линијаша	—	30	
— радиотелеграфиста	—	10	
— телефониста за рад на централи	—	2	
— официра (нижих)	—	4	
Свега:	—	106	људи
и	—	4	коња.

*** Види том III, књ. 7. док. бр. 69.**

г) Пионирски вод V Црногорске ударне бригаде:

— пионира (радника)	26
— телефониста линијаша	18
— радиотелеграфиста	10
— телефониста за рад на централи	1
— официра (нижих)	2
Свега:	57 људи
и	1 коњ.

д) Пионирски вод III Санџачке бригаде:

— пионира (радника)	26
— телефониста линијаша	18
— радиотелеграфиста	10
— телефониста за рад на централи	1
— официра (нижих)	2
Свега:	57 људи
и	1 коњ.

3. — Раднички батаљони:

Од цјелокупног људства досадањих радничких батаљона формирати четири радна батаљона. Батаљони ће носити назив: III, IV, V и VI радни батаљон (I и II радни батаљон упућени су у састав V Крајишке ударне дивизије и III Ударног корпуса).

Дислокација ових батаљона биће по следећем:

— III радни батаљон на просторији: Бијелог Поља,

— IV радни батаљон на просгорији: Шаховићи — Мојковац,

— V радни батаљон на просторији: Беране и

— VI радни батаљон на просторији: Андријевица — Матешево — Колашин — Лијева Ријека.

III и IV батаљон биће под командом (у погледу употребе) Главног штаба НОВ и ПО за Санџак, а V и VI под командом Штаба Комског НОП одреда.

Поред ових батаљона формирати једну радну чету јачине 150 људи и упутити II Команди подручја Корпусне војне области II Ударног корпуса.

П. пуковник г. Мусо водиће и даље бригу и евиденцију овога људства како је то раније наређењем регулисано.[3]

" Редакција није пронашла то наређење. Радни батаљони дивизије „Гарибалди" били су овако распоређени: 3. и 4. батаљон на просторији Шаховићи—Бијело Поље, 5. батаљон на просторији Беране, 0. батаљон на подручју Бјелопавлића (види документ у Архиву ВИИ, рег. бр. 15—4. к. 1253).

4. — Формирању свију горе наведених јединица **при**ступити одмах, и завршити га у најкраћем времену.

5. — Пионирску чету XXIX Херцеговачке дивизије, пионирску чету Приморске групе и борачко људство за XXIX Херцеговачку дивизију формирати одмах и још у току дана издати наређење да се ове јединице концентришу на просторији: Матешево — Лијева Ријека, са које ће просторије предузети покрет у одређеним правцима.

6. — Све остале јединице и борачко људство наведено у овоме наређењу формирати такође одмах, с тим да се може одмах упутити на одређено мјесто чим буду снабдевени одјелом и обућом. Штаб Дивизије известиће овај Штаб чим појединa од горе наведених јединица буде оспособљена за покрет.

7. — Све горе наведене пионирске јединице ући ће у састав својих јединица потпуно наоружане.

Пионирски алат и материјал, који је до сада имао пионирски батаљон у Беранама, пропорционално подијелити по свима новоформираним пионирским јединицама.

Десет (10) карете и 3 коња, која су раније улазила у састав пионирског батаљона, ставити на расположење Команди мјеста Беране, а остале коње распоредити како је то горе наведено.

8. — Команда Базе у Беранама јачине: 3 официра и 10 војника остаје и даље са задатком вршења метеоролошке службе, везе са италијанским авионима који се спуштају у Беранама, пријема и одашиљања рањеника за Италију.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар,
Митар Бакић

М. П.

Командант
генерал - лајтнант,
Пеко Дапчевић

Р.5. Формирати један пионирски вод јачине и састава као и за наше бригаде и придати га у састав I бригади италијанске дивизије „Гарибалди".

БР. 14

ПИСМО ШТЛБА ПРИМОРСКЕ ОПЕРАТИБНЕ ГРУПЕ ОД 1. МАРТА 1944. ШТАБУ 29. ХЕРЦЕГОВАЧКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ О УЗАЈАМНОМ ПОТНОМАГАЊУ[1]

ШТАБ
ПРИМОРСКЕ ОПЕРАТИВНЕ ГРУПЕ
II. УДАРНОГ КОРПУСА
Пов. бр. служб.
1. марта 1944. године
у 0,30 час.

КОМАНДАНТУ XXIX. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ ПУКОВНИКУ ДРУГУ ВЛАДУ ШЕГРТУ

Положај

На писмо писано 16. ов. мј.[2] у 17.30 одговарамо одмах.

Према наређењу Штаба II У. Корпуса за формирање IX. Црногорске бригаде потребно је да 2. батаљон Никшићког одреда пребацимо хитно за Никшићки одред, ради одређивања људства за ову бригаду. Са овим батаљоном смо ослабили сектор Грахово, а тај сектор због агресије окупатора и четника чврсто држати док прогнамо четничке банде, ради и вас и нас, потребно је.[3] Положаје које је држао овај батаљон мора заузети 3. батаљон II. Далматинске бригаде. Ми смо наредили VI. бригади да нам пошаље још један батаљон на сектор Грахово, али услед тамошње ситуације овај Штаб то не може да учини, обзиром да морамо добро осигурати леђа, тј. испољити дејство са јачим снагама према никшићком гарнизону.

Чим би се створила ситуација код нас повољнија, ми би вас помогли са једним до два батаљона, првенствено далматинска и ради њиховог пружања даље у Конавле. Ми ћемо са тим и настојати, обзиром да смо на сектору Грахово укочени ради великог снијега. За сад, нужно је држати ослобођени дио Зубаца, па сматрамо да ви XII. бригаду можете ојачати са њеним батаљоном који се налази према Билећи, а од X. бригаде са једним батаљоном затворити правац Билећа—Вилуси.

[1] Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 39—10, к. 1141—1.

*** Редакција није пронашла тај документат.**

' О догађајима око Грахова види том III, књ. 7, док. бр. 78.

Молимо извијести нас током данашњег дана о ситуацији на сектору XII. бригаде.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

М. П. За Штаб Групе
командант—потпуковник,
Радомир Бабић

Добили смо дуван.
*Хвала!**

БР. 20

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА 2. ДАЛМАТИНСКЕ КОУ БРИГАДЕ ОД 1. МАРТА 1944. ШТАБУ 6. ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ О КОНЦЕНТРИЧНОМ НАПАДУ НЕПРИЈАТЕЉА НА КАТУНСКУ НАХИЈУ[1]

ШТАБ
II. ДАЛМ. НОУ БРИГАДЕ
К. бр. *52*
1-111-1944 г.
у 9,40 ч.

ШТАБУ VI. ЦРНОГОРСКЕ БРИГАДЕ

Достављамо томе штабу слиједећи извјештај:

1. — Непријатељ у јачини 1.000 — 1.200 људи напада према Чеву и Бата у три правца и то: од Даниловграда — Марковина — Чево; са другим снагама од Цетиња преко Бјелица — с. Томић — Барјамовица (к. 946). Ова група има намјеру да се споји са напред наведеном групом на просторији око Чева. Трећа група надире преко Његуша ка с. Бата. Изгледа да ова група има намјеру да се споји са наведеним групама и да чисти иросторију Бата — Чево.[2]

2. — Позадинске јединице, као и батаљон који иде за VIII бригаду, воде борбу већ два дана.

' Дописано мастилом.

[1] Оригинал (писан мастилом, латиницом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 23—3, к. 846.

' О непријатељској офанзиви на Катунску нахију види том III, књ. 7, док. бр. 77, 84 и у овој књ. док. бр. 21, напомену 2.

3. — Поред извјештаја и писама које смо Вам послали у вези са горњим, добили смо 29-П о. г. приложено писмо са којим се тражи хитна војничка интервенција.[3]

4. — У вези са предњим и добивеним задатком од тог Штаба урадили смо ово: — На акцију за ликвидацију Драгаља послали смо само наш 1. батаљон. Помоћ која се тражи у приложеном писму послата је и то 1. Бокељски батаљон и двије чете нашег 4. батаљона. Задатак смо дали овим батаљонима, а и позадинским јединицама да се непријатељ мора сузбити и вратити поново у жицу.

5. — Наше је мишљење, у вези са појавом већих непријатељских снага на наведеној просториш, да би требало да пошаљете Ваш један батаљон,[4] или пак батаљон Никшићког одреда, у помоћ нашим снагама, које су мале. Исто тако сматрамо за потребно да би требао један члан Вашег Штаба да руководи са овим операцијама.

6. — Напад на Грахово није успио.[5] Разлог нам није познат јер још нисмо добили извјештаје од батаљона. Кад добијемо извјештаје од батаљона и видимо разлог због чега напад није успио, расмотрићемо извјештаје и мислимо предузети поновни напад у току ноћи. Овај штаб се налази у с. Тоспуде.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОЕОДА НАРОДУ!

Политички комесар, М. П. Командант—капетан,
Мате Ујевић **Обрад Егић**

[8] Редакција није пронашла то писмо.
' Штаб Приморске оперативне групе наредио је да 6. црногорска бригада упути један батаљон (види том III, књ. 7, док. бр. 78).
[5] Опширније о томе види том IV, књ. 23, док. бр. 4.

БР. 14

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА 6. ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 2. МАРТА 1944. ШТАБУ 29. ХЕРЦЕГОВАЧКЕ ДИВИЗИЈЕ О УСПЈЕХУ НЕПРИЈАТЕЉА У КАТУНСКОЈ НАХИЈИ И О ПЛАНОВИМА ЗА БОРБУ ПРОТИВ ЧЕТНИКА[1]

ШТ АБ
VI ЦР. УД. БР.
2-Ш-44

ШТАБУ XXIX УД. ДИВИЗИЈЕ

Четничке снаге у јачини од 2500—3000 бандита ушле су у Чево[2] и наступају у правцу Убли. Такође једна четничка колона примијећена је од правца Стубице—Међђа. Очекујемо јачи испад из Никшића.

По најновијем наређењу штаба корпуса[3] ваша XII, VI и II далматинска треба да што хитније, заједничким снагама очисте Грахово, а потом да се ваша бригада постави на просторији Грахово — Вилуси са задатком дејства у правцу Требиња, Граба, Врбање, док би се VI поставила на комуникацију Никшић — Дан. Град.

Према овом наређењу, а и садашњој потреби ваша бригада треба да се задржи на овој просторији.

Ми смо, због присуства јачих четничких банди на просторији Цуца, одустали од напада на Грахово,[4] с тим што ћемо све расположиве снаге, уколико нијесу везане за Гра-

[1] Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 19—10, к. 1144 I.

Непријатељ (четници потпомогнути мањом њемачком јединицом) заузео је Чево 2. марта 1944 (види Архив ВИИ, књ. депеша 2. уд. корпуса, рег. бр. 6—2, к. 394. и „Ослободилачки рат народа Југославије 1941—1945", књ. 2, стр. 214. и 215).

[3] Мисли се на 2. ударни корпус НОВЈ, који је 1. марта 1944, депешом наредио Штабу Приморске оперативне групе:

„... заједничким снагама очистите Грахово. После тога нека се хитно VI бригада пребаци на сектор Никшић—Д. Град, са задатком чишћења целе комуникације од четничких банди које су поселе ту комуникацију.

Бригада ће остати на тој комуникацији све до даљег наређења са задатком дејства на просторији: Никшић—Чево—Данилов Град—Јеленак. Комуникацију потпуно контролисати и порушити. Далматинску поставити на сектору: Трешњево—Трубјела, са задатком дејства у правцу Боке и Црквице. Херцеговачка на просторији: Грахово—Вилуси, са задатком дејства у правцу Требиња, Граба. Врбање. Пеко" (види књ. депеша 2. ударног корпуса у Архиву ВИИ, рег. Гр. 6—2. к. 394).

[4] Види том III. књ. 7, док. бр. 84, 85 и 86.

хово и Никшић, бацити на разбијање четничке офанзиве од Цетиња и Данилова Града, а потом приступићемо ликвидацији Грахова, пошто сматрамо да је много нужније разбити и протјерати четничке банде на просторији коју смо ми досада контролисали, тим прије, што четници врше мобилизацију.

Мислимо да се ви мало рокирате лијево, пошто је наш 4 батаљон[5] добио нови задатак.

С. Ф. — С. Н.

За штаб
к-т
Вељко Жижић

Штаб бригаде ће се налазити у с. ЈБешевици.

БР. 22

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА 2. ДАЛМАТИНСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 6. МАРТА 1944. ШТАБУ 6, ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ О ИРОТЈЕРИВАЊУ НЕПРИЈАТЕЉА ИЗ КАТУНСКЕ НАХИЈЕ И РАСПОРЕДУ БАТАЉОНА[1]

ШТАБ
II. ДАЛМ. Н. О. У. БРИГАДЕ
Пов. бр.58
6-Ш-1944 г.
у 20,30 ч.

ШТАБУ V/. *Црногорске НОУ бригаде*

Положај

У вези извјештаја овог штаба Оп. бр. 54 од 5 о. мј.[2] који смо доставили томе штабу достављамо Вам слиједећи извјештај:

1. — Наше јединице на просторији Бата — Чево протјерале су и дјеломично уништиле непријатеља. Предали

[5] **Четврти батаљон 6. црногорске НОУ бригаде упућен је 3. марта 1944. из с. Заслапа (јужно од Вилуса) у правцу Катунске нахије (с. Бата) као појачање 2. далматинској бригади (види Операцијски дневник 4. батаљона 6. црногорске НОУ бригаде у Архиву ВИИ, рег. бр. 5/1—2/1, к. 398).**

[1] **Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 26—3, к. 846.**

*** Редакција није пронашла тај извјештај.**

смо слободну територију позадинским јединицама[3] на чување.

2. — Своје смо батаљоне повукли и рокирали овако:

а) — 1. батаљон на просторији с. Трешњево.

б) — 3. батаљон на просторији с. Забуковица.

ц) — 4. батаљон на просторији с. Заљуће.

д) — 1. Бокељски батаљон на просторији с. Кућишта.

е) — 4. батаљон VI. Црногорске бригаде на просторији с. Загарач. Задатак овог батаљона VI. Црногорске бригаде је затварање правца од Даниловграда — Чево и повезивање са теренском четом Пљешивачког батаљона. Наредили смо му да се јави штабу своје бригаде, јер излази испод наше команде. Ово смо урадили у вези депеше Штаба II. Ударног корпуса за оријентацију њихове бригаде на тој просторији.

3. — Напред наведено рокирање наших батаљона извршили смо приближавањем Грахову, пошто смо одлучили да 8 о. мј. око 22,00 часа заузмемо град Грахово[4] и то овако:

2. батаљон ове бригаде да напада град Грахово преко Орао (к. 1056) — Петковићи — Грахово Поље — к. 722 — Грахово.

2. — батаљон VI. Црногорске бригаде да напада град Грахово правцем Голо Брдо — Бокшин До (к. 927) — Грахово.

1. батаљон ове бригаде правцем Замаћин До (Домаћин До) — Грахово.

3. батаљон ове бригаде и 2. батаљон Никшићког одреда да овладају положајима Штедим (к. 913) — Подврсник — Вардар (к. 792) — Висока Глава (к. 755) — Јабуковац — Милошев Вис (к. 786) — Велики Кличевац (к. 990), с тим да двије чете од ова два батаљона по овлађивању Милошевим Висом (к. 786) продуже упадање у град. Задатак је ових батаљона да затворе правац и онемогуће евентуално долажење непријатељских појачања од правца Драгаља.

4. батаљон ове бригаде да оријентишемо на просторији — комуникацији Леденица — Под Хан — Драгаљ. Задатак овог батаљона је да веже за себе непријатељске снаге које би покушале доћи у помоћ опсједнутом Грахову од Леденица. Исто тако да за себе веже непријатељску артилерију, у колико би пошла у помоћ опсједнутом Грахову.

1. Бокељски батаљон служио би као резерва, било 4. батаљону било јединицама око Грахова.

[3] Односи се на једнице Ловћенског НОП одреда.

[4] Напад на Грахово није успио (види Архив ВИИ, књ. депеша Другог ударног корпуса, рег. бр. 6—2, к. 394).

3. — Два тешка бацача мислимо поставити на раскрсници путева испод Замаћин Дола, тј. испод самог Великог Кличевца на одстојању од Грахова на 1.500 м.

4. — Молимо Вас да наредите XII. Херцеговачкој бригади да придода своја два тешка бацача 2. батаљону VI. Црногорске бригаде, који би их поставили на Дервишу — Бокшин До (к. 927). Са бацачима би требало послати најмање 50 ком. граната. Задатак сва четири бацача би био да још у току 8 о. мј. преко дана узму потребне елементе и да град туку тако да својом ватром не дозволе организовану одбрану града, а ефикасним дејством да га деморалишу.

5. — Вашу сагласност очекујемо, а у колико иста на вријеме не стигне, прилазимо извршењу постазљеног плана.[5]

6. — Са нама остаје друг замјеник политичког комесара VI. Црногорске бригаде Воја Ђеркосић.

7. — Достављамо Вам пошту, која је погрешно послата преко нас, а коју смо отворили ради информација о ситуацији.

8. — Других промјена о борби и акцији немамо, осим оних што смо Вам доставили нашим првим извјештајем под Оп. бр. 54 од 5 о. мј.

9. — У вези са нашом акцијом, коју ћемо извести 8 о. мј. на Грахово, потребно би било да наредите једном батаљону XII. Херцеговачке бригаде да се оријентише према Заслапу — Нудо, за осигурање од евентуалног испада четничких банди.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОЕОДА НАРОДУ!

Политички комесар, М. П. Командант—капетан,
Мате Ујевић **Обрад Егић**

[6]Пов. бр. 58
6-Ш-1944 г.

Достављено: Штабу VI. Црногорске НОУ бригаде
Штабу XII. Херцеговачке НОУ бригаде
Штабу Приморске оперативне групе

[7]Пов. бр. 58 од 14/Ш 1944 г.
М. П.
По пријему ... у акта.

[5] Штаб 2. далматинске НОУ бригаде двапут је (8. и 9. марта 1944) извео напад на Грахово, али без успјеха (види том III, књ. 7, док. бр. 324).

° и ~ Дописано црвеним мастилом.

БР. 14

САОПШТЕЊЕ ШТАБА ПРИМОРСКЕ ОПЕРАТИВНЕ ГРУПЕ ОД 7. МАРТА 1944. О УСПЈЕШНИМ БОРБАМА ИРОТИВ НЕПРИЈАТЕЉА У КАТУНСКОЈ НАХИЈЈГ

САОПШТЕЊЕ Бр. 1

ШТАБА ПРИМОРСКЕ УДАРНЕ ГРУПЕ II УДАРНОГ КОРПУСА Н. О. В. ЈУГОСЛАВИЈЕ

од 7 марта 1944 године

Окупатор и четничке банде[2] сакупљене из Подгорице, Цетиња, Црмничке, Ријечке, Љешанске и Катунске Нахије, потпомогнуте зеленашким бандама, под командом Јова Ђукановића и осталих издајника: Ђорђија Лашића, Јакова Јововића, Илије Марковића, Блажа Гојнића, пуковника Милића,[3] покушале су поново окупацију наше слободне територије, вршећи на свом путу присилну мобилизацију сељака, који још нијесу ступили у редове Народно-ослободилачке војске. Циљ ових банди, поред окупације и терора, био је мобилизација Црногораца, које ће увести у своја злочиначка дјела а сјутра предати окупатору да их употреби на присилне радове — утврђење наше морске обале, за коју су недовољне окупаторске снаге, да би онемогућиле искрцавање савезничких армија. Послије завршених радова немачки разбојници убијају своје робове да не би открили тајне.

Јединице Зетског и Ловћенског народно-ослободилачког партизанског одреда водиле су неравну борбу са удруженим разбојницима и непријатељима слободољубивог човјечанства у току 29 фебруара и 1 марта 1944 године. Услед надмоћности непријатеља, како у људству тако и у материјалу, наше јединице су се морале повући на просторију Чева, дајући непријатељу жилав отпор и наносећи му велике губитке.

Ноћу између 2/3 ов. мј. наше јединице састављене од дјелова VI Црногорске ударне бригаде, II Далматинске бригаде, Бокељског батаљона, батаљона Зетског и Ловћенског одреда извршиле су контранапад под командом Штаба II Далматинске ударне бригаде. У свом силном налету наше јединице разбиле су удружене непријатељске снаге, продужавајући гоњење у правцу Даниловграда, Цетиња и Боке.

[1] **Снимак оригинала (писаног на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, филм Црна Гора, бр. 1/954—955.**

* **Види том III, књ. 7, док. бр. 100.**

[3] **Радоје**

С А О П Ш Т Е Њ Е Бр.1

ШТАБ ПРИМОРСКЕ УДАРНЕ ГРУПЕ II.УДАРНОГ КОРПУСА Н.О.В.ЈУГОСЛАВИЈЕ

од 7 марта 1 9 4 4 године

Окупатор и четничке банде сакупљене из Подгорице,Цетиња,Примишља,Рујечке,Бешанске и Катунске Нахије потпомогнуте зеленашким бандама, под командом Јова Вукчевића и осталих издајника Ђорђија Лашића,Јанкова Јеровића,Илије Марковића,Блажа Гојнића,пуковника Шилића,покушале су поново окупацију наше слободне територије,вршећи на свом путу принудну мобилизацију сељака,који јој нијесу отишли у редове Народно-ослободилачке војске.Циљ ових банди,поред окупације и терора,био је мобилизација Црногораца,које ће увести у своја злочиначка дјела а сјутра предати окупатору да их употреби на присилне радове - утврђење наше морске обале,за коју су недовољне окупаторске снаге,да би онемогућиле искрцавање савезничких армија,Послије завршених радова немачки разбојници убијају своје робове да неби открили тајне.

Јединице Зетског и Лијешанског Народно-ослободилачког партизанског одреда водиле су неравну борбу са удруженим разбојницима и непријатељским слободољубивог човјечанства у току 29 фебруара и 1 марта 1944 године.Услед надмоћности непријатеља,како у људству тако и у материјалу наше јединице су се морале повући на просторију Чева,дајући непријатељу жилав отпор и нанијевши му велике губитке.

Ноћу између 2/3 ов.мј.наше јединице састављене од дијелова VI Црногорске ударне бригаде,II Далматинске бригаде,Бокељског батаљона,батаљона Зетског и Лијешанског одреда извршиле су контранапад под командом Штаба II Далматинске ударне бригаде. У овом сукобу наше јединице разбиле су удружене непријатељске снаге,подужавајући гоњење у правцу Да ниловграда,Цетиња и Боке.

Губици непријатеља били су овом приликом велики: 110 мртвих,

Фотокопија прве странице документа бр. 23

...о рањених и 85 заробљених, међу којима се налазе 2 четничка команданта и то: Андрија ЂУРАШКОВИЋ, ваздухопловни капетан и капетан Кисић, председник српске општине и командант српског батаљона. Међу погинулим четницима налази се четнички командант батаљона, југословенски официр Кваћиневић. У руке наших бораца пао су 2 пиконитраљеза, 1 тешки митраљез, 30 пушака и много другог ратног материјала.

Држање бораца, иако под врло неповољним временским условима, било је на врло високом ступњу храбрости, поштовања и војничке дисциплине.

Смрт фашизму - слобода народу!

Политички комесар,

Јагош Усковић, с.р.

Командант, пуковник,

Радомир Бабић, с.р.

Утемељено у Врњачкој Бањи
11-III-1942 год.

Фотокопија друге странице документа бр. 23

Губици непријатеља били су овом приликом велики: 110 мртвих, 60 рањених и 85 заробљених, међу којима се налазе 2 четничка команданта и то: Андрија Ђурашковић, ваздухопловни капетан, и капетан Клисић,[4] предсједник црмничке општине и командант црмничког батаљона. Међу погинулим четницима налази се четнички командант батаљона, југословенски официр Иванишевић. У руке наших бораца пала су 2 пушкомитраљеза, 1 тешки митраљез, 80 пушака и много другог ратног материјала.

Држање бораца, иако под врло неповољним временским условима, било је на врло великом ступњу храбрости, пожртвовања и војничке вјештине.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар,
Јагош Ускоковић, с. р.

Командант, пуковник,
Радомир Бабић, с. р.

Унешено у Вијести од
11-111-1944 год.[5]

БР. 24

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА 2. УДАРНОГ КОРПУСА ОД 10. МАРТА 1944. КОМАНДАМА ВОЈНИХ ПОДРУЧЈА ЗА УПУЋИВАЊЕ СЛУШАЛАЦА НА НИЖИ АРТИЉЕРИЈСКИ КУРС[1]

ш т А Б
II УДАРНОГ КОРПУСА
НОВ ЈУГОСЈ1АВИЈЕ
Оперативни отсјек
Пов. бр. *201*
10. марта 1944 године

Најхитније

При Штабу Брдског Дивизиона III Дивизије образоваће се „нижи артиљеријски курс". За формирање овог курса наређујемо:

1. — На курс ће упутити *све команде мјеста* са територије Корпусне војне области по (3) три друга и то из својих

* Блажо
[5] Дописано мастилом.

[1] Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 31—2, к. 392.

посадних чета од оних који су служили артиљерију у бившој југословенској војсци, а у недостатку ових одредити три млађа друга са гимназијом, односно млађа друга који су потпуно писмени, интелигентни и способни да прате артиљериски курс.

2. — Одређене другове упутити Штабу Дивизиона у с. Подбишће код Мојковца — непосредно, *до 25. марта 1944 године.*

3. — Штаб Дивизиона ће све предузети да отпочне курс на вријеме, тј. 25. марта т. г., а овоме Штабу, преко Штаба Дивизије, доставити детаљан план и програм. Курс ће трајати 30 дана, а дневно радно вријеме предвидети осам радних часова.

4. — Од стране овога Штаба биће одређени резервни официри артиљерци за наставнике, поред наставника из Дивизиона.

5. — Команде подручја ће најхитније издати наређење командама мјеста за ово упућивање слушалаца Нижег артиљеријског курса и у том наређењу предвидети да слушаоци собом понесу: покривач — ћебе, порцију и прибор за јело.

За сваког слушаоца доставити податке и то: редни број, име (очево име) и презиме, године старости, да ли је служио у југословенској војсци и који је чин имао, које је школе свршио, од када је у НОВ и ПОЈ и карактеристика. Ове податке доставити непосредно Штабу Брдског дивизиона.

6. — Сва остала питања Нижег артиљеријског курса ријешиће благовремено Штаб Брдског дивизиона III Ударне дивизије .

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За штаб корпуса
пуковник,
Бран. Б. Обрадовић

М. П.

Достављено:

— свим командама подручја,
— Штабу III Дивизије (на знање),
— Штабу Брдског дивизиона.

БР. 25

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА 4. ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ОД 13. МАРТА 1944. ШТАБУ 2. ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА ОКО ПРИБОЈА[1]

ШТАБ
IV ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
Оп. бр. 73
13. марта 1944.г.

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

0 борбама вођеним од стране нашег 1. и 5. батаљона, на дан 8. марта, на сектору Прибоја, доставили смо детаљан извештај.[2]

9. март протекао је у затишју. Непријатељ је поновно избацио обезбеђење на Осовник, дејствујући повремено из митраљеза у правцу наших положаја.

10. марта не примећује се никаква активност од стране непријатеља до 12 часова овога дана. Око 12 часова примећују се четири непријатељске колоне које су се кретале: једна у правцу положаја Бича, јачине око 80 људи, две у правцу Црногљевог Брда, приближно исте јачине, и четврта преко Читлука и Бара у правцу к. 842. Овом последњом и најјачом колоном (око 250 људи) жели да обухвати наше делове на Црногљевом Брду и на падинама Бича више с. Градберине. У почетку саме борбе добија се наређење од стране к-данта бригаде да се брањени положаји, без обзира на исход борбе, имају евакуисати истог дана падом мрака, ради чега се скреће пажња јединицама да се сувише не ангажују и не излажу губитцима. Непријатељски притисак постаје све јачи на нашем десном крилу. Код јединица долази до недостатка муниције, али се положаји морају одржати до мрака, како би се избегло најахивање од стране непријатеља за време дана. Почетком мрака наређује се повлачење деловима који су бранили падине Бича више села Градберине на следеће положаје и прихватање делова који су бранили к. 842. Јединице на Бичу повлаче се упоредно са овим, док се последњи иовлаче делови са к. 842. Борба је била жива за цело време, непријатељ потпомаже напад топовима и бацачима. Наш први батаљон има 4 лакше рањених, док 5. нема губитака. Непријатељ има

[1] **Оригинал (писан на машини. ћирилицом) у Архиву ВИИ. рег. бр. 1/3, к. 738.**
[2] **Извјештај није пронађен.**

око 10 мртвих и рањених. Батаљони се пребацују преко Саставака на нову просторију.

Овог истог дана, наш 2. батаљон, из села Устибра, добија задатак да се пребаци у с. Пенезиће а потом даље на нову просторију. Исти, на своме путу, не наилази на непријатеља и око 10 часова смешта се у с. Пенезиће, ради одмора. По подне, око 17.30 часова, једна непријатељска колона, састављена од Њемаца, изненада се појављује долином Пенеске реке и изненађује 2. батаљон, који се није надао наиласку непријатеља са ове стране. У борби под тешким околностима из самих кућа и у долини 2. батаљон има 3 мртва и 8 рањених другова. Непријатељ има два мртва, док број рањених остаје непознат. Јачина непријатеља од 150—200 људи. Батаљон се повлачи у правцу с. Сочица, али ту наилази на непријатеља (четнике), јачине преко 200 људи, и бива принуђен да се повуче у правцу Превије, где сутрадан, 11. тек. месеца, хвата везу са осталим нашим батаљонима, учествује у чишћењу терена и пребацује се на нову просторију. У овој борби, 2. батаљон има 1 рањеног друга. Губици непријатеља су непознати.

3. батаљон, са просторије с. Црнуговића, добија задатак да пред мрак истог дана, преко села Пенезића, избије на нову просторију. Ситуација у Пенезићима није му позната, обзиром да 2. батаљон није могао куририма да продре до наших других јединица. Али захваљујући околности да су примећене ракетле у с. Пенезићима и после проласка 2. батаљона, ка селу се опрезно наступа. Немци отварају ватру из самих кућа, док наш батаљон заузима околне положаје и заокружује ову непријатељску групу. У међувремену, на исту просторију стиже и 5. батаљон и потпомаже првом у извршењу задатка. Непријатељ даје огорчен отпор из кућа. Наши борци отварају ватру са свих страна, али услед чистог терена и јасне ноћи не могу сломити отпор непријатеља који се дрско и свим средствима брани. Борба се води до дубоко у ноћ и траје до самог јутра, када се остављају делови 3. бат. за држање непријатеља у опсади а остатак креће у правцу болнице и за хватање везе са 2. батаљоном. 11. марта пре свануће једна чета 1. батаљона, чета пратећих оруђа и интендантура врше покрет преко с. Шиљци у правцу Подблаћа. Зора затиче ове делове испод с. Шиљака, на доглед непријатеља из с. Пенезића, који, чим их примећује, отвара ватру на њих из митраљеза. Чета пратећих оруђа одмах поставља један свој бацач, противколски топ и један митраљез за дејство противу непријатеља. Његова ватра бива уђуткана, неколико граната погађају куће где је примећено кретање непријатељских војника, док се сви делови.

под заштитом ове ватре, пребацују даље. За цело ово време непријатељ не реагира. По пребацивању неборачких делова и чета пратећих оруђа наставља свој даљи покрет. Ослобођен притиска са ове стране, под заштитом својих митраљеза и бацача, непријатељ се извлачи из села Пенезића 11. тек. м. око 15 часова, прогоњен од делова 3. батаљона. Наши губици су следећи: из 3. батаљона 10 рањених другова, од којих један подлеже ранама, из 5. батаљона 5 мртвих и 9 рањених другова. Непријатељ има око 70 мртвих и рањених, од којих су 9 (закопаних) нађени у самом селу. Нађено је 30 мртвих и рањених коња. Немци припадају деловима неке ловачке дивизије.[3]

10. тек. месеца са непријатељем води борбу и наш 4. батаљон, остављен на сектор с. Калуђеровића, ради затварања правца Пљевља — Туде, за време пребацивања наше дивизије преко Лима. Непријатељ (Немци) био је јак око 150—200 људи, 2 тешка бацача и око 5—6 „шараца". Борба почиње око 13 часова и развија се из правца Крњаче и Булића ка Главици (к. 1131) — к. 1155—к. 1257, којим положајем непријатељ тежи да овлада. Чистећи претходно терен бацачима и митраљезима, непријатељ врши узалудне нападе, које наши борци одбијају. Најјачи замах борба прима око 16.30 часова, док око 20.30 часова непријатељски притисак попушта пред навал. нашег батаљона и напослетку бива принуђен на повлачење у правцу с. Крњаче.

После завршене борбе, батаљон прима улогу бочног осигурања деловима који се крећу ка Бољанићима и Поблаћу, пребацујући се истовремено ка просторији на коју је упућен.

У овој борби наши су губитци 2 мртва и 5 рањених, од којих један доцније подлеже ранама. Непријатељ има 10—15 мртвих и рањених, што се тачно није могло установити ради мрака, под чијом се заштитом непријатељ повлачи.

По завршетку ових борби, наши батаљони, на новој просторији, добијају задатак преуређења, попуне муницијом и т. д.[4]

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар,	Начелник, мајор,"	К-дант, п.пуковник
Војин Николић	М. П.	Саво Бурић

*** Вјероватно се односи на дијелове 2. пука „Бранденбург" (види . Ослободилачки рат народа Југославије 1941—1945", књ. 2, стр. 228—9; том I, књ. 20. док. бр. 150).**

' О борбама 2. пролетерске дивизије у долини Лима види том I. књ. 16. док. бр 136.

[5] Начелник штаба 4. пролетерске НОУ бригаде тада је био Блажо Марковић.

БР. 52

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА 6. ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 14. МАРТА 1944. ШТАБУ КОЛАШИНСКОГ НОП ОДРЕДА ЗА ПОСЈЕДАЊЕ НОВИХ ПОЛОЖАЈА[1]

ШТАБ
VI ЦРНОГОРСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Оп. Бр. 14
14 марта 1944 год.
у ... час.

ШТАБУ КОЛАШИНСКОГ НОП ОДРЕДА[2]

положај

Са својим Одредом[3] са досадашње просторије на којој сте се налазили — Острог — Слап одмах по пријему овога наређења пребаците се на просторију Стубица — Стубички Долови са ослањањем у економском погледу на Кунак — Богетиће и оближње засеоке, а са задатком затварања правца од Никшића преко Стубице и Богетића за Даниловград. У том циљу најхитније одмах по пријему овог наређења посједните к. 538 источно од Стубице[4] (ту се налази 1 бетонирани италијански бункер, гдје поставите аутоматска оруђа), као и положаје испред села: Папрати, Гостојевићи, који најбоље затварају правац и контролишу комуникацију Никшић — Стубице. Лијево ухватите везу са 3 никшићким батаљоном, који се налази у селу Медвеђе.

Садашњи распоред наших јединица је исти који је наведен у нашем писму Строго пов. бр. 56 од 12.[5] По извршењу предњег наређења и посиједања положаја који су вам назначени, пошаљите нам извјештај по извршењу. Извјесне своје мање дјелове послати на згодна мјеста и пред означене линије положаја са одређеним задатком.

[1] Оригинал (писан на машини. ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 14—2, к. 398.

' Раније. тј. 7. марта 1944., наређењем Штаба Приморске оперативне групе, Колашински одред је стављен под команду 6. црногорске бригаде (види том III. кк>. 7, док. бр. 91).

*** По наређењу Штаба 2. ударног корпуса, Колашински НОП одред је 3. марта 1944. упућен на комуникацију Никшић—Даниловград. Тада је овај одред имао 210 бораца. Стављен је под команду Приморске оперативне групе. (Види књигу депеша 2. ударног корпуса у Архиву ВИИ, рег. бр. 6—2, к. 394).**

[4] Види том III, књ. 7. док. бр. 111 и 115.

" Редакција није пронашла то писмо.

М. П.

Бити стално будан и активан у испитивању ситуације из правца Никшића и од правца Даниловграда.

Дјелови наше Бригаде (наша два батаљона)[0] на положајима који су наведени у послатом вам писму и у најкраћем року предвиђен им је задатак.

Покрете скопчане са поласком на новоодређену просторију и посједање положаја из правца Никшића извести усиљеним маршем.

У случају неодољивог притиска непријатеља ослонити се на 3 ник. батаљон и оријентисати покрет према Купићу — Међеђе — дакле, са западне стране комуникације Никшић — Даниловград.

Са своје стране предузмите потребно у циљу хватања додира и успоставе веза. У том смислу бити крајње активан.

Рањенике упућивати правцем преко Међеђе или Љескових Доли.

Штаб Бригаде је у Бијелим Пољанама.

На извршење.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
начелник
Војислав Нововић

[7]Оп. бр. 14
14-111-1944 г.

" На комуникацију Никшић—Даниловград били су распоређени 3. и 4. батаљон (види том III, књ. 7, док. бр. 101).

[7] Дописано мастилом.

БР. 52

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА НИКШИЋКОГ НОП ОДРЕДА ОД 14. МАРТА 1944. ШТАБУ ПРИМОРСКЕ ОПЕРАТИВНЕ ГРУПЕ О НАПАДУ НА УЗДОМИР И КОЧАНЕ[1]

Ш Т А Б
НИКШИЋКОГ Н. О. ПАРТ. ОДРЕДА
Стр. пов. бр. 19
14-111-1944 г. у 12 часова
Положај

ШТАБУ ПРИМОРСКЕ ОПЕРАТИВНЕ ГРУПЕ И ШТАБУ VI Ц. БРИГАДЕ

Положај

Према вашем наређењу,[2] **а** које се односи о чишћењу и нападу на поједина одбрамбена непријатељска упоришта и утврђене тачке, поступили смо. Између 13/14 ов. мј. извршен је напад на утврђену коту **Уздомир** и жандармеријско-четничко упориште у селу **Кочане.**

У нападу су учествовале од нашег Одреда 2 чете (у јачини од 100 бораца). И то једна чета 1-ог батаљона нашег Одреда и једна чета 5-ог Дурмиторског батаљона.[3] Са њима је садејствовала и једна чета 1-ог батаљона VI Ц. бригаде.* По плану напад је требало да услиједи тачно у 22 часа 13 ов. мј. Напад је требао једновремено да услиједи на непријатељско митраљеско гнијездо код пиваре (овај препад је маркирајући), затим на Уздомир и на жандармеријску касарну и четнички логор у Кочанима.

Распоред одређених бораца на поједина нападна мјеста био је следећи: један вод у јачини од 15 бораца са 1 п.митраљезом маркирао је напад на митраљеско гнијездо непријатељско код пиваре, овај вод имао је задатак да отвори ватру на непријатеља у моменту кад се отвори борба ка Уздомиру. Једна патрола у јачини од 12 бораца са 1 п.митраљезом била је распоређена на падини Уздомира, Мокра Њива као осигурање од евентуалног изненађења од правца

[1] Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 4—5, к. 1673 А.
[2] Види том III, књ. 7, док. бр. 91.
[3] О привременом упућивању 5. дурмиторског батаљона Никшићком НОП одреду види док. бр. 4, напомену 14.
*** О резултатима напада на Уздомир и Кочане види том III. књ. 7, док. бр. 111.**

М. П.

Дукло. Остало људство од двије наведене чете 1-ог нашег батаљона и Дурмиторског ангажовано је у нападу главне коте 852, Уздомир, с тим што ће избацити једну патролу десно од ове коте изнад Гребица да не би било неког изненађења са те стране. Веза између чета поменута два батаљона и чете 1-ог батаљона VI Ц. бригаде била је одређена у Блаца (Гола главица). Овде се је налазио командант и политкомесар нашег Одреда. Распоред бораца чете 1-ог батаљона VI Ц. бригаде био је следећи: 1 вод ове чете, тј. лијево крило, наступао је падином Уздомира (с јужне стране) и нападао Трнову главицу и Рибњак, а други вод, десно крило, нападао је од Урошевића греде Рибњак. Т. митраљез и т. бацач дејствовао је из Штедимске главице, те својом ватром помагао наступање бораца ове чете. За полазак из својих логора свих јединица које су одређене за овај напад било је одређено у 19 часова. Исто тако наглашено је да се ватра на непријатеља смије отворити тек онда када отпочне борба на коти 852 (Уздомир). Све су јединице пошле из својих логора тачно у одређено вријеме. ЈБудство које је било ангажовано за напад коте 852 имало је закашњење од 25 мин. Ово закашњење условило је врло незгодно вријеме (велик снијег и тешко проходан терен). Ово не би утицало на сами почетак борбе, да случајно нијесу четничке патроле примијетиле прилажење њиховим положајима десног крила чете I батаљона VI у. б., на које су отвориле ватру и тиме открилe припреме за напад. Изгледа да су четници овога пута били много буднији и патролама контролисали околни терен својих логора, јер прошли напад са наше стране био је за њих изненадан.[5] Одмах по отварању ватре на нашем десном крилу (на сектору чете 1-ог батаљона VI у. бр. почео је да дејствује бацач и тешки митраљез у правцу Кочана као и свим правцима около самог врха Уздомира). Четничке банде, потпомогнуте ватром са Уздомира, добиле су прилично морала и дале су прилично јак отпор тако да се чета 1-ог батаљона VI бригаде после жешће ватре морала повући назад. Они дјелови који су ангажовани за напад на врх Уздомира извршили су напад али, услед жестоког отпора непријатеља, после 55 мин. борбе морали су се повући и то под заштитном ватром свога машинског оруђа. Услед великог снијега, прилично великог бришећег терена, иако су се привукли положајима на 50 м удаљености, нијесу могли постићи постављени задатак. Непријатељ је са својим светлећим ракетлама осветљавао не само врх Уздомира него скоро читави Уздомир, те се сваки борац на оваквом великом

' Види том III. књ. 7. док. бр. 48.

снијегу јасно могао уочити, макар био удаљен од бункера и 300 мет.

Мишљења смо да би било узалудно нападати врх Уздомира под оваквим околностима (велики снијег) и са оваквим наоружањем, тј. без топова. На овоме сектору могли би изводити акције и то само противу четника у Кочанима. Ради успјешније акције на четнике, на Уздомир би вршили препад са једним маркирајућим одељењем. Но, ни ово за сада моментално, док је оволики снијег, не би са успјехом могли спровести, тј. уништити четничке банде које се налазе у Кочанима. Четничких банди у Кочанима има око 200 и разбацане су у више кућа на логоровању.

У акцији коју смо извели између 13-ог и 14-ог о. м. имали смо следеће губитке: од људства 5-ог батаљона Дурм. одреда један мртав, 2 тешко рањена, 3 лакше (од којих двојици није потребна лекарска помоћ); од људства 1-ог батаљона овог одреда два лакше рањена и један нестао. Чета 1-ог батаљона VI бриг. није нас извијестила да ли је имала губитака, што је вјероватно да ће извијестити штаб 1-ог батаљона. Није нам познато да ли је код непријатеља било жртава, али вјероватно је да су имали, те уколико будемо добили неких података, јавићемо вам.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
Мартиновић Недељко

Командант,
Новак Ђукановић

М. П.

БР. 52

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ЗЕТСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 15. МАРТА 1944. ШТАБУ 7. ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ О ПРЕДСТОЈЕЋЕМ НАПАДУ НА ТАРАШ[1]

ШТАБ
ЗЕТСКОГ НОП ОДРЕДА
Стр. пов. бр. сл.
Положај 15. III. 1944 г.

ШТАБУ VII ЦРНОГОРСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ

Положај

Према извјештају Штаба VI Црногорске ударне бригаде Стр. пов. бр. 16 од 14. марта т. г.[2] јединице VI бригаде имају за задатак разбијање четничких упоришта и концентрација дуж комуникације Никшић—Даниловград и то у селима Фрутку, Кујави и Орјој Луци.

VI бригада са снагама којима располаже на поменутој комуникацији извршиће ово чишћење у току ноћи 16/17 марта т. г.[3] Акције изведене на просторију на којој се налазе поменуте четничке банде (Фрутак, Кујава, Орја Лука) биле би крње и не би имале потпуни ефекат ако се приликом ових акција не би ангажовале и снаге нашег одреда које се налазе на ову страну Зете.[4]

Стога смо добили наређење да са нашим снагама најхитније извршимо све потребне припреме и да извршимо напад на Тараш, чиме би уједно привукли непријатељске снаге из Даниловграда, и у овом случају олакшали јединицама VI бригаде извршење задатка. Овај напад (на Тараш) извршићемо како је већ горе наведено и ми у току ноћи 16/17 марта.

Штаб VI Ц. У. бригаде рачуна да ће ова акција бити успјешна уколико четничке банде не би имале подршке из правца Подгорице, односно Даниловграда.

0 предњим намјерама извештавате се ради знања и управљања, с тим што би ви у току ноћи 16/17 и у току дана 17 дејствовали дуж ваших положаја ради спречавања пребацивања непријатељских снага у правцу Даниловграда.

[1] **Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 5—1, к. 759.**
[2] **Види том III, књ. 7, док. бр. 106.**
[3] **Види том III,** КІБ. **7, док. бр. 113.**
[4] **Мисли се на територију на лијевој обали р. Зете.**

М. П.

Ово су само наше сугестије уколико нијесте добили неко наређење или извјештај од VI Ц. У. бригаде.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар, **Спасоје Ивановић** М. П. Командант, **Владо Ранчевић**

ДОСТАВЉЕНО:

Штабу VII Црногорске ударне бригаде,
Штабу IV батаљона V Црногорске ударне бригаде,
Команди III чете II батаљона VII Црногорске ударне бригаде.

БР. 29

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА 7. ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 16. МАРТА 1944. ШТАБОВИМА БАТАЉОНА ЗА ВРШЕЊЕ ПРИТИСКА НА НЕПРИЈАТЕЉА СА СВОЈИХ ПОЛОЖАЈА[1]

ШТАБ
VII ЦР. УД. БРИГАДЕ
Оп. *пов број 8*
16 марта 1944 г.
у 14 часова
Положај

ШТАБУ_____БАТАЉОНА

положај

Непријатељске снаге налазе се на просторији Данилов Град—Подгорица. Последњих дана осјећа се према добијеним подацима извјесна ужурбаност и припрема код истих, тако да су тукли наше положаје са својом артиљеријом.

Јединице У1-сте бригаде прекинуле су комуникацију Данилов Град—Никшић- и покушаће у току ноћи 16—17 овог мјесеца чишћење села у Бјелопавлићској Котлини. Јединице Зетског одреда вршиће — садејствоваће јединицама У1-сте бригаде.[3]

Да се не би непријатељ из Подгорице оријентисао у том правцу и да би им олакшали чишћење и извођење акција

[1] **Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 6—1, к. 759.**
[2] **Та акција је изведена 11. и 12. марта 1944 (види том III, књ. 7. док. бр 102).**
* **Види док. бр. 28.**

НАРЕЂУЈЕМО

4 батаљон V бригаде[4] са четом нашег 2-ог батаљона урадиће следеће:[5]

Чета 2-ог батаљона вршиће притисак у правцу Спужа, с тим што ће се са одјељењима упустити преко Лопата и јужног дијела Црнаца ка Спушком Пољу. Вјероватно да ће и дијелови Зетског одреда са правца Мартинића извршити притисак на Височицу и Спушку Главицу. Штаб батаљона ће овој чети издати детаљан задатак у потанкостима, ово с обзиром на њено неискуство.

Иначе са батаљоном ћете извршити притисак на Тријебач и остале прелазе на вашем сектору на Морачи и Зети. Уколико има непријатељских дијелова истуренијих испред Тријебча, настати да се сатјерају у утврђења. Уколико би непријатељ показао слабости, могли бисте овладати и Тријебчем, али овде треба бити обазрив, и не излагати јединице губитцима.

У току сјутрашњег дана истурићете један од два тешка митраљеза на просторији Казновице, који ће ометати саобраћај Подгорица—Данилов Град и обратно. Ангажовање и трошење муниције са Казновице зависи од тога да ли ће се у току сјутрашњег дана водити борба у околини Данилова Града.

2-ги батаљон извршиће, односно упутити једну десетину лијевом обалом Мораче ка Златици, која ће се на Златици повезати са четом са Цварина. Чета са Цварина извршиће притисак у правцу Златице и Доњана. Десно одржавати везу са јединицама 4-ог батаљона V бригаде, а лијево са нашим трећим батаљоном.

3-ћи батаљон са посадном четом из Косора извршиће чишћење села Врбице, Доњана и Фундине, и са те просторије извршити притисак на Какарићску Гору, с тим што ће се десно крило упустити у правцу Маслина. Десно одржавати везу са јединицама другог батаљона, а лијево са првим батаљоном.

1-ви батаљон учествоваће у извршењу задатка постављеног трећем батаљону, са једном односно двије чете, с тим што ће оставити потребне снаге на својим положајима, чија јачина нека зависи од моменталних обавјештења из Албаније. Не може бити мање од једне чете. Водити рачуна да снаге буду оријентисане у правцу Фундине, с тим да јединице не прелазе на територију коју Албанези контролишу.

[4] Четврти батаљон 5. црногорске НОУ бригаде тада је био под командом 7. црногорске НОУ бригаде (види том III. књ. 7, док. бр. 61 и 80).

" Види том III, књ. 7. док. бр. 141.

Штаб првог и трећег батаљона ће се тијесно повезати и споразумјети, како би препад био плански изведен.

Сви батаљони ће строго водити рачуна о чувању људства, о трошку муниције и упуштању јединица, како не би трпјели губитке. Схватите да је ово препад којим се омогућава извршавање задатка јединицама VI бригаде и Зетског одреда.

Први батаљон ће благовремено се повратити на своје раније положаје, с тим што ће и остали батаљони водити рачуна о. . . . . .[6] о нашем јучерашњем наређењу,[7] како не бисмо у току сјутрашњег дана били неспремни на својим положајима.

Борбени знаци биће: **Јован—Петар.**

Штаб бригаде налазиће се на ранијем мјесту.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОЕОДА НАРОДУ!

Политички комесар, **Нико Ђаконовић** М. П. 3. команданта—капетан, **Миливоје Грозданић**

БР. 30

ПИСМО ШТАБА ПРИМОРСКЕ ОПЕРАТИВНЕ ГРУПЕ ОД 21. МАРТА 1944. ШТАБУ 29. ХЕРЦЕГОВАЧКЕ ДИВИЗИЈЕ У ВЕЗИ С РАСПОРЕДОМ ЈЕДИНИЦА И ТЈЕШЊОМ САРАДЊОМ[1]

Ш Т А Б
ПРИМОРСКЕ ОПЕРАТИВНЕ ГРУПЕ
Пов. бр. службено
21 марта 1944 године
у 12 час.

ШТАБУ XXIX. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Положај

Примили смо ваше писмо писано 20 ов. мј.[2] у 23 часа и одмах вам одговарамо.

' Нечитко због оштећења документа.
' Редакција није пронашла то наређење.

[1] Оригинал (писан мастилом. латиницом) у Архиву ВИИ, рег. бр. бр. 1—11, к. 1144 I.
*** Редакција није пронашла то писмо.**

Ситуација код Грахова је оваква: У самом гарнизону Грахово налази се једна чета Њемаца. На просторији Грахово—Драгаљ око 1.500 четничких бандита. Ликвидација ове просторије, као и ликвидација самога Грахова у условима великог снијега изискује веће снаге него што имамо ми тамо. Ми тамо имамо Далматинску бригаду, која је малобројна. VI. наша бригада ангажована је према Никшићу и на комуникацији Никшић—Даниловград по наређењу Штаба II. У. Корпуса.

Ваше напуштање просторије Вилуси—Зубци угрозило би нас, као и читаву просторију Ловћенског одреда. Ми би морали поново стварати базу за дејство против окупатора и четника на простору Грахово—Кривошије. Ми смо тражили од Штаба Корпуса да нам ослободи VI. бригаду за дејство у реченом правцу. Корпус нам је рекао да ће нам за неколико дана одговорити.

Услед новостворене ситуације у Поповом Пољу,[3] ми сматрамо да је дејство XII. бригаде важно на простору на којему се сада налази, с тим што XI. бригада већ дејствује на простору Попово Поље са Одредом. Њемачки испади на тој просторији јесу да овладају комуникацијом Мостар—Требиње—Дубровник. Осим користи које чини XII. бригада за нас, она уједно и веже гарнизон Требиње да не интервенише у правцу Попова Поља. У вези са нашим задацима у новоствореној ситуацији у Јужној Херцеговини, ми сматрамо да је распоред XII. бригаде најбољи, њено дејство Вилуси—Зубци—Требињска Шума, ако ваша дивизија нема неке друге задатке.

Грахово, које је тијесно везано са њемачко-четничким посадама на Драгаљу, Црквицама и Леденицама, моментално не можемо ликвидирати само са Далматинском бригадом. Ми чинимо све напоре да Далматинска бригада то учини и већ су батаљони ове бригаде, како смо вам већ јавили, избили на Дврсник—Јовичине Воде и четницима нанијели приличне губитке.[4] Даљи развој ситуације, тј. од јуче не знамо. Кад би нам ви дали један или два батаљона привремено, онда би ликвидација ове просторије пошла далеко лакше.

*** О** развоју **догађаја око Поповог поља и у југоисточној Херцеговини види том IV, књ. 23, док. бр. 119.**

*** О борбама на сектору Грахово—Дврсник—Црквице види том III. књ. 7, док. бр. 100, 112 и 324.**

Ми вас молимо да нас благовремено упознате са одлуком Штаба Корпуса, уколико нареди да ваша бригада иде у Јужну Херцеговину, како би се ми према томе могли равнати .

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

М. П. За Штаб **Групе**
Командант, ппуковник
Радомир Бабић

БР. 31

ПИСМО ШТАБА 2. УДАРПОГ КОРПУСА ОД 26. МАРТА 1944. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО АЛБАНИЈЕ О СИТУАЦИЈИ НА ТЕРИТОРИЈИ КОРПУСА И ТЈЕШЊОЈ САРАДЊИ У БОРБИ ПРОТИВ ЗАЈЕДНИЧКОГ НЕПРИЈАТЕЉА[1]

Пов. 252
26. марта [194]4.
21.30

ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО

Шћипнија

Од доласка у Црну Гору, Херцеговину и Санџак[2] успјели смс разбити неколике локалне њемачке офанзиве на нас, очувати већи дио слободне територије, створити нове слободне рејоне и разбити четничке банде Михаиловић—Недић.

Данас наш Корпус броји пет ударних дивизија[3] и десет партизанских одреда.[4] Извршили смо мобилизацију, иако не иотпуну, на ослобођеној територији и дјеломично на неослобођеној територији.

Ситуација се у многоме поправила у нашу корист.

[1] Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 40/1—2, к. 392.

[2] Мисли се на септембар 1943.

' Тада је 2. ударни корпус имао у свом саставу: 2. пролетерску. 3, 29. и 37. ударну дивизију и Приморску оперативну групу (6. црногорска и 2. далматинска ударна бригада).

' То су: Бјелопољски, Дурмиторски, Комски, Колашински, Ловћенски, Никшићки. Пљеваљски, Зетски, СјеверноХерцеговачки и Јужнохерцеговачки НОП одред.

Водимо свакодневне борбе са њемачким окупаторским трупама и четничким бандама које се данас у већини налазе у њемачким гарнизонима и заједно са Њемцима предузимају акције противу нас.

Са покојним Васком,[5] који се од нас враћао у тај Штаб, били смо се споразумјели по питању координације дејства Ваших и наших ослободилачких снага у борби против заједничког нам непријатеља — њемачког окупатора и његових слугу.

Сматрамо да ће бити од обостране користи успостављање што тјешњег контакта у претстојећим операцијама између Ваших и наших јединица на граници наше и Ваше земље и успостављање што тјешње везе у циљу обавештавања о покретима непријатељских снага, те Вашим и нашим намјерама.®

С друге стране Ви знате да нам реакција из сјеверне Шћипније, руковођена од Косовског комитета, ствара велике тешкоће и да ми већ скоро пола године држимо фронт према новој, од окупатора створеној граници велике Шћипније.[7] Та реакција руковођена од стране њемачких официра и гестаповаца уско је повезана са четницима Михаиловић—Недић у Црној Гори и Санџаку и са муслиманима са територије Источног Санџака, даје азила на територији старе Шћипније четничким бандама, те је тако створен, захваљујући присуству њемачког окупатора, општи блок противу нас.

Ми предузимамо све са своје стране, заједно са друговима из Космета да разбијемо, с једне стране, тај блок, а с друге стране, мишљење које о нама влада у Космету и сјеверној Шћипнији и учинило је то да нијесмо предузимали веће војничке операције.

Њемачки окупатор и његове слуге из Косовског комитета успјели су да уједине народ сјеверне и сјеверо-иеточне Албаније у борби противу нас и успјели су убиједити тај народ да смо ми „српска" и „комунистичка" војска, те их заплашили једним и другим бауком. У два маха су их Њемци гурнули на нас,[8] но оба пута војска Косовског комитета била је потучена и нанешени јој велики губитци на сектору:

[5] Ваеиљ Шанто Васко, кандидат за члана ЦК КП Албаније. Погинуо у борби против непријатеља почетком фебруара 1944. код Скадра.

[6] Активнија сарадња између јединица НОВЈ и НОВ Албаније остварена је почетком децембра 1944 (види том III, књ. 8, док. бр. 251 и 287).

[7] Том границом су били присвојени: Улцињ, Тузи, Гусиње, Плав, Рожај, Тутин. Косово и Метохија. (Види „Ослободилачки рат народа Југославије 1941—1945." издање ВИИ, 1963, књ. 1, стр. 35).

[8] Види том III, књ. 7, док. бр. 25 и 31.

Андријевица—Чакор. Други пут смо заробили око 25 Шћиптара и већину смо пустили својим кућама, што је добро политички одјекнуло. Данас је углавном устаљен фронт на том сектору, но је врло вјероватно да ће их Њемци поново гурнути на нас и потпомоћи их извјесним својим снагама, обећавајући им дио наше слободне територије.

Ми имамо довољно снага да разбијемо те банде ако пођу на нас саме или са мањим, њемачким снагама, но ако буду потпомогнуте од једне или више њемачких дивизија, ми би вјероватно морали напустити извјестан дио граничне слободне територије. Врло је вјероватно да би у том случају њемачки окупатор гурнуо ионако бандитску војску Косовског комитета на клање нашег невиног живља, те би то у односу на будуће односе наших земаља могло имати тешких последица. Ми и данас имамо велике муке да објаснимо једном дијелу народа из Васојевићске нахије, да читав шћипнијски народ није противу нас и да се не треба светити звјерским методама: клања, паљења, мучења итд.

С друге стране, ми предузимамо све мјере да би народу Космета и сјеверне Албаније објаснили циљеве наше борбе, а посебно народу старе Шћипније да ми немамо никаквих завојевачких намјера према Албанији, но нам то иде тешко због немогућности да нас Ви подржите и због тога што тај народ није упознат ни са циљезима Народно-ослободилачке војске Шћипније. Ми ћемо, као Штаб Корпуса, ових дана издати један проглас" народу Космета, у коме ћемо се обратити и Шћиптарима и у коме ћемо им објаснити наш став, како по питању Југославије тако и по питању наших односа са Шћипнијом. Ви знате да ми стојимо на становишту, да ниједан педаљ наше земље, за чију се слободу ми боримо већ три године и дајемо најбоље синове наше земље, нећемо уступити никоме, а још мање онима који су успјели да приграбе неке наше покрајине уз подршку окупаторских трупа.

Ми мислимо да би и Ви требали издати, са Ваше стране, проглас овим крајевима, јер би се тако ова два прогласа допунили и било би обостране користи. Ми морамо предузети све да убиједимо наше народе, да је наш заједнички непријатељ њемачки окупатор и да ми морамо сарађивати у борби противу тог нашег заједничког крвника, а за слободу и срећу наших земаља.

Ми данас располажемо са јаким и добро наоружаним снагама и вјероватно је да ћемо добити задатак даљег чишћења територије и успостављања власти на том правцу, те сматрамо:

" Редакција није пронашла тај проглас.

1) да је потребно да Ваше снаге дјеломично оријентишете ка сјеверној Албанији и Космету, у циљу садејства нашим снагама;

2) да упорно објашњавате циљеве наше борбе народу у сјеверној Албанији, да би спријечили интервенцију војних јединица са те стране на нас;

3) да се требате чвршће повезати са нама, а да би повезивање наших и Ваших јединица имало далекосежнијих политичких последица, како у борби противу окупатора данас, тако и у борби противу реакције која је везана за окупатора, како данас тако и сјутра.

Осим овога ми сматрамо, да би Ваше, ионако неактивне групице у сјеверној Албанији, требали појачати са једном солиднијом јединицом; која би се директно повезала са нама и која би дејствовала на комуникацији: Тузи—Скадар, ослањајући се на наше јединице у околини Подгорице (Кучи). Дејство те јединице на тој комуникацији било би од огромног војничког значаја, како за нас тако и за Вас, с једне стране, а с друге стране, она би успјела да окупи Ваше групе у сјеверној Албанији и да мобилише дио Шћиптара на граници Црне Горе и Шћипније. Преко те јединице ми би имали стални контакт са Вама и било би донекле обједињено наше заједничко дејство.

Ми би ту јединицу наслонили на наше јединице, указали јој војничку и политичку помоћ, снабдијевали је од пошиљки које добијамо од Савезника и дали јој једну радио-станицу преко које би одржавали везу са Вама. У случају да та јединица буде истиснута са те територије, ми би је прихватили на нашу слободну територију и указали јој братску помоћ.

Ми предузимамо све мјере да на територији: Тузи—Хоти формирамо један мањи шћипнијски партизански одред,[10] а да ли ћемо у томе успјети, то ће много зависити од снага реакције на том сектору.

Ви сте вјероватно чули преко радија о огромној војсци коју смо створили у Југославији, која данас броји више од 300.000 бораца и спремна је да не само изведе ослобођење наше отаџбине, већ да пружи братску руку и осталим народима Балкана и југо-источне Европе. Ми смо поносни, да је наш маршал Тито постао једна од најпопуларнијих личности у свијету и персонификација херојске борбе потлачених народа Европе у борби противу мрских завојевача и да ћемо, вођени другом Титом, и Вама моћи једнога дана указати већу помоћ и подршку.

[10] **Није дошло до формирања тог одреда.**

Побједоносно наступање Црвене армије на источном фронту и наших Савезника у Италији, као и велика бомбардовања свих животних центара Њемачког Рајха нама у многоме олакшавају ситуацију и наш народ види побједу пред очима.

Наше садејство још више ће убиједити наш народ и Ваш народ у потребу што енергичније борбе противу заједничког непријатеља и ми треба да предузмемо заједнички све кораке, да би тако уништили што више њемачких фашистичких бандита и приближили дан коначне побједе.

Желимо Вам сваку срећу у херојској борби противу њемачког окупатора и домаћих слугу.

Топло Вас и другарски поздрављамо са

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар,
Митар Бакић

М. П.

Командант
генерал-лајтнант,
Пеко Дапчевић

БР. 32

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 28. МАРТА 1944. ШТАБУ ПРИМОРСКЕ ОПЕРАТИВНЕ ГРУПЕ ЗА НОВ РАСПОРЕД И ДЕЈСТВА[1]

Д. Д. Д. Приморска група 31/93, 32/81, 33/106

У вези са нашим већим операцијама у зеткој равници- са вашим и снагама III дивизије, ви оријентишите ваше снаге:

1. Шесту бригаду ка комуникацији Цетиње—Подгорица у циљу чишћења љешанске нахије и дејства према Доњем Цеклину. Под команду те бригаде стављамо Ловћенски одред.

2) Далматинску на комуникацију Никшић—Д. Град. Задатак ове бригаде је да потпуно држи у својим рукама комуникацију и да не дозволи повезивање непријатељских снага из Д. Града и Никшића.

Под команду ове бригаде стављамо Никшићки одред.

3) Два бокешка батаљона оријентисати на правцу Трешњево—Црквице у циљу дејства, више демонстративног. према Грахову и Боки.

4) Ваш штаб да буде за сада у области Чево.

[1] Оригинал (мБига депеша 2. уд. корпуса) у Архиву ВИИ, рег. бр. 6—6, к. 394.

- Ријеч је о планираном нападу јединица 3. ударне дивизије (види том III, књ. 7, док. бр. 149, 152. 153, 154, 159 и 161).

Трудите се да створите утисак код непријатеља да немамо никаквих намјера према зетској равници. Ово држите у највећој тајности.[3]

28-111-1944. год.
Колашин **Пеко**[4]

БР. 33

ЗАПОВИЈЕСТ ШТАБА ПРИМОРСКЕ ОПЕРАТИВНЕ ГРУПЕ ОД 1. АПРИЛА 1944. ШТАБОВИМА 6. ЦРНОГОРСКЕ И 2. ДАЛМАТИНСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ ЗА НАПАД НА КОМУНИКАЦИЈУ НИКШИЋ—ДАНИЛОВГРАД[1]

ШТАБ
ПРИМОРСКЕ ОПЕР. ГРУПЕ
Оп. бр. *30*
1-1У-1944 год.
у 19.00 ч.

З А П О В И Ј Е С Т
Секција: **Никшић**
Разм. 1:100.000

Ситуација: — Њемачко-четничке банде- овладале су комуникацијом Никшић—Даниловград и посјеле села Стубица —Богетићи—Церово—Добруш—Дреновштица—Миљевићи—Богмиловићи—Долови—Ржиште—Загреда и Загарач са мањим снагама. Четничке банде ослоњене на ову посједнуту просторију предузеле су дејство у правцу Острога и правцем Слап—Павковићи. Непријатељ је оправио порушену цесту и сад несметано комуницира Подгорица—Даниловград —Никшић и снабдијева раније блокирани гарнизон Никшић. Четничке банде на овој просторији врше насиља над становништвом а нарочито над партизанским фамилијама.

Обзиром на наше предстојеће задатке у вези са посљедњом нашом заповијешћу, нужно је да са главнином наших снага овладамо овом комуникацијом, разбијемо њемачко-чет-

[8] Приморска оперативна група је поступила према наређењу и обавестила 29. дивизију о заузимању нових положаја. тпажећи од н-е да затвори правац Грахово—Вилусе (види Архив ВИИ. рег. бр. 16—11, к. 1144—1).

[4] Дапчевић

[1] Копија оригинала (писана на машини, латиницом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 3—1, к. 397.

[2] Види том III, књ. 7, док. бр. 127 и 129.

ничке банде и прекинемо свако комуницирање између Даниловграда и Никшића.

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — II. Далматинска бригада, са своја два батаљона, ојачана са два батаљона VI. Црногорске бригаде,[3] извршиће напад формирајући двије колоне и то: правцем Меоце—Богмиловићи—Миљевићи и правцем Загарач—Загреда—Ржиште и Долови. Са читаве ове просторије треба разбити, а по могућству уништити четничке и њемачке банде и прекинути комуникацију испод села Богмиловићи и Обадов Бријег.[4]

II Далматинска бригада нека обједини команду над јединицама које учествују у овом нападу. Напомињемо, да се код батаљона, који се налазе на простору Марковина—Горњи Загарач, налази замјеник политичког комесара VI. Црногорске бригаде[п] и нека он обједини команду колоне правцем Загреда—Долови. Њему је такође посебно наређено да са чишћењем ове просторије предузме одмах, и то тако, да избије до одређеног часа за напад на просторију Загреда —Ржиште, како би било потпуно садејство са осталим снагама које садејствују ка тој комуникацији.

Напад треба припремити добро, да буде муњевит.

Везу одржавати са јединицама које дејствују на лијевом крилу у правцу Богетића.

2. — Штаб VI. Црногорске бригаде, са својим једним батаљоном,[0] ојачан са трч батаљона II. Далматинске бригаде[7] под командом капетана Бруна Вулетића, организоваће напад правцем Броћанац—Међђа—Стубица и правцем Љескови Доли—Богетићи. Задатак је ових јединица да овладају просторијом села Стубица—Богетићи—Церово и Добруш и да се споје са јединицама које дејствују и кој[е1 [ће][8] овладати просторијом села Миљевићи—Богмиловићи. Њемачко-четничке банде разбити, а по могућству и уништити и прекинути комуникацију на [глав]ним мјестима ове просторије. Непријатељу не дати да стане, него [га][в]ити све док или се уништи или сакрије у гарнизоне.

Један батаљон (1 [бат. далма]тинске) поставити на просторију с. Кусиде, а са осталим батаљонима дејствовати у

" Односи се на 1. и 4. Оатаљон 6. црногорске ударне бригаде (види том III, књ. 7, док. бр. 136).

' О извршешу овог наређења види том III, књ. 7, док. бр. 142 и 324.

[5] Тада је замјеник политичког комесара 6. црногорске ударне бригаде био Војо Ђерковић.

" Односи се на 2. батаљон.

" Односи се на 1, 2. и 5. батаљон.

' Документат је на неколико мјеста оштећен, па је редакција, по смислу, уметнула ријечи, односно слова.

реченом правцу. Далматинске батаљоне ставити под команду капетана Бруна Вулетића.

Чим се прочисти одређена просторија, одмах хватати везу са јединицама Зетског одреда, које се налазе на лијевој обали р. Зете.

3. — Почетак напада у 20,00 ч. 2 о. мј.

4. — Превијалишта нека свака бригада организује на свом сектору а теже рањенике даље пребацивати у нашу Групну болницу у с. Смрдуше.

5. — Ми ћемо се налазити у с. Бијело Поље и са нама свакодневно одржавати везу, а у потребним приликама увијек.

6. — Након извршења задатка, тј. разбијања непријатеља и овлађивања комуникацијом Никшић—Даниловград, све јединице поставиће се како је предвиђено нашом заповијешћу Оп. бр. 29 од 29-Ш о. г.[9]

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОЕОДА НАРОДУ!

За Штаб
Командант п. пуковник,
Радомир Бабић

Достављено:

Штабу II. Далм. бригаде
Штабу VI. Црногорске бригаде

БР. 34

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 4. АПРИЛА 1944. ШТАБУ 3. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ ДА МУЗИЧКА ЧЕТА УЧЕСТВУЈЕ У НЕКОЛИКО БОРБИ[1]

ШТАБ
II УДАРНОГ КОРПУСА НОЕЈ
Пов. бр. 288
4 априла 1944

ШТАБУ III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ

Упућујемо Вам Музичку чету овога Штаба, с тим да је у претстојећим операцијама ваших јединица на комуни-

" Види том III, књ. 7, док. бр. 122.

[1] Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 9—3, к. 392.

кацији Никшић—Даниловград употријебите у борбама као борачку јединицу (чету), а под командом штаба једног батаљона.

Потребно је да Музичка чета учествује у 3—4 борбе, како би се војнички учврстила и очеличила.

Ми смо мишљења да је одмах упутите Штабу VII Црногорске бригаде, која ће јој додијелити задатак у оквиру задатака својих батаљона.

Музичке инструменте и сав музички материјал требало би да пре увођења у борбу оставе у манастиру Пиперска Ћелија.

По учествовању у неколико борби, Музику можете користити за свирање и давање приредаба на тој просторији, с тим што ће она тамо остати до нашег даљег наређења.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

М. П. За Штаб
Начелник—генералмајор,
Рудолф Приморац

БР. 35

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРИМОРСКЕ ОПЕРАТИВНЕ ГРУПЕ ОД 6. АПРИЛА 1944. ШТАБУ 6. ЦРНОГОРСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ ЗА ВРШЕЊЕ ДЕМОНСТРАТИВНОГ НАПАДА НА ДАНИЛОВГРАД[1]

Ш Т А Б
ПРИМОРСКЕ ОПЕРАТИВНЕ ГРУПЕ
II. УДАРНОГ КОРПУСА
Пов. бр. службено
6 априла 1944 године
у 22 часа

ШТАБУ VI. ЦРНОГОРСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ

Положај

Данас смо писали једно наређење у којему смо навели да за контролу од правца Даниловград поставите једну јединицу Ловћенског одреда. Свакако, то би била једна мања

[1] **Оригинал (писан на машини, латиницом) у Архиву ВИИ. ре>\ бр. 13—I, к. 397.**

јединица — чета. Услед новопостављених задатака наређењем Штаба II. Ударног корпуса од данас[2] и чврстог држања комуникациЈе Никшић—Даниловград, ви одмах поставите један свој батаљон на просторију Д. Загарач—Орашје.[3] Овај батаљон имаће за задатак да врши упаде у Косови Луг, да врши демонстративне нападе на сам гарнизон Даниловград, а повремено, касније, и да дејствује правцем Комани—Д. Љешанска Нахија (на простору Ћафа—Бери—Круси—Дражевина). Овај батаљон прво је оријентисан према Косовом Лугу и Даниловграду, везујући се чврсто са јединицама Далматинске бригаде, које се налазе са десним својим крилом на просторији Ржиште—Долови. Одјељењима специјално за то одређеним имају се редовно повезивати са јединицама ове бригаде. Са осталим својим батаљонима и Ловћенским одредом дејствује у духу наших наређења.

Батаљон којега одредите на просторију Д. Загарач нека се одмах јави нама, а убудуће нека шаље редовно извјештаје, поред оних вама, и овоме Штабу. На комуникацији Даниловград—Чево нека постави барикаде и разруши цесту на за то погодним мјестима.

Данас смо добили једно писмо[4] потписато од замјеника политичког комесара те бригаде, послато овом Штабу по случајном путнику, који је путовао за Чево. Ово је други случај да се писма оперативне природе шаљу по случајним путницима. Са комуникације Никшић—Даниловград, гдје сте раније били постављени, ваша писма оперативне природе доносили су нам сељаци. Нас изненађује овакав ваш поступак и поред наших наређења да се директно шаљу курири до нас. Најгора је ствар што ћете ову своју слабу навику пренијети на ваше штабове батаљона. па и на борце. О овоме најозбиљније поведите рачуна и поново вам наређујемо да поступите по досадашњим нашим наређењима у овом смислу.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

М. П. За Штаб Групе
Командант—потпуковник,
Радомир Бабић

[2] Редакција није пронашла тај документ. Вјероватно се односи на организацију садејства при нападу 3. ударне дивизије на сектору Спуж—Даниловград (види том III, књ. 7, док. бр. 149, 152. 153 и 154, и у овој књ. док. бр. 32).

[3] На те је положаје упућен 4. батаљон (види том III, књ. 7, док. бр. 155).

[4] Редакција није пронашла то писмо.

БР. 52

ПРЕГЛЕД БРОЈНОГ СТАЊА ЈБУДСТВА, НАОРУЖАЊА, МУНИЦИЈЕ И СТОКЕ 7. ЦРНОГОРСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ 6. АПРИЛА 1944. ГОДИНЕ[1]

ПРЕ

Бројног стања, наоружања, муниције и стоке VII

Ред. бр.	Јединица	По списку		у расходу		На лицу		Пушака			П. митраљеза			Митра	
		официра	другарица	другова	другарица	официра	другарица	Вр. пушака	талијан.	прот. тен.	југословен.	талијан.	холандски	Југословен.	талијан.
1	**Штаб бригаде**	28	5	1		27	5	14	4						
2	**Пратећи вод**	28	3	1		27	3	17	8				1 ен.		
3	**1. батаљон**	198	14	7		191	14	74	70	1	2	5			3
4	**2. батаљон**	198	11	12		186	11	74	68			4	2 ен.		
5	**3. батаљон**	210	20	12		198	20	59	85	1	1	6	1		1
6	**4. батаљон**	200	13	15		185	13	62	87		2	5	1 ен.		1
7	**Интендантура**	15	1	1		14	1	4	6						
8	**Болница**	12	7				7	1	4						
	Свега:	889	74	49		829	74	305	322	2	5	20	1 + 4 ен.		5
	Укупно:	963			49	903			629			30			5

У овом људству урачунати су 91 Талијан који се налазе при овој пол. 1. На боловању .. .[2] у бјегству

3. политички комесар
Драгутин Радовић

Да је предње истинито овјеравају:
Начелник,
Салих А. Радончић

М. П.

ГЈ1ЕД

Црногорске ударне бригаде на дан 6. IV 1944. год.

љеза	Муниције				Баца-ча		Граната		Бомби				Коња	
против. тен. мун.	југословен.	талијан.	за митраљез	за холандски	81 мм	45 мм	81 мм	45 мм	југословен.	талијан.	пиштоља	муниције	јахаћих	товарећих
	526	111							7+1 ен.	8	8	67	3	3
	529	239		580 ен.					2	20+2 ен.	1	4		
67	3.024	2.400	8.450						30+8 ен.	75	13	112		13
	2.204	2.200	6.400	1.100 ен.		1		40	18+10 ен.	50	11	37	2	10
62	2.402	3.086	5.793	400	1	1	39	120	32+10 ен.	71	17	218	2	12
	2.600	3.000	6.800	500 ен.	1				15+10 ен.	31	8	52	3	17
	155	206							1		3	39	1	13
	10	90							3	2	2	10		5
129	11.226	11.372	27.443	400+2.180 ен.	2	2	39	160	108+39 ен.	257+2 ен.	63	539	11	74
129	50.441+2.180 ен.				4		199		365+41 ен.		63	539	85	

бригади. Објашњење расхода: у болници 21. На оф. курсу 14. На 3. На санитетском курсу 4.

М. П. Командант*

[1] Орнгинал (писан мастилом, Кирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 1—6, к. 754 А.

" Тако је у оригиналу.

* Командавт бригаде био је тада Нико Стругар.

БР. 52

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 7. АПРИЛА 1944. ЗА РАСФОРМИРАЊЕ ПЉЕВАЉСКОГ И БЈЕЛОПОЉСКОГ НОП ОДРЕДА[1]

Ш Т А Б	**ДОСТАВЉЕНО:**
II УДАРИОГ КОРПУСА	**_ ГЛАВНОМ ШТАБУ ЗА САНЏАК**
Стр. **ПОВ.** бр. **181**	**— ШТАБУ XXXVII ДИВИЗИЈЕ**
7 април **1944 Г.**	**— IV КОМАНДИ ПОДРУЧЈА**

ШТАБУ XXXVII УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ

Према одлуци овога штаба, а у сагласности са Главним штабом Санџака, одмах ће се расформирати садашњи Пљеваљски и Бјелопољски одред, а на место ових остаће по један батаљон са командним кадром и потребним људством.

Ради поступка расформирања одреда и формирања батаљона,

Н А Р Е Ђ У Ј Е М О:

1. — Досадашње одреде — Бјелопољски и Пљеваљски — одмах расформирати и то како штабове тако и јединице. Поступити по следећем:

а) од Штабова и јединица Пљеваљског одреда формирати један батаљон, следећег формацијског састава:

— командант батаљона	1
— комесар батаљона	1
— замјеник команданта	1
— замјеник комесара	1
— референт санитета	1
— официр на служби	1

Штаб батаљона ће имати само курирску групу од 5 курира.

Батаљон ће имати 2 чете и то свака јачине (са командним кадром) по 21 (двадесет и један) борац.

За команданта батаљона одређујемо друга Марјана Ковачевића, а за политичког комесара друга Благоја Вучетића, којега ће упутити штаб XXXVII дивизије из III Санџачке бригаде.

Остале чланове штаба батаљона, као и руководство чета одредиће Главни штаб за Санџак.

У састав овога батаљона одредити већином људство старијих годишта, а сав остатак људства цијелог одреда, упу-

[1] **Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег бр. 5—7. к. 1253.**

М. П.

тити Штабу XXXVII дивизије, који ће ово људство распоредити по санџачким бригадама, а првенствено у IV бригаду. Са овим људством послати изводе из јединачних спискова и податке о досадашњој служби.

б) Од штабова јединица Бјелопољског одреда формирати један батаљон истог формацијског стања, како је то наређено под а), као и две чете у батаљону такође истог формацијског стања како је горе наведено. Све претекло људство исто тако упутити штабу XXXVII дивизије на распоред у санџачке бригаде.

За команданта батаљона одређујемо друга Крста Нишавића а политичког комесара друга Радоњића Милоша.

Остале чланове штаба батаљона и руководство чета одредиће Главни штаб за Санџак из састава самог одреда.

У батаљону оставити првенствено људство старијих годишта.

в) Одредске архиве одмах по расформирању одреда по списку предати на чување IV Команди подручја, која ће комисијски непотребно уништити спаљивањем, а остатак чувати до даљег наређења.

г) Батаљони ће носити називе:

— „1. Пљеваљски батаљон"

— „1. Бјелопољски батаљон"

2. -— Новоформирани Пљеваљски и Бјелопољски батаљон биће под непосредним руководством IV команде подручја.

3. — Рад по овоме наређењу има бити завршен најхитније, а најдаље до 15 о. м., када ће IV Команда подручја извијестити о бројном стању Пљеваљског и Бјелопољског батаљона и мјесту гдје се батаљони буду налазили тога дана, — а штаб XXXVII дивизије извијестиће: колико су бројно примили људства из бившег Пљеваљског и Бјелопољског одреда.

Формирање батаљона извршити у области гдје се сада налазе одреди, а Главни штаб ће одредити лица из штаба под чијим ће се руководством извршити расформирање одреда и формирање батаљона, као и упућивање претеклог људства штабу XXXVII дивизије.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

М. П. За штаб корпуса
пуковник
Бранко Б. Обрадовић

Стр. *Пов. Бр. 55*

Штаб II Ударног Корпуса извештава да ће се расформирати Бјелопољски и Пљеваљски одред.

БР. 52

ИЗВЈЕШТАЈ ОБАВЈЕШТАЈНОГ ОФИЦИРА ПРИМОРСКЕ ОПЕРАТИВНЕ ГРУПЕ ОД 9. АПРИЛА 1944. ОБАВЈЕШТАЈНОМ ОДСЕКУ 2. УДАРНОГ КОРПУСА О КОНФЕРЕНЦИЈИ КВИСЛИНГА У ЦЕТИЊУ И РАСПОЛОЖЕЊУ НАРОДА У КАТУНСКОЈ НАХИЈИ[1]

Строго повјерљиво

ШТАБУ II УДАРНОГ КОРПУСА Н.О.В.Ј.
II отсјек

У Цетиње је приспио Недићев министар Олћан у пратњи начелника војних и цивилних функционера. Са њиме је допутовао и њемачки стручњак политичке полиције Др Хајнел. Долазак је инкогнито и крије се од широке јавности.

Овдје се ради о замашнијим стварима, а на име: Немачка се труди да у последњем моменту на Балкану својим виртуозним сналажењем одржи низ реакционих упоришта која се боре за њене интересе.

Олћан, Хајнел, ЈБубо Вуксановић, Др Обрад Новаковић и други воде преговоре већ неколико дана тражећи начина, како да поново заведу црногорски народ у издају упрежући га у кола Хитлерова.[2]

„Црногорска влада" је тражила да јој Недић пошаље жито, које би по њеном мишљењу, у овоме моменту економске исцрпљености, учинило своје, јер би народ осјетио благодет од наклоности њемачког Рајха и потребу за економску и политичку везаност са Недићевом Србијом.

Поред овога, Вуксановић и његова влада су тражили војничку помоћ од Недићевих претставника, у војсци, која би имала једном за свагда, једним безобзирним замахом, уништити све оно „што се не да у ланце везати".

Ипак, иако и Недићеви претставници и претставници „црногорске владе" имају један циљ: издају свог народа, ипак ствари не иду глатко.

Србија је за три године рата три пута потпуно опљачкана од стране Немачке војне силе, па њен народ и поред богатих и плодних поља гладује на своме дому, тако да данас нема хране ни за своје становништво, а камо ли да прехрањује Хитлерове прохтјеве по опустошеном и изгладнелом

[1] **Оригинал (писан руком, латиницом) у Архиву ВИИ. рег. бр. 22—1, к. 393.**
[2] **Види док. бр. 49.**

М. П.

Балкану. Друга и најважнија ствар о којој се може тешко сложити јесте та, да као што рекох „црногорска влада" тражи замашну војничку помоћ која би требала да буде обилна да може једним снажним налетом уништити или пак потиснути Народно-ослободилачку војску са просторије Црне Горе. Недић нема војске ни за себе да би одржао власт у србијанском народу која ври као у котлу.

Претставник Њемачке на овим преговорима нашао је средину у овим преговорима тако да су у томе стопроцентно заштићени интереси Њемачке војне силе:

Обући црногорску и србијанску омладину у своју униформу и са њима се вући по читавом Балкану тамо и овамо, онако како је то до сада рађено са Павелићевим усташама. Њемачка ће „црногорској влади" повратити залихе шећера затечене на њеној територији на дан капитулације Италије, а које је својевремено Њемачка опљачкала. Црногорска ће влада овај шећер уступити Србији која у томе оскудијева, а ова ће за то Црној Гори дати жито.

Као што се види, „прави се рачун без крчмара". Преговара се о црногорском народу, без народа. То Љубо Вуксановић врло добро зна па је очајан на резултат преговора јер је он хтио да са стране доведе „силу" која би направила пустош, али му, по изгледима, то неће успјети јер преговарачи болују од исте болести од које и он болује. Тако исто није задовољан ни немачки претставник јер није добио овлашћење да егзекутивно покупи омладину и поведе у своју војску, него је остављено на добру вољу омладине, наиме, у немачку војску могу ићи само добровољци, док стојећа војска има бити држана онако као у Србији.

Издајници из Србије и Црне Горе су се у једном у потпуности сложили, а то је, да заједнички војнички и политички иступају до завршетка рата против Народно-ослободилачке војске Југославије.

Даље се говорило о најновијем иступању србијанске Недићеве војске, четника Д. Михаиловића, црногорских сепаратиста, усташа, Косовара[3] и других противу слободне територије.

Овдје опет наступају супротности гледишта. Црногорски издајници, који имају горко искуство са Народно-ослободилачком војском, не схватају тако олако борбу са њоме како то схватају они из Србије. Ови одавде апелују на Њемца да доведу своје снаге које се повлаче са Крима и Бугарске да једним брзим налетом униште Н.О.В. Југославије, а да

*** Односи се на балисте са Космета.**

им у томе подухвату асистирају недићевци, Дражини четници, усташи, сепаратисти, и Косовари из Албаније, то им онда оставе власт, и да ће се они за ту услугу одужити тиме што ће се борити противу савезника на својој територији раме уз раме са војницима Њемачког Рајха. Са овим предлогом и молбом су се сложили и србијански издајници. Претставник Њемачке остао је резервисан у обећању по овој молби, говорећи, да је то ствар његове владе и ствар виших планова Њемачког ђенералштаба, али да ће он дати сугестије у томе погледу. Једино што им је рекао као сигурно: „Наша је тенденција данас једна обухватна акција противу партизана, тако да их доведемо негдје у џепу Неретве."

Њемачки претставник је можда и нехотично био искрен, па је нагласио, „ако то догађаји допусте". Министар Радоњић од свог до свог пријатеља стално са неким одразом дубоке меланхолије понавља: „Ако то догађаји допусте"!

Тако су се преговори завршили, наиме:

1) Да недићевци и четници Драже Михаиловића из Србије и четници Дражини из Црне Горе у заједници са љотићевцима иступају заједнички против Н.О.В. Југославије и савезника, до завршетка рата.

2) Да се изврши размјена економских добара између влада Србије и Црне Горе.

3) Влада ће путем културног рада учинити све да избришу супротности између појединих племена „српског народа" које је наметнуо рат.

4) Војни команданти ће поступати по овом споразуму.

Овај је споразум строго тајан и води се независно од појединих федералиста — сепаратиста у Црној Гори, због чега је прије неки дан избила туча у влади појачана извјесним ситним размирицама и која је у оставци, али је Немци на силу држе.

Како је раније јављено, у Цетињу је немачка команда покушала да мобилише извјестан број младића у немачке ударне батаљоне, али је овај акт остао безуспјешан. Она је покушала још једном али је и поново остала безуспјешна. Поред овога Лашић и ЈБубо Вуксановић са осталим официрима су покушали да створе „бригаду јуришлија" од оне војске која се налази у Цетињу. Пошто су махом избјегли Катуњани федералистички расположени и заведени, одбили су да уђу у ову бригаду. Успјели су само основати један батаљончић од 150—200 људи, док су батаљон Душана Вуковића — онај познати 1 милицијски — разоружали. Четници, прегажени догађајима, морали су накнадно једном строгом наредбом позвати тај батаљон на Обилића пољану

да приме пушке и пођу у борбу. Ова наредба је данас истакнута на видним мјестима по Цетињу. Наглашена је поново општа мобилизација становништва. Народ се невјероватно одупире и масовно иступа противу пријема оружја. Четничка команда пријети поновним хапшењима, поновном тортуром и стријељањем.

Данас су пут Белведера пошла 6 затворених камиона војске. Ноћас је преко Чекања прошло из Боке 12 камиона. Да ли је у овим камионима била војска или материјал не знам.

Прекјуче су пошли за Требиње преко Боке два четничка курира. Ови курири прелазе преко Зубаца, зато је потребно скренути Конавалском партизанском одреду[4] пажњу на ово јер пролазе кроз територију гдје им је лако ставити замку.

Четници нијесу одустали од концентрационог напада на Катунску нахију, с обзиром да су ту најподеснији услови за њихову разорну акцију у вези са тешким економским условима под којима се живи на овој територији. А Њемци исто тако гледају у Катунској нахији своје интересе због тога да ово доминира Боком Которском, куда пролази пут на који њемачка команда рачуна много. Четници су требали већ једновремено да наступе из неколико праваца и то: Рисна, Зубаца, Ластве Требињске, Билеће, а са ове стране Цетиња, Д. Града и Никшића, тако да разједине наше снаге растежући их у два дијела, један у Херцеговини а други у Катунској нахији. Овај покрет није имао карактер брзог надирања јер се немачка команда увјерила да су југословенски официри неспособни за систем брзих покретних акција, него брзо упадну у шкрипац вјештих тактичких потеза народно-ослободилачког војног руководства. Издајничка војска је требала да полако наступа са положаја на положај сондирајући за собом терен мобилизацијом становништва, тако да по осигурању леђа наступа на други положај. Овај покрет није до сада услиједио оштрим иступањем маса противу пријема оружја и несугласице између зеленаша и четника.

Наши пријатељи у Цетињу су осјетили да ће четници поново почети са репресалијама па су се уплашили, тако да 10—15 дана обигравам око Цетиња као пашче око тора, без икаквих наших позадинских веза, очекујући да уруче писмо овом или оном јер се боје да их не открију.

Онако како сам онда у Прекобрђу и Ровцима убацио људе који су омогућили пријављивање заведених у четнике, тако сам сада убацио у Цетиње. Сматрам да ћу имати

' Односи се на групу партизана из Конавала, који су касније ушли у састав 2. далматинске пролетерске бригаде.

још више овђе успјеха у том подухвату јер је моменат подеснији.

Њемци из Грчке извлаче дјелове аутомобила из предграђа Солуна. Ови дјелови, гдје је највише аутомобилских гума, натовареним камионима пребацују за Аустрију преко Далмације. Тако сваке ноћи саобраћај је жив преко Боке Которске, пут Дубровника.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОЕОДА НАРОДУ!

9. IV 1944. год. Мргуд[5]

БР. 39

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА 6. ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 12. АПРИЛА 1944. ШТАБУ ПРИМОРСКЕ ОПЕРАТИВНЕ ГРУПЕ О БОРБАМА ПРОТИВ НЕПРИЈАТЕЉА НА ВЕЉЕМ БРДУ И КОМУНИКАЦИЈИ ПОДГОРИЦА—ЦЕТИЊЕ[1]

ШТАБ
VI ЦРНОГ. УД. БРИГАДЕ
Бр. сл.
12 април 1944 год.
У 18 часова

ШТАБУ ПРИМОРСКЕ ОПЕРАТИВНЕ ГРУПЕ

Положај

Из познатих вам разлога[2] повукли смо наше батаљоне са положаја Вељег Брда и то 3 Батаљон у с. Бандиће, а 4 Батаљон упутили смо да разбије и потјера банде које су се појавиле на Зеленици, а потом да се смјести на просторији Дражевина — Круси са задатком затвараша правца Кокоти — Дражевина и Подгорица — Зеленика.

Јуче су наш 3 и 1 батаљон одбили три узастопна њемачка напада[3] на положајима Вељег Брда. Ове нападе не-

" Војо Ивановић. Погинуо као обавјештајац Приморске оперативне групе 2. ударног корпуса НОВЈ јула 1944. у с. Горњем Ораховцу, у Боки Которској.

[1] Копија оригинала (писана на машини. ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 14—2/1, к. 398.

[2] Види том III, књ. 7, док. бр. 161.

" Односи се на дијелове 363. пука 181. њемачке дивизије (види документ у Архиву ВИИ, рег. бр. 47—4. к. 73, рег. бр. 30 и 31—4а, к. 73 а).

пријатељ је припремао јаком артиљеријском и бацачком ватром. У овој борби непријатељ је имао преко 40 мртвих и много више рањених. Наше јединице имале су 4 мртва и 8 рањених.[4]

9. о. мј. наши батаљони који су се налазили на комуникацији Црнојевића Ријека — Цетиње[5] имали су борбу са једном колоном која се од правца Цетиња појавила у 12 часова. Колона је била јака око 150 окупаторских војника са нешто четника. Наши батаљони су је разбили и одбацили назад. Непријатељ је оставио 6 мртвих и 2 заробљена окупаторска војника. Заплијењен је један пушко-митраљез са 500 метака.

Од нашег пребацивања на терен Љешанске и Ријечке Нахије, тј. од 5 о. мј., јединице наше Бригаде уништиле су око 90 окупаторских војника и 8 официра, међу којима и 1 мајор, рањених је било много више. Такође је убијено 5 четника, међу којима чувени зликовац, командир четничке чете неки Рајичевић, који је убијен на мосту на Трештеници. За ово вријеме заплијениЛи смо, од окупатора, 4 пушко-митраљеза, 1 „Шарац", 1 тешки митраљез „Бреда", 1 тешки бацач, дјелове од 2 бацача, 1 лаки бацач, 1 комплет радио-станицу, 3 телефона, 5 „Парабелума", 2 машинке, 3 двогледа, 1 италијански пиштољ, 31 пушку, 17.000 метака, неколико сандука бацачке муниције и прилично остале ратне спреме. Напомињено, да смо на овој просторији заплијенили, од четничких банди, из с. Буроња,.59 пушака, 1 тешки митраљез и 2 пушко-митраљеза.

Наш 4 Батаљон, који осигурава правац Даниловград—Загарач, порушио је комуникацију на неколико мјеста и продужиће са рушењем и даље.

Достављамо за Об. центар податке® о ситуацији и стању у Даниловграду и околини прије напада наших јединица на Даниловград.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОЕОДА НАРОДУ!

За Штаб
командант—п.пуковник,[7]

' Види документ у Архиву ВИИ, рег. бр. 1—8, 24—2 и 14—2. к. 398.
[5] Види том III. књ. 7, док. бр. 155.
° Редакција није пронашла тај документ.
[7] Командант је био Вељко Жижић.

БР. 52

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА 8. ЦРНОГОРСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ ОД 13. АПРИЛА 1944. ШТАБУ 37. НОУ ДИВИЗИЈЕ О СИТУАЦИЈИ НА СЕКТОРУ ТЕ БРИГАДЕ[1]

Ш Т А Б
VIII ЦРН. УДАР. БРИГАДЕ
Пов. бр. 79
.13 априла 1944 год.
Положај
у 13 часова

ШТАБУ XXXVII НОУ ДИВИЗИЈЕ

Положај

На сектору од Штитара до Берана нема неких нарочитих промјена. У селу Петњици дошле су двије чете арбанашке војске[2] са њемачким официрима.

Муслимански прваци из Лозне (Бихор) и са тог терена позвати су данас на конференцију у село Хазане, гдје се налази неки њемачки командант, до овог часа нијесу се вратили. Кад се врате, послали смо позадинце да ухвате везу и да испитају шта су ријешили.

Од Плава — Мурине покушали су Арнаути[3] у правцу Андријевице, дочекао их је један батаљон V Црн. бригаде,[4] потукао и одбацио натраг. Заплијенили су један пушкомитраљез са муницијом и нешто друге ратне спреме.

Ми ћемо ове садашње положаје чврсто држати.

Према наређењу Штаба II Ударног корпуса, данас ћемо почети пребацивати болнице за Колашин.

Молимо да нам доставите о ситуацији на том сектору. Примио сам један извјештај од полит. комесара ове бригаде, јавља да немају везе са начелником и 4. батаљоном,[5] који су

[1] Оригинал (нисан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 46—4, к. 872.

[3] и [3] Мисли се на албанске квислиншке јединице.

*** На сектору Андријевице тада су се налазили 1. и 3. батаљон 4. црногорске ударне бригаде (види Операцијски дневник 5. ударне бригаде за 10. до 15. април 1944. документ у Архиву ВИИ, рег. бр. 17—3, к. 758.**

[5] Види том I, књ. 16, док. бр. 146 и 148.

М. П.

били у правцу Кања. Јавио сам им да одмах успоставе везу и да га извуку ван обруча.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За штаб
командант - мајор,
Б.° Марковић

БР. 41

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА 6. ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 14. АПРИЛА 1944. ШТАБУ ПРИМОРСКЕ ОПЕРАТИВНЕ ГРУПЕ О СИТУАЦИЈИ НА СЕКТОРУ ТЕ БРИГАДЕ[1]

ШТАБ
VI ЦРНОГ. УД. БРИГ.
Бр. сл.
14 април 1944 год.
У 12 часова

ШТАБУ ПРИМОРСКЕ ОПЕРАТИВНЕ ГРУПЕ

Положај

На нашем сектору до сада није било значајнијих промјена.

Наш 1 батаљон, у току прошле ноћи, извршио је упад у с. Д. и Г. Горицу са мањим снагама. У овом селу заробио је 6 четника од којих су за једног позадинци тврдили да је добар и њему је наређено да прикупи податке о јачини и намјерама непријатеља у Подгорици. Заплијењено је 8 пушака, 250 метака, 2 четничке мазге и нешто друге спреме.

Према прикупљеним податцима у Подгорицу је дошло 2 батаљона њемачких војника, који су се смјестили у гимназију, да је у Спужу појачан гарнизон са 100 Њемаца и једним бројем четника са 3 брдска топа, од којих су 2 топа тјерали за Даниловград и поново их вратили у Спуж.[2] Синоћ су из

" Блажо

[1] Копија оригинала (писана на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 16—2/1, к. 398.

" Вјероватно се односи на дјелове 363. пука њемачке 181. пјешадијске дивизије (види Архив ВИИ, рег. бр. 47—4, к. 73).

Спужа гађали с. Ливаде.[3] Њихове дневне патроле долазе у Комунице, до изнад с. Даљан. Синоћ су имале засједе на мосту на Трештеници и пуцале из пушко-митраљеза.

Јутрос се чула борба у Д. Рогаме испод Везешника до Радећа.

Тенкови који су били стигли у Даниловград, вратили су се исте ноћи за Подгорицу. Према неким обавјештењима нијесу никаква појачања, до сада, стизала у Даниловград.

Обавијештени смо, преко позадинаца, да је на положајима Рсојевица, коју је нападао наш 4 батаљон, било 8 мртвих италијанских фашиста и 18 рањених. Један наш друг погинуо је пред самим бункером. Ујутро кад су дошли Њемци, поставили су поред њега нагазну мину, мислећи да ће наши, у току ноћи, доћи за њега. Један жандарм, који није знао за ово, наишао је на бомбу и погинуо.

Све ове податке провјерићемо у току дана, када ћемо вам послати тачне податке о непријатељу у Подгорици, Спужу и Даниловграду.[4]

Узгред напомињено да су наши батаљони, послије прошлих акција, остали скоро без ручних бомби.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
командант—п.пуковник,[5]

*** Односи се на с. Мугошину Ливаду.**
' Редакција није пронашла тај документ.
[5] Тада је командант бригаде био Вељко Жижић.

БР. 52

НАРЕЂЕЊЕ НАЧЕЛНИКА ШТАБА 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 18. АПРИЛА 1944. КОМАНДАНТУ ГРУПЕ БАТАЉОНА ЗА ПОВЕЗИВАЊЕ СА 3. САНЦАЧКОМ БРИГАДОМ И ДЕСНОМ КОЛОНОМ РАДИ УСКЛАЂИВАЊА ДЕЈСТВА[1]

НАЧЕЛНИК
ШТАБА II УДАРНОГ КОРПУСА
18. априла 1944.
у 7.30 час.

КОМАНДАНТУ ЛИЈЕВЕ КОЛОНЕ[2]

Примили смо ваш данашњи извјештај од 6.15 часова.[3]

Повежите се одмах са јединицама III Санџачке бригаде која према самом вашем извештају надире у правцу Бурења. Повезивање са овом бригадом омогућиће вам да рокирате ваше снаге више источно и омогућите десној колони заузимање и овлађивање Јабучна.

Тек овлађивање линијом Мајсторовине—Дијо—Ракита—Слијепач Мост—Јабучно од стране десне нападне колоне затвориће потпуно правац од Бијелог Поља и омогућити вашој колони даљи напад у правцу Потрка, а вама да овладате линијом Градина—Окладе.

Везу са десном нападном колоном и III Санџачком бригадом морате одржавати непрекидно. Саопштите десној нападној колони наше горе наведено мишљење у погледу даљег дејства и уопште радите уско повезани.

Уколико у долини Лепешнице и у правцу Слијепач Моста постоје неки неразрушени мостови које би непријатељ могао искористити порушите одмах.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Начелник
генерал-мајор
Р.[4] Приморац

[1] **Оригинал (писан на машини, латиницом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 29—1, к. 1253.**
[2] **Види том III, књ. 7, док. бр. 179 и том I, књ. 16, док. бр. 153.**
* **Редакција није пронашла тај извјештај.**
[4] **Рудолф**

М. П.

БР. 52

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА 6. ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 18. АПРИЛА 1944. ШТАБУ ПРИМОРСКЕ ОПЕРАТИВНЕ ГРУПЕ О ПОСЈЕДАЊУ НОВИХ ПОЛОЖАЈА И О ПРИЈЕМУ НАОРУЖАЊА[1]

ШТАБ
VI ЦРНОГ. УД. БРИГАДЕ
ПОВ. бр. СЛ.
18 април 1944 год.

ШТАБУ ПРИМОРСКЕ ОПЕРАТИВНЕ ГРУПЕ •

Положај

У току 17 о. мј. посјели смо положаје на иросторији Брођанац — Јакаљ.[2] На овим положајима нијесмо никога нашли, јер су се дјелови XXIX Дивизије раније повукли у правцу Вилуса.

Ухватили смо везу са дјеловима VII Црногорске ударне бригаде,[3] која се налази на линији Шуме — Растовац — Рубежа — Озринићи. На овој просторији налазе се и јединице Зетског НОП одреда и јединице Никшићког НОП одреда.

Послали смо везу XXIX Дивизији на правцу Трубјела — Вилуси.

Јутрос су четници извршили испад у правцу Растовца и Лукова.[4] Борба није била јака, али изгледа да су четници овладали Растовцем и Товићем. Ми смо наредили нашем 2 батаљону да интервенише у том правцу, мада има довољно снага за онемогућавање некога испада који би угрозио нашу слободну територију сјеверно од Никшића.

ЈБудство које је ишло за пријем пушко-митраљеза и муниције из Радовча[5] вратило се. Оно је донијело 10 пушко-ми-

[1] Копија оригинала (писана на машини. ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 19—2 I, к. 398.

*** Види том III, књ. 7, док. бр. 178.**

' Види том III, књ. 7, док. бр. 186 и 192.

' У с. Растовцу се налазио 3. батаљон 7. црногорске ударне бригаде (види том III, књ. 7, док. бр. 192 и 196).

[5] То наоружање су савезнички авиони падобранима спустили на Радовче 10. априла 1944. Од наоружања и муниције тада су спустили: 56 пушкомитраљеза (енглеских) са 10.800 метака, 24.900 метака за југословенску пушку, 3855 метака за италијански пушкомитраљез. Поред наоружања и муниције, овом приликом је на Радовче спуштена и мања количина одјеће, хране и санитетског материјала. (Види документ у Архиву ВИИ, рег. бр. 44—8, к. 299).

М. П.

траљеза, 2186 метака за енглески пушко-митраљез, 4980 метака за југословенску пушку. Остатак од броја који је одређен за нашу Групу, изгледа да је узела II Далматинска бригада.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
командант—потпуковник,"

БР. 44

ДОПУНСКО НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРНМОРСКЕ ОПЕРАТИВНЕ ГРУПЕ ОД 19. АПРИЛА 1944. ШТАБУ 6. ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ЗА ПРИТИСАК НА НИКШИЋ И ЗА ТИЈЕСНУ ВЕЗУ С ЈЕДИНИЦАМА 7. ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ[1]

ШТАБ
ПРИМОРСКЕ ОПЕРАТИВНЕ ГРУПЕ
II. УДАРНОГ КОРПУСА
Пов. бр. службено
19 априла 1944 године
у 16.30 часова

ШТАБУ VI. ЦРНОГОРСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ

Положај

Према нашим наређењима и даље вршите притисак на гарнизон Никшић. Будите у тијесној вези са ^Н-ом бригадом- и нас редовно обавјештавајте о ситуацији код ње, као и код нас.

Непријатељ је добио јача појачања у Јужном Санџаку и поново заузео Шаховиће, које су наше јединице биле повратиле. Јединице III. Дивизије са сектора Биоче — Лијева Ријека повукле су се, јер је непријатељ на том простору избацио јаке снаге. Овдје су се наше јединице морале повући под тешком борбом.[3]

" Командант бригаде тада је био Вељко Жижић.

[1] Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 18—1. к. 397.

' Види том III. књ. 7, док. бр. 192.

' О развоју догађаја на сектору 3. ударне дивизије види том III. књ. 7, док. бр. 181. 182. 184, 186 и 188.

Наша II. Далматинска бригада такође под тешком борбом повукла се на просторију Богетићи — Пандурица, гдје и даље води борбе и на том простору још држи комуникацију.[4]

Преко VII. бригаде одмах испитајте ситуацију код Далматинске бригаде, јер је веза наша са њом преко Богетића врло тешка.

Дејство непријатељске колоне у правцу Чева не знамо још у којој је мјери, јер од замјеника команданта те бригаде нијесмо још добили извештај.[5]

Штаб II. Ударног корпуса нам је наговијестио да би се наше бригаде могле пребацити на сектор Никшић — Шавник, зато морамо тијесну везу имати са ^И-ом бригадом.

Пушкомитраљеце које сте добили употребите за вашу бригаду,[6] а од VII. бригаде тражите да вам стави на расположење још нешто муниције. Уколико те муниције буде више код Далматинске бригаде, ако је она уопште узела остале п. митраљезе и муницију, ми ћемо вам додијелити од исте. Ви питајте Далматинску бригаду да ли је она примила те п. митраљезе и колико. Југословенску муницију употребите, али само 2.500 метака. 2.500 метака оставите у магацин и обавијестите Далматинску бригаду да их одмах прими, јер је иста кроз вишедневне борбе остала без муниције.

Писмо за команданта XXIX. Дивизите[7] одмах упутите. Ми смо му рекли да не можемо један ваш батаљон пребацити на просторију Подбожур. Са ХИ-ом бригадом такође одржавајте везу.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

М. П. За Штаб
командант - потпуковник,
Радомир Бахић

Р. 5. Ми ћемо се од вечерас налазити у с. Пониквица (кућа Драга Чолаковића).

' и [5] Види том III, књ. 7, док. бр. 324.
[0] Види док. бр. 41.
' Редакција није пронашла то писмо.

БР. 52

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 20. АПРИЛА 1944. ПОТЧИЊЕНИМ ЈЕДИНИЦАМА И ОРГАНИМА ЗА ИОДУЗИМАЊЕ КАЗНЕНИХ МЈЕРА ПРОТИВ НЕПРИЈАТЕЉСКИХ ЕЛЕМЕНАТА[1]

ШТАБ
II УДАРНОГ КОРПУСА
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Стр. 7108. бр. *309*
20. априла 1944. год.

ШТАБУ XXXVII УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ

У току последњих борби, које су наше јединице водиле противу удруженог непријатеља, десило се је слиједеће:

1. — Поједине четничке банде, нарочито на сектору борби које је водила наша IX бригада, пуцале су у леђа нашим борцима, правиле им засједе и убијале наше курире.[2]

2. — У области Лијеве Ријеке је извршен мучки напад на сам Штаб IX бригаде[3] и том приликом су рањена четири друга.

3. — На правцу: Д. Морача — Г. Морача, банде из области с. Рашке пуцале су из засједе на другове из Корпусне војне области II Ударног корпуса НОВ Југославије.[4]

4. — У области Роваца из засједе рањена су два друга, од којих је један подлегао ранама.

5. — Банде у области Лијеве Ријеке су пуцале на наше тешке рањенике и њихову пратњу, која их је преносила, као и на поједине мање групе наших бораца.[5]

6. — Приликом вођења борби поједини борци посадних чета су појединачно и скупно прелазили на страну непријатеља, или организовали сами засједе нашим борцима и тиме им ометали вођење борбе.

Ови су, према плану непријатеља, били још раније организовано уметнути у редове наше војске, са задатком: да у погодном моменту нападну наше јединице и да створе забуну у редовима наше војске и позадинских власти.

[1] ОПИГИНРЛ **(писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 16—3, к. 392.**

*** и [5] Види том III, књ. 7, док. бр. 208.**

' Редакција није пронашла документ који говори о томе.

М. П.

7. — Извјесни органи наших војних позадинских и цивилних власти су у овим моментима напустили своју службу, престали да раде за нашу војску и отворено се ставили у службу непријатеља, давајући му и материјалне помоћи, док су одбијали сваку помоћ и сарадњу са нашом војском.

Наводећи ове примјере, које су наши штабови утврдили на лицу мјеста, а узимајући у обзир жртве које смо овим и оваквим радом народних непријатеља имали у овим последњим тешким бојевима, свима штабовима и јединицама, командама подручја и командама мјеста

НАРЕЂУЈЕМО:

1). Сваком оном из посадне чете за којег се утврди да је појединачно или у групи побјегао на страну непријатеља, појединачно или групно правио засједе нашим борцима и нападао их, као и онима који су своју војну дужност напустили, односно напустили борбено мјесто, судиће Војни суд најближег оперативног штаба, по пријеком поступку и примијениће најстрожију казну. Казну извршити јавно.

2). Свима онима који су узели учешћа у засједама на наше другове конфисковати цјелокупно покретно имање у корист Народноослободилачке војске, попалити све непокретно имање, а породицу протјерати у правцу блока Никшића односно Подгорице, тј. у правцу најближег њемачко-четничког гарнизона.

У погледу паљења и протјеривања узимати у обзир истакнуте народне непријатеље.

Казну под овом тачком примијенити и над лицима кажњеним по тачци 1) овога наређења.

3). Сва ова лица, која су вршила ма какву функцију у нашем позадинском војном или цивилном апарату, а која су се својим поступком огријешила о своју дужност и народноослободилачку борбу, казнити одговарајућом економском казном.

4). У рејонима, гдје су извршени злочини а кривци нијесу пронађени, примјенити колективну казну економске природе над цијелим рејоном, изузимајући пријатеље народноослободилачке борбе.

Свако изрицање казне по тачкама: 1), 2), 3) и 4) обнародовати као пресуде Пријеког ратног суда.

Ово наређење има начелни карактер и примењивати га у свим конкретним случајевима, као што је поменути случај са IX бригадом, а штабови ће нас убудуће извијестити о

сваком оваквом конкретном случају као и мјерама које су предузели у духу овог наређења.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар,
Митар Бакић

М. П.

Командант
генерал-лајтнант,
Пеко Дапчевић

ДОСТАВЉЕНО:

— Штабу III и XXXVII Дивизије,
— Корпусној војној области,
— Штабу Пратећег батаљона,
— Команди мјеста Морача,
— Извршном одбору ЗАВНО Ц. Горе и Боке (на знање)

БР. 46

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА 8. ЦРНОГОРСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ ОД 26. АПРИЛА 1944. ШТАБУ 37. НОУ ДИВИЗИЈЕ О УСПЈЕШНИМ БОРБАМА НА ПОЛОЖАЈИМА БОЈНА ЊИВА — УЛОШЕВИНА[1]

ШТАБ
VIII. ЦР. УДАР. БРИГАДЕ
Стр. пов. оп. бр. сл.
26 априла 1944 год.
Положај

ШТАБУ XXXVII НОУ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Наша бригада је у току борби од 24. ов. мј. па до данас, а особито на добро утврђеним положајима Бојна Њива—Разврше—Улошевина а и даље до Лисе—Прегановца—Ујнича и Градине, сламајући на првим положајима добро организовану и упорну непријатељску одбрану нанијела му је осјетне губитке. Непријатељ је био састављен од четника Павла Ђуришића, Калајита[2] и Рада Корде и једног батаљона Недићевог III Добровољачког корпуса.

[1] **Копија оригинала (писана на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 17—4, к. 872.**
[2] **Вук Калаитовић, командант Милешевског четничког корпуса. Убијен послије ослобођења као одметник.**

Читава је бригада, без двије чете, водила поменуте ноћи скоро осмочасовну жилаву борбу. У том међувремену измијењало се читав низ наших јуриша и непријатељских контрајуриша. Непријатељ је из добро утврђених положаја, добро наоружан пјешадијским наоружањем, сипао паклену ватру. Наше су се јединице заиста јуначки држале и поред тога што се је батаљон III Санџ. бригаде, на нашем лијевом крилу, повукао испред зоре са Улошевине у Мојковац и оставио празан наш лијеви бок, особито 3. чета 3. батаљона која је, ускочивши у непријатељске ровове на најутврђенијем мјесту, у борби прса у прса (пиштољима, бомбама итд) убила 10 недићеваца и четника. Држање и нашег 2. и 4. батаљона било је на висини.

Наши борци пребројили су пред собом 50 непријатељских лешева, док је број рањених непријатељских војника знатно већи. Разбијени непријатељ бјежећи по групицама са својим рањеницима, жалио се сељацима да их је „поклала и погрдила некаква осма бригада". Наше су јединице хватале и живе непријатељске војнике и стријељале их одмах на лицу мјеста, јер је отежано било њихово чување и спровођење. Једног од тих који је случајно упао у непријатељске редове задржали смо и примили за борца наше бригаде, то је интернирац из Италије. У току тих борби заплијенили смо један холандски лаки митраљез М.40 и један њемачки п.митраљез, један пиштољ, до 15 пушака, извјесну количину муниције разне врсте, 2—3 хиљаде комада хлебова, нешто соли и мало шећера. Даље у току дана 24 априла у гоњењу наше јединице (1. батаљон) убиле су још 3 четника, а 2 раниле, заплијениле један талијански п.митраљез и нешто муниције. У току даљег гоњења и ситнијих чарки до овог часа не знамо да ли смо непријатељу нанијели какве губитке.

Брзим гоњењем непријатеља наше су јединице ослободиле из заробљеништва 1 друга, 1 другарицу и 3 Талијана, који су били заробљени са комором нашег 1. батаљона.

Избијањем наших дјелова на Лису—Ујниче пронашли смо 4 друга који су били отсјечени приликом ранијих борби нашег 1. и 4. батаљона на овом терену. Њих су сачували одборници и сељаци ових села. Постоји вјероватноћа да ћемо још понеког пронаћи. Оружја још не нађосмо ништа.

По овим теренима има већи број дезертера из санџачких бригада. Изјављују посредно да би се пријавили у јединице кад би били сигурни да не би били кажњени. Ми их нијесмо могли пронаћи, а сељаци нам их неће привести без гаранција, што им ми не можемо дати, поготово не за сваког.

Наши губици су 8 мртвих и 28 рањених другова.

Напомињемо да смо вас о свему горњем и до сада у главном извијестили.[3]

У вези вашег најновијег наређења[4] прилажемо вам концепт нашег наређења батаљонима, које смо им упутили ради припреме за предстојећу вечерашњу акцију, за коју ћемо од вас добити сигурно на вријеме детаљну заповијест. Нарочито нас интересује правац и рад десне колоне,[5] као и зона ширења у лијево.

Најновији непровјерени извјештаји говоре да су дјелови V Бригаде близу града'[5] и ми смо наредили да 2. батаљон а и 1. из Ливадица и Горњих Села интервенишу у правцу града и цесте уколико ово буде тачно, цијенећи ситуацију према ватри и осталом а и одржавајући везу непосредно са дјеловима V Бригаде.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар,[8]

Командант - мајор,
Б. М.[7]

*** Редакција није пронашла тај извјештај.**

' Редакција није могла утврдити на што се то наређење односи. О борбама на сектору 37. НОУ дивизије види док. бр. 47 и том III, књ. 7, док. бр. 212, 214 и 215.

[6] Види том III, књ. 7, док. бр. 199.

*** Односи се на Бијело Поље. Тада се 5. бригада налазила надомак Бијелог Поља, тј. на положајима Јабучна коса—Мушин крш——Ракита (види операцијски дневник 5. црногорске НОУ бригаде за период од 25. до 30. априла 1944, који се налази у Архиву ВИИ, рег. бр. 17/3, к. 758).**

[7] Блажо Марковић

Политички комесар бригаде тада је био Јокаш Брајовић.

БР. 52

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА 8. ЦРНОГОРСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ ОД 27. АПРИЛЛ 1944. ШТАБУ 37. НОУ ДИВИЗИЈЕ О НЕУСПЈЕЛОМ НАПАДУ НА БИЈЕЛО ПОЉЕ[1]

Ш Т А Б
VIII ЦРН. УДАР. БРИГАДЕ
Стр. пов. бр.
Положај, 27 априла 1944 г.
у 15,30 часова

ШТАБУ XXXVII ДИВИЗИЈЕ

Положај

Наша је бригада са три батаљона ноћу између 26/27 ов. мј. нападала на Бијело Поље, док је један батаљон ове бригаде био на простору Миоче—Лиса, затварајући правац од Добрића и Кања, а нарочито од Кичева[2]

1. и 4. батаљон наше бригаде добили су задатак од овога штаба да нападају на Бијело Поље правцем и то:

1. батаљон Горња Села—Ливадице—Бања Село—Приоштрељ и даље лијевом обалом Лешнице право у град. Овај батаљон је у 22 часа избио на Мариној Равни више саме вароши пошто је претходно отјерао непријатеља са ових положаја. Својим аутоматским оружјем тукао је непријатеља кроз варош Бијело Поље. Овај батаљон на Мариној Равни остао је до 27 ов. мј. до 6 часова, када се је повукао на своје полазне положаје, тј. на косама изнад села Ливадице, остављајући мања одјељења у првцу Бања Села. Овај батаљон је имао једног лакше рањеног друга.

4. батаљон ове бригаде добио је задатак да избије на комуникацији Бијело Поље—Бродарево код Недакуса, к. 680 — Брдо. Задатак овог батаљона био је да прегради цесту и да стави на истој засједе и онемогући непријатељу кретање Бијело Поље—Бродарево и обратно. Овај батаљон је остао на поменутом положају до 6 часова 27 ов. мј., када се повукао на своје полазне положаје Голо Брдо, к. 1262. Овај батаљон није преградио цесту из разлога што му је било немогуће учинити јер је цеста доста широка. Овај батаљон није имао ни мртвих ни рањених.

[1] Оригинрл (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 18—4, к. 872.

" Ријечи „а нарочито од Кичева" дописане су зеленим мастилом.

М. П.

2. батаљон ове бригаде по наређењу начелника XXXVII дивизије[3] имао је потпасти под команду начелника V Бригаде[4] уколико овај буде на лицу, а уколико не буде, да буде под командом друга замјеника команданта[5] ове бригаде. Пошто је начелник V Бригаде био на лицу мјеста, то је овај батаљон потпао под његову команду у заједници са замјеником команданта ове бригаде .

Овај батаљон добио је задатак и наређење да нападне на Бијело Поље, правцем десна обала р. Лешнице и сјеверним дијелом Жуте косе, ослањајући се својим десним крилом на 4. батаљон V Црн. бригаде. Овај батаљон је добио наређење да пође у напад у 20,30 часова дана 26 априла т. г. Овај батаљон није пошао у напад у одређено вријеме из разлога што батаљони V Бригаде нијесу били спремни у означено вријеме, већ су пошли у напад у 22 часа. Овај батаљон је нападао у заједници са 4. батаљоном V Црн. бригаде. Оба ова батаљона дошла су до бункера и заузела 2 бункера и дошли на падинама сјеверо-западно од к. 589.

Овај наш батаљон, као и батаљон 4. V Црн. бригаде у току ове борбе дали су све од себе да се варош заузме.

По изјави друга замјеника команданта ове бригаде 1. и 2. батаљон V Црн. бригаде нијесу се довољно ангажовали да се град заузме. Због недовољне активности ова два батаљона наш 2. и 4. батаљон V Бригаде имали су приличан број мртвих и рањених другова, под јаким притиском непријатеља оба батаљона морали су се повући на своје полазне положаје. Повукли су се у 6,30 часова дана 27 априла ов. год. Наш 2. батаљон имао је следеће губитке: 6 мртвих, међу којима командир и комесар 2. чете 2. батаљона, 1 теже и 2 лакше рањена друга.

Нишанџија на п.митраљезу и његов помоћник са п.митраљезом погинули су и пушкомитраљез уништен од стране непријатељског бацача.

Непријатељ је имао од стране наших батаљона најмање 10 мртвих, међу којима има Њемаца, и толико рањених. Непријатељ је био састављен од Њемаца, муслимана[6] и четника. Непријатељ је имао 2 тенка који су крстарили кроз град и дејствовали из противколских топова, има 2 брдска топа, 2—3 бацача, аутоматског оруђа.

' Начелник 37. ударне дивизије био је тада Раде Кнежевић.

' Начелник 5. црногорске НОУ бригаде био је тада Милан Абрамовић.

' Замјеник команданта 8. НОУ бригаде тада је био Никола Поповић.

[0] Ријеч је о муслиманској милицији која је била на страни окупатора и борила се против јединица НОВЈ.

Морал код четника и муслимана је врло слаб, док су им морал подизали Њемци и у току јучерашњег дана и прошле ноћи спречавали им пребацивање на десну обалу Лима. Наш 2. батаљон налази се на положају јужно од Модрог Дола, од к. 1096, сјеверно од Оклада до р. Лешнице.

По нашем мишљењу Бијело Поље није заузето што јединице нијесу једновремено напале и што се сви батаљони нијесу довољно ангажовали у борбу и што је непријатељ био упоран у одбрани Бијелог Поља.

До овог часа са правца Бродарева дошло је око 10 камиона, изгледа појачање. Непријатељ је покушао да изврши испад у правцу наших положаја али су их наши одбили.

Мишљења смо да наша бригада с обзиром на садашњи распоред и положаје не може сама заузети Бијело Поље. Но ако се предвиђа општи напад, бригада ће учинити све што је могуће да би се Бијело Поље заузело, као што је учинила и прошле ноћи. Такође смо мишљења, ако престоји општи напад, да се закаже тачан почетак напада, као и артиљерија да се ангажује ефикасније. Мишљења смо да се овај општи напад организује и изведе што прије да нам не би непријатељ омео напад.[7]

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар,
Јокаш Брајовић

Командант—мајор,
Блажо Марковић

' О ослобођењу Бијелог Поља опширније види том III, књ. 7, док. бр. 225.

БР. 25

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРИМОРСКЕ ОПЕРЛТИВНЕ ГРУПЕ ОД 30. АПРИЈ1А 1944. ШТАБУ 6. ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ЗА РАЗБИЈАЊЕ НЕПРИЈАТЕЉА У КАТУНСКОЈ НАХИЈИ[1]

ШТ АБ
ПРИМОРСКЕ ОПЕРАТИВНЕ ГРУПЕ
II УДАРНОГ КОРПУСА
Оп. бр. 54
30 априла 1944 године
у *17.30* часова

ШТАБУ VI ЦРНОГОРСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ

1. — Главнином својих снага интервенишите у Катунској Нахији и разбијте непријатеља који надире у правцу Чева.[2] Снаге употребите према ситуацији, а настојте да његове колоне које иду од разних праваца почесно тучете.

Тражите од XII Херцеговачке бригаде да затворе правац Грахово — Вилуси тако, да Вам са тог правца ослободи снаге и омогући јаче дејство у Катунској Нахији. Штаб XII бригаде обавијестите о ситуацији и потреби и нужности Ваше интервенције у том правцу. Смјену јединица на положајима извршити.[3]

Ми смо наредили одмах II Далматинској бригади[4] да одмах смијени Ваш 4 батаљон,[5] којега ћемо упутити на сектор Грахово, а Ви му издајте потребно наређење и задатак.

2. — Нас редовно извјештавајте о ситуацији и резултату Ваше акције у Катунској Нахији. Ово из разлога још јаче интервенције у том правцу.

[1] Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 22—1, к. 397.

[2] Види Архив ВИИ, рег. бр. 24—2, к. 398 (Операцијски дневник 6. црногорске НОУ бригаде), рег. бр. 5—10, к. 397 (књига депеша).

' Та реченица је дописана мастилом.

" О распореду и акцијама 2. далматинске НОУ бригаде види том III, књ. 7, док. бр. 324.

[5] Тада се 4. батаљон 6. бригаде налазио на положајима Стуба——Кулина—Милочани. Њега је смијенио Никшићки НОП одред, који је био под командом Штаба 2. далматинске НОУ бригаде (види том III, књ. 7, док. бр. 324).

3. — Вежите се одмах са Вашим 1 батаљоном® који се већ од раније налази на том сектору, да не би било потешкоће ради обједињавања снага за дејство.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
М. П. Командант, потпуковник,
Радомир Бабић

БР. 49

САОПШТЕЊЕ ШТАБА 2. УДАРПОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 6. МАЈА 1944. О УСПЈЕШНИМ ОПЕРАЦИЈАМА У АПРИЛУ ЗА ОДБРАНУ СЛОБОДНЕТЕРИТОРИЈЕ[1]

САОПШТЕЊЕ
ШТАБА II УДАРНОГ КОРПУСА
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Најновији планови црногорских издајица, израђени у њемачким командатурама, да уз помоћ окупатора, недићеваца, четника-Драже Михајловића, муслиманске СС легије, љотићеваца итд. наметну народу Црне Горе и Санџака нове методе насиља и истребљења *пропали су.~*

Војним плановима претходиле су званичне посјете црногорских и српских министара-издајица. Обећавали су једни другима помоћ и преко летака, бацаних из њемачких авиона, увјеравали су једни друге да ће Ускрс заједнички славити у Колашину и другим градовима наше ослобођене територије.

Све уједињене издајице разних народности, вјера и под разним капама, на њемачку команду дерале су се на сав глас: „Хоћемо да ујединимо Црну Гору и Санџак са Недићевом Србијом".

Са никад непокореном Црном Гором и јуначким црногорским народом трговале су издајице и слуге окупатора

[0] **Тај батаљон је, са замјеником команданта бригаде и Ловћенским НОП одредом, остављен на територији Љешанске и Катунске нахије 18. априла 1944. О шеговим акцијама види документ у Архиву ВИИ, рег. бр. 20—2/1 и 21—2/1, к. 398.**

[1] **Оригинал (штампан ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 15—7, к. 399.**

[2] **Види док. бр. 38.**

да би себи продужили живот и да би још више зала нанијели нашим народима.

Завјереници и слуге окупатора, по наредби њемачких штабова и са њима, пошли су на обрачун са народом и са нашом Народно-ослободилачком војском.

10 *априла* отпочели су Њемци, недићевци, љотићевци, муслиманска легија, четници, српска „Шуцполиција", у јачини од око 5.000, напад на нашу слободну територију од правца *Пријепоља* и *Пљеваља.* Истовремено њемачко-четничке банде са разним командантима и поткомандантима, у јачини од око *3.000,* подузеле су офанзиву у правцу наше слободне територије од *Подгорице, Данилов Града* и *Никшића.* Све те уједињене банде на сав глас и на разним језицима викале су: „Уништићемо партизане".

Наши борци су стрпљиво ћутали, ноћу и дању маршовали, ношени великом и људском идејом народног ослобођења, говорили су у себи: *„Не дамо наше ослобођене територије коју смо крвљу натопили, нећеге, Швабе, муслиманске легије и народне издајице, ни корака даље! Народ је наш и [ми] смо његови, његова слобода је наша крв".*

Борци наших бригада показали су чуда од издржљивости, напора и јунаштва. На маршевима и у самим борбама пристизали су нови борци у наше јединице. Отпочели смо велики и часни бој за одбрану наше слободне територије, за њено даље проширивање, за уништавање германско-окупаторске нечисти и домаћих издајица. Борба је била тешка и јуначка. О томе нам најбоље причају јуначка дјела наших бораца. О томе нам прича и наша позадина која је са великим нестрпљењем пратила сваки покрет и сваку битку. наших бригада и партизанских одреда. У тој великој битци народа са окупаторима и издајицама и на крвавом мегдану наших бригада са Швабама и измећарима ми смо побиједили.

Сада нагии борци пјевају. Сада се у нашим бригадама ори пјесма народних слобода. Пјевају борци славне V Црногорске ударне бригаде и довикују својим друговима из млађих бригада: „Јуначки сте се борили".

Сада ми свима и свакоме објављујемо:

Мојковац, Шаховићи, Бијело Поље, Беране, Андријевица поново су у нашим рукама. Проширили смо нашу територију заузимањем Бродарева и неких села. Наше јединице настављају са даљим ослобађањем наших села гонећи пред собом разбијеног непријатеља.

Непријатељ је у свим борбама и на свим секторима од 10-ог априла до 5 маја 1944 године имао следеће губитке. мртвих — 1313, рањених — 1432, заробљених — 112.

Заплијењено: *1 тенк, 2 оклопна аутомобила, 1 камион, 1 протиатенковски топ, 6 тегиких бацача, 2 лака бацача, 6 тешких митраљеза, 17 пушкомитраљеза, 2 лака митраљеза, на стотине пушака, веће количине противтенковских граната, 940 бомби за тешки бацач, 200 бомби за лаки бацач, већу количину пушчане и митраљеске муниције, неколико машинских пушака, пиштоља, двогледа и друге ратне спреме, једну четничку заставу са кукастим крстом и разна непријатељска документа и архиве.*

Уништено: 4 камиона, 1 мотоцикл.

Овдје нијесу урачунати губитци које је непријатељ претрпио скачући под налетом наших бораца, на врат на нос, у Лим. То ће Лим пребројити Дрини. Нијесу урачунати ни губитци у Никшићу и Подгорици. То нека преброје немачки фелдкоманданти и преостали четнички главари.

У нашим операцијама противЈ' непријатеља припомогла нас је и савезничка авијација бомбардовањем непријатељских упоришта: Никшић, Подгорица и околина и друга мјеста, као и испоруком ратног материјала.

Њемци и издајице наших народа! Сада ми отпочињемо са вама коначни обрачун, сада ћемо ми вас дефинитивно очистити. Наступају дани општег обрачуна на свим савезничким фронтовима.

И још једанпут позивамо у своје редове све оне који данас сједе скрштених руку код својих кућа, да не би сјутра били стављени на срамни стуб народне издаје, јер са својим држањем потпомажу окупатора и његове слуге.

Последњи пут позивамо оне који су били заведени лажима разних издајничких и противнародних група, а нису учествовали у безбројним злочинима окупатора. Сјутра ће бити касно. Сносићете исту судбину са њемачким разбојницима и њиховим слугама.

Бар данас вам је јасно ко су ваши савезници, а ко наши. На сопственој кожи сте се увјерили. Не чекајте у градовима да од савезничких авиона гинете заједно са Њемцима и народним издајицама. Наши савезници бомбардоваће и дању и ноћу сва мјеста која непријатељу служе. Одмах напуштајте градове и сва мјеста у којима се задржава окупатор. Способни за борбу, прилазите нашим славним бригадама.

Смрт њемачким окупаторима и домаћим изродима!

Живјеле наше јуначке бригаде и партизански одреди који се смјело и јуначки боре за слободу наших народа, за

слободну Црну Гору, за Санџак, за слободну Демократску Федеративну Југославију!

Живјели храбри авијатичари наших савезника који нам потпомогоше да разбијемо подмукле планове непријатеља наших народа!

Слава и вјечита захвалност борцима наших бригада и партизанских одреда, који дадоше своје животе за слободу свога народа у овим тешким бојевима

КОЛАШИН, НА ЂУРЂЕВДАН' 1944 ГОДИНЕ.

БР. 50

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА 8. ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 9. МАЈА 1944. ШТАБОВИМА БАТАЉОНА ЗА ПОСЈЕДАЊЕ НОВИХ ПОЛОЖАЈА И ЗАТВАРАЊЕ ПРАВАЦА ПРИЈЕПОЉЕ — БРОДАРЕВО И КАМЕНА ГОРА — БРОДАРЕВО[1]

Ш Т А Б
VIII Ц. У. БРИГАДЕ
ПОВ. бр. СЛ.
9. маја 1944. г.
у. . . . часова
Положај

ШТАБУ 1., 2., 3. и 4. БАТАЉОНА

Положај

1. — Непријатељ се налази на положајима дуж комуникације Пљевља — Пријепоље и на десној обали р. Лима са својим најјачим упориштима у варошима Пљевља и Пријепоље.

Јачина и састав непријатеља изнета је у нашој прошлој заповести[2] и за сада је остала непромењена.

По сузбијању непријатељске офанзиве наше јединице су узеле иницијативу у јужном дијелу Санџака.[3] Јединице

' Ђурђевдан се празнује 6. маја.

[1] Оригинал (писан на машини, латиницом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 12—1, к. 872.

*** Односи се на заповијест 8. бригаде од 7. маја 1944 (види Архив ВИИ, рег. бр. 11—1, к. 872).**

*** О резултатима тих борби види том I, књ. 16, док. бр. 182.**

наше XXXVII дивизије у заједници са дјеловима V Црн. бригаде очистиле су од непријатеља лијеву обалу р. Лима и избиле у Велику Жупу ка комуникацији Пријепоље — Пљевља и ка Пљевљима.[4]

Задатак наше дивизије је затварање праваца Пријепоље — Бродарево — и праваца Пљевља — Шаховићи и дејство на правцима и комуникацији Пљевља — Пријепоље.

2. — У вези предњег штаб дивизије је наредио следећи распоред јединица дивизије и то:[5]

— IV Санџ. бригада ће дејствовати на просторији јужно од Пљеваља, западно од комуникације Пљевља — Шаховићи односно западно од Чехотине.

— III Санџ. бригада смјестиће се на просторији Камена Гора — Стрменица, са задатком затварања правца Јабука — Камена Гора и Отиловићи — Вруља као и дејство на комуникацији Јабука — Отиловићи. Одржаваће везу у десно са VIII а лијево са IV Бригадом.

— VIII Црн. бригада смјестиће се на просторији Крушево — Стругови — Миљевићи — Виницка — Кашице — Брајковац, са задатком затварање правца Пријепоље — Бродарево и Камена Гора — Бродарево као и дејство у правцу Пријепоља са те територије. Порушиће солидно комуникацију на дијелу између Грачанице и Завиограђа. Одржаваће у десно везу са батаљоном V Бригаде у Бродарево, а лијево са III Санџачком бригадом.

У вези предњег

наређујемо:

1. — 1. батаљон смјестиће се на просторији с. Крушево са задатком да поседне положаје десним крилом р. Лим — к. 1024, Сибовац — к. 1015 — к. 1000, Рудино брдо — Стругови закључно са десном обалом р. Грачанице контролишући к. 459 на ушћу р. Грачанице у Лим. На додељеним положајима свестрано порушити цесту и ставити р. Лим како дању тако ноћу под осматрање имајући нарочито у виду мјесто Лучице. Десно одржавати стално и непрекидно везу са батаљоном V Црн. бригаде на правцу Крушево — Бродарево, а лијево са нашим 2. батаљоном на к. 800, Орлић.

2. — 2. батаљон смјестиће се на просторији Дубравчићи са задатком да посједне положаје десна граница лијева

[4] **Види том I, хњ. 16, док. бр. 178—181, док. бр. 82. у овој књизи.**

[5] **Види наређеље штаба 37. НОУ дивизије од 9. маја 1944, које је објављено у тому I, књ. 16, док. бр. 174.**

обала р. Грачанице (Вуково брдо) — Врања Стијена, к. 1045 — Виничко брдо — Думљанско брдо, закључно к. 616, тј. десна обала р. Миоске, водећи рачуна о кориту р. Миоске да се не би непријатељ провукао у правцу наших положаја. Задатак батаљона је затворити све правце који воде од Пријепоља ка нама а нарочито друм који води од Пријепоља ка Бијову Гробу (нарочито обратити пажњу на непријатељску моторизацију), за коју сврху ће добити противтенковску пушку од нашег 3. батаљона и поставити је на најпогоднијем мјесту. Имати у виду и приступити рушењу — преграђивању пута тамо гдје је најефикасније (ово се оставља штабу батаљона на процјену). Веза десно са нашим 1. батаљоном на к. 800, Орлић, а лијево са нашим 3. батаљоном у Маљевцу, сјевероисточно од Својчева.

3. — 3. батаљон поставиће се на просторији Кашице и посјести положаје десно лијева обала р. Миоске — к. 1094, северно од Бољана — централни дио Стрменице — к. 1168—1285 вис закључно.

Овај батаљон има задатак да затвори све правце који воде од непријатеља ка означеним положајима батаљона, а нарочито правац Пријепоље — Скокуће — Стрменица. Десно одржавати везу са нашим 2. батаљоном на Маљевцу, а лијево са III Санџ. бригадом код школе (Камена гора).

4. — 4. батаљон као бригадна резерва смјестиће се у с. Брајковац са задатком благовремене интервенције на цијелом фронту бригаде.

5. — Штаб бригаде ће се налазити од сјутра у с. Брајковац.

6. — Бригадна интендантура у Махали (Лековина).

7. — Бригадна болница у Шаховиће. Евакуација рањеника правцем Брајковац — Мраковићи — Бијов Гроб — Драшковина — Љековина — Шаховићи. Хируршка екипа у Шаховиће.

8. — Линија извиђања на фронту бригаде биће: р. Лим — Старо — Брајанови — Виницка — Думљани — Света Гора — Скокуће — Граница — Карошевина. Имати у виду да на датој линији извиђања непријатељ залази као и то да становништво је делимично непријатељски расположено према нама. Слање извјештаја овоме штабу је обавезно једанпут прије подне, а једанпут послије подне без обзира на промјене (водити нарочито рачуна о јутарњим извјештајима), а по потреби извјештаје слати увијек.

Борбени знаци вам се не шаљу јер исте нијесмо добили.

Знаке распознавања штабови батаљона су добили.

9. — Опрезу на положајима и у кантонману као и везу десно, лијево и у назад развити до максимума, стално и непрекидно мотрити на рад и покрете како непријатеља тако и становништва, не дозволити никакво ни најмање изненађење. Организовати об. службу и брзо јављање штабу ове бригаде о свим промјенама како код непријатеља тако и код нас. Напомиње се да се већ поједине групе и групице непријатељске пребацују на овострану обалу р. Лима (у нашу позадину), о овоме строго повести рачуна како дању тако и ноћу.

10. — Сви батаљони упутиће у току сјутрашњег дана по једног друга, сем 2. батаљона који ће упутити два друга за пионирску чету, која се формира при штабу наше дивизије. Одређени другови треба да имају смисла за ту струку.

Све јединице ће одмах приступити извршењу предње заповијести и о извршењу извијестити овај штаб 10 ов. мј. у 10 часова. Заповијешћу одређене положаје свакако посјести у току ноћи 9/10.°

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар, Јокаш Брајовић

М. П.

Командант—мајор, Блажо Марковић

" О извршешу наређења види том I, књ. 16. док. бр. 177.

е *m*

зије I

1.1

10.!

10.!

5.1

I

28.;

рИМJ]

ШТАБ
III. У. ДИВИЗИЈЕ Н.О.В.
стр. пов. бр. 36
12. мај 1944. год. —

БР. 52

ПРЕГЛЕД БРОЈНОГ СТАЊА ЉУДСТВА, НАОРУЖАЊА И СТОКЕ 3. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 12. МАЈА 1944. ГОДИНЕ[1]

ПРЕГЛЕД

Бројног стања људства, оружја и муниције и стоке III Ударне дивизије на дан 1. маја 1944. године

Назив јединице	Бројно стање људства						Стање оружја																														Стање муниције								Муниција за бацач		Муниција за пиштољ			
	По списку		У расходу		На лицу		Пушака						Пушкомитраљеза						Топова		Митраљеза		Пиштоља			Бацача			Бомби				Разни модели п. митраљеза		За пушку и пушкомитраљез							За „Бреду" и „Фијат"				За пиштоље	За топ	коња	
	другова	другарица	другова	другарица	другова	другарица	југословенских	италијанских	њемачких	енглеских	разних модела	машинских	противколских	југословенских	италијанских	грчких	њемачких	енглеских	разних	брдских	37 м/м	„Бреда"	„Фијат"	југословенских	италијанских	разних	81 м/м	лаких	разних	југословенских	италијанских	њемачких	енглеских	пушкомитраљ.	муниције	југословенских	италијанских	њемачких	енглеских	разних модела	машинских	противколских		тешки 81 м/м	лаки бацач			јахаћих	товарних
Штаб дивизије са пратећом четом	72	13			72	13	30	17				8		3										9	5					37	4		17			1.320	480				1.600					178		8	21
V Ц.У. Бригада	955	111	172	11	783	100	395	270	6			4	1	8	27		4	10			1	4	4	35	55		6	6		311	480	5				10.929	9.325		5.192		260	70	22.720	285	373	1.154	136	7	151
VII Ц.У. Бригада	832	107	138	1	694	106	322	290		47			2	6	21			20				5	2		32		3	4		72	120	95				10.550	10.658		8.480				13.330	140	166	152		15	101
IX Ц.У. Бригада	584						199	185	12		26			3	5	1						5	4		12		3	2		110	71	2	56	21	3.170	5.059	5.333	395		1.900		100	5.700	41	100	41		7	35
Брдски дивизион	125	9	6		119	9	28	35	5							1				4		1		5	13					10	47	2	20			655	996	112		300			2.500			180	195	0	188
Укупно	2.568	314	316	12	7.668	228	974	787	23	47	26	12	3	20	53	2	4	30		4	1	15	10	71	117		12			540	722	104	93	21	3.170	28.508	26.792	507	13.672	2.200	1.860	170	44.250	446	639	1.700	331	42	496

Напомена: рубрика „у расходу и на лицу" код IX Ц. У. бригаде није попуњена, јер нијесу примљени податци, па ће се доставити чим их примимо.[2]

Јован Капа

Помоћн. начел. штаба
Милован Лаковић

М. П.

Копија оригинала (писана мастилом, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 2—6, к. 754 А.
Редакција није пронашла те податке.

БР. 52

ПРЕГЛЕД БРОЈНОГ СТАЊА ЉУДСТВА, НАОРУЖАЊА И СТОКЕ 3. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 12. МАЈА 1944. ГОДИНЕ[1]

ПРЕГЛЕД

Бројног стања људства. оружја и муниције и стоке III Ударне дивизије на дан 1. маја 1944. године

Копија

| Бројно стање људства | | | | | Стање оружја | | | | |

БР. 52

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 13. МАЈА 1944. ЗА ФОРМИРАЊЕ ЧЕТЕ ЗА ВЕЗУ ПРИ ШТАБУ КОРПУСА[1]

Ш Т А Б
II УДАРНОГ КОРПУСА
Пов. бр. 337
13. V. 1944 године

Достављено: Штабовима III и 37 дивизије, Штабу Приморске групе, Војној области II Корпуса, Команди чете.

Пошто је стална телефонска мрежа предата Саобраћајном отсеку Војне области овога Корпуса, то се за потребе оперативног дијела овога Штаба формира „чета за везу штаба II ударног корпуса".

У вези ове формације,

Н А Р Е Ђ У Ј Е М О:

1. Формација чете за везу овога штаба:

— команда чете: командир, комесар, замјеник командира и замјеник комесара,

— 1. и 2. вод телефонско-сигнални, и

— коморска десетина.

2. За командира чете за везу овога Штаба именован је друг Исидор-Лала Јакшић; за комесара чете друг Хивзо Поровић; замјеник командира друг Милоња Жижић. Замјеник комесара биће накнадно именован.

3. За формирање 1. и 2. вода, као и коморске десетине узеће се у обзир следеће људство:

а) све стручно људство које буде претекло послије попуне сталне телефонске мреже Саобраћајног отсека Војне области,

б) из III Ударне дивизије 10 (десет) бораца, који су у Југословенској војсци свршили телефонско-сигнални курс било у артиљерији или у инжињерији,

в) из 37. дивизије (осам) 8 бораца са истим условима наведеним код III дивизије, и

[1] **Оригинал (писан на машини, латиницом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 23—3. к. 392.**

М. П.

г) из Приморске ударне групе (седам) 7 бораца са истим условима као код III дивизије.

Сви напред наведени штабови упутиће наведени број људства одмах по пријему овога наређења Команди чете за везу у Колашин.

Уколико наведени штабови не би имали људства са наведеним условима, т.ј. са свршеним курсем, онда упутити до означеног броја обичне борце, који ће послије кратког информативног курса задовољити службу у чети за везу овога штаба.

Наведено људство упутити са личном спремом и оружјем и изводом из јединичног списка дотичне јединице, са опширним карактеристикама. Нарочито се наглашава, обзиром на природу службе везе, да упућени другови буду потпуно одани и повјерљиви.

4. Војна област овога корпуса ће помоћи у свему Команду чете за везу овога штаба, како при формирању, тако и при смјештају у Колашину.

Пошто ћемо у састав чете повући другове са телефонских централа у: Беранима (друга Влада Попадића), Шаховићима (друга Душана Жижића), Равној Ријеци (друга Батрића Головића) и Борову (друга Радоша Зечевића), то ће Војна област овога корпуса одмах наћи замјену овим друговима на поменутим телефонским станицама.

5. Чета за везу овога штаба ће почети свој рад одмах по формирању а најдаље 20 ов. мј.

Чета је под непосредним руководством овога штаба, а у погледу снабдевања под интендантуром овога штаба.

5. Детаље формације ове чете, дислокацију водова и све остало ријешиће шеф отсјека за везу овога штаба друг Милутин Косовац и по завршеном формирању поднијети овоме штабу — за Оперативни отсјек — детаљан извјештај, са назначењем бројног стања: људства, стоке и материјала.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За штаб
командант,
М. П. генерал-лајтнант
Пеко Дапчевић

БР. 74

ПИСМО ШТЛБА 2. ДАЛМАТИНСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 16. МАЈА 1944. ШТАБУ 12. ХЕРЦЕГОВАЧКЕ БРИГАДЕ 29. ДИВИЗИЈЕ О РАСПОРЕДУ И ЗАДАЦИМА ЈЕДИНИЦА[1]

ШТАБ
II. ДАЛМ. Н. О. У. БРИГАДЕ
К. оп. бр. *149*
16 маја 1944 год.
у 1,35 ч.

ШТАБУ XII. ХЕРЦЕГОВАЧКЕ Н.О.У. БРИГАДЕ

Достављамо Вам слиједећи извјештај:

1. — Ситуација на нашем сектору је ноћас у 1,00 ч. овакова:

а) — Четничке банде налазе се на положајима изнад Коњског и то к. 1181, Крстати До — к. 1318 — Гвозде — Ненада — Лисац, к. 1586 — Дељевац итд.[2] Јачина ових банди је око 5—600, а по сазнању сваког дана број се осипа и бјежи у правцу Требиња. Морал ових банди је врло лош.

б) — Овог момента добили смо извјештај од нашег *2.* батаљона да су се четничке банде у јачини око 100—150 по групицама пребациле на просторију Црвена Кита — Љешевица — Велика Ненада, а са задатком нападања наших дијелова са леђа и засједе на курире и остале поједине другове у позадини.

ц) — Такођер смо добили извјештај од нашег 4. батаљона са Стубе, у којем гласи само оволико: „Не могу вам ово писмо завршити, јер непријатељ надире према нашим положајима". Ово је писмо писано 15 о. мј. око 13,00 ч. а послато је са осталом батаљонском поштом. Код овога батаљона ситуација није позната нити јасна, сем што можемо видјети да непријатељ и тамо нешто покушава.

2. — У вези са предњим наредили смо нашим батаљонима[3] ово:

а) — 2. батаљон да остане на својој досадањој просторији са истим задатком, али да се више групише, тј. буде прикупљен, изврши распоред својих ^ета по дубини више

[1] **Оригинал (писан на машини, латиницом) у Архиву ЕИИ, рог. бр. 11—11, к. 1143.**

[3] **и [4] Види том III. књ. 7, док. бр. 324.**

него по фронту, уколико то буде потреба, и да чету **са** Бејањег Брда повуче у свој састав.

б) — 1. Бокељски батаљон на својој досадањој просторији Рајевићи — Граховац — Омутићи, али са већим мјерама опрезности и даљњег извиђања у правцу Грахова.

ц) — Наш 5. батаљон да се хитно оријентише на просторију с. Нудо — Заслап са главним задатком оријентација и.извиђање преко Бејањег Брда и Бијеле Горе.

д) — Ови батаљони стављени су под команду члана овог штаба друга поручника Мате Мештровића.

е) — Наш 1. батаљон, који се налази на просторији с. Ораховац, да се пребаци усиљеним маршем на просторију с. Горња Спила са задатком као општа бригадна резерва и по стизању на наведену просторију хитно пошаље једну чету преко Околишта у правцу Црвене Ките — Шиљев До, а другу чету, тј. једну десетину ове чете преко Бајова Дола за Љешевицу ради извиђања и прикупљања података о наведеним бандама, које су се пребациле на ову просторију.

ф) — 2. Бокељски батаљон да се распореди на просторију с. Ораховац са задатком оријентације и осигурања од Коњског.

г) — Наш 3. батаљон да остане на досадањој просторији с. Доња Ластва са задатком осигурања и обезбјеђења од Долова и Нецвијећа.

х) — Са ова два батаљона командоваће друг капетан Бруно Вулетић.

3. — Одржавамо везу са XII. Бригадом, која се налази на просторији Билећа, а то ћете видјети и из писма са којим се обраћају нама за помоћ.

4. — У току данашњег дана доставићемо вам преглед бројног стања.

5. — Резултат вођених борби и акција 12/13 и 13/14 о. мј. је тај, што смо непријатеља протјерали са положаја к. 505, Махала — Височник, к. 591 — Црвено Брдо, к. 642 — Нудо, а идућег дана такођер протјерали непријатеља са положаја Кокотовица, к. 793 — Церов До — Ораховац — Влашки До — Оштриковац — Руђин До итд. и заузели непријатељске положаје на којима се и сада налазе наше јединице.

6. — У току данашњег дана наредили смо капетану Бруну и поручнику Мештровићу да са два батаљона пођу

у с. Коњско и да на том правцу, уколико наиђу на четничке банде, разбију их. Резултат ове акције није нам још познат.[4]

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

М. П. За штаб
Командант—мајор,
Обрад Бгић

ШТАБ
XXIX. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
Н. О. В. ЈУГОСЛАВИЈЕ

Број 478 «
Дана *17 маја 44* у 10 ч.
Пољица

[6]Примљено к знању.
У акта.

К-дант пуковник
Владо Шегрт

• **Дописано мастилом.**

БР. 74

ПИСМО ШТАБА ПРИМОРСКЕ ОИЕРАТИВНЕ ГРУПЕ ОД 27. МАЈА 1944. ШТАБУ 29. ХЕРЦЕГОВАЧКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ О РАСПОРЕДУ И ЗАДАЦИМА ЈЕДИНИЦА И О НЕОПХОДНОСТИ САДЕЈСТВА[1]

ШТАБ
ПРИМОРСКЕ ОПЕРАТИВНЕ ГРУПЕ
II УДАРНОГ КОРПУСА
О. Бр. 63
27-У-1944 г.
у 10,30 час.

ШТАБУ XXIX УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ

Главнина наших снага налази се на просторији Грахово — Вилуси — Требиње, оријентисана према Кривошијама и Конавлима, са задатком разбијања њемачко-четничких банди на том правцу и продора према Боки и Конавлима. Остатак наших јединица налази се на положајима око Никшића и у Катунској Нахији. Задатак јединица око Никшића је спречавање непријатељских испада из Никшића у правцу Шавника и Трубјеле и затварање ових праваца, а јединицама у Катунској Нахији да онемогуће покушаје четничким бандама да врше упаде на нашу слободну територију и да затворе правце који изводе од Данилова Града преко Чева и Цетиња у правцу Катунске Нахије.

У вези наших акција које већ изводимо[2] у правцу Боке и Конавала а које су прилично рискантне и врло осјетљиве, јер се изводе на уском појасу између доста јаких гарнизона Грахова и Требиња, неопходно би потребно било садејство односно притисак Ваших јединица на гарнизон Требиње. Овај притисак би могле изводити Ваше јединице које оперишу десном обалом р. Требишнице у правцу Требиња као и оне које се налазе на просторији Требињске шуме, уколико нијесу добиле неке важније задатке.

Такођер је неопходно потребна тијесна веза између наших јединица које оперишу десном и лијевом обалом р. Требишнице и на тим секторима.

[1] **Оригинал (писан на машини, латиницом) у Архиву ВИИ, рсг. бр. 34—11, к. 1143.**

[2] **О акцијама Приморске оперативне групе у том периоду види том III. кн.. 7, док. бр. 324.**

Молимо Вас да нас извијестите о ситуацији код Вас и Вашим садашњим намјерама у вези извођења акције.[3]

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

М. **П.**

За Штаб **Групе**
Начелник
Новак Перућица

ШТАБ
XXIX УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
Н. О. В. ЈУГОСЛАВИЈЕ
Број 531
Дана 27 маја у .... ч.
Пољице

Примљено к знању,
у акта.[4]

К-дант пуковник
Владо Шегрт

БР. 55

ПИСМО ШТАБА 2. ДАЛМАТИНСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 30. МАЈА 1944. ШТАБУ 12. ХЕРЦЕГОВАЧКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ О БОРБИ НА МРЦИНАМА И РИКАЛУ[1]

ШТАБ
II. ДАЛМ. Н. О. У. БРИГАДЕ
Бр. сл.
30. маја 1944. године
у 13 час.

ШТАБУ XII ХЕРЦЕГОВАЧКЕ БРИГАДЕ

На секторима наших јединица нема значајнијих промјена.

28. о. мј. наш 1. батаљон, на просторији Мрцине,[2] убио је 3 њемачка официра и 15 војника, а ранио 30 војника.

[J] О активности 29. херцеговачке НОУ дивизије види том IV, књ. 25, док. бр. 143.
[4] Дописано руком.

[1] Оригинал (писан на машини, латиницом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 43—11, к. 1143.
' и [8] Види том III, књ. 7, док. бр. 324 (извод из Дневника 2. далматинске НОУ бригаде од 3. маја 1944).

Заплијењено је 2 тешка бацача, 2 „Шарца", 3 стројнице, 3 „Парабелума", неколико пушака, 7000 метака за „Шарца", око 100 ком. бомби за тешки бацач. Уништен—запаљен један камион итд.

Ми у овој борби нисмо имали жртава.

29. о. м. непријатељ је, са јачином од око 1000 четника и усташа, нападао наш положај Рикало. Борба је трајала цео дан. Овај положај је држала — само наша једна чета. Непријатељ је тукао цео дан са артиљеријом, али и поред свега — нанешени су му губитци од 20 мртвих и 40 рањених и положаје није заузео.[3]

31. о. м. стиже око 11 часова у штаб вашег 4. батаљона командант ове бригаде.

Предње вам достављамо ради знања.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

М. П.

За штаб,
Командант - мајор,
Обрад Егић

ШТАБ
XXIX. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
Н. О. В. ЈУГОСЛАВИЈЕ
Број СЛ.
Дана *21. јуна 44.* у 20 ч.
Пољице

[4]Примљено к знању,
у акта.

К-дант пуковник
Владо Шегрт

*** Дописано мастилом.**

БР. 56

ПИСМО ШТАБА 3. ИОУ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ ОД 31. МАЈА 1944. НАЧЕЛНИКУ ШТАБА 7. ЦРНОГОРСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ У ВЕЗИ С КОМБИНОВАНИМ АКЦИЈАМА БАТАЉОНА 5. И 7. БРИГАДЕ НА НЕПРИЈАТЕЉСКЕ ПОЛОЖАЈЕ ДУГЕ—ВРХОВИ[1]

ШТАБ
III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Бр. **СЛ.**
31 маја 1944 године

НАЧЕЛНИКУ ШТАБА VII ЦРНОГОРСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ

Примили смо твој извјештај.[2]

Према извјештају замјеника команданта V Црногорске ударне бригаде, јуче се **Еаш** Штаб састао са Штабом V бригаде и донијели су одлуку да заједнички нападну непријатеља са три батаљона V и два ваша батаљона, правцем Дуге—Врхови. Овај напад је био предвиђен за прошлу ноћ, али су изгледа закаснили па се је борба чула тек јутрос. У правцу Дуге јутрос су се видјели велики димови.[3]

Уколико нијеси добио везу са Штабом бригаде ради онако како си већ предвидио. Настој да се са Штабом повежеш.

Сада смо наредили Штабу I бригаде дивизије „Гарибалди" да се у току слиједеће ноћи са два батаљона пребаци на десну обалу Лима. Њихов ће задатак бити да затворе правац од Бихора и Моравца са просторије: Ивање—Шиповица—Негобратина. Тако ће тамо бити 3 италијанска[4] батаљона.

Ови батаљони ће на ту просторију стићи тек сјутра навече, ако и то успију.[5]

[1] Оригинал (писан на машини, латиницом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 2/4, к. 754.

*** Редакција није пронашла извјештај.**

' О заједничким акцијама 5. и 7. бригаде и резултатима тих акција у овом периоду види том III, књ. 7, док. бр. 260, 261, 264, 266.

' Ријечи, „тамо бити 3 италијанска" дописане су зеленим мастилом.

® На основу објављених и пронађених докумената редакција није могла утврдити обим ангажовања тих батаљона.

лија, ни овде не узети сувише круто, већ водити рачуна да ли има који члан способан за рад (сестра, жена, отац, мајка или ко други), у колико код некога има који члан способан да може радити код куће онда, наравно, таквога позвати. Водити рачуна да се исправе грешке у колико су оне до сада чињене у мобилизацији. Број људства који треба да мобилишете нећемо вам означавати, јер треба да мобилишете све оно што се може мобилисати, пошто је ово последња мобилизација, па онда треба да буде и потпуна. Мобилизација треба да буде изведена до првога марта. ЈБудство треба да стигне на Жабљак најдаље до петога марта.

Водити рачуна да људство буде наоружано пушкама, јер пушака немамо, а код бораца сигурно има пушака, само треба настојати да их понесу. Уколико који немадне пушке, по списку пријављеног оружја од оних који не иду у војску пушке узети и дати онима који иду, наравно гледати да се првенствено узму пушке у оних мање оданих. Из страже на Равноме и са Брезана узети извјестан број и упутити их у војску, јер тај број који сада имате велики је. Доста је да на та два мјеста буде по једна десетина. Приликом шиљања људства послати карактеристику за сваког појединца — настојати да се пошаље што већи број добрих људи. Сваког оног који каже да је болестан упутити овамо на љекарски преглед.

Напомињемо још једанпут да настојите да мобилизацију проведете што боље и потпуније, јер за то имате довољно услова — не дозволите по цијену свега да се наређење о мобилизацији проигра. Мислимо свакако да ћете моћи овог пута упутити најмање 60 добрих бораца, ако не и више.

С. Ф. — С. Н.

Политички комесар. Командант,
Мићун М. Јауковић М.П. Јосиф Маловић

[3]Сва увјерења издата прије првог марта не узимати у обзир, огласи их као неважећа. Све одборнике који су млади, ако су непоуздани позвати у војску, а тако и оне који су млађи — добри, да ли се њима може наћи замјена — наравно, ако нијесу неопходно потребни — за ово је и одбор добио већ наређење од [Среског НО] одбора.

... [4]Марјана Цицмила, који је побјегао из ..., пронаћи, и спроведи га овоме Штабу, који је понио двије пушке, оба-

*** Текст у постскриптуму дописан је мастилом, ћирилицом, на полеђини документа.**

[4] На местима означеним тачкама документ је оштећен.

двије му одузми. Гледати да се што људства извуче из Мратиња. Претходно поћи и одржати конференцију на којој истаћи потребу одласка у војску и онда у заједници са Н.О. одбором [сеоским] извршити позиве у војску.

Полком
Мићун Јауковић[5]

БР. 18

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 21. ФЕБРУАРА 1944. ШТАБУ ИТАЛИЈАНСКЕ ДИВИЗИЈЕ „ГАРИБАЛДИ" ЗА РАСПОРЕД ВОЈНИКА КОЈИ СУ СЕ ДОБРОВОЉНО ЈАВИЛИ ЗА БОРАЧКЕ ДУЖНОСТИ[1]

139
21. фебруар [194]4.
14.00

ШТАБУ ИТАЛИЈАНСКЕ ДИВИЗИЈЕ „ГАРИБАЛДИ"

У циљу подизања борбене способности италијанских војника који су се сада накнадно јавили из радних батаљона у борбене јединице, правилне и корисније употребе пионирских јединица и економског растерећења овога сектора

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — Људство које се накнадно јавило за борачке дужности распоређујемо по следећем:

— V Црногорској ударној бригади	— 100 борача
— VI Црногорској ударној бригади	— 100 „
— II Далматинској ударној бригади	— 50 „
— III Санџачкој бригади	— 90 „
— IV Санџачкој бригади	— 50 „
— За јединице XXIX Херцеговачке дивизије	— 200 „
Свега:	— 590 борача

" Умро 2. фебруара 1969. године у Београду. Последња дужност му је била: секретар Савезног већа Савезне скупштине.

[1] Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 15—2, к. 392.

Од Штаба ваше бригаде нијесмо добили још никакав извјештај.

Имамо на расположење један тешки бацач који смо одредили за вашу бригаду па пошаљите коња да га прими.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

М. П. За штаб
начелник, мајор
Нико Јовичевић

ШТАБ
III. ДИВИЗИЈЕ II. ЈУГ. АРМИЈЕ
Оперативни отсјек
Број 77
Дне 31. V 1944. год.
у акта

БР. 57

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА 10. КРАЈИШКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ ОД 6. ЈУНА 1944. ШТАБУ 5. НОУ ДИВИЗИЈЕ О АКТИВНОСТИ НЕПРИЈАТЕЉА НА СЕКТОРУ ПЉЕВЉА—ПРИЈЕПОЉЕ[1]

ШТАБ
X. КРАЈ. Н. О. У. БРИГАДЕ
Бр. сл.
6-У1-1944 у 19.20 час.
—положај—

ШТАБУ V. НОУ ДИВИЗИЈЕ

Положај

На нашем положају нема никаквих промјена.

Примили смо Ваша два дописа[2] и по њима поступили. Послали смо смјену батаљону IV Крајишке бригаде.

Данас прије подне прошло је цестом од Пријепоља за Пљевље 15 камиона, а послије подне од Пљеваља за Пријепоље повратило се 15 камиона. Ови камиони су затворени и није нам познато шта тјерају. Прошле ноћи наш III бата-

[1] **Оригинал (писан на машини, латиницом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 4—5. к. 789 А.**

*** Редакција их није пронашла.**

љон вршио је напад на четнике у с. Кнежевићима, али су се исти благовремено повукли. У ноћи 6—7 ов. мј. један наш батаљон направити ће засједу на цести Јабука—Пријепоље. Један ојачан батаљон извршиће напад на с. Отиловиће и Вијенац и дејствовати у правцу Пљеваља. У акцији ће учествовати 1 топ. О исходу ћемо Вас накнадно обавјестити.[3] Податке о непријатељу доставиће Вам опширно об. официр.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар: **Максим**[4] М. П. Командант—мајор: (отсутан)[5]

БР. 58

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА 10. КРАЈИШКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ ОД 7. ЈУНА 1944. ШТАБУ 5. НОУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБИ НА ПОЛОЖАЈУ ОТИЛОВИЋИ—ВИЈЕНАЦ[1]

ШТАБ
Х. КРАЈ. Н. О. У. БРИГАДЕ
Бр. 104
7-У1-1944 г. у 10.15 час.
Положај

ШТАБУ V. НОУ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Наредбу бр. 146 смо примили.[2]

У ноћи 6—7 ов. мј. са I батаљоном и једном четом III. батаљона вршили смо напад на четнике с. Отиловићи—Вијенац. У том нападу нисмо постигли изненађење непријатеља, с обзиром да су сви били на положају и то: Радаљевачки Вијенац—с. Долинице. Ове положаје држало је око 60 четника Плеваљске бригаде, док положаје Брезова Глава—Луковица—Заграђе—Тордаш (к. 1123) и вис (к. 1160) држали су с јачим снагама које нам нису познате, с обзиром

*** Види док. бр. 58.**
[4] Секулић
[5] Командант бригаде био је Марко Срдић.

[1] Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 5—5, к. 789 А.
~ Редакција није пронашла ту наредбу.

да су јуче на овај простор добили појачање. У првом налету наши су их успјели потиснути, тако да су са Вијенца побјегли у правцу Мрамора, док са Брезове Главе повукли су се на Тордаш (коту 1123) и вис кота 1150, одакле су пружали јачи отпор. Након једног часа борбе пристигао им је у помоћ 1 тенк до у непосредну близину Мрамора, одаклен је обасипао ватром на наше јединице. Ми смо се повукли у само свануће и у 7 часова стигли на Вуково Брдо. Са Радаљевачког Вијенца испалили смо 7 граната из топа у Пљевља. Из Пљеваља се појавио свега један топ који је тукао правац Смрдан, сјеверно од Пљеваља.

У тој борби ми нисмо имали губитака, док губитци непријатеља нису нам познати.

Исте ноћи јужно од с. Потпећи чула се борба која је трајала дуже, резултат нам није познат.[3] Исто тако видило се гдје непријатељ баца ракетле из долине р. Таре.[4]

У самом граду Пљевља непријатељ има врло мале снаге, док у манастиру Св. Тројица имају нешто камиона и мање пјешадије. По причању сељака, кажу да је скоро читава посада из Пљеваља кренула пут Таре.

У ноћи 6—7 наш II. батаљон држао је засједу на комуникацији Пљевља—Пријепоље (Јабука и Мијајловица), у току ноћи непријатељ није саобраћао, батаљон се повукао са застеде пред свануће.

Ми ћемо са бригадом извршити покрет данас на одређени задатак[5] између 17—18 часова, за то вријеме ће вјероватно и I. Крај. бригада преузети наше положаје.[0]

Упућујемо Вам друга Михајила Бркљача који ће се обучити руковању радио-станице коју намјеравате дати нашој бригади. Исти друг у том погледу има прилично знања.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар: **Максим**[7] М. П. Командант—мајор: **Срдић**[8]

*** О развоју догађаја на томе сектору види том III. књ. 7, док. бр. 275.**

' Види том III, књ. 7, док. бр. 276 и 277.

[5] Ријечи „на одређени задатак" дописане су у оригиналу мастилом.

[0] Види том III, књ. 7, док. бр. 283, и у овој књ. док. бр. 59.

[7] Радоје Секулић

[8] Марко

ШТАБ
X. КРАЈ. Н. О. У. БРИ
69 ...
9 ... 1944
-ПОТПОМА.-

ШТАБУ V.NOU. DIVIZIJE

Broj: 5-5
K. 789 A
283

Položaj

Naredbu br.146 smo primili.

U noći 6-7 ov.mj. sa I bataljonom i jednom četom III bataljona, vrš-ili smo napad na četnike s.Otilovići-Vijenac.U tom napadu nismo postigli iznenađenje neprijatelja,s obzirom da su svi bili na položaju i to:Hadaljevački Vijenac-s.Dolinica.Ove položaje držalo je oko 60 četnika Plevaljske brigade,dok položaje Brezova Glava-Lukovica-Zagrađe-Tordaš /k. 1123/ i vis /k.1160/ držali su s jačim snagama koje nam nisu poznate,s obzir da su juče na ovaj prostor dobili pojačanje.U prvom naletu naši su ih uspjeli potisnuti,tako da su sa Vijenca pobjegli u pravcu Mramora,dok sa Brezove Glave povukli su se na Tordaš /kotu 1123/i vis kota 1150,odakle su pružali jači otpor.Nakon jednog časa borbe,pristigao im je u pomoć 1 tenk do u neposrednu blizinu Mramora,odaklem je obasipao vatrom naše jedinice.Mi smo se povukli u samo svanuć-e i u 7 časova stigli na Vukovo Brdo.Sa Hadaljevačkog Vijenca ispalili smo 7 granata iz topa u Plevlje. Iz Plevlja se pojavio svega jedan top koji je tukao pravac Šardan,sjeverno od Plevlja.

U toj borbi mi nismo imali gubitaka,dok gubitci neprijatelja nisu nam poznati.

Iste noći južno od s.Potpeć-i čula se borba koja je trajala duže, rezultat nam nije pozna-t.Isto tako vidilo se gdje neprijatelj baca rakete iz doline r.Tare.

U samom gradu Plevlju neprijatelj ima vrlo male snage,dok u manastiru Sv.Trojica imaju nešto kamiona i manje pješadije.Po pričanju seljaka,kažu da je skoro čitava posada iz Plevlja krenula put Tare.

U noći 6-7 naš II bataljon držao je zasjedu na komunikaciji Plevlja - Prijepolje /Jabuke i Mihajilovice/,u toku noći neprijatelj nije saobraćao,bataljon se povukao sa zasjede pred svanuće.

Mi ćemo sa brigadom izvršiti pokret danas između 17-18 časova,za to vrijeme ć e vjerovatno i I Kraj, brigada preuzeti naše položaje.

Upućujemo Vam druga Mihajila Brkljača koji će se obučiti rukovanju radio stanice koju namjeravate dati našoj brigadi.Isti drug u tom pogledu ima prilično znanja.-

Smrt fašizmu ! Sloboda narodu !

Politkomesar: Maksim

ШТАБ X. КРАЈ. Н. О. У. БРИ

Komandant - major:

Фотокопија документа бр. 58

БР. 74

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА 10. КРАЈИШКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ ОД 10. ЈУНА 1944. ШТАБУ 5. НОУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБИ НА ПРОСТОРИЈИ КОРИЈЕН — ЗЕКАВИЦЕ — ОЦАК — ОМОРЊАШ[1]

Ш Т А Б
X КРАЈ. Н.О.У. БРИГАДЕ
Бр. 107
10-У1-1944 у 11 час.
—положај—

ШТАБУ V НОУ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Ваш допис као и осталу пошту 8 ов. мј. смо примили.[2]

Ми смо 7 ов. мј. у 22 часа са бригадом стигли на просторију Поткрајци, Лијеска и у 24 часа из Лијеске кренули на чишћење просторије Коријен, Зекавице, Оџак, Оморњаш, тако да је наше десно крило у свануће стигло до Зенице, гдје је и дошло до сукоба са непријатељем, док лијево крило исто у свануће стигло до Оџака, гдје је дошло до сукоба са непријатељем. Након краће борбе наше лијево крило било је нападнуто са леђа од стране јединица IV бригаде,[3] тако да је лијево крило било приморано да се повуче ка Зекавици и док је веза ухваћена за то време непријатељ се прибрао, што нам је онемогућило овладати са комуникацијом код Оџака, а десно крило нападали су четници преко с. Рабитља са којим је вођена борба дуже времена, тако да смо успјели поставити свега двије чете на засједу комуникације Оџак—Пљевља и то по подне када је следио пробој непријатеља од Таре ка Пљевљима. Непријатељ је помоћу артиљериске и минобацачке ватре и четника потиснуо јединице са засједе. При измаку непријатељског зачеља од Оџака ка Пљевљима, наша једна чета овладала је поново са положајима Оџина Глава, одакле је тукла зачеље непријатеља које је било штићено са 2 тенка. Наши су пратили непријатеља

[1] **Оригинал (писан на машини, латиницом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 6—5, к. 789 А.**

[2] **Редакција није пронашла тај документ.**

[5] **Односи се на 4. крајишку бригаду 5. НОУ дивизије. Услед слабе везе, недовољне координације и нагле промјене ситуације на положајима, више пута је долазило до неспоразума и до међусобног напада како партизанских, тако и непријатељских јединица.**

све до Зенице. У тим борбама сазнали смо да је непријатељ имао једног мртва и 9 рањених на цести, док код цесте око Зенице имао је 6 рањених. Ми смо имали једног друга рањена.

У ноћи 9—10 ов. мј. вршили смо напад на положаје Ђедовак (к. 1083), Грево, М. Плијеш, ман. Св. Илија и пречистили с. Рабитље. Поменуте положаје држали су четници. План напада био је следећи: II бат. провукао се кроз с. Мрзовиће на Дуратовиће, овај батаљон напао је ман. Св. Илија и М. Лијеш. Једна чета I батаљона била је на засједи путева који воде од Илина Брда ка Пљевљима и једна чета од западне стране Грева, док трећа чета истог батаљона нападала је фронтално од јужног правца Ђедовак. Један вод III батаљона запосјео је непримјетно брдо Рудина, док једна чета истог батаљона чистила је фронтално с. Рабитље. Борба је трајала од 24 часа до 3.30. Четници су пружали прилично јак отпор, пошто су били прилично утврђени и сви су били на положајима у приправности, а исто тако испомагали су их тенкови као и артиљерија. У тим борбама само наш II бат. убио је преко 30, већи број ранио, заробио око 30 граната за м. бацач талијански, нешто муниције и пушака, док још не знамо тачно колико је I и III бат. нанио непријатељу губитака. У главном непријатељ је имао осјетне губитке и наши су га разбили и овладали свима горе наведеним положајима. Ми смо имали једног друга мртва, који је био рањен и у путу подлегао.

Ми смо се повукли у 4 часа 10 ов. мј. и сада се налазимо и то: два батаљона Зекавице—Иваново Поље. Ови батаљони истурају осигурање Оџина Глава, Оморњаш, одаклен имају преглед Пљеваља. Један батаљон и чета IV батаљона налазе се у с. Поткрајци—Лијеека. Штаб бригаде у с. Лијеска.

9 ов. мј. по подне осматрали смо Пљевља са брда Оморњаш, изнад с. Рабитља и примјетили смо следеће: Тога дана Њемци су се купали на ријеци Ћеотини код моста. Сви коњи су им били у паши на Пљеваљском Пољу. 3 луксузна аутомобила дошла су од Чајнича у Пљевља, један камион или тенк теже тонаже стајао је читав дан код моста на Ћеотини испред Пљеваља, нисмо могли оцијенити шта је пошто је био заклоњен врбама. Сељаци који су ишли из Пљеваља причали су нам да је војска размештена по кућама, а камиони по улицама развучени и маскирани.

О свему горњем упознали смо друга п.пуковника Љубу[4] и Штаб IV Крај. бригаде, са којима одржавамо редовну везу.

[4] **Ријеч је о Љубодрагу Ђурићу који је тада био на служби у штабу 5. НОУ дивизије.**

Везу имамо и са батаљоном I Крај. бригаде (Вуково Брдо).

Пошто смо примили од Вас нагазних мина, а исте слабо користимо јер немамо стручњака, то молимо, уколико би нам могли једног друга додијелити из које друге наше бригаде, који би се могао задржати у нашој бригади, или бар оспособити неколико наших другова за исти рад.

Од досадашњег примљеног материјала примили смо неисправно 30 дефанзивних бомба без упаљача, 80 офанзивних бомба без каписла, исте форме каписла фали нам за нагазне мине, као и за експлозив, којих нисмо примили уопште. Ово Вам дајемо на знање, уколико истог материјала имате да нам се по првим куририма пошаље.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар: Максим[5] М. П. Командант—мајор: Срдић[0]

П. С. Уколико дозвољавају војничке прилике [политички комесар] бригаде, са руков. политодјела, отишао би у Колашин. Да ли је то могуће?

Упућујемо Вам Богдана Качора који ће бити пратиоц уз коња којег смо упутили за савезнике.

Приликом напада на Отиловиће, тукли смо Пљевља из топа, те је од гранате погинуо 1 Швабо, а 3 теже рањена. (Једном нога пребијена.)

Сад нам јавља I батаљон, који се је сменио у с. Зекавице, да има везу са XV мајевичком бригадом, као и са VI босанском.[7]

[=] **Радоје Секулић**

[6] **Марко**

[7] **Ове бригаде биле су у саставу 17. НОУ дивизије (види том III, књ. 7, док. бр. 272, 275 и 284).**

БР. 74

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА 10. КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 12. ЈУНА 1944. ШТАБУ 5. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ О УСПЈЕШНОЈ БОРБИ НА ПОЛОЖАЈИМА КАМЕНА ГОРА—РАВНА ГОРА[1]

Ш Т А Б
X КРАЈ. НОУ. БРИГАДЕ
Бр. 108
12-VI 1944 г. у 9,45 час.
Положај

ШТАБУ V НОУ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Допис од 11 ов. мј. смо примили.[2]

Извештавате се следеће: Ми смо 11 ов. мј. у 9 часова кренули са бригадом са просторије Поткрајци—Лијеска и то правцем: Вуково Брдо, пошто се чула борба у правцу I Крај. бригаде,[3] а обавештени смо били да непријатељ напушта Пљевља и одлази за Пријепоље. На Вуково Брдо избили смо у 13 часова и свим силама настојали смо да успоставимо везу са јединицама I Крај. бригаде, што нам није успјело. Једино од сељака смо сазнали да су јединице I бригаде на Вуковом Брду у зору биле изненађене и да су се нагло повукле, а исто тако сељаци су нам причали да су Њемци у јачим колонама кренули и то: једна колона преко Козице, једна Вуково Брдо за Камену Гору и на основу ових података ми смо са 6 чета кренули пут Обарда, како би се забацили непријатељу иза леђа, што нам је и успјело, тако да смо у 16 часова 11 ов. мј. избили непријатељу иза леђа на положајима Камена Гора (кота 1483) и Равна Гора. Непријатељ је био изненађен тако да смо његово зачеље разбили и заробили им комору која је била бројчана и након дуже борбе непријатељу су стизала појачања и то колоне које су потиснуле батаљон I бригаде. Ове колоне су вратиле се од Гувништа—Прибојна—Залуг у помоћ својим угроженим јединицама и са намером да би повратиле изгубљену комору. Након неколико контрајуриша с једне и с друге стране, непријатељ

[1] **Оригинал (писан на машини, латиницом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 7—5, к. 789 А.**

[2] **Редакција није пронашла тај документ.**

*** Види том III, књ. 7, док. бр. 292.**

је успио да наше потисне са косе изнад с. Кијановић, с обзиром да је наш батаљон био нападнут бочно, тако да се батаљон нашао међу двије ватре и то: од једне ватре са коте 1483, с друге стране од колона које су кретале и то баш у моменту када је долазило до обрачунавања са непријатељем на наведеној коти. Након дуже борбе, наши су поновно овладали котом 1483 и непријатељ приморан на отступање преко Дуге Њиве—Звијезда и затим комуникацијом, али нам је ипак непријатељ успио отети приличан број коморе, што се не би десило да су имало батаљони I Крај. бригаде били активни, а нарочито IV бат. I бриг. који је био потпуно пасиван, иако је батаљон имао одличну прилику да туче колону која се кретала преко Гувништа и Прибојна. Пред сумрак успоставили смо везу са једном четом III батаљона I бригаде која је била отсјечена и налазила се око Малињака. Ова чета нам није знала ништа изложити о ситуацији као и о својим јединицама, тако да ипак ова акција није успјела у оној мјери у којој је могла да успије у потпуности.

У тој борби која је трајала пуна 4 часа, убијен је велики број Њемаца[4] као и рањен. Мртви се пребројавају, а један приличан број када нас је непријатељ потиснуо успио је да извуче као и рањеника, док приличан број остао их је мртвих ... Док материјал и број заробљених коња јавићемо Вам накнадно, а исто тако има и приличан број мртвих коња и пошто све пребројимо обавијестићемо Вас. Заробљена је 1 радио-станица и изгледа је оштећена од куршума и код исте су изгинули и телеграфисти. Исто тако заробљен је приличан број муниције пушчане и бацачке, као и 1 динама слична Вашој.

Ми смо имали 6 мртвих и 9 рањених (2 теже).

Ми се сада налазимо и то: један батаљон Камена Гора (око коте 1483), један батаљон Шајинов Крај, а један батаљон упутили смо са носилима и рањеницима до болнице с тим да смјене чету која се налази при болници и чету која се налази код Вас за примање материјала, која ће уједно однијети теже рањенике. Једну чету IV батаљона оставили смо у Поткрајцима са задатком одржавања везе са IV Крај. бригадом и контроле комуникације Пљевља—Шаховићи. И овде ћемо остати све до одговора од Вас, да ли да останемо овде или да кренемо са бригадом како то у јучерашњем допису гласи. О горњем смо обавјестили и Штаб I Крај. бригаде и предложили им да њихови батаљони преузму контролу положаја Јабука—Вијенац, тако да ми повучемо бата-

' Види док. бр. 64.

љоне на одмор док не добијемо одговор од Вас. О истом упознали смо п.пуковника ЈБубу[5] и Штаб IV Крај. бригаде.

Ми се са штабом налазимо у с. Гувништа (Камена Гора).

Непријатељ са којим смо водили борбу су дјелови СС „Принц Еуген" дивизије. Исти су учествовали на продору ка Тари, а то ћете видјети из дневника" који је заробљен код погинулих војника, а исти Вам шаљемо. Остале документе тражићемо од батаљона (борапа) да се доставе.

Заробљена је и 1 велика застава њемачка.

Наш топ који је дејствовао од I Крај. бригаде, тукао је наше јединице, као и њихове, тако да смо ми мислили да је то непријатељски.

Покрет са бригадом ка Вуковом Брду извршили смо по наређењу помоћника начел. Штаба V НОУ Дивизије.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар: **Максим**[7] М. П. Командант—матор: **Срдић**[8]

БР. 61

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ЛОВЋЕНСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 12. ЈУНА 1944. ЗАМЈЕНИКУ КОМАНДАНТА 2. ДАЛМАТИНСКЕ НОУ БРИГАДЕ О РАСПОРЕДУ ЈЕДИНИЦА[1]

ШТАБ
ЛОВЋЕНСКОГ НОП ОДРЕДА
Пов. **бр. СЛ.**
—положај—
12. јуна 1944. г. у 1 сат.

ЗАМЈЕНИКУ КОМАНДАНТА II ДАЛМАТИНСКЕ НОУ БРИГАДЕ

Положај

Према добијеном задатку од јуче, ми смо поступили. Наше јединице избиле су на положаје Доловско Корито (положаји који доминирају Ожеговицом)—Врга (положаји

[5] **Љубодрага Ђурића**
" **Редакција није пронашла дневник.**
' **Радоје Секулић**
" **Марко**

[1] **Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 57—2, к. 1675—А.**

изнад Трнина)—положаји изнад Витог Јасена и Ровина. Наредили смо јединици која се налази на десном нашем крилу да се повеже са вашим јединицама које оперишу у правцу Бате,[2] што су вјероватно већ учинили.

Јуче смо имали нешто борбе, погинуо нам је један командир чете, један друг се теже сам ранио бомбом и једна другарица лакше рањена. Непријатељ изгледа није имао губитака.

Сада смо добили извјештај од Штаба IV батаљона VI Црногорске бригаде[3] у коме нас извјештавају о слиједећем:

Да су јуче према задатку избили на Ластву. Сукобили су се са слабијим дјеловима и одмах их протјерали.

Од позадинаца добили су податке да су јуче четници заказали збор на Богмиловиће и Витасовиће (Пјешивци) и позвали све сељаке да се обавезно јаве до 18 сати са резервном храном за 3 дана, и да нас нападну још у току ноћи 11/12. јуна о. м. Штаб IV батаљона самоиницијативно ће ноћас извршити напад на ове банде са читавим батаљоном,[4] тражећи од нас да оријентишемо дио наших снага на сектору Ластва према Марковини. Ми смо издали наређење да наше двије чете одмах изврше покрет за затварање тога правца, док смо на нашем правцу оставили око 40 другова, што је недовољно с обзиром да је терен прилично велик и важан правац према Чеву. Добро би било и уколико су ваши батаљони избили на Бату, што вјероватно претпостављамо, да дио ваших снага упутите на нашем сектору.

Са IV батаљоном ћемо одржавати редовно везу и вас стално извјештавати.

Штаб одреда ће се налазити у Ублима Чевским.

С другарским поздравом:

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

М. П.

ЗА ШТАБ
В. Д. ПОЛИТКОМА,
Бл.[5] К Вучковић

[2] Штаб Приморске оперативне групе је 9. јуна 1944. наредио Штабу 2. далматинске НОУ бригаде да два батаљона изврше напад на Нијемце и четнике на просторији села Рокочи—Трешњево—Извори—Бата. Напад су 10. јуна извршили 1. и 3. батаљон. (Види том III, књ. 7, док. бр. 324).

*** Тада се тај батаљон налазио у селу Миоче, 7 км од Чева (види сперацијски дневник 4. батаљона 6. црногорске НОУ бригаде у Архиву ВИИ, рег. бр. 1/2—9, к. 398).**

' Батаљон је упао у села Миљевићи, Витасовићи и Богмиловићи, али до борбе није дошло, јер су четници нападали на лијеву обалу р. Зете (види Архив ВИИ, рег. бр. 1 2—9, к. 398).

[6] Блажо

I

БР. 74

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА 5. ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 14. ЈУНА 1944. ШТАБОВИМА БАТАЉОНА ЗА НАПАД НА НЕПРИЈАТЕЉА НА СЕКТОРУ БРОДАРЕВО—БУКОВИК —ЗЕЧЈА ГЛАВА—ОРЛИЋ[1]

ШТАБ
V ЦРНОГОРСКЕ У. БРИГАДЕ
III У. ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
О. Бр. сл.
14. VI. 1944. г. у 20,15 час.
—Положај—

ШТАБУ 2 БАТАЉОНА

У току јучерашњега дана непријатељ је успио да потисне дјелове VIII и I Крајишке бригаде и овлада положајима на линији Крушево—Бојра—Вуково Брдо—Врања Стијена—Виничко Брдо—Скокуће—Ђурђеви Врхови (Камена Гора).[2]

Наша интервенција са два батаљона,[3] у току прошле ноћи, као и напад на читавом сектору није успио. Разлог за то је највише у томе што батаљони нијесу напали сви истовремено, управо онда кад им је наређено, као и због помањкања садејства међу батаљонима. Непријатељ у току данашњега дана надире, иако врло опрезно, али је ипак успио да уђе у Бродарево и овлада линијом Бродарево—Буковик—Ераковићи—Бачуловина. Непријатељ располаже са прилично јакима снагама, тако да се може закључити да је гарнизоне Пријепоље—Пљевља појачао, о чему говоре извјесна обавјештења. Његове намјере још нам нијесу довољно познате, наиме, да ли је ово активна одбрана комуникације Пљевља—Пријепоље или тежња за продирање дубље у правцу Шаховића, Бијелог Поља и даље. На осталим секторима Санџака и Црне Горе нема никаквих промјена.

Да би омели евентуалну непријатељску офанзиву у правцу Бијелог Поља и Шаховића, наша бригада, јединице V Крајишке дивизије и дјелови VIII Бригаде — два батаљона напашће непријатеља на читавом сектору од Лима до Јабуке, на комуникацији Пљевља—Пријепоље.

[1] **Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. Гр. 2—2, к. 758.**
[2] **Види том III, књ. 7, док. бр. 296 и у овој књизи док. бр. 82 и 144.**
[3] **Види том III. књ. 7, док. бр. 297.**

Извијештени смо од Штаба V Крајишке дивизије,[4] да ће у току 15—16. о. мј. савезничка авијација бомбардовати сектор Сјеница—Пријепоље—Пљевља, па то имати на уму, да би се евентуална забуна искористила.

Ради извршења овога задатка

Н'А РЕЂУЈЕМО :

1 батаљон, заједно са батаљоном VIII Бригаде, који се налази на његовом десном крилу, чиниће притисак и напасти непријатеља са својих садањих положаја у правцу Бродарева, садејствујући с батаљоном VIII бригаде, који ће нападати од Брвина. У зору ће се батаљон повући на садање положаје, с тим што ће оставити засједе што дубље, док ће батаљон VIII бригаде, уколико 3 и 4 батаљон овладају положајима Буковик и Раковац, продужити правцем Јазавац—Ракуша—Поткрш, затварајући правац комуникацијом и садејствујући с нашим батаљонима у правцу Крушева.

2 батаљон остаће и даље на својим досадањим положајима са задатком највеће контроле лијеве обале Лима од Бродарева, јер постоји могућност да непријатељ покуша и у току ноћи преко Лима. Штаб батаљона ће свој задатак схватити најозбиљније и развити максимум будности. Одржавати чврсту везу са батаљоном VIII бригаде у области Бродарева.

3 батаљон напасти ће непријатеља са својих положаја правцем Петња—Буковик—Жељезно Брдо[5]—Крушево, тежећи да непријатеља, који се налази у области Бродарева, пресијече. Одржавати лијево везу са 4 батаљоном.

4 *батаљон* напашће непријатеља са садањих положаја правцем Зечја Глава—Ераковићи—Кртоша—Раковац—Бојрански Бријег—Орлић, тежећи да овим положајима подиђе лијево од потока. Штабови оба ова батаљона договориће се о најбољем садејству, користити тешке, а нарочито лаке бацаче. Лијево одржавати везу са батаљоном I Крајишке бригаде, који ће нападати правцем Брајковиц—Бачуловина—Врања Стијена. Уколико батаљони овладају овим положајима, држаће их без обзира да ли ће дјелови Крајишке овладати Врањом Стијеном, јер је то држање могуће и не зависи од оних положаја, а одржаваће са њима везу и управљати се према ситуацији.

У случају да овај напад не успије, 4 батаљон ће се повући на Зечју Главу, 3-ћи десно од њега, одржавајући везу

[4] **Редакција није пронашла тај документ.**

[0] **Односи се на Шиљеже брдо, 6 км. сјеверозападно од Бродарева.**

са 1 батаљоном у правцу Ивезића, истурајући што дубље засједе према непријатељу.

Скреће се пажња да се према оваквом непријатељу може имати највише успјеха, ноћу дрским, изненадним нападом, а дању системом засједа организованих по дубини.

Уколико батаљони немају муниције нека се на вријеме постарају да је набаве из бојнице, па макар им стигла и до зоре.

Напад ће отпочети у 23 часа.[0]

Бригадни санитет налазиће се у Грабу, гдје је био и данас.

Штаб Бригаде налазиће се на Бијовом Гробу.

Извјештаје што чешће слати.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар,
Свето Радојевић

Командант—п.пуковник,
Вујадин Поповић

БР. 63

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА 10. КРАЈИШКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ ОД 14. ЈУНА 1944. ШТАБУ 5. НОУ ДИВИЗИЈЕ О НЕУСПЈЕЛОМ НАПАДУ НА НЕПРИЈАТЕЉА НА ПОЛОЖАЈИМА ЂУРЂЕВИ ВРХОВИ—ЦРНИ ВРХ[1]

ШТ АБ
Х КРАЈ. НОУ БРИГАДЕ
Бр. 111
14-VI 1944 г. у 6.15 час.
—положај—

ШТАБУ V НОУ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Извештавате се следеће: 13 ов. мј. непријатељ[2] је вршио саобраћај комуникацијом Пријепоље—Пљевља и обратно. 9 камиона и 2 моторцикла прошла су од Пријепоља за Пљевља,

" Напад је извршен, али није успио (види док. бр. 82 и 144).

[1] Оригинал (писан на машини, латиницом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 9—5, к. 789 А.

' Односи се на дјелове 14. СС ловачког иука (види „Ослободилачки рат", књ. 2, стр. 224).

док од Пљеваља за Пријепоље прошло је 16 камиона, 1 луксузни ауто и 1 моторцикл и једни и други задржавали су се на Јабуци. У свима камионима била је војска која се искрцала на Јабуци, тако да су у 14 часова извршили покрет са Јабуке у правцу Камене Горе. Непријатељ је потиснуо са положаја III бат. I бригаде и заузео положаје Ђурђеви Врхови и пошто их је заузео непријатељ се ужурбано утврђивао на положајима Ђурђеви Врхови, Црни Врх. Јачина непријатеља око 600 војника и 50 коња, са 2 тешка бацача. Овога непријатеља напали смо са два батаљона у ноћи 13—14 и то наш I бат. и III бат. I Крај. бригаде. Напад није успио и то грешком водича, тако да је наш батаљон који је имао задатак да се провуче ка Јабуци и иза леђа нападне непријатеља, овај батаљон залутао је у шуми и избио сасвим обратно, тако да је избио у колони са брисаног простора на чело непријатеља, који га је организовано дочекао са јаком митраљеском ватром и ручним бомбама. Пошто је непријатељ прву ватру отворио на наш батаљон, и то у правцу одаклен је требао напасти батаљон I бригаде, што је омело тако да ни батаљон I бригаде није успио.

Ми смо имали 1 друга теже рањена, док непријатељ изгледа да није имао губитака.

Из свега се може видјети да непријатељ стварно намјерава овладати Каменом Гором, а то се види по активности непријатеља у правцу I бриг. а касније ка Каменој Гори. С обзиром да непријатељ баца своје јаче снаге у правцу положаја I и наше бригаде, решили смо да повучемо наш батаљон из с. Поткрајци у састав наших батаљона Вуково Брдо—Камена Гора, како би имали на овом простору наша 3 батаљона, са којима би могли маневрисати у евентуалном продору непријатеља на Камену Гору. Мишљења смо да пошто није непријатељ активан у правцу IV Крај. бригаде, да би они могли ставити своју једну чету у с. Поткрајци са задатком одржавања везе са нашим јединицама и затварање комуникације Пљевља—Љековина. О овоме ћемо упознати и Штаб IV Крај. бригаде.

По причању сељака из Обарде, да је у Пријепоље стигло два пука недићеваца, а да им иде и трећи пук од правца Прибоја. Ово није проверено.

Ноћас се чула топовска детонација од Пљеваља ка правцу Чајнича, што нам није познато.

Непријатељ са којим смо водили ноћас борбу већином су Њемци, а има нешто и недићеваца. Исхрана бригаде је врло лоша, хљеба уопће нема.[3]

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Замј. политкомесара: Бата[4] М. П. Командант—мајор: Срдић[5]

I.[6] — Из овог извјештаја видећете ситуацију на правцу Камене Горе. Јуче вас нисмо обавестили, јер смо добили прво податке да је из Јабуке кренуло само око 2—300 непр. вој. те смо рачунали да ћемо их разбити.

2. — Ноћас су I и два бат. црногор. нападали непријеп. на правцу I бриг. Борба је била жестока.[7] Још нисам добио изв. од 1 бриг.

Овај непр. ће свакако кренути јутрос ка Кам. Гори. Наредио сам IV бриг. да смени бат. X у с. Поткрајци са једном четом. Како су ово ипак јаке непр. снаге, мишљења сам да ако имате каквих јединица у резерви, да их одмах упутите нама, како би могли ову непријеп. колону разбити.

3. — Како ми је Стево писао јуче, да је примећено јуче, да извесне непријеп. снаге иду уз д. обалу Лима ка Страњани—Гробница, треба скренути пажњу III дивиз. да обрати пажњу, како непријеп. не би успео код Бродарева или Гостуна да се пребаци на л. об.[8] Лима. Постављеним гум. чамцима које су запленили јед. I бриг., изгледа да непријеп. настоји, да и са ове стране помогне пребацивање непријеп. са д. об.[9]

4. — Треба јавити 17 и 37 див. да дејствују ка Јабуци и Пљевљима. А добро би било ако би једна бриг. 17 див. могла сменити IV бригаду, како би IV ударила овом непријеп. који је испред Камене Горе, са леђа, као што је то учинила X бриг. неки дан. Значи требало би још одмах рокирати једну бриг. 17 до IV, па ако устреба да је замени. То би ипак требало радити брзо да још у почетку слупамо овога непријеп. на сектору Камена Гора, не дозвољавајући му да даље продре.

[3] Та реченица је дописана оловком.
*** Милован Батановић**
[5] Марко
[0] Дописано црвеним мастилом.
[7] Види док. бр. 62.
[8] лијеву обалу
' Реченица је нејасна. Вјероватно се мисли: непријатељ ће настојати да своје јединице пребаци са десне обале Лима.

5. — Известите нас шта има ново од правца Фоче и Горажда, јер се тамо негде у даљини чује артиљерија.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

14-У1-44/6 час.

П.пуков.
Љуб.[10] Ђурић

Писао сам I бриг. уколико су они успели ноћас да потисну непријј., да нам они рокирају неки њихов бат.

П. С.[11] Шаљемо 1 радио-станицу, 1 динамо-машину и њемачку заставу, које смо заробили 11 ов. мј.

БР. 64

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА 10. КРАЈИШКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ ОД 15. ЈУНА 1944. ШТАБУ 5. НОУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА НА КАМЕНОЈ ГОРИ[1]

Ш Т А Б
X КРАЈ. Н.О.У. БРИГАДЕ
Бр. 109
15-У1-1944 г. у 12.30 час.
—положај—

ШТАБУ V. НОУ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Ваш допис 12 ов. мј. писан у 17 час. смо примили.[2]

Достављамо Вам опширнији извјештај о борбама са непријатељем на Каменој Гори, т.ј. губитке непријатеља у људству и материјалу као и наше.

На мјесту гдје је нападнут непријатељ од стране наших 6 чета и то око Камене Горе (кота 1483)[3] нашли смо 41 љеш, од којих 4 су официра. Од ових мртвих један приличан број

[10] Љубодраг
[11] Дописано оловком.

[1] Оригинал (писан на машини. латиницом) у Архиву ВИИ, рсг. бр. 8—5, к. 789 А.
[2] Редакција није пронашла тај документ.
' Види док. бр. 60 и 63.

непријатељ је покушао да одвуче са собом и исте су оставили пошто су били по други пут нападнути са наше двије чете иза леђа, гдје је и приличан број коња побијен, тако да се у овој борби може комотно рачунати да је непријатељ имао 50 мртвих и око 90 рањених. Док на положају избројано је 53 коња мртва и тешко рањена, а 6 их је заробљено здравих.

Заробљен је ратни плијен следећи: 2 стројнице, 1 пиштољ, око 10.000 пушчане муниције, 12 карабина, 43 гранате за т. бацач, 25 бомба ручних, 1 радио-станица оштећена, 1 динама исправна, 2 фотогр. апарата, остале војничке спреме, т.ј. одјеће искориштен је врло мали број и то само са мртвих, док већи дио одјеће није се могао искористити, с обзиром да је све у крви. Што се тиче материјала на побијеним коњима било је нешто јагањаца, зоби, као и разних ствари које су опљачкали од сељака, а већи број коња било је само осамарено и са празним корпама плетеним натоварено, из чега се могло видјети да је непријатељ већину у својој комори имао празних коња, с намјером да изврши пљачку села, а ове коње касније је користио за ношење рањеника и мртвих.

Јачина непритатеља: Колона као главнина која се налазила око коте 1483 је у јачини 300—350 војника и 180 коња. Колона Равна Гора у јачини 150 војника са 30 коња, колона која је ишла преко Козице 150 војника, 30 коња и четврта колона која се кретала преко Глушчевића—Прибојна—Залуг је у јачини 150 војника са 30 коња, тако да је непријатељ који се кретао на просторији Јабука—Козица био у јачини 850—900 војника и 280—300 коња што товарних и јахаћих.

Пошто је била нападнута главнина непријатеља иза леђа и потпуно угрожена, након једног часа борбе са главнином стизала су им појачања и то: лијева колона од Равне Горе и колоне од Козице—Гувништа—Прибоја и Залуга, тако да су се све непријатељске снаге са просторије Јабука—Козица сконцентрисале за одбрану и извлачење мртвих и рањених војника као и коморе. Борба је трајала 4 часа. За то вријеме непријатељ је вршио три контранапада, од којих су два одбијена уз теже губитке, а са трећим контранападом успио је потиснути наше десно и лијево крило за 5—600 метара, док средину, т.ј. наш I. бат. није успио потиснути. Непријатељ је под кишом куршума извлачио мртве и рањене и ипак је био присиљен да већи број мртвих остави...

Наши губитци: 5 мртвих, 11 рањених, од којих 3 теже и 1 нестао, по свему изгледа да је рањен заробљен.

Утрошак муниције: 7.600 пушчане муниције, 25 граната тешког бацача, 70 граната ручног бацача и 28 ручних бомба.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар: (отсутан)[4] М. П. Командант—мајор: **Срдић**[5]

БР. 65

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА 10. КРАЈИШКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ ОД 16. ЈУНА 1944. ШТАБУ 5. НОУ ДИВИЗИЈЕ О РАСПОРЕДУ И ЗАДАЦИМА ЈЕДИНИЦА[1]

Ш Т А Б
Х КРАЈ. Н.О.У. БРИГАДЕ
Бр. СЛ.
16-VI 1944 г. у 16.30 час.
—положај—

ШТАБУ V НОУ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Извештавате се следеће: Непријатељ који је изашао на Ђурђеве Врхове 14 ов. мј. пред саму вече повукао се за с. Карошевину, а затим овај непријатељ 15 ов. мј. избио је у с. Кашице и Хрта, док стара посада остала је на Јабуци у јачини једне компаније. 15 ов. мј. једна мања група од посаде са Јабуке користећи маглу успјела је да се провуче на положаје Ђурђеви Врхови, које је држао III бат. I бригаде, гдје је кратку ватру отворила на исту јединицу, а затим побјегли назад у полазну базу.

Пошто је непријатељ бацио све своје снаге на I Крај. бригаду и црногорске јединице,[2] у вези тога, а у споразуму са Штабом I Крај. бригаде и другом п.пуковником ЈБубом[3] решили смо да наша бригада преузме положаје Камена Гора, с тим како би ослободили батаљон I Крај. бригаде, да ова

*** Политички комесар био је Радоје Секулић.**
[5] Марко

[1] Оригинрл (писан на машини, латиницом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 10—5, к. 789 А.
*** Односи се на 5. и 8. црногорску НОУ бригаду (види док. бр. С2).**
" Љубодрагом Ђурићем

бригада буде комплетна и као такова да врши бочни и залеђни притисак на непријатеља, што смо и учинили. Сада је распоред наше бригаде следећи: Један батаљон Ђурђеви Врхови—Камена Гора, један батаљон са двије чете Шајнов Крај и контролише правац Обарда, један батаљон Вуково Брдо који контролише Вијенац. Једна чета налази нам се у с. Поткрајци са задатком контроле комуникације Пљевља—Шаховићи. Овој чети стављено је у задатак да мобилише сељаке преко НОО и да зарушавају цесту, исто тако да контролишу тамошње Талијане који зарушавају исту цесту.

У току 15 ов. мј. није се могло запазити да ли је непријатељ саобраћао пошто је била велика магла, а 16 ов. мј. до овог часа непријатељ није саобраћао.

У 15—16 ов. мј. једна наша ојачана чета вршила је демонстративни напад на Јабуку. Овој чети био је задатак да успостави везу са јединицама III санџачке бригаде, пошто смо били обавештени да ће ова бригада вршити напад на Јабуку, што у ствари није било. И пошто чета није успоставила везу вршила је демонстративни напад на Јабуку. Исте ноћи упутили смо наш извиђачки вод са задатком да ухвати везу са јединицама 37 дивизије, како би их упознали са ситуацијом код нас. Овај вод се није још повратио.

Стално везу одржавамо са I и IV Крај. бригадом.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ! • I

Политкомесар: Максим[4] М. П. Командант—мајор: Срдић[5]

П. С. Допис бр. 150 смо примили, као и допис 149 и наредбу Врховног команданта НОВ и ПОЈ у вези поздрављања, под бројем 148.

' **Радоје Секулић Марко**

БР. 74

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА 10. КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 19. ЈУНА 1944. ШТАБУ 5. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ О УПАДУ У ОТИЛОВИЋЕ И ЗАГРАЂЕ И ПОСТАВЉАЊУ НАГАЗНИХ МИНА НА КОМУНИКАЦИЈУ ПЉЕВЉА—ПРИЈЕПОЉЕ[1]

Ш Т А Б
Х КРАЈ. Н.О.У. БРИГАДЕ
Бр. 112
19-У1-1944 г. у 17 час.
—положај—

ШТАБУ V НОУ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Извјештавамо Вас да код нас нема никаквих промјена.

У ноћи 18—19 ов. мј. бригада је вршила притисак ка Пљевљима[2] (Отиловићи—Заграђе), у истим селима није било непријатеља, и наше јединице су биле избиле на Мрамор (кота 1150) и на Раван. У току те акције нађено је нешто мало жита (7—8 товара).

У ноћи 17—18 ов. мј. закопали смо нагазне мине на цести Пријепоље—Пљевља у близини Јабуке. Јуче, т.ј. 18 ов. мј. наишло је 12 камиона од Пљеваља ка Пријепољу и под првим камионом експлодирала је мина, није нам познато шта је било у камиону, вечерас ћемо сазнати па ћемо Вам јавити. Увече истога дана је прошло 6 камиона од Пријепоља ка Пљевљима, изгледа да су били празни, изузев пар војника који су били у заштити истих.

Што се тиче одашиљања каравана до 37 дивизије по жито, исти ћемо послати у току сутрашње ноћи у заједници са I Крај. бригадом.

Данас је стигао батаљон III санџачке бригаде који је спроводио рањенике до нас и ми смо их даље отпремили. Батаљон III санџ. бригаде ће се вечерас вратити у састав своје бригаде.

Пошту За 37 дивизију упутити ћемо по њима.

Примили смо извјештај од III санџ. бригаде која се налази на линији Бабине—Ограде—Адровићи—Црни Врх, са истакнутим дјеловима према Пљевљима и према Мијајло-

[1] **Оригинал (писан на машини. латиницом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 11—5, к. 789 А.**
*** Види док. бр. 144.**

вици, док се IV санџ. налази на просторији Брашанско Брдо —Барице—Забрдни Тоци. Ова бригада чешће врши притисак правцем Барице—Душманићи ка Пријепољу. У току 17 ов. мј. III санџ. бриг. је водила борбу на положају Мијајловица (кота 1411).[3] Борба је била жестока и трајала је 7 часова. Непријатељ је био приморан да у два маха довлачи појачање, јачина непријатеља је била око 400 Њемца и нешто четника. У току те борбе непријатељ је имао 29 мртвих и 25 рањених. Заплијењено је 10.000 метака, 5.000 за строј-нице, 70 ручних бомби, 1 тромблон, 60 нагазних мина, 2 камиона спаљена, док су 3 онеспособљена. Губитци III санџ. су били: 6 мртвих и 12 рањених, од којих 1 теже.

Предлоге за унапређење подофицира доставити ћемо Вам у току сутрашњег дана.

Шаљемо Вам списак погинулих бораца и руководиоца, као и списак „Бројно стање".

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар: (отсутан)[4]. . . . . Начел. поручник[5] Командант-мајор: (отсутан)"

М. П.

БР. 67

ИЗВЈЕШТАЈ ОБАВЈЕШТАЈНОГ ОДСЈЕКА 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 22. ЈУНА 1944. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ О РАСПОРЕДУ И СНАЗИ НЕПРИ.ТАТЕЉА НА ОПЕРАТИВНОМ ПОДРУЧЈУ ТОГА КОРПУСА[1]

ДДД

ВШ.

Распоред непријатељских јединица:

1. — 181 њемачка дивизија, са промјењивим снагама, у Ц. Гори, Боки и Санџаку;

[3] **Види Зборник, том I, књ. 16, док. бр. 206.**

* **Политички комесар био је тада Радоје Секулић.**

[5] **Потпис нечитак. Начелник штаба 10. крајишке бригаде био је тада Бранко Куна.**

" **Командант бригаде био је Марко Срдић.**

[1] **Оригинал (писан на машини, латиницом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 36/1—1, к. 393.**

2. — 114 њем. див. са мањим дјеловима око Дубровника (ти дјелови се, наводно, оријентишу према Сјев. Италији или Аустрији);

3. — 239 артиљер. регимента СС дивизије (?), са далекобојним обалским топовима, која је стигла из Хрватске, у Петровцу и Улцињу;

4. — „Еделвајс", новоформирана летећа јединица (малобројна), око Котора;

5. — 4 батаљона 206 њем. див. око Подгорице и Котора;

6. — „Бранденбуршка" див., малим дјеловима, у Котору и I батаљоном између Пријепоља и Пљеваља;

7. — 101 њем. алпинска див. из Албаније, мањим дјеловима, у Котору и Спужу;

8. — 118 „\^еђгтасђ1" див. у Херцеговини;

9. — 11 „ШеђгтасМ" див., са непознатим дјеловима, западно од Неретве;

10. — „Принц Еуген": 2 батаљона у Санџаку и јачи дјелови на прузи Сарајево—Вишеград, у Вишеграду и Рогатици;

11. — 13 СА, 26 и 267 пјешадијска, као и главнина 101 алпинске у Албанији;

12. — V пук Шуц-полиције између Сјенице, Пријепоља и Рашке;

13. — „Вражја" сателит. див.: 3250—Мостар, Гацко, Невесиње, Столац и Требиње, 2.000 у Дубровнику, Пељешцу и Метковићу и јачи дјелови у Пријепољу и Пљевљима;

14. — 55 Б. Х. сателит. див., непознати дјелови, у Мостару, Чапљини и др.

15. — IX Здруг, сателит. јед., 5.700: у Мостару, Љубушком и на прузи Требиње; и

16. — I и II шиптарске СС див. „Скендербег", сателит., око 2.000 на Космету и у Санџаку.[2]

22-У1-44. . . . . [3]

М. П.

[4]Тражени извештаји
од приморске групе,
XIX и XXXVII дивизије.
23. VI. 44.

[2] **На територији Црне Горе дејствовале су тада њемачке јединице 181, 297. и 7. СС дивизије „Принц Еуген" и дјелови пука „Бранденбург". Опширније о томе види „Ослободилачки рат", књ. 2, стр.** 222–228.

*** Нечитак параф (црвеном оловком). Шеф обавештајног одсека 2. ударног корпуса био је тада Бранко СпасиК.**

' Дописано мастилом.

БР. 74

НАРЕЂЕЊБ ШТАБА 8. ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 22. ЈУНА 1944. ШТАБОВИМА 1. И 2. БАТАЉОНА ЗА НАПАД НА НЕПРИЈАТЕЉА НА ОБАЛАМА БИСТРИЦЕ[1]

ШТАБ
VIII ЦРН. УДАР. БРИГАДЕ
Оп. бр. 92
22 јуна 1944 **г.**
Положај
у 18,30 часова

ШТАБУ 1. И 2. БАТАЉОНА

Положај

Данашњи напад јединица VII и VIII бригаде на непријатељске положаје Крстац—Градина—Одрин није у потпуности успио иако су наше јединице ове положаје извјесно вријеме држале у рукама. Непријатељ је у повратном нападу понова овладао предњом линијом. Пошто су ови положаји веома важни за одржавање мостобрана на десној обали Лима, потребно је непријатеља поново напасти, разбити и одбацити у правцу његових полазних положаја.

IV Пролетерска бригада сада се налази на линији Брестовац—Младеновци. Индиректно је наређено њено садејство у вечерашњој акцији.

Наређен је општи напад за вечерас у 21 час на положаје Одрин—Градина—Крстац—Дубово и даље. У нападу учествују VII црн. бригада, VIII бригада (3. и 4.), један бат. V бригаде. Те у вези горњег а на основу наређења Штаба III дивизије[2]

Наређујемо:

1. — 1. батаљон остаће на својим садашњим положајима, истурајући спољне патроле ка непријатељу, а обезбеђујући бок и леђа, за све вријеме дејства, VII Црн. бригади, док са једном четом извршиће напад правцем к. 844, раскрсница путева више Стројетница—с. Брчве и пресјећи мост на р. Бистрици (камени испод школе).

2. — 2. батаљон извршиће напад на непријатеља који је прешао на лијеву обалу р. Бистрице и са истих положаја

[1] **Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ. рег. бр. 20—2/1, к. 872.**
*** Види том III. књ. 7, док. бр. 313.**

потиснути га преко р. Бистрице, и натјерати га на чету 1. батаљона. Вод и тешки митраљез на лијевој обали Лима поставиће се на ушће р. Бистрице у Лим (лијева обала Лима), и дејствовати уз р. Бистрицу и с. Губовачу бочном ватром и с леђа на непријатеља.

3. — Уколико се не добије неко друго наређење, распоред батаљона сјутра 23 ов. мј. биће следећи: 1. батаљон на положајима које је данас држао са истим распоредом; 2. батаљон ће задржати вод и митраљеско одељење на лијевој обали Лима а остале јединице поставиће се на данашње положаје, с тим што ће истурити једно од два п. митраљеска одељења ка р. Бистрици, према мосту и с. Брчве.

4. — До зоре, оба батаљона извршиће утврђивање, како за стрелце, тако и за аутоматска оруђа. Заклони имају бити солидни и добро маскирани, како их непријатељ уопште не може примјетити. Ово нарочито важи за 2. батаљон.

5. — Везу између батаљона чврсто одржавати. 1. батаљон ће одржавати везу са VII бригадом.

6. — Почетак напада у 21 час 22 јуна 1944 год.[3] (данас).

7. — Борбени знаци за вечерас Јово—Бошко.

8. — Хируршка екипа налази се у с. Церову, у школи.

9. — Штаб бригаде налазиће се у с. Стројетници односно на к. 844, гдје нам обавезно свака 2 часа слати извјештаје ради доношења нових одлука.

Политички комесар	М. П.	За команданта,
Јокаш Брајовић	Начелник—капетан, Војин Ђоровић	Никола Поповић

[4]Достављено штабу 1. и 2. б. и кап. Зоговићу.

Ор. бр. *92/44 год.*[5]
Штаб 1. и 2. батаљона VIII бригаде.
Достављена заповијест за напад, концепт
У акта
22. јуна 1944 г.
За Штаб
Начелник—капетан
Војин Ђоровић

[3] Пошто напад није успио, Штаб 3. ударне дивизије наредио је да се јединице 5, 7. и 8. црногорске бригаде и 1. бригаде италијанске дивизије „Гарибалди", пребаце на лијеву обалу Лима (опширније о томе види том III, књ. 7, док. бр. 315; док. бр. 82 и 144 у овој књизи).

' Та реченица је дописана мастилом.

' Писано на машини, ћирилицом. црвеним словима.

БР. 74

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА 7. ЦРНОГОРСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ ОД 24. ЈУНА 1944. ШТАБУ 3. НОУ ДИВИЗИЈЕ О БОРЕАМА НА ПОЛОЖАЈИМА ПЕТРОВО БРДО—ЕИСТРИЦА—КОСИ[1]

ШТАБ
VII ЦРНОГОГСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ
Бр. сл.
24 јуна 1944 г. у часова
Положај

ШТАБУ III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Деветнаестог ов. м. у 4 сата напао нас је непријатељ на положаје: Петрово Брдо—Градина—Негобратина—Коси. Непријатељ је био и сувише дрзак, као и униформисан сав у њемачку униформу, а према легитимацијама нађених код убијених били су Њемци.[2] На лијевој руци носили су ознаку „Принц Еуген".

Непријатељ је био добро наоружан аутоматским оружјем, бацачима и са неколико топа. Непријатељ је 19 ов. м. покушао да продре преко Виса ка Бистрици, али ми смо успјели да непријатеља пребацимо преко Коси и Врха. Са непријатељом смо стално водили борбу од 19 ов. м. и ноћно и дневно до 23 ов. м. у 3 сата изјутра, док смо добили заповијест[3] за пребацивање на лијеву обалу Лима, када смо се у 3 сата пребацили потпуно организовани на лијеву обалу Лима.

Послије пада Оброва обавијестили смо дјелове VIII бригаде, као и једну чету наше бригаде за новостворену ситуацију на нашем сектору и истим смо скренули пажњу, да би било најбоље да се пребаце на лијеву обалу на газ код Недакуса, јер не би имали могућности да се у току ноћи пребаце преко моста на Лим.[4] Ова наша чета пребацила се код Недакуса на газ, а по причању исте пребацили су се и дијелови VIII бригаде, у потпуном реду. По пребацивању на

[1] Копија оригинала (писана на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 9—3, к. 759.

[2] Односи се на 1. батаљон 14. СС брдског ловачког пука (види том III. књ. 7, док. бр. 325).

*** Види том III, књ. 7, док. бр. 315.**

[4] Види том III, књ. 7, док. бр. 321.

лијеву обалу Лима повукли смо ову нашу чету у састав свога батаљона.

По заповијести наша се бригада налази на просторији: Црњоница—Крушево—Равна Ријека и контролише од Ракоња до потока села Оштрељ са засједама и патролама узводно да се непријатељ не би покушао пребацити на лијеву обалу Лима.

Наши су губици били у овим борбама 24 мртва и 74 рањена. У овим борбама изгубили смо један тешки митраљез и два п.митраљеза.

Непријатељ је имао губитака: преко 120 мртвих, за које смо могли утврдити, а непријатељ по могућности извлачи све своје мртве. Непријатељ је имао преко 200 рањених. Од непријатеља смо заплијенили: један лаки митраљез „Шарац", више резервних дјелова од истог, 10.000 метака, 9 коња и један лаки њемачки бацач, 2 пољска телефона. Од ових девет коња четири су била натоварена са ранчевима. Заплијењено је више шаторских крила и дека, као и извјестан број војничких љетних блуза, исто тако 17 пушака и једна полуаут. пушка. Заробили смо 6 цивила и 1 Руса, које смо спровели томе Штабу. Цивили су били мобилисани за ношење војничке спреме.

Штаб бригаде налази се у Равној Ријеци.

Нема никаквих промјена, нити је непријатељ покушао да се пребаци на лијеву обалу Лима.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Замј. полит. комесара,[5] Командант—п.пуковник"

[5] **Замјеник политкомесара био је тада Драгутин Радовић.**

' **Командант 7. бригаде био је Нико Стругар.**

БР. 74

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА 4. ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ОД 25. ЈУНА 1944. ШТАБУ 2. ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ О БОРБИ НА ПОЛОЖАЈИМА ВЕЉИ ВРХ—ОСМАНОВО БРДО—ПАЉЕВИНА[1]

ШТАБ
IV ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
Оп. бр. 119
25. VI 1944. год.

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

19. јуна ов. г. Штаб II Пролетерске дивизије наредио је овој бригади[2] да са три батаљона изврши покрет с. Петница —Хазане—Годуша—Остроноша и на том правцу дејствује у бок и позадину непријатеља, који је успио да овлада линијом Ивање—Курило—Остроноша. Два батаљона ове бригаде остају и даље на линији Симовче—Голо Брдо са задатком затварања правца Турјак—Смиљевица.

20.У1[3]

1., 4. и 5. батаљон пошли су на извршење предњег задатка правцем: 4. батаљон Бела Коса—Црниш—Мушница. На овом правцу налазе се мање групице муслиманске милиције, које су брзо одбацили. Правцем Дио—Вељи Врх—Пецко—Равниште—Добра Вода (к. 1324)—Паљевина пошао је 5. батаљон. На овом правцу од Пецко—Равниште—Османово Брдо—Седећи Крш налазило се: батаљон Арбанеза СС дивизије,[4] један њемачки официр са 10 војника и биорским муслиманима. Одмах по избијању на Вељи Врх 5. батаљон се сукобио са непријатељем, а да би му олакшали упутили смо 1. батаљон правцем Каранов Крш—Мирај Брдо са северозападне стране Османова Брда да избије на Паљевину. Борба је била врло жестока и трајала је од 10 часова ујутро до 16 часова послије подне. Наше јединице су овладале поменутим положајем. Дио непријатеља који се налазио на Пецко—Равниште био је потпуно уништен. На лице мјеста нађено је 37 лешева са једним арбанашким официром и 4

[1] **Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 4—3, к. 738.**
[2] **Види док. бр. 82 и 144.**
" и [7] Датум је дописан руком.
*** Вјероватно се односи на дјелове њемачке 21. СС дивизије.**

тешко рањена које непријатељ није успио да извуче. Од спреме и оружја нађено је: један тешки митраљез „Фијат", 5 хиљада метака, један сандук немачких бомби, 3 револвера и 9 товарних коња, 20 пушака. Ово је све нађено на лице мјеста, како мртви и рањени тако спрема и оружје. За остале губитке не можемо одредити тачан број а вјероватно да је било и тих које је непријатељ успио да извуче. У овој борби наши губитци: 1 мртви и 5 рањених.

20.У1[5]

По заузимању положаја: Пецко—Равниште—Циглен—Османово Брдо—Паљевина батаљоне смо оријентисали према задатку т.ј. у правцу Остроноше. Испред нас на Паљу (к. 1313)—Гвоз (1253)—Коприва (1175) налазиле су се непријатељске снаге. Напад на њих извршили смо у току ноћи. У напад се пошло из следећих праваца: 4. батаљон преко Годуше—Паљ (к. 1313), 1. батаљон од Османова Брда преко Паљевина—Гвоз—Сипање, 5. батаљон смо оријентисали према Добродолу и Савином Бору, пошто су се у овом правцу налазиле извјесне непријатељске снаге. Паљ и Гвоз непријатељ није много бранио. 22. ов. мј. ујутру са батаљонима смо избили на линију Коси—Младеновци—Брезовац (к. 1193) Намјера нам је била да овладамо Курилом и Шиповицом: намјере нам се нису остварилe јер се на Милево Поље и Петрово Брдо налазиле јаче непријатељске снаге појачане са 3—4 тенка. Наша настојања да се повежемо са VII бригадом, која је требала да избије на линију Негобратина—Шиповица, нијесу се остварила, јер су од правца Бистрице око 14 часова избиле непријатељске колоне (Њемци) које су се повезивале са снагама на Милево Поље. Ми смо са наше стране настојали да ометамо непријатеља у међусобном повезивању. Раван терен по којем су се кретали тенкови нису дозвољавали да то остваримо.

23.УР

Под заштитом ноћи 22/23. јединице су избиле на Жилице и Негобратину. Непријатеља није било. По дану ту нисмо могли остати због тенкова и зато смо јединице повукли на Брезовац—Дијелово—Младеновци—Црни Врх. 23. ујутро покушали смо да се спустимо у правцу Лима. Непријатељ није дозволио, већ се одмах набацио нама на леђа. Јединице смо поново оријентисали према непријатељу који је ишао на леђа и сукобили се са њим у 6 сати ујутро. Борба је трајала до 12 часова. Непријатељ је овде претрпио губитке, нарочито од бацачке ватре која је била невероватно прецизна. Тачан број нанешених губитака није нам познат,

али вероватно, с обзиром на терен гдје се непријатељ налазио и даљину са које су дејствовали наши војници, непријатељ је имао најмање 20—30 мртвих и рањених. Тачан број нисмо могли утврдити јер су одмах ту избили непријатељски тенкови. Истога дана повлачили смо се на положаје Мушница—Османово Брдо—Равниште.

20.УГ

Одмах по одвајању ова три батаљона из састава бригаде непријатељ је од правца Турјака и Смиљевице напао на наш 3. и 2. батаљон који су држали положај Чујовац—Остра Јела—Бабино и Дебело Брдо. Јачина непријатеља била је око 2.000 људи (састав: регуларна арбакашка војска, Шифтари и муслиманска милиција са нешто Њемаца, око 150). Непријатељ је био наоружан са великим бројем митраљеза и пушкомитраљеза, са два брдска топа који су се налазили на Кацуберу. Борба је почела у 5 часова ујутро и трајала до увече. Непријатељ је био упоран и настојао је да овлада нашим положајима. У току дана успио је да овлада Бабиним и Дебелим Брдом и да се спуети у правцу Калудре са јачим снагама. У току овог дана непријатељ је имао велики број губитака: 22 мртва — нађена на бојишту. Сопствени губитци 2 мртва и 2 рањена. У току ноћи 20/21. ов. мј. извршили смо противнапад и успјели смо одбацити непријатеља на његове полазне положаје, т.ј. Смиљевицу—Кацубер и Турјак. У току ове ноћи непријатељ је имао[8]

" Крај документа није сачуван.

ЦР. 71

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА 2. ПРОЛЕТЕРСКЕ ДАЛМАТННСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 2. ЈУЛА 1944. ШТАБОВИМА БАТАЉОНА ЗА НАПАД НА НЕПРИЈАТЕЉСКЕ ПОЛОЖАЈЕ ОКО НИКШИЋА[1]

ШТ АБ
II. ПРОЛЕТЕРСКЕ ДАЛМАТИНСКЕ
Н.О.У БРИГАДЕ
Оп. бр.
2. јули 1944. год.
Стуба
у 20 час

ШТАБУ 3. БАТАЉОНА II. ПРОЛЕТ. ДАЛМАТ. БРИГАДЕ ШТАБУ НИКШИЋКОГ У. БАТАЉОНА И ШТАБУ БАЊСКО-ВУЧЕДОЛСКОГ БАТАЉОНА

Ситуација: Јединице VI. Црногорске бригаде водиле су у току ноћи 1/2. о. мј. и у току данашњег дака жестоке борбе са њемачко-четничким бандама на комуникацији Данилов град—Никшић.[2] У тим борбама VI. бригада на сектору Богмиловићи—Милојевићи нанијела је непријатељу велике губитке и заплијенила прилично велику количину оружја и муниције, док на сектору Стубица—Кунак—Острог јединице исте бригаде нису успјеле потиснути непријатеља због његове надмоћности, пошто се на том сектору налази читава „Ружићсва бригада".[3]

У вези телефонског наређења Штаба Приморске групе а да би олакшали јединицама VI. бригаде

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — Бањско-вучедолски батаљон вршит ће напад на непријатељске положаје правцем: Штедим—Студенци, дејствујући према Страшевини.

[1] **Снимак оригинала (писаног на машини, латиницом) у Архиву ВИИ. филм Црна Гора, бр. 2/627.**

[r] **Шеста црногорска бригада се ноћу 1 2. јула 1944. борила против Нијемаца и четника на комуникацији Даниловград—Никшић. На сектору Богмиловићи—Миљевићи она је непријатељу нанијела губитке и заплијенила је извјесну количину оружја, а на сектору Стубица—Кунак—Острог није успјела потиснути непријатеља. Види Хронологију догађаја (Народноослободилачко борбе у Црној Гори) 1941—1945, Титоград, 1963. стр. 580).**

[3] **Односи се на Никшићку четничку бригаду којом је командовао капетан Иван Ружић.**

2. — 3. батаљон II. Пролехерске бригаде нападат ће правцем: **Стуба—Кочане—Студеначке Главице,** дејствујући преко Студеначких Главица према **Никшићу.**

3. — Никшићки ударни батаљон нападат ће непријатеља правцем: **Глибавац—Драгова Лука,** дејствујући према **Никшићу.**

4. — Напад отпочети *тачно данас 2.* о. *мј. у 24 часа.*

5. — На непријатеља вршити више демонстративан притисак да би привукли његову пажњу на овај сектор, тако да му не дозволимо да све снаге концентрише према јединицама VI. бригаде.

Напомињемо да се ипак треба ангажовати, јер су четничке снаге на секторима гдје се напада врло слабе; те треба да овај моменат искористимо, да би непријатељу нанијели изненађење и заробили му нешто.

6. — Повлачење извршити на старе положаје по извршењу задатка а најдаље 3. о. мј. до 5.00 часова.

По повратку на своје првобитне положаје исте запосјести, а штабови батаљона одмах по повратку доставиће ми извјештаје[4] о акцији у Стубу.

7. — Борбени знаци за 2/3. о. мј. **Продири—Смјело.**

8. — Знаци распознавања по кључу, који је достављен свима јединицама.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
Замјеник к-данта-капетан.
Бруно Вулетић

*** Те извјештаје редакција није пронашла.**

STAB
II.PROLETERSKE DALMATINSKE
N.O.U. BRIGADE
Op. Br.
2 JULI 1944 god.
STUBA

STABU 3.BATALJONA II.PROLET.DALMAT.BRIGADE
STABU NIKSICKOG U.BATALJONA I STABU BANJSKO-
-VUCEDOLSKOG BATALJONA.-

; SITUACIJA: Jedinice VI.Crnogorske brigade vodile su u toku noci 1/2 o.mj. i u toku današnjeg dana žestoke borbe sa Njemacko-četnickim bandama na komunikaciji DANILOV GRAD -NIKSIC.U tim borbama VI.brigada na sektoru BOGMILOVICI-MILOJEVICI nanjela je neprijatelju velike gubitke i zaplijenila prilicno veliku kolicinu oruzja i municije,dok na sektoru STUBICA-KURAK-OSTROG jedinice iste brigade nisu uspjele potisnuti neprijatelja zbog njegove nadmocnosti,posto se na tom sektoru nalazi citava "KUZICEVA brigada".

U vezi telefonskog naredjenja Staba Primorske Grupe,a da bi olakšali jedinicama VI.brigade

N A R E Đ U J E M O :

1.- Banjsko-Vucedolski bataljon vrsit ce napad na neprijateljske polozaje pravcem: STEDIN-SKURDENCI-,dejstvujuci prema STRAŽEVICI.

2.- 3.bataljon II.Proleterske brigade napadat ce pravcem: STUBA-KOCANE-STUDENACKE GLAVICE,dejstvujuci preko Studenackih Glavica prema NIKSICU.

3.-Niksicki Udarni bataljon napadat ce neprijatelja pravcem: GLIBAVAC-DRAGOVA LUKA,dejstvujuci prema NIKSICU.

4.- Napad otpoceti tacno danas 2.o.mj. u 24 casa.

5.-Na neprijatelja vrsiti vise demonstrativan pritisak da bi privukli njegovu pažnju na ovaj sektor,tako da mu nedozvolimo da sve snage koncentrise prema jedinicama VI.brigade.

Napominjemo da se ipak treba angažovati,jer su četnicke snage na sektorima gdje se napada vrlo slabe;te te treba da ovog momenat iskoristimo,da bi neprijatelju nanjeli iznenadjenje i narobili mu nesto.

6.- Povlacenje izvrsiti na stare polozaje po izvrsenju zadatka a najkasnije 3.o.mj. do 5.00 casova.

Po povratku na svoje prvobitne polozaje iste zaposjesti,a stabovi bataljona odmah po povratku dostavice mi izvjestaje o akciji u STUBU.

7.-Borbeni znaci za 2/3 o.mj. PRODIM-SNJELO.

8.- Znaci raspoznavanja po kljucu,koji je dostavljen svima jedinicama.

Smrt fašizmu Sloboda narodu

Za Stab
Zamjenik k-danta - kapetan.

БР. 74

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА 4. ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ОД 3. ЈУЛА 1944. ШТАБУ 2. ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ О НЕУСПЈЕЛОМ НАПАДУ НЕПРИЈАТЕЉА НА ПОЛОЖАЈЕ ГРАДИНА—ИВАНОВО БРДО—ШИМОВЧЕ—БАБИНО БРДО[1]

ШТ АБ
IV ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
Оп. бр. 121
3. јула 1944. године

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Ноћу између 1/2. јула ове год. непријатељ је напао положаје наше бригаде: Градину (к. 1054)—Иваново брдо, к. 709—Дуб—Остру Јелу—Чујевац—Симовче—Бабино брдо. Јачина непријатеља на свим овим правцима била је око 3.000 војника. Састав: батаљон Њемаца[2] (дивизија „Принц Еуген"), регуларна арбанашка војска,[3] муслиманска милиција и четници. Наоружање: поред доста аутоматског оружја имали су 5 топова и 6 бацача. На лијевом крилу наших положаја: Иваново брдо—Градина нападач је био Њемац. За овај напад Њемци су користили ноћ. Вјероватно да су хтјели да постигну изненађења, па су са нападом отпочели у 12 часова. Наши мањи дјелови налазили су се испред положаја на ријеци Лешници и на вријеме су осујетили непријатеља и онемогућили да нас изненади. Користећи ноћ, риједак фронт, непријатељу је пошло за руком да овлада Градином и Ивановим брдом. У свануће уз садејство 5-ог батаљона, 4. батаљон је предузео напад и успио је да поврати Иваново брдо и Градину. Борба за ове положаје трајала је од 4 часа ујутро до 10 сати, када им је пошло за руком да непријатеља сабију на ријеку Љешницу. Непријатељски губици су били велики. На лицу мјеста нађено је 27 Њемаца са једним официром. На њима су биле ознаке „Јегер" дивизије „Принц Еуген". Овај број мртвих је избројан и сада се налазе поред ријеке Љешнице и испод Иванова брда, док су један број успјели да однесу. Тај број однешених вјероватно да превазилази

[1] Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 5—3, к. 738.

' Односи се на групу „Бендл" коју су сачињавала два батаљона (око 2.000 војника) албанских квислинга (види „Ослободилачки рат народа Југославије 1941—1945", књ. 2., стр. 225).

® Ријеч је о албанским сателитсккм јединицама.

број остављених. Ни у наоружању ни у спреми нису боље прошли. Уништено им је: 1 противколски брзометни топ, два тешка митраљеза (шарца), 1 лаки шарац, са доста товарних грла, а запљењено им је: 1 лаки бацач, један радио--пријемник, 5 коња војничке спреме, 1 машингевер, 9.000 метака за шарац. Док се овдје водила борба једна чета 4-ог батаљона са Градине садејствовала је III Српској [НОУ] бригади на Лиму.

Друга непријатељска колона од Турјака—Кацубера пошла је у 4 часа ујутро ка нашим положајима Симовче—Оштра Јела. Нападач је овдје био регуларна арбанашка војска предвођена Њемцима, са Рожајском милицијом. Њихова јачина је преко 1.000 војника. Непријатељу је у почетку пошло за руком да заузме Радованово брдо и Ћафе, а дјеловима да овлада Симовчем и да избије на Оштру Јелу. Око 10 часова наш 1. батаљон уз садејство 3. и 2. батаљона извршио је противнапад на непријатеља. Борба је трајала до 17 часова и била је врло јака. У току борбе успјели смо да непријатеља одбацимо на његове полазне положаје, тј. на Турјак и Смиљевицу. Ми смо се задржали на линији Симовче—Радованово брдо—Бабино брдо и Дебело брдо. На овом дјелу фронта непријатељ је имао 43 мртва (остављена на бојишту). Поред овог броја, непријатељ је имао знатан број мртвих и рањених понешених са собом. Заплењено је око 4.000 метака и 3 товара војничке спреме.[4]

У свим овим борбама наши губици су: 2 мртва, 4 теже рањена и 7 лако рањених. Својом умјешношћу, много су допринијели и наши тешки бацачи, који су сад остали без и једног метка.

Наше јединице се сада налазе на положајима: Градина—Иваново брдо—Дуб—Симовче—Бабино брдо и Дебело брдо. Ове положаје утврђујемо.

Непријатељ се мањим дјеловима (групицама) налази на Црнишу—Лепој Глави—Црна коса—Вељи Врх—Турјак.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар, Милија Станшоић — М. П. — Командант, п.пуковник, Саво М. Бурић

[4] **Види том III, књ. 8. док. бр. 8.**

БР. 74

ПИСМО ШТАБА 2. ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 11. ЈУЛА 1944. ШТАБОВИМА 4. ПРОЛЕТЕРСКЕ И 3. СРПСКЕ НОУ БРИГАДЕ О ОДРИЦАЊУ ОД ЈЕДНОДНЕВНОГ ОБРОКА У КОРИСТ СИРОТИЊЕ ЦРНЕ ГОРЕ[1]

ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
11 јула 1944 г.

ШТАБУ IV ПРОЛЕТЕРСКЕ И III СРПСКЕ НОУ БРИГАДЕ

Достављамо вам писмо Штаба II Пролетерске бригаде, упућено преко Штаба II Ударног Корпуса, јединицама II Ударног Корпуса НОВ Југославије, с напоменом да је Штаб Корпуса прихватио идеју да се све наше јединице одричу свог једнодневног оброка у корист сиротиње на дан 13 јула. Настојте да се сви борци са овим упознају и да схвате да је ова мера потпуно правилна.

Следовање овог једног оброка бнће задржано од стране интендантуре ове дивизије.

ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
5 јула 1944 г.

ЈЕДИНИЦАМА II УДАРНОГ КОРПУСА НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ

13 јули, дан свог општег народног устанка, народ Црне Горе и Боке прославиће ове године у јеку најславнијих победа Црвене армије на источном фронту и заједничких удараца свих савезничких снага са југа, запада и истока.

Минула година је година великих победа наше НО војске на свим фронтовима и пропасти швапских крвничких офанзива, година учвршћења братства и јединства свих народа Југославије, то је година крупних политичких победа наших народа над црном реакцијом, која се трудила да се дочепа власти и по завршетку рата заведе стари противнародни пљачкашки режим. У протеклој години мобилисали смо велике масе народа за борбу против окупатора и издај-

[1] **Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 16—6, к. 734.**

ника у борбу за ослобођење нове федеративне, демократске Југославије. Ближи се дан коначног ослобођења свих народа Југославије.

Протекла година је и година стварања ЗАВНО Црне Горе и Боке.

13 јула ов. г. заориће се бојни поклич широм Црне Горе и Боке, за још веће окупљање свих народних снага за војску. Одјекнуће песма победе црногорским планинама. Тога дана одржаће се и свечано заседање ЗАВНО Црне Горе и Боке. Учинимо и ми да народ Црне Горе и Боке осети народно-ослободилачку војску као своје чедо.

Борци, подофицири, официри и политички комесари II Пролетерске бригаде радосно очекују тај дан. Спремни смо да свим својим снагама потпомогнемо браћу Црногорце да учврсте своју Народну власт; спремни смо да се боримо за слободу братске нам Црне Горе као и свих осталих покрајина наше домовине.

Поводом овог празника добровољно се одричемо свог једнодневног оброка у корист сиротиње да се подели на дан 13 јула као знак велике љубави нас бораца према народу, који је окупатор оголио до коже.

Позивамо све јединице нашег Корпуса да се придруже овој акцији, те да и на овај начин манифестујемо своје јединство са широким народним слојевима.

Да живи 13 јули, дан највеће смотре народних снага Црне Горе и Боке!

Да живи слободна и равноправна Црна Гора и Бока у Федеративној — Демократској Југославији!

Да живи наша славна Народно-ослободилачка војска, чедо и запггитник народа!

Смрт немачким окупаторима, њиховим сателитима и народним издајницима!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Помоћник политкомесара.
Драг.- Ђорђевић с. р.

Зам. команданта-поручник,
В.[3] Перовић с. р.

М. П.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб — политкомесар
Милинко Ђуровић

Драгослав, народни херој. Умро 25. септембра 1949.
Веселин

БР. 74

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА 1. ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ ОД **17.** ЈУЛА **1944.** ИОТЧИЊЕНИМ **ЈЕ.ГИНИЦАМА и** ШТАБУ 8. ЦРНОГОРСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ ЗА ЗАТВАРАЊЕ **ПРАВАЦА** ОД ПЉЕВАЉА **И** ПРИЈЕПОЉА КА ТАРИ И ЛИМУ[1]

Д В А ЛА"[a]
17 јула 1944
У 11 Ч.

Штабовима: „ДУНАВА",[3] „БОСНЕ",[4] „САВЕ"[5] и VIII ЦРНОГОРСКЕ БРИГАДЕ

У вези директиве Врховног штаба[e] јединице „Авале" и VIII Црногорска бригада добиле су као основни задатак чврсто затварање праваца од Пљеваља и Пријепоља ка Тари и уз р. Лим.

За извршење овога

наређујемо:

1. — „Босна" ће са гавнином у току данашњег дана прећи р. Ћехотину и најдаље сутра 18 о. м. до 12 часова извршити следећи распоред:

— Један батаљон на простору [село] Бијелово Бр. — Бијелово Бр. (к. 1048) — Пауче;

— Један батаљон на простору с. Лађана — Пусто Пауче (к. 1079) — с. Врбица;

— Један батаљон на простору Руђе (к. 1023) и к.. 1080 — Катуни — Жнд. ст. Оџак.

(Распоред ова три батаљона извршити у току данашњег дана до 22 часа).

[1] Оригинал (писан на машини, латиницом) у Архиву ВИИ. рег. бр. 50 1. к. 712.

[2] Штаб 1. пролетерске дивизије.

[3] Штаб 1. пролетерске бригаде.

*** Штаб 3. пролетерске (коајишке) бригаде.**

Штаб 13. пролетерске бригаде „Раде Кончар".

[0] Односи се на депешу Врховног штаба НОВ и ПОЈ од 17. јула 1944, коју је Сретен Жујовић Црни, преко Штаба 2. корпуса, доставио Штабу 1. пролетерског корпуса, а који гласи:

„Покрет у жељеном правцу наређен. Ви улазите у општи опсежан план операција. Као резерва са садањим задатком остајете до "Бокиног доласка (до доласка 6. пролегерске дивизије — прим. ред). А Плави (Мијалко Тодоровић — прим'. ред.) може доћи на разгозор са Пеком. Црни" (види књигу депеша Штаба 1. пролетерског корпуса, Архив ВИИ. рег. бр. 33/1, к. 372).

— Један батаљон на простору леве обале потока Добрашница од с. Бошчиновићи до с. Јасен (к. 1164).

Остала два батаљона која су остала на досадашњем сектору „Босне" и X батаљон (остаје и надаље на сектору и под командом „Босне") поставити их као резерву дуж цесте Пљевља — Тара, и то:

— Два батаљона „Босне" на простору Црноборје — Влаховићи; а

— X батаљон у Косаничко Поље.

Основни задатак „Босне" је затварање праваца који воде ка Тари. Такође разбијати и четничке банде по терену и четничке јединице распоређене као претстража око пљеваљског гарнизона.[7]

2. — „Дунав" ће 18. о. м. у 13 часова отпочети прикупљање свих јединица тако да све јединице „Дунава" овога дана до ноћи буду на простору Јасен — Потпеће — Црноборје — Влаховићи. Са ове просторије све јединице „Дунава" извршиће покрет 19. о. м. у 5 часова изјутра на нови сектор на коме извршити следећи распоред:

— Један батаљон на простору Милановица (к. 1021) — с. Шарац — к. 1100 — Карталов Врх (к. 1210);

— Један батаљон на левој обали потока Дубочица на сектору к. 900 — Црни Врх (к. 1167) — Кнежевићи — Ратков До, са истуреним деловима у правцу с. Огиловићи;

— Један батаљон на простору Ивовик пл. (к. 1254) и к. 1254 — с. Обарде са задатком бочног дејства на правцу Пљевља — Коврен и за препадне акције и засједе на комуникацији Пријепоље — Пљевља на сектору Јабука — Мијајловица — Пљевља;

— Остала три батаљона у резерви и то: један у Подкрајци — Маоче, други у Вруљи и трећи на Коврену од Колиба код к. 1329 до школе на цести.

Основни задатак „Дунава" је затварање праваца ка Коврену и с. Маоче — Крупице. Такође са свога сектора дејствовати ка комуникацији ПриЈепоље — Пљевља и на четничке јединице постављене у претстражном распореду око пљеваљског гарнизона. У случају јачег непријатељског дејства на правцу „Босне" бочно садејствовати са деловима „Дунава".[8]

3. — „Сава" ће 18 о. м. у 5 часова изјутра извршити покрет ка новом сектору и овог дана до мрака заноћити на

[7] **Ближе о распореду и дејству ге бригаде види том IV, књ. 29. док. бр. 85.**

[8] **Опширније о распореду и дејству те бригаде на новом сектору, као и о борби коју је она водила 18. јула 1944, види извјештај њеног штаба од 1. августа 1944 (Архив ВИИ, рег. бр. 17/2, к. 713).**

простору Маоче — Подкрајци — Тулово — Вруља. Са ове просторије 19 о. м. у 5 часова изјутра продужити покрет до на нови сектор на коме извршити следећи распоред:

— Један батаљон на простору Камена Гора од Ђурђевих Врхова до с. Дуге Њиве са наслоном на ћувик Камена Гора (к. 1483) са задатком дејства на комуникацију Пријепоље — Пљевља на сектору од Пријепоље до закључно са Јабука;

— Један батаљон на простору Дубравчићи — Миљевићи — Виницка за дејство низ долину Лима ка Пријепољу;

— Један батаљон на директном затварању комуникације Пријепоље — Бродарево на простору с. Грачаница — Рудино брдо (к. 1000) — с. Крушево, с тим да извиђачким и летећим одељењима и диверзантским групама врши извиђања и акције на десној обали Лима ка Јадовник пл. и на комуникацију Пријепоље — Сјеница;

— Један батаљон у резерви на простору Завиноград — Буковик, који ће такође извиђачким и летећим одељењима и диверзантским групама дејствовати на десну обалу Лима.

— „35" батаљон поставити као посаду Бродарева у самом Бродареву с тим што ће јачим извиђачким одељењима дејствовати ка десној обали Лима.

Основни задатак „Саве" је затварање праваца од Пријепоља уз долину Лима. Такође диверзантским акцијама дејствовати на непријатељску посаду и саобраћај на линији Милошев Дол — Пријепоље — Савин лакат — Јабука.[9]

4. — VIII Црногорска бригада остаће у оперативном погледу под нашом командом и биће на сектору Бијело Поље. Одмах по пријему овог наређења та бригада ће се прикупити на простору око Бијелог Поља са обе стране Лима где ће накнадно добити наређење о детаљном распореду и задацима.[10]

" Види док. бр. 118.

[10] Штаб 2. корпуса НОВ.Ј је 24. фебруара 1944. издао наредбу за формирање 8. црногорске бригаде, а 29. фебруара наредбу за формирање 37. НОУ дивизије, у чији је састав тада ушла и ова бригада. Бригада је у њеном саставу остала до 22. маја, када је, по наређењу Штаба корпуса, привремено стављена под команду 3. НОУ дивизи^е (види том III. књ. 7, док. бр. 71, 74, и 253, књ. 8, док. бр. 11 и 77), а од 21. августа до 4. септембра 1944. поново је у саставу 37. НОУ дивизије (види том I, књ. 11, док. бр. 108 и 109, књ. 16, док. бр. 235 и 236). Након тога је у саставу 1. пролетерске дивизије све до 5. марта 1945, када је стављена под команду 11. НОУ дивизије, у чијем је срставу остала до краја рата (види извод из Опеоаци1ског дневника Штаба 8. црногорске бригаде од 1. до 10. марта 1945, Архив ВИИ, рег. бр. 6/2, к. 873).

5. — Командна места:

— „Авала" ће бити у Павино Поље или Љековина; у покрћету ка том месту сутра вече биће на правцу Маоче — Коврен;

— „Босна" у Црноборје (код цесте око к. 1257);

— „Дунав" на цести код Жнд. ст. Вруља;

— „Сава" у с. Буковик;

— Штаб VIII Црногорске бригаде, засада, у Бијело Поље.

6. — Преко „Голуба"[11] и курира по досадањем плану. „Дунав" и „Сава" одмах ће се на новом сектору укопчати за постојећу телефонску мрежу.

7. — „Дунав" и „Сава" на својим новим секторима на дан 19 о. м. до 22 часа смениће санћачке бригаде XXXVII дивизије које ће потом кренути на свој задатак.[12] Приликом смене узети сва обавештења и податке од санћачких јединица за нови сектор и околне непријатељске гарнизоне, посаду и везе. (Ми засада нарочито слабо познајемо сектор „Саве", те ће она и у покрету, а нарочито приликом смене најдетаљније прикупити сва обавештења о новом сектору и приликама: досадањи наши положаји на том сектору, распоред непријатеља у гарнизонима и упориштима, правци његовог саобраћаја и патролирања и, нарочито, активност околне милиције, њен однос према нама и према непријатељу и досадањи став наших јединица према тој милицији. Такође се у потпуности упознати са ситуацијом на десној обали Лима и узети податке о нашим јединицама које дубље на тој страни дејствују — са тим јединицама по могућству ухватити и учврстити сталну везу).

8. — Исхрана на додељеном сектору дејства. Сектор „Саве" је изгледа у том погледу најповољнији те ће њихови интендантски органи организовати прикупљање хране коју ће предавати ради даље расподеле — „Боју".[13] Транспорт тако прикупљене хране вршиће „Сава" до Коврена где ће се организовати- прихват.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

В.[14] Шћскић Васо Јовановић

[11] Шифровани назив за радио-станицу 1. пролетерске дивизије.

[12] О распореду и дејству јединица те дивизије види том I, књ. 16. док. бр. 218.

" Вероватно се мисли на учеснике у борби на том сектору.

[11] Владо

Р.5. „Вукадин"[15] са јединицом „Пајовић"[16] и „Драго"[17] биће у Павино Поље. У покрету ка новом месту сутра ће занoћити на простору Подборово — Тулово.

БР. 75

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 19. ЈУЈ1А 1944. ШТАБУ ЗЕТСКОГ НОП ОДРЕДА О РАСФОРМИРАЊУ ШТАБА ОДРЕДА И СВОЂЕЊУ БОРАЦА НА ЈЕДАН БАТАЉОН[1]

ШТАБ
II УДАРНОГ КОРПУСА
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Пов. бр. 429
19 јула 1944 год.

ШТАБУ ЗЕТСКОГ НОП ОДРЕДА[2]

Одлуком овога Штаба ријешено је:

1. — Да се људство Вашег Одреда сведе на један батаљон од 120 до 140 бораца.

Остатак људства Вашег Одреда да се под командом једног старешине упути VIII Црногорској бригади, са потребним карактеристикама.

2. — Штаб Одреда предложиће овоме Штабу команду горе споменутог батаљона. При одређивању овога штаба водити рачуна о томе, да штаб батаљона буде врло енергичан и способан, јер ће он као штаб батаљона истовремено углавном преузети на себе и послове штаба Одреда.

3. — Све људство које онемогућава брзе покрете батаљона (старци, физички слаби итд.) упутити Среском НО Одбору, односно Команди Подручја.

[15] Вероватно се односи на хируршку екипу дивизије (види том IV, књ. 27, док. бр. 50).

[18] Односи се на брдску батерију 1. пролетерске дивизије, којом је тада командовао Љубивоје Пајовић.

[17] Односи се на инжињеријску чету 1. пролетерске дивизије, чији је командир тада био Драго Белша.

[1] Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 9—4, к. 400.

[1] Одлуком Врховног штаба НОВ и ПОЈ укинут је Главни штаб НОВ и ГО за Црну Гору и Боку, с тим што је Штаб 2. ударног корпуса преузео непосредну команду над штабовима одреда (види док. бр. 6).

4. — Досадашњи командант Одреда[3] јавиће се Штабу Корпуса на нови распоред.

Све горње мјере предузети одмах и о томе поднијети писмени извештај овоме Штабу.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
пуковник,
Митар Бакић

М. П.

Командант
генерал-лајтнант,
Пеко Дапчевић

ШТАБ II УДАРНОГ КОРПУСА Н.О.В.
Бр. 429 19 јула 1944 г.

1. — Достављено Штабу Зетског НОП Одреда.
2. — Копија а/а.

Секретар,
С. Селић

БР. 76

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА 3. ПРОЛЕТЕРСКЕ (КРАЈИШКЕ) БРИГАДЕ ОД 19. ЈУЛА 1944. ШТАБУ 1. ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА НА ПРОСТОРУ БИЈЕЛО БРДО — ЛАЂАНА — РУЖНО БРДО[1]

„БОСН А"*
19 јула 1944 год.

„А В А Л И"[3]

18 ов. мј. ујутру 24,25 и 26 батаљон[4] кренули су из Хоћевине и Доње Брвенице на положаје да смијене дјелове „Дунава".[5] Када је 25 батаљон од с. Тикове излазио на положаје према Бјелово Брдо, сачекан је од непријатеља који је већ запосјео те положаје. Претходница у јачини једнога вода ушла је у непријатељски распоред и посјела Бјелово

*** Командант је тада био Владо Раичевић.**

[1] Оригинал (писан на машини, латиницом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 381—5, к. 712 А.

[r] То је била шифра за Штаб 3. крајишке пролетерске бригаде.

[1] Шифра за Штаб 1. пролетерске дивизије.

[' Односи се на батаљоне 3. крајишке бригаде.

[5] Односи се на Штаб 1. пролетерске бригаде.

Брдо и то јужни дио брда, јер су осјетили сјеверно од себе посједнуте положаје на истој коти. У исто вријеме непријатељ је нападао овај вод. Једновремено је овај вод нападнут с леђа од потока и развила се жестока борба. Чета која је ишла за водом брзо је пружила помоћ, а затим цијели батаљон. У то вријеме непријатељ је на јуриш потискао наше снаге. Погинуло је 5 другова на аутоматском оруђу и малом бацачу, и 4 рањена. Непријатељ је успио узети од погинулих другова 2 југословенска пушкомитраљеза, 1 шарац и мали енглески бацач. У року четврт сата батаљон је извршио противнапад и јуриш, те је непријатељ протјеран. Нанесени су непријатељу губитци око 20 мртвих и већи број рањених. У исто вријеме када је непријатељ збачен стигло му је појачање, те понова извршен напад и збацили наше снаге са положаја.[в] Послије неколико сати, тј. око 12 сати наше снаге су поново овладале положајима и потисле непријатеља према селу Пауче и Подкрушка.[7]

16 батаљон за то вријеме налазио се у селу Лађани и на Ружном Брду, али њихово дејство није могло бити ефикасно, нити је било ефикасно у потпомагању 25 батаљону. Тим прије јер је непријатељ бацао снаге сјеверно од пута који води преко Бјелова Брда према Подкрушки и тако са главним снагама нападао 25 батаљон. Око 12 часова, када је 25 батаљон понова овладао положајем Бјелово Брдо и наставио гоњење непријатеља, 16 батаљон је такођер са своје стране почео напад. Осјетивши то, непријатељ се повукао из села Лађане и Ружна Брда, са којим положајима је био овладао у 11.45 часова.[8] До 16 часова непријатељ је био протјеран и јединице 16 батаљона су биле смјењене са 26 батаљоном.

Јутрос до 8 часова 21 и 22 батаљон стигли су, који су смјештени у Црноборју и Влаховићима. На нашем десном крилу је 23 батаљон који одржава везу са дјеловима „Дунава". На положају Оџак — Руђе је 24 батаљон. Лијево од њега, на Пусто Пауче и Борово Брдо, 26 а [на] Бјелово Брдо (кота 1048) 25 батаљон.

" У депеши Штаба 1. пролетерског корпуса од 19. јула 1944, упућеној Врховном штабу НОВ и ПОЈ, каже се да је та борба вођена против дијелова њемачке дивизије „Бранденбург" и четника из Пљеваља (види књигу депеша Штаба 1. корпуса, Архив ВИИ, рег. бр. 33/1, к. 372; о непријатељским снагама види и том IV, књ. 29, док. бр. 133, напомену бр. 5).

[7] Омашка. Треба: Потркуша.

[8] У оригиналу су ријечи „у 11.45 часова" дописане, мастилом, латиницом, изнад мастилом прецртаног текста: „...у времену и да је 25. батаљон извршио напад на Бјелово брдо".

10 батаљон је стигао данас око 11 часова. Наређење које сте издали за њега смо им ми пренијели и они ће кренути сутра 20 ов. мј. око 5 часова.[9]

Данас непријатељ не покреће [се] у правцу наших положаја, а налази се на Рајчевом Брду и Гостечу.

Радиограмом смо тражили 50.000 југословенске муниције. Ова количина нам је потребна обзиром да смо много истрошили у последње вријеме око Дрине, те 25 батаљон у јучерашњој борби. Другу Миловану[1"] смо дали попис шта нам је све потребно у погледу наоружања и муниције. Требало би нам приличан број бацачке муниције, те малих енглеских бацача, јер је то најспретније оружје и најефикасније се користи у нашим јединицама. Ако би било могуће што већи број добити бацача ове врсте. Ми би их примили за сваку чету по један.

Предлоге за производства, унапређења, похвале и одликовања не можемо послати одмах, а доставићемо их што прије.

Двоја носила упућујемо „Вукадину".[11] Упућујемо Др. Зимулу за „Саву", који ће се јавити код вас. Тражене коње за муницију такођер упућујемо. Упућујемо преко вас неке другове „Саве", који су били код нас и X б.[12]

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Бајић[13]

' У депеши Врховног штаба НОВ и ПОЈ од 18. јула 1944, коју Је Сретен Жујовић, преко Штаба 2. корпуса, доставио Штабу 1. пролетерског корпуса, о томе се каже:

„Наредите X батаљону и Команди ваздухопловне базе да иду у с. Негобуђу и ставе се на расположење п. пуковнику Бјелици. Батаљон остаје под командом 2. корпуса. Са Батаљоном могу поћи Енглези Максвел и Макграт који одлазе из земље. Црни" (види књигу примљених и предатих депеша Штабу 1. пролетерске дивизије за јун и јул 1944; Архив ВИИ. рег. бр. 29 12. к. 712 Б).

[10] Ивковићу, шефу одсјека за наоружање 1. пролетерске дивизије.

[11] Вероватно се мисли на хируршку екипу 1. пролетерске дивизије.

[12] Посљедња реченица дописана је мастилом, латиницом.

" Владо

БР. 183

ИЗВЈБШТАЈ ШТАБА 8. ЦРНОГОРСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ ОД 23. ЈУЛА 1944. ГОДИНЕ ШТАБУ 1. ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ О НАПАДУ НА ПОЛОЖАЈЕ ГУБОВАЧА — НЕГЊЕВО — ОБРОВ[1]

ШТ АБ
VIII ЦРН. УДАР. БРИГАДЕ
Бр. сл.
23 јула 1944 г.
Положај

ШТАБУ „АВАЛА"[2]

Положај

Непријатељ[3] се налази на истим положајима, и у току дана код истог није се примијетило никаквих покрета.

Распоред наше бригаде је исти. Везу лијево одржавамо са јединицама „Сава",[4] док десно према извјештају нашег 2. батаљона нема уопште наших јединица.

У вези вашега наређења од 22 јула т. г.,[5] 'издали смо наређење нашим батаљонима да сваки на свом сектору ноћу 22/23 ов. мј. нападну непријатеља, нанесу му губитке, а потом се врате на своје полазне положаје. Резултат је следећи:

4. батаљон са својих положаја пребацио је 2 јача п.митраљеска одељења, која су напала непријатеља на положају изнад с. Губавча. Борба је трајала 2 сата, у току које је непријатељ имао 4 мртва и више рањених, док су губитци овога батаљона 1 т. рањени друг, који је одмах пребачен преко Лима и упућен у болницу.

1. батаљон са свога положаја упутио је 2 п.митр. одељења да нападну непријатеља на положају изнад с. Његњева. Одељења су успјела да баце бомбе у непријатељске бункере, након чега је непријатељ отворио јаку митраљеску ватру, наше јединице одговориле су истом и после једночасовне борбе повратиле се натраг.

[1] Оригинал (писан на машини. латиницом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 24 4, к. 872.

[2] Односи се на Штаб 1. пролетерске дивизије.

[3] На секторима 1. пролетерске и 37. НОУ дивизије непријатељ је ангажовао два батаљона пука „Бранденбург' и дјелове 5. полицијског пука (са правца Бродарово и Пријепоље) и бугарске 24. дивизије (са правца Нове Вароши). Опширније о томе види „Ослободилачки рат", књ. 2, стр. 259 и 261.

' Односи се на Штаб 13. пролетерске бригаде (види док. бр. 79). Редакција није пронашла то наређење.

3. батаљон је пребацио 3 п.митр. одељења у три правца, која су избила неопажено на главни непријатељски положај — Обров, и успјели да баце бомбе директно у бункере, послије чега је непријатељ отворио ватру а у бункере се чула јаук и кукњава.

2. батаљон на своме правцу исто тако пребацио је п.митр. одељења, која су извршила препад на непријатељски положај.

Сва одељења повратила су се у састав својих јединица до зоре 23 ов. мј.

Овога часа стигао нам је извјештај нашег 2. батаљона да је успоставио везу десно преко Равне Ријеке са неком теренском четом.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
замјеник команданта,
Никола Поповић

БР. 78

ИЗВЈЕШТАЈ ОБАВЈЕШТАЈНОГ ОДСЈЕКА 2. УДАРНОГ КОРПУСА ОД 24. ЈУЛА 1944. ОБАВЈЕШТАЈНОМ ОДСЈЕКУ ВРХОВНОГ ШТАБА НОВ И ПОЈ О САСТАВУ ЊЕМАЧКИХ ЈЕДИНИЦА И ИСХОДУ БОРБИ НА СЕКТОРУ АНДРИЈЕВИЦА — БЕРАНЕ[1]

Ш Т А Б
II УДАРНОГ КОРПУСА
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Стр. пов. бр. службено
24 јула 1944 год.
у .... час.

Најхитније

ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ
— II Отсјеку —

Положај

Међу заплијењеном непријатељском архивом нашли смо и строго повјерљиви акт Главног заповједника за Југо-Исток од. 1а/Бр. 716 од 1 јула 1944 године, који је уствари извје-

[1] **Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр, 1—2, к. 393.**

штај о ситуацији у Србији за вријеме од 16 маја до 15 јуна 1944 године.

Односни извјештај шаљемо Вам у оригиналу на употребу.[2]

Као што ћете и сами видјети, тај извјештај је од изванредне важности, с обзиром на непријатељску процјену политичке ситуације у Србији, а с друге стране и с обзиром на упућеност непријатеља у наше будуће војничке подухвате.

Превод односног акта задржали смо за себе.

Шефа совјетске војне мисије код овог штаба обавијестили смо о садржини истог акта, *остали* су необавијештени.

Ову прилику користимо да Вам јавимо, да смо провјеравања непријатељских концентрација у Подгорици, о којима смо Вам јавили у нашем последњем извјештају,[3] утврдили да је нетачан извештај о концентрацији непријатељских јединица и нападу непријатеља са правца Подгорице.

Потврђују се вијести о 297 њемачкој дивизији (дјеловима исте) у Санџаку и дјеловима 369 и 370 њем. див. у Херцеговини.[4]

О исходу борби на сектору Андријевица — Беране[5] у могућности смо да Вам јавимо, да је непријатељ под притиском наших јединица присиљен на повлачење главнином својих снага. Непријатељ своју повлачећу главнину оријентише према Пећи и Плаву, али избијањем IV Црногорске пролетерске бригаде на комуникацију Андријевица — Пећ, на сектору с. Велика — Горња Ржаница, непријатељ трпи велике губитке и пријети му опасност за уништење већих снага.

У току јучерашњег дана од непријатеља је заробљено 100 коња са храном и муницијом као и једна пуковска застава.

За сада Вам можемо јавити само то, да непријатељ у овим борбама има велике губшке у људству и материјалу. Детаљнији извјештај јавићемо Вам накнадно.[0]

23 о. м. савезничка авијација митраљирала је непријатељске снаге на сектору Андријевица — Пећ.

[1] Редакција није пронашла тај извјештај.

*** Редакција није пронашла извјештај.**

' *О* распореду и снази окупаторских и квислиншких јединица на територији Црне Горе, Санџака и Херцеговине види „Ослободилачки рат народа Југославије", књ. 2, стр. 250—252.

[5] Еиди том III, књ. 8, док. бр. 36—45 и 354 и док. бр. 82, 83. и 144. у овој књизи.

[0] Редакција није пронашла најављени извјештај.

Приликом бомбардовања Подгорице, које је извршено 22 ов. м., поред осталих: Њемаца и четника, погинуо је и њемачки пуковник фон Форел, командант њемачких снага у Подгорици.

У срезу подгоричком ових дана убијен је Душан Вучинић, адвокат, истакнути црногорски зеленаш. Убиство су извршили „Црнорукци" — четници. Поред њега, поубијано је и још неколико зеленаша.

С борбеним поздравом:

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Пом. шефа
II Отсјека,
Војо Зечевић

М. П.

БР. 79

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА 13. ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ „РАДЕ КОНЧАР" ОД 25. ЈУЛА 1944. ШТАБУ 1. ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ О НРЕБАЦИВАЊУ НА ДЕСНУ ОБАЛУ ЛИМА И О ДЕЈСТВУ НА ПРОСТОРУ ВОДИЦЕ — ГОРЊИ И ДОЊИ СТРАЊАНИ — ВРХОВИ И ПРЕМА ЈАДОВНИКУ[1]

„С А В А"
25 јула 1944 године
у 9 сати

„АВАЛИ"

1. — Дана 22 ов. мј. издали смо наређење 31 и 33 батаљону да се пребаце преко Лима, са задатком ликвидације четника и милиције који су се налазили на секторима Водице — Страњани Горњи и Доњи — Коњска Глава (к. 1262) — Врхови (к. 1246) и на положајима према Јадовник планини.-

2. — Пребацивање преко Лима одпочело је у 21 час, и тако је форсирано да се избије до зоре на саме положаје и у зору извршити напад. 31 батаљон имао је задатак да пресјече све правце према Јадовник планини, и да од Јадовник пла-

' Оригинал (писан на машини, латиницом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 42 5, к. 712—А.

" О непријатељским снагама на том простору види док. бр. 77. напомену 3.

нине настави наступање у правцу Г. Страњани, приступајући и чишћењу према Д. Страњанима. 33 батаљон имао је задатак да ликвидира четнике који су се налазили у с. Водицама и к. 1246 (Врхови). Само наступање изведено је у највећој тајности, тако да су јединице успјеле непримјетно привући се самом непријатељском упоришту. Но у самом покрету наступања остао је један борац (Словенац) који је прекинуо везу и наставио галамити и звати, тако да су у непосредној близини компромитовали наш задатак, и није се постигло оно што је требало а то је да се сви живи похватају јер је постојала могућност. У овом нападу заробљена су 4 четника и 2 милиционера,[3] пушака 10—12 ком., муниције енглеске и маузер око 3.500 ком., бомба већи број и остале спреме. Ова акција била је више економске, где је врло добро постигнут успех, између осталог заробљено је од четника и милиције 120 волова, око 500 оваца, 10—15 коња, око 200 крг. сира, око 800 кг брашна и друго.

3. — Четници који су се налазили на положају Водице — Врхови побјегли су у правцу комуникације Сјеница — Пријепоље, наши су их терали до саме цесте, милиција[4] разбјежала се у правцу Милаковића и по разним брдинама, оружје и муницију сву су побацали по шуми, где је тешко исто пронаћи.

4. — На овом сектору [је] број милиције[5] био око 200 са старешинама швапским, а четника 40—50.

5. — Ова два батаљона по завршетку задатка вратили су се натраг у своје базе 24 ов. мј. ујутро у 4 часа.

6. — Исте ноћи, тј. 22/23 ов. мј. добио је задатак наш 32 и 34 батаљон да изврше демонстративни напад на непријатеља, 32 батаљон на Рујанско Гувно — Ратајска, где смо предпостављали да се налазе Њемци. Приликом наступања 32 батаљона непријатељ је осјетио и отворио мању ватру и побјегао. Наши су избили на к. 797 (Рујанско Гувно).

7. — 37 батаљон добио је задатак да ликвидира милицију која се налазила у парном млину на ријеци Сељашници, у јачини 120 милиционера, и ту је непријатељ побјегао уз мању борбу, заробљено је нешто брашна, млина нијесмо дали палити.

8. — У борбама на сектору Страњани било је 10 рањених и мртвих војника. У борби на Рујанском Гувну била су 4 непријатељска војника мртва и толико рањених, а у борби код Савин Лакта није утврђено. Наших губитака није било на сектору Страњани ни на сектору Рујанско Гувно, већ два лакше рањена на сектору Савин Лакат.

\ Б и * Ријеч је о муслиманској милицији која се борила на страни окупатора.

9. — У свима овим демонстративним нападима и сукобљењу са непријатељем примјетили смо да је очајно стање код непријатеља, и да је општа деморализација код истог. Сваког дана долази по неколико милиционера[0] својим кућама, са собом дотјерују и стоку коју су били потјерали са собом.

10. — Око Пријепоља непријатељ се у главном утврдио на коти Коловрат (541) — Дучево (447) и т. д.

11. — На нашем сектору за сада нема никакових промјена, положаји се држе исти, непријатељ не покушава ни у којем правцу према нашим положајима.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Денц Иван Жежељ"

БР. 80

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА 8. ЦРНОГОРСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ ОД 26. ЈУЛА 1944. ШТАБУ 1. ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЦ О УСПЈЕШНОМ НАПАДУ НА НЕПРИЈАТЕЉА НА ПОЛОЖАЈИМА БИСТРИЦА — ОБРОВ[1]

Ш Т А Б
VIII ЦРН. УДАР. БРИГАДЕ
Бр. сл.
26 јула 1944 г.
Цоложај
у 8,30 часова

ШТАБУ „АВАЛА"[2]

Положај

25 ов. мј. издали смо наређење свим нашим батаљонима да се пребаце преко р. Лима у току ноћи и нападну непријатеља[3] на свом правцу, на положаје од ушћа р. Бистрице

[7] **Милан Жежељ тада је био командант 13. пролетерске бригаде.**

[1] **Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 2—5/1, к. 872.**

[' **Односи се на 1. пролетерску дивизију. Под њену је команду 8. црногорска НОУ бригада стављена 20. јула 1944 (види Архив ВИИ, рег. бр. 25—3, к. 1253).**

[' **Види док. бр. 77, напомену 3.**

у Лим, лијево, до Градине — Крстца десно, и по овлађивању истим да се задрже у току дана на тим положајима са главним снагама, а са мањим дјеловима да прогоне непријатељске дјелове.

Батаљони су пошли на задатак, остављајући тешка аутоматска оруђа на лијеву обалу Лима, у 21 час.

У 23 часа ов. мј. један наш батаљон овладао је Обровом, а у 2 часа 26 ов. мј. Градином.

На Оброву су Њемци ухваћени тако рећи на спавању, али бачене енглеске бомбе на њих нијесу експлодирале, те су ови умакли. Заробљен је ту један Њемац, кога смо саслушали, те истога шаљемо вама.

На Оброву је заплијењено више муниције, ранчева и др. спреме, као и дјелови од једнога „Шарца", али сам „Шарац" није још нађен.

На Градини је убијен један Њемац и један четник, што се могло наћи до 5 часова данас. Заплијењен је један енглески п.митраљез, неколико пушака.

Батаљон који је имао избити правцем Веаац — Одрин — Градина — Крстац, закаснио је због борбе на свом правцу те је стигао по ликвидацији ових положаја — Оброва и Градине. Наши губитци 6 лакше рањених и 1 теже рањен до 5 часова.

На сектору ова два батаљона непријатељ је давао јак отпор из више аутоматских оруђа, али су га наши успјели протјерати.

Код нашег 1. и 4. батаљона, који су нападали непријатеља правцем источно од села Расова — Стројетница и Негњево и правцем с. Губавче — Коса изнад села Олује и Негњево и даље ка Вољавцу, била је жестока борба али извјештаја још нијесмо добили. Сви су изгледи да су се понова вратили на лијеву обалу Лима, што нам још није познато.[4]

Према изјави овог Швабе, овдје на читавом овом сектору има 320 Њемаца и то Градина и Обров било их је до 150, на Височку око 120, док на Негњеву 50—80 људи. На овом сектору немају топова, као и врло мало бацача.

Овај је из некаквог штабског батаљона, а штаб му је у Чачку. Слабо се бију а сви су прави Њемци.

Овај је врло рђаво обавијештен о нама, као и о догађајима уопште у свијету, управо ништа не зна.

' Види док. бр. 81.

Јутрос се борба водила око Растока и даље десно.[5]

Кад нам приспију извјештаји поновни од батаљона, извијестићемо вас о исходу борбе на читавом сектору и о моменталној ситуацији. Ако сте добили нешто канцеларијског материјала, молимо да нам нешто пошаљете јер немамо ни листа више.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

М. П. За Штаб
помоћник политкома,
Божидар Брајовић

Р.5.[6] Наши су преко Лима — два бат. и држе Обров — Градину — Крстац.

БР. 81

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА 8. ЦРНОГОРСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ ОД 27. ЈУЛА 1944. ШТАБУ 1. ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ О ПРОТЈЕРИВАЊУ НЕПРИЈАТЕЉА С ЛИЈЕВЕ ОБАЛЕ БИСТРИЦЕ И О РАСПОРЕДУ БАТАЉОНА[1]

ШТАБ
VIII ЦРН. УДАР. БРИГАДЕ
Бр. сл.
27 јула 1944 г.
Положај
у 12 часова

ШТАБУ „АВАЛА"[2]

Положај

1. — Наше јединице у току ноћи 26/27 јула т. г. очистиле су и протјерале непријатеља са лијеве обале р. Бистрице од ушћа исте у Лим до Савина Поља — с. Долац — Курило (к. 1315) — Мушино брдо — с. Јасен — с. Ракље —

[1] **Види том I, књ. 16, док. бр. 223.**
° **Дописано плавим мастилом.**

' **Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 25—1/4, к. 872.**
* **Односи се на 1. пролетерску дивизију НОВЈ.**

Ракљански поток — Лим. Испред зоре изгубљен је додир са непријатељем, исти се вјероватно повукао у правцу Корита, Бара и Височке. У току дана утврдићемо гдје је непријатељ и које положаје држи, путем јачих извиђачких патрола у свим правцима.

Пошто је претпрошле ноћи непријатељ углавном разбијен,[3] у току прошле ноћи давао је врло слаб отпор и повукао се горе означеним правцима. Морал код непријатеља је слаб.

Распоред бригаде моментално је овакав: један батаљон од обале Лима код с. Ракље — Дубово до потока који пролази кроз с. Бољане и утиче у р. Лим код с. Расова, други батаљон Соколовац (к. 947) — Влах (к. 813) — к. 944, трећи батаљон од к. 944 лијевом обалом р. Бистрице до њеног ушћа у Лим и четврти батаљон се налази на лијевој обали Лима и контролише простор од ушћа р. Бистрице у Лим до с. Гостуна.

Интендантура и болница се налазе у с. Потрк (југозападно од Шаховића).

Штаб бригаде је, за сада, на Мариној равни код Б. Поља.

2. — Добили смо Ваше наређење од 26 јула т. г.[4] од 16,30 часова у ком нам дајете сугестије да се не задржавамо дуже преко Л1има.

Ми сматрамо да је могуће да се одржимо и чак проширимо ослобођени терен на десној обали. Но уколико би непријатељ добио каква појачања и предузео озбиљнији напад, ми ћемо се управљати према ситуацији и Вашим датим наређењима. Ми сматрамо, да би са мало већим снагама, овог садањег непријатеља могли протјерати у свим правцима доље.

3. — Ослобођење овог краја на десној обали Лима имало је силан политички ефекат код народа овог краја, велику економску помоћ нашој војсци и народу (с обзиром на добру жетву ту у долини Лима, која је у току).

Становништво Б. Поља и околине на лијевој обали Лима први пут послије мјесец дана може изаћи слободно пред своје куће и на своја имања, те је народ овог краја још више стекао повјерење у ослободилачку мисију наше војске и њену снагу. О самом војничком значају ове акције сувишно је говорити, те из свих ових разлога ми смо мишљења да се треба по могућству одржати на десној обали, још проширити ослобођени терен.

*** Види док. бр. 80.**

' Редакција није пронашла то наређење.

4. — Молимо вас да нас извијестите о ситуацији на секторима Ваших јединица, као и осталих уколико будете обавијештени, такође и за вијести, јер их с друге стране не добијамо.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар—мајор, Јакаш Брајовић М. П. Командант—п.пуковник, Блажо Марковић

Р.5. Шаљемо Вам једну флашу ракије заплијењене од непријатеља.

БР. 82

ИЗВОД ИЗ РАТИОГ ДНЕВНИКА РАДОВАНА ВУКАНОВИЋА, КОМАНДАНТА 3. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ ЗА ПЕРИОД ОД 1. ЈАНУАРА ДО 27. ЈУЛА 1944. ГОДИНЕ[1]

1. I. 1944. год. Колашин

1) Према об. извјештајима Њемци напустили Призрен, Ђаковицу и Пећ и оставили арнаутску посаду у овим градовима.[2]

Непријат. гарнизони у Црној Гори нијесу ојачани. Опажа се повремени аутомобилски саобраћај комуникацијама: Скадар — Подгорица, Подгорица — Цетиње, Подгорица — Никшић.

Четничке банде у Подгорици и непосредној околини очекују помоћ од Њемаца за акцију против наших снага. Ове банде су деморалисане и у распадању. Једини наслон налазе код Њемаца, који им дају требовање и оружје.

[1] **Оригинал (писан мастилом, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 27—1 4, к. 754.**

Дио Дневника за 1943. годину објављен је у 9. књизи овога тома. Са 27. јулом 1944. Дневник се завршава, јер већ 28. јула генерал Вукановић преузима дужност команданта 2. ударног корпуса НОВЈ.

Диевник Радоваиа Вукановића, мада вођен као лични дневник **ратника, представља синтетизованији преглед** акција, **борби** и **операција које је 3. дивизија водила** кад је **Вукановић био** њен **командант. Иако је имала на располагању и Операцијски** дневник **III** дивизије, редакциЈа **се одлучила за Вукановићев Дневник, јер** је **овај садржајнији, потпунији и прегледнији.**

' Подаци нису били тачни (види „Ослободилачки рат народа Југославије" књ. 2. стр. 10—17).

У Санџаку, после разбијања Њемаца и четника на комун. Пљевља — Шаховићи[3] и разбијања четника у с. Пећарска[4] (д. обала Лима у рејону Б. Поља), ове банде су у потпуном распадању и деморалисане.

Њем. снаге у Санџаку су по свим обавештењима заштитница јединица у пролазу и њихов је боравак привремен.

2) Јединице су распоређене: IV бриг.: 3 батаљона: Беране — Б. Поље — Бродарево; 2 бат.[5] у Ст. Црној Гори.

V бриг.: 3 бат.: Кучи — Пипери — Бјелопавлићи; 1 бат. у Старој Црној Гори."

VI бриг.: 2 бат. у области: Шаховићи — Слепач Мост; 2 бат.: Матешево — Ј1ij. Ријека.

VII бриг.: Колашин. Наређено да се пребаци на д. обалу Лима у област Бij. Поље.

3) У току дана није било никаквих промјена.

2. јан. 1944. год. Колашин

1) У току дана није било нових података о непријатељу.

2) Јединице наше дивизије налазе се у јучерашњем распореду, сем VII бригаде која је на маршу Колашин — Мојковац, у вези са нашом заповешћу да се пребаци на д. обалу р. Лима.[7]

3. јан. 1944. Колашин

1) У току дана стање код непријатеља непромењено.

2) Јединице се налазе у јучерашњем распореду: VII бригада на маршу Мојковац — Бij. Поље (д. об. Лима).

3) Неприј. авијација извиђала је правац Андријевица — Беране.

4) Накнадно сазнајемо да су Њемци довукли нешто снага од Прибоја у Пријепоље, да у Сјеници има 1 бат. Њемаца и да код Бродарева на д. обали Лима има 200 Њемаца.

4. *I. 1944. Колашин*

1) Непријатељ није показао активност ни на једном сектору.

2) Распоред јединица као јуче.

[5] Сада: Томашево.

*** Види Зборник, том I. књ. 16, док. бр. 122; том III, књ. 6, док. бр. 193; Операцијски дневник 3. ударне дивизије, Архив ВИИ, рег. бр. 6—4, к. 754; „Ослободилачки рат" књ. 2, стр. 11—14.**

[5] Односи се на 1. и 2. батаљон, који су били у саставу Ударне групе (види том III, књ. 6, док. бр. 80).

° Односи се на 4. батаљон. који је био у саставу Ударне групе (види том III. књ. 6, док. бр. 80).

[7] Види том III, књ. 6, док. бр. 196.

5. I. 1944. Колашин

1) У Мурину приспјела 1 чета Арнаута.[8] У Рожају се налази нешто Арнаута. Дјелови дивизије „Гарибалди" водили мање борбе са арнаут. бандама на правцу Рожаја.

2) Распоред јединица наше дивизије као јуче.

3) Јединице II див. евакуисале Нову Варош уз вел. губитке по непријатеља.[9] (Њемци — четници).

6. I. 1944. Колашин

1) Непријатељ је јуче направио испад од Пљеваља и био је дочекан од дјелова III бриг. итал. див. „Гарибалди" на правцу Коврена. На осталим секторима није било промјена.

2) Распоред наших јединица исти.

3) Бадњи дан је прослављен у Колашину по прописима „Прав. службе".

7. I. 44. Колашин

1) Непријатељ врши притисак на III Санџачку у правцу Црног Врха. На осталим секторима без битних промјена. IV [пролетерска] бригада извиђа у правцу Бродарева.

2) Наредили смо VI бригади да своја два батаљона из области Шаховића повуче у Колашин гдје ће добити нови задатак.[10]

3) Распоред осталих јединица као јуче.

8. 1. 1944. Колашин

1) Непријатељ је одбацио III Санџачку са Црног Врха.

Батаљони IV пролетерске у току дана водили су борбу са непријеј. (Њемци и [муслиманска] милиција) на сектору с. Слатина — Бродарево. Резултати још непознати.

Остале јединице у истом распореду. Два бат. VI бригаде на маршу Мојковац — Колашин.

2) Наредили смо VII бригади да се из области Б. Поље рокира и смјести на просторију Слепач Мост — Шаховићи са задатком затварања правца ка сјеверу и ка Коврену.

3) Један бат. Италијана нападнут од мусл. милиције у с. Радулићи и разоружан.

[6] Односи се на албанске квислиншке формације које су се бориле на страни окупатора. (Такође у даљем тексту, гдје се год помињу Арнаути, Арбанаси или албанска војска, увек се мисли на албанске квислиншке јединице).

*** Види том I, књ. 20, док. бр. 150.**

[10] Види том III, књ. 7, док. бр. 8.

9. I. 1943. Колашин

1) Непријатељ у току дана није испољио дејство.

2) Два батаљона VI бригаде стигла у Колашин и смјестила се на просторију Колашин — Бабљак.

VII бригада рокирала се у област Мојковац — Шаховићи.

Остале јединице у досадашњем распореду.

3) Вријеме облачно и хладно.

10. I. 1944. Колашин

1) Непријатељ у току дана није испољио своје дејство.

2) Јединице у јучерашњем распореду и на досадашњем задатку.

3) Борбе на сектору Бродарево — Слатина завршене уз губитке по непријатеља.[11] Наши губици (IV бриг.) 5 ра*њених.*

VII бригада водила је у току дана борбе са милицијом на правцу Коморана. Губици 1 мртав. Непријатељски губици 25 мртвих и рањених.

11/1. 1944. Колашин

1) Непријатељ, према досадашњим подацима, није у току дана испољио дјејство.

2) Све наше јединице у истом распореду као јуче.

3) II дивиз. заузела је Ивањицу, а један метохијски батаљон Ђаковицу.[12]

12. I. 1944. Колашин

1) Непријатељ који је претходног дана избио на линију Црни Врх — Слатина потиснут је од јединица VII и IV бригаде, које су овом линијом овладале, наносећи непријатељу доста осетне губитке. Сопствени губици 1 мртав а 1 нестао.

2) Према подацима из Санџака, Њемци врше неку концентрацију у Пријепољу наводно са циљем напада на нас.

У Рожај је приспео 1 батаљон албанске војске.

3) У Колашин је стигао I бат. IV бригаде из састава групе, гдје ће се задржати ради одмора. Према извештају штаба групе, од 7/1. 44. батаљони групе су у току 29/12. до 6/1. постигли следеће резултате:

убијено: Њемаца 119 (4 официра); 27 четника
рањено: „ 150, 30 „

[11] Види Операцијски дневник 3. дивизије, Архив ВИИ, рег. бр. 26—4, к, 754.

" Види том I, књ. 20. док. бр. 150.

заплијењено: 3 шарца, 3 п.аутом. пушке, 1 снајперка, 5 парабелума, 2 хаубице 105 мм, 1 противколски 75 мм, 2 л. бацача, 1 т. митраљез, 4. п.митраљеза, 1 машинка, 1.000 топ. граната, 4 пољска телефона, 1 радио-станица, 50 пушака, више муниције и другог ратног материјала. Сопствени губици: 10 мртвих и 25 рањених.[13]

4) Распоред: област: IV! Беране—Бијело Поље, VII: Слепач Мост—Шаховићи, VI: Матешево—Јабука—J1. Ријека, V: Кучи—Пипери—Бјелопавлићи; Ударна група: Ст. Црна Гора; 1 бат. IV бриг. у Колашину.

13. I. 1944. Колашин

1) Непријатељ у току дана није показао никакву активност.

2) Јединице наше дивизије у истом распореду.

14. I. 1944. Колашин

1) Непријатељска авијација (два ловца) извиђала је у току дана долином Таре према Подгорици. Два неприј. транспорт-авиона примјећена су правцем југ-сјевер (Беране—Мојковац).

На осталим секторима није било активности.

2) Јединице наше дивизије у истом распореду.

3) Један батаљон VII бригаде (из Мојковца) заробио је без борбе 15 четника у области пл. Бјеласице.

15/1. 1944. Колашин

1) Непријатељ врши јаку концентрацију у Подгорици. 14/1. дошло је око 70 камиона и тенкова у Подгорицу од Скадра. Даље намјере ове колоне непознате.

На осталим секторима није примећено никакво кретање код непријатеља.

2) Распоред јединица наше дивизије као и јуче.

3) Извештај од ударне групе од 10/1. 44: ноћу између 9. и 10/1. IV бат. V бриг. уз садејство Команско-загар.[ачког] бат. чистио је од четничких банди просторију Дан[илов]град—Спуж (села: Орашје—Сладојево Копито—Ћурилац—Грлић—Лазине—Ново Село—Кликоваче—Спуж—Веље брдо). Неприј. јак 600. Губици непријатеља: 10 мртвих, више рањених, 10 заробљених. Наши губици: 1 мртав и 1 рањен.

16. I. 1944. Колашин

1) Њемци и четници вршили су у току дана притисак на јединице санџачке и на нашу VII и IV бригаду на линији

" Види том III, књ. 7, док. бр. 18.

Коврен—Бијов Гроб—с. Слатина—Бродарево. Претпоставка: бочно осигурање колони њемачкој која преко Нријепоља и Пљеваља иде према Горажду. Испред ноћи непријатељ је попустио са притиском и на појединим секторима се повлачи.

2) Према наређ. кнт. корпуса а у вези наређ. ВШ, IV бригаду што прије концентрисати ради укључења у II дивизију. У ту сврху наређено је II бат. ове бригаде да из састава групе дође у састав бригаде.

3) На осталим секторима у току дана није било промјена.

17. I. 1944. Колашин

1) Њемачко-четничка скупина која је вршила притисак на л.[инији] Љековина—Граб—Бијов Гроб—Слатина повраћена и дјелови VII и IV бригаде овладали су овом линијом.

2) Распоред као и јуче. I бат. IV бриг. пребацио се за Мојковац, а II бат. из састава групе наређено да дође у састав бригаде.

3) На правцу Подгорице нема нарочитих промјена.

18. I. 1944. год.

1) Нема нових података о непријатељу. На II див.[изију] јужно од Ивањице Њемци и четн. врше притисак. V див. заузела Фочу.

2) Распоред јединица наше дивизије као и јуче.

3) Изв.[јештај] од удар. гр.упе од 13/1. 44: ноћу 11/12. извршен напад на жандармерију К. Поповића у Његуше. Убијен 1, заробљено и разоружано 10—15. Остали се разбјежали. Наши нијесу имали губитке. Овај задатак извршио је II бгт. са једном четом Ловћ. одреда.

4) У току ноћи 18/19. савезн. авиони над Колашином.

19. I 1944. Колашин

1) Нових података о непријатељу немамо.

2) Распоред наших јединица као јуче.

20. I. 1944. Колашин

1) Милиција и четници врше извјесно концентрисање у Бродареву и Рожају. У току јучер. дана неприј. дјелове јужно од Бродарева сузбили су батаљони IV бригаде.

У Прекобрђу ухваћено од јед. VI бриг. неколико четничких бандита (8).

2) Распоред као јуче, с тим што је издато наређење за рокирање извјесних јединица у току 21. ов. мј. и то:

I бат. IV бригаде из Мојковца у Беране, бат. VII бригаде из Мојковца у Матешево, VI бригада да се пребаци у област: Никшић—Велимље—Грахово.

\

3) Савезн. авиони над Колашином. Спустили материјал.
4) Време ведро.

21. јануара — Колашин

1) У с. Петница—Трпези (област Берана) примјећено је концентрисање Њемаца и Албанеза. Јачина око 500. Према обавештењима, од Пећи ка Чакору креће се моторизована колона са пјешадијом и артиљеријом.

На осталим секторима стање код непријатеља непромењено.

2) Распоред јединица као јуче (I бат. IV бриг. у покрету за Беране, VI бригада у припреми за покрет 22/1, II бат. VII бриг. у покрету за Матешево).

22. јануар 1944. Колашин

1) Непријатељ у јучерашњем распореду — исте јачине.

2) Наше јединице у истом распореду. VI црногорска бригада у покрету за просторију одређену нашом заповешћу од 20./1. 44. год.

3) Одлука ВШ: у састав наше дивизије улазе: V, VII и III Санџачка. VI улази у састав Приморске оперативне групе а IV у састав II пролет. бригаде.[14]

4) III Санџ. налази се у Санџаку.

23. јануар 1943. год. Колашин

1) Непријатељ јачине 1.000—1.500 на сектору Беране (с. Петница—Трпези) напао је на IV бат. и I бат. IV бригаде. Борба се водила у току цијелог дана. Непријатељ]е продужио са новим нападима. Сви непријатељ. напади одбијени су уз губитке од 30 мртвих и толико рањених по непријатеља. Сопствени губици 17 мртвих и око 30 рањених. Изгубљена 2 т. митраљеза и 2 л. бацача.[15]

2) На осталим секторима непријатељ неактиван.

3) 2 чете V бригаде ноћу 22/23. упале у четничко упориште Златицу и разбиле банду која је овдје била сакупљена, без губитака по нас. Четници побјегли у Жицу код Њемаца.

4) Данас је у два маха извиђао један непријатељ. авион долину Таре и Лима. Један авион бацио је непр. летке, међу којима и један потписан од мајора Ђуришића у ком позива народ на устанак против партизана а обећава да иде са 6.000 недићеваца из Србије да чисти Ц. Гору од партизана.

5) VI бригада у покрету ка одређеној просторији.

[14] **Омашка. Односи се на 2. пролетерску дивизију.**
[15] **Види том III, књ. 7, док. бр. 25.**

24. јан. 1944. Колашин

1) Непријатељ, непознате јачине, албан. милиција, напали су дјелове Комског одреда од Плава и Гусиња на правцу Кути—Бојовићи. Борбе су вођене цјелог дана уз осетне губитке по непријатеља. Заробљена 3 Албанца. Притисак је све јачи.

На сектору Берана, непријатељ је главнину повукао у правцу Рожаја а на положајима Петница—Трпези оставио мање дјелове.

На осталим секторима непријатељ неактиван.

2) Према накнадним подацима, у борби од 23. ов. мј. у области Берана, наши губици 14 мртвих а непријатељски око 70 мртвих и око 90 рањених.

3) II бат. IV бригаде из састава групе стигао у област Л. Ријека.

4) Група авиона прелетала преко Колашина ка Подгорици. Услед магле непозната јачина и припадност. Између Колашина—Матешева, на л. обали Таре, један авион извршио бомбардовање без резултата.

25. јан. 1944. Колашин

1) Непријатељ, који је од Гусиња, т.ј. од Куча продро **У** правцу Андријевице до с. Бојовићи, повукао се у правцу Мурина—Гусиња под притиском V бат. IV бригаде.

На осталим секторима без промјена.

2) Распоред јединица: IV: Б. Поље—Беране—Андршевица. V: Кучи—Л. Ријека—Бјелопавлићи. Један бат. у Ст. Црној Гори. VI: просторија Никшић—Грахово. VII: Шаховићи—Биј. Поље. III Санџачка: Два (2) бат.: област Пљевља а два бат. на правцу Рудо за прихват II далматинске. Дивизион на маршу: Морача—Поља Колашинска (с. Подбишће).

4) Према об. извештајима један батаљ. Њемаца стигао и ологоровао „Крушевац" код Подгорице. Јачина овог бат. 4—500.

26. јануар. Колашин

1) Непритатељ је имао у борбама око Андријевице око 40 мртвих. Наши губици 2 мртва.[10]

2) Распоред јединица као прошлог дана.

3) V бригада ухватила 2 четничка курира који су од Врмоше ишли за Куче. Према датим подацима 30 Њемаца дошло у Врмошу са задатком организовати четнике за напад на нас.

" О тим борбама види том III. књ. 7, док. бр. 27 и 31.

27. *јануар.* *Колашин*

1) Непријатељ као и прошлог дана.

2) Распоред наших јединица као прошлог дана.

3) Подаци: четници Лашића спремају се за напад са Њемцима преко Врмоше у правцу Колашина.

28. *јануара.* *Колашин*

1) Четници и Њемци јачине око 1.000 војника напали су батаљон V бригаде у Кучима. Њемци су дејствовали артиљ. и бацачима. Четници избили у току дана на линију Косор—Цвилин. Наши губици до подне 1 мртав и неколико рањених. V бригада припрема ноћни контранапад.[17]

2) На сектору Шаховићи—Б. Поље—Беране—Андријевица у току дана није било промјена.

29. јануар. *Колашин*

1) *Подаци:* у Пљевљима око 400 Њемаца и 700 четника, у Пријепољу око 400 Њемаца и 100 четника, у Сјеници око 200 Њемаца"

2) На сектору Кучи V бригада одбила четнике и Њемце са линије Косор—Цвилин у правцу с. Убли—Сјенице. Сопств. губици јуче и данас 4 мртва и 6 рањена. Непријеј. губици 40 мртвих и рањених.

3) III санџачка, која улази у састав наше дивизије, најновијом одлуком ВШ доведена у област Шаховића са задатком затварања правца од Пљеваља—Бродарева ка Мојковцу. VII бригади наређено да се цијела пребаци у област Матешево—Јабука—Л. Ријека. V црногорска: да концентрише 3 батаљона на сектор Кучи—Биоче—Рогами, а батаљон Главног штаба да постави на сектор Бјелопавлићи. IV бригада одлуком ВШ улази у састав II див. и команду преузима штаб корпуса. Ова бригада налази се у долини Лима на одсјеку Андријевица—Беране—Бијеј. Поље. Дивизион у Поља Колашинска.

4) Данас је око 10 ч. један непријатељ. авион прелетио Колашин од правца Санџака—Подгорица. Облак је спречио извиђање. Није дејствовао.

30. јануара. *Колашин*

1) Непр. гарнизони непромјењени. Непр. није у току дана ништа предузео на сектору наших јединица. V бригада у току ноћи 29/30. предузела је даље гоњење четничких банди, које је потпуно разбила и одбацила ка Подгорици. Наши губици 2 л. рањена. Непријатељ: око 10 мртвих и рањених.

[17] **Види том III, књ. 7, док. бр. 32.**

2) Издали смо наређење за прегруписавање бригада:[18] III Санџачка у област Коврен—Биј. Поље—Бродарево, V бригада Андријевица—Беране, VII Кучи—Биоче—Пипери—Матешево—Ј1. Ријека. VI бригада на одређеном задатку. Јединице су у покрету да заузму овај распоред.

31. јануар. Колашин

1) Према подацима Њемци напустили Пријепоље и Сјеницу и Бродарево.[19]

2) III Санџачка са једним батаљоном упала у Комаране и разбила милиц. банде. Убијено 37 милиционера.

3) На осталим секторима у току дана није било промјена.

4) VII бр. у покрету.

1. фебруар. Колашин

1) Непријатељ није у току дана предузимао испаде.

2) На свим секторима затишје. III Санџ. и један батаљон IV бриг. очистили просторију око Бродарева од милиције и четника и ове збили у Бродареву.

2. фебруара. Колашин

1) Непријатељ није у току дана показао активност на сектору наших јединица.

2) Распоред као јуче.

3. фебруара. Колашин

1) Дан је прошао без неприј. активности.

2) Јединице у истом распореду. VII је заузела нови распоред а V у покрету према новом задатку.

4. фебруара. Колашин

1) Њемци у Подгорици добили појачање од Боке Которске. Јачина ових појачања око 700—800. („Слап") мост на комун. Дан. Град—Никшић, одн. на реци Зети запосједнут од једне чете Њемаца.

2) Батаљони VI бригаде на комуникацији Дан. Град—Никшић напали једну њемачку колону. Убијено 42, рањено око 70 Њемаца. Уништен 1 камион. Заплијењено више оружја и муниције. Сопствени губици 7 мртвих.

3) На сектору осталих наших бригада није било промјена. V бригада је 4/5. пренoћила у Ј1. Ријеци (на маршу за Беране).

" Види том III, књ. 7, док. бр. 32.

" Обавјештење није било тачно (види том III, књ. 7, док бр. 35).

5. *фебруара.* *Ко.гашин*

1) Непријатељ у току дана није предузимао никакав испад. Јужно од Бродарева, један бат. III Санџ. и један бат. IV бригаде водили су борбе са мусл. милицијом и четницима и ове збацили са Јасена у Бродарево. Немамо података о губицима.

2) Распоред наших јединица као прошлог дана. V бригада заноћила на просторији Матешево—Краље.

6. фебруара. *Колашин*

1) Примјећен је живљи саобраћај Њемаца на комуникацији Пљевља—Пријепоље и обратно.

2) У току дана није било борби на секторима наших јединица.

3) Јединице наше дивизије у истом распореду као јуче, с тим што V маршује за Андријев.[ицу] и Беране. На овој просторији бригада се има смјестити и смијенити IV пролетерску.

7. *фебруара.* *Колашин*

1) Према добијеним подацима стање Њем. у Пљевљима 1.500. Четника око Пљеваља око 1.000. Исто тако ојачан је гарнизон Пријепоље и Сјеница.

2) У току дана није било борби на сектору V, VII и П1 Санџачке.

3) Распоред наших јединица као јуче. V црногорска смијенила батаљоне IV црногорске у Андриј.[евици] и Беранама и III Санџ.[ачка] батаљон IV црногорске код Бродарева.

8. фебруара. *Колашин*

1) Непријатељ у току дана није показао активност на сектору наших јединица.

2) Наше бригаде у истом распореду.

3) II далматинска пошла јутрос из Колашина у правцу VI црногорске бригаде, са којом ће формирати оперативну групу за операције у јужној Далмацији и јужној Црној Гори (приморски појас).

9. фебруара. *Колашин*

1) Без активности на сектору наших јединица.

2) Распоред јединица као 8/И.

10. фебр. *Колашин*

1) Непријатељ није у току дана показао никакву активност.

2) На сектору V и VII није било никаквих промјена.

На сектору III Санџ. бригаде јужно од Бродарева, пре неки дан дошло је до борбе са мусл.[иманском] милицијом. Том приликом заплијењено 5 пушака, 1 л. бацач, 2.000 метака и друге спреме. Убијено је неколико непр. војника.

3) VI црн. бригада потукла је четнике у с. Броћанац код Никшића и том приликом убила 12, заробила 45. Заплијенила 42 пушке, 3 т. митраљеза, више муниције и друге спреме. Наши губици 2 рањена. Ово је било 8/Н. т. г.

11. фебруара. Колашин

1) Непријатељ се није у току дана испољио.

2) Распоред јединица као прошлог дана.

12. фебруара. Колашин

1) Према обав. VII бригаде, у Подгорицу су дошли од правца Цетиња око 1.000 четника, који су примили оружје од Њемаца и имају задатак да осигурају комуникацију Подгорица—Дан. Град—Никшић јер је исти угрожен од наших снага.

2) На сектору Санџак—Беране—Андријевица и Кучи—Пипери без промене.

3) VI бригада у рејону Никшића води борбе са четн. бандама.

13. фебруара. Колашин

1) Непријатељ у току дана није предузимао ништа.

2) Распоред наших јединица као јуче.

3) Наредили смо IV бат. V бриг. да се по доласку на л. обалу Зете стави до даљег наређења под командом штаба VII бригаде и остане на сектор Пипери—Бјелопавлићи ради затварања правца од Подгорице и Дан. Града. Батаљон Главног штаба улази у састав VIII црн. бригаде и ове положаје напушта.

14. фебр. Колашин

1) У току дана није било сукоба са непријатељем.

2) Распоред наших јединица као јуче.

15. фебруара 1944. Колашин

1) Није било сукоба са непријатељем.

2) Распоред наших снага као јуче.

16. фебр. 1944. Колашин

1) У току дана није било промјена.

2) Распоред бригада као прошлог дана.

17. фебр. Колашин

1) У току дана примећено је јаче комуницирање на релацији Подгорица—Скадар. Извјесни непријеј. дјелови покушали су напад ка Г. Кучима али су били одбијени од дјелова VII бригаде.[20]

2) Распоред наших јединица као прошлог дана.

3) Вечерас се чује јача арт. ватра југозападно од Подгорице према извешт. VII бригаде. Нијесу познати разлози овог дејства.

18. фебруара 1944. Колашин

1) Без промјена како код непријатеља тако и код наших јединица.

2) Време хладно.

19. фебруар Колашин

Без промјена како код непријатеља тако и код наших јединица.

20. фебр. 44. Колашин

1) Код непријатеља у гарнизону Подгорица осјећа се извјесна живост и чешћи саобраћај на комуннкациЈИ Подгорица—Скадар.

2) Према извјесним обавештењима у Пећ треба да дође једна њемачка дивизија. Подаци непровјерени.

3) На осталим секторима као прошлог дана код непријатеља и код нас.

4) Време врло хладно.

21. фебр. 1943.[21] Колашин

1) Према подацима до вечерас примљеним није било активности ни на једном сектору.

2) Распоред јединица наше дивизије: у истом распореду.

3) Батаљон V бригаде (4) који је оперисао у удар. групи у Старој Црној Гори пребацио се по нашем наређењу на десну[22] обалу р. Зете и повезао се са јединицама VII бригаде. Овај батаљ. до даљег наређења ставља се под команду штаба VII бригаде.

4) VII бригада приликом препада извршеног прије неколике ноћи од Косора у правцу Подгорице са једним бата-

[10] Види том III, књ. 7, док. бр. 82.

" Омашка. Односи се на 1944. годину.

" Омашка. Односи се на лијеву обалу. Батаљон је био у саставу Ударне групе (види том III, књ. 6, док. бр. 80) и пребацио се на лијеву обалу р. Зете 20. фебруара 1944 (види том III, књ. 7, док. бр. 80).

љоном, у сукобу са Њемцима и четницима ранила је к-нта четничке бригаде Коста Дедића (тешко) и још 5 четника и 2 Њемца. Наши нијесу имали губитака.

22—24. II. 1944. Колашин

1) Стање код непријатеља углавном непромењено.
2) Распоред наших јединица као прошлог дана.

25. фебр. 1944. К.

1) Према подацима добијеним из Санџака непријатељ јачине 2.000 спрема напад на Б. Поље од Пријепоља. Састав непр.: Њемци, четници и милиција.

2) Данас је формирана VIII црногорска бригада у Беране.

3) VI црног. бригада улази у састав Прим. опер. групе (Р. Бабић).[23]

4) Расп.: V: Беране, Андријевица, VII: Биоче—Кучи, III Санџ.: Шаховићи—Б. Поље, један бат. V у Бјелопавлиће,[24] дивизион у Подбишће, штаб див. у Колашину.

26. фебр. 1944. Колашин

1) Према подацима из Подгорице група четника од 500 преко Затријебча упутила се ка с. Врмоши. Задатак напад преко Комова у правцу Матешева. У Подгорици међу четницима ужурбаност и припрема за неке покрете. Наводно уз помоћ Њемаца против наше ослобођене територије.

Непријј. гарнизони Подгорица—Спуж—Цетиње непромењени. У Никшићу прије 10—15 дана дошло неко појачање Њемцима.

Пљевља—Пријепоље појачани. Бродарево такође. Једна њем. дивиз. концентрише се негдје око Новог Пазара.

На сектор Рожај—Мурина без промјена.

2) Распоред јединица као јуче.

27. *фебр. 1944. Колашин*

1) Стање код непр. као јуче.
2) Распоред јединица као јуче.

28. фебр. 1944. Колашин

1) Стање код непријатеља углавном као прошлог дана. Код четника припреме за нападе. Њемци у сталном покрету између појединих гарнизона. Битних појачања није било.

2) Распоред јединица као прошлог дана.

" Радомир Бабић је био командант Приморске оперативне групе.

" Односи се на 4. батаљон (види том III, књ. 7, док. бр. 80).

29. II. 1944. Ко.гашин

1) Одлуком ВШ формирана је XXXVII дивизија у коју улази: VIII црног., III Санџ. и IV Санџ. бригада. Од данас III Санџачка излази из састава III дивизије.

2) Непријеј. — четници и Њемци направили испад од Дан. Града у правцу Загарча и Марковине и у правцу Никшића. Комуник. Ник.—Дан. Град непријатељ је запосјео. Из Никшића Њемци и четн. ишли у правцу Жупе и Лукова. У правцу Трубјеле чула се борба.[23]

3) Распоред наших јединица: V бриг. Беране—Андријевица, VII бриг. Кучи—Биоче. Дивизион — Подбишће, пионир. батаљон — Беране. Штаб див. у Колашину.

1. марта 1944. Колагшин

1) Стање код непријатеља као јуче. У Дан. Град долазе непријеј. рањеници од правца Марковине. У току дана наставила се борба у околини Никшића.

2) Распоред наших јединица као јуче.

2. *март 1944. Колашин*

1) Непријатељ од Загарча у правцу Кат.[унске] Нахије пребацује снаге. Сукобио се са партиз. одредом на просторији Марковина—Чево. У Дан. Град стигли први непријеј. рањеници. Око Никшића се такође чује борба. Још нема детаљних података са ових акција.[29]

На сектору V црногорске и VII црногорске нема промјена.

2) Распоред као јуче.

3. март 1944. Колашин

1) Распоред наших јединица као јуче.

2) Стање код непријатеља исто.

4./III. *1944. Колагшин*

1) Непријат. који је прије неколико дана од Дан. Града у правцу Чева и од Подгорице направио испад, дијелом се вратио **у** Дан. Град и Подгорицу.

Непријеј. гарнизони Подгорица—Дан. Град—Никшић—Цетиње углавном непромењени.

2) Распоред наших јединица као прошлог дана.

" Види том III, књ. 7, док. бр. 84 и 85.

[10] О борбама у Катунској нахији сд 1. до 4. марта 1944. види том III, књ. 7, док. бр. 86.

3) Авијат.-шоферска група извршиће покрет из Колашина сјутра правцем: Ц. Гора—Херцеговина—Зап. Босна и даље према наређењу ВШ.[27]

5. *март 1944. Колашин*
— недјеља —

1) Непријатељ није испољио активност на секторима V и VII бригаде.

2) Распоред наших јединица као прошлог дана.

6. март. Колашин

1) Није било непријатељске активности на сектору наших јединица.

2) V бригада се цијела из области Берана пребацила у област Андријевице прије неколико дана по наређењу комесара Корпуса и оријентисала према Врмоши, четничком упоришту. Предвиђени напад на ово мјесто за 5/3. одложен због временских непогодности.

3) Веза са јединицама телефонска.

7. *март. Колашин*

1) Стање код непријатеља непромењено.

2) Распоред јединица као прошлог дана.

3) Прим. група на Чеву разбила Њемце и четнике.

8. март. Колашин

1) Непријатељ у току дана на сектору наших јединица није предузео никакав испад.

2) Наше бригаде на истим положајима.

3) Прослава 8. марта у Колашину.

9. март. Колашин

1) Према подацима добијеним од V бригаде: У Пећ је стигла једна њемачка дивизија (неутврђено); у село Затријебач и Коће стигло 400 арнаутских жандарма; са Пренк Цалем налази се око Врмоше око 1.200 бораца.

Гарнизони окупаторови Подгорица, Дан. Град, Никшић непромијењени.

2) Непријатељ у току дана није испољио ни у једном правцу активнОст на сектору наших јединица.

3) Распоред наших јединица као прошлог дана. Брдски дивизион преселио се из с. Подбишће у Поља Колашинска.

" Види том III. књ. 7, док. бр. 70.

10. март 1944. Колашин

1) Непријатељ у гарнизонима Подгорица—Град[28]—Никшићу у истој јачини. У Пећ стигла једна њемачка дивизија.[28a] Њемци у срезу Гусињском и Плавском мобилишу арнаутски живаљ и упућују за Пећ (из Гусиња) и за Подгорицу (из Плава).

2) У току дана није било борби.

3) Распоред јединица као прошлог дана.

11. март 1944. Колашин

1) Без појачања у гарнизонима. Без активности у току дана.

2) Распоред јединица као прошлог дана.

12. март 1944. Колашин

1) Код непријатеља стање непромењено.

2) Распоред наших јединица као прошлог дана.

13. март 1944. Колашин

Стање код непријатеља и код нас непромењено.

14/3. 44. Колашин

1) Стање код непријатеља и код нас непромењено.

2) У Колашину снијег са вејавицом.

3) На комун. Дан. Град—Никшић примор. група напала колону Њемаца и убила: 70 Њемаца, 5 четника, 2 зар. Рањено 20 Њемаца. Уништен 1 брд. топ.[29]

15. 3. 44. Колашин

1) Према подацима из VII бригаде у Подгорицу је дошло 300 Њемаца и нешто итал. фашиста. У граду има 11 тенкова. Четници од Врела Рибнице до Мораче држе положаје по налогу Њемаца. У току дана 5 њем. авиона кружили над околином Подгорице. Остали сектори без промјена.

2) Распоред јединица као прошлог дана.

3) Савезнички авиони бацали материјал у Беране, Андријевицу и Колашин.

16. 3. 44. Колашин

1) Батаљони V[30] бригаде вечерас су направили препад на непријатеља ка Кокарицкој Гори (Њемци и четници) и

" Даниловград

"а Редакција није успјела провјерити тачност овог податка.

[29] Види том III, књ. 7, док. бр. 103 и 106.

[80] Односи се на 7. црногорску бригаду (види Операцијски дневник 3. ударне дивизије, Архив ВИИ, рег. бр. 26—4, к. 754).

том приликом убили неколико Њемаца и четника. Наши губици 1 мртав и 1 рањен. На осталим секторима није било промјена.

2) Распоред јединица као прошлог дана.

17. 3. 44. Колашин

1) У току дана није било код непријатеља активности.

2) Код наших једишша у истом распореду.[1]

18/3. до 24/3. 44. Колашин

1) Непријатељ није предузимао никакву активност сем малих испада на сектору Подгорица—Дан. Град, који су одбијени.

2) Распоред наших јединица као и прошлих дана, с том измјеном што је IV бат. V бригаде направио покрет преко Бјелопавлића до Дан. Града у циљу садејства са дјеловима VI бригаде у правцу Орје Луке—Дан. Града.

25/Ш 44. Колашин

1) Непријатељ: сектор Беране—Андријевица без промјена. У Врмоши налази се око 400 четника, од којих су пола ненаоружани.

Сектор Подгорица—Дан. Град: непријатељ у истој јачини и распореду. (Подгорица 7—900 Њем., Дан. Град 200—300 Њемаца).

2) Распоред наших јединица: V бригада са 3 бат.[аљона] Беране—Андријевица и један бат. у Бјелопавлиће, VII бриг.: Матешево—Л. Ријека—Биоче—Кучи; Дивизион: Поља Колашинска.

3) Наређено IV бат. V бригаде да се из Бјелопав. пребаци на сехтор Биоче—Рогами и затвори пролазе од Подгорице. VII бригада са 2 батаљона у Бјелопавлиће да затвори правце од Спужа и Дан. Града а два батаљона у Куче.

26. март. Колашин

1) Четници и Њемци врше поново припреме у околини Цетиња за напад на Катун. Нахију.

На осталим секторима у току дана није се испољило дјејство непријатеља.

2) Распоред наших јединица као прошлог дана.

27. март. Колашин

1) Неприј. гарнизони непромењени у току дана.

2) Распоред наших јединица као прошлог дана.

28. март Колашин

1) Ноћу 27/28. непријатељ је запосјео Веље Брдо и покушао запосјести Казновицу али је одбијен од IV бат. V бригаде. Једна колона Њемаца и четника од 22 камиона у току ноћи се пребацила од Подгорице у Дан. Град.[31]

Комуникација Дан. Град—Никшић под пуном контролом наших јединица.

На осталим секторима није било промјена у току дана.

2) Распоред наших јединица као прошлог дана.

29/3. Колашин

1) Непријатељ (Њемци и четници) јачине (36 камиона) око 1.000 војника са 1 брдском батеријом направио је испад од Дан. Града, лијевом и десном обалом р. Зете у правцу Богетићи и у току дана овладао линијом Богмиловићи—Слап —Миокусовићи.[32]

Два батаљона VII бригаде који су се пребацили у Бјелопавлиће, дошли су у контакт са непријат. и имали су 1 мртвог и 4 рањена у току дана. Непријеј. губици непознати.

2) На осталим секторима нема промјена.

3) У току ноћи 29/30. савезн. авиони спуштали материјал у Колашин.

30. март. Колашин

1) Непријатељ се пробио комуникацијом Дан. Град—Никшић, на овај сектор пребацује нова појачања из Скадра.

2) Издали смо припремна наређсња за операције у долинк р. Зете:[33] V бригада два своја батаљона концентрисаће на просторији Биоче^Пипери са задатком затварања правца од Подгорице; два батаљ. ове бригаде остаће и даље у области Беране—Андријевица; два батаљона VII бригаде концентрисаће се у Бјелопавлићима а два батаљона ће остати у Кучима до доласка IX бригаде која ће се формирати \/ТУ. Током смјене и остали батаљони VII бриг. пребациће се у Бјелопавлићима.

1 брдска батерија да се пребаци и смјести на просторију с. Марковићи а друга батерија на просторију с. Међуречје. Пионирски вод V бриг. на Биоче.

" Види том III, књ. 7, док. бр. 131.

" Види том III, *књ.* 7, док. бр. 129.

" Види том III, књ. 7, док. бр. 130 и 135.

31. март 1944. год. Ман. Доња Морача

1) Јутрос у 10 час. сам пошао са Б. Љумовићем,[34] 2 курира и једним пушкомитраљеским одјељењем из пратеће чете из Колашина, и стигао овдје у 14,45 часова.

Обишао сам нашу болницу. Стање[35] рањеника и бол. 144.

2) Са начелником[30] сам разговарао и према добивеним обавештењима од бригада у току дана није било неких битних промјена.

3) Непријатељ живље комуницира Подгорица—Дан. Град—Никшић и обратно.

Распоред истих снага као прошлог дана.

1. април. Г. Морача

1) Јутрос у 7 час. извршили смо покрет из Ман. Морачког за Г. Морачу (Поље Драговића) ја и Б. Љумовић са пратњом у циљу формирања IX уд. бриг., у Г. Морачу смо дошли у 11,30 час.

2) Формирање бригаде (свечани дио) извршено је у 15 час. по следећем програму:

а) пријем строја

б) говори к-нт III див.

ц) говори потпредсједник АВНО Ц. Г.

д) говори одн. чита текст заклетве М.[37] Кољеншић, комесар IX бриг.

е) говори к-нт IX бригаде[38]

ф) говори предсј. НО одбора из Г. Мораче.

3) После формирања бригаде одржано је савјетовање са штабовима батаљона и бригаде.

2. април. Колашин

1) Јутрос у 8 час. кренули смо из Г. Мораче и стигли у Колашин у 16,20 час.

2) Прије поласка из Г. Мораче издали смо наређење за покрет IX бригади. Бригада ће се 4. и 5. ов. мј. пребацити на просторију Биоче—Кучи, гдје ће смијенити батаљоне VII црн. бригаде. Са једним батаљ. на просторији Л1. Ријека. Задатак: затварање праваца од Подгорице и Врмоше.

3) По доласку у Колашин затекао сам следеће стање код наших јединица: 1) један бат. V бригаде у покрету према Пиперима, према ранијем наређењу, 2) Дивизион у покрету

" Божо Љумовић је тада био потпредсједник АВНО Црне Горе и Боке.

" Мисли се на бројно стање.

" Тада је Нико Јовићевић био начелник штаба 3. дивизије.

[37] Милисав

" Први командант 9. црногорске бригаде био је Војо Тодоровић.

преко Д. Мораче према Пиперима, 3) два батаљона VII бриг. у Кучима, 4) један бат. V бригаде у Пиперима, 5) два бат. V бригаде у Андријевици, 6) два батаљона VII бригаде у Бјелопавлићима.

3. април 1944. Колашин

1) Непријатељ у јачини 500 четника и Њемаца направио је данас испад од Подгорице и Вр.[анићких] Њива у правцу Пипера и заузео Казновицу и Церовице, попаливши све куће на овој просторији након што је извршио пљачку покретне имовине.

На сектору Бјелопавлића непријатељ туче артиљеријом из Дан. Града положаје бат. VII бригаде и успио је да овлада Острогом—Слапом и истакнутом котом Хум у Вражегрмце.

2) Губици непријатеља при данашњем нападу од Вр. Њиве непознати су. Наши губици 4 рањена.

Батаљон V бриг. у вези овог испада и после примљене борбе повукао се на линији Рогама—Вуковићи—Марковићи.

3) Јединице наше дивизије којима је наређена концентрација на просторију Кучи—Пипери налазе се у покрету.

4) На сектору Андријевица—Беране нема промјена.

Обавештени смо да је непријатељ позади Чакора од Пећи чистио снијег.

5) Накнадно смо добили обавештење: а) непријатељ је направио испад према Медуну и одбијен од батаљ. VII бригаде.

б) IV бат. V бриг. водио жестоку борбу на просторији Казновица—Церовица са Њемцима, четницима и итал. фашистима. Јачина непријатеља 900—1.000. Губици непријатеља око 70 мртвих и већи број рањених. Наши губици 2 мртва и 14 лакше рањених. Непријатељ се утврђује на Казновици.[39]

4. април 1944. Колашин

1) Непријатељ се и даље утврђује на л. обали Зете на одсјеку Казновица—Тријебач. На путу Дан. Град—Никшић избили су поново дијелови Прим. опер. групе и убили 30 Њемаца. Уништен 1 камион.

2) Наше јединице врше покрет према наређењу.

3) Време ведро.

5. април 1944. Колашин

1) Стање код непријатеља непромењено. Непријатељ се налази на истим положајима.

[75] **Види том III, књ. 7, док. бр. 279.**

2) У току дана наше јединице избиле су на одређену просторију за концентрацију. Један батаљон „Гарибалди" такође је стигао на Биоче и стављен је под к-ду V бригаде.

3) Два батаљона V бригаде налазе се у области Андријевице.

6. април 1944. Д. Морача

1) Данас смо у 13 часова пошли из Колашина и после 4 часа путовања стигли у Манастир. Са нама је к-нт корпуса и мајор Хунтер.[40] Дјелови нашег штаба су у Међуречју законачили.

2) Према извештају са Биоча од јутрос, у току ноћи је у Спуж стигао 1 тенк, 1 борна кола, 3 брдска топа.

3) Распоред наших јединица: 2 бат. V бригаде у рејону Андријевице.

— Два батаљ. V бриг. у Пипере, VII бригада — Бјелопавлићи, IX бриг. са 3 бат. у Кучима а са једним бат. у Jl. Ријеци. Дивизион: 1 бат. у Марковиће и један у Потпеће.

4) По доласку у Манастир обишли смо болницу у Манастиру.

7. *април. Свиба*

1) Јутрос смо извршили покрет из ман. Доња Морача у 8 час. и стигли смо у Свибу у 17 час.

2) У 20 час. одржали савјетовање поводом предстојећих акција са штабовима V, VII и IX бригаде и брд. дивизиона.

3) Наредили смо напад на комуникацију Подгорица—Никшић, на објекте Тријебач, Казновицу, Спуж, Тараш.[41] Оперативној групи наређен је напад на Дан. Град, Бјелопавлиће и Беље Брдо.

4) Распоред јединица за напад: 2 бат. V бригаде и један итал. батаљон Казновица—Тријебач, 2 бат. VII бриг. Спуж, 2 бат. VII бриг. Тараш. Дејствују двије брдске батерије. IX бриг. из Куча врши притисак према Подгорици.

5) Ноћу 5/6. батаљони IV бригаде нападали на Казновицу без резултата. Губици непријатељски непознати. Сопствени губици 2 мртва, 11 рањених (5 теже).

8. април 1944. Свиба

1) Код непријатеља стање у току дана непромењено.

2) Распоред наших јединица као прошлог дана.

" Члан савезничке војне мисије при Штабу 2. ударног корпуса.

[41] Заповијест је издата 8. априла 1944 (види том III, књ. 7, док. бр. 149).

3) На Радовче су се спустили два члана Сав. мисије (1 Амер. и 1 Енглез) 6/1У, и извјесна количина ратног материјала за наше јединице.

9. априла. Свиба

1) Због успостављања везе са Прим. оперативном групом, одложили смо предвиђену акцију за 10 ов. мј. у 9 час.[42]

2) Према подацима непријатељ је гарнизон у Подгорици ојачао са 1 батер. топова и неколико лаких тенкова (6) као и 30 камиона војске. Стање Даниловградског, Спушког и Никшићког гарнизона непромењено.

Примећен је ноћу покрет непријат. снага од Албаније, дуж обале ка Дубровнику и даље.

Непријатељ је од правца Грахова продро у Осјеченицу са 1000 војника.

У Стоцу се примећује непријатељска концентрација.

У ЦГ су још јединице 118. Њем. дивизије.

3) Ноћу 6/7. бомбардован Никшић са 12 авиона. Резултати непознати.

5) Ноћу 5/6. дјелови V бригаде у борби на сектору Биоче — Казновица водили борбу 4 сата. Непријатељ имао губитке. Сопствени губици 2 мртва, 11 рањених (убележено под 7/1У). Заплијењено 1 машингевер и нешто муниције.

6) Са к-нтом корпуса и мајором Хунтером обишао сам штаб IX бригаде. Прегледали минирани мост на Биоче.

7) Ја сам био на састанак са мајком у Мазаничком кланцу (између Биоча и Смоковца).

Први пут после 3 године, т.ј. после 13. јула 1941. год. видио сам мајку. Она је дошла ослањајући се на штапу, пјешице из с. Рогама. Дошла је раном зором и чекала. Ја сам дошао тек око 14ħ. Много је остарила и изнемогла. Била је радосна и весела јер је видјела мене. Каже да „не жали умријети сјутра када је успјела да се види са мном". Каже: како нијесам дошао некад да је видим. Кажем био сам далеко. Са њом је дошло више сељака из мог села. Она је желела да буде самном насамо. Изашли смо и сјели на ливаду. Причала ми је о тешкоћама кроз које је прошла, о бригама, страдањима, о том како су је четници једном приликом затекли код куће. Била је болесна и није могла бјежати. Четници су опљачкали по кући. Мајка се бунила и приговарала им је: „Буди само оружје купе а не пелене по кући". Један четник је уперио пушку у њу. Она је рекла да се не плаши смрти. Доста сам живјела итд. После је

[75] **Види том III, књ. 7, док. бр. 279.**

извадила Један замотуљак из њедара. То су били неки моји документи и ђачки лист. Она је то, каже, стално држала код себе да би могла дати мени када ме види. Дала ми је. Ја сам узео. Имала је и неко увјерење њено за инвалиду. Ја јој кажем: не мора их чувати, може их и поцијепати. Ми ћемо јој признати после рата инвалиду и без тога. Она каже „не, чуваћу их".

— Каже да је чула да сам био болестан. Зато је много мислила — бојала се да није нека озбиљна болест. Каже да је брат и снаха добро пазе, али постала је осјетљива и не може претрпити неки приговор. Питала ме да ли ће моћи некад да се поврати на своју кућу и имање. Кажем да ће то бити брзо. „Само да будеш ти добро па макар се ја никад не повратила" итд. Из једног другог замотуљка вади низ смокава. Даје ми. Интересује се много о мени, о мом здрављу, животу. „Како ти је било, јеси ли се много мучио?" Даје ми савјет о будности ... — Ја јој кажем да добро изгледа, да може још дуго живјети. Она то пориче, али каже „могу радосно умријети када смо се видјели". Савјетује ме да је не жалим ако умре. Пита ме да ли сам је заборавио, да ли мислим на њу. Кажем јој да увијек мислим на њу, али да смо били далеко и нијесмо се могли видјети. Наш разговор био је невезан. Били смо заједно 1 сат.

— Када смо били међу сељацима и када ми је наздравила ракијом, каже: „У здравље твоје и твојих другова. Желим да издржиш у послу којег си започео". Прича да је мене највише волела, да ме познаје добро, да познаје моју душу и да зна да оно што ја радим и за што се ја борим може бити само добро и велико. — Када сам пошао, она се наслонила на прозор и гледала за мном све док сам измакао њеном видику. Ја сам се неколико пута окренуо. Последњи пут сам дигао руку и она је то примјетила и такође је махнула руком са прозора. То је био последњи поздрав.

Ја сам био врло задовољан што сам видео стару мајку коју сам желио, желио и често се сјећао ње у току три године. Сјетио сам се њених суза на очима, када сам је видио после 13. јула у Сеоце, када ми је саопштила да јој је изгорјела кућа и све у њој. Ја сам је тада тјешио и говорио да ћемо после ослобођења имати поново кућу и друго. Наравно, њена је жеља да се врати на кућу. Одн. ни кућиште, ни свој дом и тамо да умре али у „туђој" кући.

— Кад сам се вратио, дуго сам размишљао о животу и патњама моје мајке у прошлости. Био сам ђак. Били смо сиромашни. Она је увијек бринула. Носила је на леђима у Подгорицу да прода дрва, сијено и да купи мени књигу, свеску,

оловку. Никад нијесам имао све књиге. Када сам год био невесео, мајка ме тјешила. Она је патила ако је примијетила да ја патим. Мене је увијек болело када сам је каткад срео под тешким теретом. Итд.

10. април. Пипер. Ћелија

1) Напад на Казновицу, Спуж и Тараш отпочео у одређено вријеме према предвиђеном плану и након извршене артиљ. припреме. Јединице приморске групе нападале су у правцу Дан. Града. Борба је трајала у току ци:еле ноћи 10/11. Наше јединице нијесу успјеле заузети ова мјеста услед јаког отпора непријатеља.[43]

Наши губици 22 мртва и 101 рањених. Непријј. губици: *Заплијењено: 1 т. бац.* 1 л. бац. 1 машингевер, и пиштољ, 5000 метака, 16 пушака, 13 итал. војника, 200 бац. мина и друге спреме. 150 мртв. и рањен.

11. априла 1944. Ћелија

1) Распоред јединица по извршеној акцији следећи 2 бат. VII бригаде Црнци — Мартинићи а два бат. у области Јеленка и Сретње. Батаљон V бригаде: Г. Рогами — Штедим — Церовице — Лопате; IX бригада: Кучи — Л. Ријека.

Наредили смо брд. дивизиону да се врати у област Мојковца а батаљону дивизије „Гарибалди" у састав своје бригаде.

2) Непријатељ се утврђује на јучерашњим положајима. Примећује се повремено кретање појединих камиона Подг. — Дан. Град — Спуж.

Један непр. авион извиђао је положаје наших јединица.

Непр. артиљ. повремено дејствовала.

12. април. Ћелија

1) У току ноћи 11/12. једна чета V бригаде вршила препад на Казновицу.

На осталим секторима било је затишје.

2) Распоред јединица: IX — Кучи, 2 бат. V: Пипери, VII: Црнци — Бјелопавлићи. Дивизион у покрету за Мојковац. Итал. батаљон у покрету за Андријевицу.

3) Један непријј. авион извиђао је цесту Подгор. — Цет. и Подгор. — Никшић.

4) Непријј. артиљ. тукла је положаје Примор. групе у обл. Загарач и положаје V бригаде у Црнце.

[75] **Види том III, књ. 7, док. бр. 279.**

13. април 1944. Биоче

1) Непријатељи (Њемци, четници и Муслимани) после жестоких напада на сектору Бродарево — Б. Поље ушли су јуче у Б. Поље.

Од Скадра је у току прошле ноћи примећено пребацивање непријатеља камионима. Око 50 камиона стигло је у Подгорицу. Претпоставља се да је било у њима војске.

Четници проносе вијести о том да намјеравају напасти Куче.

2) У вези новонастале ситуације на сектору Санџака, по наређењу штаба Корпуса наредили смо батаљонима V бригаде из Пипера да се пребаце у Матешево гдје ће добити задатак од шт. Корпуса. Тамо је пребачен и батаљон IX бригаде по директном наређењу шт. Корпуса.[44]

Ради предњег рокирали смо наше снаге овако: 2 бат. седме бригаде из Бјелопав.[лића] смијениће батаљоне V бригаде у Пипере а један бат. IX бриг. из Куча у Л. Ријеку.

14. април 1944. Биоче

1) Јутрос око 4ħ отпочела је борба на сектору IX бригаде у Кучима. Непријатељ је одбачен у правцу Какарицке Горе. После овога он се једном колоном албанском границом пребацио и напада у току дана од правца Затријебча и Личника потпомогнут Арнаутима. Неколико тенкова (до 8) испод Медуна туче артиљ. положаје бригаде. У току једног дана непријатељ је вршио снажан притисак довлачећи нова појачања од Подгорице. Борба још траје. У току дана непријеј. је имао око 20 мрт. и рањ., наши губици 4 рањена до сада позната. Непр. авијација (3 авиона) била је активна.

2) У току прошле ноћи непријеј. је користио смијену батаљ. V и VII и заузео Г. Рогаме. У току данашњег дана непријатељ је покушавао заузети Вежешник, ради чега је преко цијелог дана тукао к. 610, али до овог момента В[ежешник] се налази у рукама наших јединица.[45]

3) Рокирати у току ноћи VII бригаду ка: Завала — Мрке — Биоче.

4) Издато наређење IX бригади за оријентацију.[40]

5) Батаљ. V бригаде у току прошле ноћи и данас извршили покрет: Пипери — Биоче — Л. Ријека и продужили за Матешево.

" Види док. бр. 144.

" Види том III, књ. 7, док. бр. 175, 181, 186. 187, 188.

" Види том III, књ. 7, док. бр. 173.'

6) Сељаци из Д. Рогама и села која је заузео непријатељ избјегли у правцу Радеће и Ријеке Пиперске. (Мајка).[47]

7) *Извегитај IX бриг. од 18 час.:* Протјерали смо неприј. са Илиног брда, Звизде, Орљеве, Сјенице и гонимо га ка блоку. Непријатељ је успио заузети Личник. Имали смо 5 рањених у току дана.

8) На основу накн. наређења штаба Корпуса а у вези ситуације према Мајковцу наредили смо:

а) VII бриг. и Зет. одред да се пребаце у област Никшића (Г. Поље — Луково — Жупа) и затворе правац ка Шавнику и Пиви.

б) IX бригада Л. Ријека — Вјетерник. Затвара правац од Куча и Биоча. Један бат. ове бригаде десном обалом Мораче затвара правац од Биоча и Пипера, са просторије Влаховића. 1 бат. ове бригаде налази се у области Мојковца.

в) V бриг. у области Колашина, оријентисана ка Мојковцу.

15/IV. Доња Морача

1) Непријатељ врши напад низ р. Лим и на Мојковац. Напад непријатељ. из Куча разбила је у току јучерашњег дана IX бригада, која се затим поставила у област Л. Ријека — Вјетерник. (Оријентација даља: Прекобрђе — Морача и даље према ситуацији).

2) Јутрос смо кренули са штабом из Биоча и пребацили се у Д. Морачу, гдје смо се састали са Ш. Корпуса.

3) Телефонски се повезали са V бригадом у Колашину а у вези ситуације наредили: 3 батаљона у област Подбишће — Штитарица а један батаљон до даљег наређења у Андријевици. IX бриг. са 2 батаљ. Л. Ријека — Вјетерник: извиђа ка Кучима и Биочу. Један батаљон Влаховићи: извиђа ка Пиперима и Г. Ровцима, један бат. са V бригадом. VII у покрету за област Никшића. Немамо везе. Дивизион — Г. Морача.

4) Наређено од шт. Корпуса: VII и V да нападну непријатеља на просторији сјеверно од Мојковца. Напад за 16. ов. мј.[48]

5) *Накнадни извештај IX бриг. за борбу у Кучима* од 13. ов. мј.: Заплиј. 1 т. бацач, 1 т. митр., 2 сандука бомби за бацаче, 5000 метака за митраљ., 1200 пушчан. мет., 12 пушака, 500 хлебова и друге спреме. Непр. губици: 19 мртвих и 40 рањених. Сопствени губици: 1 мртав и 14 рањених.

Види текст под 9. априлом.

" Види том III, књ. 7, док. бр. 179.

16. IV. Доња Морача

1) Непријатељ напада на сектору IX бригаде (Клопот — Брскут — Д. Кучи).

На сектору Мојковац припрема се напад. На сектору Беране — Андријевица без промјена.

2) Распоред наших јединица: VII бриг. у области Никшића, V бриг. са 3 бат. учествује у нападу на сектору Мојковац а 1 батаљон налази се у Андријевици, IX бригада са 3 батаљона на сектору Л. Ријека — Вјетерник а један батаљон у саставу V бригаде на сектору Мојковца.

3) У току дана на сектору V бригаде није било борби. На сектору IX бригаде I бат. ове бригаде одбацио четнике из Братоножића. На сектору Г. Куч — Брскут вођене су борбе.

17. априла 1944. Колашин

1) Ноћу 16/17. непријатељ на сектору Мојковца одбачен у правцу Шаховића и Б. Поља. Детаљнијих извјештаја још немамо.

На сектору IX бригаде у току дана вођене борбе на просторији Братоножића и Брскута.

2) Према накнадно послатим извешт.[ајима] у току дана и ноћи:

а) V бригада и група под к-ндом Приморца[49] избиле на сектор Ракита — Слијепач Мост — Церово — Јабучна — Жаљево — Лијеска и продужују у 3 колоне надирати ка Б. Пољу. Непријеј. имао од 13. ов. мј. до данас преко 150 мртв., више рањених. Запл. 1 митраљ.

б) На сектору IX бригаде: у току дана Еођене борбе на линији Братоножићи — Брскут — Мокро. Непријатељ од Мокрог врши јачи притисак у правцу Веруше и Л. Ријеке.

в) На сект. Андр. — Беране: непријатељ упао у Беране са јачином 150 пошто није било тамо наших снага.

3) У вези новонастале ситуације наређено је: I бат. V бриг. из Андр. да се пребаци на сектор IX бр.; II бат. IX бриг. да се са сектора Санџак пребаци у састав бригаде, батаљон Сава Јоксимовића, (новоформиран)[150] да се пребаци у Андријевицу и извиђа ка Беранама; два бат. VII бриг. да се пребаце из области Никшића преко Маганика у област Међуречја.

" Односи се на Рудолфа Приморца, тадашњег начелника штаба 2. ударног корпуса.

" Односи се на 1. ударни батаљон Комског НОП одреда.

18. априла 1944. Колагаин

1) У току јучерашњег дана непријатељ на сектору Санџака напада појачаним снагама на линији Мајсторовина — Ракита — Јабучно и успио је да потисне наше снаге ка Тари. V бригада водила је на положају према Мајсторовини жестоке борбе и била је тучена јаком арт. ватром из Б. Поља.

— У област Л. Ријеке непријеј. снаге овлад. Л. Ријеком и Хан Гаранчићем. 3. бат. IX бригаде повукао се на правцу Прекобрђе. У с. Тузи — Марића Пилани поставио се 1. бат. V бригаде, који је у току дана водио мање борбе. У Матешеву 1. бат. IX бриг. ударн. Васојев. батаљон у Андријевици.

2) У вези настале ситуације група Приморца затвара правац: Мојк[овац]—Колашин а са IV бриг. [има] задатак да затвара прелазе на Тари лијево од Прошћења према Лев. Тари.

3) У области Тузи — Прекобрђе врши се повезивање и припрема за контранапад.

19. априла 1944. Колашин

1) Прије подне на сектору Мојковац релативно затишје. После подне непријеј. отпочео напад на 1. крило Санџачког (Мојк.) сектора, на наше снаге на д. обали Таре. Борба се води на линији Градац — Крстац — Улошевина.

Према Тари непр. чисти пут Пљевља — Л. Тара.

2) На сектору Л. Ријека јединице IX бриг. и 1 бат. V бриг. отпочели јутрос са контранападима са полаз. положаја Опасаница — Тузи — Прекобрђе — Међуречје и непријеј. у току дана одбачен уз губитке према Л. Ријеци.

3) Синоћ и у току ноћи је непријеј. нападао на сектор V бригаде Развршје (Мојков.) јачим снагама. Сви непријеј. покушаји одбијени уз веће губитке. Наши губ. (V бр.) на овом сект. 4 мр., 9 рањ.

4) Батаљон из Андр.[ијевице] (I ударни васој.) у вези притиска са сјевера (ка Мојк.) наредили смо да се пребаци у област Матешева, с тим што ће једна чета са Трешњевика контролисати правац ка Андр. и Беранима.

5) Према изв. политкома 37. див. састав непр. у Санџаку: недићевци, четници и Њемци. Операције под недићевско-њем. командом. Недићевци успостав. своју власт.

6) Пионирски бат. Италијана који се налазе под нашом командом пребацио се из Матешева, гдје је дошао из Андр. у Д. Липово.

20. април. Колашин

1) Изв.[јештај] V бригаде (ком.) од 19/4, у 19ħ: на основу наређења штаба XXXVII напустили положаје Развршје — Мучница — Туријак и повлачење ка Требаљеву.

2) Изв. С.[51] Станојев[ића] (зам. ком. V) од 0,15ħ; 1. бат. V бриг. и 3. и 1. бат. IX овладали у току прошлог дана положајима које је непр. држао: Веруша — Ј1. Ријека — Слацко брдо. Непријеј. одступио у правцу Птича — Јаблана и Брскута. Јачина непр. 800—1000. Гоњење ћемо наставити у току дана. У правцу Вјетерника и Брскута. Непријеј. имао непоз. губитке. 1 заробљен. Заплењено нешто муниције и други материјал.

3) Наредио сам 6 час. V бригади да затвори правац од Мојковца ка Требаљеву — Колашину са десне обале р. Таре а јединицама на југу (IX и 1. бат. V) да се не упусте сувише дубоко до даљег наређења.

4) У току дана заплењено 1 митраљ. „бреда", 4000 метака, нишанске справе. Накнадно у току дана запл. 1 митраљ. и друге спреме.

5) Јединице IX бриг. и 1. бат. V бриг. заузели Брскут и Вјетерник и Стравче.

6) Распоред: 1. бат. IX бриг. изнад П.[елева] Бријега, а 1 бат. у Стравче, остали батаљ. у Јаблану а 1. бат. V бриг. у Ј1. Ријеци.

V бригада: на дес. обали Таре на линији Требаљево — Бјеласица затвара правац из Мојковца.

7) Према изв. к-нта V бригаде у борбама око Мојковца на сектору ове бригаде убијено око 100 непр. војника и рањено много више.

21. апр. Колашин

1) Непријатељ на сектору Санџака у току дана није био активан. Испред ноћи са Улошевине дејствовао је артиљеријом у правцу положаја 37. див.

У Беране јуче је ушло око 250 непр. војника.

На југу (сектор IX бригаде) непријеј. је одбачен ка блоку.

2) Наше јединице: V затвара правац према Мојковцу са десне обале Таре са истуреним дјеловима на Лаништима и Голешу и правац према Беранама и Бјеласици са истуреним дјеловима на Раскрсници и Троглаву.

Истакнути дјелови наше IX бригаде: Стравче — Кржања — Братоножићи.

2 бат. VII бриг. јуче приспјели у Међуречје. Данас на одмору а сјутра ће продужити за Колашин.

Први ударни васојевићски: Матешево — Трешњевик.

I бат. V бриг. добио наређење да сјутра ујутро крене за Колашин.

" Сава

22. април 1944. год. К.

1) На сектору Мојковца било је само препуцавања. Непријатељ се у току дана држао дефанзивно. На Улошевини брдска батерија топова.

На југу према Подгорици непр. потпуно одбачен. Наша IX избила на првобитне положаје Братоножићи — Брскут — Кучи.

У Беране од Б. Поља непријатељ довлачи појачања.

2) Наше јединице: V бригада затвара правац од Мојковца и Лубница, 2 бат. VII бриг. у Колашину, IX бриг. према Подгорици.

3) Зет.[ски НОП] одред у вези нашег наређења повратио се на просторију Пипери и Бјелопавлићи.

4) Једна брд. батерија нашег дивизиона у покрету од Д. Мораче за област Мојковца.

5) Припрема за контранапад и наређење за напад 23/4.[52]

23. април 1944. Шљивље (јужно од Бјелојевића на правцу Мојковца)

1) Преноћили смо 23/24. у кући Аџића у засеоку Шљивље. Везу смо послали штабу V бригаде.

2) Према предвиђеном плану напад на непријеј. на положајима Пржишта — Улошевина — Развршје — Мучница отпочео.

3) IX бригада затвара правац од Подгорице и избила на Личник.

24. април 1944. Пржишта

1) У 9[h] дошли смо у Пржишта и одмах оцијенили ситуацију на бојишту: непријатељ је збачен са положаја које је у току јучерашњег дана држао.

Овде нас је срео извештај V бригаде од 8,15 (јутрос) из којег се види следеће:

— Први сукоб на Бјелојевићској ријеци. На јуриш заузео Пржишта (3. бат.), Брсково — Мједено Гумно (3. бат.), Развршје (2. и 1. бат.), Суховрх и Улошевину (4. бат.), Мучницу (1. бат). До V бригада овладала линијом: Улошевина — Развршје — Мучница — Ракита. Последња пала к. 1250 на Развршју.

Борба је била врло жестока и упорна. На Пржиштима била је андријевичка бригада кап. Ј1алића (300 бораца). Одступила у нереду. Давала жилав отпор.[53]

" Види том III, књ. 7, док. бр. 199 и 201.

" Види том III, књ. 7, док. бр. 220.

2) На сектору два батаљона непријеј. имао 10 мртвих, наши губици из два бат. 3 мртва и 15 рањених.

3) VII бригада по овлађивању Пете бриг. предњим положајима пребацила се према десном крилу и приступила извршењу задатка. Са њом још немамо везу у 11ħ.

4) Између 10 и 11ħ веће формације савезнич. бомбардера прелетјеле преко нас у правцу Бугар. и Румуније.

5) На сект. Мојковца један непријатељ. авион извијао и митраљирао око 9ħ.

6) V бригада на линији: Жари — Пали — Скок — Ракита. VII бригада није послала извештај.

7) Наредили смо прелаз р. Љубовије — Равне Реке V бригади са 3 бат. а један бат. да оријентише ка VII бригади ка просторији Мајсторовина.

8) По накнадно прикупљеним подацима V бригаде на њеном сектору непријеј. има 30 мртвих (6 њем. и 7 недић.) и око 60 рањених. Сопствени губици 8 мртвих, 23 рањена. Ово у току 23/24. и 24. до 15 час.

9) Између 8 и 9 час. дектвовала је наша батеоита са просторије Развршја (к. 1250) на Слепач Мост — Бојиште и Врапче Поље.

10) Непријеј. има на Сл. Мосту 1 тенк, 1 блинд. ауто и контролише прелазе р. Љубовије и Равне Реке.

25. *април — Разврше (к. 1250)*

1) Према извештају 37. див. јачина непријеј. снага на сектору 37. и 3. див. непријатељи сачињавају око 3000 четника и недићеваца.

2) У току јучер. дана непријеј. губици на сект. V бриг. 70 мртвих. V бригада заузела Дијо а VII бригада Мајсторовину.

3) Јутрос су јединице на положајима: Пали — Ракита — Дијо — Мајсторовина и 1 брд. батерија на Развршју. Лево 37. дивизија до Шаховића.

4) Наређење припрема за напад вечерас првим мраком.

5) Накнадни извештај нач. штаба V бригаде: од 8,45 данас у току ноћи 24/25. 2. и 4. батаљон избили на лини1у Кулина, к. 1197 — Бандијера, к. 1163 — Дубраве, к. 1096. Јутрос ушли у села Окладе и Церово. Непријатеља није било на овим положајима. Дјелови VIII бригаде јутрос око 8,45 избили на Кулину (1197).

— На сектору Слепаћ Мост без промјена.

6) Изв. штаба V бриг. од 22,10^:

— Први бат. између 20—20,30 часова прешао ријеку и напао правцем Бојиште — Мушин Крш.

— Непријатељ је у току дана **Ершио** 4 напада на положаје 4. бат. Бандијера али је сваки пут одбијен уз губитке.

— Оштећен један непр. тенк.

— Губици у току дана 4 мртва и 10 рањених (од артиљ.) и 1 мртав, 1 рањ. ко'д 4. бат.

— Непријатељ је у два камиона одвукао своје мртве и рањене.

7) У току дана нијесмо добили везу са VII бригадом.

8) Брдска батерија потпомагала је рад пјешадије за прелаз моста (Сл. М.) са просторије Гилиноге.

26. априла — Гилипоге

1) Изв.[јештај] VII бр. од данас у 7^: очистили Турјак (24. ов. мј.), Мајсторовину, Остреј, Побирницу (25. ов. мј.) и збацио га у Равну Реку.

— Непр. се налази у Кусилицима и Влашком Пољу.

— Од правца Беране није примијећен непријатељ.

— Губици непријеј. већи. Сопств. губ. 1 мртав и 3 лакше рањена.

2) Изв. V бриг. од 10,15: непријеј. јутрос у 6 часова предузео известан контранапад на положају Церово — Мушин Крш (јачина 1.000 војника и више аутом. оруђа) и после упорне борбе јуришем одбачен према Б. Пољу уз осјетне губитке. Са 4. бат. нема везе од пола ноћи. Припрема за вечер.[ашњи] напад на Б. Поље.

Дејство артиљерије јако. Непријеј. тенкови крстаре Б. Поље — Рибаревина.

3) Наредили смо дејство једног топа изнад Бојишта на Б. Поље.

4) 37. див. извјештава о наређеном дејству VIII бригади у правцу Б. Поља ради садејства V. бригади.

5) Према изв. V бриг.: по заузимању Мушина Крша непријеј. је напустио Рибаревину и Равну Реку и повукао се у правцу Биј. Поља. Дуж цијелог сектора V бриг. непријатељ је протјеран према граду. 4. и 2. бат. избили су на Шуту Косу и првим дјеловима на 1 км од града. Услед јаког артиљ. дејства и немања притиска на другим сектор. (санџ. јединица) 4. и 2. бат. напустили су пред јаким контранападом Шуту Косу око 14,30 часова. Код наших јединица недостатак муниције много утиче на издржљивост бораца на заузетим положајима.

— 3. бат. V бриг. налази се на ушћу Љубовије у Лим, гдје је подигао преграду и поставио засједу на цести тенковима. Једна чета овог батаљ. и противколска пушка је на Слепач Мосту.

6) 37. див. изв. од 19,30: Наредили су VIII бриг. да у вези напада V нападне са 3 бат. Б. Поље а 1 бат. прекине везу са Бродар.

7) VII бригада изв. од 15 час: непр. је у 11 час. напустио Равну Ријеку под зашт. 1. п. и артиљ. 3 бат. затварају правац од Берана а 1 бат. запосио Кусилице и Мушин Крш.

8) Према подацима штаба 3. бат. (V) непријатељ непознате јачине налази се на д. обали Лима.

9) Наређен је напад у току ноћи на Б. Поље V бригади. Садејство артиљерије и VIII бригаде.

10) Непр. губици у току дана:
Сопств. губици у току дана:

27. *април. Гилиноге (Сл. Мост)*

1) У току прошлог дана Њемци и четници направили су из Подгорице испад у правцу Куча али су били од јединица IX бриг. дочекани и одбачени.

— Андријевицу су напустили четници и наређено је дјеловима Комског одреда да је запосједну. У Беране има 3—400 бандита.

2) У току прошле ноћи извршени су напади бат. V и VIII бриг. Због неблаговременог напада и недовољне координације напад није успио. Две чете бат. V бригаде упадале су у сами град. Непријатељ је имао осјетне губитке. Наши губици више рањених.[54]

— Непр. у Б. Пољу јачине 1500—2000, 3—4 тенка, 1 брдски и 1 противколски топ. Састав: Њемци, недићевци и четници. Наше јединице заплиј. 1 п.митраљ. Нешто пушака и муниције. (Изв. V бриг. од 10,30 час).

— Немци на аутом. и тешким оруђима. Недићевци из 5 добровољачког пука. Команда добра. Одбрана сигурна.

3) *Изв. VII бриг. од 14 час.:* 1 батаљон ставили на расположење V бригади за садејство у акцијама око Б. Поља а један батаљон штити правац од Берана. Непријатељ је у току јучерашњих борби на сектору VII бригаде имао 15 мртвих. У Фемића Кршу налази се једна група позадинаца — партизана са којима се батаљон VII бригаде повезао.

4) У току дана углавном владало је затишје. Непријатељ спрема непосредну одбрану града. Као ослону тачку непријеј. је запосјео Обров (к. 1006) на д. об. Лима. Непријатељ је у току дана имао везу са Бродаревом.

5) Напад на Б. Поље одлажемо до повољније ситуације.

[75] **Види том III, књ. 7, док. бр. 279.**

6) Према исказу заробљеног Немца, у Б. Пољу поред недић. и четника има 90 Њемаца, на Бијов Гробу 90 Њемаца, у Пријепољу 90 Њем.

7) Мјесто штаба дивизије у Слепач Мосту.

28. априла — Слепач Мост

1) Непријатељ на сектору Б. Поље није показао активности. Мање артиљ. дејство у правцу положаја V бригаде. На десној обали р. Лима на отсеку Рибаревина — Лим непријатељ је посео обалу и утврђује се. Из Берана у правцу Шекулара упутила се једна колона од 200 четника. На сектору Кучи — Братон.[ожићи] није било промјена. Између Андр.[ијевице] и Берана ухваћена једна четничка тројка. На сектору 37. див. одн. III Санџ. бригаде на правцу Бродарева код Бијовог Гроба потучена је једна непријеј. колона. Убијено 15, рањено 17, заробљено 7 (4 Њемца). Непријатељ одбачен у правцу Бродарева.[55]

— Непријеј. снаге у Б. Пољу: 1500 непр. војника (90 Њемаца, 100 недићеваца и остало четника). Наоружање: 2 брд. топа, 1 противколски топ, 3 тенка, неколико бацача, више аутом. оруђа.

2) Распоред наших јединица: V бригада: просторија села зап. и јужно од Б. Поља. VII бриг.: 1 бат. из Остреља и Мајстор.[овине] затвара правац од Берана а један у области Мушин Крша затвара правац од П. Поља са једн. V бригаде. Брд. батерија: Крстац.[50]

3) Издато наређење за напад на Б. Поље 29/4. у 21&. У нападу учеств. VIII и V бриг. VII са 1 бат. прихват ^-тој а са једним затвара правац од Берана.[57]

29. април. Б. Поље

1) Непријатељ је у току ноћи (28/29) под притиском батаљона V бригаде, а након што је претрпио велике губитке, напустио Б. Поље и повукао се у правцу Бродарева и Сјенице. Порушио је мост на Лиму.

2) Према прикупљеним подацима непријатељ је имао 150 мртвих и око 200 рањених за вријеме од 24/1У до напуштања Б. Поља. Губици V бригаде за исто вријеме 26 мртвих и око 60 рањених.

3) Обзиром на ситуацију издали смо следеће наређење: 2 бат. VII бригаде сутра у 6 час. извршиће покрет уз Лим са задатком чишћења л. обале и заузеће Беране. 2. бат.

[55] Види том I, књ. 16, док. бр. 220.

[50] На карти 1 :100.000 није нађен.

[57] Види том III. књ. 7, док. бр. 212.

V бриг. преузеће гоњење непријатеља правцем Б. Поље — Бродарево са циљем заузети Бродарево у повољ. ситуацији, 1 бат. VII бригаде пребацити на д. обалу Лима код Б. Поља, запосести Обров и извиђање у правцу Пештера и Сјенице. Један бат. Б. Поље — Равна Река, брдска батерија с. Ракита. IX бригада Кучи — Братоножићи. Синоћ и јутрос водили борбу са четн. и њем. бандом у Доњим Кучима и одбацили их. Убијено 14, рањено 20 непр. војн. Два батаљона VII бригаде који су били у обл. Никш.[ића] стигли у Међуречје.

4) Заплењено у Б. Пољу око 20 сандука бацачке муниције, нешто пушака и нешто муниције.

30. април. Б. Поље

1) Непријеј. на сектору Б. Поља још у отступању. У Беранима мањи дјелови, на сектору Кучи затишје.

2) Јутрос 2 бат. 7. бриг. упућени уз Лим левом обалом правац Беране.

— Два бат. 7. бриг. данас на одмору у Међуречје.

— V бригада на одређеном задатку нашом јучерашњом заповешћу.[58]

— IX бригада на свом задатку.

3) Данас је овдје било врло ружно вријеме: хладно са снијегом.

1. мај 1944. Б. Поље

1) Према накнадно прикупљеним подацима од 7. бриг. у Беране се налази око 1500 васојев. четника који су искупљени са разних страна (Врмоша, Подгорице, Б. Поље по разбијању). Њихово наоружање 4 т. митр., 1 т. бацач, неколико п.митраљеза и л. бацач.

2) Два батаљона VII бриг. који су добили задатак чишћења л. обале Лима и Берана, по приспијевању на пол. положаје, извршили су 30/1Л^ у 21,30 час напад на Беране. Четврти бат. упао у град и заузео један део, избио до Лима. Непријатељ је дао жилав отпор а у контранападима око 1 час 1/^ успео да избаци и одбаци бат. VII бригаде на полазне положаје: Беране село — Долац. Батаљони Комског одреда нијесу садејствовали овом нападу иако је било наређено. Они се налазе на положајима: Лужац — Југовинска коса изнад Буча, а 1 ударни бат. код Андриј. на д. обали Лима у правцу Марсенића Ријеке.

Непр. губици непознати. Сопствени губици 2 мртва и 4 л. рањена.

[75] **Види том III, књ. 7, док. бр. 279.**

3) Наређено је батаљ. Седме бригаде који су били у Колашину да одмах првим мраком крену за Андријевицу и повежу се са својом бригадом.

4) На сектору V бригаде није било у току дана борби. Дјелови ове бригаде дошли до Гостуна.

5) На сектору IX бригаде без борбе.

2. *лаја. Б. Поље*

1) Непријатељ је нападао на сектор јединица XXXVII див.: Бијов Гроб — Козице и био одбијен уз велике губитке по њега.

На сектору V бригаде није било непрij. дјелатности.

На сектору VII бриг. припрема напада на Беране.

На сектору IX бригаде без промјена.

2) Време топло и ведро.

3) У току ноћи бат. V бригаде (1. и 3.) врше напад у правцу Бродарева.

3. мај 1944. Б. Поље

1) Према изв. замкома V бригаде од 7,30 час. разбили непрij. на сектору Бродарева. Један дио од око 400 пребацио се на десну обалу Лима и порушио мост, док се други дио рокирао лијево, западно од Бродарева. Батаљони настављају са гоњењем.

Према извештају к-нта 37. див. на овом сектору интервенисали су непр. тенкови али не зна резултате ове интервенције.[59]

2) Према изв. IX бриг. чује се борба око Скадра. Учествује и авијација. Непознато је каква је и између кога ова борба. Претпоставка: албанске бригаде са Немцима.

3) На сект. VII бригаде без промјена.

4) Замкома V бригаде извештај од 12,30&: Јутрос ушли у Бродарево и продужили гоњења ка Буковику. Непријатељ је имао у бјегству доста осјетне губитке. Непријатељ је интервенисао од Пријепоља тенковима и појачањем од 20 кам. војника, услед чега су батаљони V бригаде били принуђени напустити Бродарево.[00] Непријатељ је могао интервенисати ради тога што батаљ. VIII бригаде нијесу према задатку избили правцем Буковик — цеста и пресјекли цесту између Бр. и Пријепоља.

5) Дјелови VII бригаде форсирали су Лим у области Андријевице, заузели Баљ којега су држали четници и на-

"" Види том III, књ. 7, док. бр. 231.

О борбама 5. црногорске бригаде од 1. до 8. маја 1944. види том III, књ. 7, док. бр. 238.

тјерали ове у бјегство преко Марс.[енића] Ријеке, којом приликом задати им осјетни губици (око 20 мртвих и рањених).

4. мај 1944. Б. Поље

1) Изв. јутрос од 8,10 час.: 1. и 3. бат. V бригаде, након повраћ.[ања] тенкова у Бродарево, повукли су се на положаје: Подјасен — Балићи — Јазовац. До јутрос непријатељ је још бранио Бродарево и вршио евакуацију истог.

— Батаљони VIII бригаде, према извештају к-та XXXVII див., избили на Буковик у току ноћи.

2) У јучерашњој борби при упаду тснкова наши су имали 2 мртва и 8 рањених. Непријатељ је имао при упаду батаљона V бригаде у Бродарево 100 мртвих, рањених и утопљених. Заплењ.: 4000 мет., 1 м бацач, 80 одела.

3) Са сектора IX и VII бригаде немамо података у току дана.

5. *мај 1944. Б. Поље*

1) Јутрос у 0 часова напали су два бат. V бригаде и два бат. VIII бригаде непријатељски гарнизон у Бродареву. Борба је трајала до 4 часа. Непријатељ се пребацио на д. обалу р. Лима и са десне обале митраљира Бродарево. Бродарево је заузето. Заплијењено је 1 тешки њем. митраљез, 1 фијат са 1500 метака, 1 противколски митраљез на камиону са муницијом, 1 оклопни аутомобил, и друге спреме.[01]

Непријеј. покушаји од Пријепоља да се пробију за Брод.Гарево] у току дана нијесу успјели. Били су сузбијани од VIII и III санџачке. (Извештај је од 7 часова и телефонски од VIII бриг. преко ЈБековине.)

2) VII црн. бригада у току прошле ноћи на јуриш заузела Беране.[02] Заплијењено 2 п.митраљ., око 10.000 метака. Убијено 80 четника, 120 се утопило, преко 150 рањених (2 четн. команд. убијена). Наши губици у рањеним.

3) Данас је 80 савез. бомбардера бомбардовало Подгорицу, Тузи, Спуж, Даниловград и околину. Резултате још не знамо.[03]

Групе четника које су бјежале из блока дочекале су засједе IX бригаде и вратиле натраг.

Већа формација савезн. авиона прелетјела је преко Б.[ијелог] П.[оља] у правцу сјевера.

4) На сектору IV санџ. око Пљеваља водила се прошле ноћи и у току дана борба. Нема података.

[01] Види том I, књ. 16. док. бр. 170; том III, књ. 7, док. бр. 238.
[01] Види том III, књ. 7, док. бр. 229.
" Види том III, књ. 7, док. бр. 244.

6. маја. Б. Поље

1) Непријатељ. напади у правцу јединица 37. див. у току дана одбијени су. Нападала колона од 400 на сектору с. Миоска—Грачаница.

На сектору наших јединица било је само патролног препуцавања.

2) 5 „штука" је бомбардовало јутрос у 6,30 час. Бродарево. Жртава међу војском није било.

3) Савезн. авијација у већим формацијама пролетела Б. Поље у правцу сјевера.

4) На сектору Берана батаљони VII бригаде гоне разб. [ијене] четн. банде.

5) Уранак војске и грађанства у околини Б. Поља.[04]

6) Према обав. која је добила IX бригада жртве у Подгор. од савезн. бомб. око 1000 особа (војника и цивила). Погинуо и Ђорђе Лашић,[05] четн. к-нт.

7. *маја 1944. Б. Поље*

1) У току дана на сектору Бродарево непр. је био углавном дефанзиван.

На сектору Бераце јединице VII чистећи околину убиле још око 70 четника.

На сект. Андријевице без промјена.

На сектору Кучи—Биоче без промјена.

2) Задњих дана примећено је пребацивање непријатељ. снага друмом Скадар—Подгор.[ица]—Цетиње. Камиони су се поново враћали за Скадар.

3) II бат. V бригаде чистио је у току дана просторију до Бистрице на д. обали Лима.

4) Према изв. IX бриг. од 2/У у борбама 29/1У на Личнику у Кучима били су непр. губици 16 мртвих и 38 рањ. Сопств. губ. 10 м. и 11 р.

8. маја. Б. Поље

1) У току дана није било активности изван патролних извиђања на сектору јединица наше дивизије.

На сектору 37. див. непријатељ јачине 400 Њемаца пробио се био од Јабуке у област Камене Горе прошлог дана али је у току прошле ноћи нападнут од III Санџ. и одбачен уз губитке.

***' Односи се на ђурђевдански уранак (народни обичај).**

®[5] Мајор Краљевске југословенске војске, командант свих четничких снага у Црној Гори. Погинуо приликом бомбардоваша Подгорице 1. маја 1944.

2) Дали смо предлог шт. корпуса: са 3 бат. V бриг. угрозити комун. Пријепоље—Сјеница а у област Б. Поља довести два батаљона VII бригаде и поставити је у област Бистрице за прихват V бригади и обезбеђење од Пештера.

— 37. див. за затв. правца од Пљеваља и Пријепоља. 1. бат. V у област Бродарева.

3) Накнадно је пронађено једно моторцикло са приколицом (њем. марка) у Бродареву. У Бродареву је заплијењено 6 митраљ. од којих је један (противколски) уништен са блинд. аутом.

9/У. 1944. Б. Поље

1) Радиограмом шт. II Корпуса одобрен наш јучер. предлог у погледу вођења даљих акција.

2) У току дана није било активности.

3) Распоред наших јединица: V бриг. са 2 бат. Бродарево—Буковик—Крушево затвара правац од Пријепоља. Један бат. Гостун—Б. Поље и један бат. на десној обали р. Лима код Б. Поља.

IX бриг. на сектору према Подгорици.

VII бриг. на сектору Андриј.—Беране.

4) Наређено телеграмски VII бригади да два батаљона пребаци у област Б. Поље.

10. V 1944. Б. Поље

1) Стање код непријатеља на сектору наших јединица није се промијенило у току дана.

2) Два батаљона VII бригаде стигла су у Б. Поље у вези нашег тел. наређења.

3) Издали смо наређење јединицама [60] и то: V бригади да са 3 бат. очисти д. обалу Лима између Б. Поља и Бродарева и угрози комуник. Пријепоље—Сјеница; VII бриг. (два бат.) да затвори правац од Пештера. Остале јединице у досадашњем распореду и на досадашњем задатку. Извршењу овог наређења приступити 11/^ у току дана.

4) II бат. V бригаде у току ноћи 10/11, разбио четн. банде на правцу с. Бара.

11/У. 1944. Б. Поље

1) Непријатељ у току дана није био активан на сектору наших јединица.

2) Ушла је у састав наше дивизије, на основу наређ. штаба Корпуса, I итал. бригада див. „Гарибалди". Наредили смо да се два батаљона поставе у област Бродарева, 1 бат.

" Види том III, књ. 7, док. бр. 303.

у област Б. Поља на д. обали Лима а 1 бат. у област Остреј —Прилоге (јужно од Рибаревине). Задатак у склопу наших јединица.

3) Наређењем шт. Корпуса из досад. брд. дивизиона формира се артиј. група и два дивизиона. II батерија улази у састав наше дивиз. као дивизион.

4) Јединице V и VII бригаде извршиле су покрет у вези новог задатка и заузеле одређени распоред.

12. маја. Б. Поље

1) У току дана до 9,30 часова избио је батаљон V бригаде на линији Букова Глава—Ревуша—Јадовник (к. 1701—к. 1601). Четници и Њемци и милиција давали су чвршћи отпор на линији к. 484—Клик—Д. Страњани—Витиљка.

На просторији Гошево—Вишњево—Трешњевица разбијена четн. бригада Бубање од 200 људи.

2) На осталим секторима није било никаквих промјена сем чишћења четн. групица у околини Берана на д. обали Лима, гдје је убијен један четн. војвода.

3) У току 11/12. разбијена четничка бригада Бубање на просторији Трешњевица—Вишњево (II бат.). У току ноћи и дана на просторији Страњани—Савин Крш сјеверо-источно од Бродарева разбијени Њемци и милиција јачине 1500. IV батаљон V овладао Јадовником и избио на линију Сопотница—Козомор, одакле угрожава комуникацију Пријепоље —Сјеница. Заплењено: 2 тешка митраљ., 1 т. бацач, неколико л. бацача, 20 коња и више шињела.

Према накнадно добиј. извештају, 4. бат. V бригаде у борби 11/12. и 12. разбио је непријатеља и све његове покушаје за повратни напад и овладао лин. Сопотница—Козомор. Заплијењено је: 50.000 метака, 1 т. бацач, 2 постоља од бацача, 2 тешка митраљеза без разводника, 1 постоље од тешк. митраљ., 1 лаки бацач, 480 граната од лаког бацача, 130 граната од т. бацача, 1 парабелум са 700 метка, 20 пушака, 50 шињела, 70 шатор. крила и ћебади, око 15—20 коња, 2 маказе за сечење жице, 1 радио-станицу, 1 телефон и нешто хране. Губици непријј.: 20 мртвих (и на сектору 2 бат. 4 мртва), више рањених, 5 заробљених. Наши губици 1 мртав и 8 рањених.[07]

13. маја. Б. Поље

1) Непријатељ (Њемци) је направио испад у правцу 4. бат. (Јадовник) са колоном око 150 Њемаца али је одбијен и одбачен ка цести. Заплиј. 1 л. бацач и 1 југ. п. митраљез.

" Види том III, књ. 7, док. бр. 273.

— На сектору 2. бат. у правцу Јеленка непријатељ од Сјенице је правио у току дана јачи притисак са 1 тенком и неколико камиона војске, тукао је бацачима. Долазио до с. Тријебово. После борбе одбијен.

— На сектору VII бригаде у области Бистрице ликвидиране двије четничке тројке.

2) Батаљони V бригаде налазе се на линији: Сопотница —Козомор—Равуша и Букова Глава—Јеленак, са које угрожавају комуникацију и правац Сјенице.

3) У току дана непријатељ је комуницирао Пријепоље—Сјеница.

4) На сектору осталих наших јединица без промјена.

14. маја 1944. Б. Поље

1) У току дана владало је затишје на секторима наших јединица.

2) Распоред наших јединица: V бригада са 3 батаљона дејствује дуж комуникације Пријепоље—Сјеница, IX бриг. затвара правац од Подгорице, VII бригада у истом распореду. I италиј. у истом распореду.

3) Према накнадном обавештењу од 4. бат. V бригаде, овај батаљон је избио на комуникацију и у току дана напао је двије ауто-колоне, којом приликом непријатељу су нанети већи губици. Наши нијесу имали губитака. 4. бат. дејствује на одсјеку Гвозд—Милошев Дол, са сталном групом на Кобиљој Глави. 3. бат. дејствује ка Караули.

15. маја. Б. Поље

1) Према обавештењима непријатељ је отпочео са евакуацијом Пријепоља и Пљеваља.

2) Јединице II дивизије оперишу са сјевера у правцу Сјенице.

3) У току дана није било промјена према до сада приспјелим обавештењима од бригада.

4) 2. бат. V напао непријатеља код Карауле. Заплиј. 900 метака и 2 коња. Непријатељ има губитака.

16. маја 1944. Б. Поље

1) Непр. јачине око 1500 напао је данас сектор 4. и 2. бат. дуж комуникације Прij.—Сјен. на одсјеку Гвозд—Караула и одбацио их ка Јадовнику. Непријатељ је избио на лин. Топионица—к. 1580—Присоје—Крш. Једна колона јачине 7—800 напала је положаје 3. бат. Јеленак—Букова Глава од правца Сјенице и Коритника. Ова колона није имала успјеха, већ је задржана од 3. бат. (Непр. имао на сект. 3. бат. 25 мртвих). Борба је вођена у току цијелог дана.

Непријатељ је имао велике губитке — наши губици 8 рањ., 1 мртав. Заплијењено је: нешто муниције и 1 п. митраљ.

2) На сектору VII и IX бригаде није било промјена у току дана.

17. маја 1944. Б. Поље

1) Немамо података о току данашњих борби на сект. V бригаде. Из Бродарева се чула арт. и митраљ. ватра на правцу Страњани—Јадовник пл.

2) На сектору VII бригаде није било борби.

3) На сектору IX бригаде нема промјена. Непријатељ врши извјесна груписања око Подгорице. Проноси вијест о нападу на дио осл. тер. коју држи IX бригада.

18. маја. Б. Поље

1) Према накнадно примљеном изв. V бригаде од јутрос непријатељ је у току јучер. дана успио овладати пл. Јадовником и ући у Д. Страњане. Наше јединице повукле се главнином на линију Точилово—Милаковићи са истуреним дјеловима према Страњанима.

2) Према накн. изв. V бригаде: стање непромењено. Батаљони се налазе на линији к. 822—Врхови—Ластва—Пепе—Ревуша—Мачковац—Јеленак. Јачина непр. на овим сект. 2000.

3) На правцу Златара чула се јача борба. Исто тако чула се борба око Пријепоља на сектору VIII бр.

4) Мост код Бродарева оправљен.

5) На сектору осталих бригада није било промјена у току дана.

6) 9 амер. авијатичара спустило се у област Сл. Моста (из поквар. авиона који је данас бомбардовао Румунију).

19. V 1944. Б. Поље

1) Непријатељ се утврђује на сектору V бригаде.

— На сектору 1. бат. VII бриг. непријатељ (мусл. милиција) напао је јутрос у 7 часова на линији Градина—Градац—Сиповице—Брезовац и избио на линију Врх—Средње брдо—к. 1103.

2) Одлучили смо напасти 19/20. непријатеља на сектору V и VII бригаде и извршене су припреме у току дана за ово.

3) VIII бриг. ухватила је везу преко Лима са дјеловима I Крајишке бригаде, која је у току прошле ноћи, после борбе, избила на Лим (просторија с. Ивање и јужно од овога).

4) Вечерас јединице 37. див. предузимају напад на овом сектору.

OoTOKonMja fliieBHMKa P. ByKanoBMha 3a 20, 21. u 22. **Maj** 1944. roflMHe.

20. V. 1944. Б. Поље

1) V бригада у току ноћи 19/20. извршила напад на непријатеља на свом сектору и овладала пл. Јадовником, повезала се са јединицама V и II дивизије[08] и омогућила њихово пребацивање са болницама на л. обалу р. Лима.

— У току дана непријатељ је са јачим снагама нападао Јадовник са циљем да збаци V бригаду и онемогући пребацивање V и II див. Сви напади у току дана одбијени су уз осјетне губитке по непријатеља.

— Наређено је услед јаког притиска да се V бригада по пребацивању јединица II и V див. повуче на линију к. 822—Врхови—Кобиља Гл.—Ревуша—Јасенак. Овај распоред заузет у току ноћи 20/21.

2) Непријатељ. губици у овим борбама на сект. V бригаде око 150 избачених из строја. Наши губици 17 рањених, 3 мртва. Убијена су два њем. официра. Заплењено је: 3 парабелума, 1 шарац, 1 машинка, нешто муниције и друге спреме.

3) VII бригада на сектору Пештера напала је непријатеља и успјела да га без сопствених губитака потисне на линију: Годијево—Остроноша—Петрово Село.

4) На осталим секторима наше дивизије без промјена.

21/У 44. Б. Поље

1) Непријатељ је у току дана појачаним снагама наваљивао на сектор V бригаде, али су сви његови покушаји одбијени уз осјетне губитке.

— На сектору према Пештеру, батаљони VII бригаде у борбама 20/21. одбацили су мусл. милицију која је добила нова појачања. Непријатељ је имао на овом веће губитке.

2) На сект. према Подгорици и на сект. Бер.—Андриј. без промјена.

3) Губици непријеј. у току дана непроцијењени. Сопств. губ. код VII бригаде 1 рањен и 1 мртав. Заплењено: 1 „бреда" митр.

4) Одржано савјетовање штаба II, III и V див. са шт. II Корпуса и донијета одлука о распореду.

22. V. 44. Б. Поље

1) Непријатељ је почев од 9 часова почео са јачим притиском на сектор V бригаде и успио у току дана да потисне јединице ове бригаде и принуди их да се повуку на линију: Врбница—Вишњево. Непријатељ је имао осјетне губитке. Наши губици 2 мртва и 5 рањених.

[75] **Види том III, књ. 7, док. бр. 279.**

2) На сектору IX бригаде четничке групе врше мање испаде без успјеха. На сектору осталих бригада без промјена.

3) Према подацима: дјелови 114. њем. дивиз. пролазе од Скадра преко Подгорице за Цетиње. 20. и 21/У. у Подгорицу је стигло 2700 војника ове дивизије и ологоровали су у Љешко Поље. 6 савезн. авиона данас су бомбардовали ову непријеј. колону на комуникацији Подгорица—Цетиње. Резултати непознати.

23. V. Б. Поље

1) Према добијеним подацима извршена смјена гарнизона у Пријепољу. Њемци се утоварили на камионе и преко Сјенице пошли за Рашку. У Пријепоље је дошла од истог правца друга колона јачине до 800, по саставу недићевци (?).

Кроз Подгорицу од Албаније за Боку Которску пролази 206. њем. дивизија.[69]

2) На сектору V бригаде непријатељ је у току дана вршио притисак. Сви покушаји надирања одбијени уз губитке по непријатеља. Јединице V држе истакн. положаје на десној обали р. Бистрице.

3) Наредили смо бат. VII бригаде из Андр. и Берана да се пребаце у Б. Поље. Смјену ће извршити јединице II дивизије.[70]

4) Према обав. V бригаде јачина непр. на сект. V бригаде до 1500 четника, Њемаца и милиције.

24. мај 1944. Б. Поље

1) У току прошлог дана непријатељ је избио извјесним снагама на д. обалу р. Бистрице. У повратном нападу 23/24. и јутрос батаљони V бригаде одбацили су непријатеља са заузетих положаја и избили на лин. Врбница—Плане—Граде—Вишњево—Билегија—Голуб—Кофрц.

Примјећено је кретање неких непријеј. дјел. у правцу Катуништа и Ђаловића.

2) 1. бат. VII бриг. налази се десно од V бригаде на положајима: Хум—Бруса—Венац, један итал. бат. на Равни Гвозд а 3. бат. VII на просторији Врх—Змињац.

3) Непријеј. губици синоћ и данас: 15—20 мртвих (1 официр), више рањених, 1 шарац, 1 п. митр. (југ.) са 2500 метака, 1 машингевер, 1 пиштољ, 4 пушке и нешто спреме. Сопствени губици: 3 мртва и 7 рањених (1 командир мртав, 1 политком рањен).

"" Информација није била тачна (види том III, књ. 7, док. бр. 224 и 246).

" Види том III, књ. 7, док. бр. 273.

4) На сектору: Бродарево, Беране, Андријевица, Подгорица без промјена.

25. V. *1944. Б. Поље*

1) На сектору V бригаде у контранападу непријатељ и даље одбачен уз губитке.

2) Батаљ. VII бриг. из Берана стигли су у рејон Б. Поље.

3) У току дана владало на свим осталим секторима затишје.

26. V. Б. Поље

1) На сект. V бриг. стање непромењено. Непр. држи положаје Озрен—Мачковац—Јеленак—Шупљике (к. 1524—1522—1415—1552)—Суви Бор—косе изнад Гошева и Црвске, на овим положајима се утврђује.

На сект. VII бриг. примећено је рокирање непријеј. ка југу, ка просторији Д. Корита. Јачина непозната. Наши батаљ. дошли у контакт са непр. на лин. Градина—Коси—Сиповице.

— На сектору Бродарево без промјена.

— На сект. IX бригаде без промјена.

2) Издато наређење јединицама за конпентрацију и напад на непријеј. на дес. обали Лима. Под нашом командом стављена и VIII Цр. бригада.

— Распоред јединица: VII бриг. Мокри Луг—Врх—Костеница—Стубло—Сиповице, V бриг. Вишњево—Трешњево—Гргаје, VIII бриг. Врбница—Заумско.

— Напад на непријеј. положаје 21/У у 23 часа са циљем одбацити непријеј. према Сјеници и комуникацији.

27. *V. 1944. Б. Поље*

1) На сектору наших јединица у току дана није било борби изузев патролног препуцавања.

2) Према извештају добијеном преко II див. на просторији Годуша—Ивање дошла је група од 600 непр. војника.

3) Наше јединице заузеле потребни распоред за вечерашњи напад на непријатеља.

28. V 1944. Б. Поље

1) У току ноћи 27/28. V наше јединице напале су на непријатеља на свом сектору и после упорне борбе успјела је V бриг. заузети Мачковац, Јеленак, Шупљике и избацила непријатеља. VIII бриг. избила је код с. Милаковића. Од VII немамо у току дана извештаја.

Запл. је 2 шарца, нешто муниције, постоље од т. митр. и постоље од т. бацача, 2 радио-станице и друго.

3) На сектору Бродарево и према Подгорици није било промјена у току дана.

29/V. Б. Поље

1) Према накнадно примљ. извештајима од јединица непријатељ је у току 28. V одбачен на цијелом сектору. Наши су избили на линију р. Дубочица—Травњак—Мачковац—Јеленак—Турски Врх—Долићи. Непријеј. губици 65 мртвих и више рањених. Сопствени губици 20 рањ., 5 мртвих. Заплењено је рачунајући јуче убиљежено: 2 шарца, 3 парабелума, 1 постоље од митраљ., 1 пост. од бацача, 20.000 метака, 1 радио-станица, 20 пушака, 40 ћебади, 20 коња и друге спреме.

2) Према изв. бригада и обавештењима непријатељ довлачи појачања према нашим јединицама и утврђује се. У Сјеницу је стигло 70 камиона Њемаца и четника. Према нашим јединицама налазе се 3 бат. Њемаца из Шулцполиције. Јачина батаљона 300—350. Имају офанз. намјере у правцу наших јединица на д. обали Лима.

3) На сектору Бродарево и на сектору Подгорица без промјена.

4) У току дана није било јачих борби.

5) Наредили смо: V и VII формирају двије ударне групе по 3 бат. за упаде у Пештер.[71]

30/У. Б. Поље

1) На сектору свих наших јединица према Сјеници и Пештеру непријеј. је у току дана предузео контранападе који су дјелимично успјели одбацити наше дјелове. Непр. је овладао Мачковцем и Јеленком на сектору V и с. Долићима и с. Убли на сектору VII бригаде. Непријатељ. артиљерије са просторије Тријебово и непријеј. тенкови садјествовали су нападу.

2) Губ. непр. у току дана 20 мртвих и више рањених. Заплијеј. је 2 митраљеза (1 шварцлозе VIII бр. и 1 „фијат" VII бриг.), 1000 метака (8000 VIII бриг.), 10 пушака, 1 постоље од митраљ., 1 цијев од шарца и друге спреме. Сопств. губици 3 мртва и 8 рањених.

3) На сект. IX бригаде и на сект. Бродарево нема промјена.

4) IV бригада добила задатак да обухвати Бихор са источне стране. Наређено је садјество батаљонима VII бригаде у току ноћи 30/31. правцем Долићи—Мусина Јама.

[75] **Види том III, књ. 7, док. бр. 279.**

31/У. Б. Поље

1) Непријатељ је у току дана на сектору V и VIII био неактиван. На сектору VII бригаде непријатељ је нападао јачим снагама на положаје: Врхови—Жилиндар—Црни Врх—Хомар—Личине. У нападу садејствовали су неколико тенкова (4?) правцем Угло—Османбегово Село. Непријатељ је претежно милиција арнаутска. Има нешто Њемаца и четника. Батаљони VII бриг. налазе се на положаје Ђаловићи—Снежаница — Д. Корита — Ивање — Сиповице — Коси — Врх — Градина.

2) На сектору према Подгорици без промјена.

3) IV пролет. избила у област с. з. Рожаја и на просторији Писковице дошла у оштар сукоб са непријатељем. Резултати још непознати.

4) Данас је савезн. авијација прелетала Б. Поље у правцу сјевера.

5) Примјећене су концентрације Њемаца у околини Подгорице на просторији Врела Рибничка—Подгорица—Љешко Поље.

1. VI 44. Б. Поље

1) 80 камиона (око 2500) Њемаца у току 28. и 29. пр. мјесеца стигли од Албаније за Подгорицу. Логоровали на просторији Голубовци—Љешко Поље.

2) На сектору VII бригаде контранападом јединица V и VII одбачен је непријатељ у правцу с. Долићи—с. Угло. Немамо података о резултатима ове борбе.

3) На сект. VIII бригаде непријатељ. је покушао заузети Травњак али је одбијен уз губитке. Наши губици на овом сектору 2 рањена.

4) На сектору IX бригаде и на сектору Бродарева без промјена.

2. јуна. Б. Поље

1) У току 31/^ непријат. тенкови (4) напали су VII бригаду од Угла на просторију Крушчица пл.—Петрово брдо и том приликом погинуло је 6 другова (међу њима команда једне чете — 3 члана), док је 5 другова нестало.

2) У току 1А^1 батаљони VII упали су у Бихор[72] и избили на просторију Крушчица—Савин Бор—Јаворова једним дијелом и Годуша—Добродол—Хазане другим дијелом.

3) Ноћу 1/2. батаљони V бригаде напали на Долићи и Угло. Нема још извештаја о овој борби. Два батаљона VII

" Види том III, књ. 7, док. бр. 264.

рокирали су се у правцу ових села ради садејства V бригади и онемогућ. интерв. од Рожаја.

4) VII бригада имала је у борби за Бихор 23 лакше рањ. и 2 мртва.

5) Разбијени непријатељ из Бихора дијелом побјегао ка Рожају а дијелом ка Петници.

6) IV пролетер. ће добити задатак да запосједне Бихор и тако ослободи наше снаге за дејство ка Пештеру.

5) V дивиз. јавља да је задњих дана комуникација Сјеница—Пријепоље живља. За Пљевља јуче од Пријепоља пошло 70 камиона непр. војника. Намјере непознате. Четници причају о офанзиви на нас.

6) Батаљ. V упадају у Пештер — на сектор Мачковац—Јеленак ненријатељ у току дана био активан и овладао Сићевлијом и Шупљикама.

7) Непријеј. губици у току дана и јуче на сект. V бриг. 20 мртв. и више рањ. Сопств. губици 3 мртва.

3. јуна. Б. Поље

1) У току дана непријатељ је вршио јачи притисак на сектору VIII бригаде и 2 бат. V бригаде на одсјеку Травњак—Крајиновићи—Вишњево—Осјеченик (к. 1430) и успео да овлада овом линијом.

— На сектору VIII бриг. непријеј. је имао 10 мртвих и више рањених. Сопствени губици 2 мртва и 2 рањена.

2) На сектору VII бригаде непријатељ је вршио притисак у правцу Крушчице—Савин Бор—Јаворово, али је одбијен.

3) V бригада са 3 батаљона маневрује по Пештеру. Немамо податке о борбама у току дана.

4. VI 44. Б. Поље

1) У предузетом контранападу VIII бригада повратила у току ноћи изгубљене положаје од прошлог дана и овладала поново к. 1333, к. 1054, к. 1178. Непријатељ одступио ка Локви и Мачковцу. Састав непријеј. Њемци, недићевци, четници и милиција.

— Јутрос је поново напао непријеј. на положај Травњак—Кулина, и у току дана успио да овлада овим положајем, непријеј. је имао 3 мртва и више рањених.

2) Јуче је непријатељ предузео напад на VII бригаду на сектору Градац—Локва—Вршево—Понор—Савин Бор—Ћафа—Острвица али је на цијелој линији одбијен и одбачен уз губитке од 60 мртвих и много већи број рањених. Наши губици 2 мртва и 2 рањена.[73]

[75] **Види том III, књ. 7, док. бр. 279.**

3) V бригада са једним батаљоном напала је непријатељ. колону која се била спустила према Гошеву и одбацио ју ка Мачковцу и Јеленку. Непријатељ. је оставио 5 мртвих. Рањених је било више.

4) На сектору II див. води се у току дана борба. Немамо извештаје о резултатима.

5) Према обавештењу преко команде мјеста Бродарево, непријатељ концентрише јаче снаге у Пријепољу. Ова вијест непровјерена.

6) На сектору IX без промјене.

5/VI. 1944. Б. Поље

1) На сектору II дивиз. непријатељ. се у току дана држао дефанзивно. На сектору V див. непријатељ је направио око 10 час. испад из Пљеваља са око 1000 људи (70 кам.) до Влаховића а у току ноћи продужио је са нападом у правцу Таре, и пробио се до Кричка и Пушањског Дола. На правцу Мијаковићи одбијен.[74]

2) Сектор наше дивизије: сект. Биоче без промјена. Говоре о вечерашњем нападу на Куче и Пипере. Сектор Бихор: VII бригада врши даље чишћење око области, V бригада врши чишћење Пештера, VIII бригада у синоћњем контранападу на Кулини имала 1 т. рањен, непријатељ. имао 20 мртвих и рањених. I итал. бригада врши чишћење Бихора. Непријатељ. се налази на линији Кулина—Травњак—Мачковац—Јеленак—Сићевлија—Шупљике—Суви Бор—Прађице и даље према Долићима и Углу.

3) Комуник. Сјеница—Пријепоље и даље жива. Детаљних података нема.

6. VI 44. Б. Поље

1) Јутрос у 5, 8 и 9,15 искрцали су се савезници у области ушћа Сене у сјев. Француској са 4.000 теш. бродова, неколико десетина хиљада лаких, потпомогнути са 11.000 апарата.

2) Синоћ је VIII бригада у поврат. нападу заузела Кулину—Травњак. У прексинoћном нападу непријатељ. је имао на овим положајима 20 мртвих и рањених. Наши: 1 теже рањен.

3) 3. бат. V бриг. у току јучер. дана води борбу са непријатељ. јачине 400 на сектору Јабланица—Острвица. Непријатељ. губици 6 мртвих и око 15 рањених. Сопствени: 3 рањена.

У току ноћи исти је батаљон продужио борбу у склопу VII бр. у Бихору и заплијенио 1 „бреду", 1 постоље од „бреде". Имао је 2 мртва и 1 рањеног.

4) На сектору IX без промјена.

" Види том III, *књ.* 7, док. бр. 273.

5) На сектору II див. без промјена.

6) На сектору Пљевља IV Крајишке бригаде непријатељ је у току дана са тенковима и камионима прешао Тару и надирао према Негобуђи. Синоћ је I Крајишка на сект. Пријепоље око Миоске и Сељашнице напала једну непријеј. колону, убила 40 Њемаца, зароб. 1, зап.[ленила] 2 камиона и друге спреме.

7) Об. служба V [НОУ] див јавља да заробљени Њемац изјављује следеће: [да је] из 1. бат. 346. пука 181. див. која је 1/У1 пошла из Скадра и пребацила се преко Призрена и Урошевца—Сјенице за Пријепоље и Б. Поље.

8) Издали смо наређење[75] нашим јединицама да најхитније заузму следећи распоред: V да се пребаци на сектор Бродарево—Пријепоље и смијени I Крајишку, VII да затвори правац од Пештера и Сјенице са просторије Остроноша—Градац—Клисура—Вишњево, VIII бригада да још 1 бат. пребаци на сектор Бродарево, I итал. да затвори правац од Бихора са простор. Ивање—Годијево—Шиповица.

7/У1. 44. Б. Поље

1) Потврђује се вијест о доласку 1000 мот. возила у Пријепоље и Пљевља. Намјера непријеј. напад од Пљеваља, Пријепоља и Сјенице.

Према изв. об. центра V див. 6/^1. дошле у Пријепоље две дивизије.

Непријеј. који је направио испад јужно од Пљеваља прешао р. Тару и избио на Негобуђу.

2) У току дана јединице врше померање у смислу ранијег наређења (од јуче), накнадно смо наредили VII и I итал. да по један батаљон упуте у Б. Поље где ће на л. обали Лима добити задатак.

3) Јуче је VII бригада у Бихору у борби са милицијом запленила 2 митраљеза и нешто муниције, убила око 30 непр. војника а ранила много већи број. Сопствени губици 5 мртвих.

8. VI. Б. Поље

1) V бригада на путу за Бродарево. VII бригада заузела нови распоред. Један бат. ове бригаде стигао у Б. Поље на расположење овом штабу. I итал. бат. стигао у Б. Поље и упућен у с. Црвско.

2) Један бат. VII и један бат. I итал. добили задатак обезбеђ. од падобранаца у области Б .Поље.

3) На сектору наших јединица у току дана није било никаквих промјена. Владало је затишје.

[75] **Види том III, књ. 7, док. бр. 279.**

4) Непр. који је био прешао Тару поново се вратио на д. обалу ове ријеке.

9. VI. 1944. Б. Поље

1) Према извесним обавешт.[ењима] 2 непр. дивизије које су преко Сјенице и Пријепоља прошле налазе се на одмору у Прибојској Бањи.

2) У току дана на сектору наших јединица владало је затишје.

3) Распоред јединица: V затвара правац од Пријепоља ка Бродареву, VII затвара правац од Пештера и Сјенице, VIII са два бат. на сектору Бродарева и са два бат. затвара правац од Озрена и Мачковца (Сјенички сектор), I итал. бригада затвара правац од Бихора.

10/VI. Б. Поље

1) У току дана није се испољило јаче непријд. дејство на сектору наших јединица.

2) Јединице у истом распореду као јуче, с измјеном код V бригаде коју смо повукли на просторију Гостун—Кање на одмор и у резерву.

П/УЈ. *Б. Поље*

1) Непријатељ је на сектору VIII бригаде вршио напад лијевом обалом до Грачанице а д. обалом до Гробнице.

— На сектору IX бригаде четничке групе се активирале и врше нападе из засједе. Од Скадра у Подгорицу стигло 1000 Њемаца.

— Запажено је кретање непријд. колона Сјеница—Пријепоље—Прибој, и живље комуницирање Пљевља—Пријепоље.

2) Непријд. је овладао Каменом Гором—Козицом—Црним Врхом на сектору V дивизије и Скокућама на сектору I бригаде[70] ове дивизије.

— У вези ситуације наредили смо V бригади да се постави на просторију Бијов Гроб—Граб, ухвати везу са I бригадом и ради према ситуацији.

3) На десној обали Лима код наших јединица нема битних промјена.

12/41. Б. Поље

1) Синоћ су јединице V див. предузеле контранапад на Њемце на положајима Камена Гора—Скокуће и непријатеља

" Односи се на 1. бригаду италијанске дивизије „Гарибалдк", која је била придодата 3. ударној дивизији.

потпуно разбиле и овладале овим положајима на Каменој Гори. Убијено 40 а заробљено 3 Њемца. Заплијењена цјелокупна комора. На сектору VIII бригаде између Бродарева и Пријепоља код Грачанице нападнута непријатељ. колона и уништена 2 кам., 1 ауто, 1 моторцикл, 13 чамаца, убијено 10 Њемаца, остало побјегло. На сектору II див. Беране непријатељ је имао преко 100 мртвих. Заплијењ. 1 топ 47 мм, уништена 2 топа, заплиј. 2 т. бацача, 6 т. митраљеза, више муниције и друге спреме.

На сект. VII бригаде непријатељ се утврђује.

На сект. IX бригаде без промјена.

13. јуна 1944. Б. Поље

1) Непријатељ. је у току дана нападао појачаним снагама на сектор Бродарево VIII бригаде и успио да у току ноћи пређе р. Грачаницу и овлада косама изнад Крушева. На овом правцу поред Њемаца напада и 800 недићеваца.

2) На сектору Пештер—Сјеница није било у току дана никаквих промјена. Непријатељ се утврђује.

3) На сектору Подгорица без промјене.

4) Распоред наших јединица као прошлог дана, с тим што смо V пребацили на просторију Бијов Гроб—Граб, одакле ће у случају потребе садејствовати I крајишкој.

14/41. Б. Поље

1) Непријатељ јачим снагама напада сектор V дивизије и сектор Бродарева на којем се налазе наша V и дјелови VIII бригаде. Бродарево у току дана угрожено.

2) На сектору VII бригаде као и на сектору IX није било промјена у току дана.

15/VI. Б. Поље

1) Непријатељ је успио да овлада линијом Зечева Глава[77] —Буковик на сектору наших јединица. У предузетим контранападима 14/15 V бригаде на положај Зечија глава, V бриг. није успјела одбацити га и имала је 3 мртва, 4 рањена.

2) На сектору VII примјећено је на лиј.[евом] крилу повлачење непријатеља на извјесним тачкама. Претпоставка: У вези дејства IV пролетерске.

4) После подне непријатељ је под нашим притиском извршио повлачење на сектору Бродарева. Напустио је Зечију главу и Буковик. Наше јединице врше гоњење.

" Треба: Зечија глава.

16. VI. Б. Поље

1) Непријатељ је на Пријеп. сектору одбачен на л. обалу р. Грачанице. У току дана није се показао активан сем дејство артиљер. и бацачко у правцу наших положаја.

На сектору VII и IX без промјена.

2) Према подацима из Подгорице, непријатељ који је логоровао у Зети отпутовао је у правцу Цетиња.

17. VI. Б. Поље

1) Јуче пре подне савезн. авиони бомбардовали и митраљирали комуник. Сјеница—Пријепоље.

2) Јутрос је непр. мањим снагама покушао подилажење око 7 час. на сектору VIII и VII бригаде на д. обали Лима (сектор Сјеница) али је после двочасовне борбе одбијен — одбачен на полазне положаје.

3) На сектору Бродарево без промјена.

4) На сект. IX бригаде без промјена.

18. VI. Б. Поље

1) Непријатељ се није у току дана испољио јачим снагама ни на једном сектору наших јединица.

2) Према подацима непријатељ концентрише снаге у Сјеници—Пријепољу за напад на наше положаје. Наводно једна непријатељска колона напала би од Подгорице. Почетак напада 19. или 20. ов. мј.

19. VI. Б. Поље

1) Непријатељ је јутрос напао на сектор VII и VIII бриг. од правца с. Долићи и после дневне борбе успио да овлада линијом с. Ивање—к. 1315 (Курило)—Бистрица. На сектору VIII бриг. у току дана је непријеј. вршио напад и принудио батаљоне ове бригаде на заузимање нових положаја у вези ситуације на сект. VII. Бат. VIII налазе се сада на линији: Врбница—Ланишта—Баре. — VII бриг. на линији р. Бистрица—Влах—Змињац—Ивање. I итал.: Ивање—Обров.

2) Предлог штабу корпуса за садејство II дивиз. прихваћен. IV пролет. наређено напад правцем Годуша—Остроноша у бок и позадину непријатеља.[78]

3) У току данашњих борби непријатељ је имао осјетне губитке. Сопствени губици према досадашњим подацима: код VIII 5 рањ., 1 мртав, код VII 1 рањ., 1 мртав, код I итал. 1 рањ.

4) На сектору Бродарево—Пријепоље нема промјена.

5) На сектору Биоче нема промјена.

" Види том III, књ. 7, док. бр. 303.

20/6. *Б. Поље*

1) Непријеј. је на сектор IV бат. VII бриг. у току дана вршио јак притисак и овладао линијом Курило—Змињац—Дубово. Предњи непријеј. дјелови примећени су ка с. Затону. Непријеј. је имао осјетне губитке. Сопств. губици 13 рањ. и 3 мртва. Остали батаљ. ове бригаде врше притисак из позадине на непријеј. са просторије Мокри Луг—Врх. Нема извештаја о исходу борби у току дана на њиховом сектору. Заробљено 6 (комора).

— На сект. VIII бриг. Црни Врх—Крагујевац непр. је такође вршио јак притисак и успио заузети уз веће губитке Крагујевац. Црни Врх прелазио 3 пута из руке у руку. Непр. је вршио притисак и од с. Тутићи ка с. Врбици али је био враћен натраг. Губици VIII бриг. 1 мртав и 2 рањена.

2) На сект. Бродарево—Пријепоље без промјена. Наредили смо да 2 бат. VIII из области Бродарева крену за Б. Поље.

3) Подгорички сектор без промјена.

4) IV прол. имала је борбе у Бихору и њени предњи делови стигли у Хазане.

21/VI. Б. Поље

1) У току дана ситуација на сект. VII била је променљива. Непријеј. је јутрос, под притиском и услед појаве бат. IV бригаде око Остроноше, извршио извлачење из Ивање, Дубово, Змињац у правцу Курила, к. 1315. На овај сектор (Обров—Змињац) пребацили смо 2 бат. VIII бриг. са сектора Бродарева — после подне IV бат. ове бригаде дошао је у оштар сукоб са непријеј. који се поново спустио са Курила преко Змињца у правцу Дубова.

— Наредили смо VII, VIII, I итал. и наређено је IV пролет. да нападну у току ноћи непријеј. на просторији Курило—Дубово.

2) У вези ситуације наредили смо да се 3 бат. V бр. из области Бродарева пребаце у Б. Поље, 1 бат. да остане на просторији Гостун—Кање. Смјену I крајишка.

3) Код I итал. бригаде данас је било 7 рањених, међу којима и к-нт бригаде ппуковник Равнић.[79]

4) На сектору Подгор.[ица] без промјена. Сектор Бродарево без промјена.

5) Састав непријеј.: 1. бат. „Принц Еуген", 1. бат. СС Арнаута, 400 милиционара.

6) У току дана дошло је камионима на сектору IV појачање од око 400.

" **Карло**

22./VI. Б. Поље

1) У току данашњег дана водила се жестока борба на просторији Градина—Обров. Наше јединице у 11 сати имале су успјеха и одбациле непријатеља уз вел. губитке по истог. Непријатељ је брзо припремио контранапад и успио поништити успјехе од 11 часова.

Наређен је напад за 21 час.[80] Учествују VII, VIII и II бат. V., наше јед. напале су у одређено вријеме на Градину али је непријеј. дао жилав напад и бочним маневром избио на Обров. Услед овакве ситуације наредили смо да се у току ноћи пребаце све наше јединице на л. обалу J1има.[81]

2) Непријатељ је у данашњој борби добио појачање од Сјенице од 1.000.

3) IV бригада, у вези горње ситуације, добила наређење да се оријентише ка својој дивизији.

4) На осталим секторима у току дана без промјена.

23/УЈ. *Равна Ријека*

1) У 1,30 час. издали смо наређење услед ситуације на д. обали Лима да се пребаце наше јединице на л. обалу.

2) Све јединице су се пребациле уредно и заузеле следећи распоред:

а) VIII: Кање—Недакуси

б) V: Недакуси—Ракоње

в) VII: Ракоње—Рибаревина

ц) I итал.: Риб.[аревина]—Остреј—Фемића Крш.

Мост у Б. Пољу уништен. Задатак јединица: контрола Лима.

3) Обавешт. од V дивизије: У Пријепоље стигло 2 бат. Њемаца.

Данас се чуло арт. дејство на сектор Крушево. На Скокуће Њемци се утврђују. Вуково брдо непр. заузео.

4) Губици непријеј. у току јучер. борби најмање 60 мртв. и 80 рањених. Сопствени губици 15 мртвих и 40 рањених.

5) Према накн. прибраним подацима, у борбама од 19. до 23/^1 непријеј. губици око 150 мртвих и 250 рањених. Заплењено је 3 шарца, 1 л. бацач, 17 пушака, 1 полуаутомат. пушка, 2 телефона, 15.000 метака, више ћебади и шат. крила. Убијено 30 коња. Сопствени губици за ово вријеме били су 41 мрт., 112 рањених.

6) Непријеј. колона од 50/60 после подне покушала да се спусти са Оброва ка мосту али је засједа V бригаде дочекала и убила 7 а ранила око 20.

[80] **Види том III, књ. 7, док. бр. 313.**
[81] **Види том III, књ. 7, док. бр. 315.**

24/У1 44. Р. Ријека

1) Синоћ је IX напала четн. банде на просторији Пипери —Бјелопавлићи и одбацила их ка блоку. Сопств. губици 1 рањен.

2) Непријеј. је на сектору Лима био у току дана неактиван, примећено је утврђивање на Оброву.

3) На осталим секторима и код сусједа без битних промјена.

25/У1. Равна Ријека

1) Непријеј. на д. обали Лима у току дана није показивао активности. Главнина непријатеља налази се на просГОрији Бистрица—Расток.

2) Према об. изв. на сектору Бродарево (десна обала) налазе се два батаљона Немаца на просторији Страњани—Милаковићи.

3) На сектору Подгорица без промјена.

4) На секторима код сусј. јединица без промјена.

26. VI. Равна Ријека

1) Једна патрола VII бригаде пребацила се на д. обалу и из засједе убила 3 Њемца. Једна непријеј. десетина силазила према Лиму код с. Припчиће али је дочекана из засједе VII бригаде. Убијено 3 и рањено 4 Њемца. Са Оброва непријеј. је дејствовао арт. и бац. ватр.

2) На осталим секторима без промјена.

27/VI. Р. Ријека

1) У јучер. току дана непријеј. је из села Расова покушао прилаз Лиму са једном колоном од око 200. Дочекан је засједама VIII бригаде и одбијен. Убијено 4 а рањено 5 Њемаца. У току ноћи 26/27. око 0,30 час. непр. је покушао прелаз на сектору Недакуси—Сутиван. Борба је трајала до 4 часа. Непријатељ је одбијен уз осјетне губитке. Оставио је преко 30 мртвих на обали. Наши 1 рањен.

2) На осталим секторима није било промјена у току дана.

28. VI. Р. Ријека

1) У току прошле ноћи непријатељ је поново покушао прелаз на сектор VIII али је одбијен уз губитке.

2) На осталим секторима у току дана није било значајних промјена, сем патролна препуцавања и дејство бацачке и артиљ. ватре са обје стране.

3) У с. Штитари налази се 1 бат. III срп. бригаде. Ова просторија тучена је у току дана артиљ. ватром са простор. Затон—Лозна.

29. VI Церово

1) У току дана није било никаквих промјена на сектору наших јединица.

2) Према извесним подацима један дио Њемаца са десне обале Лима, са одсјека наших јед. отпутовао за Сјеницу.

30. VI. Р. Ријвка

1) Без промјена у току дана.

2) Распоред наших јединица као и прошлог дана.

1. јула. Р. Ријека

1) На сектору наших јединица није било промјена.

2) Пошли ја и комесар на састанак са шт. Корпуса у Беране.

2. јула. Колашин

1) Непријеј. је ноћу 1/2. напао на сектор II дивизије, прешао р. Лешница и р. Лим код с. Штитари. У дневном контранападу непријатељ је одбачен уз велике губитке на полазне положаје, ми смо се пребацили у Колашин.

3. јула. Колашин

1) Јутрос у 4 часа четници су напали на положаје IX бр. и Зет. одреда (Кучи—Пипери—Бјелоп.) али су у дневном контранападу потпуно разбијени на цијелом сектору и уз губитке од 13 мртвих и око 30 рањених протјерани у блок. Сопстз. губици 2 мрт. и 2 рањена.

2) 2/3. један бат. V вршио препад на Обров. Непријеј. је имао око 30 мр. и рањ. Сопств. губ 1 мр. и 4 рањ.

4. *јула. Равна Ријека*

1) У току дана није било битних промјена на сектору наших јединица. Непријеј. је дејствовао само арт. и бац. ватром.

2) Према подацима непријатељ је појачао Пријепоље са 2 бат. Њемаца.

5.—6. *јула. Р. Ријека*

1) Јединице на истим положајима.

2) Стање непромењено.

7, 8, 9. јула. Р. Ријека

1) Непријатељ на нашим положајима ноћу 8/9. покушао је на сектору VII форсирати Лим али је одбијен уз губитке

око 10 мртвих и рањених. На осталим положајима држи се дефанзивно.

2) Распоред јединица као прошлог дана.

10. јула. Р. Ријека

1) Без промјена на сектору V и VII.

2) У току ноћи V бригаду ће смјенити X Крајишка.

11. јула. Колашин

1) V бригада у току прошле ноћи и данас смијењена и у покрету за Колашин.[82]

2) Ја сам извршио покрет са штабом V бригаде и стигао у Колашин гдје сам се повезао са одбором за прославу 13. јула.

12. јула. Колашин

1) VII бриг. је смијењена у току дана и извршила покрет правцем Мојк. и Колашин. Преноћили у области Мојковца.[83]

— V бригада у области Колашина.

— IX на својим положајима.

13. јула. Колашин

1) Прослава 13. јула. V бриг. учеств. у прослави. Проглашена пролетерском.

2) VII бригада у покрету за Колашин. У току дана приспјела у Липово.

3) Код IX бриг. без промјене.

14. јула. Колашин

1) Штаб див. у Јабуци.

2) VII бригада Колашин—Матешево—Л. Ријека ради смјене IX бриг.

15. јула. Колашин

1) VII смијенила IX бриг.

2) V у области Колашина.

3) IX у покрету за Андријевицу гдје ће смијенити II Пролет. бригаду.

16. јуна. Колашин

1) IX бригада у покрету за Андријевицу.

2) VII и V на својим јучерашњим задацима.

. " Види том III, књ. 8, док. бр. 14.

" Види том III, књ. 8, док. бр. 14.

17. јула. Кол.

1) IX на сек.[тору] Андриј.[евица], VII: Биоче, V: Колашин.

2) На сект. Мурина непријатељ се концентрише у непозн. јачини. На осталим секторима без промјена.

18. јула. Кол.

1) Јутрос је непр. у 5 час. напао од правца Мурине и Плава и Гусиња на положаје II прол. и IX црног. и успио у току дана да потисне наше са положаја. Притисак у правцу Андријевице према Јерињој Глави. Један непр. бомбардер извиђао Колашин. Непр. ушао једном колоном у Коњухе. На овом сект. непр. јак око 3.000 Њем.[аца], Арн.[аута], уст.[аша] и четн.[ика] и 7 тенкова. У току дана непријеј. тукао артиљ.[еријом] Андријевицу.[84]

2) У вези ситуац.[ије] 2 бат. V пребач.[ен] у току ноћи 18/19. на Трешњевик.

19. јули. Колашин

1) У синоћном контранападу на зауз.[ете] положаје нијесу успјели. Јутрос је непријатељ заузео Јерињу Главу (1547) и врши притисак према Вељем Кршу (1443).

2) 1 бат. V стигао на Трешњевик јутрос у 4 час. и одмах кренуо у правцу В. Крша ради повезив. и садејства.

Трешњевик

3) Непријеј. је успио одбацити дјелове II прол. и IX Црног. у правцу с. Краље—Слатина—Обло Брдо и заузети Андријевицу. V бригада са 3 бат. напала је непријатеља на положаје Пех—Вељи Крш—Локвичко брдо и после борбе успјела овладати овим положајима у 20,15 часова.[85]

4) У току ноћи непријеј. је у контранападу заузео Вељи Крш. V је на Пеху и десно до с. Равни.

5) Непријеј. авијација је тукла у току дана Беране и положаје око Андријевице. У Беране оборен 1 непр. авион.

6) Губици непр. у току ноћи 19/20. на сектору V 10 рањ. и 1 мртав. Непр. је имао 12 мртвих.

20. јули. Трешњевик

1) Артиљерија непријеј. почела је рано дејствовати у правцу с. Трешњева. Непријеј. јутрос наставља са паљењем кућа у Андр. и околини.

[84] Види том III, књ. 8, док. бр. 24.

" Види том III. књ. 8. док. бр. 25.

2) У току дана V напала на В. Крш—Малеш—Локвичко брдо. Последње две тачке заузете. Непр. садејствовало 18 апарата.[86] Наши губици 7: 20.[87] Непријатељ је имао велике губитке.

3) Првим мраком пробио се непр. преко Банд.[овића] Моста са 3 мотор. возила и кренуо ка Бер.[анама].

21/7. Трешњевик

1) Непријеј. је нападао на сектор IX бр. Краље—Ковачево брдо—Разврше и у правцу Трепча на сектор II прол. и III срп. На десној обали напада од Баља, Шекулара—Калудре у правцу Берана. Непријеј. је у току дана овладао Разврше на сек. IX и Жаљевицом и Стањевим брдом на сект. Трепча, прешао Требачку р. и заузео Врању Главу. На осталим секторима није се испољио.

2) Непр. авијац. тукла је претходно полож. IX (14 апарата), непр. артиљ. тукла је полож. V бриг. (2 рањ.).

3) Наређен је општи напад на непријатеља (учествују II и III, IV—V и IX).[88]

22/7. Трешњевик

1) Непр. је цео дан вршио снажан притисак на сектор IX бригаде са тежњом да заузме Рудо брдо и Обло брдо. Сви покушаји одбијени уз губитке по непријатеља. Сопствени 5 рањено.

2) Првим мраком V вршила на свом правцу притисак у правцу В. Крша. Непријатељ је давао крвав отпор али је претрпио велике губитке. Сопств. [губитци] 4 рањених и мртвих.

3) IV прол. заузела бањске косе и Сјекирицу а XVII[89] избила на Мокру планину.

4) Држање јединица IX у данашњој борби похвално.

5) Распоред: Патковица—Рудо брдо—Гњили Поток—Обло брдо—Пех—Коњухе. VII бр. према Подгорици.

6) У дан. акцији V заплиј. 1 шарац, 2000 метака, 2 пушке и разне спреме.

Непријеј. губици на сект. V бригаде данас и 22/23. 15 мртв. и 30 рањ.

[80] Мисли се на авионе.

" Мисли се: 7 мртвих, 20 рањених.

Односи се на 2. пролетерску, 3. српску ударну, 4. пролетерску, 5. црногорску ударну и 9. црногорску ударну бригаду.

" Односи се на 17. ударну дивизију (види том III, књ. 8, док. бр. 36 и 39).

23/7. *Трешњевик*

1) У току дана углавном је било препуцавање са положаја. Непријатељ је главнину снаге пребацивао после подне у правцу Мурине јер је тамо угрожен од IV пролет. која је избила на Сјекирицу и од VI босанске која је избила на Ржаницу и Велику. У Марсенића Ријеку дјелови II див. избили.

2) Првим мраком отпочео напад на непр. положаје око Андријевице. Непријатељ је у току цијеле ноћи давао очајнички отпор из бункера. Борба је вођена и на правцу Сјекирице у току ноћи. Резултати ове ноћне борбе непознати су. Углавном, на сектору IX стање је остало према Развршју исто. Према Бандовића Мосту поправљени положаји.

3) Данас су 4 сав. ловца контролисали небо изнад Берана —Рожаја и Андријевице.

24/7.

1) V избила на Зелетин и пресекла код Улотине комуник. Мурина—Андриј.

IX бр. заузела Развршје, Краље, Бандов. Мост, Зуљево брдо, Андријевицу. Убијено 35 Нем., запл. 2 брд. топа, 1 шарац, 7 санд. муниције, 80 коња и друге спреме. Опкољена једна непр. група на В. Кршу.[90]

2) Непр. још држи Бађ којега је у току дана одузео од II прол. и Јерињу Главу. Непријеј. је на овим тачкама изолован.

3) Сав. авијација бомбар. Андријевицу.

25/7. 44. *Трешњевик*

1) У току ноћи отпочео општи напад на непријеј. на сек^ тору Андриј.—Мурина—Чакор.

2) Непријеј. још држи В. Крш—Јерињу Главу—Бађ, гдје се налази изолован.

3) Наше једин. уништавају одсјечене непријеј. групе. Опкољен В. Крш — са којег непр: даје очајнички отпор.

4) V бригада: Зелетин.

26/7. 44. Беране

1) У току прошлог дана ликв.[идиран] В. Крш и Јер. Глава. Бађ ликв.[идирале] један.[ице] II див.

2) Непр. имао у овим борбама велике губитке у људству и наоруж.

4) Наше јединице заплиј. 15 артиљ. оруђа и убиле преко 250 непр. војника и официра.

[8] Види том III, књ. 7, док. бр. 257.

5) Издао наређење V и IX да заузму следећи распоред: V Зелетин—Јер. Глава, IX Сјекирица—Бај.

27/7. *44. Андр.*

1) Неприј. се налази са моториз. у Улотини и на Сјекирици. Није активан.

2) У вези задатка групе дивизија „Пеко"[91] наредили смо нашим един. следећи распоред: V затвара правац од Гусиња —Плава и Мурине у правцу Андр.[ијевице]—Трешњ.[евик] и Андр.—Беране. IX бригада да се пребаци на сектор Беране и затвори правац од Турјака—Кацубера—Смиљевице и од р. Лешнице. На овај сектор треба да се пребаци и I тал. бригада „Гарибалди".

3) Према добиј. подацима од бригада у борби 19/7. до 26/7. V и IX бригада постигле су следеће резултате: запл. 2 топа, 40 итал. гран., 2 т. бацача, 150 тешк. граната, 1 л. бацач са 50 граната, 25 аутом. оруђа и то 18 шараца, 2 т. митраљ., (1 енгл. и 1 итал.), 1 бреда, 5 аутом. пиштоља (машинки), 10 револвера, 40.000 метака, 70 коња, 2 телефона, 1 сигн. пиштољ, вел. количину друге ратне спреме. Убијено је 490 њем. војника и официра и вел. број рањено. Наши губици: 35 мртв. и 78 рањ. Држање IX бр. било је одлично.

БР. 83

ИЗВОД ИЗ ОПЕРАЦИЈСКОГ ДНЕВНИКА 2. ПРОЛЕТЕРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ЗА ПЕРИОД ОД 20. МАЈА ДО 28. ЈУЛА 1944. ГОДИНЕ[1]

[2]

20 мај 1944 г.

Око 1 ч. вршимо прелаз комуникације Сјеница—Пријепоље и крећемо према Јадовнику. На Јадовнику хватамо

" Мисли се на Оперативну групу дивизија, којом је командовао Пеко Дапчевић. У саставу ове групе су биле: 2. пролетерска, 5. крајишка и 17. КОУ дивизија (види том III, књ. 8, док. бр. 49).

[1] Оригинал (писан мастилом, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 11—4, к. 736.

' Објављујемо дио Дневника 2. пролетерске бригаде који се односи на период када је ова јединица водила борбе на територији Црне Горе и Санџака. Касније бригада је, у саставу 2. пролетерске дивизије, дејствовала на територији Србије.

везу са јединицама V црногорске бригаде,[3] које ту држе положаје.

Истога дана односно ноћи вршимо прелаз преко реке Лима и размештамо се на просторију с. Брвине.

21 мај 1944

Дан ведар и топао.

Непријатељска авијација неактивна.

После тешких борби по Србији, бригада се по први пут налази на одмору на слободној територији.

Распоред јединица је следећи:

1. батаљон с. Парловац.
2. батаљон с. Пријевори.
3. батаљон, болница и интендантура с. Брвине.
4. батаљон с. Комадине.

Чета пратећих оруђа у засеоку Трепаловина.

Штаб бригаде у с. Брвине.

22 мај 1944 г.

Дан ведар и топао.

Овога дана остајемо на истој просторији са истим распоредом. Промена никаквих није било.

Непријатељска авијација неактивна.

23 мај 1944 г.

Време пре подне јак ветар са помало кише. После подне ведро и лепо.

Око 8 ч. добијамо наређење од штаба дивизије, да наше тешке рањенике (носилима) пребацимо преко Павиног Поља за Поља Колашинска.

За ово одређујемо први и 3-ћи бат., који у 12 ч. крећу на задатак.

Око 15 ч. са осталим делом бригаде вршимо покрет за с. Поткрајце, где стижемо ноћу 23/24 у 24 ч. и распоређујемо се на просторији истог села.

24 мај 1944 год.

Време облачно, повремено киша.

Р-аспоред јединица је на просгорији с. Поткрајца. Исхрана прилично добра.

Овде се бригада задржава цео дан на одмору.

Ноћу 24/25 у 24 ч. бригада врши покрет правцем: Беране—с. Буче.[4]

[3] **Види том III, кн.. 7, док. бр. 248 и 253.**

[4] **Види наређење Штаба 2. пролетерске дивизије, том III, књ. 7, док. бр. 254.**

25 мај 1944 год.

Време топло и лепо.

Бригада се налази у покрету ка Беранима. Са нама је и војна музика II у. корпуса.

После подне око 14 ч. на челу са војном музиком бригада у паради пролази кроз Беране, где је дочекана од многобројног грађанства и војске.

Око 16 часова стижемо у с. Буче, где се размештамо на просторији истог села.

26 мај 1944 год.

Дан ведар и топао.

Према наређењу штаба дивизије тачно у 6 часова бригада врши покрет правцем: комуникацијом Беране—Андријевица—Пећ до на просторију Андријевице.[5] Око 11 ч. стижемо до Андријевице, где вршимо распоред јединица на просторији околине Андријевице.

Распоред је следећи: 2-ги батаљон с. Башићи са задатком личног обезбеђења.

4-ти батаљон на просторији с. Салевића са задатком личног обезбеђења.

Чета пратећих оруђа у с. Пеовац.

Интендантура ра болницом у с. Пеовац. Штаб бригаде у Андријевици.

Непријатељска авијација неактивна.

27 мај 1944 г.

Дан ведар и топао. Непријатељска авијација неактивна.

Бригада се налази на истој просторији са истим распоредом.

Промена никаквих није било.

Исхрана нормална и редовна.

28 мај 1944 г.

Време ведро и топло. Распоред јединица је исти.

Под команду добијамо један батаљ. васојевићки ударни и један косметовски батаљон.

Васојевићки ударни батаљон се налази на сектору Улотине са задатком затварања правца Пећ—Андријевица.

Косметски бат. у Андријевици са задатком избацивање једне своје чете на Јерињу главу која ће контролисати у правцу Гусиње—Зелетин—Андријевица. На положајима никаквих новости и промена није било.

[8] **Види том III, књ. 7, док. бр. 257.**

Око 17 ч. у састав бригаде стиже први и 3. батаљон, који су пребацили наше тешке рањенике од с. Брвина до Колашинских Поља. Размештај ова два батаљона је следећи: 3. батаљон у с. Божиће са задатком контролисања правца уз долину реке Злоречице—Кути—с. Коњухе.

1. бтаљон у с. Краље са задатком личног обезбеђења.

Непријатељска авијација неактивна.

29 мај 1944 год.

Време ведро. Непријатељска авијација неактивна.

Распоред јединица је исти.

Непријатељ — Шиптари се налазе на положајима Сјекирица—с. Мурина—Цамија. Његова јачина је око 400—500 војни[ка], на целом сектору. Никаквих офанзивних намера за сада нема.

Овога дана никаквих промена није било.

Исхрана бригаде је прилично слаба јер је пасиван и попаљен крај.

30 лај 1944

Време лепо. Бригада се налази на истој просторији са истим распоредом.

Непријатељ се налази на истим положајима и неактиван је. Такође непријатељска авијација је неактивна.

Овога дана према наређењу штаба дивизије шаљемо 12 војника руководиоца — официра на официрски курс при штабу дивизије.

31 мај 1944

Време лепо и топло.

Непријатељска авијација неактивна.

Бригада се налази на истој просторији са истим распоредом. Промена никаквих није било.

1 јуни 1944 г.

Дан ведар и топао.

Непријатељска авијација неактивна.

Овога дана вршимо извесне измене и то:

1. батаљон са просторије с. Краља пребацујемо на сектор Улотина—Висибаба, к. 1598—Катуниште, к. 1652, са задатком затварања правца од Пећи и Плава.

Васојевићки ударни батаљон из Улотине пребацујемо на сектор Шекулар—Костреш, к. 1588, са задатком затварања правца од Сјекирице.

Једну чету 2. батаљона избацујемо на Бај—Пишево са задатком контролисања правца који води од Сјекирице и

одржавања везе са деловима васојевићких батаљона на к. 1558 (Костреш). Остали део батаљона им се налази у с. Сућеска са задатком одржавања везе са космет. деловима на Јерињој глави, к. 1547. 3. батаљон у с. Божићи са задатком избацивања једне чете на В. крш. у циљу обезбеђивања тог правца.

Ове измене вршимо у циљу поседања положаја према непријатељу за кога смо добили податке да је добио извесна појачања.

Остале јединице се налазе на истим просторијама.

2 јуни 1944 г.

Дан ведар и топао. Непријатељска авијација неактивна.

Непријатељ се налази на положајима Сјекирица—с. Мурина—Џамија—Визитор—Гребен—Липовица.

Наше јединице су распоређене овако:

1. батаљон на положајима Висибаба—Улотина—Катуниште са задатком затварања правца од Сјекирице и затварања комуникације Пећ—Плав—Андријевица која води преко с. Мурине.

2. батаљон Бај—Пишево—Сућеска са задатком да са деловима на Бају—Пишево контролише правац Сјекирица и одржава везу са деловима Васој. у. бат. на Кострешу, к. 1588.

3. батаљон с. Божићи са задатком избацивања једне своје чете на В. крш у циљу контролисања и обезбеђења са правца Липовице низ Кутску Реку.®

4. батаљон у с. Салевићи као општа резерва бригаде.

Васојевићки У. батаљон Шекулар—Костреш са задатком затварања правца од Сјекирице и хватања разбијених четничких банди у тој околини.

Косметски батаљон у Андријевици са задатком избацивања једне чете на Јерињу главу која ће затварати правац преко Зелетина ка Гребену.

Чета пратећих оруђа, интендантура и болница у с. Пеовац.

Штаб бригаде у Андријевици.

Овога дана без промена.

3 јуни 1944.

Време лепо. Непријатељска авијација неактивна.

Распоред јединица је исти.

Промена никаквих није било.

" Односи се на Кутски поток.

4 јуни 1944 г.

Дан облачан, повремено киша.

Непријатељска авијација неактивна.

Распоред јединица и штаба је исти.

Према прикупљеним податцима сазнајемо да непријатељ има намеру да нас нападне на новим положајима. У вези са овим појачавамо мере извиђања и обезбеђења.

Исхрана јединица је врло слаба.

5 јуни 1944

Време лепо и топло.

Непријатељска авијација неактивна.

Распоред јединица је исти.

На положајима није било никаквих промена.

Све до 11 јуна бригада се налазила на истим положајима без икаквих промена.

Исхрана бригаде је врло слаба.

11 јуни 1944 год.

Време пре подне лепо, по подне повремено магловито.

Непријатељска авијација неактивна.

Према прикупљеним податцима наше обавештајне службе сазнајемо и то: да је непријатељ добио извесна појачања; да има намеру да нас нападне у току дана.

У току дана ово се није испунило. Ноћу 11/12 у 22 ч. непријатељ нас напада са правца Мурине и Сјекирице. Борба се води у току ноћи.[7]

Добијамо податке да једна друга непријатељска колона наступа у исто време са правца Гребена—Визитора ка Голешу Ђеренском и да његови извесни делови су већ стигли на Голеш.

Одмах шаљемо два батаљона и то: 3. бат. правцем с. Ђулићи—Цецуне—Пушка—Дрекина коса са задатком да још у току ноћи овлада положајима Дрекине косе.

Косметски батаљон правцем: Превија—Зелетин—Зелетин-Голеш—Рогови, са задатком да овлада положајима Голеш—Рогови.

Оба батаљона извршила су добивени задатак, протерали непријатеља и посели положаје: 3. батаљон Дрекина коса, к. 2111, к. 2045—Шарен крш.

Косметски батаљон Голеш—Рогови.

Ова 2 бат. сопствених губитака нису имали а непријатељу су нанели око 15 мртвих и рањених војника. Заплењено нешто хране и вој. спреме.

[7] **Види том III, књ. 7, док. бр. 293.**

На сектору Сјекирица—Мурина непријатељ је успио да потисне делове I бат. са Висибабе и овлада положајима Висибаба—Омарска глава.

12 јуни 1944 г.

Време повремено магловито са кишом.

Непријатељска авијација неактивна.

Рано изјутра вршимо противнапад на сектору Сјекирица—Мурина и током борбе која се води цео дан успевамо да са другим батаљоном одбијамо непријатеља и овладамо положајима Омарска глава—Висибаба и са I батаљ. протерамо непријатеља са извесних положаја које је био заузео повише с. Улотине.

Сопствених губитака овога дана имали смо 1 мртвог и једног рањеног друга а непријатељу смо нанели око 20 мртвих и рањених војника.

Ноћу 12/13 ов. мј. по протеривању непријатеља повлачимо 2 чете 3 батаљ. на одмор у с. Божиће. а једну задржавамо на Дрекиној коси.

13 јуни 1944 год.

Дан ведар и топао.

Непријатељска авијација неактивна.

Непријатељ је одбијен на своје старе положаје.

Наше јединице су распоређене овако:

1. бат. с. Улотина са задатком затварања комуникације Пећ — Плав — преко Мурине — Андријевица.

2. батаљ. Омарска глава — Висибаба са задатком затварања правца од Сјекирице. 3. батаљ.: две чете с. Божићи и једна чета Дрекина коса са задатком затварања правца од Гребена.

Косметски батаљон Голеш — Рогови са задатком затварања правца од Мурине и Визитора: Остале јединице бригаде су на истим просторијама, на којима су и биле.

Првом батаљону је придато једно топовско одељење 47 м.м. („противколац"). Другом батаљону једно бацачко одељење.

14 јуни 1944 год.

Дан ведар и топао.

Непријатељска авијација неактивна.

Распоред јединица је исти. После борбе вођене ноћу 11/12 и 12 јуна јединице се одмарају на својим положајима.

Исхрана врло слаба.

Све до 20 ов. м. бригада се налазила на истим положајима са истим распоредом. За све ово време промена никаквих није било.

Исхрана се мало побољшала.

20 јуни 1944 год.

Време лепо. Непријатељска авијација неактивна.

Овога дана смењујемо 2-ги батаљон и на његово место шаљемо 4. батаљон.

2. батаљон смештамо у с. Салевиће на одмор као општу резерву бригаде.

Распоред осталих јединица је исти.

21 јуни 1944 год.

Дан ведар и топао.

Непријатељска авијација неактивна.

Бригада се налази на истој просторији са истим распоредом. Промена никаквих нема.

Све до 28. т. м. налазимо се на истим положајима са истим распоредом. Промена никаквих нема. Време променљиво.

Исхрана доста добра.

28 јуни 1944 год.

Време лепо и топло.

Непријатељска авијација неактивна.

Четврти бат. смењујемо и на његово место постављамо 2-ги батаљон. По извршеној смени 4. батаљона смештамо 2 чете у с. Салевићи, 1 чета с. Божићи.

Овога дана 1 чета Косметског у. бат. одлази по специјалном задатку. На место њено постављамо чету 3. батаљона и уједно остали део Косметског батаљона стављамо под команду штаба 3. батаљона.

29 јуни 1944 год.

Време лепо и топло.

Непријатељска авијација неактивна.

Распоред бригаде је следећи:

2. батаљон, који има под командом 1 чету Васојевићког батаљона, на положајима Омарска глава — Висибаба.

3. батаљон, који има под командом 1 чету Косметског бат., на положајима Голеш — Рогови — Дрекина коса. 1 чета у с. Божиће.

Распоред осталих јединица је исти.

30 јуни 1944 г.

Дан ведар и топао.

Непријатељска авијација неактивна.

Распоред јединица је исти. Промена никаквих нема.

Непријатељ се налази на својим старим положајима и не покушава ништа.

1 јули 1944 год.

Време лепо.

Непријатељска авијација неактивна.

Распоред јединица је исти.

Промена нема.

Исхрана доста добра.

2 јули 1944

Време пре подне киша — по подне ведро и лепо.

Непријатељска авијација неактивна.

Распоред јединица је исти.

На положајима никаквих промена.

Јединицама на положају је тешко када је рђаво време.

Исхрана добра.

3 јули 1944 год.

Време лепо и топло.

Непријатељска авијација неактивна.

На положајима никаквих промена.

После подне добијамо наређење од штаба дивизите да један батаљон пошаљемо у Колашин са задатком обезбеђења гарнизона од евентуалног непријатељског десанта из ваздуха. На овај задатак шаљемо 4. батаљон, који увече камионима креће за Колашин.

1 чету I бат. из Улотине повлачимо у Андријевицу ради бољег обезбеђења овдашњег гарнизона и небор. делова.

Распоред осталих јединица је исти.

4 јули 1944 год.

Време лепо. Непријатељска авијација неактивна.

Распоред јединица и штаба је исти.

На положајима нема промена.

Исхрана јединица добра.

5 јули 1944 год.

Време облачно, повремено киша.

Непријатељска авијација неактивна.

Распоред јединица је исти. На положајима никаквих промена.

Исхрана добра.

6 јули 1944 г.

Време облачно без кише.

Непријатељска авијација неактивна.

Распоред јединица је исти.

Од штаба дивизије, а и од обав. службе добијамо податке да ће нас непријатељ у току дана и ноћи напасти.

У вези са овим појачавамо мере извиђања и обезбеђења.

Ноћу 6/7 јула уместо напада непријатељ је само отварао ватру са својих положаја и са тим се задовољио. Наше јединице нису отварале ватру.

7 јули 1944

Време лепо и топло. Непријатељска авијација неактивна.

Распоред јединица је исти.

На положајима никаквих промена.

Исхрана јединица добра.

8 јули 1944 год.

Време лепо и топло. Непријатељска авијација неактивна.

Распоред јединица је исти.

На положајима нема промена.

9 јули 1944

Дан ведар и топао. Непријатељска авијација неактивна.

Распоред јединица је исти.

Рано изјутра у са једном четом I бат. којој придајемо 1 одељење специ. бацача и противколски топ 47 м.м. вршимо препад на Мурину у циљу да изненадимо непријатеља и нанесемо му губитака. Овај препад нам је успео. Сопствених губитака нисмо имали. Непријатељу смо нанели губитака око ... [8]) мртвих и рањених војника.

На осталим положајима није било никаквих промена.

10 јули 1944 г.

Време облачно са кишом.

Непријатељска авијација неактивна.

На положајима никаквих новости.

" У оригиналу цифра изостављена.

Овога дана повлачимо чету Космет. батаљ. коју добијамо као попуну бригаде.

Чету 3. бат. из с. Божића шаљемо у с. Цецуне ради појачања положаја које држи исти батаљон.

Распоред осталих јединица је исти.

11 јули 1944 г.

Време пре подне лепо, по подне облачно, повремено киша.

Непријатељска авијација неактивна.

Овога дана од делова Косметског бат. формирамо 3. чету 2. батаљона, који је од губитака на Пријепољу 4-ХИ-1943 све до [сада] имао у свом саставу [само] 2 чете.

За команду чете постављамо следеће другове: за командира п.поручника Јевтовић Добривоја; за заменика командира п.поручника Борјана Јовицу; за пол. комесара друга Драгићевић Михаила. Исту чету задржавамо у Андријевици, а чету првог батаљона шаљемо у састав батаљона.

На положајима нема промена.

12 јули 1944 год.

Време облачно са кишом.

Непријатељска авијација неактивна.

Распоред јединица је следећи:

Штаб бригаде у Андријевици.

1. батаљ. у Улотини са задатком затварања комуникације Пећ — Плав — Мурина — Андријевица.

2. батаљон: 2 чете на положајима Омарска глава — Висибаба, са задатком затварања правца од Сјекирице. 1 чета у Андријевици.

3. батаљон: 2 чете на положајима Голеш — Рогови — Дрекина коса, са задатком затварања правца од Гребена и Визитора. 1 чета у с. Цецуне као батаљ. резерва.

4. батаљон у Колашину, са задатком обезбеђења гарнизона од евентуал. непријатељског десанта из ваздуха.

Васојевићки у. бат.: две чете Шекулар — Костреш, једна чета ОМарска глава у саставу 2. батаљона.

Болница, интендантура и чета прат. оруђа у с. Пеовац.

Првом батаљону придајемо противколски топ 47 м.м. а другом и трећем по једно одељење т. бацача.[9]

На положајима ништа ново.

" Односи се на минобацаче 81 мм.

30 јуни 1944 г.

Дан ведар и топао.

Непријатељска авијација неактивна.

На положајима ништа ново.

Поводом прославе 13 јула, историског и великог дана црногорског народа, наше јединице добијају добровољне прилоге од народа овога краја.

Распоред јединица и штаба је исти.

14 јули 1944 год.

Време облачно — повремено киша.

Непријатељска авијација неактивна.

Распоред јединица је исти. На положајима нема промена.

Исхрана добра.

15 јули 1944 г.

Време лепо и топло.

Непријатељска авијација неактив.

Распоред јединица је исти.

На положајима ништа ново.

Око 12ħ стиже нам IV батаљон из Колашина, кога смештавамо у с. Салевиће (Бандовића Мост).

16 јули 1944 год.

Дан ведар и топао.

Непријатељска авијација активна у извиђању наших положаја.

Од обавештајне службе добијамо податке да је у с. Велику стигло око 250 Немаца са већим бројем аутомат. оружја.

Овога дана смењујемо 3. бат. и на место његово постављамо 4. батаљон.

3. бат. смештен је: 2 чете с. Салевићи (Бандовића Мост), једна чета с. Божићи са задатком избацивања једног вода на В. крш, у циљу обезбеђења са тог правца.

Чету 2. батаљона из Андријевице постављамо у међупростор између Висибабе и моста на Лиму у висини села Бојовића.

Распоред осталих јединица је исти.

Од 17 јула води дневник
начелник штаба капетан
Ђорђевић Божидар.

Ноћу 16/17 од Пећи ка Муринама примећено је да се крећу 27 непријатељских возила. Дан облачан и кишовит. Непријатељска авијација неактивна. Храна прилично слаба. У току дана стигли су делови IX црногорске бригаде и један њихов батаљон смењује наш други батаљон на положају Омарска глава — Висибаба, по смењивању 2. батаљон увече у 20ħ. стиже у Андријевицу и смештамо га у с. Салевиће. Остали батаљони остају на истом месту.

18 јули 1944 г.

Изјутра у 511. 1. батаљон из Улотине обавестио нас је да је нападнут од правца Мурине са јачом колоном непријатеља и моторизацијом, у свом саставу имао је 2 већа топа, 7 тенкова и више бацача, у исто време напали су и 4. батаљон од правца Гусиња преко Дрекине косе и Зелетина и једном колоном преко Мојана низ Мојанску реку, према Андријевици. 1. бат. примио је борбу и услед много надмоћнијег непријатеља морао је се повлачити према Превији и Јерињој глави. IV батаљон нападнут од правца Дрекине косе, непријатељ је збацио 1. чету 4. бат. са Зелетина и Рогова а другом колоном на с. Цецуне тежећи да им пресеку одступницу ка Андријевици. Пошто је био збачен 4. бат. са Зелетина пребацио је се на леву обалу реке Злоречице, на Малеш, к. 1094. У 7ħ. упутили смо 3. бат. да поседне положаје Јерања глава, к. 1547 и Превију ка Зелетину, с тим да се повеже са 1. бат. који је се извукао из Улотине. 2 чете другог батаљона послали смо са противколским топом да затворе правац у Суђески од Мурине. У току дана наше јединице успеле су да задрже непријатеља на положају Улотина, Превија, Стубица. У току дана непријатељ је вршио јак притисак и наше су јединице одбиле све његове јурише, уз осетне губитке, рачунамо да смо им избацили из строја у току дана до 90 војника. Ми смо имали 10 мртвих и 27 рањених, највише од митраљеске ватре. У току ноћи 1. и 3. батаљон вршили су напад на Превији између Зелетина и Јерање главе у циљу одбацивања непријатеља и нису успели да га одбаце и овладају Зелетином. Тога дана непријатељска артиљерија тукла је Андријевицу, где је изгинуло доста цивилног становништва.[10]

[10] О борбама на сектору Андријевица—Мурина види том III, књ. 8, док. бр. 24, 26 и 28.

19 јула 44 год.

Рано изјутра непријатељ полази у напад на свим секторима. Наше јединице, тучене са више топова јаком артиљеријском ватром, нападнуте са јаким снагама, дајући отпор, морале су се повући са Јерење главе и пребациле су се на леву обалу реке Злоречице. Непријатељ је заузео Јерењу главу, Локвичко брдо, Вељи крш и саму Андријевицу, док су наше снаге још држале и упорно браниле Зуљево брдо, а један батаљон се налазио у Улотини, водио упорну борбу и није дозволио да непријатељ продре са моторизацијом у Андријевицу. После неколкочасовне борбе наши батаљони у 14 ħ. напустили су Зуљево брдо и пребацили се на леву обалу реке Криштице поседнувши положаје Присоја, к. 930 и не дозвољавајући непријатељу да продужи напред. За то време непријатељ је још увек био задржаван у Улотини од стране нашег 2. бат. и не дозвољавајући му да се пребаци моторизацијом ка Андријевици и затварајући непријатељу излазак на Бај, к. 1555. Ноћу 19/25 наше јединице на свим секторима које су дотле држале прешле су у противнапад у циљу сузбијања непријатеља назад у заједници са деловима IX ударне бригаде.[11] Успевамо да непријатеља потиснемо из првих ровова и бункера, долазимо до половине града, али непријатељ много бројнији и жилаво брањене положаје одржао је уз доста велике губитке. 2. батаљон у току тог дана прави непријатељској колони од 150 војника врло добру заседу и из аутоматског оруђа наноси му велике губитке тако да непријатељ баца оружје, спрему, оставља своје бицикле и моторцикле и бежи у разним правцима, али услед многобројности те јединице и реке Лима нисмо се могли користити тим непријатељским стварима. Тако да овај батаљон задржава непријатеља до увече и тек пред ноћ непријатељ успева да овлада Бајом и оправља порушену комуникацију. У току тога дана и ноћној акцији ми смо имали 6 мртвих и 7 рањених другова. Непријатељски губитци у току дана и ноћи око 75 мртвих и 100 рањених. Авијација активна, бомбардовала је положаје Баја. Време лепо и топло, храна слаба и неуредна, једно због борбе и сталног пребацивања, а друго због самог недостатка.

20 јула 44 год.

20-УИ- непријатељу пристиже моторизација у Андријевицу и артиљерија, концентрише јаче снаге пешадије, до 13 ħ. непријатељска моторизација покушавала је неколико

[11] **Види том III, књ. 8. док. бр. 28 и 32.**

пута да се пробије ка Беранама из самога града Андријевице али је повраћена нашим противколским оруђем, за цело време непријатељ туче наше положаје противколским топовима, брдским топовима, са две хаубице, више бацача и тенкова као и са неколико противавионских митраљеза. У 13 ħ. врши подилажење са пешадијом, потпомогнута јаком артилериском ватром и авијацијом успева да нас потисне са положаја Присоја и ми се дајући отпор полако повлачимо са два батаљона, 1. и 4-тим, преко Костреша — Ковачевог брда на положаје Разврша — Жаљевица, док се један бат., 3-ћи, повлачи поред комуникације на положаје Човеча глава — Штањево брдо, на које је већ стигао један батаљон 3. српске бр. и 1. бат. IV. пр. бригаде под командом начелника штаба III српске бригаде.[1]- Услед надирања непријатеља са десне стане Лима низ Лим и малобројности наших јединица на том сектору који држе батаљони 3. српске и IV пр[олетерске], начелник штаба III српске пребацује 2 чете на десну обалу Лима и зауставља надирање непријатеља. Непријатељ је тежио да моторизацијом и пешадијом продре долином Лима ка Беранама и са колоном пешадије тежио је да узме положаје на западној страни комуникације који доминирају и са те стране омогући продирање и заузимање Берана. Авијација активна у извиђању и бомбардовала је положаје V пр[олетерске] бригаде. Храна неуредно стиже на положај услед удаљености и оскудице у добијању хране, јер се по дану није могло долазити на положај нити пак борци много и комотно одлазити да исту приме. Истога дана 2. бат. водио је борбу на Бању и није дозволио непријатељу да овлада Беликим Бањом. Команду 1. и 4. бат. обједињавао је начелник штаба.

21 јули 44 г.

21 јула непријатељ преко Костреша у 11 напада Развршу — Жаљевицу — и према Рудом брду где су се налазили делови IX цр. бриг., после неколико часова потискује наш 1. и 4. батаљон на леву обалу Требачке реке и 1. батаљон поседа положај Врања глава а 4. бат. положај Змиња глава, к. 1734 и Волујник. Истовремено непријатељ је напао и на положаје Стањево брдо, после жестоке борбе повукле су се јединице на леву обалу Требачке реке, на положај Дрезга. 2. батаљон остао је у току дана на Бању и води мање борбе. Штаб бригаде се налази на Виницкој превији, издато је увече наређење да се врши противнапад али због

[12] **Види том III. књ. 8. док. бр. 32 и 34.**

удаљености јединица и тешко прелазног терена веза се тешко одржава и јединице врше делимично нападе.

У току дана јединице су добиле два оброка, непријатељска авијација активна у бомбардовању. Пред ноћ и у току ноћи непријатељ прелази Требачку реку и приближује се нашим положајима.

22 јули 44 год.

У 1 час непријатељ врши напад ноћни на наш 4. и 1. батаљон и потискује га на положај Рујишта, у 4 часа непријатељ нас наново напада на положају Рујишта и одбацује нас на положај Турија и Тариште, где се задржавамо у току дана без борбе. А на крајњем левом крилу успева непријатељ да заузме једну коту југоисточне стране положаја Дрезге. Увече око 8 ħ. наша два батаљона смењују батаљони X крајишке бригаде и њих са Таришта — Турије рокирамо у лево и стављамо у резерву бригаде, истога дана са положаја Баља IV пролетерска бригада смењује наш 2. батаљон, који долази у састав бригаде на положај Дрезга.[13] У току дана савезничка авијација постаје активна и непријатељски авиони само једном бомбардују положај, непријатељ је оборио један савезнички авион. Храна добра и на време, време лепо.

23 јули 44 год.

У току дана изузев мањих чарки и извиђачке делатности није било никаквих промена. У 23 ħ. примили смо наређење да се X крајишка бригада повлачи са сектора Тариште — Турија и да предузмемо са нашим јединицама затварање тога правца. Са замеником команданта бригаде упутили смо 3. и 4. батаљон да избију на Туриju и преко Рујишта нападну непријатеља на Врањој глави и Змињој глави и да продуже на положаје Жаљевица — Разврша, а 1. и 2. бат. ка Стањевом брду и Човечој глави, да испитају непријатеља, нападну и гоне према Андријевици а везу да хватају на Жаљевици, по избијању 3. и 4. бат. повезавши се са нама да крену напред. Непријатељ осетивши се угрожен по избијању наших јединица на Велику и пресецајући им комуникацију почео је се повлачити према Андријевици.

Штаб бригаде налазио је се на Виницкој превији. Храна уредна али недовољна. Савезничка авијација активна и господари небом.

" О развоју догађаја на том сектору и о предузетим мерама види том III. књ. 8. док. бр. 36. 38. 39 и 40.

24 јули 44 г.

У 9 ħ. з. и 4. бат., не наишавши на непријатеља који је већ био одступио, избио је на положаје Разврша — Жаљевица а потом се и спустио у с. Слатину и ухватио, управо се повезао са 2. батаљоном, док смо 3. бат. задржали на Жаљевици. 1. [батаљон] остао у резерви са непокретним деловима и болницом у с. Виницка. На нашем левом крилу до цесте налазили су се делови III српске бригаде и наш противколски топ који је тукао непријатељска возила на комуникацији, после подне око 15 ħ. почели смо са бацачем туђи непријатељске положаје и град, док је непријатељ исто тукао јаком артиљеријском ватром. Бацачком ватром и противколским топом поремећеном непријатељу нанешени су велики губитци. Док је истога дана савезничка авијација бомбардовала непријатељске положаје. У 19 кренули смо са једним батаљоном, другим бат. наше бригаде, да нападнемо непријатеља у граду са деловима III српске и на десном крилу делови IX цр. ударне бригаде,[14] у 22 ħ. град је био слободан и наставило се са хватањем разбивених непријатељских војника и уништавањем опремљених и отцепљених од своје главнине. У нападу на град нисмо имали жртава, док је непријатељ имао неколико мртвих и више рањених, углавном бежао је у паничном страху јер су били без везе пошто смо им нашим бацачем убили официра поручника радио-телеграфисту и разбили радио-станицу, по ликвидирању града батаљон је продужио на задатак: затварање правца од Улотине где су биле отсечене извесне јединице, рушење комуникације [у случају] евентуалног повратка непријатељских тенкова. Време је било лепо, храна као и обично ових дана. Штаб бригаде налазио се у с. Салевићима.

25 јули 44 год.

2. батаљон наставио је са чишћењем и хватањем разбијених немачких војника и албанских. Заробили су 1 немачког подофицира, албанског поручника, једног наредника и 28 војника са једним пушкомитраљезом, 2 тешке бреде и око 40 пушака, непријатељ је пред нама упалио камион са намирницама и ратним материјалом. Заробили смо уништену радио-станицу, 1 мотор за пуњење акумулатора и два пољска телефона, 2 динама за радио-станице, опљачкану стоку коју непријатељ није успео да одведе, као и ослободили преко 30 људи и жена које је непријатељ стрпао у затвор а који би сигурно били стрељани. У 14 ħ. послали смо две чете преко Лима да нападну непријатеља на Бању који је у

[14] **Види том III. књ. 8, док. бр. 44 и 45.**

моменту побегао испред IV пр. бригаде, док су делови IX уд. бригаде уништавали опкољеног непријатеља на Бању. За све време борби од 18 јула до 26 јула ми смо имали следеће губитке у мртвима: 19 другова, међу којима једног потпоручника — об. официра 1. бат., заставника — командира чете, помоћника комесара чете као и неколико водника и десетара; рањених 42 друга, међу којима 1 команданта батаљона, једног комесара батаљона, заменика ком. бат., неколико командира. Изгубили смо 7 пушкомитраљеза јер су стројеви стрељачки били доста ретки и није имао ко да однесе оружје погинулих другова. Непријатељ је имао мртвих које су наше јединице виделе не рачунајући друге: 111 мртвих, 188 рањених као и 31 заробљеног војника са једним официром и 2 подофицира, заробили смо неколико коња. У току дана непријатељска авијација вршила је извођење положаја. Наше јединице примакле су се: 1. бат. болница у с. Виницка, пратећа чета и интендантура с. Трепча, 3. бат. с. Забрђе, 4. бат. Слатина, 2. бат. и штаб бригаде Бандовића Мост. Време лепо, храна редовна.

26 јул 44 г.

Јединице остају на истим положајима без икакве промене. Непријатељски авион бацио је једну бомбу покрај града и митраљирао га, док су остали бомбардовали положаје код јединица које су прошле напред. Од бомбардовања није било жртава. У току дана, на путу из Берана за своју јединицу, од митраљирања погинуо нам је један борац из IV бат. Увече **у 18** ћ. примили смо наређење да се са бригадом пребацимо на просторију с. Буче, с. Југовине и да под нашу команду узмемо допунски батаљон. Време лепо, храна уредна.

27 јули 44 г.

У 3 ћ. извршили смо покрет и сместили се на просторији: 2. и 4. бат. с. Југовине, пратећа чета, 3. бат., 1. батаљон, интендантура и болница с. Буче. Допунски батаљон с. Југовине. У току дана нисмо имали никаквих дужности обезбеђења. Време лепо, авијација неактивна, храна само месо али довољна количина. Јединице се одмарају, перу и дотеривају своју спрему и оружје.

28 јули 44 г.

Распоред батаљона исти, јединице врше припремање за претстојећи покрет. Одржали смо састанак штабова батаљона са штабом бригаде на коме су претресане прошле акције, исправљани недостаци и указано на пропусте који су учињени. Извршена попуна командног кадра који нам је из-

бачен из јединица или прекомандован. Објашњени штабовима батаљона претстојећи задаци који нас очекују да би се могли припремити и припремити своје јединице за извршење постављених задатака.[15] Примили смо наређење од штаба див. у 8 ћ. за покрет који треба извршити у току 28 јула. У 20 ћ. кренули смо правцем Пешца — Беране — Будимље — Горажде, у 24 ћ. стигли смо до к. 821. Храна редовна, авијација неактивна, време кишовито.
16

БР. 84

ЗАПОВИЈЕСТ ШТАБА 1. ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 29. ЈУЛА 1944. ШТАБОВИМА 13. ПРОЛЕТЕРСКЕ И 8. ЦРНОГОРСКЕ БРИГАДЕ ЗА ДЕЈСТВО НА ДЕСНОЈ ОБАЛИ ЛИМА НА ПРОСТОРУ ЈАСЕН — РИЈЕКА БИСТРИЦА — РИЈЕКА ДУБОЧИЦА — СТРАЊАНИ[1]

Строго поверљиво'

ЗАПОВИЈЕСТ
ШТАБА I ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ ЗА 29 ЈУЛИ 1944 г.
за операције на десној обали Лима
(секције Пљевља и Сјеница 1 : 100.000)

Циљ

Данас је група генерала Пека Дапчевића од три дивизије са сектора Берана кренула ка Голија планини. Та група покрет ће вршити северно од Рожаја, преко Пештера па између градова Сјеница и Нови Пазар.-'

[13] **Односи се на продор у Србију Оперативне групе дивизија, у чијем саставу је била и 2. пролетерска бригада.**

Остали дио Дневника односи се на дејства ове бригаде на територији Србије.

[1] **Оригинал (писан на машини, латиницом) у Архиву ВИИ. рег. бр. 51/1, к. 712.**

[3] **Према депеши Штаба 2. корпуса НОВЈ од 31. јула 1944. ту групу су сачињавали 2. пролетерска, 5. и 17. НОУ дивизија.**

У депеши Штаба 1. пролетерске дивизије од истог дана, упућеној Врховном штабу НОВ и ПОЈ и Штабу 2. корпуса, о томе се пише: „У вези покрета Пекове групе од јутрос дејствује 6 наших батаљона на десној обали Лима ка Јадовик пл., Озрен пл. и Гиљево пл. На том сектору непријатељ појачан мањим деловима и са нешто бацача од Сјенице". (Види књигу депеша Штаба 1. пролетерске дивизије, Архив ВИИ, рег. бр. 29 12, к. 712 Б).

XXXVII дивизија, која се сада налази на простору Бабине — Побијеник пл., прећи ће преко Лима ка Златибору у исто вријеме кад Пекова група пређе комуникацију Сјеница — Нови Пазар.[3]

У циљу садејства са покретима наведених група, у циљу чешћења долине Лима на десној обали, а и због мобилизације људства и осталих потреба са тог терена, — јачи делови наших јединица извршиће операције на десној обали Лима.

Ситуација

Околни непријатељски гарнизони Пљевља, Пријепоље, Сјеница су поседнути мањим снагама, као гарнизонске посаде које се од тих места не могу одвајати за дубље подухвате. Око тих упоришта и са ослоном на њих налазе се четничке и милиционерске банде појачане мањим групама разних немачких јединица слабијег квалитета. У досадањим борбама такве групе биле су неупорне и брзо су се повлачиле испред наших препадних јединица.[4]

За извршење постављеног циља

наређујемо:

1. — У овој операцији учествоваће по три батаљона из XIII Пролетерске бригаде и VIII Црногорске бригаде.

СЕВЕРНА КОЛОНА

Делови XIII Пролетбригаде

Свега: 3 батаљона

Командант капетан Рапо[5]

2. — До мрака 30 о. м. прикупиће се на десној обали Лима на просторији Сопотница — Страњани — Милаковићи. Два батаљона ове групе у току ноћи 30/31. о. м. продужиће са даљим покретом тако да 31 о. м. у 3 часа изјутра избију на просторију с. Крајиновићи — с. Вишњево — с. Трешњевица — с. Гргаје,

® и ' О распореду и дејству те дивизије види том I, књ. 16, док. бр. 224 и 225.

*** Према Информативном извјештају Штаба 1. пролетерске дивизије од 16. јула 1944, у поменутим мјестима су биле сљедеће непријатељске снаге: у Пљевљима два батаљона 2. планинског пука дивизије „Бранденбург", јачине 400—500 војника, Пљеваљска четкичка бригада, јачине 300—400 четника, под командом Милутина Јеловца, одред четничког војводе Ирића, јачине 100—150 четника, и око 400 милиционера, у Пријепољу Штаб 2. планинског пука дивизије „Бранденбург" (чета за везу, пуковска интендантура и болница) и двије чете 7. СС дивизије; у Сјеници дијелови 7. СС дивизије (види Архив БИИ рег. бр 10/10, к. 712 Б). О јединицама 7. СС дивизије види и том III, књ. 8, док. бр. 356.**

[8] Марко Рапо је тада био замјеник команданта те бригаде.

на којој просторији ће у току овог дана извршити ликвидацију непријатељских група садејствујући Јужној колони. За све време дејства обезбеђивати се од праваца Сјенице .

Један батаљон Северне колоне по преласку Лима задржаће се на просторији с. Страњани — с. Милаковићи за дејство ка Јадовник планини и комуникацији Пријепоље — Сјеница. За дејство на ту комуникацију упућивати диверзантске групе којима придодавати минере за постављање тенковских мина на цести Пријепоље — Сјеница.

ЈУЖНА КОЛОНА
Делови VIII Црногорске бригаде
Свега: 3 батаљона

Командант
зам. к-та Поповић Никола

Ова група батаљона већ се налази на десној обали Лима источно и југоисточно од Бијелог Поља. 30 о. м. до мрака на тој просторији јужно од р. Бистрица па до с. Јасен остаће један батаљон, а остала два батаљона у току ноћи 30/31 о. м. прећи ће р. Бистрицу тако да 31 о. м. до 3 часа изјутра буду на просторији Мојстир — Хум, к. 1270 — Пожегиње — Крље, к. 1324 одакле ће даљим дејством ликвидирати непријатељске банде [на просторији] Баре — Заумско — Височко.*

3. — Главни задатак ударних група Северне и Јужне Колоне је чишћење терена између р. Дубочица и р. Бистрица. На том задатку обе колоне, Северна и Јужна, имају садејствовати и међусобно се помагати. 31 о. м. у зору обе групе ухватиће додир на линији с. Гргаје — с. Пожегиње.

4. — Батаљон VIII Црногорске бригаде који остаје на левој обали Лима на сектору Гостун — Ораховица са неколико ударних група дејствоваће према Врбници — Височком — Вољавац, с тим да те групе пређу Лим кад се развије борба на десној обали Лима, у залеђе поменутих села.

5. — Претпостављамо да ће покрети и дејства Пекове групе[7] и покрети XXXVII дивизије у дубокој непријатељској позадини створити повољне услове за наше дејство, а потом и за проширивање постигнутих успјеха на десној обали Лима. Ради тога оставља се пуна иницијатива коман-

*** Види док. бр. 89.**

Достављено:
29-VII-1944 у 17,30 часова
Штабовима:
XIII Пролетерске бригаде
VIII Црногорске бригаде

Фотокопија последње странице документа бр. 84.

дантима колона за проширење свога дејства ка истоку, т.ј. ка планинском гребену Јадовник пл. — Озрен пл. — Гиљево пл.[3] Батаљони VIII Црногорске бригаде који сачињавају Јужну колону остаће на десној обали Лима у најпогоднијем распореду.

Батаљони XIII Пролетерске бригаде који сачињавају северну колону остаће на датом им задатку у току ЗО-УН, 31-УП и 1-УШ. Два батаљона из ове групе 2-У1И до зоре имају бити на левој обали Лима на општем задатку бригаде. Један батаљон Северне групе и даље задржати на десној обали Лима за дејство ка Јадовник пл. и цести Пријепоље — Караула, с тим што обезбедити том батаљону повратак преко Лима ако се нареди или ако буде требало.

6. — Штабови XIII Пролетерске и VIII Црногорске бригаде организоваће преко својих интендантура и комисије за набавку коња [прикупљање коња] са десне обале Лима путем конфискације од народних непријатеља и реквизицијом од сељака. Све конфисковане и мобилисане коње упутите овом Штабу за новопримљена артиљеријска оруђа.

Такође прикупити хране за наше јединице које се налазе на пасивним секторима, користећи и прикупљене коње за ношење хране.

За прикупљање коња и хране заповешћу означити лица и повезати их са војним старешинама који су дужни да им обезбеде извршење тога задатка.

7. — Уколико има услова извршити и мобилизацију људства, но то вршити искључиво у споразуму са одговорним теренским радницима, које непосредно пред извршење задатака обавијестити како би могли и они поћи на тај терен. При томе сачувати потпуну конспирацију плана операције.

8. — Штабови бригада обезбиједиће чврсту везу са својим јединицама које дејствују преко Лима; извјештаје о њихо-

" У депеши Штаба 1. пролетерског корпуса од 1. августа 1944, упућеној Врховном штабу НОВ и ПОЈ, о томе се каже:

„На десној обали Лима непријатељ потиснут до планина Јадовник—Озрен—Гиљево.

Бпло 250 Немаца и до 300 милиционера и четника. Убијено 50 Немаца и 3 милиционера. Заробљено: 1 Немац, 1 белогардејац, 10 Талијана из коморе, 1 тешки и 3 лака бацача, 30 пушака, 10 револвера, 4 шарца, 25.000 метака, радио-станица, 20 натоварених коња.

Ми имали 4 мртва и 6 рањених". (Види књигу депеша Штаба 1. пролетерског корпуса, Архив ВИИ, рег. бр. 33 1, к. 372.)

вом деЈству свакодневно слати, — по завршеној операцији доставити опширан извјештај.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

КОМАНДАНТ
пуковник,
Васо Јовановић

М. П.

Достављено
29-УИ-1944 у 17,30 часова
штабовима:
XIII Пролетерске бригаде
VIII Црногорске бригаде.

БР. 85

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА 13. ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ „РАДЕ КОНЧАР" ОД 29. ЈУЛА 1944. ШТАБУ 1. ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ О ДЕЈСТВУ ИА ДЕСНОЈ ОБАЛИ ЛИМА НА ПРОСТОРУ СТРАЊАНИ — ВРХОВИ — КОЖЕЉ — МИЛАКОВИЋИ[1]

„САВА"
29. јула 1944. године
у 9 сати

„АВАЛИ"

1. — Дана 26. ов. мј. са 31. и 35. батаљоном прешли смо Лим на десну страну у 20 часова. Задатак батаљона је био разоружати четнике и милицију који су се налазили на следећим положајима:[2]

а) На положају Врхови (к. 1025) налазило се 60 Шваба и „шуц" полиције,[3] међу њима 30 официра и подофицира под командом Леутенанта.

б) На положају Кожељ налазило се око 30 муслиманске милиције са руководиоцима швапским.

[1] Оригинал (писан на машини, латиницом) у Архиву ВИИ. рег. бр. 27/2, к. 729 А.

" и "О непријатсљским снагама види и док. бр. 84, напомену бр. 4.

[3] Полиција за јавни поредак, формирана у пукове и самосталне батаљоне. У Југославији су постојали тзв. добровољачки пукови и батаљони те полиције, које су сачињавали припадници њемачке националне мањине и добросољци, као и мобилисано људство у НДХ. Старјешински кадар сачињавали су Нијемци из Рајха.

ц) На положају Милаковићи налазило се око 50 „шуц" полиције и милиције, исто са командним кадром швапским.

д) На положајима Г. Страњани налазило се 60—70 четника под командом Будимира Богдановића, бившег југословенског поднаредника из Гробнице.

2. — Распоред батаљона и задатак био је оваки:

31. батаљон имао је задатак да се непримјетно привуче са једном четом у Г. Страњане и изврши продорни упад у исто мјесто. У том правцу наступања примјећени су од четничке патроле која је дубоко патролирала у правцу Гробнице. Иста четничка патрола хитно се вратила натраг и обавјестила о нашем наступању тако да се нису успјели разоружати већ побјећи, где их је чета тјерала преко Јадовник планине и заробила једног четника у самом тјерању. Друге две чете 31. батаљона наступале су потоком од Гробнице избијајући уз поток на Чапровину у правцу Милаковића. И на том сектору није се успјело разоружати непријатеља јер је исти био у приправности и побјегао. Послије ликвидације Милаковића 31. батаљон такође је имао задатак да наступа у правцу Кожеља и Врхова. У селу Милаковићима заробљен је један четник који се налазио на отсуству код сестре.

3. — 35. батаљон којему је придодат тешки бацач имао је задатак да ликвидира упориште Врхови (к. 1025). На овој коти пре поласка добили смо обавештење да се налази сама милиција, што није било тачно. Распоред овог батаљона био је са једном четом наступати потоком Рибњак избијајући сјеверо-западно с. Мрчковине, постављајући засједу и одсјецајући одступницу непријатељу са Врхова и Кожеља. Са другом четом наступао је директно стазом у правцу Врхова, са задатком изненађења и разоружања непријатеља на самом положају Врхови. Овај батаљон успио је да се привуче непримјетно и запосједне своје положаје до пола пет сати ујутро, а нарочито ова чета, која је имала задатак да изврши напад на саму коту Врхови, успјела се привући у непосредну близину од 50—100 м. да је непријатељ не примјети. Захваљујући неодлучности бораца и руководиоца непријатељ је успио да се припреми и даде жесток отпор, тако да је први јуриш био одбијен само са бомбама. Овде се борба продужила до 17 часова 27. ов. мј. Тешки бацач који је био постављен у непосредну близину бацио је 20 мина које су савршено падале по непријатељским рововима. Послије координирања [са] снагама 31. батаљона [успјели су] да ликвидирају овог непријатеља, непријатељ је осујетио наступање од Милаковића а почео бјежати у разним правцима према Лиму. У самом бјежању непријатеља погинуо је њемачки официр-леутенант и један наредник и још два

,,шуц" полицајца. На овом положају предао се један непријатељски војник „шуц" полицајац.

3. — На свим упориштима које је непријатељ држао није имао тешког оружја, већ мали број аутоматског, доста муниције и ручних бомба, машинка већи број. Приликом непријатељског врло паничног бјегства оставили су сав ратни материјал на положају.

4. — Заплијењено је 1 п.митраљез 7,9 мм њемачки, 8 пушака, 12.000 метака маузер, 4.000 метака за стројнице, 1 пиштољ, 1 двоглед, 40 шињела, 50 ћебади, 50 шаторских крила, 100 ручних бомби (ханд-граната), 4 коња са самарима, више ранаца, веша, око 100 већих конзерва, тако и круха, сира и друге ситнице које су борци побрали, цијела кухиња са казанима је заробљена, 20 кг. масти и т.д. У Страњанима је заробљен коњ команданта четничког батаљона са седлом.

5. — У овим борбама укупно је непријатељ имао 5 мртвих и толико рањених, и 3 заробљена. Наши губитци један теже рањен и два лакше који су остали у јединици.

У овим борбама утрошено је 2.500 метака и 20 мина за тешки бацач, неколике бомбе и т.д.

6. — План напада и наступање батаљона био је добар. У оваквим теренима на којима смо изводили акције тешко је непријатеља похватати јер изискује више људства.

7. — Ваше наређење које смо примили дана 28. у 20 часова, ради пребацивања трију батаљона на десну страну Ј1има,[4] могућност постоји за пребацивање у свако доба и за стварање мостобрана у ширини од 20—30 км. Али могућност за извођење акција успјешних врло је слаба, из тих разлога што се на сектору Јадовник планина па до Бистрице налази сама милиција и четници са командним кадром Тваба Банаћана,[5] којима је свима скупа врло слаб морал и наставе бјегство док наше снаге наиђу. На сектору од Јабуке — Савин лакат — Пријепоље — Коловрат, (к. 541) — Градина, (к. 783) — Кошевина, (триг. 963) — Песеље, (к. 484) — Белобабе, (к. 882) — Качево — Милошев Дол — Караула налазе се Њемци, четници и милиција, како смо обавјештени, који броје око 1.500 људи. Ова банда на овом сектору сва је измјешана са мањим дијеловима Шваба из „Принц Еуген" (Банаћана) и деловима „Бранденбург" дивизије.[0] Ђуришићеви четници[7] налазе се између Милошев Дола и Манастира Милешево.

* Види том IV књ. 29, док. бр. 83.

[г] Припадници њемачке националне мањине („фолксдојчери") који су живјели у Банату.

' Односи се на црногорске четиике чији је командант тада био Павле Ђуришић.

8. — Послије бомбардовања Пријепоља и Сјенице градови су испражњени тако да у градовима нема непријатеља, већ комуникацијом саобраћаја. Исто тако Сјеницу су испразнили и налазе се изван града у Требињско Поље и Д. Гоње, тачне податке још немамо да ли држе још који положај на овом правцу. На сектору Јадовник планина, косама ка Милаковићи, налази се милиција која броји према подацима 200 људи и батаљон четника који броји 70—80 људи, то су четници Будимира Богдановића.

9. — Питање коња које треба да набавимо велики је проблем за исте, јер на десној страни Лима, тј. на сектору којим смо ми крстарили Сопотница — Водице — Страњани Горњи и Доњи — Мрчковина — Милаковићи — Копривна и ка Јадовник планини, свега смо скупили до сада око 18 коња и то за потребе наше „Саве". Једина могућност за наше даљње операције где још нисмо долазили, а мислимо да није ни VIII Црногорска,[8] а то је југо-источно с десне стране Лима, с. Тутићи — Врбница — Височки — Заумско — Подблаће — Трешњевица — Грагаје ка с. Пожегиње — Јабланово. Тај сектор предлажемо којега би били у стању прочистити у колико се непријатељ налази и скупити коња уколико би их било. Други предлог где би мање коња скупили, а више борбе имали био би на комуникацији Пријепоље — Милошев Дол — жанд. станица Караула. Први предлог када би нам се усвојио свакако мислимо да би успјели на том сектору скупити коња, али до 31. ов. мј. не би били у могућности, зато што су батаљони увијек у разним покретима, скупљању хране и извођењу разних ситних акција. Молимо вас обавестите нас да ли ће VIII Црногорска да обухвати сектор десну обалу Лима од Тутића до Бистрице.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Жежељ'

" О распореду и дејству те бригаде види док. бр. 89 и 90.

" Милан

БР. 100

УПУТСТВО ШТАБА 1. ПРОЛЕТЕРСКОГ КОРПУСА ОД 30. ЈУЛА 1944. ШТАБУ 1. ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ У ВЕЗИ СА ФОРМИРАЊЕМ ИЗВИЂАЧКИХ ЧЕТА ПРИ ШТАБОВИМА БРИГАДА И ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ[1]

Строго поверљиво

ШТАБ
1. ПРОЛЕТЕРСКОГ КОРПУСА
Н.О.В. ЈУГОСЛАВИЈЕ
Број 107
30/УН 1944.

ШТАБУ I ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

У прилогу достављамо:

Под 1. — Преглед формацијског састава чете за везу штаба дивизије[2] и

Под 2. — Преглед формацијског саетава чете за везу штаба бригада[3] и

Под 3. — Преглед опреме чета за везу штаба дивизије и штабова бригада телефонским материјалом и прибором.

Формирање тих чета за везу замишљено је у почетку у обиму у колико се располаже стручним особљем, па ће можда у неком штабу бити формиран само вод и постепено се развити у чету.

Телефонски материјал пристиже постепено и он ће бити додјељиван од стране шефа отсека за везу овог штаба.

Формацијски састав чета за везу одобрио је Врховни штаб, али ће командант изволити према приликама допунити или промјенити исти, обавештавајући о томе овај штаб.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

3 прилога

М. П.

За штаб,
начелник штаба
пуковник
Карло Лалић

[1] Оригинал (писан на машини, латиницом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 37/1, к, 712.

[3] и ' О претходној организацији службе везе у штабовима бригада и дивизија види том IV, књ. 24, док. бр. 1.

' Текст у примедби, као и бројеви: 1 у првој, 2 у осмој и 3. 4 и 5 у деветој рубрици прилога бр. 1 — дописани су мастилом. латиницом.

Прилог бр. 1

ПРЕГЛЕД

формацијског састава чете за везу штаба дивизије у саставу I пролет. корпус.

Редни број	Наименовање	Људи									Коња		Оружја			Примедба
		Официра	Полит. комес.	Пом. полит. комес.	Пол. делег.	Ст. водника	Водника	Мл. водника	Десетара	Бораца	Јахаћих	Товарних	Пушака	Стројница	Пиштоља	
1	Командир	1									1				1	
2	Полит. комесар		1								1				1	
3	Пом. полит. ком.	')		1											1	
4	Водника	2													2	
5	Пол. делегата				2				2)						2	
6	Лесетара								4	=)				4		
7	ТелефЈниста									25			10	7	8	
8	Сигналиста								1	15			6	5	5	
9	Курира								1	8				9		
10	11коном чете							1							1	
11	Вођа радио одеље.-ва							1							1	
12	Радио телегр.								2						2	Он
13	Пом. радио телегр.									2					2	* « 2
14	Радио техничар									1					1	• « - 1
15	Механичар за телеф.								1				1			е 4
16	Послуга генератора									2			2			2.
17	Болничара									3[4])			3			? 1
18	Кувара									2[5])			2			
19	Коњоводаца									10		10	10			
	Свега	3	1	1	2			2	9	68	2	0	34	25	27	
						86					12			86		

ШТАБ
1 ПРОЛЕТЕРСКОГ КОРПУСА
Н.О.В. ЈУГОСЛАВИЈЕ
Кброј 107
ЗО-УИ-1944

Прилог бр. 1

П Р Е Г Л Е Д

формацијског састава чете за везу штаба бригаде у саставу I пролет. корпуса

Редни број	Наименовање	Људи: Официра	Полит. комесара	Пом. пол. к мес.	Пол. делег.	Ст. водника	Водника	Мл. водника	Десетара	Бораца	Коња: Јахаћих	Товарних	Оружја: Пушака	Стројница	Пиштоља	Примедба
1	Командир	1									1				1	
2	Полит. комесар		1								1				1	
3	Пом. полит ком.			1											1	
	Водника	3													3"	
5	Пол. делегата				3								J			
6	Десетара							2[2])	4[1])					6		
7	Телефониста								4[3])	36[3])			10	10	M	
8	Сигналиста											10	12	с		
9	Курира								V)	8')				у		
10	Економ чете							1					1			
11	Вођа радио одељења								1						1	
12	Радио телегр.							1							1	
13	Пом. радио телегр.								1						1	
14	Радиотехничар									1					1	
15	Механичар за телеф.									1			1			
16	Послуга генераторт									2			2			
17	ћолничара									3[5])			3			
18	Кувара									2)			2			
19	Коњоводаца									10		10	10			
	Свега:	4	1		3			4	11	78	2	10	44	28	30	
						102					12			102		

Примедба:

1. 2 за телеф. водове, 1 за вод сигналиста и курира.
2. Један мл. водник и 2 десетара за линијаше, један мл. водник и 2 десетара за телеф. централе.
3. Од тог броја 20 линијаша и 20 телефониста.
4. Овај број предвиђен за бригаде са по 4 батаљона. За сваки даљи батаљон у саставу бригаде повећава се број курира од 1 до 2 курира.

   Исто тако се повећава број телефониста код бригада са више од 4 батаљона и то за сваки батаљон по 5 телефониста више.
5. и 6. или другарице — болничарке или куварице.

ш т АБ
1. ПРОЛЕТЕРСКОГ КОРПУСА
Н.О.В. ЈУГОСЛАВИЈЕ
К. број 107
30. VII 1944.

ПРЕГ

опрема чета за везу у саста

Бр.	НАЗИВ ЈЕДИНИЦЕ	Телеф. централа са 10 Ороjева	Телеф. централа са 5 бројева	Телефонских апарата	Кабела км.	Кабела речног км.	Пењалица	Клијешта комбинованих	Одвртака	Справа за ремље-ње — компл.	Справа за натезање жице — Флашемцуг
1	Чета за везу штаба корпуса	1	1	9	40	1	2	10	10	1	1
2	Чета за везу штаба дивизије	1	1	9	30		2	10	10	1	1
3	Чета за везу штаба бригаде		2	11	30	–	2	11	2	1	1
4	Одељење за везу штаба артил. дивиз.		.	5	10			2	2		-

ш т А Б
I ПРОЛЕТЕРСКОГ КОРПУСА
Н.О.В. ЈУГОСЛАВИЈЕ
К. број 107
30. VII 1944.

Прилог бр. 1

ЛЕД 4

ву I Пролетерског корпуса

Ш	Апарати Герц са акочулатор.	Сигналми барјачићи	Фењери	Радио стан. на комплетна	Волтаметар	Секнрица малих	Ножева џепних	Сигнал. пиштоља	Турпија троугл.	Батерија	
5	2	4» 5	6**	14	20	3	4	6	12	2	7	22	* пари бело-црвено ** за карбид и за петролеј
4	2	4*	6'*	10	20	1	3	4	10	2	5	22	
7	2	12*	8**	10	16	1	7	6	10	7	8	26	
1		4*	2*'	2	5		1	2	5	1	2	12	

БР. 100

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА 2. ПРОЛЕТЕРСКЕ ДАЛМАТИНСКЕ БРИГАДЕ ОД 30. ЈУЛА 1944. ШТАБОВИМА 2, 3. И НИКШИЋКОГ УДАРНОГ БАТАЉОНА ЗА ПОСЈЕДАЊЕ НОВИХ ПОЛОЖАЈА[1]

Ш Т А Б
II. ПРОЛЕТЕРСКЕ ДАЛМАТИНСКЕ
НОУ БРИГАДЕ
Оп. бр.
30 јули 1944 год.

ШТАБУ 2. И 3. БАТАЉОНА II. ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ И ШТАБУ НИКШИЋКОГ УДАРНОГ БАТАЉОНА

Према наређењу Штаба Приморске оперативне групе,[2] наш 2. и 3. батаљон и Никшићки ударни батаљон треба да изврше смјену јединица VI Црногорске ударне бригаде на просторији Стуба—Горње Поље—Луково, са задатком затварања правца Никшић—Шавник, Ннкшић—Горње Пол.е—Пива и Никшић—Стуба—Кусиде.

За извршење предње постављеног задатка

Н А Р Е Ђ У Ј Е М О :

1. — 2. батаљон II Пролетерске далматинске бригаде извршит ће данас тачно у 14 часова покрет са проеторије на којој се сада налази правцем: Кусиде—Стуба—Горње Поље —Луково, на којој просторији се размјеетити смјењујући батаљон VI. бригаде који се на тој просторији налази.

Своје двије чете поставити на просторију Луково, а трећу чету на просторију села Рубежи.

Задатак овог батаљона је затварање правца Никшић—Шавник, постављајући се на положаје Товић—Градац. Својим патролама вршити дубока извиђања у правцу гарнизона Никшић. Одржавати везу са Никшићким батаљоном на просторији Границе—Глибавац.

2. — Никшићки ударни батаљон размјестит ће се на просторију Границе—Глибавац, са задатком затварања правца Никшић—Горње Поље—Пива. контролишући и извиђајући дубљим патролама у правцу гарнизона Никшић, као

[1] Снимак оригинала (писаног на машини, латиницом) у Архиву ВИИ, филм Црна Гора бр. 2/630.

" Редакција то наређење није могла пронаћи.

и села која непријатељ контролише. Овај батаљон одржаваће везу са 3. батаљоном на просторију Стуба.

3. — 3. батаљон II Пролетерске далматинске бригаде размјестити ће се на просторију Стуба—Милочани, са задатком затвараша правца Никшић—Стуба. Дубоким патролама вршити и контролу над селима која контролише и окупатор. Одржавати везу са Бањско-вучедолским батаљоном на просторији Штедим—Кусиде.

4. — Све јединице обратит ће нарочито пажњу на будност и опрезност. ОБ службу развити до максимума и о свим и најмањим покретима и намјерама непријатеља хитно извјештавати. Извјештаје достављати замјенику команданта II. Пролет. далмат. бригаде на просторију Стуба.[3]

Такође прикупљати податке о мањим непријатељским посадама које се налазе око гарнизона Никшић, као и испитати могућност успјешног напада на те посаде. О овим подацима такође најхитније извештавати.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За штаб
Замјеник к-данта капетан.
Бруно Вулетић

[3] О извршењу наређења и распореду батаљона 2. пролетерске далматинске бригаде и Никшићког и бокељских батаљона види том III. књ. 8, док. бр. 352.

БР. 100

БРОЈНО СТАЊЕ ЉУДСТВА, КОЊА И НАОРУЖАЊА 3. ПРОЛЕТЕРСКЕ (КРАЈИШКЕ) БРИГАДЕ 31. ЈУЛА 1944. ГОДИНЕ[1]

ЉУдство

Бројно стање III пролетерске (крај.) бригаде на дан 31.УП-1944

Јединица	НА ЛИЦУ		У РАСХОДУ		ПО СПИСКУ	
	мушких	женсхкх	МЛКМХ	женских	мушкнх	женскик
Штаб бригаде	18	2		–	18	2
I батаљон	167	22	10	4	177	26
II батаљон	134	17	8	3	142	20
III батаљон	140	28	24	3	164	31
IV батаљон	135	18	13	2	148	20
V батаљон	144	17	11	6	155	23
VI батаљон	95	–	9	–	104	–
VII батаљон	115	5	9	–	124	5
Интендантура	47	3	–	–	47	3
Санитет	33	18	–	–	33	18
Топовски вод	15	1	–	–	15	1
Чета за везу	85	10	5	–	90	10
СВЕГА:	1128	143[2]	89	18	1217	159

Политкомесар, К. Бајић'

Начелник - капетан, М.[4] Ђукић

Замј. команданта мајор,

[1] Оригинал (писан на машини, латиницом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 31/б, к. 714.

[3] Погрешно. Треба: 141.

[3] Народни херој Крсто Бајић. Погинуо 23. августа 1944. на Златибору, код с. Негбина.

' Милан

[c] Редакција је изоставила (означивши их тачкицама) колоне у којима је приказана муниција за наведена оружја.

СТОКА

Бројно стање III Пролетерске (крај.) бригаде на дан 31-VII-1944

Јединица	Јахаћих коња	Товарних коња	
		Бојна комора	Комора
Штаб бригаде	8		
I батаљон	2	16	9
II батаљон	2	16	8
III батаљон	2	13	9
IV батаљон	2	14	13
V батаљон	2	11	9
VI батаљон	1	6	5
VII батаљон	3	10	6
Интендантура	3	10	12
Санитет	1	-	19
Топовски вод	-	7	2
Чета за везу			25
СВЕГА:	26	103	117

Политкомесар, К. Бајић

Начелник, капетан М. Ђукић

Замј. команданта мајор,

Н АОРУЖАЊЕ

Бројно стање III пролетерске (крај.) бригаде
на дан 31-УН-1944

САДРЖАЈ	Штаб	I Ударни батаљон	II батаљон	III батаљон	IV батаљон	V батаљон	VI батаљон	VII батаљон	Итендантура	Санитет	Топ. пол	Чета за везу	Свега
Пушака 7,9 мм	5	73	64	46	54	64	7	36	8	7	11	37	412
Пушака 6,5 мм	3	24	15	19	14	9	41	22	12	3	3	25	190
Енглеских пушака								13					13
Пушкомитраљеза 7.9 мм		10	7	11	7	6						1	42
Пушкомитраљеза 6 б мм					2		9	1	1				13
Пушкомитраљеза енглеских . . . 5		1	2			2		4				1	11
Лаких митраљеза 7,9 мм „Шарац"		4	4	5	4	5		1					23
Лаких митраљезз 6,5 мм				1									1
Митраљеза „Бреда" 8 мм					1								1
Стројница	5	17	10	14	9	11	2	27	5	3		9	112
Тешки бацач 80,81 мм	1	1	1	1	1								5
Лаки бацач 45 мм			1										1
Тромблонске пушке		1	1			1							3
Револвера	15	14	18	21	9	19	5	10	7	2		4	124
Бомбе лефанзивне	3	138	120	112	191	124	25	22	20	4	7	58	82'
Бомбе офанЈИВне	2	109	24	107	54	11	20	10	2	3			343
Ракетних пиштоља	1	1	1	1	1								5
Противколских пушака		1	1	1									4
Бацач противколски		1	1	1	1	1							5
Противколски топ 47 мм													1
Телефона						1						10	11
Радно-станица												1	1
Експлозива кг												100	100

Политкомесар,
К. Бајић

Начелник капетан
М. Ђукић

Замј. команданта
мајор,

БР. 89

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА 8. ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 31. ЈУЈ1А 1944. ШТЛБУ 1. ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ О РЕЗУЛТАТИМА БОРБИ НА ПРОСТОРУ ВИСОЧКО—ЗАУМСКО—ПЕЋАРСКА[1]

ШТ АБ
VIII ЦРН. УДАР. БРИГАДЕ
Бр. сл.
31 јула 1944 г.
Положај

ШТАБУ I ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

Положај

У вези ваше добивене заповијести[2] поступили смо по следећем:

1. — Један батаљон поставили смо на простору с. Јасен —с. Змињац—Курило (к. 1315)—с. Стубло,[3] с тим да нападне непријатеља који се је налазио на Средње брдо и онемогући непријатељу прелаз у правцу с. Мокри Луг—Бистрица. Овај батаљон је напао непријатеља на Средње брдо и за први моменат успио да га одбаци, али се непријатељ прибрао и поново наше потиснуо. Непријатељ је на овом сектору имао 5 мртвих који су нађени и више рањених које су одвукли.

2. — Други наш батаљон отишао је правцем Влах (к. 813) на р. Бистрицу—Савино поље—Мојстир—Хум (к. 1270) —Кофрц (к. 1290)—Краље—Баре и даље ка к. 1298, Црни Врх више Заумска.

3. — Трећи батаљон отишао је са брда Самаље (к. 944) за с. Бистрицу—Радојеву Главу—Шоља (к. 1013)—Јабланово —Пожегиње—Боришићи и даље ка к. 1167—к. 1051—к. 1109 и с. Височком.

4. — Четврти батаљон, са двије чете, упутио је једну чету од с. Олује преко р. Бистрице—с. Вољавац—с. Височко, а другу чету од с. Добракова за с. Врбницу, а из Врбнице да се упути за с. Височко.

Наше су јединице отишле правцима, обухватиле и напале непријатеља који се налазио на простору Височко—Заумско—Пећарска. До овога часа наше јединице су убиле

[1] Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ. рег. бр. 26—4, к. 872.
[2] Види док. бр. 84.
' Та је ријеч исправљена мастилом.

I

око 20 Њемаца, међу њима и једног официра, и 1 заробиле. Заплијењена је једна радиостаница, 10 парабелума, 3—4 коња са муницијом, један фотографски апарат и друге ратне спреме.

Непријатељске снаге су на овом сектору око 200 Њемаца са нешто милиције и четника, располажу са 2 т. бацача и више аутоматских оруђа.

Борбеност код бораца и руководилаца била је на примјерној[4] висини.

Упућујемо вам заробљеног Њемца.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

М. П. За Штаб
командант - п.пуковник,
Блажо Марковић

Р.5. Непријатељ је на овом сектору испресијецан на мање групе.

БР. 90

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА 8. ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 2. АВГУСТА 1944. ШТАБУ 1. ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ О РАЗБИЈАЊУ НЕПРИЈАТЕЉА НА ПОЛОЖА.ТИМА ПЕЋАНСКА—ЗАУМСКО—ВИСОЧКО—БАРЕ[1]

Ш Т А Б
VIII ЦРН. УДАР. БРИГАДЕ
Бр. СЛ. .
2-УШ 1944 г.
Положај

ШТАБУ I ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

Положај

У борбама које је водила наша бригада са Њемцима, четницима и милицијом у времену од 30 јула до 1 августа, успјело нам је да исте разбијемо, једним дијелом уништимо,

[4] Ријеч „примјерног" написана је мастилом.

[1] Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 6—9, к. 872.

а остатак протјерамо са положаја Пећарска—Заумско—Високо—Баре и да овим положајима овладамо.[2]

Непријатељске снаге на овим положајима биле су до 250 Њемаца и 300—400 милицајаца и четника. Непријатељ је на овим положајима био израдио врло модерне фортификацијске објекте.

У паничном бјегству, остављајући скоро сав ратни материјал и комору, неуништени дио непријатељских снага задржао се на положајима: Травњак—Озрен—Мачковац—Јеленак—Гиљево—Средње брдо—Врх.

Непријатељски губитци на овом сектору били су преко 50 мртвих Њемаца, међу којима је нађено 5—6 официра и више подофицира, као и велики број рањених, и 5—6 четника и милицајаца погинулих.

Заробљени су: 5 Њемаца, од којих су 2 стријељани а 3 спроведени наслову, 10 талијанских војника, 1 Рус који вам се упућује и 9 четника које смо предали Команди мјеста Б. Поље.

Наши губитци: 4 мртва друга и 6 рањених, међу којима 1 теже рањен.

Заплијењен је слиједећи ратни материјал: 5 „Шараца", 1 тешки и 3 лака бацача, 30 пушака, 10 парабелума, 1 радиостаница, око 35.000 метака, 2 машингевера, 1 противавионски митраљез, 1 митраљез „Шварцлозе", без затварача, 2 фотографска апарата, 1 исправно моторбицикло, 15 натоварених коња са разном спремом — материјалом, хране, казана, ранчева, шатора, ћебади итд.

На непријатеља који се налази на Средње брдо—с. Врх упутили смо синоћ један наш батаљон ојачан са неким позадинским јединицама. Исход борбе није нам још познат.

Држање бораца и руководиоца у овој борби било је добро.

Распоред бригаде је следећи: Врбница—Ланишта—Црни Врх—Баре—Кофрц—р. Бистрица—с. Стубло—Курило—Ивањско ждријело—с. Јасен—Затон—Лим.

Штаб бригаде налази се дијелом код Б. Поља, а дијелом у с. Заумско.

Бригадна болница и интендантура у с. Потрк.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Помоћник полит. комесара-капетан, Командант-п.пуковник,
Божидар Брајовић Блажо Марковић

М. П.

[2] Види извјештај 8. бригаде од 31. августа 1944 (док. бр. 88 у овој књизи).

П. С. Питање папира још увијек нам је нерешив проблем, те ако сте добили, молимо да нам пошаљете нешто папира.

Такође нијесмо добијали никаквог пропагандног материјала, књига и др., а говори се да је за све бригаде стигло тог материјала (Изабрана дјела Лењинова и др.). Од свега тога ми нијесмо добили ништа.

Изгледа да је код I Пролетерског корпуса стигао неки материјал за XXXVII дивизију. Молимо да подејствујете да нам се изда одговарајући дио, јер је штета чекати док се дивизија врати или нам буде била ближе.

Ако илате, пошаљите на.ч 80—100 упитника за уношење података војно-политичких руководиоца.

БР. 91

НАРЕДБА ШТАБА 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 3. АВГУСТА 1944. О ПОХВАЛИ ИЗВИЂАЧКОГ БАТАЉОНА КОРПУСА ЗА УСПЈЕШНО ИЗВРШЕНИ ЗАДАТАК У КАТУНСКОЈ НАХИЈИ[1]

НАРЕДБА БР. 462

ШТАБА II УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 3 АВГУСТА 1544 ГОДИНЕ

Извиђачки ударни батаљон овога Корпуса добио је задатак у Катунској Нахији да крене поред Цетиња ка Будви и Црмници, да извиди непријатељске снаге и по повратку да о томе поднесе извјештај.

На томе путу сударио се је 10 јула са њемачко-четничком колоном код села Бата у Цуцама, с. и. од Рисна. Послије деветочасовне борбе, непријатељ је дијелом уништен, а дијелом је побјегао у паници на све стране.

У овој акцији убијено је: 20 Нијемаца и 25 четника.

Заробљено: 9[2] Нијемаца, 1 четник и 1 њемачки официр.

Заплијењено: 4 шарца, 1 митраљез, 1 тромблон са 300 бомби, 4 шмајсера, 6 пиштоља, 3 аутоматске пушке, 2 двогледа, 4.000 метака и друге спреме.

Послије ове врло успјешне акције, батаљон успјешно прелази све до Ћеклића, разбија на томе путу више мањих

[1] Оригинал (писан на машини. латиницом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 20—4, к. 400.

[2] У тој борби заробљено је 11 Нијемаца (види том 3, књ. 8, док. бр. 28). Нијемци су припадали 363. пуку 181. дивизије (види Архив ВИИ, рег. бр. 47—4, к. 73).

четничко-њемачких групица, прикупља врло корисне податке о непријатељу и, завршивши тако у потпуности добивени задатак, пребацује се на нови сектор.

Због оваквог успјешног рада и храброг држања бораца и руководилаца поменутог батаљона,

ПОХВАЉУЈЕМО

Извиђачки ударни батаљон овога Корпуса, очекујући да и даље настави свој рад са оваквим еланом, храброшћу и упорношћу и жељом да се за овим примјером поведу и остале наше младе јединице.

Предњу наредбу саопштити пред стројем свима јединицама овога Корпуса.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
пуковник,
Радоје Дакић

М. П

В. д. команданта
генерал-мајор
Радован Вукановић

ДОСТАВЉЕНО:
— Штабу III и XXIX НОУ дивизије,
— Штабу Приморске оперативне групе,
— Штабу Артиљеријске групе ов. Корпуса,
— Штабу Извиђачког ударног батаљона,
— Штабу Пратећег батаљона ов. Штаба,
— Штабу VIII Црногорске НОУ бригаде,
— Војној области ов. Корпуса.

Бр. 118/44[3]

Достављено свима јединицама ове бригаде на саопштење, концепт

У акта.

7-УШ-1944 г.
положај

За Штаб,
начелник-капетан,
Војин Ђоровић

* Дописано на полеђини црвеним словима, ћирилицом.

БР. 100

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 5. АВГУСТА 1944. ВАЗДУХОПЛОВНОЈ БАЗИ ЗА ПРЕДУЗИМАЊЕ ПОТРЕБНИХ МЈЕРА У СЛУЧАЈУ НЕПРИЈАТЕЉСКОГ НАПАДА[1]

Књига депеша 53 депеше
II Корпуса 1944 год.
Бази бр. *3-*

1. Последњих дана непријатељска извиђачка авијација постаје активнија. Није искључен покушај Њемаца да изврше ваздушни десант на ту базу,[3] или да је јаче бомбардују- У циљу предузимања мјера заштите

Наређујемо:

1. Осматрање и јављање

а. Штаб те базе биће у сталном контакту са штабом Пратећег батаљона и скупа организујте службу осматрања неба и брзог јављања.

6. Нарочито бити опрезан у свануће.

е. О свакој појави непријатељске авијације хитно извјештавати овај штаб. 06. отсјек.

2. Пасивна заштита

а. Одмах ископајте ровове за склањање људства са базе. Исте добро маскирати.

б. Материјал са базе да се одмах уттуђује јединицама, а никакве магацине не стварати на базама.
У сваком случају пре зоре летилиште мора бити чисто и не смије се разликовати од околине.

3. Активна заштита

а. Организовати тучење непријатељских нисколетећих авиона унакрсном ватром.

[1] Оригинал (писан руком, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 15—2, к. 394.

' Односи се на Ваздухопловну базу 2. ударног корпуса у селу Негобуђи.

" Десант није извршен на ту базу.

б. На случај десанта прикупите све људство. Одмах нападајте непријатеља док се још није снашао и тежите га уништити, или бар опколити и сабити до доласка наших појачања.

За Штаб Корпуса
начелник, ген. мајор
Р.[4] Хамовић

5-УШ-44 у 16ħ

БР. 93

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 11. АВГУСТА 1944. КОРПУСНОЈ ВОЈНОЈ ОБЛАСТИ ЗА ПРЕДУЗИМАЊЕ СТРОГЕ ПРИПРАВНОСТИ У СВИМ ПОДРЕЂЕНИМ УСТАНОВАМА[1]

КОРПУСНОЈ ВОЈНОЈ ОБЛАСТИ

Јаче немачке снаге из Грчке дошле су до Пећи—Сјеница." Оне иду даље.

Очекујемо привремене испаде на нашу просторију.

Наређујемо:

1. Још ноћас наредите строгу приправност базама, подручјима и другим вашим установама.

2. Хитно се ослободите баласта. Све непотребно добро склонити. Будите од ноћас будни и да можете брзо кренути ако би устребало.

3. Људство држите на окупу.

4. Извештавајте нас о свим промјенама одмах.

5. О овоме одмах извијестити Блажа Јовановића,[3] Президијум[4] и Вељка Мићуновића.

6. Све у вези са припремама радити шифром.

11. VIII. 1944. г.
у 24 сата
примио: Ђоко Мирашевић.

Начелник Корпуса
Раде[5]

*** Раде**

[1] Оригинал (писан мастилом, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 15—2, к. 394.

[2] О развоју догађаја на сектору 2. ударног корпуса НОВЈ од 11. до 20. августа 1944. види том III, књ. 8, док. бр. 61, 63, 65, 70, 71, 74, 77, 78, 79 и 83.

[3] Секретар Нокрајинског комитета КПЈ за Црну Гору и Боку.

[4] Односи се на Президијум Црногорске антифашистичке скупштине.

[5] Хамовић . .

БР. 100

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА 2. УДАРНОГ КОРПУСА ОД 13. АВГУСТА 1944. ПОТЧИЊЕННМ ЈЕДИНИЦАМА ЗА ПРЕДУЗИМАЊЕ МЈЕРА ПОВОДОМ НЕПРИЈАТЕЉСКЕ ОФАНЗИВЕ НА ОСЛОБОЂЕНУ ТЕРИТОРИЈУ[1]

ЗА III, I, XXIX ДИВИЗИЈУ И ПРИМОРСКУ ГРУПУ

Непријатељ јачим снагама данас продро у Андријевиду од правца Пећ.[2]

Према обавештењима из разних извора, непријатељ се спрема да нас нападне и са других праваца.

У ту сврху сконцентрисао се је у Пећи, Митровици, Сјеници, Пријепољу, Пљевљима, Подгорици, Данилов Граду и Никшићу.

НАРЕЂУЈЕМ:

1) I дивизија остаје на досадашњем задатку, тј. затварање праваца од Пљеваља и Пријепоља ка [Црној] Гори. VIII бригада и даље остаје у области Бијелог Поља под командом ове дивизије. Под командом VIII остаје II италијанска бригада.

Обратити нарочиту пажњу правцу Пљевља—Његобуђа.

2) III дивизија: са двије бригаде затвара правце од Андријевице [ка] Трешњевику и од Берана ка Бјеласици.[3]

Овај распоред узети поступно и према ситуацији.

Успоставите тијесну везу и сарадњу међу бригадама.

I и IV италијанску бригаду употребите према нахођењу.

Артиљериску групу стављамо под вашу команду.

Са једном бригадом затворите правац од Подгорице ка Лијевој Ријеци, с тим што ћете 1 батаљон оријентисати десном страном Мораче са задатком затварања правца ка Трмање и Ровца, и одржавања везе са Зетским одредом.[4]

3) Приморска група: Са једном бригадом затвориће правац Никшић—Шавник водећи рачуна о правцу ка Жупи. Са осталим снагама дејствовати на комуникацији Никшић—Вилусе—Грахово.[5]

4) XXIX дивизија дејствује у Херцеговини.

5 Обезбиједите радио везу са овим Штабом.

'• Оригинал депеше (писан мастилом, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 15—2, к. 393.

[2] Види док. бр. 93, напомену бр. 2 и док. бр. 144, напомену 510.

[3] Види том III, књ. 8, док. бр. 61 и 62.

*** Види том III, књ. 8, док. бр. 63.**

' Види том III, књ. 8. док. бр. 65.

6) Активирајте рад извиђачких јединица, бити врло будан и у борби више тежити бочним и леђним нападима!

7) Рушити све комуникације.

8) Неборачком становништву скренути пажњу да се склања од друмова из рејона где се воде борбе.

13. VIII. 1944.

Генерал-мајор
Радован[0]

Депеше примили:
за III дивиз. Нико Јовићевић у 2,24 сата
за I дивиз. поруч. Мишо Данон у 4.30 сати
за XXIX дивизију Маровић Иво у 4.30
за Приморс. групу

БР. 95

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА 8. ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 14. АВГУСТА 1944. ШТАБОВИМА БАТАЉОНА И ШТАБУ 2. ИТАЛИЈАНСКЕ БРИГАДЕ ЗА ПОСЈЕДАЊЕ ПОЛОЖАЈА НА ЛИЈЕВОЈ ОБАЛИ ЛИМА[1]

ШТ АБ
VIII ЦРН. УДАР. БРИГАДЕ
Стр. **ПОВ.** бр. **СЛ.**
14 августа 1944 г.
Положај
у 0,30 часова

ШТАБОВИМА БАТАЉОНА ОВЕ БРИГАДЕ И ШТАБУ II ИТАЛИЈАНСКЕ БРИГАДЕ

Положај

Од Штаба I Пролетерске дивизије добили смо депешу следеће садржине:

„Непријатељ избио на Трешњевик. Наше јединице са беранског сектора ноћас ће се повући на леву обалу Лима. Ваше батаљоне повуците на леву обалу Лима на ранији сектор. Исто тако и италијанске батаљоне. У десно држати везу

[0] **Вукановић**

[1] **Оригинал (писан на машини. ћирилицом) у Архиву ВИИ. рег. бр. 37—1. к. 872.**

са јединицама II Ударног корпуса ка Бјеласици а у лево са нашом XIII".

У вези горњега

НАРЕЂУЈЕМО :

1. — Италијански батаљони који се налазе на десној обали Лима најхитније ће се пребацити на лијеву обалу Лима и посјести положаје које су раније држали, с тим што ће се развући још у лијево низ Лим и хватати везу са нашим 2. батаљоном у Равној Ријеци (ушће Љубовиће). Десно одржавати сталну и чврсту везу са јединицама II Ударног корпуса (IX Црн. бригадом).

2. — Наши батаљони најхитније ће се пребацити на лијеву обалу Лима и посјешће положаје и то:

а) 1. батаљон од јединица XIII бригаде[2] (с. Гостун) па до села Поткрајци,

б) 3. батаљон од с. Поткрајци до Брдо (Џафино брдо),

в) 4. батаљон од Џафина брда до моста на цести Б. Поље—Равна Ријека јужно од Б. Поља (одмах до расадника) и

г) 2. батаљон од поменутог моста до ушћа р. Љубовиће у Лим.

3. — Сви батаљони, као и II Итал. бригада, одржаваће сталну и чврсту везу са јединицама десно и лијево од себе. 2. батаљон нека обрати нарочиту пажњу на одржавање везе са II Итал. бригадом.

4. — Покрет извршити одмах, најкраћим правцем, на одређене положаје и по заузећу положаја обезбеђивати се и осигуравати онако како смо то раније вршили — непосредна одбрана р. Лима, имајући у виду то да је Лим газан скоро на свим мјестима.

5. — Сви батаљони наше бригаде оставиће на погодним тачкама патроле — извиђачка одељења која ће да прате покрете и рад непријатеља, повлачећи се благовремено ка својим јединицама. Овим одељењима штабови батаљона ће дати одређене задатке у духу горњега. Ове патроле оставиће батаљони на узвишеним тачкама, одакле могу пратити покрете непријатеља, као на пр. 4. батаљон на Оброву и сл.

6. — Покрет и посједање нових положаја извршити у потпуном реду, водећи рачуна о заштити из ваздуха.

7. — Штаб бригаде и бригадни санитет налазиће се у с. Окладе.

8. — За сада у с. Окладе налазиће се и бригадна болница и интендантура.

*** Односи се на 13. бригаду 1. пролетерске дивизије.**

9. — По извршеном пребацивању и посједању нових положаја доставити одмах извјештај са детаљним податцима о непријатељу и својим јединицама.[3]

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар-мајор,
Јокаш Брајовић

М. П.

За команданта
начелник-капетан,
Војин Ћоровић

П. С. Штаб 3. или 1. батаљона обавијестиће о овоме замјеника команданта, а штаб 4. или 2. батаљона команданта бригаде, који се тамо налазе.

БР. 96

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА 8. ЦРНОГОРСКЕ БРИГАДЕ ОД 14. АВГУСТА 1944. ШТАБУ 2. ИТАЛИЈАНСКЕ БРИГАДЕ ДИВИЗИЈЕ „ГАРИБАЛДИ" ЗА ПОСЈЕДАЊЕ ПОЛОЖАЈА ВРАПЧЕ ПОЉЕ—МАЈСТОРОВИНА—БРСКОВО—ТАРА[1]

Ш Т А Б
VIII ЦРН. УДАР. БРИГАДЕ
Бр. **СЛ.**
14-УШ-1944 г.
Положај

ШТАБУ **II** ИТАЛИЈАНСКЕ БРИГАДЕ

Положај

У вези најновијег наређења Штаба III дивизије[2] а према моменталној ситуацији на сектору Бјеласица—Колашин—Матешево,[3] ваша бригада треба да посједне и брани положаје Врапче Поље (ушће р. Љубовиђе у Лим)—Побирница (к. 752)—Мајсторовина—јужно од с. Ракита—Лисичине (к. 1123)—Медено гумно (к. 1321)—Брсково—Бјелојевићи—Тара.

На овој линији положаја ваше бригаде распоредите батаљоне како је најбоље. Ми мислимо да би требао распоред

" Види док. бр. 97 и 98.

[1] Оригииал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 34/1. к. 872.

' Редакција није пронашла то наређење.

*** Види том III, књ. 8, док. бр. 61, 63, 65, 66, 67 и 70.**

ваше бригаде да изгледа овако: један батаљон Врапче Поље —Мајсторовина, који ће одржавати најчвршћу и сталну везу са нашим 2. батаљоном код ушћа р. ЈБубовиће у Лим, један батаљон од Мајсторовине јужно од с. Раките закључно са Лисичином (к. 1123) и један батаљон од поменуте коте па до р. Таре, гдје треба да се веже са нашим јединицама десно, не знамо које се јединице и гдје се налазе десно, али је потребно да се повежете и одржавате сталну и чврсту везу десно као и поједини батаљони између себе и са нашом бригадом како је наведено. Штаб бригаде могао би бити негдје око Слијепач Моста.

Непријатељ је у току јучерашњег дана заузео Беране и Трешњевик и надире и угрожава Колашин. Наше јединице задржавају непријатеља и воде борбе на положајима источно од Колашина — негдје око Кључа.

Непријатељ вјероватно наступа и низ Лим у правцу садашњих ваших положаја као и у правцу Бјеласице пл. те услед овакве ситуације на томе дијелу положаја намеће се најхитнија потреба да пребаците вашу бригаду на наведеном сектору, те да би тако благовремено затворили тај правац а и ви се извукли из клина, јер је увучена у непријатељске положаје, па постоји бојазност од опкољавања и уништавања. Овоме посветити пуну пажњу како у будности на положајима, тако и у брзини извођења и свега другог. Тајност нека буде заступљена.

По пријему овога наређења одмах нас извијестите о моменталној ситуацији код вас, а по заузећу нових положаја такође нас одмах извијестите о ситуацији на том дијелу положаја, распореду ваше бригаде и мјесту штаба бригаде.

Одмах упутите потребан број ваших курира са нашим који ће се вратити. Ми се налазимо — Штаб бригаде у с. Окладе.

Извијестите нас о часу пријема овога наређења и исто потврдите.

Посиједање нових положаја извршити најхитније, у сваком случају у току ноћи.[4]

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар-мајор,
Јокаш Брајовић

Командант-п.пуковник,
Блажо Марковић

' Види док. бр. 97.

БР. 100

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА 8. ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 14. АВГУСТА 1944. ШТАБУ 1. ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА НА ПОЛОЖАЈИМА ЛАНИШТА—БАРЕ—КОФРЦ И О ПОСЈЕДАЊУ ПОЛОЖАЈА НА ЛИЈЕВОЈ ОБАЛИ ЛИМА[1]

Ш Т А Б
VIII ЦРН. УДАР. БРИГАДЕ
Бр. СЛ.
14-УШ-1944 г.

ШТАБУ I ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

Положај

Ноћу 13/14 ов. мј. наш 1. и 3. батаљон извршили су повратни напад на непријатеља, који је у току јучерашњег дана успио овладати положајима Ланишта—Црни Врх—Крагујевац—с. Баре—Крље—Кофрц. Напад је био енергичан и дрзак за непријатеља од стране наших батаљона. Исти су нападом успјели повратити у току дана изгубљене положаје, наневши непријатељу приличне губитке. У селу Барама непријатељ је имао 2 тенка, који је у многоме омогућио[2] да се непријатељ потпуно разбије.

На сектору нашег 2. батаљона и италијанске бригаде[3] наши су извршили напад и то јуче око 18 часова и данас у зору. На овом дијелу сектора непријатељу су нанешени тешки губитци. П. митраљеска одељења 2. батаљона привукла су се непријатељу на блиском остојању, а исти се одмарао, те су отворили снажну ватру, наневши непријатељу заиста тешке губитке. До 9 часова данас непријатељ није успио овладати на сектору 2. батаљона и италијанске бригаде ниједним нашим положајем. Такође на сектору нашег 1. и 3. батаљона непријатељ је задржан, те моментална ситуација на сектору наше бригаде није нам диктовала да се повлачимо са положаја које смо држали.

[1] Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 29—4, к. 872.

' Овај део реченице треба да гласи: „... који су у многоме онемогућили..."

[8] Односи се на 2. бригаду италијанске дивизије „Гарибалди" (види док. бр. 96).

Ваше наређење од синоћ[4] (око пола ноћи) смо извршили и дали смо батаљонима у задатак непосредну обалу р. Лима од Гостуна до ушћа р. ЈЊубовиђе као и сектор италијанске бригаде од ушћа Љубовиђе па уз Лим до Штитара.

Наши батаљони оставили су мања извиђачка одељења, која ће одржавати додир са непријатељем и пратити његове покрете, на згодним мјестима поставити се у засједу и сл.

Сада моментално и од 12 часова не чује се никаква борба. Јутрос је непријатељ тукао наше положаје јаком артилеријском ватром.

Непријатељ који наступа и напада наше јединице, према досада прикупљеним податцима је јачине око 6—7 стотина Њемаца, са толико ако не и више муслиманске милиције и врло мали број четника. Наоружан је са 2 топа, 5—6 тешких бацача, 2 тенка на сектору 1. и 3. батаљона, док тенкови који се налазе на сектору 2. батаљона и италијанске боигаде нијесу се активно залагали у борби.

Морал и држање непријатеља није најбољи, али их артиљерија пуно потпомаже и подиже њихов морал.

Скоро сав православни живаљ са десне стране Лима прешао је овамо.

Пошто смо добили радио-станицу (американску), а у вези вашег обећања молимо вас да нам пошаљете радио-телеграфисту, пошто ми у бригади немамо лице за то погодно.

Упућујемо друга Шекуловића Рајка, којега треба оспособити за шифранта.

У борбама вођеним јуче и прекјуче ми смо имали 1 теже рањеног друга.

Молнмо вас да нас обавијестите о ситуацији на осталим секторима.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар-мајор,
Јокаш Брајовић

Командант-п.пуковник,
Блажо Марковић

*** Штаб 2. ударног корпуса 13. августа 1944. је наредио (преко Штаба 1. пролетерске дивизије) да се 8. црногорска НОУ бригада пребаци на лијеву обалу р. Лим (види док. бр. 146; Операцијски дневник 2. ударног корпуса НОВЈ).**

БР. 98

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА 8. ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 18. АВГУСТА 1944. ШТАБУ 1. ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ О ДОЛАСКУ НА ПРОСТОРИЈУ БУЈАЦИ — КРУПИЦЕ[1]

ШТАБ
VIII ЦРН. УДАР. БРИГАДЕ
Бр. СЛ.
15-УШ-1944 г.

ШТАБУ I ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

Положај

Извјештавамо вас да смо са бригадом стигли, према добивеном наређењу,[2] на просторију с. Бујаци — с. Крупице. У поменуто село стигли смо са два батаљона, бригадном болницом и интендантуром у 19 часова, док друга два батаљона стигла су у 20,30 часова, гдје смо се и смјестили.

Исто тако извјештавате се да је и болница XXXVII дивизије стигла у с. Бујаци.

У селу Бујаци налази се и ваша болница, те су остале за смјештај болнице XXXVII дивизије само двије куће, а болница је прилично велика — преко 200 другова-ца, те уколико би се овдје задржали, молимо вас да нам одредите села за смјештај болница наше и XXXVII дивизије као и бригаде.

У току дана код нас није било ничега новијег и марш је извршен у приличном реду.

Доставите нам знаке распознавања.

Молимо за обавјештење о ситуацији на нашем локалном сектору, као и на осталим секторима.

Штаб бригаде се налази у с. Крупице, у кући Новака Терзића.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
командант- п.пуковник,
Блажо Марковић

[1] Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 31—4, к. 872.

*** Редакција наређење није пронашла. Оно је вјероватно услиједило по директиви Штаба 2. ударног корпуса да се 1. пролетерска дивизија прикупи јужно од Пљеваља ради заштите правца ка Лекертари и. евентуално, ради пробијања сјеверно од Пљеваља (види док. бр. 144).**

БР. 100

НАРЕЂЕЊЕ ЗАМЈЕНИКА КОМАНДАНТА 2. ДАЛМАТИНСКЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ОД 15. АВГУСТА 1944. ШТАБОВИМА 2. И 3. БАТАЉОНА И ШТАБУ НИКШИЋКОГ УДАРНОГ БАТАЉОНА ЗА ПОЈАЧАЊЕ БУДНОСТИ НА ПОЛОЖАЈИМА И ХИТНО ОБАВЈЕШТАВАЊЕ О СВИМ ПРОМЈЕНАМА[1]

ЕРУНО ВУЛЕТИЋ
Стр. бр. сл.
15 август 1944 г.
Стуба

ШТАБУ 2. И 3. БАТАЉОНА П. ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ И ШТАБУ НИКШИЋСКОГ УДАРНОГ БАТАЉОНА .

Ситуација: Непријатељ врши концентрацију својих снага на просторији Иећ — Митровица — Пријепоље — Пљевља — Подгорица и дјеломично у Никшићу. Од правца Пећи непријатељ је почео са нападом и то са јачим снагама и надире према Андријевици. Очекује се да ће непријатељ да предузме и са осталих горе наведених концентрацијских просторија офанзивне покрете на нашу ослобођену територију.[2]

У самом Никшићу не осјећа се нека јача концентрација непријатељских снага, али постоји вјероватноћа да се непријатељ концентрише на просторији Подгорица —Данилов Град, одакле ће предузети офанзивне покрете, с разлога да ови офанзивни покрети не буду откривени, и да нанесе изненађење нашим јединицама.

Дјелови II. Пролетерске бригаде са бокељским батаљонима налазе [се] на просторији Спила — Вилуси — Броћанац, затварајући правце Требиње — Вилуси, Грахово — Вилуси и Билећа — Вилуси.

Наш 2. и 3. батаљон и Никшићки у.[3] батаљон налазе се на просторији Стуба — Штедим — Кусиде — Крушчица, затварајући правце Никшић — Трубјела, Никшић — Стуба и Трешњево — Трубјела.

Јединице VI. Бригаде затварају правце Никшић — Пива и Никшић — Шавник.

[1] Снимак оригинала (писаног на машини, латиницом) у Архиву ВИИ, филм Црна Гора бр. 2/639.

*** О догађа^има на тим подручјима види том III, књ. 8. док. бр. 61, 65, 78, 79 и 83.**

" ударни

Штаб Приморско оперативне групе издао је наређење за строгу будност и опрезност, да би спријечили свако изненађење од стране непријатеља.

У вези овога наређујемо:

1. — 3. батаљон II. Пролетерске бригаде остаће на својој досадашњој просторији[4] са истим задатком као и до сада. Чврсто се везати лијево са јединицама VI. бригаде, а десно са Никшићким батаљоном. Обратити нарочиту пажњу на контролу поља које га дијели од Никшићког батаљона.

2. — Никшићки у. батаљон распоредит ће се на просторији Штедим — Кусиде, са задатком затварања правца од Никшића као и контроле правца према Орлина — Будош. Својим дјеловима извиђати комуникацију Никшић — Данилов Град. Одржавати *сталну везу* са извиђачким батаљоном[5] који се налази на просторији Катунске нахије, негдје око Убала Чезских.

3. — 2. батаљон II. Пролетерске бригаде остаће на својој досадањој просторији® са задатком затварања правца Јабука — Трубјела, Трешњево — Трубјела, контролишући и правац према Броћанцу, одржавајући сталну везу са извиђачким батаљоном и од њега се извјештавати о ситуацији према Катунској нахији.

4. — Све јединице ће развити об. службу до највећих мјера, благовремено сазнавајући све намјере и покрете непријатеља.

5. — Све извјештаје достављати у Стубу. Извјеиггаје достављати најмање једанпут дневно. Јединице код којих се налази телефон могу достављати извјештаје преко телефона.

6. — Скрећем пажњу јединицама на највећу будност и опрезност, јер ни у ком случају не смије доћи до изненађења, нити непријатељ смије да изврши било какве покрете а да ми о томе не будемо обавјештени.

СМРТ ФЛШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

КАПЕТАН,
Бруно Вулетић

[4] **и " Види том III, књ. 8, док. бр. 353.**

*** Односи се на Извиђачки батаљон 2. ударног корпуса, који се тада налазио у Катунској нахији.**

17"

БР. 100

ИЗВОД ИЗ ОПЕРАЦИЈСКОГ ДНЕВИИКА 6. ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ЗА ПЕРИОД ОД 1. ДО 15. АВГУСТА 1944. ГОДИНЕ[1]

ИЗВОД ИЗ ОПЕРАЦИЈСКОГ ДНЕВНИКА

VI Црногорске ударне бригаде за вријеме од 1—15 августа 1944 год.

Датум, стање времена, мјесто	Састав и бројно стање		САДРЖАЈ
1 август.			1 батаљон стигао у Меоце у 10 часова гдје се одмарао и спремао за будући задатак. У току ноћи извршио покрет у циљу заузимања непријатељских положаја Богмиловићи — Обадов Бријег и с. Ржиште.
Ведро. Штаб Бр. у покрету.	Официра	81	
	п.официра	46	
1 б. Бијеле Пољане — Меоце,	бораца	538	
	пушака	553	
2 б. Орани До.	п.митраљ.	40	2 *батаљон* извршио покрет правцем Орани До — комуникација Никшић — Даниловград у циљу ликвидације непријатељских упоришта на томе сектору, Загорку, Кујави и Творилу. У току самога покрета задатак се овоме батаљону измијенио с тим што је непријатељ посио нове положаје на следећим упоришћима: на Богмиловићима се налазило 200 Њемаца и четника, на Милојевићима 22 Њемца, на Богетићима, Планиници и Стубици око 4—500 Њемаца и четника. Батаљон је у 3,30 часова обухватно напао непријатељско упориште Милојевиће.
3 б. Луково — Бршно — Кунак.	т. митраљ.	10	
	„Шараца"	12	
4 б. Љескови Доли.	л. бацача	5	
	тешких бац.	3	
	коња	177	3 батаљон извршио покрет у 16 ч. правцем Бршно — Кунак у циљу ликвидације непријатељ-

[1] **Документ (писан на машини, ћирилицом) у Архиви ВИИ, рег. бр. 25—2/1, 358.**

		ских снага на Стубици и Повији, као и да истовремено садејствује осталим батаљонима у извршењу задатка. Кроз с. Кунак батаљон је ступио у борбу коју су му наметнули четници нападајући га са леђа. *4 батаљон* добио је задатак да нападне на непријатеља на Богетићима и истог ликвидира на Богетићима и Добрушку цркву. Услед прилично велике даљине и немања водича, батаљон није стигао на вријеме на извршење задатака.[2]
2 август. Промјењиво. Штаб Бриг. Јаворов До. *1 бат.* Богмиловићи — Обадов Бријег. *2 бат.* Милојевићи. *3 бат.* Бухавице. *4 бат.* Бијелића Воде.	Без промјене.	1 батаљон извршио је напад на непријатељске положаје Селиште — Богмиловићи и исте заузео. Непријатељ је са ових положаја отступио у паничном бјегству у правцу Даниловграда. Непријатељ је имао 22 мртва и 12 рањених. Наши губитци 1 мртав. Према исказима једног заробљеног четника, Њемци су одвукли један камион мртвих и рањених за Даниловград. Истога дана је заузет Обадов Бријег. Непријатељ је имао 8 мртвих и 6 рањених. Наших губитака није било. Заплијењен је следећи ратни материјал: 1 машинка, 2 револвера, 1 резервна цијев од „Шарца", 23 ручне бомбе, 20 шаторских крила и 6 чутурица. 2 батаљон напада на њемачку посаду на Миљевиће са двије

' На комуникацији Даниловград—Никшић тада су де^ствовали дијелови 363. пука њемачке 181. дивизије, ојачани италијански 111. и 72. батаљоном „Црних кошуља" и четницима из Никшића и Даниловграда (види Архив ВИИ, рег. бр. 30 и 31—4а, к. 73 А).

чете, док са једном четом затвара правац од Богетића. У првом налету напад није успио, већ су наши одбачени на полазне положаје. Послије тога двије чете овога батаљона су потпуно блокирале непријатеља и постепено стезале обруч. Непријатељ је покушао да интервенише од правца Богетића, али је све њихове намјере осујетила чета овога батаљона. Батаљон око 10 час. успијева да ликвидира непријатеља са бомбашким одјељењем и пушкомитраљесцима.

Наши губитци 2 лакше рањена.

Непријатељски губитци 21 мртав.

Заплијењен је следећи ратни материјал: 3 „Шарца", 3 машинке, 5 „Парабелума", 4 двогледа, 2 полуаутоматске, 1 тромблонка и 8 обичних пушака, 1 дурбин за прецизно гађање, 4—500 метака. Послије извршене акције батаљон се припрема за ликвидацију Кујаве у којој су сконцентрисане све непријатељске банде са комуникације.

3 батаљон примио је неочекивано борбу у јачини од једне четничке бригаде са свих страна, док са сјевероисточне и источне стране терен је био непроходан, тј. Острошка Греда. Батаљон је био оптерећен са коморама и пратећим водом, тј. укупно око 40 коња. Батаљон се врло добро снашао постављајући се у кругу према непријатељу и отпочео са борбом. Један вод овога батаљона јуришом је заузео једну чуку и тиме омогућио извлачење коморе у правцу Бухавица. Борба је била жесто-

ка и жилава али, захваљујући борбености и одлучности бораца и руководиоца, непријатељ није постигао жељени циљ. Одмах послије извлачења коморе батаљон се по дјеловима, водећи борбу, извлачио на брдо. Било је наших другова који су остали у шкрипу све до сјутрадан, па су се тек тада повезали са јединицама.

Наши губитци: 1 друг и 1 другарица мртви.

Непријатељски губитци: 8 мртвих и 6 рањених.

4 батаљон у 22 часа извршио напад на непријатељско упориште Вардиште и ликвидирао га са бомбашким одјељењима.

Наших губитака није било.

Непријатељ је имао 5 мртвих и 2 рањена и у паничном бјегству отступио у правцу Никшића.

3 август.

Врућина.

Штаб Бр. без промјене.

Официра 80
бораца 534
пушака 565

1 б. Богмиловићи — — Обадов Бријег.

1 батаљон напада четничке положаје Демировићи — Фрутак, разбио непријатеља, овладао његовим положајима и натјерао га да отступи у паничном бјегству у правцу Орје Луке.

Непријатељски губитци 17 мртвих и 3 заробљена.

Наших губитака није било.

Заплијењено 5 италијанских пушака и 1 пиштољ.

2, 3 и 4. бат. без промјене.

Остало без промјене.

2 батаљон у 24 часа извршио је напад на четничко упориште Кујаву, којега је у року од пола сата заузео. Напад је био енергичан, што је и проузроковало побједу. Непријатељ је имао 13 мртвих и 7 заробље[них].

Наши губитци: помоћник политкома чете погинуо и један друг рањен.

Непријатеља натјерали у гарнизон. Овај батаљон држи положаје: Вељa Глава — Доганов Крш (изнад с. Фрутка).

3 батаљон напао разбијеног непријатеља на коти 538 и скоро без отпора очистио читав терен до близу Царевог Моста. Батаљон се поставио у засједу десно од комуникације Никшић — Даниловград са задатком осигурања и извиђања к. 538 — Кунак.

4 батаљон. Лијево од комуникације наставља чишћење и зауставио се на положајима испред Мидове Косе са логором у Међеђу.

У овој борби непријатељ је имао 4 мртва и 2 рањена.

Наши губитци: 1 другарица погинула.

4 август.

Врућина. Штаб Бриг. Јаворов До.

Официра	79
бораца	532
пушака	570

1 б. Богмиловићи — Обадов Бријег.

2 б. Кујава.

3 б. Стубица.

4 б. Међеђе.

Остало без промјене.

1 батаљон: у 7 часова ујутро непријатељ је напао на положаје Ржиште — Обадов Бријег под заштитом јаке артиљеријске ватре у јачцни од 700 четника и Њемаца и заузео Ржиште, док је Обадов Бријег остао у нашим рукама. Борба је вођена читавог дана и испред саме ноћи батаљон је контранападом повратио изгубљене положаје наносећи непријатељу следеће губитке: 18 четника и 10 Њемаца мртвих.

Наши губитци: 1 погинуо и 4 рањена.

2 *батаљон* на положају Вељa Глава — Кунова Главица. Непријатељ у јачини од 80 Њемаца и 30 четника успио је овладати Догановим Кршом и чукама изнад Творила. Једна чета овога батаљона, ојачана са два „Шарца", напала је непријате-

			ља, овладала његовим положајима и нанијела му следеће губитке: 4 Њемца мртва и 5 четника. Наши губитци: 3 лакше рањена. *3 батаљон* рушио комуникацију на сектору обезбеђења. *4 батаљон* без промјена.
5 август. Топло. Без промјене.	Бораца	540	*1 батаљон* око 20 часова извршио је контранапад на цијелој линији њиховог сектора. Батаљону је био придодат извиђачки вод Бригаде и у снажном налету до ноге потукао непријатеља и натјерао га у блок. Непријатељ је имао 16 мртвих Њемаца и 17 четника. Наши губитци: 1 рањен и 1 погинуо. Заплијењено: 18.000 метака, 1 радио-станица, 4 коња, 160 ручних бомби, 12 пушака, 1 сигнални пиштољ, нишанске справе за тешки бацач, 1 машинка, 4 пиштоља и многе друге спреме. *2 батаљон* без промјене. *3 батаљон* без промјене. *4 батаљон* без промјене.
6 август. Врућина.	Официра подофицира бораца пушака п.мит. т. мит. „Шараца" л. бацача т. бацача коња	79 46 538 583 40 10 15 5 3 181	*1 батаљон* без промјене, сем што туче јака артиљерија његове положаје. *2 батаљон.* Непријатељ у јачини од 150 Њемаца ноћу нападне положаје чете овога батаљона која је била на претстражним положајима и истима овлада. Батаљон, у садејству Зетског НОП одреда, нападне непријатеља, заузевши поново изгубљене положаје а непријатељу нанесе губитке око 20 мртвих. *3 батаљон* без промјене. *4 батаљон* без промјене.

7 август. Врућина. Штаб Бриг. у покрету. 1 б. Богмиловићи — Орани До — Брестице. *2 б.* Кујава — Купић — Лескови Доли — Брестице. *3 бат.* Стубица — *Љ.* Доли — Брестице. *4 бат.* Мећеђе — *Љ.* Доли — Брестице.	Без промјене.	Батаљони на маршу.
8 август. Врућина. Шт. Бр. Брестице. 1 б. Брестице. 2 б. Брестице. 3 б. Брестице. 4 б. Брестице.	Без промјене.	*1 батаљон* у 20 часова извршио напад на непријатељске положаје Плешевац — Троглав — Околишта, истима овладао и непријатеља протјерао у правцу Осјеченице. 2 *батаљон* добио задатак да нападне, протјера или уништи непријатеља на сектору Ракова[3] — Размуће — Елезов До — Калопер, хватајући везу десно са 3 батаљоном у с. Загорју.[4] У 10,30 часова пошао на задатак и истога извршио скоро без отпора. Сада се овај батаљон налази на оси-

*** Грешка. Односи се на В. Ракита, к. 1306 7,5 км североисточно од Грахова.**

*** Односи се на с. Загора. 6 км северно од Грахова.**

гурању од правца Трешњева до Грахова.

3 батаљон извршио напад правцем: Ненада — Загора — Осјеченица.

4 батаљон је извршио покрет са двије чете правцем Широка Улица за осигурање од Никшића.

9 август.

Врућина. 1 б. на маршу за Трубјелу.

1 батаљон наставио је гоњење непријатеља правцем: Околишта — Загора — Осјеченица. Уз пут је добио хитно наређење да се пребаци у правцу Трубјеле са задатком пресијецања њемачке колоне, која је била отсјечена од своје главнине и имала задатак пробијање у Никшић. Батаљон није затекао колону, јер се иста, око 11 часова ноћу, пробила у Никшић.

2 *батаљон* без промјене.

3 батаљон наставио је чишћење непријатеља на сектору Бобијер — Калопер и скоро без отпора заузео Осјеченицу. Непријатељ је набачен у Грахово, тако да сада 2 и 3 наш батаљон осигуравају правац од Трешњева и Грахова.

Наших губитака није било.

Непријатељ је имао 2 мртва.

Заплијењено: нешто муниције од „Бреде" и тешког бацача.

4 батаљон добија задатак да пресјече комуникацију Трубјела — Никшић на положајима Кусиде. Али истог дана једна непријатељска колона у јачини од 200 војника непримијећено пробија се између наших јединица и тако изненадно се појави на Трубјели. Борба је одмах отпочела са јединицама које су се ту нала-

		зиле, тј. Штаб Групе са пратећом четом, који нијесу били у стању непријатеља задржати дуже вријеме, док би интервенисали наши остали батаљони, зато што се непријатељ појавио ту изненадно користећи међупросторе напада наших јединица. 4 батаљон, који је био са двије чете на Кусиде, ступио је одмах у борбу са много јачим непријатељем, нанесавши му губитке 34 мртва и око 30 рањених. Наши губитци: 2 погинули и 11 рањених. Заплијењено: нешто муниције, коња и спреме. Непријатељ се, у току ноћи, успио пробити неопажено у Никшић.
10 август. Вруђина. *Штаб.* Бриг. с. Околишта. 1 бат. Пониквица. 2 бат. Елезов До. 3 бат. Осјеченица. 4 бат. Кусиде.	Официра 78 бораца 528	*1 батаљон* на Пониквици са задатком осигурања од Никшића. *2 батаљон* Елезов До, са задатком осигурања од Трешњева и Грахова. *3 батаљон* у Осјеченици ради осигурања од Ластве и Грахова *4 батаљон* у Кусидама.
11 август. Ведро. Без промјене.	Без промјене.	*1 и 2 батаљон* без промјене. 3 батаљон без промјене. 4 батаљон без промјене.
12 август. Ведро.	Без промјене.	Читава Бригада добила је задатак да се пребаци на раније положаје. Извршили покрет 12 у 6 часова правцем: Осјеченица — Трубјела — Кусиде — Стуба — Горње Поље — Луково.

13 август. Штаб Бриг. Ивање. 1 бат. Драговољићи — Жупа. 2 бат. Горње Поље. 3 бат. Луково. 4 бат. Ивање.	Без промјене.	*1, 2 и 3 батаљон* постављени су за осигурање од правца Никшића, као и патролно извиђање до комуникације Никшић — Даниловград. 4 *батаљон* одмара се на Ивању. н

БР. 101

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 17. АВГУСТА 1944. ШТАБУ 3. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ ЗА ПРЕБАЦИВАЊЕ ЈЕДИНИЦА НА НОВЕ ПОЛОЖАЈЕ УЗ ОРГАНИЗОВАНО ЗАДРЖАВАЊЕ НЕПРИЈАТЕЉА[1]

ШТАБУ III ДИВИЗИЈЕ

Рањеници ће бити сјутра ујутро евакуисани са Његобуђе у Добри До, а следећег дана у Дубљевиће.

Дијелови Пратећег батаљона биће на Кучајевици и нека се IX- повеже са њима.

Ви ћете и надаље задржавати непријатеља, тежећи да му нанесете што веће губитке и успорити покрет штедећи своје људство.

Сјутра у току ноћи извући ћете ваше главнине осматра јући и даље у тајности непријатеља, и то:

1. IX бригаду у току ноћи пребацити преко простора Локвица у Добри До, ако то буде немогуће онда преко с. Буковице на простор Годијељи — Дужи.

2. V бригаду у току ноћи пребацити на простор: Годијељи — Дужи, а ако ту буде IX онда V ка Превиш — Пошћење.

[1] **Оригинал депеше (писан мастилом, ћирилицом) у Архиву ВИИ. рег. бр. 15—2, к. 394.**

[=] **Односи се на 9. бригаду 3. дивизије**

3. VII бригаду задржите на садашњој просторији: Јаворје — Лукавице, а када буде угрожена оријентисати је на простор Луково — Шавник, одакле преко Јаворка може лако доћи у Брезна.[3]

Артиљеријска група пребациће се данас у Годијеље, где би најбоље било да пребаците и вашу болницу.

VII да држи везу са VI.[4] Ви држите чешће радио везу са нама.

4. Италијанске јединице према ситуацији пребацујте са вашим јединицама.

Вечерас 17 августа, када будете пребацили ваше снаге, оставите извиднице ближе непријатељу ради тајног осматрања његових покрета.

Уколико би непријатељ вршио даље нападе до р. Пиве, наше снаге би се оријентисале простору Жупа Пива — Голија — Г. Поље.

Ипак због потребе што већег задржавања непријатеља а нарочито због Лекића[5] мораће се непријатељ још упорније задржавати на линији Добри До — Никшић.[6]

Створ земљишта борбу ће нам олакшати.

На сектору Приморске групе и XXIX дивизије нема промјена.

17. VIII. 1944.
у 6 сати. Примио Нико Јовићевић. Раде'

' О извршењу овог наређења види том III, књ. 8, док. бр. 77, 82 и 85.

' Мисли се на 6. бригаду, која је тада била у саставу Приморске оперативне групе, на простору Горње Поље—Жупа.

[5] Односи се на 12. војвођански корпус којим је командовао Данило Лекић.

[6] О намјерама и снази непријатеља и о борбама јединица 2. и 12. корпуса од 17. до 23. августа 1944. види том III, књ. 8, док. бр. 78, 79, 81, 82, 83, 85, 86. 87, 89, 90, 91, 93, 94. 96 и 97.

[7] Раде Хамовић је тада био начелник штаба 2. ударног корпуса.

БР. 100

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА 12. КОРПУСА НОВЈ ОД 19. АВГУСТА 1944. ШТАБУ 2. КОРПУСА НОВЈ О ДОЛАСКУ НА СЕКТОР ПИВСКЕ ПЛАНИНЕ И О СТАЊУ У ЈЕДИНИЦАМА[1]

Ш Т А Б
XII КОРИУСА НОВЈ
О. Бр. 18/44 г.
19 август 44 г.

ШТАБУ II КОРПУСА НОВЈ

Налазимо се на сектору Пивске Планине. Стигли смо овдје прије пар дана, послије дугог и напорног пута. Наш боравак на овом сектору је привремен.[2] Одмах послије неопходног предаха, наставићемо са покретом даље за извршење задатка постављеног од В. Ш.[3]

Услед тога што наше јединице воде већ више од пет мјесеци непрекидне борбе са јаким непријатељским снагама (јачина непријатеља се стално кретала од 10 до 20 хиљада са најмодернијом ратном техником), услед дугих и брзих покрета, услед слабе и нередовне исхране, стање унутар наших јединица је доста тешко.[1] Људство је потпуно исцрпљено, тако да је, у последње вријеме, проценат смрти од глади врло велики. Опрема људства је слаба, будући да су наше јединице до недавна опскрбљивале себе без неке помоћи са стране, која је приспјела у последње вријеме и то у скромним количинама. Коморе су нам страдале, наиме, коњи су, углавном, пропали, тако да сада не можемо понијети ниједно тешко оруђе.

Разумије се да овакво наше стање није резултат непријатељских удараца по нама. Напротив, у овом међувремену наше су јединице задале непријатељу такве ударце да су оне с правом заузеле почасно мјесто унутар наше Војске. Борбеност наших јединица је добра. Мржња против фашизма — страшна. Војвођани не презају од смрти када треба уништити народне непријатеље. Међутим, навике бораца

[1] **Копија оригинала (писана на машини, латиницом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 25/6, к. 589.**

[2] **Види том III, књ. 8, док. бр. 74, 79, 90 и 96.**

*** Ријеч је о продору у Србију. Опширније о томе види том IV, књ. 24, док. бр. 108, књ. 25, док. бр. 28. књ. 26, док. бр. 118.**

[4] **Види док. бр. 104.**

су тешке, мучне. Не може се помирити војвођанска равница, бијели хљеб и свињетина са каменитим и пустим босанско-црногорским планинама, са пустошом пред очима и у стомаку. Тешко је за кратко вријеме измијенити схватања, а камоли организам. Самим тим, борци нису довољно отпорни да би лако савладали невјероватно тешке напоре.

Ипак, нама је потребно краће вријеме одмора (10—15 дана) са бољом, управо са добром, исхраном да се одмах затим оспособимо за извршење најтежих задатака.

Најважније од свега је решење питања наших непокретних рањеника. Ношење тешких рањеника од Шековића на Босну, код Жепча, па довде избацило нам је из строја знатан број јединица. К томе, услед помањкања коња били смо присиљени да носимо и такове који би се могли коњима транспортирати. Услед потпуне исцрпљености људства ми смо, заиста, неспособни за даље транспортовање наших рањеника.[5]

Очекујемо да ћете нас ви потпомоћи да ријешимо сва наша питања. Помоћ нам је хитно потребна, јер услед садање ситуације на вашем сектору не смијемо чекати на лијечење наших тешкоћа. Морамо брзо радити, како би се оспособили било да кренемо на извршење нашег задатка, било да, у заједници са вама, очистимо Црну Гору. И такав задатак сматрали бисмо за част. Поготову када бисмо га извршавали у заједници са вашим Корпусом.

Молимо вас да се постарате да ријешимо питање рањеника, питање исхране наших јединица и питање коња. Молимо вас да нас потпомогнете са извјесним бројем товарних коња, како бисмо могли понијети тешке бацаче и резервну муницију.

Примили смо шифру за рад са В. Ш. и са вама. Међутим, ваша абецеда није потпуна, недостаје низ слова. Ради тога смо је ми допунили и копију вам достављамо, док ће таблице остати оне које сте ви послали. Такође вам достављамо и карактеристике наше радио-станице. Нама је немогуће одржавати везу са вама у 07.20 часова, услед тога што тада радимо. За сада ћемо успоставити везу у времену од 14.30 часова (вријеме које сте ви одредили), а касније ћемо се, путем везе, договорити о другом времену.

На крају, тражићемо од В. Ш. да пошаље са авионима за рањенике извјесне количине одјеће, обуће и намирница за наше јединице (укључујући ту и VI Пролетерску дивизију, која се налази са нама, на сектору Плужина). Ме-

[5] **О евакуацији рањеника види том III, књ. 8, док. бр. 83 и 93.**

ћутим, уколико су ти авиони заузети вашим потребама, молимо вас да о томе обавијестите В. Ш., да би нам специјалним пошиљкама омогућио подмирење основних потреба.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб Корпуса,
Командант,
генерал-мајор®

БР. 103

ЗАПОВИЈЕСТ ШТАБА 12. КОРПУСА НОВЈ ОД 19. АВГУСТА 1944. ШТАБОВИМА 16. И 36. ДИВИЗИЈЕ ЗА КОНТРОЛУ СЕКТОРА ШЋЕПАН ПОЉЕ — ШТУЛАЦ И МРАТИЊЕ — КРСТАЦ И ЗА ЗАТВАРАЊЕ ПРЕЛАЗА ПРЕКО РИЈЕКА ТАРЕ И ПИВЕ[1]

ШТАБ
XII КОРПУСА НОВЈ
Оп. бр. 17
19 VIII 1944

З А П О В Е С Т
(Секција Жабљак 1 : 100.000)

С и т у а ц и ј а: Непријатељске снаге у јачини од 4000 —5000 које су нападале на наше јединице од правца Колашина[2] избиле су на линију Бистрица — Црква Ружица — Сињавина (Вратло) — Г. Морача. Са ове линије даље напредовање непријатеља није нам познато. Јединице II Корпуса НОВЈ у току јучерашњег дана на поменутим положајима водиле су борбу.[3] Али вјероватно је да су се повукле и заузеле следеће прихватне положаје на линији Дурмитора.

I Пролетерска дивизија која је водила борбе око Пљеваља добила је други правац покрета у правцу се-.

' Данило Лекић

[1] Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 19—1, к. 589.

[1] Од правца Колашина су надирале јединице њемачке 1. брдскб дивизије и четници (види „Ослободилачки рат", књ. 2, стр. 266—272).

[3] О борбама јединица 2. ударног корпуса види том III, књ. 8, док. бр. 78, 83, 93, 97 и 98; док. бр. 146 у овој књизи.

вера.[4] Да ли је непријатељ из Пљеваља извршио покрет и у ком правцу, није нам познато.

Од Никшића и Гацког непријатељ није активан.

Непријатељске снаге које су у току нашег покрета водиле борбе са нама задржале су се на Вучеву, са мањим истуреним одељењима до Мратиња.[5] Јачина овог непријатеља није нам позната.

Наш задатак: Обзиром на покрете јачих непријатељских снага[0] преко Санџака, Мојковца и Колашина и могућност покрета са осталих праваца (Никшића, Гацког, Фоче итд.), морамо обезбедити себи бар два слободнија пролаза у циљу извлачења наших јединица испред главних непријатељских снага. У том циљу

НАРЕЂУЈЕМО:

1) XV/ НОУ *дивизија* предузеће контролу и затварање сектора Шћепан Поље — Штулац (долину реке Таре). Нарочиту пажњу обратити на прелазе, т.ј. газове преко реке Таре и путеве од Жабљака преко Штулца за Пиву. Помоћу теренаца и обавештајних органа пратити евентуалне покрете непријатеља од Фоче и Челебића, као и Пљеваља.

2) *XXXVI НОУ дивизија* предузеће контролу ријеке Пиве од Мратиња до Крстаца и затварање свих прелаза преко исте на означеном сектору. На сваки начин испитати и доћи до тачних података о јачини непријатеља на Вучеву, као и да ли су се задржале све снаге које су првог дана стигле на Вучево, т.ј. које су водиле борбе са нама, у противном у ком су правцу кренуле.

3) Штабози дивизија, до даљег наређења, предузеће активну контролу и затварање праваца на додељешш им секторима. Штаб XVI Дивизије будно ће пратити ситуацију од правца Сињавине, обавештавајући се путем телефона и теренаца као и својих извиђачких одељења. Ступити у везу са јединицама II Корпуса, које ће се, вјероватно, налазити на линији: Шавник — с. Годјељи — Добри

' Види том III, књ. 8, док. бр. 84; док. бр. 146 у овој књизи.

[8] Односи се на дијелове 7. СС дивизије (види „Ослободилачки рат", књ. 2, стр. 267). »

[0] Непријатељ је у тзв. дурмиторској операцији ангажовао 1. брдску дивизију, 14. пјешадијски пук 7. СС дивизије, дијелове 13. СС дивизије, 363. пук 181. дивизије, 2. пук „Бранденбург", легиЈу **„Кремплер" и друге јединице, потпомогнуте четницима (види „Ослободилачки рат", књ. 2, стр. 266).**

До, ослањајући се лијевим крилом на Дурмитор.[7] Ово су положаји II Корпуса уколико непријатељ буде јаче надирао. XXXVI Дивизија ступиће у везу са јединицама VI Пролетерске дивизије[8] на сектору Пивска Жупа (Пивски Манастир).

4) Штабови дивизија одржаваће редовну курирску и радио-телефонску везу, како са нама тако и између себе, у циљу обавештавања и будног праћења ситуације и свих покрета непријатеља, као и покрета суседних јединица, тј. јединица II Корпуса.[9]

5) Штабови дивизија предузеће све мјере да се сви борци по јединицама прикупе, јединице среде и учврсте, попуне војно-политичким кадром. Такође средити оружје и муницију по јединицама као и радио и пратеће водове. Извршити правилну расподелу коња по батаљонима.

6) Штабови дивизија приступиће хитно прикупљању стоке преко НО одбора и путем реквизиције, стварајући извесну резерву, а са друге стране људство добро хранити. Сектор снабдевања XVI Дивизије биће Шћепан Поље — Никовићи — Кнежевићи — Недајно — Црна Гора, а за XXXVI Дивизију Барни До — Г. и Д. Унач — Војиновићи — Лице — Војиновића катуни — Боричје. Напомињемо да се сељаци из скоро свих села налазе по катунима, те према томе преко одборника распитати се и пронаћи гдје се стока налази. За реквирирану стоку обавезно давати прописне реквизиционе признанице.

7) Штабови дивизија најхитније ће нам доставити тачне прегледе бројног стања и наоружања својих јединица, као и оперативне извјештаје закључно са 17 ов. м. Такође доставити нам тачне прегледе погинулих, рањених и несталих бораца у времену од поласка са Бирча па до данас.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За штаб Корпуса

Начелник,
п.пуковник М.[10] Ђукић

М. П.

' Тада је 9. црногорска НОУ бригада била на сектору Горња Буковица—Гракала—Седло—Дурмитор—Штулац (види том III, књ. 8, док. бр. 110).

*** Види том III, књ. 8, док. бр. 90; док. бр. 104 и 144 у овој књизи.**

*** О распореду јединица НОВЈ на томе сектору види том III, књ. 8, док. бр. 85—89, 93 и том IV, књ. 28, док. бр. 36, 72, 90 и 94.**

[10] Милета

БР. 100

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА 12. КОРПУСА НОВЈ ОД 19. АВГУСТА 1944. ШТАБУ 6. ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ О СИТУАЦИЈИ У ЦРНОЈ ГОРИ И САНЏАКУ И О СТАЊУ У ЈЕДИНИЦАМА[1]

ШТАБ
XII КОРПУСА НОВЈ
Број: 9
19 VIII 1944

ШТАБУ VI ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

У току ноћи добили смо извјештај од штаба наше XVI Дивизије, да ћете се у току данашњег дана пребацити на овај сектор, т.ј. у с. Војиновиће.

Сигурно да сте упознати са ситуацијом на овом сектору, као и то да од правца Пљеваља надире једна алписка дивизија, а да је I Пролетерска дивизија добила задатак даљег покрета, т.ј. одвајање од непријатеља.[2]

Непријатељске снаге које нападају од правца Колашина и Мојковца износе 4000—5000.[3] II Корпус оријентисан је ка Голији, те према томе сектор **СињајеЕине,** Таре и Санџака углавном остаје без неких јачих снага.

Стање у нашим јединицама доста је тешко. Имали смо велики број избачених из строја у борбама. Поред тога гладовање и умор овладали су у нашим јединицама. Наше јединице, бар за још 3—4 дана, нису способне за неке јаче борбе или веће покрете.

У колико нисте добили неко ново наређење од стране ВШ-а, а у колико ваша Дивизија није спремна за јаче борбе и пробијање (услед дужих покрета, борби и слабе исхране), наше је мишљење да би требали да створимо себи бар два правца за евентуално извлачење испред непријатељских главних праваца покрета и најјачих снага. Та два излаза су следећи, један преко Стабна, Изгора и Борча, а други задржавање и осигурање извесних прелаза на Тари у циљу пребацивања у Санџак и даље. Према овоме, у колико се слажете, ваша Дивизија требала би да се постави на про-

[1] **Копија оригинала (писана на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 26—6, к. 589.**

[2] **Види том III, књ. 8, док. бр. 84.**

[3] **Види том III, књ. 8, док. бр. 83 и док. бр. 103 (напомену бр. 2) у овој књизи.**

сторију Стабно, Изгори, контролишући и држећи у својим рукама Горанско и Борач.[4]

Много нас интересује како сте прошли у овим покретима, где сте имали најтеже борбе, колики сте број жртава имали и какво је стање у вашој Дивизији.[5] Да ли имате везу са ВШ? Иако смо вас стално слушали на радио-станици, ваш радио-телеграфиста се уопште није јављао, нити смо успели да ухватимо везу са вама.

Јуче смо јавили депешом ВШ-у да сте стигли у Пивску Жупу.

Упућујемо вам 6 бораца из ваших јединица који су изгубили везу. У колико има бораца из наших јединица код вас, молимо да их одмах упутите.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб Корпуса

Начелник,[6]
п.пуковник

БР. 105

ИЗВЈЕШТАЈ ОБАВЈЕШТАЈНОГ ОФИЦИРА 16. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 19. АВГУСТА 1944. ШТАБУ 12. УДАРНОГ КОРПУСА О НАПРЕДОВАЊУ НЕПРИЈАТЕЉА СА ПРАВАЦА ПЉЕВАЉА И КОЛАШИНА[1]

Ш Т А Б
XVI УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
II ОТСЈЕК
Стр. пов. бр.служб.
19-УШ-1944 год.

ШТАБУ XII УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ
II ОТСЈЕК

Према извјештајима које смо до сада примили од Команде подручја Шавник и обавјештајца VI пролетерске дивизије, стање је углавном овакво:

' Види том III, књ. 8, док. бр. 96, напомену бр. 4; док. бр. 144 у овој књизи.

[5] О распореду, дејствима и ситуацији на сектору 6. пролетерске дивизије види том IV, књ 27, док. бр. 55, 74 и 100.

*** Начелник штаба је био Милета Ђукић.**

[1] Оригинал (писан на машини. латиницом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 8—2, к. 951 А.

У свом напредовању од Пљеваља непријатељ је избио на Ђурђевића Тару.[2] Непријатељ још није прешао ријеку. Јачина непријатеља није установљена, али се честом преко Косанице креће и извјесне моторизоване снаге. Намјере непријатеља за сада су да узме базу Негобуђу, док нам даљње намјере нису познате. Око Негобуђе се налазе двије чете X батаљона[3] I дивизије.

У свом напредовању од Колашина непријатељ је успео да овлада брдима Старац и Пећарац на Сињајевини,[4] док се на Вратлу још воде борбе. Непријатељ који надире од Колашина креће се такође у правцу аеродрома код Негобуђе. Осим тога познато је да за собом не оставља своје снаге по гарнизонима, већ да за непријатељем остају четници, који имају за задатак да испоставе власт.

Према непотврђеним извјештајима, њемачке снаге које су се налазиле у Гацком напустиле су град и отишле у правцу Невесиња. У Гацком се сада налазе само четници и усташе.

Од Никшића још нису примјећени никакови покрети, него су снаге II корпуса вршиле притисак према Никшићу прије два дана и узеле неко мјесто у близини Никшића, гдје су ослободили неке затворенике и запљенили око 80 говеда.[5]

По свему изгледа да непријатељ нема неких озбиљнијих намјера на овај сектор. Изгледа да сада има као главни задатак заузеће аеродрома код Негобуђе, а у вези тога и заузеће Жабљака. Интересантна је чињеница да се непријатељ креће само цестама и да не оставља за собом својих снага. Из тога се може извући закључак да непријатељ хоће да ослободи себи пролаз цестама вјероватно у циљу пребацивања неких својих снага према Јадрану (вјероватно оних шест дивизија из Грчке). Такав закључак можемо извући тим прије што смо добили и један извјештај да је правац кретања непријатељских снага које надиру од Пљеваља преко Негобуђе и Жабљака за Никшић.

[2] **Види док. бр. 144, напомену 531 (операцијски дневник 2. ударног корпуса).**

[3] **Редакција није утврдила којем батаљону су припадале те чете.**

[4] **Види том III, књ. 8, док. бр. 110 и 119.**

[5] **Ноћу 17/18. августа 1944. јединице 2. далматинске бригаде, са Никшићким ударним батаљоном, упале су у село Страшевину (2 км југозападно од Никшића) и из затвора ослободиле 50 затвореника (види Архив ВИИ, рег. бр. 18—2, к. 394: књигу депеша 2. ударног корпуса).**

VI пролетерска дивизија у току данашњег дана врши покрет на сектор гдје је смјештен наш корпус (Недајно — Трса итд.).

СМРТ ФЛШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Шеф II Отсјека,
М. Радовановић

БР. 106

ПИСМО ШТАБА 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 22. АВГУСТА 1944. КОМАНДАНТУ САВЕЗНИЧКОГ ВАЗДУХОПЛОВНОГ КОРПУСА КОЈИМ МУ ИЗРАЖАВА ЗАХВАЛНОСТ ЗА ТРАНСПОРТОВАЊЕ ТЕШКИХ РАЊЕНИКА У ИТАЛИЈУ[1]

сл.
22 августа [194]4

КОМАНДАНТУ БАЛКАНСКОГ ВАЗДУХОПЛОВНОГ КОРПУСА

Господину Вицеадмиралу Херно-у

У име бораца, подофицира и официра нашега Корпуса, изражавамо Вам најтоплију захвалност, што сте, у часу када је непријатељ великим снагама нападао нашу слободну територију и угрожавао животе наших рањеника, својски се заузели да се исти пренесу у Италију[2] гдје ће се на слободи лијечити. Исто тако изразите захвалност Вашим соколовима — авијатичарима на неуморном раду при преношењу рањеника из борбене зоне. Овим је олакшано нашим једини-

[1] Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ рег. бр. 23—4, к. 400.

' Савезнички транспортни авиони су 22. августа 1944, са привременог аеродрома Брезна, 800 рањеника и болесника пребацили у Италију. Тиме је омогућен лакши маневар јединица 2. и 12. корпуса. (Види том III, књ. 8, док. бр. 93 и док. бр. 144 у овој књизи).

У вези с тим, у „Ослободилачком рату народа Југославије 1941—1945", (књ. 2, стр. 271, напомена бр. 351) пише: „Евакуација је извршена помоћу 36 савезничких транспортних авиона уз заштиту 50 ловаца. Укупно је пребачено 1.078 људи: 1 059 партизана, 16 савезничких авијатичара и 3 члана војне мисије (подаци су узети из књиге Коуа! Ајг Еогсе 1939—1945, Сеог§е ЗаипсЈегз, Глпдоп, 1954)".

цама да — у заједници са нашим моћним Савезницима — још жешће бију нашег заједничког непријатеља до његовог коначног уншптења.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар пуковник, Радоје Дакић	М. П.	Командант гекерал-мајор, Радован Вукановић

БР. 107

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА 12. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 22. АВГУСТА 1944. ШТАБУ 6. ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ЗА ОБЕЗБЕЂЕЊЕ АЕРОДРОМА БРЕЗНА[1]

ШТАБ
XII КОРПУСА НОВЈ
Оп. бр. 20
22 VIII 1944

ШТАБУ VI ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

1) Евакуација рањеника извршиће се тек сјутра у току дана, т.ј, 23 ов. м. Данас је евакуисано свега око 160 рањеника.[2]

2) Према наређењу ВШ-а евакуација се мора спровести и обезбиједити по сваку цијену. Према томе задатак ваше Дивизије јесте, да по сваку цијену онемогући продор непријатеља који би и најмање угрозио аеродром[3] или саму евакуацију. Положаје задржите по сваку цијену до даљег наређења.

3) У току данашњег дана покушали смо да ухватимо радио-везу са вама, али то нам није успјело. У одређено време ваш радио-телеграфиста нека обавезно слуша наше позиве, како би вам могли преносити извесна наређења и обавештења.

[1] Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ рег. Ср. 21—1, к. 589.

[2] Рањеници су евакуисани 22. августа 1944 (види том III, књ. 8, док. бр. 93; док. бр. 106 и 144 у овој књизи).

*** Односи се на привремени аеродром Брезна.**

4) Пошаљите нам извештај[4] о стању на вашем сектору, као и које положаје ваше јединице- држе, да би могли извјестити ВШ.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За штаб XII Корпуса

Начелник,
п.пуковник М.[5] Ђукић

Р.5.
Ми се налазимо у с. Заборје.
Наређење када ћете се повући добићете од Штаба II Корпуса. По извршеној евакуацији рањеника, ваша Дивизија сместиће се на просторији: Орах — Равно — Чемерно. Наш корпус сместиће се јужније од вас.

Начелник,
п.пуковник М.[5] Ђукић

БР. 108

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА 6. ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 23. АВГУСТА 1944. ШТАБУ 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ О СИТУАЦИЈИ НА СЕКТОРУ 7. ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ И О ПРОМЈЕНИ ПОЛОЖАЈА[1]

ШТАБУ II УДАРНОГ КОРПУСА

Гдје буде

Примили смо Ваше наређење Пов. бр. сл. од 22 августа. г.[2]

Наша Бригада[3] налази се сада на линији Горње Поље — Луково — Драговољићи.

*** Редакција није пронашла тај извјештај.**
' Милета

[1] Копија оригинала (писана на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ рег. бр. 26—2 1, к. 398.
- Види том III, књ. 8, док. бр. 93.
[3] Односи се на 6. црногорску НОУ бригаду. Она је тада затварала правце Никшић—Шавник и Никшић—Пива (види том III, књ. 8, док. бр. 65). На положају Ивање—Крново налазио се њен 4. батаљон, а на његовом лијевом крилу налазили су се дијелови 7. црногорске НОУ бригаде (види Операцијски дневник 4. батаљона 6. црногорске бригаде, Архив ВИИ, рег. бр. 1—9, к. 398.

Данас[4] је непријатељ, у јачини од 1000 четника, потиснуо дјелове VII Бригаде на правцу Лола — Боровник — Коњско и тиме угрозио наше снаге с бока и леђа. Непријатељ довлачи нека појачања од правца Јаворја и Бијеле.

С обзиром на присуство непријатеља иза наших леђа, ми ћемо се морати нешто повући са досадашњих положаја на линију: Горње Поље — Шавно Брдо — Брезова Глава — Ивањске Стране — к. 1314, наслањајући се лијево на VII Црногорску бригаду.

О свему овоме ми смо Вас обавијестили радиограмом, али нам је радио-станица неисправна.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

М. П. За Штаб
Командант-потпу ковник,[6]

БР. 109

НАРЕЂЕЊЕ КОМАНДАНТА ГРУПЕ БАТАЉОНА ОД 30. АВГУСТА 1944. ШТАБОВИМА БАТАЉОНА ЗА ДЕМОНСТРАТИВАН НАПАД НА ПОЛОЖАЈЕ ОКО НИКШИЋА[1]

КАПЕТАН
БРУНО ВУЛЕТИЋ
Оп. бр.
30 аугуст 1944 г.
Стуба

ШТАБУ 3. БАТАЉОНА II. ПРОЛЕТЕРСКЕ ДАЛМ. БРИГАДЕ ШТАБУ НИКШИЋСКОГ УДАРНОГ БАТАЉОНА

Штаб Приморске оп. групе поставио нам је задатак да тачно испитамо непријатељске снаге у гарнизону Никшић и на положајима око њега, као и намјере непријатеља. До

[4] Вјероватно 23. августа 1944. Тога дана је 7. црногорска НОУ бригада водила борбу против јачих четничких снага на положају Мокро—Грозд (види Операцијски дневник 3. ударне дивизије, Архив ВИИ, рег. бр. 26—4, к. 754). Поред тога, наређењем Штаба 2. ударног корпуса од 23. августа 1944, 6. бригада је добила нов размјештај (види том III, књ. 8, док. бр. 93).

[6] Командант 6. бригаде је тада био Вељко Жижић.

[1] Снимак оригинала (писаног на машини. латиницом), у Архиву ВИИ, филм Црна Гора, бр. 2/644.

сада податке које смо добијали преко разних наших веза и пријатеља нисмо могли тачно да провјеравамо а нити да вјерујемо тим подацима јер су обично били нетачни и алармантни.

Да би једном ипак добили тачне податке о гарнизону Никшић и непријатељским намјерама одлучили смо да данас 30 о. мј. навечер извршимо демонстративан напад на положаје око Никшића и на сам град. У нападу ће учествовати 3. батаљон II Пролетерске бригаде, Никшићки у. батаљон, једна чета 2. батаљона II. Пролетерске и вјероватно и дјелови 2. батаљона VI. Црногорске бригаде.

Прије напада наш топ туђи ће положај Уздомир, а затим и сами град.

У вези извршења предњег задатка

НАРЕЂУЈЕМО :

1. — Чета 2. батаљона II. Пролетерске бригаде потпомогнута са дјеловима 2. батаљона VI. Бригаде вршит ће демонстративан напад на непријатеља правцем: Стуба — Заврх — Мокра њива, вршећи притисак ка Глибавцу и Драговој луци. На Дуклов Мост поставити мање засједе за сачекање банди које буду бјежале.

2. — 3. батаљон II. бригаде нападат ће непријатеља са двије чете Кочани — Студеначке главице — Никшић, док ће једну чету оријентисати ка Уздомиру, покушавајући да га ликвидира послије артиљеријске ватре, али се за ово не ангажовати много јер губитака не смије бити. Овај батаљон ће бијелим и зеленим ракетама означавати артиљерији правац гађања.

3. — Никшићки ударни батаљон нападат ће непријатеља правцем: Штедим — Страшевина, вршећи притисак ка самом граду.

4. — Јединице ће поћи у напад са својих полазних положаја данас тачно у 21 час.

5. — Артиљерија ће почети да дејствује у 19 часова, и то прво на Уздомир, а затим кад се дјелови 3. батаљона подвуку Уздомиру и дадну знак ракетлом, онда ће ватру премјестити на сами град.

6. — Напомињем да је циљ овог демонстративног напада прикупљање детаљних података о непријатељу и покушај да се види каква ће бити реакција непријатеља на овај наш напад. Даље, јединице односно њихово руководство треба у овом случају да покажу максимум иницијативности, јединице не увлачити у неке јаче борбе, јер губитака не смије никако бити, али ако непријатељски отпор буде

слаб, онда настојати продријети што дубље па и до самог града.

Све јединице које учествују у нападу прикупит ће детаљне и тачне податке о непријатељу и његовим намјерама и исте доставити по извршењу задатка.

7. — Јединице ће се по извршењу задатка повући на своје првобитне положаје. Повлачење извршити 31 о. мј. најдаље до 4.00 часа.

8. — Настојати ухватити неког живог непријатељског војника, јер ћемо од истог моћи добити најтачније податке.[2]

9. — Борбени знаци за 30/31 Васо — Марко.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Капетан
Бруно Вулетић

' Редакција није могла са сигурношћу утврдити да ли је наређење извршено. Међутим, демонстративан напад на гарнизон Никшић извршили су 2. и 3. батаљон 2. далматинске НОУ бригаде 2. септембра 1944; том приликом су дијелови ових батаљона улазили у сам град, „код Војне пекаре и заплијенили радио-станицу" (види том III, књ. 8, док. бр. 353; Архив ИИ Титоград, рег. бр. III. 2—48'44: Извјештај Среског комитета КПЈ за Никшић од 3. септембра 1944).

Батаљон Никшићког НОП одреда је 30. септембра на комуникацији Никшић—Даниловград извршио напад на батаљон четничког „Гвозденог пука" и разбио га (види књигу депеша Приморске оперативне групе. Архив ВИИ, рег. бр. 5—10, к. 397).

БР. 100

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА 1. ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ОД 1. СЕПТЕМБРА 1944. ШТАБУ 1. ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ О ДЕЈСТВИМА У АВГУСТУ НА СЕКТОРУ ПЉЕВЉА — БИЈЕЛО ПОЉЕ — ПРИБОЈ[1]

Ш Т А Б
ПРВЕ ПРОЛЕТ. БРИГАДЕ
Број службено
1 септембра 1944 г.

ШТАБУ I ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Извештај команданта Прве пролетбригаде о акцијама од 1 до 31 августа 1944 г.

ЗАДАТАК

I.

(Камена Гора — Матаруге — Маоче — Коврен)

Пошто је наша бригада у прошлом месецу према наређењу Штаба дивизије била постављена на линији Камена Гора — Матаруге — Маоче — Вруља — Коврен, то је наш задатак и даље остао затварање праваца од Пљеваља ка Шаховићима и од Јабуке и Михајловице према Шаховићима.[2]

П О С Т У П А К

Распоред наше бригаде био је — један батаљон на сектору Камене Горе, два батаљона на сектору Матаруга, један батаљон на сектору Вруље, два батаљона и све мање покретне јединице наше бригаде на сектору Поткрајци — Маоче и један батаљон као резерва на сектору Коврена.

1 до 9 августа бригада се налазила на горе наведеним положајима и у истом распореду. На сектору бригаде у овом времену није било никаквих промена — вршена је патролна и извиђачка служба. У овом периоду бригада се углавном налазила на одмору. Ово вријеме искоришћено је за војнички рад по свим јединицама.

[1] **Оригинал (писан на машини, латиницом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 18/2, к. 713.**

[2] **Бригада се на ту просторију поставила 18. јула 1944 (опширније о томе види т. IV. књ. 27, док. бр. 50 и 73).**

10 до 12 августа на сектору бригаде није било значајних промена. Вршена је углавном патролна и извиђачка служба. Изведено је неколико диверзантских акција на комуникацији Пријепоље — Јабука — Михајловица — Пљевља, и истовремено постављене нагазне мине на том сектору. У овим акцијама непријатељски губитци нијесу нам познати. Ми смо имали једног погинулог друга (водник из II батаљона).

13 августа непријатељ је рано изјутра отпочео са нападом на сектору наше бригаде. Снаге непријатеља биле су јаче уз потпору моторизације — тенкова и камиона. У нападу непријатељ је употребио и јаку артиљерију. Са нападом је непријатељ почео истовремено и на сектору III и XIII бригаде (на нашем десном и лијевом крилу). Наше десно крило у току читавог дана водило је врло упорну борбу и успело да одбије све непријатељске нападе наносећи му велике губитке (I батаљон, сектор Камена Гора).[3]

11 и VI батаљон уз јаку подршку дивизијске артиљерије одбили су непријатеља који је нападао од Пљеваља на сектору Матаруге. Ови батаљони успјели су да задрже своје положаје, који су претходно били добро организовани — утврђени, и да непријатеља одбаце на полазне положаје. Непријатељ је на овом сектору такође претрпио велике губитке, нарочито од наше артиљерије. Наши губитци били су 5 лакше рањених бораца у току овога дана, сви из I батаљона.

14 августа бригада се налазила на истим положајима и са истим распоредом. Овога дана I батаљон на сектору Јабука — Обарде — Камена Гора водио је врло упорне борбе са јачим непријатељским снагама. I батаљон успио је да одбије све непријатељске нападе и задржи своје положаје. Непријатељски губитци на овом сектору у току 13 и 14 августа износе преко 100 избачених непријатељских војника из строја и преко 20 коња са комором. I батаљон у току 14 августа имао је 3 рањена и једног несталог борца.

II и VI батаљон овога дана такође су водили упорну борбу на сектору Матаруге и успјели су да задрже своје положаје одбијајући све непријатељске покушаје и наносећи непријатељу велике губитке.

Због ситуације код III пролетбригаде а према наређењу Штаба дивизије упутили смо ваш IV батаљон да смјени деснокрилни батаљон III пролетбригаде на сектору села Зекавица и запосједне тај положај. Овога дана IV батаљон

" Тај су напад, у склопу дурмиторске операције (операција „Рибецал"), извршили 14. пук њемачке 7. СС дивизије „Принц Еуген", 2. пук „Бранденбург" и легија „Кремплер" (види том IV, књ. 29, док. бр. 86; „Ослободилачки рат", књ. 2, стр. 266—272. скица бр. 17).

водио је врло упорну борбу на линији источно од Оџака. Непријатељ је на сектору IV батаљона нападао снагама до једног батаљона уз јаку подршку артиљеријске ватре и бацача, због чега је IV батаљон био принуђен да се повуче на нове прихватне положаје са којих је успио задржати даље непријатељско надирање ка нашем сектору. У вези активности непријатеља на нашем лијевом крилу издали смо наређење IV батаљону и дјеловима II батаљона да у 19 часова овога дана нападну непријатеља на положајима источно од Оџака уз припрему дивизијске артиљерије. Овај напад отпочео је у предвиђено вријеме и са предвиђеном артиљеријском припремом. Батаљони су успјели да непријатеља одбаце са линије Зекавице — Набојна до линије Оџина Глава (к. 1031) — Плоче — Оморњаш (к. 1153). Истога дана као појачање на нашем лијевом крилу упутили смо и наш VII батаљон стављајући га под команду нашег IV батаљона.

На овом сектору у току овога дана непријатељ је претрпео губитке од 5 мртвих и 25 рањених војника. Наши губитци били су 1 мртав и 4 рањена борца из IV батаљона, сви од артиљерије.

15 августа са бригадом смо се налазили на истим положајима као и раније и са истим распоредом. Око 9 часова изјутра према усменом наређењу Штаба дивизије извршили смо померање наших батаљона са десног крила ка левом. Наше положаје постепено је преузимала XIII пролет. бригада. Послије подне отпочела је оштрија борба код II и VI батаљона (сектор Матаруге). Непријатељ је овога дана тукао положаје II батаљона јаком артиљеријском ватром, због чега су ова два батаљона били принуђени да напусте Црни Врх (кота 1167). Око 20 часова наша артиљерија (дивизијска) са неколико плотуна тукла је Црни Врх и друге непријатељске положаје као и њихову позадину. Око 22 часа поново је артиљерија брзом паљбом тукла горе поменуте положаје, након чега су дијелови II и VI батаљона као и дијелови IV батаљона XIII пролетбригаде извршили напад на Црни Врх са задатком да одбаце непријатеља са тих положаја. Непријатељ је са Црног Врха давао врло јак отпор. Борба у току ноћи 15/16 развила се врло оштра на Црном Врху, наше јединице нијесу успјеле да ликвидирају непријатеља.

Дејство артиљерије[4] овога дана било је врло успешно као и садејство пешадије. Непријатељ је на Црном Врху

\ * и [15] По наређењу Штаба 1. пролетерског корпуса од 11. августа 1944. формирани су: корпусни артиљеријски дивизион и артиљеријски дивизион 1. пролетерске дивизије.

претрпио веће губитке у мртвим и рањеним, нарочито од артиљерије. Наши губитци били су 2 рањена борца. На нашем лијевом крилу овога дана није било борбе — непријатељска артиљерија била је активна.

16 августа, према телефонском наређењу Штаба дивизије, главнину бригаде поставили смо на линији Иваново Поље — М. Расно — Потпеће — Руђе (к. 1080) — Мајаковићи — Њивице — Запећ.

Истога дана са нашим минерским водом и Инжињерском четом дивизије предузели смо рушење комуникације на линији Црноборје — Оџак. Овога дана непријатељ није био активан на нашем сектору, једино је била активна непријатељска артиљернја на сектору Потпеће — Зекавица. Од те артиљеријске ватре батаљон „Гарибалди" имао је два рањена борца.[5]

17 августа, према телефонском наређењу Штаба дивизије, рано изјутра пребацили смо главнину бригаде са дотадањих положаја на линију Руђе — Врање Брдо — Црноборје — Оџино Брдо. Истога дана, према новом усменом наређењу Штаба дивизије, са бригадом смо се хитно имали поставити — прикупити на просторију села Драгаши и одатле извршити брз покрет сјеверним падинама Љубишње пл. преко с. Врбе. Задатак је био прелаз Чехотине на сектору Градац и продуживање даље ка сјевероистоку. Наш је план био избећи офанзивно дејство непријатеља на Плеваљском сектору, забацивање непријатељу за леђа и продирање наших јединица за Србију. Због рђавог пута и дуге колоне јединица наше дивизије марш је био отежан, те смо са бригадом заноћили на сјеверним падинама Љубишње пл., где је у току ноћи дат одмор за прикупљање јединица као и кување хране.

18 августа са бригадом смо наставили покрет у 5 сати изјутра са сјеверних падина Љубишње правцем с. Врба —

[5] **Односи се на 5. батаљон те бригаде. Он је 13. септембра 1943. у Сплиту, формиран од бивших припадника италијанских окупационих снага у Југославији који су послије капитулације фашистичке Италије (9. септембра 1944) добровољно ступили у редове НОВЈ. Добио је име по великом италијанском револуционару "Бузепе Гарибалдију (1807—1882), борцу за национално ослобођење и уједињење Италије. У ослобођеном Београду је 28. октобра 1944. ушао у састав новоформиране Италијанске бригаде 1. пролетерске дивизије. Бригада је формирана од тога батаљона и батаљона „Матеоти" (види том IV, књ. 29. док. бр. 29, објашњење бр. 9). По формирању имала је три батаљона. а нешто касније формиран је и 4. батаљон. Опширније о томе види обавјештење Штаба 1. пролетерског корпуса од 24. октобра 1944 (Архив ВИИ. рег. бр. 1/2, к. 718 А) и наредбе Штаба 1. пролетерске дивизије од 28. октобра и 18. новембра 1944 (Архив ВИИ, рег. бр. 2/2 и 8'5, к. 718 А).**

Градац на Чехотини — Бољанићи — Ритошићи, где смо до ноћи стигли са главнином бригаде. Два батаљона упутили смо од Бољанића сјевероисточно на просторију Бандер (к. 1446) — Чемерно са задатком обезбеђења и затварања правца од Пљеваља ка сјеверу, а истовремено извиђање на правцу Адровићи — Бабине као и хватање везе са јединицама XXXVII дивизије. Један батаљон поставили смо на просторији с. Крче — Готовуша као обезбеђење дивизијске колоне од правца Пљеваља. Са овим батаљоном била су и јача минерска одељења која су рушила пут и минирала цесту према Пљевљима.

19 августа са главнином бригаде извршили смо покрет са Ритошића до линије с. Застијење — Плашће — Калуђеровићи, док смо два батаљона и даље задржали на линији Бандер — Чемерно — Граница са задатком обезбеђења наше просторије од Пљеваља. У току овог дана на овој просторији наше јединице биле су на одмору и припремале се за даљи покрет. Овога дана извиђачка одељења на сектору Бучје ухватила су три четничка позадинца код којих је нађено 6 пушака и око 500 метака.

20 августа са бригадом смо извршили покрет са просторије Застијење — Бучје — Чемерно до на просторију с. Голеша — Побијеник пл. Овај покрет извршили смо у двије колоне и то главнина бригаде са просторије Застијење — Калуђеровићи цестом низ ријеку Сутјеску на просторију Голеша — Побијеник. II и IV Батаљон са просторије Бандер — Чемерно правцем Крњача — Врбово — Забрањи Тоци — Голеша — Побијеник. Ова два батаљона били су као побочница наше главнине. У току покрета ова два батаљона обавештајни официр IV батаљона са извиђачком десетином истог батаљона имао је задатак да испита ситуацију на сектору Адровићи — Бабина — Шербетовац и ухвати везу са јединицама Санџачке дивизије на том сектору, јер су постојала обавештења да се дијелови те дивизије налазе на том сектору. У самом испитивању овај обавештајац са извиђачком десетином наишао је на заседе јединица Санџачке дивизије које су отвориле ватру и од првих рафала погинуо је обавештајац IV батаљона Миодраг Стефановић — Поп. Исти је сахрањен у с. Крајача код школе.

20/21 августа ноћу, према наређењу Штаба дивизије, са бри~~гадом~~ смо извршили покрет правцем Голеша — с. Милијеш с. Градиборине — Прибој, где смо прешли Лим и поставили се са бригадом на просторију с. Кутловац — Луниће — Чава (к. 717). Задатак бригаде на овом сектору углавном био је краћи одмор као и потребна обезбеђења ка

Увцу. У току 21 августа са бригадом смо се задржали на истом сектору ради одмора јединица.

22 августа са бригадом смо извршили покрет са сектора Прибоја на просторију с. Брезне у двије колоне. Једна колона пошла је правцем Прибој — Луниће — Лесковац — Брезна. Друга колона пошла је правцем Прибојска Бања — Сухо Поље — Орашац — Сарачевина — Трешњица — Брезна. На сектору с. Брезне наша бригада имала је краћи одмор. — преноћиште. Са нама се кретала и дивизијска артиљерија.[6]

ЗАКЉУЧАК

Непријатељске снаге у овом периоду које су предузеле офанзивне операције на сектору Санџака а истовремено и на сектору наше бригаде биле су доста јаке, потпомогнуте са већим бројем артиљерије и моторних возила. Непријатељ почетком првих напада нападао је са јаким снагама на сектору наше бригаде употребљавајући јачу артиљерију и известан број моторизације. Задатак непријатеља био је одбацити наше јединице са сектора Маоча који је у том времену служио као база за спуштање материјала за наше јединице, а затим набацити»наше јединице на ријеку Тару и ка Црној Гори, набацујући нас истовремено на његове јаче снаге које су надирале од Андријевице и Берана и преко Лима Бјеласицом планином.

Положаји које је држала наша бригада били су још пре непријатељског напада јако утврђени, а све наше јединице биле су сређене и учвршћене за борбу, те је непријатељ у првим данима напада задржан скоро на својим полазним положајима и претрпио велике губитке, нарочито на сектору I батаљона (Камена Гора), као и на сектору Матаруге код II и VI батаљона. У овом времену а и прије напада наше јединице темељито су порушиле комуникацију Пљевља — Коврен и потпуно је онеспособиле за саобраћај за дуже вријеме. У овим борбама дивизијска артиљерија која је била у саставу наше бригаде играла је видну улогу и омогућила нашим јединицама на сектору Матаруге као и на сектору Зекавица — Богомоље да задрже своје раније положаје у рукама.

Сви непријатељски покушаји да продре дубље на сектору наше бригаде били су узалудни, због чега је био принуђен да главнину својим снага баци на лијево крило III пролет. бригаде,[7] као и на сектору XIII пролет. бригаде, обухватајући на тај начин сектор наше дивизије са крила, док

' Види том IV, књ. 29, док. бр. 29.

је мањим снагама везивао на центру нашу бригаду. Непријатељске снаге са југа и истока заузеле су слободну територију у долини ријеке Лима (сектор Андријевица — Беране — Колашин — Мојковац), због чега је и наш сектор постао угрожен, ради чега је Штаб дивизије одмах подузео противмере. Те мере биле су постепено пребацивање наших снага са десног на лево крило са задатком сломити десно крило непријатеља, скрећући му пажњу са потребним снагама на правцу Таре и Шаховића, а када се прикупе све наше јединице на сјевероисточним падинама Љубишње планине извршити један маневар и наћи се непријатељу за леђима. Тај план је и остварен.

Упорност наших бораца и руководиоца у овом периоду на Пљеваљском сектору била је на завидној висини. Нарочито рад I батаљона на сектору Камене Горе, његово маневрисање и наношење губитака непријатељу заслужују похвалу. У овим борбама веза између свих наших јединица једних са другим а напосе са штабом бригаде, као и између јединица на положају и артиљерије била је одлична, што је омогућило брзо преношење наређења и интервенције наших јединица са једног на други сектор. Маршеви које је извела наша бригада у овом периоду били су доста дуги, но све јединице ове маршеве добро су издржале. И овога пута сви борци као и увјек имали су повереље у своје руководиоце да ће их извући испод непријатељског ударца и ријешити сваку ситуацију. Дисциплина по свим нашим јединицама како борбена тако и маршевска у овом периоду била је на завидној висини. Војнички рад у првом почетку овог месеца, док смо се још тако рећи налазили на одмору, био је врло активан, што је у многоме и омогућило извршење задатака у овом периоду. У овом периоду смо такође имали и добру попуну муниције те смо могли примити и оштрије и дуже борбе.

II.

(Златибор — Палисад — комуникација Ужице — Вардиште)

ЗАДАТАК

После преласка р. Лима и избијања наших јединица на р. Увац наш задатак био је пријећи ријеку Увац на сектору с. Доброселица, разбити четничке јединице на сектору Златибора и на тој просторији сачекати даље наређење Штаба дивизије.

ПОСТУПАК

Према наређењу Штаба дивизије од 22 августа наша бригада имала је задатак да 23 августа рано изјутра отпочне с преласком реке Увца и избија на просторију с. Доброселица — Борова Глава — М. Шанац (к. 1098) — Орлов Врх (к. 1181) — Неранџа (к. 1150).[8]

У три сата изјутра 23 августа са бригадом смо отпочели покрет са сектора с. Брезна и у 5 сати изјутра са четири батаљона пребацили смо се преко реке Увца ка с. Доброселица. На линији сјеверно од Доброселице —- Борова Глава (к. 1147) — Кременац (к. 1165) — Раван Торник (к. 1409, к. 1431) — Торник (к. 1496) — Јелова Гора — Маријин Вис (к. 1242) налазиле су се двије четничке бригаде „Златиборског четничког корпуса", које су организовале положаје на тој линији у циљу спријечавања прелаза ријеке Увац нашим јединицама.[9] Наша четири батаљона ступила су у борбу са овим четничким јединицама на широком фронту од 10 километара. Непријатељски положаји били су одлични и прилично утврђени. Имали су један топ са којим су дејствовали против наших јединица. Борба се на читавом сектору развила доста оштра. Четници су давали врло јак отпор. Но, расположење наших јединица за улазак у Србију и борбу са четницима брзо су сломили овај четнички отпор. Наша артиљерија са Брезне успешно је тукла Борову Главу и Карановац, где је био најјачи отпор непријатеља и одакле је дејствовао њихов топ. Ово дејство наше артиљерије брзо је присилило непријатеља на повлачење те је почео са брзим повлачењем са читавог сектора, што су све наше јединице искористиле и наставиле брзо гоњење непријатеља преко Златибора и Чиготе планине све док га ниЈесу одбациле сјеверно од линије Краљевих Вода и Палисада. У овој борби заробили смо два четника, једну машинку, неколико пушака, око 150 кг. пасуља, 1 велики казан и око 200 кг. хљеба. Наши губитци у овој борби 1 мртав и два рањена борца. Непријатељски губитци били су око 20 мртвих и рањених.

24/25 августа, после протеривања четника са Златиборског сектора, наша бригада била је постављена на линији Јеље (к. 1410) — Коњодер (к. 1338) — Смиљански Закос (к. 1359) — Крива Бреза (к. 1150) — Крајеви (к. 1093) — Тусто Брдо (к. 1078) — с. Рибница — Неранџа (к. 1150) — Орлов Врх (к. 1181). Са те просторије бригада је затварала

" Види том I, књ. 11, док. бр. 6.

" Види радиограмски извјештај Штаба 1. пролетерске дивизије од 23. августа 1944, том I, књ. 11, док. бр. 15.

правац од Палисада и Чајетине према Златибору, а истовремено настављала са извиђањем у правцу непријатељских гарнизона. Око 9 часова изјутра непријатељ је из Палисада извршио напад на сектору наше бригаде са снагама до 1000 војника, 2 хаубице и неколико тешких бацача.[10]

Према усменом наређењу Штаба дивизије добили смо задатак да непријатељу пружимо слабији отпор и тако га увлачимо што дубље ка нашој просторији са циљем извлачења његових снага из утврђења у Палисаду, држећи најупорније Смиљански закос (к. 1359) као најважнију тачку на нашем сектору. Док је непријатељ постепено потискивао наше јединице и извлачио своју главнину из Палисада, дотле су III и XIII пролетбригада, према задатку Штаба дивизије, дубоко продрле са крила и одсјекле непријатеља од Ужица на сектору Чајетине. Када је непријатељ осјетио наша јака крила као и одсјецање од Ужица нагло је почео са повлачењем ка Палисаду са циљем запосједања утврђеног гарнизона. Ту ситуацију искористили су сви батаљони наше бригаде и уз подршку дивизијске артиљерије отпочели са брзим гоњењем непријатеља ка Палисаду наносећи непријатељу осјетне губитке. Све непријатељске снаге збијене су у Палисад око пола дана. Заробљен је известан број непријатељских војника. Главнина наше бригаде јурећи непријатеља ушла је у Палисад и у првом налету успјела да ликвидира приличан број непријатељских упоришта и запосједне већи број кућа, одакле се наставила борба у току читавог дана па све до ноћи. Јединице XIII пролетбригаде као и делови III пролетбригаде у току овога дана такође су водили врло оштре борбе у самом Палисаду на нашем десном и лијевом крилу. У самом граду непријатељ је био збијен на врло малој просторији и давао је врло жилав отпор. Око 17 часова код Краљевих Вода поставили смо и дивизијску артиљерију — две цеви које су дејствовале успјешно на непријатељска упоришта, што је омогућило да се у току дана заузме већи број непријатељских утврђења — ровова и зграда. Непријатељ је збијен на још мању просторију — нашао се у обручу са свих страна, његова ситуација била је безизлазна.

[10] **Ријеч је о дијеловима 24. дивизије 1. корпуса 5. бугарске армије. Опширније о томе и о борбама које су тада вођене види том IV, књ. 29, док. бр. 29; том I, књ. 11, док. бр. 11, 18, 28, 43, 53, 65, 06; „Завршне операције за ослобођење Југославије 1944—1945", стр. 64; Архив ВИИ, књига депеша 1. пролетерског корпуса (рег. бр. 33/1, к. 372, стр. 86) и Преглед груписања окупаторске 5. бугарске** армиЈе **од 26. августа 1944 (рег. бр. 8/2—1, к. 3).**

У току ноћи 24/25, уз јаку припрему корпусне и дивизијске артиљерије као и тешких бацача и противколских оруђа, по предлогу наших јединица а одобрењу Штаба дивизије извршен је напад ка непријатеља у циљу потпуне ликвидације. Напад наших јединица као и јединица XIII и III пролетбригаде био је силовит. Ликвидиран је велики број непријатељских утврђења и зграда. Непријатељ је претрпио велике губитке у мртвим и рањеним ... Борба се водила у току читаве ноћи до на освит 25 августа. Непријатељ није био ликвидиран, због чега смо морали извлачити главнину наших јединица као резерву и припрему за поновни напад, остављајући потребан број јединица у рововима и тврдим зградама са задатком држања непријатеља под сталном ватром.

Наши губитци у овој борби били су доста велики (види листу губитака).

26 августа главнину јединица наше бригаде које су учествовале у нападу, као што је горе наведено, извлачили смо на линији Краљеве Воде — Тусто Брдо, а један батаљон као обезбеђење са југоисточне стране поставили смо на Смиљански Закос (кота 1359), док су три чете и даље остале у Палисаду држећи непријатеља у току читавог дана под ватром, не дозвољавајући му да прошири своју одбрану.

Непријатељска интервенција од Ужица за спасавање опкољеног гарнизона у току овога дана није успела. Јединице III и XIII бригаде са овим непријатељским снагама које су надирале од Ужица водиле су борбу и непријатељ ни^е успео да продре и пружи помоћ опкољеном гарнизону. Резултати борбе у првој половини битке за Палисад, ангажовање снага као и жртве са једне и друге стране, расположење наших бораца и руководилаца као и спољна ситуација на секторима III и XIII пролетбригаде условили су да се напад на Палисад понови за коначну ликвидацију већ и до тада потученог гарнизона.

На предлог штабова бригада, а по одобрењу Штаба дивизије, напад је одобрен и у току дана извршене су све припреме. Напад је отпочео у 20 часова. У нападу на сектору наше бригаде предвиђени су III и II батаљон и једна чета VI батаљона, док се главнина VI батаљона као и главнина I батаљона налазиле у резерви на правцу напада наших јединица, која је главнина постепеним развојем увлачена у борбу на сектору наше као и XIII бригаде. Остали наши батаљони, као што је горе означено, налазили су се као обезбеђење на потребним правцима и као заштита дивизијске болнице. У почетку напада извршена је јака артиљеријска припрема корпусне и дивизијске артиљерије (свега два

топа због малог броја муниције), који су касни1им развојем привлачени на врло блиско одстојање — непосредно у стрељачком строју и тукли поједина непријатељска упоришта и на тај начин омогућивали ликвидацију појединих утврђених места. У артиљеријској припреми са наше стране учествовали су 5 тешких бацача, 7 лаких као и већи број „фијата" и противколских пушака. Ова артиљеријска припрема била је једна од најбољих припрема тешких оруђа у нашем ратовању. Садејство пешадије са тешким оруђима било је добро и напад је био силовит. Простор на коме се је налазио непријатељ био је тучен на сваком метру. Наше јединице успјеле су у току борбе а нарочито првим налетом да ликвидирају скоро сва непријатељска упоришта, изузев двије куће које су биле јако утврђене, из којих је непријатељ давао отпор до посљедњег војника.

У 3 часа изјутра 27 августа непријатељ се држао свега у двије куће које су биле јако утврђене са одбраном бункера. Наше јединице као и јединице XIII пролетбригаде приступиле су потпуној ликвидацији ових кућа привлачећи топ на одстојање од 100 до 50 метара. У том моменту непрјатељ је због блиског одстојања и вике наших јединица осјетио нагомилавање у близини тих кућа и отпочео са концентричном ватром из тешких бацача, тако да су наше јединице претрпеле велике губитке (углавном II батаљон). Наши велики губитци као и непријатељска интервенција са поља[11] условили су да се одустане од потпуне ликвидације и последњих остатака непријатељског гарнизона. Просторија на којој смо се налазили морала се обезбедити од интервенције споља — не дозвољавајући непријатељу да нам наметне борбу на непогодном терену и прилично груписаним јединицама.

У току борбе на Палисаду која је трајала 48 сати непријатељ је био до ногу потучен иако се још задржао неликвидиран свега у двије куће. Непријатељски губитци у овој борби на сектору наше бригаде износе укупно избачених из строја 615 непријатељских војника, подофицира и официра, од којих 68 заробљених. Заплењено је 64 пушке, 5 пушкомитраљеза, 8 шараца, 310 ручних бомби, 3 тешка митраљеза, 28 мина за лаки бацач, 3 мине за тешки бацач, 40.000 пушчаних и митраљеских метака, један коњ са санитетским материјалом, једна машинка, неколико пиштоља и веће количине осталог ратног материјала. Уништено је 100 пушака, већи број лаког аутоматског оружја, 2 тешка митраљеза, 2 хаубице 105 мм, 2 кола хаубичке муниције, 50 коња

' Види том IV, књ. 29, док. бр. 29.

и пуно другог ратног материјала. У току борбе запаљен је непријатељски магазин са муницијом и болница са око 70 рањеника.

Наши губитци у току борбе износе 29 мртвих и 75 рањених бораца — укупно 104 борца.

27 августа, после повлачења наших јединица са Палисада а у вези спољне интервенције непријатеља, према наређењу Штаба дивизије наша бригада добила је задатак да се постави на Чигота пл. и Муртеница пл., затварајући и извијајући правце према Рожанству — Бјелој Реци — Јасенову и Кокином Броду.[12] У три часа изјутра издали смо наређење нашем IV батаљону, који је био на Смиљанском закосу, да изврши покрет правцем Коњодер — Јеље — Главица — Чигота (к. 1422) са задатком обезбеђења од Љубиша и Алина Потока. Остале наше јединице одмах су отпочеле са покретом на правцу Чиготе и Муртенице планине остављајући нотребна заштитна одељења према Палисаду. Овог дана у нашем саставу налазила се дивизијска болница, корлусна и дивизијска артиљерија. IV батаљон приликом одласка на одређене положаје сукобио се са непријатељем на Јељу (к. 1410). Непријатељ је већ раније био изишао на те положаје и почео исте утврђивати. Предње истурене дијелове овај батаљон успио је да ликвидира, али када је наишао на јачи отпор био је принуђен да се повлачи извештавајући штаб бригаде о тим непријатељским снагама, након чега смо на Смиљанском Закосу задржали VI батаљон, док смо три батаљона упутили правцем Орлов Врх — Царево Поље — Чигота планина (к. 1422) остављајући јача обезбеђења на линији Орлов Врх — Чигота (к. 1422). Ови батаљони успели су да избију на Чиготу (к. 1422) и Главицу (к. 1323).

... Главнину бригаде упутили смо правцем Неранџа — Орлов Врх — Борова Глава — Муртеница, задржавајући 1 батаљон на Орлов Врх (к. 1181). — Бела Глава (к. 1111) — 1054 као обезбеђење на правцу Палисада. У току овога дана имали смо губитке једног мртвог и 1 рањеног борца на Чиготи. Непријатељ је имао два мртва и два рањена војника. Заплењено је 250 метака.

28 августа са бригадом смо се налазили на Чигота и Муртеница планини као и на просторији Борове Главе. Наш задатак био је извијање према комуникацији Кокин Брод — Ужице, на правцу Јасеново — Бела Река — Љубиш — Рожанство, и обезбеђење наше просторије од тих праваца, као и хватање везе са IV Санџачком бригадом на сектору с. Нег-

[12] **Види Архив ВИИ. док. рег. бр. 33/1, к. 372, стр. 91.**

бина. У току овога дана на нашем сектору није дошло до борби.

29 августа, према наређењу Штаба дивизије,[13] са главнином бригаде извршили смо покрет од Муртенице и Чигота планине на просторију с. Рибница — Кобиља Глава (к. 1178). Два батаљона и даље су задржана на просторији Муртеница планина са задатком и даљег извиђања и обезбеђења ка комуникацији Ужице — Кокин Брод. Један батаљон на Смиљанском Закосу са задатком извиђања према Палисаду и Рожанству. Ова три батаљона на линији Муртеница — Смиљански Закос задржали су се на тој просторији све до смјене од јединица XXXVII дивизије, након чега су дошли у састав бригаде.

У 19 часова истога дана са главнином бригаде према наређењу Штаба дивизије, извршили смо покрет на сектор с. Семегњево — Шљивовица са задатком дејства и рушења комуникације Вардиште — Ужице, и обезбеђења од те линије ка Златиборском сектору. Два батаљона задржали смо на просторији с. Рибнице као обезбеђење дивизијске болнице и бугарских заробљеника.

На линији Семегњево — Шљивовица налазиле су се 4 бригаде Златиборског четничког копуса, које су приликом појаве наших јединица повукле се ка Тари пл. Заробили смо два четника.

30 и 31 августа главнина наше бригаде налазила се на линији Мокра Гора — Шарган планина — Кремна — Биоска — Врутци — Шљивовица.[14] У току ова два дана са бригадом смо предузели темељито рушење комуникације на линији Добрун — Вардиште — Шарган — Кремна — Врутци — Ужице. На овој линији уништене су све ћуприје на прузи и цести, већи број потпорних зидова — оштећено је неколико тунела. На читавој линији Ужице — Вардиште пруга је уништена и саобраћај онемогућен за дуже вријеме. Ово рушење и даље се наставља на истој линији. Као средство за рушење пруге и објеката употребљена је велика количина експлозива.

З А К Љ У Ч А К

После преласка Лима и доласка наше бригаде на терен Србије одушевљење наших бораца и руководилаца за вођење борбе у Србији и што дубље продирање било је невјеро-

[18] О томе наређењу види том I, књ. 11, док. бр. 65.

" О даљим дејствима 1. пролетерске бригаде види Архив ВИИ, док. рег. бр. 33'1, к. 372, стр. 98; том I, књ. 11. и 12.

ватно, а исто влада и данас. У првом сукобу наших јединица са четницима на јужним падинама Златибор планине сви наши батаљони показали су одлучност у разбијању четника и њиховом гоњењу, тако да је налет наших батаљона био незадржив. Четници су осјетили моћ нашег оружја и неустрашивост бораца. То се види и из последњих дана да се четници не смију задржати ни на једном положају и сачекати наше јединице.

Борбе које су вођене концем овога месеца на сектору Палисада јесу најжешће борбе које је водила наша дивизија и наша бригада посебно у склопу дивизије. Непријатељски гарнизон Палисад био је врло јако непријатељско утврђење, утврђено са јаким рововима и бункерима који су били повезани са спроводницама. У гарнизону је постојао велики број добро утврђених зграда. Испред бункера — ровова и око кућа била је исплетена бодљикава жица по дубини од неколико метара. Посматрајући утврђења овог гарнизона и непријатељске снаге које су га браниле могло се закључити да је неосвојиво са нашим расположивим снагама у том времену.

Напад на овај гарнизон више је избио спонтано. с једне стране што је непријатељ извршио испад ка нашем сектору извлачећи своју главнину из утврђеног гарнизона на отворени простор, а с друге стране велико одушевљење бораца и руководиоца за борбу. Брзи маневар наших јединица за опкољавање и одсјецање непријатељског гарнизона и силовити јуриш наших јединица на непријатеља који је био напустио утврђења — гонећи га поново у град и његовим утврђењима. Развој у првој половини ове борбе и одушевљење бораца и руководиоца изазвали су да се борба настави до коначног уништења овог гарнизона. Садејство артиљерије и уопште тешких оруђа са пешадијом у овом нападу било је боље него и у једној борби до сада. У овом садејству било је извесних пропуста због којих је дошло до непотребних жртава, као на пример, због уског сектора којега брани непријатељ, јединице које су учествовале у нападу биле су у првом моменту и превише нагомилане, тако да у току саме борбе поједине јединице [су] ометале рад других јединица са својом ватром. Ово се изразило првог дана код јединица наше и XIII бригаде, а нарочито дејство корпусне артиљерије[15] једног и другог дана било је критично за наше јединице скоро као и за непријатеља због гађања са велике даљине и растурања ватре. Наше јединице у таквом садејству пропустиле су и то да нијесу давале сигналне знаке за поједина ликвидирана места или непријатељска упоришта која треба више туђи.

Снаге непријатеља у самом гарнизону износиле су до 1500 војника. Силовити напад наших јединица и непрекидна ватра нијесу дозволили да нам се преда већи број непријатељских војника из овог гарнизона, за што су постојали услови.

... Битка на Палисаду и учешће јединица све три бригаде показали су овога пута несаломљиво јединство наше дивизије као цјелине с једне стране и чврсто поверење између батаљона — јединица с друге стране. Војнички и политички значај ликвидације Палисада јесте од велике важности с обзиром на прве борбе које води наша дивизија на сектору Србије.

Жртве које смо ми претрпили у овој борби велике су и тако рећи ненадокнадиве. Но, морал свих бораца и руководиоца те жртве нијесу нимало поколебале — напротив од ликвидације Палисада па све до данас код свих јединица осјећа се још већа борбеност и одушевљење. Садања спремност и убојност бригаде већа је него икада до сада. Са наоружањем у бригади сада стојимо врло добро, можда још оскудјевамо у извесном броју аутоматских оруђа, више због неисправности него због броја. Са обућом и одијелом у бригади стојимо доста слабо. У том погледу требало би предузети потребне мере и од савезника, но ово питање ће се вероватно решавати и у току самих борби. Војнички рад у току овог месеца био је активан само у првој половини месеца.

Однос старешина према борцима и обратно потпуно задовољава. Садања исхрана у бригади добра је.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

КОМАНДАНТ—МАЈОР,
Јагош Жарић

БР. 100

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ЦРНОГОРСКЕ БРИГАДЕ НАРОДНЕ ОДБРАНЕ ОД 2. СЕПТЕМБРА 1944. ДАНИЛОВГРАДСКОМ СРЕСКОМ НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОМ ОДБОРУ О НАПАДУ НА ВЕЖЕШНИК[1]

ШТАБ
ЦРНОГОРСКЕ БРИГАДЕ НАРОДНЕ ОДБРАНЕ
Бр. СЛ.
2 септембра 1944. год. Положај.

СРЕСКОМ НАРОДНО-ОСЛ. ОДБОРУ

Данилов Град

Обавештавамо Вас да је 2-ги[2] батаљон наше бригаде[3] у току прошле ноћи извршио напад на Вежешник, у којој акцији је заробио 20 четника, док је два четника и два Немца ликвидирао. Од ратног материјала заробљено је: 1 бреда, 1 лаки бацач, 3 пушкомитраљеза, велики број бомби и муниције као и осталог ратног материјала. Ми смо имали свега једног лакше рањеног. Остали дио четника и Њемаца побјегао је у правцу Подгорице.

Исто тако наше јединице свакога часа приводе поједине групице разбијених четника, који се враћају својим кућама или се нама сами предају. Према њиховим исказима

[1] Снимак оригинала (писаног на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, филм Црна Гора, бр. 2/645).

[2] Односи се на Зетски батаљон.

[3] Црногорска бригада народне одбране формирана је августа 1944. од батаљона Озне. Одлука о њеном формирању донијета је за вријеме засједања Црногорске антифашистичке скупштине народног ослобођења (ЦАСНО), 13. јула 1944. У почетку је имала 6 батаљона: Никшићки, Зетски, Дурмиторски, Цетињски, Колашински и Взсојевићки, а касније је формиран и Бокешки батаљон.

Штаб бригаде су сачињавали:
— командант Владо Раичевић
— политички комесар Зарија Стојовић
— замјеник команданта Гашо Марковић
— замјеник политичког комесара Лука Вујовић
— начелник штаба Момчило Головић.

Батаљони ове бригаде, који су дејствовали сваки на својој територији, одиграли су врло значајну улогу у ликвидацији четничких група које су убациване на слободну територију. Поред тога, они су садејствовали с јединицама НОВЈ у многим акцијама против Нијемаца и четника на територији Црне Горе и Боке. Податке о овој бригади дао је Зарија Стојовић. тадашњи њен политички комесар, гадашњи генерал-мајор ЈНА).

Штаб
Приморске бригаде Народне ослобод.
војске.
2.септембра 1944.год.Положај.

1632

Срескоме Народно осл. Одбору
Зелиов-Град

Обавјештавамо Вас да је 2-ги батаљон наше бригаде у току прошле ноћи извршио напад на Бокешник у којој акцији је заробио 2о четника, док је два четника и два непријатеља елиминисао. Од ратног материјала заробљено је: 1 бреда, 1 лаки бацач, 3 пушкомитраљеза, велики број бомби и муниције као и остатак ратног материјала. Ни смо имали сваког једног лаког рањеног. Остали дио четника и непријатеља повлачио је у правцу Подгорице.

Исто тако наше јединице сваког часа прелазе поједине групице разбијених четника, који се враћу својим кућама или се нама сами предају. Према списковима исказима и другим обавјештењима са којима располажемо, четници бежа се налазе у расулу, док не један дио покушати, да се пребаци изван Црне Горе.

У вези такве ситуације пред Вама се поставља задатак да са своје стране предузмете све потребне мјере, да се разбијене и деморалисане групице четника који су зевијом присилно мобилисани похватају и пошаљу штабу ове бригаде. Организујете патроле и засједе које нек четници на збјегавању прелазе.

Оружје које на сви имате одмах упућујете са овим обично. Онима четницима који сте упутили од штаба ове бригаде оружје треба [redacted], пошто смо исте задржали [redacted] у јединицама ми борце. Треба водити о томе рачуна да су то невољни наши пријатељи и поштени сељаци, који су били присилно мобилисани. Што немојте много пуштати кућама прије него га ми саслушамо.

У циљу даљег извођења ових задатака одмах се повежите са нашим јединицама, које се налазе на Вашем терену. За нама одржавајте редовну везу и обавјештавајте нас о ситуацији на Вашем терену.

Све дезертере који Вам се предају упућујете штабу ове бригаде. Предузмите све мјере, да се одмах јаве они похватају сви они који су до сада нијесу јавили.

Јавите нам које положаје држите, какве све акције изводите, колико имате људства и наоружања истога.

Смрт фашизму - Слобода народу!

Политички комесар-мајор,
Зарија Вујовић

Помјерант-мајор,
Влад Ратковић

Б.Р.

Требаће овог највисшега високога вама свим повјерилиштвом територијалним одредима у Вашему крају, да би исти обилазили сваковрсне задатке, који се тиче ове јединице. Ви би требали са нама да одржавате редовну везу и сами нас у свакодневну сте нама да нам дајете задатке.

У колико се гнијезда непријатељ горњег села у непријатељ не односи на Вас, треба сваковрсно да је налисе одредима.

Политички комесар,
Зарија Вујовић

Фотокопија документа бр. 111.

и другима обавештењима са којима располажемо, четничке банде се налазе у расулу, док ће један дио покушати да се пребаци изван Црне Горе.

У вези такве ситуације пред Вама се поставља задатак да са своје стране предузмете све потребне мјере, да се разбијене и деморалисане групице четника, који су већином присилно мобилисани, похватају и приведу Штабу ове бригаде. Организујте патроле и засједе које ће чекати на вјероватним пролазима.

Оружје које на њих нађете *обавезно* упућујте са њима овамо. Онима четницима које сте упутили код Штаба ове бригаде без'[1] оружја треба исто повратити,[5] пошто смо исте задржали у јединицама као борце. Треба водити о томе рачуна да су то већином наши пријатељи и поштени сељаци, који су били присилно мобилисани. Зато немојте никога пуштати кућама прије него га ми саслушамо.

У циљу лакшег извођења ових задатака одмах се повежите са нашим јединицама које се налазе на Вашем терену. Са нама одржавајте редовну везу и обавештавајте нас о ситуацији на Вашем терену.

Све дезертере који Вам се пријављују упућујте Штабу ове бригаде. Предузмите све мјере, да се одмах јаве или похватају сви они који се до сада нијесу јавили.

Јавите нам које положаје држите, какве све акције изводите, колико има људства и наоружања истога.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар-мајор,
Зарија Стојовић

Командант-мајор,
Влад. Раичевић

Р.5.®

Препис овог обавештења послали смо свим новоформираним герилским одредима у Вашем срезу, да би исти озбиљније схватили задатке, који се пред њих постављају. Ви би требали са њима да одржавате редовну везу и сами или у споразуму са нама да им дајете задатке.

Уколико се читав садржај горњег писма у потпуности не односи на вас, треба схватити да је написан одредима.

Политкомесар,
Зарија Стојовић

' Ова реч је дописана мастилом.
[6] Речи „исто повратих" дописане су мастилом.
" Сљедећи текст је написан мастилом ћирилицом.

БР. 100

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА 3. НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 3. СЕПТЕМБРА 1944. ШТАБУ 7. ЦРНОГОРСКЕ ЕРИГАДЕ ЗА РУШЕЊЕ КОМУНИКАЦИЈА АНДРИЈЕВИЦА—ТРЕШЊЕВИК И АНДРИЈЕВИЦА—БЕРАНЕ[1]

ШТАБ
III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ -
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Пов. бр. сл.
3 септембра 1944 год.

ШТАБУ VII ЦРНОГОРСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ

1. — Од јуче се код Штаба V бригаде и код нас налази командант III пука албанске војске, који је под командом Косовског комитета.[2] Подаци које овај даје говоре да у Плаву, Гусињу, Рожају, Бијелом Пољу и у цијелом том рејону нема Њемаца. У Пећи и околини налази се једна њемачка дивизија од прије 20 дана, која је стигла из Грчке.

2. — На комуникацији Подгорица — Матешево има око 1000 Њемаца и четника.

3. — Немамо новијих података о кретању Павла Ђуришића са његовом бандом, али нам је дошло до руку писмо његова брата, који пише својој мајци у Беранама и каже да је Павле био у Шавнику и да ће кроз неки дан у Беране.

4. — Јуче су извиђачка одељења V бригаде улазила у Плав и тамо нијесу нашли никога. Обавјестили су се о Гусињу и кажу да је тамо нека партизанска позадинска јединица.[3]

5. — Кад се узме у обзир да у Пећи има једна дивизија[4] и да непријатељ држи комуникацију Подгорица — Матешево, треба имати у виду да би се окупатор могао добро користити држањем Матешева у случају покрета дивизије од Пећи у овом правцу. Због тога одмах по пријему овога наређења упутите један ваш батаљон правцем за Мурину и

[1] **Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ рег. бр. 11/8, к. 754 А.**

[2] **Односи се на 3. бригаду (пук) НОВ Албаније, која је, према договору Главног штаба НОВ Албаније и Главног штаба НОВЈ за Космет. неко време оперисала на југословенској територији и била под командом Главног штаба за Космет.**

[3] **О развоју догађаја на секторима Андријевица—Беране и Колашин—Мојковац види том III, књ. 8, док. бр. 110, 112, 113, 115 и 119 до 135.**

[4] **Вјероватно се односи на 21. СС дивизију „Скендербег".**

даље према Чакору са задатком да уз припомоћ мобилисаног становништва поруши или попали све објекте на комуникацији Андријевица — Чакор. За ово употријебити експлозив који вам је дат на расположење. Уколико би се десило да имате мало експлозива, радиограмом тражите од IX бригаде да вам до неког мјеста упути онолико експлозива колико би вам било потребно. Овоме раду треба приступити одмах и најхитније, како би били осигурани од изненађења од Пећи.

6. — Предузмите одмах рушење комуникације Андријевица — Трешњевик и Андријевица — Беране.

7. — Наш инжињеријски батаљон остао је у области Колашина за рушење пута Мојковац — Колашин — Матешево. Чим нам стигне, упутићемо га у област Андријевице да вам помогне на рушењу.

8. — Један батаљон V бригаде налази се у области Дапсићи, а један је на Црном Врху. Ви извиђајте Шекулар, Сјекирицу и даље према Чакору.

9. — Одмах се повежите телефонски са овим Штабом.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За штаб
начелник,потпуковник,
Нико Јовићевић

ШТАБ
III. ДИВИЗИЈЕ II. ЈУГ. АРМИЈЕ
Оперативни отсјек
Бр. 130
Дне 3. IX 1944. год.
у акта

БР. 100

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА 3. ПРОЛЕТЕРСКЕ КРАЈИШКЕ БРИГАДЕ ОД 5. СЕПТЕМБРА 1944. ШТАБУ 1. ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ О ДЕЈСТВИМА У АВГУСТУ НА СЕКТОРУ ПЉЕВЉА—ПРИБОЈ—УЖИЦЕ[1]

ШТАБ
III ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
I ПРОЛЕТДИВИЗИЈЕ
Бр. 95/44 г.
5-1X-1944 године

ШТАБУ I ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

ОПЕРАТИВНИ ИЗВЈЕШТАЈ ОД 1-УШ ДО 31-УШ-1944

Од 1 до *12-УШ-* батаљони су били на линији Хоћевина — Крушево — Потпеће — Богомоље. Вршена су извиђања према Пљевљу, те је било неколико патролних сукоба са четницима. У међувремену заробљена су два а предало се 6 четника. Убијено је 8 и рањено 5.

12-УШ- II и VII батаљон кренули су према Фочи, ради заузимања исте и обезбеђења мостобрана за VI дивизију[2] и XII корпус.[3] По њиховом доласку код Фоче, установили су да су јаче снаге „Вражје дивизије" запосјеле град и околне положаје.[4] У међувремену следило је наређење за њихово повлачење и батаљони су се повратили до Мељака.

[1] **Оригинал (писан на машини, латиницом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 24/2. к. 714.**

[2] **Шеста личка дивизија се у то вријеме налазила на сектору Добро Поље—Крбљине, гдје је 11. августа разбила дио снага Романијског четничког корпуса, а потом извршила покрет према Зелсн-гори и 15. августа стигла на простор Лучких Колиба. Опширније о томе и о даљем покрету те дивизије, до њеног уласка, 31. августа 1944, у саставу 1. пролетерског корпуса, види заповијест Штаба 3. пролетерске (личке) бригаде од 4. августа 1944 (т. IV, књ. 28) и обавјештен-е Штаба 6. пролетерске дивизије „Никола Тесла" од 19. августа 1944 (књ. 28).**

[3] **У депеши Штаба 12. корпуса од 12. августа 1944 (види Архив ВИИ, рег. бр. 8/10, к. 589 Б, стр. 61), упућеној Врховном штабу НОВ и ПОЈ, пише:**

„Пребацивање између Горажда и Фоче нисмо могли извршити услед велике концентрације непр.[ијатеља] на том сектору. Морамо ићи јужније".

Опширније о даљем покрету 12. корпуса, до његовог пребацивања. 5/6. септембра 1944, преко р. Дрине у западну Србију, види том IV, књ. 29, док. бр. 3, 12, 14, 15, 17, 18, 22, 23 и 82.

[4] **На томе сектору су тада дејствовали дијелови 7. СС дивизије „Принц Еуген" и 8. посадног здруга, муслиманска милиција и чет-**

13-У1П- непријатељ отпочео офанзиву на цијелом отсјеку нашега фронта.[5] Борба је трајала све до 17-УШ- увече. Под притиском јачих непријатељских снага, наше снаге су потискиване ка ЈБубишњи, куда је била оријентисана цијела дивизија. Борбе су биле врло жестоке. Убијено је 102 и рањено 161 непријатељски војник, углавном Њемци и извјестан број четника. Наши губитци у овом времену били су 7 мртвих и 23 рањена, од којих 7 теже.

18-УШ- цијела бригада извршила је покрет од Какмужа преко Љубишње — Мељака и Чехотине, до на просторију Бољанићи — Заостро.

19-VIII- бригада је извршила покрет са просторије Бољанићи — Заостро, до на просторију Међуречје — у правцу Прибоја.

20-УШ- бригада је извршила пребацивање преко Лима, и смјестила се на просторију Манастир Бања — Потпеће. За вријеме преласка Лима у Прибоју претходница бригаде је рашћерала четнике, једног ранила и једног заробила.

21-УШ- батаљони су били пребачени на просторију Радојиња — Рутоше. Вршена су извиђања преко р. Увца ка Златибору те давата обезбеђења према комуникацији Нова Варош — Ужице, и Нова Варош — Прибој.

22-УШ- IV батаљон разбио је четнике преко Увца,® заузео положај на десној обали и извиђао у правцу Златибора.

Истога дана кренула је једна колона од 200 Њемаца у правцу Кокин Брода од Нове Вароши. V батаљон их је сачекао. Развила се оштра борба која је трајала неколико сати. Убијено је 19 војника и 1 официр, а рањепо 23 и 1 заробљен Њемац. Наши губитци су 3 друга рањена.

23-УШ- у 4 сата изјутра извршено је пребацивање цијеле бригаде преко Увца на линији Сеништа — Негбина.[7] Разбијени су и потиснути четници Златиборског корпуса и до 11 часова наши батаљони су избили на линију Муртеница

ници Дринског четничког корпуса „27. март". О томе види и наређење Штаба 1. пролетерске дивизије од 15. августа 1944 (том IV, књ. 28).

[в] Види том IV, књ. 29, док. бр. 86.

° Према информативном извјештају Штаба 1. пролетерске дивизије од 4. августа 1944, на сектору Рудо—Увац—Прибој налазило се око 2.000 четника Дринског корпуса. Поред тога, у извјештају се детаљно говори о распореду непријатеља у Санџаку (види Архив ВИИ, рег. бр. 8,9, к. 712).

' О организацији тога покрета види том I, књ. 11, док. бр. 6.

— Борова Глава.[8] Четници су давали врло жесток отпор јаком пјешадијском ватром на даљем одстојању.

У овој борби тешко је рањен и накнадно умро од рана политкомесар бригаде друг Крсто Бајић. Губитци непријатеља нису познати, свакако их није било много.

24-У1П- извршен је бочни марш источно од Коњодера, у циљу бочног удара и одсјецања Бугара, који су нападали положаје I бригаде." До 14 часова наши предњи дјелови избили су на Црни Врх и Градину, док су I бригада и наш III батаљон потискивали Бугаре према Палисаду. III и V батаљон у гоњењу непријатеља напали су на Палисад са источне стране, док је једна чета V батаљона ушла у Чајетину. Борба на Палисаду се наставила. I батаљон је у селу Рожанству разбио један батаљон пољске страже, убио 9 и 5 заробио, док је 13 рањено. Губитци I батаљона: 2 друга рањена.

Борба на Палисаду трајала је до 26-\Ш1- ујутру, када су се наше снаге повукле према Слатини и Алин Потоку.

У борби на Палисаду III батаљон убио је 100 а ранио 110 Бугара, V батаљон убио 37 и ранио 31. Губитци III батаљона 4 мртва и 13 рањених. V батаљон није имао губитака.

25-УШ- II батаљон и дјелови IV батаљона водили су борбу са Бугарима у селу Кнежевићима. Убијено је 60 и рањено 35 Бугара. Губитци на том отсјеку наших батаљона били су 2 мртва и 7 рањених.

Истога дана дјелови VI[10] и VII батаљона и I батаљон разбили су један бугарски батаљон у селу Рожанству. I батаљон је убио 54 а ранио 80 Бугара. Дјелови VI и VII батаљона убили су око 20 Бугара. Губитци I батаљона 1 командир погинуо и 3 рањена. VI батаљон је имао 3 рањена. У току борбе са Бугарима заробљено је од стране наших батаљона 42 Бугара ...

26-УШ- извршено је прикупљање бригаде на просторији Алин Поток, те исте вечери извршено је пребацивање преко

[8] О поменутом четничком корпусу види том I, књ. 11, док. бр. 11. и 15, као и књигу депеша 1. пролетерског корпуса у Архиву ВИИ, рег. бр. 33/1, к. 372, лист 84.

" Види том IV, књ. 29, док. бр. 8.

[10] То је био батаљон „Матеоти". Формиран је од бивших припадника италијанских окупационих снага у Југославији који су послије капитулације фашистичке Италије (9. септембра 1943) добровољно ступили у редове НОВЈ. Добио је име по познатом италијанском антифашисти и политичару Ђанђакому Матеотију (1885—1924), кога су италијански фашисти мучки убили 30. маја 1924, за вријеме избора. Батаљон је 28. октобра 1944. ушао у састав новоформиране Италијанске бригаде 1. пролетерске дивизије (види том IV, књ. 29, док. бр. 8, објашњење 5).

комуникације Нова Варош — Ужице, до на просторију Сирогојно — Висока. На тој просторији бригада је остала до 31. ов. мј. Вршена су извиђања Ивањице — Ариља и према Пожеги.

31-УШ- увече бригада је извршила покрет према Пожеги.

У току борбе за мјесец август, заробљени, оштећени и уништени материјал од непријатеља види се из приложеног обрасца „Прегледа непријатељских губитака".[11]

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар, П.[1г] Лазаревић

М. П.

Командант-ппуковник, Вл.[1!] Бајић

Начелник-капетан,[13]

БР. 114

ИЗВЈЕШТАЈ ОБАВЈЕШТАЈНОГ ОДСЈЕКА 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 6. СЕПТЕМБРА 1944. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ О РАСПОРЕДУ И ЈАЧИНИ 181. ЊЕМАЧКЕ ДИВИЗИЈЕ[1]

Ш Т А Б
II УДАРНОГ КОРПУСА НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Пов. бр. службено
6 септембра 1944 год.
У .... час.

ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ
— II Отсјек —

Положај

Од заробљеника УШ Мауега, редова 5 чете 2 батаљона 359 ПП и АИопза КоуоЈгка, радио-телеграфисте штабске чете 334 ПП 181 пјешадијске дивизије, који су заробљени 5 ов. м. на положају Горње Поље, код Никшића, добили смо следеће информације:

[11] Редакција тај преглед није успјела пронаћн.
[11] Петар
[18] Начелник је у то вријеме био Милорад Ђукић.
" Владо

' Оригинал (писан на машини. латиницом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 8/1—а, к. 393.

1. — О 181 њемачкој пјешадијској дивизији:

Командант дивизије је генерал БЧзсћег, а Главни штаб дивизије до 3 августа т. г. налазио се је на 10 км. на комуникацији Скадар — Кукс, у једном селу (?).

У састав поменуте дивизије налазе се следеће јединице:

334 ПП, који се налази на просторији Котор — Херцег--Нови — Бар. Командант пука је пуковник Неггепс1ог1.

359 ПП, који се налази у Албанији, око Скадра. Командант пука је пуковник Неезсћ.

363 ПП, који се налази на сектору Подгорица — Цетиње. Командант пука био је пуковник — 1еи*пап1 Гп5сћНп§, који је недавно смијењен; име новог команданта непознато.

Помоћне јединице број 222:

Артиљеријски пук (Аг1. — АгШепе Ке§1теп), са 3 одељења, која имају по 3 чете, а свака чета по 3 батерије, наоружане са по 3 оруђа;

Извиђачко одељење (АА—АиШагапд5ађ1е11ип§) са 3 чете (од којих једна комбинована: мотоциклистичка и бициклистичка);

Обавештајно одељење (М.А. — Масћпсћ1:еп Аћ1еПип§), са 3 чете: радио-четом, телефонском четом и четом за снабдевање и транспорт;

Санитетско одељење (5ап. Аћ!:. — 5атШз Аћ1е11ип§), са 3 чете;

Пионирско одељење (Рћ Аћ1;. — Рштег Аћ1еПип§), са 3 чете које имају средња моторна возила од 3—5 тона;

Ветеринарско одељење (Уе!;. Аћ*. — Уе1еппаг АћГеПип§), са 2 чете (мање од стрељачких); и

Команда дивизијског снабдијевања (БтаШ-ВтбшпзпасћзсћипГиђгег), са разним занат. отсјецима: пекарским, ковачким и др.

Национални састав дивизије:

50% правих Њемаца (Ке1сћзс1еи1:5сће);

50% Чеси и Пољаци.

Пошта војничка (Ге1<Зрозl) 334 пука носи број 01320.

2. — О средствима извиђаче радио-службе:

Сваки пук има по 10—14 радио-апарата, а дивизија 35—42 радио-станице, од којих 3—4 далекометне. Апарати су система „Дора 2". Дивизиске станице су од 5 \УаИ, сем 4 станице од по 100 Пуковске станице су ултра-кратких таласа, дужине 22.000 кило-херца. Домет ових станица је 15—20 км.

3. — Према изјави именованих, од разних јединица 181 ПД формиран је т.зв. „ВгапсШе^ег" батаљон, који носи име по свом команданту, а који је 3 августа т.г. дошао из Медуе

и преузео обезбеђење никшићког гарнизона, смјенивши ранији тамошњи њемачки батаљон.

4. — Други подаци, добивени од именованих заробљеника, због своје неактуелности, не достављају Вам се.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

М. П. За II Отсјек,
Војо Зечевић

БР. 115

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА 2. КОРПУСА НОВЈ ОД 9. СЕПТЕМБРА 1944. ПАРТИЗАНСКИМ ОДРЕДИМА ДА УЗ ПОМОЋ КОМАНДИ МЈЕСТА ИЗВРШЕ МОБИЛИЗАЦИЈУ ЉУДСТВА ЗА БОРБУ ПРОТИВ ОКУПАТОРА И ДОМАЋИХ ИЗДАЈНИКА[1]

Ш Т А Б
II УДАРНОГ КОРПУСА НОВ
ЈУГОСЛАВИЈЕ
Бр. 500
9. септембра 1944. год.
у 16 час.

ШТАБУ XXIX У. ДИВИЗИЈЕ

Пробијање немачког фронта на Истоку, Западу и Југу, ослобођење скоро читаве Француске, дијела Белгије и Холандије, напредовање савезника преко „Готске линије" кроз Италију и већ спуштање у низије Ломбардије, избацивање из рата Румуније и Бугарске и њихова објава рата Њемачкој, а нарочито избијање Црвене армије на границу Србије приводе њемачку војску брзој капитулацији и окончање рата је на видику.[2] Објавом рата Њемачкој и ступањем на страну Савезника Бугарске, кроз коју већ надиру дивизије Црвене армије, постају све више угрожене њемачке дивизије код нас, у Грчкој и Албанији, чије су још једине наде да покушају наћи спаса у хитном повлачењу преко Југославије

[1] **Примерак оригинала, који је достављен Штабу 29. херцеговачке дивизије (писан на машини, ћирилицом) налази се у Архиву ВИИ, рег. бр. 19/4, к. 1144 I.**

[2] **Опширније о тим догађајима види том IV, књ. 29, док. бр. 16 (објашњење бр. 2) и док. бр. 26 и „Ослободилачки рат". књ. 2. стр. 249—252.**

за Мађарску и Аустрију. У овоме смислу већ се и примећују њемачки покрети.

Поменути и други догађаји у свијету изазвали су општи устанак у **СрбиЈи** гдје пристижу у наше редове хиљаде **и** хиљаде нових бораца, слично се догађа и у Македонији и у другим крајевима наше земље, четничке банде дефинитивно се распадају. Њемци обезглављени очигледно теже што прије да извуку своје снаге и спасу главу, остављајући своје слуге на цједилу. У Црној Гори у посљедњих десетак дана у срезу шавничком, никшићком **и** [у] Васојевићима већ се је пријавило у наше редове више стотина нових бораца, а исто толико се је предало и оних заведених из четничких редова. Но, ипак приличан број четника још увијек иде са окупатором и осигурава му путеве за бјегство, не знајући добрим дијелом уопште о чему се ради, нити шта се догађа у свијету.

Да би се појачао прилив нових бораца у наше бригаде, да би се појачала мобилизација, дигло на оружје све што је кадро да га носи и тако на најсигурнији начин осујетили напријед наведени намјеравани планови Њемаца,

наређујемо:

1. — Партизански одреди настојаће да уз помоћ команди мјеста и подручја што прије мобилишу и окупе све људство, без обзира на године старости, способно за борбу, да га уврсте у јединице свога одреда и одмах отпочну нападе на непријатеља.

На случај већег бројног стања, одреди ће формирати нове чете и батаљоне у своме саставу, уздижући непрекидно свијест и војничку вјештину бораца и руководилаца.

2. — Потребно оружје у недостатку требовати непосредно од овога Штаба, одакле ће се додјељивати према могућностима и потребама појединих одреда.

3. — Одмах прећи у напад и разбијање свих четничких група које се сада извлаче из блокова и тако убрзати њихово осипање и предају, а и створити повољне услове за успјешније нападе на комуникације и саобраћај.

Предузети најобимнија и непрекидна рушења свих комуникација, насипа, усека, мостова, пропуста и других објеката на комуникацијама, те тако да се онемогући саобраћај на истим.

4. — Дејство у дубљој позадини непријатеља примјењивати у виду засједа, брзих препада и напада, више ноћним акцијама, смјело и енергично. Терен контролисати покретом, односно маневром преко њега, а само изузетно и на специ-

јално важним тачкама држати сталне засједе, ради обезбеђења. Оваквим начином ће се и много брже овладати тереном.

5. — Развити широку обавјештајну и извиђачку службу по терену и у градовима, те да се на вријеме открију све непријатељске намјере. Благовремено достављати податке о непријатељу.

Међусобно одреди да одржавају тијесно везу, као и са осталим јединицама и установама у нашој близини. Нама пак достављати засебним куририма, сваких десет дана, уз прегледе о бројном стању и наоружању одреда и извјештај о раду и стању код вас. Са јединицама бригаде и дивизије на вашим секторима координирајте рад и потпомажите их.

Повећајте будност унутар ваших јединица, ради благовременог спречавања рада појединих непријатељски расположених елемената, којима је у овој ситуацији олакшано увлачење у наше јединице.

6. — Организујте групе тројки, које убацивати у блокове и непријатељске логоре, ради ликвидирања свих руководилаца непријатељске војске. На многим мјестима овдје корисно могу послужити бивши четници прије изласка из блока и предаје нама.

7. — Хитне ствари, нарочито обавјештајне природе, достављати кратким депешама преко радио-станице, преко бригада и дивизија.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар, пуковник Радоје Дакић	Начелник штаба,[3] генерал-мајор	Командант, генерал-мајор Радован Вукановић

М. П.

ДОСТАВЉЕНО:

— Штабу Дурмиторског партизанског одреда;
— Штабу Никшићког партизанског одреда;
— Штабу Зетског партизанског одреда;
— Штабу Ловћенског партизанског одреда;
— Штабу Комског партизанског одреда.[4]
— Команди I, II, III, IV и V подручја;
— Корпусној војној области;
— Приморској оперативној групи;
— Штабу XXIX у. дивизије;
— Штабу III. у. дивизије.

' Начелник штаба у то вријеме је био Раде Хамовић.

*** О поновном формирању наведених партизанских одреда на територији Црне Горе види том III. књ. 8, док. бр. 136.**

БР. 100

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА 7. ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 9. СЕПТЕМБРА 1944. ГОДИНЕ 1. И 3. БАТАЉОНУ ДА САДЕЈСТВУЈУ С ЈЕДИНИЦАМА 9. БРИГАДЕ НА ПРАВЦУ ТУРИЈЕ И ВИНИЦКЕ[1]

ШТ АБ
VII ЦРНОГОРСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ
Оп. бр. 63
9 септембра 1944 год.
Положај

ШТАБУ . . . БАТАЉОНА

Положај

Према прикупљеним подацима на сектору Андријевица —Краље—Сеоце налази се 200 четника и 60 фашиста под командом Лалића.[2] Одред Арсовића[3] налази се на сектору Јеловица—Патковица—Турјак, непознате јачине.

Према извјештају IX бригаде[4] на цијелом њеном сектору биле су мале снаге четника које су се разбјежале. На сектору Равна Ријека—Бијело Поље налазе се четници и муслиманска милиција под командом Сијерића Ћазима. На територији Нови Пазар—Тутин—Рожај муслимански живаљ је наклоњен Народно-ослободилачкој војсци и тражили су инструкције за формирање једне своје бригаде.

У вези горе изложене ситуације штаб Дивизије наредио је IX бригади,[5] послије испитивања непријатеља на њеном сектору, да концентричним цјелокупним својим снагама изврши притисак на непријатеља правцем: Јеловица-—Патковица—Лиса.

Наша бригада добила је задатак да, уколико батаљони осјете ватру на том сектору, изврше притисак бар, ако није могуће борбени, оно ватрени.

[1] Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 51/1, к. 759.

[2] Леко Лалић, четнички командант у Санџаку. Умро од тифуса за време рата.

[3] Четничксг команданта.

[4] Редакција није пронашла тај извјештај.

[3] Редакција не располаже тим наређењем. Према депеши 3. ударне дивизије од 8. септембра 1944. требало је да се 9. бригада прикупи на просторији Шишко језеро—Црна глава—Курикуће и да на тим положајима задржи непријатеља (види том III, књ. 8, док. бр. 134 и 139).

У вези тога

НАРЕЂУЈЕМО :

1. — Први батаљон ове бригаде држећи чврсто везу са јединицама IX бригаде извршиће напад у правцу Турије, пошто непријатељ овлада Јеловицом. Скреће се пажња за контролисање и одржавање везе са 3. батаљоном на к. 1652.

2. — Трећи батаљон ће се ако осјети борбу на сектору првог батаљона оријентисати са извјесним својим мањим дјеловима на положаје изнад Виницке.

3. — Четврти и други батаљон остаће на досадашњим положајима.

О свим промјенама обавјештавати овај штаб.®

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За штаб
М. П. Начелник-капетан,
Салих Радончић

БР. 117

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА 2. КОРПУСА НОВЈ ОД 16. СЕПТЕМБРА 1944. ШТАБУ 29. ДИВИЗИЈЕ О ФОРМИРАЊУ НОВИХ ЈЕДИНИЦА ПРИ ШТАБОВИМА ДИВИЗИЈА И БРИГАДА[1]

Ш Т А Б
II УДАРНОГ КОРПУСА
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Стр. пов. бр. 508
16. септембра 1944 год.
у____час.

ШТАБУ XXIX НОУ ДИВИЗИЈЕ

Од Врховног штаба НОВ и ПОЈ примили смо радиограм слиједеће садржине:

„Због масовног прилива нових бораца, дајемо следеће начелно упутство за формирање јединица: 1) новим

[8] **О развоју догађаја на сектору Колашин. Беране и Андријевица (види том III, књ. 8, док. бр. 142—157 и 161).**

[1] **Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 25/4, к. 1144 I.**

борцима попуњавати старе дивизије, тако да нарасту 6—#.000; 2) гдје се попуне горње цифре, или гдје због теренских или војно-политичких разлога треба формирати нове дивизије, онда за скелет тих дивизија треба узимати старе, прекаљене јединице. У старешински кадар узимати првенствено из старих јединица; 3) обратити велику пажњу специјалним јединицама: артиљерија, јединице за везу, инжињерске чете, тенковске јединице, ауто-јединице, коњички ескадрони".

Развој ситуације у свијету и код нас условио је прилив нових бораца у наше јединице. Услијед предстојећег омасовљења наше војске и, следствено томе, пораста наших јединица, биће потребно поступно прелазити и на одговарајуће војничке формације у дивизијама и бригадама. Исто тако, неопходно ће бити појачати будност и дисциплину у нашој војсци, у циљу учвршћења исте и онемогућавања појаве штетних тенденција у нашој војсци услијед наглог прилива нових бораца из четничких и других редова.

Обзиром на напријед наведене чињенице, а у вези горње директиве Врховног штаба, наређујемо:

1. Штабови дивизија — у сагласности са позадинским војним властима и народно-ослободилачким властима — вршиће попуну својих јединица са просторије на којој се налазе, тежећи да обухвате све људство способно за војску. Овај штаб ће такође са своје стране, преко корпусне војне области и партизанских одреда, учинити све да се мобилизацијом новог људства што прије попуне све јединице.

Уколико — услијед теренских или војно-политичких разлога — треба формирати нове јединице, то ће штабови дивизија ту потребу образложити овоме штабу, у циљу благовременог тражења сагласности по овом питању од Врховног штаба.

2. Досадашња формација наших дивизија није у потпуности обухватила и све специјалне јединице, које треба да има једна комплетна дивизија, па ће бити потребно да — обзиром на пораст јединица — штабови дивизија и бригада већ сада почну стварати скелет тих специјалних јединица, уколико до сада не постоји, и поступно прелазити на пуну формацију тих специјалних јединица.

У нашим јединицама не постоји довољна једнообразност у формацији. Извјесне бригаде имају чете пратећих оруђа као посебне јединице, док код других чете пратећих оруђа су код појединих батаљона. Код неких јединица постоје инжињерски батаљони или пионирске чете, код других

пионирски батаљони или водови а код неких не постоји ни једно, ни друго.

Исто тако у нашим батаљонима, код већег броја јединица, не постоје митраљеске чете, него су тешки митраљези распоређени по стрељачким четама. Поред тога, у нашим јединицама постоји доста велик број разних специјалиста, који нису формирани у јединице према својој специјалности.

Да би се у формацији постигла потребна једнообразност по јединицама нашег Корпуса, треба одмах — односно саобразно развоју ситуације — приступити формирању и слиједећих јединица, гдје оне до сада не постоје, и на слиједећи начин:

1) У дивизијама:

а) *инжињерски батаљон* слиједеће формације: 1 чета пионира, 1 чета минера, 1 чета понтонира, 1 техничка чета (вод жељезничара и вод електричара);

б) *чета за везу* слиједеће формације: 1 вод телеграфиста, 1 вод телефониста, 1 вод сигналиста, вод моторциклиста и бициклиста (по потреби);

в) *артиљерски дивизион* слиједеће формације: 2—3 батерије брдских топова са по 2—4 одељења. За артиљерију ће накнадно бити прописана формација у нашој војсци, те за сада поступити према могућностима.

2) У бригадама:

а) *чета пратећих оруђа* слиједеће формације: 2 вода бацача (тешких), односно 4 одељења по 2 тешка бацача, и 2 вода противколских топова, односно по 2 противколска топа у воду, односно 1 одељење са 1 топом.

Ова тешка оруђа у чети пратећих оруђа треба да имају своју заштиту од 2 аутоматска оруђа на једно тешко оруђе;

б) *вод за везу* слиједеће формације: одељење сигналиста, одељење телеграфиста, одељење телефониста и — по потреби — одељење мотор-циклиста, бициклиста и коњаника;

в) *инжињерска чета* слиједеће формације: 1—2 вода пионира и 1—2 вода минера;

г) *бојна колора* за ношење убојне опреме: муниције, резервних оруђа, мазива, експлозива, ашовчића итд;

д) *трупна комора* за ношење хране и одјела, као и друге спреме.

3) У батаљонима:

а) *3 стрељачке чете,* састава 3 вода и 3 десетине по чети;
б) *1 митраљеска чета,* састава 2 вода и 1 вод лаких митраљеза.

Напомена: бојна комора има онолико водова, колико има батаљона у бригади, као и по један вод за чету пратећих оруђа и инжињерску чету; трупна комора има онолико водова, колико има батаљона у бригади, као и по један вод за попуну чете пратећих оруђа, инжињерске чете и вода за везу. Бојна комора носи резервну храну са собом.

3. Штабови јединица, команде чета, као и сви други војнички и политички руководиоци у јединицама морају повећати будност и опрезност до највећег степена, обзиром на масовни прилив новог људства у јединице. Ово тим прије и тим више што велики број нових бораца придолази непосредно из четничких редова гдје су кроз 3 године живјели у атмосфери разне лажне и противународне непријатељске пропаганде о нашој војсци и о нашој борби. Но, ова будност не смије се изражавати на тај начин, да добије облик подозрења и неповјерења према свакоме ко сада долази у нашу војску. Напротив, држање наших руководилаца и наших старих бораца треба да буде такво, да нови борци у њима осјете и код њих наиђу на искрено пријатељство и другарство, као и пуно разумијевање, како би се што прије отргли мана, стечених утицајем непријатељске пропаганде, схватили нашу борбу као своју, као народну борбу и нашу војску као једину народну војску, која се бори за слободу свога народа и за народне интересе.

4. Обуком у егзерциру и војничким вјештинама, провођењем кроз акције и увођењем високе спољне и унутрашње дисциплине у јединицама, ми ћемо оспособити наше омасовљене јединице за даљу борбу и нове задатке. Зато је потребно, нарочито у овим часовима, питању дисциплине и војничке обуке поклонити највећу пажњу, за што ће бити одговорни надлежни штабови јединица и команде чета.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
пуковник
Радоје Дакић

М. П.

Начелник
генерал-мајор,
Раде Хамовић

Командант
генерал-мајор
Радован Вукановић

3. Штабови јединица, команде чета, као и сви други војнички и политички руководиоци у јединицама морају повећати будност и опрезност до максималног степена, обзиром на масовни прилив новог људства у јединице.Ово тим прије и тим више, што велики број нових бораца придолази непосредно из четничких редова, гдје су кроз 3 године живјели у атмосфери разне лажне и противанародне непријатељске пропаганде о нашој војсци и о нашој борби. Но, ова будност не смије се испољавати на тај начин, да добије облик подозрења и неповјерења према сваком ко сада долази у нашу војску. Напротив, државе наших руководилаца и наших старих бораца треба да буде такво, да нови борци у њима осјете и код њих нађу на искрено пријатељство и другарство, као и пуно разумијевање, како би се што прије отргли мана, стечених утицајем непријатељске пропаганде, схватили нашу борбу као своју, као народну борбу и нашу војску као јединну народну војску, која се бори за слободу свога народа и за његове интересе.

4. Обуком у одјелима и војничким вјештинама, провођењем кроз акције и увођењем високе свијести и унутрашње дисциплине у јединицама, ми ћемо оспособити наше омасовљене јединице за нашу борбу и наше задатке. Зато је потребно, нарочито у овим часовима, штитити дисциплину и војничке обуке поклонити највећу пажњу, за што ће бити одговорни надлежни штабови јединица и команде чета.

Смрт фашизму - слобода народу!

Политички комесар
Пуковник,

Начелник
Генерал-мајор,

Командант
Генерал-мајор,

ДОСТАВЉЕНО:

- ШТАБУ III и XXIX НОУ Дивизије
- ШТАБУ Приморске оперативне групе
- ШТАБУ ~~Врховног штаба НОВ и ПОЈ~~ Корпуса
- Корпусној војној области
- ШТАБУ Пратећег батаљона ов. Штаба
- Начелнику Одјелења заштите народа - ОЗНА
- Претсједништву ПАСНО /на знање/

ШТАБ

Бр. НОВ бр. 827 / 1944. г.

Примљено на знање - Остајемо јединствени у борби - Командант Генерал-мајор

Фотокопија последње странице документа бр. 117.

ДОСТАВЉЕНО:

— Штабу III и XXIX НОУ дивизије[2]
— Штабу Приморске оперативне групе
— Штабу Артиљеријске групе ов. Корпуса
— Корпусној војној области
— Штабу Пратећег батаљона ов. Штаба
— Начелнику Одељења заштите народа — ОЗНА
— Предсједништву ЦАСНО (на знање).

БР. 118

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ЛОВЋЕНСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 23. СЕПТЕМБРА 1944. ШТАБУ ПРВОГ БАТАЉОНА ЗА ПОСЈЕДАЊЕ ПОЛОЖАЈА НА КОМУНИКАЦИЈИ ЦЕТИЊЕ—РИЈЕКА ЦРНОЈЕВИЋА[1]

ШТАБ
ЛОВЋЕНСКОГ НОПО
Бр. службено
Положај, 23. IX 1944.

ШТАБУ I. ЛОВЋЕНСКОГ БАТАЉОНА

Положај

Ситуација

Према обавештењу са којијем располажемо непријатељ се налази на Мекавцу, Белведеру и Цетињу. Непријатељ, Њемци који се налазе на Мекавцу, располаже са једним тешким бацачем и са 2 шарца. Јачина њихова је до 25 бо-

[2] У вези са горњим наређењем, Штаб 29. НОУ дивизије издао је 20. септембра и своје наређење сличне садржине (Архив ВИИ, рег. бр. 37/1, к. 1711), којим је регулисано формирање нових јединица при овоме штабу и штабовима бригада. О формирању тих јединица говори се уопштено у релацијама штабова бригада за септембар 1944 (регистарски бројеви тих релација наведени су у објашњењу 4. уз док. бр. 53 у 29. књ. (IV тома), а о формирању Артиљеријског дивизиона 29. НОУ дивизије види док. бр. 106 у истој књизи IV тома. Термин „бојна комора" употребљавају и бригаде у својим заповијестима (Архив ВИИ, рег. бр. 3/8—7 и 3/9—7, к. 1152 I: заповијести Штаба 13. херцеговачке НОУ бригаде од 1. септембра 1944).

[1] Оригинал (писан на машини, латиницом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 6—3, к. 1675—а.

раца. У Цетињу налази се педесет Њемаца а остало су четници. Њихово наоружање нама је непознато.

У вези овакЕе ситуације ваш батаљон ће се размјестити на следећој просторији:

I. чета извршиће покрет 24. ов. мјесеца у 6ħ правцем Косијери—Боково, гдје ће се и размјестити са задатком затварања правца комуникације Цетиње—Ријека и контролисаће правац од села Доњега Краја, с тим што ће шиљати извиђачка одељења Завала—Цетиње.

II. чета извршиће покрет 24. ов. мјесеца у 8 часова правцем Косијери—Ђиновићи, гдје ће се размјестити са задатком затварања правца и контролисања са јачим патролама Метеризи—Доброска Жупа—Ђалци, одржавајући чврсту везу са трећим батаљоном VI. бригаде[2] који се налази у селу Орасима.

III. чета остаће у селу Косијери гдје ће јој штаб батаљона дати задатак.

Штаб батаљона о свим промјенама на овој просторији на вријеме ће извјештавати овај штаб ради доношења одлука.[3] Штаб батаљона забраниће свако бесциљно употребљавање оружја и муниције. Штаб батаљона по својему куриру извијестиће нас гдје се налази.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ЗА ШТАБ ОДРЕДА
командант,
Стево И. Лопичић

[2] О распореду и задацима батаљона 6. црногорске НОУ бригаде **ЕИДИ** том III, књ. 8, док бр. 184.

[5] О тадашњој активности Ловћенског НОП одреда види његову бојну релацију (док. бр. 121).

БР. 126

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА 2. ДАЛМАТИНСКЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ОД 27. СЕПТЕМБРА 1944. ПОТЧИЊЕНИМ ЈЕДИНИЦАМА ЗА НАПАД НА НЕПРИЈАТЕЉА НА ПРОСТОРИЈИ ЖЕЉЕВО—КОЊСКО—УБЛИ[1]

Ш Т А Б
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДАЛМАТИНСКЕ
НОУ БРИГАДЕ
К. оп. пов. бр. *369/44.*
27. септембра 1944.
09,45 час.

ШТАБУ БАТАЉОНА VI ЦРНОГОР. БРИГАДЕ

Ситуација: Четничке банде у јачини 4.000—5.000 држе V блокади и нападају град Требиње.[2] Са једним својим дјелом снага оријентисани су према Дубровнику и Поповом Пољу, а са другим дјелом у јачини од око 1.200 људи оријентисани су на просторији Г. и Д. Чичево—Турменте—Граб и даље према Бијелој Гори. Задатак је ових банди да онемогуће продирање нашим јединицама према Конављу и мору и да нам ометају извршење мобилизације на овој просторији.

XXIX Дивизија има намјеру да са својим јединицама 27. о. мј. послије подне изврши ликвидацију четничког гарнизона Билећа.

3 батаљона ове Бригаде и група бокељских батаљона добили су задатак да нападну непријатеља на просторији Жељево—Коњско—Убли.

За извршење предњег задатка

Н А Р Е Ђ У Ј Е М О:

1. — 1. батаљон ове Бригаде нападаће правцем: Добри Дуб—Брештани—Гранчарево—Нецвијеће. На простору Нецвијеће повезаће се са дјеловима XX[3] дивизије и према ситуацији дејствовати даље према Арсланагића Мосту и Доловима. По избијању на Долове оријентисаће своје извјесне

[1] Оригинал (писан на машини, латиницом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 25/3, к. 846.

[2] Односи се на акцију четничког команданта мајора Лукачевића. Опширније о овој акцији и намерама Војислава Лукачевића, види чланак Р. Пајевића „Формирање четничке независне групе националног отпора" (ЈИЧ бр. 4/1964, стр. 53—73).

[3] Односи се на 29. херцеговачку дивизију НОВЈ.

дјелове у правцу Рикала и помоћи заузимање истога нашем 4. батаљону.

2. — 4. батаљон ове Бригаде нападаће правцем Клобук —Јазина—Д. Ластва—к. 518—Кокотовица (к. 793)—Руђин До —Жељево и настојати свакако да овлада Рикалом (к. 915) и Жељевцем (к. 951), повезујући се десно са нашим 1. батаљоном, који ће нападати напред наведеним правцем.

3. — 3. батаљон ове Бригаде нападаће правцем: Клобук —Јазина—Ораховац—Капавица (к. 895)—Грабовица—Шкуљевац (к. 1088). У свом нападу стално ће одржавати везу са нашим 4. батаљоном, који ће нападати напред наведеним правцем.

4. — Група бокељских батаљона биће смењена на својим досадањим положајима од стране дјелова VI Бригаде, прикупиће се на просторији Граховац—Жебљак и нападати правцем: Жебљак—Долови—Аранђелово—Ораховац—Коњско. Својим десним крилом озладаће Сјенокосом, повезујући се десно са дјеловима нашег 3. батаљона, који ће се налазити на Шкуљевцу.

Зона ширења групе бокељских батаљона јесте: десно Сјенокос, а лијево до Крстатог Дола (к. 1203) дејствујући својим лијевим крилом у правцу Алуге—Убли.

Штаб групе бокељских батаљона водиће рачуна да му јединице буду чврсто повезане и да се добро обезбеђива од Бијеле Горе. Исто тако биће тијесно повезан са начелником овога Штаба, који ће непосредно командовати са свима горе наведеним јединицама. О промјенама на сектору својих јединица хитно ће обавештавати начелника овог Штаба, који ће се налазити у Г. Ластви, а у случају продора наших батаљона у Ораховцу, код нашег 3. батаљона.

5. — Батаљон VI Црногорске бригаде преузеће положаје које су до сада држали бокељски батаљони, дејствовати у правцу Грахова и *под сваку цијену* осигурати лијеви бок батаљона који ће нападати у правцу Бијела Гора—Коњско. У вези обезбеђења лијевог крила поменутих батаљона, овај батаљон би имао задатак, поред блокаде Грахова, да добро затвара правац Омутић—Бојање Брдо и да ни у ком случају не дозволи пробијање банди од правца Бијеле Горе нашим јединицама иза леђа. О свим насталим промјенама хитно извештавати овај Штаб у Вилусима, а у случају потребе непосредно обавјестити Штаб групе бокељских батаљона, који ће се налазити најближе својим јединицама. Овоме Штабу достављати извјештаје 2 пута дневно, па макар и негативне.

6. — Сви горе наведени батаљони, поред тога што ће обавештавати одговорне штабове, исто ће се тако међусобно

тијесно повезивати, обавјештавати и *обавезно* садејствовати. У случају неуспјеха или непријатељског тешкога протунапада, батаљони ће се повући овако: група далматинских батаљона повући ће се на своје првобитне положаје, група бокељских батаљона повући ће се на положаје односно просторију Заслап—Долови а у случају потребе може један свој батаљон поставити и у Граховац. У том случају затварали би правац од Бијеле Горе и Граховског Горњег Поља.

7. — Батаљони ће за читаво вријеме операција настојати да задрже иницијативу у својим рукама нападајући стално непријатељске положаје који се год поставе испред поменутих јединица. Пошто је непријатељ првим успјесима своје борбе против Нијемаца опијен,[4] врло дрзак, не смије подцијенити и ни у ком случају дозволити да преузме иницијативу у своје руке.

8. — Пошто је терен којим ће се батаљони кретати врло тежак и непроходан, то ће батаљони своје коморе оставити на најподеснијим мјестима, односно на просторијама наведеним у случају повлачења, тј. гдје би се батаљони у случају неуспјеха повукли.

9. — Рањеничка прихватница налазиће се у Г. Ластви, евентуално у Ораховцу.

10. — Борбени знаци за 27/28. о. мј. биће: Обрад — Мате. а по дану 28. о. мј. борбени знаци биће: дизање пушке три пута у вис.[5]

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За комесара помоћник
капетан:
отсутан

М. П.

Командант-мајор:
Обрад Егић

Начелник:
Ђуро Четиик

П. С.

Напад има започети 27. о. мј. тачно у 20,00 часова са полазних положаја.

Полазни положаји за групу бокељских батаљона јесу Аранђелово—Јазина, а за групу далматинских батаљона: Јазина—Ластва.

[4] Односи се на напад четничке јединице мајора Лукачевића. Види чланак Р. Пајевића у Југословенском историјском часопису (ЈИЧ), бр. 4 1964.

[5] О резултату акције види Операцијски дневник 2. далматинске пролетерске бригаде (Архив ВИИ, рег. бр. 12/3 и 13/3, к. 846).

БР. 120

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА 6. ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 15. ОКТОБРА 1944. ШТАБУ 4. БАТАЉОНА ЗА НАПАД НА НЕПРИЈАТЕЉСКИ ГЛРНИЗОН КОД ДАНИЛОВГРАДА[1]

Ш Т А Б
VI. ЦРНОГОРСКЕ УДАРНЕ
БРИГАДЕ НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Пов. службено
15. X 1944 г.
у_____час.

ШТАБУ 4 БАТАЉОНА

Положај

У духу заповијести бр. 47 од 11-Х-т. г.[2] извршићете притисак на непријатељска упоришта око Д. Града као и комуникације Д. Град—Подгорица.

Извршићете све припреме да би напад отпочео данас, т.ј. 15 о.м. у 23 часа. Повести нарочито рачуна да напад буде припремљен тако да би непријатељ што више осјетио тежину нашег напада, ово, разумије се, тако како наше јединице не би изложене биле губитцима.

0 резултату овог напада најхитније нас обавијестити,[3] како би ми могли на вријеме да обавијестимо Штаб II Ударног корпуса и Штаб Приморске групе. Како се из извештаја об. органа види: непријатељ се са извјесним дјеловима повлачи у правцу Цетиња, као и у правцу Албаније. У вези са тијем настојати да будете што у тешњем контакту са непријатељем, да уколико би дошло до његовог повлачења из Д. Града — да не би извршио исто неопажено. У току јучерашњег дана чула се јача детонација у Подгорици, као и примијећено извјесно паљење, постоји мнгућно да са овим непријатељ руши извјесне објекте. Настојаће наши об. органи да по овом питању што прије доставе извештаје.

Штабови батаљона нека свакодневно овом штабу подносе редован извештај једанпут дневно, а уколико би било неких важних обавештења и више пута.

Наш 2 и 4 батаљон одмах по пријему овог наређења нека упуте команди мјеста у Богетићима све другове који су

[1] Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ рег. бр. 38/1—2, к. 398.

" Редакција није пронашла тај документ. О тадашњој активности 6. црногорске НОУ бригаде види том III, књ. 8, док. бр. 205.

[3] О резултату напада види том III, књ. 8, док. бр. 208.

неупућено дошли у ваш батаљон. Овако наређење упућено вам је назад 8 дана, одмах одговорите зашто нијесте по истом поступили. Ови су другови дезертирали са пута кад су били упућени за III Ударну дивизију. Овакве другове неправилно је задржавати у нашој бригади, јер се таквим поступцима онемогућава правилна мобилизација наших позадинских власти. Све ове дезертере разоружати и стражарно спровести команди мјеста Богетићи.

Примјећује се да штабови батаљона пуштају новомобилисане борце са овог терена на одсуство, што негативно утиче на војничко васпитање тих бораца. Одсуство је ускраћено свим борцима, а новим тим прије што исте треба свакодневним радом што боље везат за наше јединице.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

М. П. ЗА ШТАБ
ПОЛИТКОМ, МАЈОР
Благоје Марковић

П. С. Са предњим које се односи на напад на Д. Град и на комуникацију упознати 3 батаљон Зетског одреда, који се налази у Загарачу.

БР. 121

БОЈНА РЕЛАЦИЈА ШТАБА ЛОВЋЕНСКОГ НОП ОДРЕДА ЗА ПЕРИОД ОД 1. ДО 15. ОКТОБРА 1944. ГОДИНЕ[1]

Ш Т А Б
ЛОВЋЕНСКОГ Н.О.П. ОДРЕДА
Пов. бр. службено
15. X. 1944 г.
Положај, 9 час.

ШТАБУ II УД. КОРПУСА

Достављамо Вам релацију рада од 1. X. до 16. X. 1944. год.

1. X. Први батаљон VI. Ц. бригаде налази се на положајима В. Гора — Буроњи. Са задатком протјеривања четничких банди у правцу Кокоти — Ситница, као и затварања

[1] Оригинрл (писан на машини, латиницом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 9—3, к. 1675—А.

тога правца. Од новомобилисанога људства формирани су 4 батаљона. Према наређењу штаба II. уд. корпуса, упутили смо 2 батаљона за III. уд. дивизију, који броје 500 бораца. Командант колоне друг Милутин ЗЕицер, који је добио задатак и потребна упутства до повезивања са штабом 3. дивизије гдје ће колону предати. Од цјелокупног људства формирана су 3 батаљона који броје по 100 бораца, које смо задржали ради предстојећих задатака овога одреда. Штаб одреда налази се у Косијере. Непријатељ је био неактиван у правцу наших положаја. Непријатељске авијације није било.

3. до 7. X. батаљони се налазе на истим положајима са истим задатцима. Вршена је служба извиђања и обезбеђења у правцу непријатеља, који није предузимао ништа у правцу наших положаја. Штаб одреда донио је одлуку да једну чету I. ловћенског батаљона пребаци на просторији Љуботин, са задатком активног дејства на комуникацији Ријека — Цетиње и Цетиње — Будва. Непријатељске авијације није било. 4. X. штаб одреда донио је одлуку да Други ловћенски батаљон пребаци на просторији села Буроње, а да повуче Први батаљон 6. бригаде који се налазио на тим положајима на просторији Добрска Жупа — Метеризи. Трећи ловћенски батаљон налази се у Брчелима са задатком прикупљања групица које још нијесу ушле у састав наших јединица. 5. X. штаб одреда донио је одлуку да се пребаци из села Косијера у село Ђалце, ради боље прегледности и извођења акција дуж комуникације Ријека — Подгорица. Непријатељ који се налази ради осигурања поменуте комуникације, био је неактиван у правцу наших положаја. Стање у непријатељским гарнизонима,. као и на комуникацији Ријека — Подгорица је непромијењено. Непријатељске авијације није било. 6. X. Први батаљон 6. Црногорске бригаде налази се на просторији Добрска Жупа — Метеризи. Први ловћенски батаљон налази се на линији положаја Вељa Гора — Буроњи. Други батаљон налази се на просторији Косијери — Боково. Трећи батаљон налази се на просторији Брчели — Глухи До. Непријатељ није предузимао ништа у правцу наших положаја. Штаб одреда донио је одлуку да једна чета Првог батаљона 6. бригаде ноћу 6. на 7. пребаци се преко комуникације Ријека — Подгорица и изврши упад у село Додоши. Одржавамо везу са сусједним јединицама. Непријатељске авијације није било. 7. X. Батаљон се налази на истим положајима, са истим задатцима. Непријатељ је неактиван у правцу наших положаја. Штаб одреда је донио одлуку да Други батаљон, који се налази на просторији села Буроњи, ноћу 7. на 8. изврши упад у

селима Круси и Бери у којима се налазе четници, у јачини 200 људи. Батаљон бригаде који се налази на просторији Добрска Жупа да изврши препад на Рвашкој главици и Леперићу. Непријатељ није предузимао ништа у правцу наших положаја. Штаб одреда се налази у селу Ђалци. Настојали смо да се акције успјешно изведу. Непријатељске авијације није било. 8. X. Други батаљон у 6 сати напао је четнике у селу Круси, са батаљоном Команско-загарачким. После двочасовне борбе наши борци успјели су да протјерају непријатеља преко ријеке Ситнице. У тој борби непријатељ је имао 8 мртвих и неколико рањених, које је успио да евакуише. Том приликом лакше је рањен командант батаљона друг Јован Вукотић. Трећи батаљон, који се налазио у Црмници, према наређењу којег је добио од штаба одреда сачекао је у засједи воз који саобраћа Вир[2] — Бар. Са нашим борцима било је 6 енглеских војника. Том приликом наши борци дигли воз у ваздух и уништили га у потпуности, са материјалом, оружјем и муницијом, изузев мале количине К0ЈУ СУ борци успјели спасити. Убијено је непријатељских војника 4 Њемца, 6 фашиста, 10 четника и 2 жене које су биле у возу. Заробљено је 6 четника и један талијански фашиста. Заплијењено је: један шарац, двије машинке, једна полуаутоматска пушка, три револвера, један двоглед, 18 пушака, 4 сандука муниције и остале спреме. Ми смо имали једног енглеза[3] мртвог. Штаб одреда донио је одлуку да са двије чете I. ловћенског батаљона разруши комуникацију Цетиње — Данилов Град и да исту контролишемо са нашим снагама. Непријатељ је био неактиван у правцу наших положаја. Непријатељске авијације није било. 9. X. батаљони се налазе на истим положајима и са истим задатцима. Вршена је служба извиђања и обезбијеђења у правцу непријатеља. Непријатељ није предузимао ништа у правцу наших положаја. Штаб одреда донио је одлуку да пребаци Трећи батаљон Ловћ. одреда на просторију ЈБуботин, са задатком затварања правца Ријека — Цетиње, Цетиње — Будва. У намјери да не дозволи непријатељу испад од тог правца. Непријатељске авијације није било. 10. X. 1. батаљон 6. Црног. бригаде пребацио се са просторије Ријечке нахије на просторију Црмничке нахије на просторију села

' Односи се на Вирпазар.

" У септембру 1944. у Паштровиће су се искрцале двије групе Англо-Американаца, које су се убрзо нашле у јединицама Ловћенског одреда, а касније се повезале са својим мисијама при Штабу 2. ударног корпуса (опширније о овим групама види Архив ВИИ, рег. бр. 16/1—2, к. 393). Погинули Енглез је вјероватно припадник поменутих група.

Брчела а остале јединице овога одреда остале су на истим положајима са истим задатцима. Непријатељ није предузимао ништа у правцу наших положаја. Непријатељске авијације није било. 11, 12. и 13. Х. батаљони се налазе на истим просторијама и са истим задатцима. Први батаљон 6. Црног. бригаде у 11 часова извршио је покрет по предвиђеном плану, усиљеним маршем у циљу да благовремено запосједне полазне положаје за напад.[4] У 2 сата и 45 минути извршен је напад на непријатељско јако утврђење у Суторману. У овом брзом и јаком налету, после двочасовне жестоке борбе, наше нападне јединице успјеле су да непријатеља потпуно разбију, потуку и овладају овом важном стратегијском тачком. После заузимања овог непријатељског положаја, непријатељ је под притиском наших јединица напустио следеће упориште у Туђемиле и побјегао од страха у Бар, као и евакуисао Вирпазар. По ликвидирању овог положаја наше су се јединице рокирале и оријентисале дуж комуникације према Лимјанима и Бољевићима, иста села су очишћена уз садејство дјелова батаљона „Озне", одакле смо наставили чишћење у правцу Вирпазара, гдје се одмах поставила Народно-ослободилачка власт. У овим борбама наше јединице имале су једног мртвог и 5 лакше рањених. Непријатељ је имао 16 погинулих фашиста и 12 рањених. Заплењено је: 1 тешки митраљез Бреда, 17 пушака, 3 итал. пушкомитраљеза, 4 револвера, 82 ручне бомбе, 90 граната од лаког бацача, 6500 метака од Бреде, 13 метака од итал. пушке, 33 ћебета, 36 шаторских крила, 25 порција, 34 чутурице, 12 шињела и 12 блуза.

Заузимањем Сутормана нашим јединицама омогућено је да могу успјешно изводити операције на територији Крајине све до албанске границе. Како смо обавијештени да албанских партизанских јединица нема на ову страну Бојане. Али ипак намјеравамо да у вези овакве ситуације пријеђемо на територију Крајине. На ослобођеној територији сада су у формирању позадинске власти које ће спровести мобилизацију на слободној територији у потпуности. Маса која би се сада могла мобилисати налази се на терену Крајине. То је живаљ албански, већином католици и муслимани, који су нрема нашој војсци добро расположени, тако да су у најтежим данима наши позадинци налазили склоништа код њих. Док четнике нијесу уопште пуштали на свој терен. Ако би се успјело мобилисати ово племе била би једна добра бригада бораца. Непријатељ је неактиван у правцу наших положаја. Непријатељске авијације није било.

' Види том III. књ. 8. док. бр. 208.

14. X. батаљони се налазе на положајима. I. батаљон VI. бригаде налази се на просторији Буковик — Сотонићи — Бољевци — Вирпазар са задатком затварања правца од Ријеке Црнојевића, осматрања и контролисања Скадарског Језераодржавања везе са Крајином и рушења комуникације Вирпараз — Бар. I. батаљон Ловћенског одреда затвара правац Цетиње — Данилов Град. II. батаљон налази се на просторији Градац — Дражевина. 3. батаљон налази се на просторији Цеклин — Бјелоши — Очинићи са задатком дејства и затварања правца на комуникацијама Ријека — Цетиње, Цетиње — Будва. Непријатељ — Њемци и четници у јачини од 100 људи направили су упад у Добрском селу и Г. Цеклину, том приликом су запалили 6 кућа, убили једну жену и извршили пљачку. Јединица батаљона „Озне" који се налазио у селу Љуботин није на вријеме осујетила намјере непријатеља, зато је било касно кад се је дознало и пошло на задатак, али је непријатељ већ био побјегао. Непријатељске авијације није било. 15. X. батаљони се налазе на истим положајима са истим задатцима. Вршена је служба извиђања и обезбеђења у правцу непријатеља, који је био неактиван у правцу наших положаја. Штаб одреда налази се у Ђиновице. Настојимо да новомобилисано људство војнички учврстимо. Поступили смо према извјештају[5] штаба X. Црногорске бригаде у вези са њиховим операцијама које воде око Грахова, да затворимо и обезбиједимо правце одакле би непријатељ могао направити испад да притекне у помоћ својему гарнизону који се налази у опсади од стране наших јединица у Грахову. Непријатељске авијације није било.

Овај одред располаже са 3 батаљона без батаљона VI. Црногорске бригаде. Бројно стање појединога батаљона је по 150 бораца, а наоружање највише до 4 аутоматска оружја на поједини батаљон и то италијанско наоружање код којега се чешће дешава застој. С обзиром на ново људство и на овакво наоружање не би могли предузети неке замашније акције. т.ј. акције тежег карактера. Са ликвидацијом непријатељског положаја Сутормана и заузимањем већег дијела комуникације Вирпазар — Бар нашим јединицама омогућено је да могу успјешно изводити операције на територији Крајине све до албанске границе. Али пошто се налази само на тој територији батаљон VI. бригаде, с обзиром на велику просторију мало отежава такво маневрисање, јер смо у немогућности од ових јединица са којима ми распо-

" Редакција га није пронашла.

лажемо да пошаљемо на ту територију с обзиром на непријатељске снаге које се налазе у Цетињу и околним гарнизонима још су јаке и праве неприлике.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Пол. комесар,
Божо Стојановић

Командант, капетан
Стеван М. Лопичић

БР. 122

ПРЕГЛЕД БРОЈНОГ СТАЊА И НАОРУЖАЊА ПЕТЕ ЦРНОГОРСКЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ 18. ОКТОБРА 1944. ГОДИНЕ[1]

ПРЕГЛЕД

Бројног стања људства, наоружања и стоке код V Пролетерске црногорске бригаде на дан 18-X-1944 године.

I. ЉУДСТВА:

	Официра		Подофицира		Пол. руководиоца		Бораца		Укупно	
	С	Ж	И	В	С	Д-Ца	И	Ж	С	Ж
По списку	45	/	73	16	63	10	949	95	1130	121
У расподу	6	/	3	1	3	-	49	21	61	21
На лицу	39	/	70	15	60	10	900	74	1069	100

Напомена: У горњи списак је урачунато: предложених а још не унапређених

официра 16
италијанских војника . . . 10
официра 1
1400[3]

[1] Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 3/5, к. 758. Све цифре су унесене зеленим мастилом.

[1] Мисли се: другарица.

* Та цифра је дописана плавим мастилом.

II. НАОРУЖАЊЕ

Р. бр.	Оружје	Комада	Муни-ције	При-мједба
-1.	Топова калибра			·
2.	Пеш. топова 47 мм.	–		
3.	Бацача 81 мм.	6	150	
4.	Бацача 45 мм.	2	170	
5.	Противавион. митраљеза	–	–	
6.	Југословенских митраљеза	–	–	
7.	Италијанских митраљеза Бреда	8		
8.	Италијанских митраљеза Фијата	5	18000	
9.	Њемачких митраљеза	–		
10.	Југосл. п. митраљеза	6	7000	
11.	Енглеских п. митраљеза	26	10100	
12.	Италиј. п. митраљеза	20	7150	
13.	Грчких	–	-	
1ч.	Њемачких шараца	18	9000	
15.	Југослов. пушака	243	12000	
16.	Њемачких „	51	2400	
17.	Енглеских „	48	10300	
18.	Италијан. „	240	6500	
19.	Разних модела пушака	1	35	
20.	Машингевера разних	41	2000	
21.	Противколских пушака	2	170	
22.	Југословен. пиштоља	20	110	
23.	Италијан.	49	370	
24.	Разних „	47	430	
25.	Југословен. бомби	155		
26.	Италијан. „	180		
27.	Енглеских „	390		
28.	Њемачких бомби	30		
29.	Разних бомби	9		
30.	Сигналних пиштоља	4	35	
31.	Тромблона	1	/	

III. ГРЛА

Назив	Јахаћих	Товарних	Укупно
Коња	25	118	143
МРЗГИ		15	15

Објашњење расхода:

1. У болници 54
2. На пол. курсу . . .
3. На боловању . . .
4. На оф. курсу . . . 10
5. На сан. курсу . . . 19
6. На терену . . .

Пол. комесар—мајор

Командант
Максим Ковачевић

БР. 123

НАРЕДБА ШТАБА 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 21. ОКТОБРА 1944. ПОВОДОМ ОСЛОБОЂЕЊА БЕОГРАДА[1]

П. А. наредбе[2]

НАРЕДБА БР. 542
ШТАБА II УДАРНОГ КОРПУСА НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
за 21 октобор *1944 г.*

Јединице Народно-ослободилачке војске у садејству јединица братске Црвене армије послије петодневне огорчене борбе ослободиле су Београд, главни град наше домовине.

Доживјели смо највећи и најславнији дан у историји наше борбе.

Наш дивни Београд постаје овим даном симбол братства и јединства народа Југославије. Симбол братске сарадње и садејства ослободилачке армије наших народа са армијом великог братског руског народа славном Црвеном армијом.

[1] Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ рег. бр. 45/1—5, к. 400.

[2] Дописано оловком, ћирилицом.

Ослобођење Еограда наговјештава брзу слободу нашим напаћеним народима. Његова слобода је зора слободе нашој милој домовини.

Наша срца, срца свих бораца Народно-ослободилачке војске, срца читавог нашег народа раздрагана су данас као никада до сада због велике побједе у Београду, због сјајних побједа наше славне војске, које

Наговјештавају брзу слободу наше домовине.

У знак славе ове побједе

Наређујемо:

1. — Све јединице и институције Никшићког гарнизона истакнуће националне и државне заставе за три дана.

2. — СЕечаност прославе почиње данас тачно у 13 часова.

3. — Све јединице и установе овога гарнизона биће постројене данас у 12.45 часова на тргу у Никшићу.

4. — Смотру јединица Никшићког гарнизона извршиће замјеник команданта II Ударног корпуса генерал-мајор друг Ђоко Мирашевић. Рапорт ће предати командант више официрске школе потпукоЕник друг Милован Лаковић.

5. — Све јединице Никшићког гарнизона ставиће се под команду друга потпуковника Милована Лаковића.

6. — Послије смотре биће народна прослава.

7. — Јединице ће настојати да ова прослава протекне у што бољем реду.

8. — Најстрожије се забрањује свако пуцање сем онога предвиђеног од овога Штаба.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар, пуковник[3]	Начелник Штаба, п.пуковник[4]	Замјеник команданта, генерал-мајор Ђоко Мирашевић

- 412

Нап. об. 44»

[3] Политички комесар корпуса тада је био Радоје Дакић, народни херој.

* Начелник штаба био је Вељко Жижић.

[5] Дописано црвеном оловком.

БР. 120

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА 7. ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 29. ОКТОБРА 1944. ШТАБУ 3. НОУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА ОД 21. ДО 27. ОКТОБРА[1]

Ш Т А Б
VII ЦРНОГОРСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ
Бр. 76
29. октобра 1944. године
Положај

ШТАБУ III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ

Положај

У извјештају од 28. ов. мј.[2] ми смо Вам јавили да смо на овом сектору убили преко 100 непријатељских војника и уништили један непријатељски камион. Али, у току данашњег дана дошли смо до тачних података о непријатељским губитцима од 21 до 27 ов. мј.

Непријатељ је имао преко 220 мртвих јер на самом сектору Штаваљ — Смиљевац — Црни Врх имао је 186 и уништених 5 камиона на комуникацији Д. Пољана — Н. Пазар. Од непријатеља смо заробили двије бреде и један југословенски п.митраљез.

Наши су губитци 5 мртвих и 3 рањена друга у борби од 21 до 27 ов. мј.

У борби за Сјеницу имали смо 3 мртва и 7 рањених другова, а непријатељ је имао преко 70 мртвих. У Сјеници заробили смо Један митраљез бреду и већу количину пушака.

Ми смо вам јавили на којој се линији налази наша бригада, али ми и даље са мањим дјеловиМа контролишемо Црни Врх — Требињац, положаје изнад Житнића и Камешњице јер непријатељ контролише најужи пролаз око цесте, не ширећи се даље од 1 км. лијево од цесте која иде од Н. Параза ка Сјеници. Ми држимо положаје изнад цесте Д. Пољана — Н. Пазар и тако ометамо нормални саобраћај непријатељског пролаза Д. Пољана — Н. Пазар.

О подацима о непријатељу, о јачини, пролазу обавјестиће вас капетан Иво Мијатовић.

[1] Копија документа (писана на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ рег. бр. 6/6, к. 759.

* Редакција није пронашла извјештај. О активности 7. црногорске НОУ бригаде од 12. октобра до 1. новембра види том III, књ. 8, док. бр. 221.

Ми добро контролишемо непријатеља у Н. Пазару и у погодном моменту ми ћемо предузети све против непријатеља у границама могућности.

Овде је стигло у састав наше бригаде 20 бораца партизана из области Тутина и ми ћемо, уколико нам се укаже прилика, са једним или два батаљона прочистити и Тутин.

Сада не знамо где се налази IX бригада[3] али смо јој послали везу преко Петнице да уколико буде могуће да се и они повежу са нама.

Другарски поздрав

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар — мајор,[4] Командант — п.пуковник[6]

БР. 125

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА 10. ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 29. ОКТОБРА 1944. ШТАБУ ЛОВЋЕНСКОГ НОП ОДРЕДА ЗА ПОСЈЕДАЊЕ ПОЛОЖАЈА УЛИЋИ — БОКОВО[1]

ШТАБ
X ЦРНОГОРСКЕ Н.О.У. БРИГАДЕ
Пов. бр. СЛ.
Дана 29. 10. 1944. г.
Положај

ШТАБУ ЛОВЋЕНСКОГ Н.О.П. ОДРЕДА

Положај

Наша је бригада добила задатак да дејствује на комуникацији Цетиње — Котор и сам гарнизон Цетиње, те да ликвидира сва упоришта дуж комуникације и изврши опсједање и блокаду Цетиња и да га у задњем моменту нападне и ликвидира. У циљу извршења постављеног нам задатка синоћ смо заузели Његуше и Крстац[2] и наши се

[1] Та бригада се тада налазила у околини Рожаја (види том III, књ. 8, док. бр. 220).

[4] Политички комесар је тада био Мићун Јауковић. Умро 2. фебруара 1969. као секретар Савезног већа Савезне народне скупштине.

[0] Командант је тада био Нико Стругар, народни херој.

[1] Оригинал (писан руком, ћирилицом) у Архиву ВИИ рег. бр. 15—3, к. 1675—А.

Види том III, књ. 8, док. бр. 192.

батаљони оријентишу уздуж комуникације према Цетињу, а три батаљона Бокешке бригаде оријентишу се према Котору и Боки. Један наш батаљон, 2-ги, налази се у Гњеви До — Доњи Крај са задатком непосредан притисак на Цетиње. Овај батаљон је био овладао Шпадијерским Врхом и данас после 6-точасовне борбе . . ,[3] јачини непријат. снагама напустио га. Пошто ће непријатељ у Цетињу и на комуникацијама реагирати на наш притисак и напад на поједина му упоришта противнападима, а нама је у овом распореду најосетљивије лијево крило бригадног распореда, то ви по цијену свега оријентишите један батаљон до у Улиће — Боково који ће одржавати најтешњу везу с нашим 2-гим батаљоном у Доњи Крај. Уколико немате расположивих својих јединица, ви најхитније пребаците батаљон VI бригаде који је под вашу команду и наредите му да се по среди Улиће — Боково и да се веже с нашим 2-гим батаљоном у Доњи Крај.

Ово урадите најхитније, јер се ради о брзој ликвидацији Цетиња[4] и очекује се само чишћење комуникације, то да се наши артиљеријски дивизиони пребаце на овој просторији за дејство на само Цетиње.

Поступите по предњем најхитније и о свему нас одмах обавијестите, као и о распореду ваших јединица.

Наши су заробили на Његушима 4 митраљеза, 2 бацача и много ратног плијена.

Вијести: Наши су заузели Сплит,[5] заробили 13.000 непријатељ. војника. У Дубровнику се искрцало нешто наше моторизације.

Срем је ослобођен.

С другарским поздравом

С. Ф. — с. Н.

За штаб
М. П. Начелник капетан
Владо Драговић

Ради сталног одржавања веза и пријема наређења за Одред упутите нам у Штаб привремено два курира — поуздана.

* Нечитљиво због оштећења документа. Вјероватно се мисли: усљед надмоћности непријатељских снага.

[4] Цетиње је ослобођено 13. новембра 1944 (види том III, књ. 8, док. бр. 192).

[6] Сплит је ослобођен 26. октобра 1944. Подаци о броју заробљеника су нетачни (види „Хронологију ослободилачке борбе народа Југославије 1941—1945", изд. ВИИ, Београд, 1964, стр. 954).

БР. 126

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ЛОВЋЕНСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 31. ОКТОБРА 1944. КОМАНДИ ДРУГОГ ПОДРУЧЈА О ВОЈНО--ПОЛИТИЧКОЈ СИТУАЦИЈИ НА ПОДРУЧЈУ ОДРЕДА[1]

ШТАБ
ЛОВЋЕНСКОГ Н.О.П. ОДРЕДА
Стр. пов. бр. службено
31/X 1944. г.
Положај у 1.45 час.

КОМАНДИ VI. ПОДРУЧЈА-

Положај

Извештавамо Вас о распореду наших јединица као и о новонасталој ситуацији. Један наш батаљон налази се у Љешанској нахији. Други батаљон налази се на положајима: Вељa Глава — Голо Брдо — Пољанице — Боковско. Ноћу 30. на 31. разрушили смо пут на простору Кошћеле — Очевићи, на званом мјесту „Инчибијељ". Прошле ноћи у 24 часа пошла је од Подгорице за Цетиње једна њемачка колона[3] од 21 камиона, 3 луксузна аутомобила и 2 мотоцикла, која се сукобила са нашим јединицама на преграђеном путу више Очевића. Након једночасовне борбе успјела је да се пробије за Цетиње. Према најновијим податцима које смо добили овога момента од наших извиђачких дјелова, у Подгорицу стигле су 3 њемачке дивизије из Албаније,[4] са Албанском владом и 1.500 камиона. Ове трупе имају намјеру пробијати се правцем Подгорица — Никшић или правцем Подгорица — Цетиње, али се за сад моментално не зна. У Подгорици се налази још и 200—2200 четника који су се ту сабрали са разних страна и траже од становништва 600 волова. Ови податци потичу од I. батаљона Зетског одреда.

Њемачке снаге у Подгорици, њихове намјере и покрете будно мотримо и о сваком даљем њиховом покрету и намјерама извијестит ћемо Вас.

[1] Копија оригинала (писана на машини, латиницом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 20—3, к. 1675—а.

[2] Вјероватно се односи на Команду II подручја, која је обухватала даниловградски, подгорички и цетињски срез (види том III, књ. 7, док. бр. 58).

[3] Односи се на дијелове 181. дивизије (види том III, књ. 8, док. бр. 357, стр. 727).

' Тај податак је нетачан. На подручју Скадар—Подгорица—Цетиње налазиле су се тада јединице њемачког 21. корпуса: 181. и 297. пешадијска дивизија (види вом III. књ. 8, док. бр. 357).

Ми смо послали наређење I батаљону VI. Црногорске бригаде, који се налази у Црмници, да се у вези овакве ситуације пребаци на овој просторији. С тим што ће се на његове досадашње положаје задржати новоформирани батаљон који се налази у Црмници. За сад моментално на нашој територији нема никаквих промјена.

С другарским поздравом.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ПОЛИТИЧКИ КОМЕСАР." М. П. КОМАНДАНТ — КАПЕТАН,

БР. 127

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ЛОВЋЕНСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 2. НОВЕМБРА 1944. ПОТЧИЊЕНИМ ЈЕДИНИЦАМА ЗА НАПАД НА НЕПРИЈАТЕЉСКА УПОРИШТА НА КОМУШ1КАЦИЈУ ЦЕТИЊЕ — ПОДГОРИЦА[1]

ШТАБ ЛОВЋЕНСКОГ НОП ОДРЕДА
Служ.
2. XI 1944. г.
Положај .... час.

ЗАДАТАК

СЕКЦИЈА ЦЕТИЊЕ 1 : 100.000.

Положај

СИТУАЦИЈА:

Разбијени дјелови њемачких јединица из Грчке и Албаније прикупљају се у Подгорицу. Ове јединице имају намјеру да се пробијају правцем Подгорица — Цетиње — Котор, или пак Подгорица — Данилов Град — Никшић — Требиње.

У вези задатака X. Црногорске бригаде, која се налази у непосредној близини Цетиња, јединице те бригаде овладале

" Политкомесар је тада био Божо Стојановић.
" Командант је тада био Стево Лопичић.

' Оригинал (писан на машини. латиницом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 23—3. к. 1675—А.

су читавом комуникацијом Цетише — Котор. Пред нама се поставља задатак да ликвидирамо и уништимо поједине непријатељске отпорне тачке дуж комуникације Цетиње — Ријека — Подгорица, и онемогућимо непријатељу да може остварити намјере и несметано се служити поменутом комуникацијом. У вези горе наведене ситуације

НАРЕЂУЈЕМО:

1) 1. батаљон VI. Ц. Бригаде, који се налази на просторији села Загоре, са 2 чете 2. на 3. овог мјесеца у 23 часа напануће непријатељско утврђење „Леперић" и ликвидирати га, с тим што ће се осигурати десно од правца села Рваша. По ликвидацији горе поменутог утврђења, једну чету оставит ће на тим положајима са задатком рушења пута, и затварање правца од Подгорице. А остале своје јединице оријентисати у нравцу Царев Лаз — Госпоштине — Рвашка Главица. За ову акцију узети тешка оруђа која има на расположењу.

2) 1. батаљон Лов. одреда, који се налази на линији положаја Голо Брдо — Брглијест — Вељa Глава. Ноћу 2. на 3. у 20 часова порушит ће комуникацију на простору Водни До — Хан Машановића, и поставит солидну засједу, да не дозволи непријатељу ни по коју цијену да успостави саобраћај. Добро се обезбиједити лијево од правца Кошћела а десно од правца Мекавца. Са четом која се налази на Пољицу Боковском, извршити препад у исто вријеме са сјеверозападне стране на непријатељско утврђење Мекавац.

3/2. батаљон Лов. одреда, који се налази на просторији Граница — Градац, са двије чете посјешће положаје ноћу 2. на 3. у 20 часова неопажено на простору Брежине — Грубани, са задатком да осигура покушаје непријатеља од правца Кокоти уколико би имао намјеру да дође у помоћ на утврђењу „Леперић". Са једном четом обезбиједит ће лијево од правца Корнет — Вељa Страна — Бери, с тим што ће чврсто одржавати везу са јединицама Зетског одреда. За ову акцију користит сељаке и прикупит алат за рушење пута на поменутом простору. Уколико не успијемо да ликвидирамо непријатеља, ви ћете остати на положај Градац — Станисељићи — Криви Врх, одакле ћете дејствовати на пут и онемогућити непријатеља да успостави саобраћај.[2]

Штаб Одреда налазит ће се у село Ђиновиће. Командант ће ићи у акцију са 1. батаљоном VI. Црногорске бригаде.

[2] *О* извршењу наређења види док. бр. 128 и 129.

Уколико буде рањених другова слаћете их у Штаб Одреда. Борбени знаци за 2. на 3. Стево — Божо.

С другарским поздравом,

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ПОЛИТИЧКИ КОМЕСАР,' М. П. КОМАНДАНТ КАПЕТАН.
Стево М. Лопнчић

БР. 128

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ЛОВЋЕНСКОГ НОИ ОДРЕДА ОД 4. НОВЕМБРА 1944. ШТАБУ 10. ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ О НАПАДУ НА НЕИРИЈАТЕЉСКО УПОРИШТЕ КОКОШЈА ГЛАВИЦА[1]

ШТАБ
ЛОВЋЕНСКОГ Н.О.П. ОДРЕДА
Стр. ПОВ. бр. служ.
4. XI 1944. г.
Положај 9 час.

ШТАБУ X БРИГАДЕ

Положај

Што се тиче непријатељских снага на нашем терену непромијењено је стање.[2] Комуникација Цетиње — Ријека не ради, наши држе положаје изнад саме комуникације од Добрске Плоче до Очевића. На том простору налази се наш 1. батаљон и батаљон VI Бригаде. У току ноћи 4—5[3] наши су извршили напад на непријатељско утврђење Кокошињу Главицу и то са двије чете нашега батаљона. У току те ноћи јуриш је вршен четири пута али се није могла заузети. Зато је дат задатак да у току ноћашње ноћи мора пасти. У прошлој акцији имали смо четири рањена.

[8] Политички комесар Ловћенског НОП одреда био је тада Божо Стојановић.

' Копија оригинала (писана на машини, латиницом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 29—3, к. 1675—А.

[2] Види док. бр. 127.

[3] Вјероватно се односи на ноћ између 3. и 4. новембра.

Добили смо Ваш акт[4] у коме нас упознајете о сјутрашњој акцији на наше славно Цетиње. У вези Вашега захтјева да 1 батаљон VI Бригаде учествује са Вашом Бригадом у нападу ми смо му дали наређење да до сјутра, т.ј. 6. овог мјесеца до 13 часова буде у Боково, гдје ћете му Ви дати детаљнија упутства и задатке. Батаљон ће стићи на вријеме поменутој просторији, јер за то има времена.

Жао нам је на другарски Штаб X Бригаде зашто и нама није дао у задатак да бар са једним дијелом наших снага учествујемо у нападу нашег главног града Цетиња. Знамо сигурно да би се у тој акцији наши Ловћенци херојски понијели, јер нема борца којему није жеља да се мало почорупа са непријатељем по улицама цетињским. Знамо сигурно да ће свакојему борцу бити жао, кад би дознао да он није могао учествовати у ослобођењу свога Цетиња.

Зато, другарски штабу, погледајте и на наше скромне жеље па ако се икако може дадите и нама задатак да учествујемо у директном нападу на сам град.

Знамо да ћете рећи, па добили сте задатак и све једно је а били сте тамо или тамо. Оно заиста је тако, да није у питању баш ова акција.

Зато, другови, погледајте на то и јавите нам одмах уколико бисте нам дали задатак.

С другарским поздравом.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ЗА ШТАБ ЛОВЋЕНСКОГ ОДРЕДА
ПОЛИТИЧКИ КОМЕСАР,[5]

* Редакција није пронашла тај документ.

[5] Политички комесар Ловћенског одреда био је тада Божо Стојановић.

БР. 129

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ЛОВЋЕНСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 4. НОВЕМБРА 1944. ШТАБУ 10. ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ О БОРБАМА НА ПОЛОЖАЈУ ОЧЕВИЋИ — ХАН МАШАНОВИЋА[1]

ШТАБ
ЛОВЋЕНСКОГ Н.О.П. ОДРЕДА
Стр. пов. службено
4/X1 1944. г.
Положај у 11 час.

ШТАБУ X ЦРНОГОРСКЕ БРИГАДЕ

Положај

У току ноћи 2. на 3. овог мјесеца јединице овога Одреда нападале су на непријатељске објекте дуж комуникације Цетиње — Подгорица,[2] као и рушиле колски пут на простору Барутана — Крњачка Каменица — Рвашн — Ријека — Кошћеле — Хан Машановића — Добрска Плоча. Од тога дана до данас непријатељски покушаји да се пробију за Цетиње и да успоставе саобраћај нијесу успјели. Једна непријатељска колона која је ишла од Подгорице за Цетиње сукобила се са нашим јединицама које су контролисале и биле у засједи на простору: Хан Машановића—Очевићи. У тој борби непријатељ је имао 8 мртвих и неколико рањених које је успио да евакуише. Ми смо имали 2 лакше рањена друга. Ми ћемо настојати да потпуно онеспособимо и онемогућимо непријатеља да се може служити поменутом комуникацијом, још одмах у току ноћи 4. на 5. овог мјесеца напашћемо непријатељско утврђење Кошћеле са намјером да ликвидирамо са тим врло погодним положајима. За сад новије код нас нема ништа а о стању непријатеља извијестио је Вас друг оперативни официр Вашега Штаба који се налази код нас, а о свим даљим променама које се буду

[1] Копија оригинала (писана на машини, латиницом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 26—3, к. 1675—А.

[8] **Види док. бр. 127 и 128.**

десиле за наступајућа два дана извештавати ће Вас друг Политички[3] овога Одреда, јер ћу ја бити на терену.

С другарским поздравом.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ПОЛИТИЧКИ КОМЕСАР. КОМАНДАНТ КАПЕТАН.*

БР. 130

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА 10. ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 7. НОВЕМБРА 1944. ШТАБУ ЛОВЋЕНСКОГ НОП ОДРЕДА ЗА РУШЕЊЕ КОМУНИКАЦИЈЕ ЦЕТИЊЕ — ПОДГОРИЦА[1]

ШТАБ
X ЦРНОГОРСКЕ Н.О.У. БРИГАДЕ
Бр. СЛ.
Дана 7. XI 1944.
Положај

ШТАБУ ЛОВЋЕНСКОГ Н.О. ОДРЕДА

Положај

Примили смо депешу од Штаба Приморске оперативне групе садржине: „Наредите батаљону VI и најближем батаљону Одреда да прекине комуникацију Цетиње — Подгорица. Бошко".[2]

Први батаљон VI Бригаде 6. овог мјесеца садејствовао је са нашом Бригадом у нападу на Цетиње.[3] Упућен је данас за Љешанску нахију по позиву Штаба VI Бригаде.

* Божо Стојановић.

' Командант Ловћенског НОП одреда био је тада Стево Лопичић.

[1] Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 39—3, к. 1675—А.

' Бошко Ђуричковић, тадашњи политички комесар Приморске оперативне групе.

*** Види том III, књ. 8, док. бр. 236 и 237.**

Ви поступите према пренетој Вам депеши и у заједници са батаљоном VI Бригаде пресијеците комуникацију Цетиње — Подгорица.[4]

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За штаб
НАЧЕЛНИК. КАПЕТАН
Владо Драговић

БР. 131

ИЗВЈЕШТАЈ ЛОВЋЕНСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 8. НОВЕМБРА 1944. ШТАБУ 10. ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ О ИРОДОРУ НЕПРИЈАТЕЉА ИЗ ПОДГОРИЦЕ У РИЈЕКУ ЦРНОЈЕВИЋА[1]

Ш Т А Б
ЛОВЋЕНСКОГ Н.О.П. ОДРЕДА
Бр.
8/11. 1944
Положај .... час

ШТАБУ X. ЦРНОГОРСКЕ Н.О.У. БРИГАДЕ

Положај

Од непријатељских јединица из Подгорице, кренула је у правцу Ријеке Црнојевића у току прошле ноћи једна јача непријатељска формација са 30 до 40 возила — тенкова и осталих борних кола и стигла у Ријеву Црнојевића.[2] Наше јединице које осигуравају ову комуникацију, обзиром на већи број људства који је био тренутно у покрету, као попуна 3. дивизије, нијесу биле у стању да надирање ове колоне спријече, те је и поред највећих напора наших јединица иста успјела се пробити ка Ријеци Црнојевића.

Вјероватно да ова колона има намјеру пробијати се даље за Цетиње да би на тај начин осигурала одступницу оним непријатељским јединицама у Цетињу, као угроженим, за

' Види док. бр. 132.

[1] Копија оригинала (писана на машини, латиницом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 35—3, к. 1675—А.

- Односи се на дијелове 181. њемачке пјешадијске дивизије. Види том III. књ. 8. док. бр. 357.

Подгорицу, о чијим намјерама у погледу повлачења говори мој јутрошњи извештај.[3]

По свему изгледа да ова колона нема никакву другу намјеру сем омогућавања извлачења оних непријатељских јединица, које се налазе на простору Цетиње — Ријека под јаким притиском наших јединица.[4]

Овај извјештај потиче из сигурних извора, па га треба сматрати као вјеродостојног и као таквог достављам га Штабу ради предузимања потребних мјера предострожности оних наших јединица које се тренутно налазе на поменутом простору.

С другарским поздравом.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

8. XI 1944. године **ОБАВЕШТАЈНИ ОФИЦИР,**
Положај

БР. 132

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ЛОВЋЕНСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 9. НОВЕМБРА 1944. ШТАБУ 10. ЦРНОГОРСКЕ БРИГАДЕ О БОРБАМА НА КОМУНИКАЦИЈИ РИЈЕКА ЦРНОЈЕВИЋА — ЦЕТИЊЕ[1]

Ш Т А Б
ЛОВЋЕНСКОГ Н.О.П. ОДРЕДА
Стр. ПОВ. бр. служ.
9. XI 1944. г.
Положај у 13.20 час.

ШТАБУ X. ЦРНОГОРСКЕ НОУ. БРИГАДЕ

Положај

Добили смо Ваш извештај[2] у 12 сати 9. овог мјесеца, према којему смо поступили и предузели све могуће да онемогућимо непријатеља да пошаље појачање гарнизону Це-

' Редакција није пронашла извјештај.
' Види док. бр. 132.

' Копија оригинала (писана на машини. латиницом) у Архиву БИИ, рег. бр. 1—4. к. 1675—А.
[2] Редакција није пронашла извјештај.

тиње. Ми смо Вас извијестили још 8. овог мјесеца[3] да непријатељ концентрише се у Ријеку Црнојевића, са намјером да изврши напад на наше положаје и овлада комуникацијом. У 15 часова 8. овог мјесеца непријатељ је извршио напад на наше положаје у јачини 400 бораца, са којима је успио да овлада поменутом комуникацијом. Ми ћемо још у току данашњега дана напанути непријатеља са намјером да поново овладамо колским путем, и истога порушимо, на простору Ријека — Кошћеле, Кошћеле — Мекавац.

Батаљон VI. Црногорске бригаде налази се на положаје према Љешанској нахији, којему смо доставили Ваше намјере, и саопштили му правац његова напада, гдје ће се претходно повезати са Вашим јединицама.

С другарским поздравом.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ПОЛИТИЧКИ КОМЕСАР.[4] КОМАНДАНТ — КАПЕТАН'

БР. 133

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА 6. ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 10. НОВЕМБРА 1944. ШТАБУ ПРИМОРСКЕ ОПЕРАТИВНЕ ГРУПЕ О УЧЕШЋУ ПРВОГ БАТАЉОНА У НАПАДУ НА ЦЕТИЊЕ[1]

ШТАБ
VI ЦРНОГОРСКЕ УДАРНЕ
БРИГАДЕ Н.О.В. ЈУГОСЛ. .
Пов. 209
10/X1-1944 г.
У .... час.

Копија

ШТАБУ ПРИМОРСКЕ ОПЕРАТИВНЕ ГРУПЕ

Положај

У току ноћи између 6/7 новем. т.г. наш 1 батаљон учествовао је у општем нападу на Цетињски гарнизон[2] у садејству са јединицама X цр. бригаде. Правац дејства овога

" Види док. бр. 131.
' Божо Стојановић
" Стево Лопичић

[1] Копија оригинала (писана на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 31/1—21, к. 398.
-' Види том III, књ. 8, док. бр. 234. 235 и 236.

батаљона био је: Доњи Крај — војни стан — официрски станови — Капела — Црна греда — блок према Ријеци Црнојевића — Данилова болница и основна школа. Јединице овога батаљона у овом енергичном нападу и жестоком борбом која је трајала од 8,30 па до 5 часова после пола ноћи успјеле су да ликвидирају сва напред наведена непријатељска упоришта. Послије ликвидирања речених непријатељских објеката напад је продужен улицом Баја Пивљанина и до Балшића пазара. Са извесним дјеловима батаљон је заузео Зуберову улицу и ушао у Његошеву улицу код Црногорске банке.

Пошто остале нападне јединице, према оцјени штаба 1 батаљона, нијесу у потпуности извршиле свој задатак добивен заповијешћу од штаба бригаде, веће су се повукле натраг, то је наш батаљон био приморан из тих разлога да напусти варош и заузме положаје који доминирају Цетињем.

Сопствени губитци: 5 погинулих и 7 рањених.

Непријатељски губитци: 23 Немца и 13 четника мртвих, који су нађени на положајима које су наше јединице биле освојиле. Смртно је рањен Леко Лалић, командант четничке бригаде. Поред овога броја свакако је било велики број мртвих и рањених који су били евакуисани.

Плијен: 3 противколска топа, 4 камиона, који су уништени ради тога што нијесу могли бит евакуисани. Такође су и извјесна непријатељска слагалишта муниције и др. ратног материјала као и 1 тешки бацач уништени.

Батаљон је успио да евакуише: 7 тешких митраљеза „Бреда", и итал. п.митраљез, извјесну количину муниције, 30 коња натоварених војничком спремом и ратним материјалом.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

М. П. ЗА ШТАБ
КОМАНДАНТ. МАЈОР*

Достављено:
Штабу Приморске оперативне групе.

[5] Командант је тада био Никола Шекуларац.

БР. 120

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА 6. ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 10. НОВЕМБРА 1944. ШТАБОВИМА 2. УДАРНОГ КОРПУСА И ПРИМОРСКЕ ОПЕРАТИВНЕ ГРУПЕ О РАСПОРЕДУ И ЈАЧИНИ ОКУПАТОРСКИХ СНАГА НА СЕКТОРИМА ПОДГОРИЦА — ЦЕТИЊЕ И ПОДГОРИЦА — ДАНИЛОВГРАД[1]

ШТАБ
VI ЦРНОГОРСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ Н.О.В. ЈУГОСЛ.
Пов бр. 209
10/X1 1944. г.
У . . . . час.

Копија

ШТАБУ

Подносимо Вам извештај са чијом садржином у главном обавијештени сте преко телефона.

Об. официр ове бригаде који се налазио на терену Круси — Зеленика — Бери 6 о. м. поднио нам је извештај у коме каже: да се на терену Тузи — Подгорица — Данилов Град — Цетиње налази једна дивизија,[2] чија се претходница налази у Д. Граду, са 4 топа. Са свих положаја — чука од Подгорице до Ријеке Црнојевића (Барутана, Леперић, Кокоти) су отишли никшићки четници у Подгорицу, да их употријебе као водиче. На њихово мјесто су дошли Васојевићи.

У истом извештају каже се да се у Скадру налази једна оклопна дивизија,[3] ово као сигурно наводи. Њемци продају робу, метке и др. ствари, за ракију и храну, поред тога наредили су у селима: Леперић, Барутана и Кокоти да им се најхитније створи по дза пара чарапа, што су сељаци исти учињели.

Синоћ, т.ј. 9. о. м. добили смо извештај од нашег об. органа који се налази на терену Бери у коме се каже да у Подгорици нема више од 1000 до 1500 Њемаца, који стално праве некакве маневре, т.ј. одлазе за Скадар и враћају се

[1] Копија оригинала (писана на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 31 2—2/1, к. 398.

• Вјероватно се односи на њемачку 297. пјешадијску дивизију (види том III, књ. 8, док. бр. 357).

[3] О јачини и распореду њемачких јединица на сектору Подгорица—Даниловград—Цетиње—Бока которска види Ратни дневник мајора Бема, обавјештајца 21. армијског корпуса (том III. књ. 8. док. бр. 357).

за Подгорицу, који на том путу бивају нападнути чешће пута. До напада на Цетињски гарнизон Њемци нијесу саобраћали у том правцу од кад им је једна колона била нападнута, силно потучена и приморана да се повуче натраг од стране нашег 1. батаљона. Речена колона имала је пуно жртава чији број није нам познат.

7. о. м. у току ноћи од 21 до 24 часа била је жестока борба у Тузи и испод Какарицке горе,[4] о резултатима исте ништа се не говори. Тада су камиони и тенкови у току ноћи маневрисали у правцу од Подгорице до Тузи и натраг.

Од Вељег брда до наших положаја, т.ј. на терену Спужа — Косовог луга — Данилова Града и Орје Луке, како један обавештајац јавља, налази се један пук Њемаца и италијански фашисти. Њемаца има око Лупоглава, Забјела и испод пећина Дајбапске горе и око Горице, испод Врела Рибничких у правцу Новог Села.

Владо Бубања, командант Бјелопољске бригаде од 300 четника, налази се у Зети (Голубовци).

8. о. м. једна колона од 50 камиона са војском и ратним материјалом и 400 до 500 војника са коњима дошла је у правцу Цетиња.[5]

Подгорица и околина 3, 6, 7 о. м. већим формацијама савезничких авиона бомбардована је, којом су приликом непријатељу нанешене велике жртве. 5. о. м. на путу Тузи — Скадар уништено је 130 камиона са војском и материјалом, ово јавља веза из Подгорице. Поред ових камиона, од бомбардовања у Подгорици је у току ова три дана било око 600 Њемаца мртвих, а нарочито највише их је страдало у једном великом тунелу испод пећина од састава Рибнице и Мораче.[6] Том приликом им је уништена једна радио-станица. Сада им се логор налази на просторији од Момишића до Љешко Поља. Од бомбардовања страдао је велики број четника и народа. Међу четницима као жртва истога замјеник Лека Лалића, Михаило Мугоша са сином, потпуковник Пејовић Стеван са цијелом породицом, професор Тупања са пет својих чланова, потпуковник Тодор Пајовић.

Баш овог момента добили смо извештај телефонски од команданта нашег 4. батаљона који јавља: да су његови осматрачи са Обадова бријега примијетили колону од Спужа која се кретала у правцу Д. Града, која је цијелом дужином од Спужа до Града била непрекидна. Састав те колоне: ка-

' Види том III, књ. 8, док. бр. 244.

[5] Види док. бр. 131 и 132.

" Вјероватно се мисли на ушће Рибнице у Морачу.

миони, кола и пјешадијске јединице. Ужурбаност и покрети у Косову лугу и Д. Граду. Наређено је даље осматрање речене колоне и покрета у Граду и околици.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ЗА ШТАБ
КОМАНДАНТ, МАЈОР
Никола Шекуларац

Достављене:
Штабу II Ударног корпуса
Штабу Приморске оперативне групе.

БР. 135

БОЈНА РЕЛАЦИЈА ШТАБА ЛОВЋЕНСКОГ НОП ОДРЕДА ЗА ПЕРИОД ОД 16. НОВЕМБРА ДО 1. ДЕЦЕМБРА 1944. ГОДИНЕ[1]

Ш Т А Б
ЛОВЋЕНСКОГ Н.О.П. ОДРЕДА
Бр.
Положај .... час. 1944 г.

Достављено штабу II ударног корпуса, положај
Штабу примор. оператив. групе .
Команди VI подручја, положај

Шаљемо Вам релацију рада овога одреда од 15. XI до 1. XII 1944. године. 16. XI тек. год. наше јединице, т.ј. 1. батаљон Ловћенског одреда, налазиле су се на просторији: Рваши — Друшићи, гдје су добили задатак у 10 часова да изврше покрет за Градац, ради обезбеђења од Барутане и Кокота. Вријеме је било кишовито. Непријатељске авијације није било.

17. XI текуће године наше јединице добиле су задатак у 4 сата ујутру да изврше препад на непријатељско утврђење „Леперић", што је и извршено, и тако читавог дана

[1] Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ рег. бр. 17—1/4. к. 1675—А.

задржали се на истим положајима, гдје смо имали једног лакше рањеног.

18. XI текуће године Штаб Ловћенског одреда, у сарадњи са X Црногорском бригадом,[2] донио је одлуку да јединице Ловћенског одреда у 4 сата ујутро изврше напад на непријатељско утврђење „Леперић". Наша бомбашка одељења и аутоматска оружја која су им давала заштитницу утврдили су да је непријатељ у току ноћи одступио са поменутих утврђења у правцу Барутане. А како је непријатељ и са Барутане био одступио у село Кокоте, и ту се концентрисао, то су наше јединице запогјеле положаје: Лијешње, Звјерињац, Вељи Врх, у 12 часова од Кокота наишао је са једним мотоциклом луксузни ауто, са четири њемачка официра, који су у краћој борби били потучени, само један војник је успио да под заштитом шуме побјегне у правцу Кокота. Том приликом заплијењене су двије гевере,[3] један парабелум и двије њемачке пушке, као и уништен аутомобил а моторцикло заплијењено. Тако исто на Барутани заплијењена је већа количина муниције, један лаки бацач са 25 граната од истог, једна писаћа машина и другог разног војничког материјала. У наведеној борби имали смо два лакше рањена друга, вријеме је било ведро, непријатељске авијације није било. Истога дана Команда VI Подручја упутила је на распоред овоме Одреду 28 другова, који су одмах упућени у састав 1. батаљона Ловћенског одреда.

19. XI текуће године Штаб овог Одреда дао је наређење 1. батаљону да изврши напад на Вељу Страну у 16 часова, а тако исто и на Бјелачком Ждријелу. Јединице нашега батаљона извршиле су постављени задатак и заузеле поменуте положаје. На Вељој Страни заплијењена је већа количина муниције, једна њемачка гевера и један парабелум. Тако исто и војничке спреме, кабаница, блуза и т.д. На истим положајима имали смо 4 мртва и 9 рањених другова. Непријатељске авијације није било. Штаб овог Одреда добио је 32 новомобилисана друга, који су истог дана упућени на распоред у нашим јединицама.

20. XI текуће године. Усљед јаке непријатељске артиљеријске ватре и аутоматских оружја, јединице нашег одреда морале су се повлачити са заузетих положаја на положаје Корнет — Лијешње — Звјерињац и Вељи Врх. Других промена није било. Штаб овог Одреда упутио је 71 друга Штабу X Црногорске бригаде на распоред.

21. XI текуће године. У правцу наших положаја непријатељ је био неактиван. Истога дана наше јединице запосје-

[3] Види том III, књ. 8, док. бр. 192, напомену 2.
[3] машинске пушке

дале су исте иоложаје које смо запосјели првих дана, без икаквих промјена.

22. XI текуће године. Наше јединице вршиле су напад на Кокоте и Богомољу. Жртава нијесмо имали. Усљед јаког непријатељског отпора наше јединице нијесу успјеле заузети поменуте положаје. Истога дана упутили смо на распоред у наше јединице 52 новомобилисана друга.

23. XI текуће године. Наше јединице запосјеле су положаје који су назначени под 20. XI т. г. без икаквих промјена. Истога дана добили смо новомобилисаних 11 другова, које смо упутили на распоред у нашим јединицама.

24. XI текуће године. Стање у нашим јединицама исто као и 23. овог мјесеца без икаквих промјена. Истог дана смо примили 26 новомобилисаних другова, које смо упутили на распоред у нашим јединицама.

25. XI текуће године. Наше јединице вршиле су неколико узастопних напада на непријатељска утврђења Кокоте и Богомољу. Непријатељ је био јако утврђен, те напад није нам успио и наше јединице повукле су се на полазне положаје. Вријеме је било кишовито. Непријатељске авијације није било.

26. XI текуће године. Запосиједање положаја означеним под 23. овог мјесеца. Промјена у нашим јединицама није било.

27. XI текуће године. Стање у нашим јединицама је исто као и под 26. овог мјесеца. Истога дана упутили смо 60 бораца X Црногорској бригади.

28. XI текуће године. Стање у нашим јединицама је исто као и под 27. овог мјесеца. Истога дана упутили смо 25 другова за Морнарицу.

29. XI текуће године. Штаб овог Одреда у споразуму и заједници са члановима Штаба X Црногорске бригаде донијели су одлуку да наш батаљон има вршити напад истога дана у 20 часова на село Кокоте и Богомољу. Исто наређење је извршено, али како се непријатељ налази у јаким снагама, те су наше јединице наишле на жестоки отпор, борба је вођена из мјеста. У 10.30 часова наше јединице поново су добиле задатак да се поново изврши напад у 24 ч. Наређење је одмах извршено, тако да су јединице на одређено вријеме отишле и извршиле напад. Пошто су поново наишле на јаки непријатељски отпор на Богомољи, повлачиле су се, гдје су при самој жици оставили три мртва друга а четири рањена изнијели. Ова четири рањена друга одмах смо упутили у бригадно превијалиште. Иза овог неуспјелог напада наше јединице добиле су наређење да се поврате на старим положајима.

Истога дана упутили смо батаљону Озне 28 другова, у Цетиње.

30. XI текуће године. Наше јединице држе: Вељи Врх — Звјерињац и Лијешње. У току овога дана на нашим положајима није било никаквих промјена.

У току ових посљедњих петнаест дана, усљед сталних борби и покрета, војнички и политички рад у нашим јединицама није био довољан. У данима затишја на положајима, одржане су неколике четне конференције, као и неколика војничка и политичка часа. Борбеност и морал код војске је на довољној висини.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ПОЛИТИЧКИ КОМЕСАР, Петар Газивода — М. П. — КОМАНДАНТ — КАПЕТАН Бојица Јововић

БР. 136

ПРЕГЛЕД БРОЈНОГ СТАЊА ЉУДСТВА, НАОРУЖАЊА И СТОКЕ 5. ПРОЛЕТЕРСКЕ НОУ БРИГАДЕ 10. ДЕЦЕМБРА 1944. ГОДИНЕ[1]

ПРЕГЛЕД

бројног стања људства, наоружања и стоке код У-те пролетерске бригаде на дан 10-децембра 1944 године

I. ЉУДСТВА:

	Официра		Подо-фицира		Пол. руко-вод.		Бораца		Укупно	
	а			Д-ца	друг.					
По списку	47"	5	50	13	68	10	1214	80	1379	106
У расходу	2	/	6	1	3	1	162	16	173	18
На лицу	45	5	44	12	65	9	1052	64	1206	90

Напомена: У горњи списак је урачунато: предложених а још не унапређених

официра 8
италијанских војника . . 10
италијанских официра . —

[1] Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ рег. бр. 6'5, к. 758.

• Све су цифре писане зеленим масгилом.

II. НАОРУЖАЊЕ

Р. бр.	Оружје	Комада	Муниције	Једба
1.—	Топова калибра	–	–	
2 —	Пешад. топова 47 мм.	–	–	
3.—	Бацача 81 мм.	5	100	
4,—	Бацача 45 мм.	2	20	
5,—	Противавионских митраљеза	-		
6,—	Југословенских митраљеза	–	–	
7.—	Италијанских митраљ. „Бреда	8	18.000	
8,—	Италијанских митраљ. „Фијата"	2	2.000	
9.—	Немачких митраљеза	–	–	
10,—	Југословенских п.митраљеза	5	4.000	
11,—	Енглеских п.митраљеза	45	18.000	
12,—	Италијанских п.митраљеза	16	7.000	
13.—	Грчких п.митраљеза	–	–	
14,—	Немачких „Шараца"	16	15.000	
15.—	Југословенских пушака	318	12.000	
16.—	Немачких пушака	86	4.000	
17.—	Енглеских пушака	184	10.000	
18.—	Италијанских пушака	276	8.000	
19.—	Разних модела пушака	–	–	
20,—	Машингевера разних	70	4.000	
21,—	Противколских пушака	8	300	
22,—	Југословенских пиштоља	32	200	
23.—-	Италијанских пиштоља	38	320	
24,—	Разних пиштоља	48	600	
25,—	Југословенских бомби	90		
26.—	Италијански.х бомби	100		
27.—	Енглеских бомби	420		
28,—	Немачких бомби	60		
29.—	Разних бомби	6		
30.—	Сигналних пиштоља	3	100	
31,—	Тромблона	1		

III. ГРЛА:

Назив	Јахаћих	Товарних	Укупно
Коња	16	158	174
Мазги	—	4	4

Објашњеше расхода

1.— У болници . . .	170	4.— На оф. курс. . .	—
2.— На пол. курсу . .	3	5.— На сан. курс. . .	—
3.— На боловању . . .	—	6.— На терену . . .	—

Политички комесар-мајор,[3] Командант-мајор/

Начелник-капетан.
Станко Мрђеновић

БР. 137

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА 7. ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 10. ДЕЦЕМБРА 1944. НАЧЕЛНИКУ ОБОГА ШТАБА ДА СА 2. БАТАЉОНОМ ИСПОЉИ АКТИВНОСТ У ПРАВЦУ МОЈКОВЦА[1]

ШТАБ
VII ЦРНОГОРСКЕ ОМЛАДИНСКЕ БРИГАДЕ
„БУДА ТОМОВИЋА"
К. оп. бр. 81
10 децембра 1944 год.
Положај

НАЧЕЛНИКУ VII ЦРНОГОРСКЕ ОМЛАДИНСКЕ БРИГАДЕ[2]
„Буда Томовића"

Положај

Према наређењу Штаба III Ударне дивизије радиограмом од данас други батаљон ће остати и даље на положајима Турјак — Букова Глава и активно дејствовати у бок непријатељу у Мојковцу.

* Политички комесар био је тада Спасо Дракић.
' Командант је био тада Максим Ковачевић.

[1] Копија оригинала (писана на машини. ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 4/2, к. 759.
[2] Начелник штаба је тада био Салих Радончић.

Један батаљон V бригаде и један VI бригаде налазе се у Поља и спречавају непријатељу прелаз преко Таре. Зато треба тај наш батаљон да буде што активнији са својом бочном ватром у правцу Мојковца.[3]

Непријатељ није успио да продре од Пајкова Вира. Ту су га наше јединице задржале уз велике губитке непријатеља.

На нашим положајима Бјеласица — Брзава — Дубово у последња два дана непријатељ није био активан.

Јавите нам о свим промјенама на вашем сектору.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За штаб
Командант-п.пуковник,[4]

БР. 138

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА 7. ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 13. ДЕЦЕМБРА 1944. ШТАБУ 2. БАТАЉОНА ЗА КОНТРОЛИСАЊЕ ПРАВЦА ТУРЈАК — МУЧНИЦА — БРСКОВО — ПРЖИШТЕ[1]

Ш Т А Б
VII ЦРНОГОРСКЕ ОМЛАДИНСКЕ БРИГАДЕ
„БУДО ТОМОВИЋ"
Бр. 83
13 децембра 1944 године
Положај

ШТАБУ 2. БАТАЉОНА

Положај

Примили смо ваш извјештај од јуче.[2] Из истог видимо да се непријатељ повукао са Турјака и Мучнице. Из истог извјештаја видимо да је немогуће смјестити неку јединицу

' О развоју догађаја око Мојковца види том III, књ. 8, док. бр. 313.

* Командант је тада био Нико Стругар.

[1] Копија оригинала (писана на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 7 2, к. 759.

[5] Редакција није пронашла тај извештај.

на Турјак услед велике хладноће јер нема колиба и тако је немогуће остати. То се ви смјестите са батаљоном: Сјенокоси — Врагодо — Шишко језеро, где вам буде најкорисније да контролишете правац преко Турјака — Мучнице — Брскова — Ржишта.

Према непријатељу треба бити опрезан и не смијете дозволити да вас непријатељ изненади.

О свим промјенама код непријатеља нас ћете редовно извјештавати.[3] На нашем сектору непријатељ је неактиван.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За штаб
Командант-п.пуковник,[4]

БР. 139

ОВАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА 22. ДИВИЗИЈЕ НОВЈ ОД 20. ДЕЦЕМБРА 1944. ШТАБУ 3. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ О СИТУАЦИЈИ У САНЏАКУ И О ОПЕРАТИВНИМ ПЛАНОВИМА[1]

ШТАБ XXII ДИВИЗИЈЕ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Стр. пов. бр. 80
20. XII-1944 г.
у. . . . . часова

ШТАБУ III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Примили смо допис Ваше 7 бригаде,[2] чији се делови односно један батаљон налазе на десној обали Лима и који су већ у вези са нашом 10 бригадом. Преко 7 бригаде шаљемо Вам извештај о ситуацији код нас и непријатеља, како би у будућим операцијама лакше сарађивали. Шаљемо Вам такође шифру за успоставу радио-везе.

[5] О активности 7. црногорске КОУ бригаде од 1. до 15. децембра 1944. види тзм III, књ. 8, док. бр. 322.

' Командант бригаде био је тада Нико Стругар, народни херој.

[1] Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 14/4, к. 754.

' Редакција није пронашла тај документ.

Наша дивизија по заузимању Косовске Митровице, Рашке и Новог Пазара остала је на том сектору, рачунајући да нећемо даље гонити непријатеља, већ чистити Косово и Метохију од четничко-арнаутских банда. Непријатељ, који је отступио ка Сјеници, сукобио се са деловима XXXVII дивизије на десној обали Лима. Главни штаб Србије наредио је нашој Дивизији да крене за непријатељем, ликвидира Сјеницу и продужи гоњење ка Пријепољу. По заузимању Сјенице придошла је V албанска дивизија, јачине око 8 хиљада војника, која је преузела улогу наше дивизије да гони непријатеља ка Пријепољу и координира рад са XXXVII дивизијом. Ми смо се са свим снагама окренули на комуникацију Пријепоље — Бијело Поље, односно сектор Бродарево — Бијело Поље. 22 ов. мјесеца почећемо са нападом на целом сектору са циљем да овладамо десном обалом Лима и онемогућимо непријатељу комуницирање овим правцем. По извршењу овог задатка долази у обзир ликвидација Бијелог Поља, а по потреби и прелаз Лима.

Јачина наше дивизије око 10 хиљада, са једном батеријом топова, остало наоружано лаким оружјем. Располажемо ауто-четом, ради чега смо везани за комуникације. Ради нагомиланости трупа на десну обалу Лима и ради тешкоћа прехране, предлажемо да се ваши делови повуку на леву обалу, да у нападу на Бијело Поље учествују са њихове стране бар демонстративно. Ми смо наредили нашој 10 бригади да левим крилом избије на Лим код Затона и не дозволи непријатељу продирање ка Беранима. У овим операцијама тражићемо помоћ авијације.

Стање код непријатеља: држи леву и десну обали Лима од Прибоја преко Пријепоља до Бијелог Поља. Утврдио се, ископао ровове и саобраћајнице, а на погодним положајима има и артиљерију. Јачина непријатељских снага, које су из Пријепоља преко Бијелог Поља отишле у сусрет Црногорској групацији, износи 5—6 хиљада. Морал и снабдевање непријатеља је слабо, претрпели су велике губитке, нарочито од савезничке авијације. Моторизација делимично уништена. Ове трупе отступају из Бугарске, Македоније и Грчке, више пута су биле разбијене, састављене од више јединица и више народности (Черкеза, Бугара, Италијана, Грка, четника, Муслимана). Ми заједнички садејствујемо са V албанском и XXXVII нашом дивизијом, те их истовремено нападамо на широком простору како не могу одвлачити појачања са једног сектора на други, што редовно чине ако се напада на ужи сектор.

Допис шаљемо преко 7 бригаде, назначивши да га иста отвори и поступи иницијативно како то буде налагала ситуација.

Јавите нам о стању код Вас.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар-п.пуковник, Живко Живковић М. П.

Командант-пуковник, Перо Попивода

ШТАБ
III ДИВИЗИЈЕ II ЈУГ. АРМИЈЕ
Оперативни отсјек
Бр. 171
Дне *20. XII 1944.*
у акта

БР. 140

ИЗВОД ИЗ ОПЕРАЦИЈСКОГ ДНЕВНИКА 2. ДИВИЗИОНА АРТИЉЕРИЈСКЕ ГРУПЕ 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ЗА ПЕРИОД ОД 11. ДО 31. ДЕЦЕМБРА 1944. ГОДИНЕ[1]

Књига III
(Од 11. XII. 1944. г. до 30. VI. 1945. г.)[2]

ОПЕРАЦИСКИ ДНЕВНИК
Штаба II брдског дивизиона арт. групе II уд. корпуса почет 11. децембра 1944. године.

11-XII- 1944. год.

Штаб дивизиона са интендантуром и попуњујућим дијелом на Цетињу.

1. батерија: 1 вод у с. Глизици и 1 у Крњичкој Каменици. У 6 часова полазак из О. Луке за Мартиниће правцем: Орја Лука — Богетићи — М. Острог — Винићи — Мартиниће. Покрет је вршен овим правцем из разлога што је мост код Даниловграда сада неупотребљив за прелазак артилерије. 2. вод је такође извршио покрет за Каменицу. 1. вод је преноћио у Шобајиће.

[1] Оригинал (писан руком, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 32/87—5, к. 392.

[2] Објављујемо дио Дневника до 31. децембра 1944, тј. до ослобођења Црне Горе.

2. батерија: Сходно наређењу штаба арт. групе, извршила је покрет правцем: с. Винићи — с. Јовановићи — с. Криваче — с. Ковачки Долови — с. Гостиље, гдје је стигла у 19[h] и ту остала на преноћишту.

3. батерија: остали дио батерије добио наређење од штаба дивизиона да пође на положај Брезине, гдје се већ налази 2. одељење.

2. одељење гађало Богатац и к. 253 прилично добро.[3] Непријатељ је контрабатирао и 2 наша лакше ранио. Није им потребна болница.

Вријеме облачно и кишовито.

С. Ф — С. Н.

За штаб
М. П. Командант поручник
Јанковић Никица

12 - XII - 1944. год.

Штаб дивизиона са интендантуром и попуњујућим дијелом на Цетињу.

1. батерија: Наставак марша и долазак у Глизицу (Мартиниће) у 18 часова. Оруђа постављена на положај. Људство је смјештено у с. Глизицу. И поред доста тешкоћа временских, теренских и у снабдјевању, марш је добро извршен.

2. батерија: Са оба вода у № продужила је марш у правцу Копиља, гдје је стигла у 14^ и у с. Копиљу је остала до даљег наређења. У току марша батерија није нападнута ни са земље, ни из ваздуха.

3. батерија: Бирање нових положаја, обука на топовима и пол. часови.

Занимање је вршено тачно по распореду рада.

Вријеме облачно и кишовито.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За штаб,
М. П. Командант, поручник
Јанковић Никица

13. децембар 1945. Цетиње

Штаб дивизиона, интендантура и попуњујући дио налазе се на Цетињу.

[3] **Види том III. књ. 8, док. бр. 312.**

1. батерија: два одељења се налазе на положају Мартинићи (Глизица). Узети су сви елементи за дејство на непријатеља, који је посео положај: Спуж — Спушка Главица — Височица. Извршена је коректура за упоришта Мађет и Височицу и утрошено је 10 граната. Батерија дејствује на сектору 4. батаљона 10. црн. НОУ бриг. и Зетског одреда. Друга два одељења налазе се у Крњичкој Каменици.

2. батерија: Батерија се налази са два одељења на положају у с. Копиље, код цркве, а друга два одељења у истом селу на одмору. Вршена је припрема за гађање, а само гађање није вршено у току дана.

3. батерија: налази се на истим положајима из претходног дана. Батерија је дејствовала на исте непријатељске положаје из претходног дана. Утрошено је 100 граната. Непријатељ није вршио гађање на наше положаје ни са земље ни из ваздуха.

Губитци: није било сопствених губитака, међутим, по извјештају извиђачких дјелова непријатељу су нанешени осјетни губитци.

Морално и здравствено стање: је на висини.

Исхрана: је задовољавајућа. Снабдевање се врши од Н.О.О. и савезничке помоћи.

Атмосферске прилике: кишовито.

Бројно стање: Без промјене и код људства, стоке и наоружања.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
М. П. Командант, поручник,
Никица Јанковић

14. децембар 1944. Цетиње

Штаб дивизиона, интендантура и попуњујући дио налазе се на Цетињу.

1. батерија: Батерија са два одељења налази се на истом положају из претхоДног дана. Тачно у послије подне почела је снажна артиљеријска припрема у којој су узела учешћа и ова два одељења. Тучени су положаји и упоришта на Спуж — Височица и Мађет. Гађање је било успјешно. Утрошено 200 граната. Непријатељ није вршио гађање на наше положаје ни са земље ни из ваздуха. Друга два одељења налазе се и даље у Каменици.

2. батерија: Батерија са два одељења са положаја Црква у Копињу у 14ħ извршила је гађање на непријатељска упо-

ришта Спуж и Височицу и утрошено је 55 граната. Непријатељ није дејствовао на наше положаје. Ухваћена је веза са 3. батаљоном 10. црн. бригаде, на чијем сектору батерија дејствује.[4]

3. батерија: Батерија је и даље на истом положају из претходног дана. Гађање је вршено на исте положаје из претходног дана. Утрошено је 80 граната.

Губитци: сопствених губитака није било.

Исхрана: је задовољавајућа. Снабдевање се врши од стране Н.О.О., плијена са Цетиња и савезничке помоћи.

Морално и здравствено стање: на висини.

Атмосферске прилике: кишовито.

Бројно стање: људства — партизана 278 (добијено 6 парт.), остало бројно стање у свему остаје непромењено.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
М. П. Командант, поручник,
Никица Јанковић

15. *децембар 1944. Цетиње*

Штаб дивизиона, интендантура и попуњујући дио налази се на Цетињу.

1. батерија: Батерија са два одељења налази се на истом положају из претходног дана: Мартинићи (Глизица) и у 15ħ дејствовала је на упоришта Спушку Главицу и Височицу, потпомажући напад пјешадије Гађање је било успјешно, утрошено је 100 граната. Друга два одељења и даље су у-с. Каменици.

2. батерија: Батерија је извршила гађање на непријатељску артиљерију источно од Спужа. Батерија је била на истом положају из претходног дана. Утрошено је 45 граната. Непријатељ није дејствовао на наше положаје својом артиљеријом.

3. батерија: Налази се на истом положају из претходног дана. Дејствовала је у току дана на иста упоришта као и претходног дана. Утрошено 80 граната.

Губитци: сопствених губитака није било, међутим, наше јединице нанеле су непријатељу осјетне губитке у људству и материјалу.

[4] **Види том III. књ. 8. док. бр. 192.**

Исхрана: Задовољавајућа. Снабдевање се врши од стране Н.О.О., као и од залиха које су заплењене на Цетињу.

Морално и здравствено стање: на висини.

Атмосферске прилике: облачно.

Бројно стање: непромењено.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
М. П. Командант, поручник,
Никица Јанковић

16 децембар 1944. Цетиње.

Штаб дивизиона, интендантура и попуњујући дио налазе се на Цетињу.

1. батерија: Батерија са два одељења налази се на истом положају из претходног дана. У 7ħ отпочело је дејство на Спушку Главицу и Височицу, међутим, стигао је извјештај да је непријатељ под притиском наших јединица напустио Спуж и Височицу, те отступа у правцу Вранићких Њива. Батерија је добила наређење да туче комуникацију Спуж — Вранићке Њиве. Гађање је било успјешно. Утрошено је у овим акцијама 150 граната. Друга два одељења батерије извршила су покрет за с. Кокоте.

2. батерија: два одељења батерије остала су и даље на истом положају из претходног дана; док је други вод добио наређење да изврши покрет у правцу Пиперске Стијене. Прва два одељења тукла су упориште на Казновици, а друга два одељења по доласку на нови положај у Пиперској Стијени тукли су с. Рогами и Вранићке Њиве. Гађање је било успјешно. Утрошено је 120 граната. Непријатељ је у повлачењу према Подгорици и Биочу, те није дејствовао на наше положаје.

3. батерија: се налази на истом положају из претходног дана. Дејствовала је на исте положаје у току дана. Утрошено је 120 граната. Непријатељ није гађао својом артиљеријом. У 14ħ батерија је извршила покрет на с. Кокоте и узела положај.

Губитци: није било сопствених губитака. Код непријатеља по извјештајима наших јединица било је губитака, нарочито у превозним средствима.

Исхрана: Задовољавајућа. Снабдевање од Н.О.О. и савезничке помоћи.

Морално и здравствено стање: на висини.

Атмосферске прилике: ведро.

Бројно стање: остаје непромењено.

При крају дана примљени су извјештаји да се непријатељ повлачи у правцу Биоча.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОЕОДА НАРОДУ!

За Штаб
М. П. Командант, поручник,
Никица Јанковић

17. децембар 1944. Цетиње

Штаб дивизиона, интендантура и попуњујући дио налазе се на Цетињу.

1. батерија: у 11,30ħ батерија са два вода извршила је покрет за Доње Мартиниће да би био што тјешњи додир са пешадијским јединицама, како би се непријатељ што боље и успјешније гонио ватром. Батерија је вршила гађање на непријатељске колоне у повлачењу и упориште Казновицу. Утрошено је 50 граната.

2. батерија: један вод се налази у с. Копиљу, одакле је дејствовао на непријатељско упориште Казновицу. Други вод налази се на ноложају Стијенско Брдо, одакле је вршено гађање на непријатељске колоне и возила у с. Рогами и Дукља. Утрошено је 150 граната. Непријатељска артиљерија гађала је нашу осматрачницу, али није било жртава.

3. батерија: Извршила је покрет у правцу Кокота и посјела је положај на Кокотима. Са тог положаја батерија је у извршила гађање на непријатељске положаје: Дајбаба — Горица. Утрошено је 100 граната.

Губитци: Сопствених жртава није било.

Исхрана: је задовољавајућа. Снабдевање се врши од Н.О.О.

Морално и здравствено стање: на висини.

Атмосферске прилике: ведро.

Бројно стање: није било промјена у току дана.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
М. П. Командант, поручник,
Никица Јанковић

18. децембар 1944. Цетиње

Штаб дивизиона, интендантура и потпуњујући дио налазе се у Цетињу.

1. батерија: батерија са два одељења налази се у Д. Мартиниће. Са тог положаја је гађала непријатеља на Казновици. Гађање је било успјешно. Утрошено је 150 граната. Други вод је извршио покрет у Доњу Горицу, гдје је и остао. У току дана наше јединице су заузеле Подгорицу и непријатељ се повлачи правцем Вежешник.[5]

2. батерија: први вод батерије по наређењу Штаба дивизиона извршио је покрет из с. Копиља правцем Д. Црнци, гдје је и остао на положају. Други вод се налази и даље на положају Пиперска Стијена. У току дана наше јединице заузеле су непријатељска упоришта Казновицу и Веље Брдо, а непријатељ се повлачи у правцу Вежешника. Батерија у току дана није дејствовала, а исто тако ни непријатељска артиљерија није нас гађала.

3. батерија: батерија је извршила покрет из с. Кокота за Д. Горицу, гдје је стигла истога дана. Батерија није дејствовала на непријатеља.

Губитци: приликом дејства непријатељске артиљерије на наше положаје један друг је рањен на Кокотима и упућен је у болницу у Цетињу и у истој болници је умро.

Исхрана: је задовољавајућа. Снабдевање се врши *ор* стране Н.О.О.

Морално и здравствено стање: је на висини.

Бројно стање: није било промјена у току дана.

Атмосферске прилике: ведро.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
М. П. Командант, поручник,
Никица Јанковић

19. децембар 1944. Цетиње

Штаб дивизиона, интендантура и попуњујући дио налазе се на Цетињу.

1. батерија: батерија је са истог положаја као и претходног дана вршила дејство на непријатеља на положају Вежешника. Утрошено је 160 граната. Непријатељ није дој-

[5] О ситуацији послије ослобођења Подгорице види том Ш, књ. 8. док. бр. 330. 333. 335 и 336.

ствовао својом артиљеријом. Друго одељење се налази у Д. Горици на одмору.

2. батерија: први вод је извршио покрет по наређењу Штаба дивизиона на Пиперску Стијену, а други вод је извршио покрет на Равни Лаз. По тражењу пешадијских јединица, други вод је извршио гађање на непријатељско упориште Вежешник. Гађање је било врло успјешно и утрошено је 60 граната. Непријатељ није дејствовао својом артиљеријом.

Губици: није било губитака.

Исхрана: задовољавајућа. Снабдјевање врши се од стране Н.О.О.

Морално и здравствено стање: је на висини.

Атмосферске прилике: ведро.

Бројно стање: није било промјена у току дана.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
М. П. Командант, поручник,
Никица Јанковић

20. децембар 1944Цетиње

Штаб дивизиона, интендантура и попуњујући дио извршили су покрет правац Цетиње—Ријека Црнојевића—Доња Горица, гдје су и остали.

1. батерија: према наређењу команданта артиљеријске групе батерија је извршила покрет у правцу Доњи Црнци, гдје је и остала. Одмах су посједнути положаји и израчунати елементи. Батерија у току дана није вршила гађање 'јер ситуација то није изискивала. Други вод налази се у Д. Горици на одмору.

2. батерија: батерија се налази на истом положају из претходног дана. Наше снаге су заузеле непријатељско упориште Вежешник и у повлачењу су према Биочу. У току дана први вод извршио је покрет за с. Церовицу. У току дана није батерија дејствовала на непријатеља. Непријатељ није вршио гађање нити узнемиравао наше јединице ни са земље ни из ваздуха.

3. батерија: налази се на одмору у Доњој Горици. У току дана одржавали су се часови из обуке на оруђима и пешадијског егзерцира. Непријатељ није дејствовао на наше положаје.

" У оригиналу је омашком написано: 1945.

Губици: сопствених губитака није било.

Исхрана: задовољавајућа. Снабдјевање се врши од стране Н.О.О.

Морално и здравствено стање: увијек на висини.

Атмосферске прилике: ведро.

Бројно стање: људства — партизана 282 (примљена су 4 партизана). Остало бројно стање остаје непромјењено.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
М. П. Командант, поручник
Никица Јанковић

21. децембар 1944. Доња Горица

Штаб дивизиона, интендантура и попуњујући дио налазе се на одмору у Д. Горици. Од стране интендантуре одмах је организовано снабдевање јединица.

1. батерија: батерија је у 13ħ извршила покрет из Д. Црнаца за Радећу (Пипери). Преноћиште је било у с. Радећи. У току дана добијено је наређење да батерија изврши покрет са два одељења правцем Даниловград—Никшић. Други вод налази се на одмору у Д. Горици.

2. батерија: први вод батерије извршио је покрет за с. Церовицу, а са једним одељењем је продужио за с. Завалу гдје је посјело положај и ово одељење дејствовало је на непријатељске положаје на Биочу. Ово одељење је прикључено I брдском дивизиону у чијем се саставу налази. Остали дјелови батерије остали су у с. Церовици.

3. батерија: налази се у Доњој Горици на одмору. У току дана изводила се настава из обуке на оруђима и пешадијском егзерциру, а послије подне политички часови.

Губитци: није било сопствених губитака.

Исхрана: задовољавајућа. Снабдјевање се врши од стране Н.О.О.

Морално и здравствено стање: на висини.

Атмосферске прилике: ведро.

Бројно стање: није било промјена.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
М. П. Командант, поручник
Никица Јанковић

22. децембар 1944.

Штаб дивизиона, интендантура и попуњујући дио извршили су покрет правцем: Доња Горица—Даниловград—Никшић.

1. батерија: батерија је у 6 часова извршила покрет из с. Радеће правцем Горица код Даниловграда, гдје је преноћила. Други вод са два одељења извршио је покрет из Д. Горице правцем Даниловград—Никшић, гдје се смјестили у с. Страшевина.

2. батерија: други вод са Пиперске Стијене дошао је у оастав батерија у с. Церовици. У току дана батерија није вршила гађање. Непријатељ је под притиском наших јединица напустио Вежешник и повлачи се у правцу Биоча. У току дана батерија је примила извјестан број људства и стоке из 1. батерије.

3. батерија: батерија се налази у Д. Горици. У току дана извођена је настава о дисциплини уопште, о чиновима у Н.О.В.

Губитци: није било губитака.

Исхрана: је била задовољавајућа. Снабдевање се врши од Н.О.О.

Морално и здравствено стање: на висини.

Атмосферске прилике: ведро.

Бројно стање: није било промјена у току дана.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
М. П. Командант, поручник
Никица Јанковић

23. децембар 1944. Никшић

Штаб дивизиона, интендантура и попуњујући дио налазе се у Никшићу.

1. батерија: батерија са два одељења продужила је покрет из Горице код Даниловграда за Никшић. Батерија се смјестила у с. Страшевини. Други вод батерије се налази исто тако у с. Страшевини и ушао је у састав своје батерије.

2. батерија: батерија се налази у с. Церовици. Према наређењу штаба артиљ. групе батерија је у 13 часова извршила покрет у правцу Даниловград, гдје је стигла у 22ħ у Горицу код Даниловграда, гдје је батерија остала на преноћишту.

3. батерија: батерија се налази у с. Д. Горица. У току дана извођена је настава из арт. службе: о артиљерији уопште, важност противтенковске артиљерије у данашњем рату и како је постала.

Губитци: није било губитака.

Исхрана: је задовољавајућа. Снабдевање се врши од стране Н.О.О.

Морално и здравствено стање: је на висини.

Атлосферске прилике: облачно.

Бројно стање: није било промјена у току дана.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
М. П. Командант, поручник
Никица Јанковић

24. децембар 1944. Никшић

Штаб дцвизиона, интендантура и попуњујући дио налазе се у Никшићу.

1. батерија: батерија се налази смјештена у с. Страшевини. Врши се припрема људства и стоке за полазак на положај правац Пљевља.[7]

2. батерија: батерија је наставила покрет правцем Даниловград—Никшић. У току ноћи батерија је стигла у село Страшевину.

3. батерија: налази се у селу Доња Горица, одржавани часови о дисциплини, после подне политички часови.

Губитци: није било губитака.

Исхрана: је задовољавајућа. Снабдевање се врши од стране Команде мјеста Никшић.

Атмосферске прилике: снијег.

Бројно стање: није било промјена у току дана.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
М. П. Командант, поручник
Никица Јанковић

' Види наређење Штаба Артиљеријске групе 2. корпуса НОВЈ од 24. децембра 1944 (том III, књ. 8, док. бр. 334).

18. децембар 1944. Цетиње

Штаб дивизиона, интендантура и попуњујући дио налазе се у Никшићу.

1. батерија: наређење о покрету батерије је измјењено, јер на пут за Пљевља се комплетира 2. батерија која се попуњује људством и стоком из прве батерије.

2. *батерија:* батерија се налази у с. Страшевини. Батерија се комплетира у људству и стоци за покрет на положај Пљевља.

3. батерија: батерија се налази у Д. Горици. У току дана извођена је настава из пешадијског егзерцира а послије подне политички часови.

Губици: није било губитака.

Исхрана: је задовољавајућа. Снабдевање се врши од Н.О.О. и Команде мјеста Никшић.

Морално и здравствено стање: на висини.

Атмосферске прилике: мећава.

Бројно стање: није било промјена у току дана.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
М. П. Командант, поручник
Никица Јанковић

26. децембар 1944. Никшић

Штаб дивизиона, интендантура и попуњујући дио налазе се у Никшићу.

1. батерија: налази се на смјештају у с. Страшевини и припрема се за покрет на положај. Прије подне извођена је настава из обуке на оруђима, а послије подне политички часови.

2. *батерија:* У 4ћ коњоводци са стоком извршили су покрет у правцу Шавник а топови са људством — послужиоцима кренуло је истим правцем и стигло је у Шавник у 18 часова. Марш је извршен у потпуном реду. У Шавнику батерија је остала на преноћишту.

3. батерија: налази се у с. Д. Горица. У току дана извођена је настава из обуке на оруђима. а послије подне политички часови.

Губитци: није било губитака.

Исхрана: је задовољавајућа. Снабдевање се врши од Н.О.О. и Команде мјеста Никшић.

Морално и здравствено стање: на висини.

Атмосферске прилике: ведро.

Бројно стање: није било промјена у току дана.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
М. П. Командант, поручник
Никица Јанковић

27. децембар 1944. Никшић

Штаб дивизиона, интендантура и попуњујући дио налази се у Никшићу.

1. батерија: батерија се налази на смјештају у с. Страшевини. У току дана изводила се настава из обуке на оруђима и политички часови.

2. батерија: батерија је продужила покрет правцем Тара. Дјелови који су се возили камионима стигли су предвече на ријеку Тару, док се коњоводци са стоком налазе још на путу. Одмах по доласку на ријеку Тару извршено је пребацивање људства и топова. Рад око пребацивања протекао је у реду. У току марша нијесмо имали додира са непријатељем.

3. батерија: налази се на одмору у с. Д. Горица. У току дана изводила се настава из пешадијског егзерцира, обуке на топовима и послије подне политички часови.

Губитци: није било губитака.

Исосрана: задовољавајућа. Снабдевање се врши од Н.О.О. и Команде мјеста Никшић.

Морално и здравствено стање: је на висини.

Атмосферске прилике: снијег.

Бројно стање: није било промјена.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
М. П. Командант, поручник
Никица Јанковић

18. децембар 1944. Цетиње

Штаб дивизиона, интендантура и попуњујући дио извршили су у Нћ камионима покрет за Доњу Горицу, гдје су стигли истога дана у 18ћ.

1. батерија: батерија је према наређењу извршила покрет правцем Страшевина—Даниловград—Доња Горица. Покрет је почео у 14 часова. Топови са најпотребнијим дјелом послуге пребацују се камионима, док стока са осталим људством иде пјешке. Топови са послужиоцима стигли су истог дана у Доњу Горицу, а стока са осталим људством преноћила је у Даниловграду. Марш је извршен у реду.

2. батерија: у току дана стигли су и коњоводци са стоком на ријеку Тару. Пребацивање је почело одмах и трајало до 2ћ послије пола ноћи. У току пребацивања један сплав се откинуо, али све људство је спашено. Губитака није било.

У току марша као и за вријеме прелаза ријеке није нас непријатељ узнемиравао ни са земље ни из ваздуха.

3. батерија: батерија се налази у с. Доњој Горици. У току дана изводила се настава из обуке на топовима, стражарске службе и политичких часова.

Губитци: није било губитака.

Исхрана: је задовољавајућа. Снабдевање се врши од стране Н.О.О.

Морално и здравствено стање: је увијек на висини.

Бројно стање: без промјена.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
М. П. Командант, поручник
Никица Јанковић

29. децембар 1944. Доња Горица

Штаб дивизиона, интендантура и попуњујући дио налазе се у Доњој Горици.

1. батерија: батерија се смјестила у с. Доњој Горици. Коњоводци са стоком стигли су у 14 часова.

2. *батерија:* батерија са муницијом и послугом смјестила се у с. Колишићи. Остали дио батерије је и даље на путу. Није било додира са непријатељем.

3. батерија: батерија се налази у с. Д. Горици. Изводила се настава из пешадијског егзерцира и обуке на оруђима, послије подне политички часови.

Губици: није било губитака.

Исхрана: је задовољавајућа. Снабдјевање се врши од стране Н.О.О.

Морално и здравствено стање: је на висини.

Бројно стање: није било промјена.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
М. П. Командант, поручник
Никица Јанковић

30. децембар 1944. Доња Горица

Штаб дивизиона, интендантура и попуњујући дио налазе се у Д. Горици.

1. батерија: батерија је смјештена у с. Доњој Горици. У току дана изводила се настава из обуке на оруђима и послије подне политички часови.

2. батерија: у 12ħ стигли су и коњоводци са стоком у с. Колишићи, читава батерија је на окупу. Марш је извршен потпуно у реду.

3. батерија: Батерија се налази у с. Д. Горица. У току дана извођена је настава из ратне службе артиљерије и политички часови.

Губици: није било губитака.

Исхрана: је задовољавајућа. Снабдевање се врши од Н.О.О.

Морално и здравствено стање: је на висини.

Атмосферске прилике: ведро.

Бројно стање: није било промјена.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
М. П. Командант, поручник
Никица Јанковић

31. децембар 1944. Доња Горица

Штаб дивизиона, интендантура и попуњујући дио налазе се у Д. Горици.

1. батерија: батерија се налази на одмору у Д. Горици. У току дана није било занимања. Другови су се прали, парили веш.

2. *батерија:* батерија се налази у с. Колушићима. У току дана људство се одмарало, прало веш и подешавало прибор.

3. батерија: батерија се налази у с. Д. Горица. У току дана људство се прало и чистило одјело и обућу.

Губитци: није било губитака.

Исхрана: је задовољавајућа. Снабдевање се врши од стране Н.О.О.

Морално и здравствено стање: на висини.

Атмосферске прилике: ведро.

Бројно стање: није било промјена.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
Командант, поручник
Никица Јанковић

М. П.

Т Р Е Б О В А Њ Е

оружја, муниције и другог за 1единице II Ударног корпуса НОВЈ на дан подношења предњег прегледа

Назив јединице	Врста	Топова				Бацача							Тешких митраљеза				Пушака						Пушкомитраљ.				Машинске пушке					Пиштољи				Сигнални пиштољи		Нагазне мине		Ручне бо	
		Кал. 37 м.м.	Кал. 40 м.м.	Кал. 47 м.м.	Кал. 60 м.м.	Немачки кал. 81 м.м.	Талијански кал. 81 м.м.	Енглески кал. 81 м.м.	Енглески „Пијат"	Енглески кал. 42 м.м.	Немачки кал. 42 м.м.	Талијански кал. 45 м.м.	Шварцлозе	„Бреда"	„Фиат"	Енглески „Викерс"	Енглеска „Бој" противтенковка	Америчка „Безука" противтенковка	Руска противтенковка	Немачки „Тромблон"	Југословенска кал. 7,9	Енглеска	Италијанска кал. 6,5	Немачки „Шарап"	Збројовка „Брио"	Енглески „Брен"	Италијански	Немачка „Шмајсер"	Енглески „Стен"	Руска	Америчка	Италијанска	Немачки „Парабелум"	Војно државни кал. 9	Италијански кал. 9	Разни	Немачки		Енглеске		Југословенске	Енглеске	Немачке
Штаб и јединице око Штаба	Ор.																					50				6			50	50						30							500
	Мун.																				5.000	10.000	2.000						100.000	120.000					1.000	600							
Приморска оперативна груца	Ор.								20	30												2000				300			200	40						200	150						5.000
	Мун.					3.000	3.000	3.000	4000	4.000	3.000	3.000									400.000	350.000	100.000						200.000	20.000					2.000	4.000	1.500					
XXIX Ударна дивизија	Ор.								15													2.500				500			300	60						350	200						8000
	Мун.								3.000		3.000	3.000	80.000								1,000.000		150.000						100.000	120.000					5.030	7.000	2.000					
XXXVII Ударна дивизија	Ор.			3				30	15	30							10					3.000				50				80						250	150						7.000
	Мун.			600			4.000	4.000	3.000	4 000		4.000					2.000				2,000 000	2,000 000							100.000	160.000					2.000	5.000	1.500					
III Ударна дивизија	Ор.																																										
	Мун.																																										
С В Е Г А	Ор.			3				30	50	60							10					7.550				85')			550	230						830	500						20.500
	Мун.			600		3.000	7.000	7.000	10.000	8.000	6.000	10.000	80.000				2.000				3,405.000	2,360.000	252.000						500.000	420.000					10.000	16.600	5.000					

Политички комесар — пуковник
Војин Николић

Шеф Отсјека за наоружање.
Јаков Вукчевић
М. П.

Т Р Е Б О В А Њ Е

оружја, муниције и другог за јединице II Ударног корпуса НОВЈ на дан подношења предњег прегледа

Топова				Бацача							Тешких митраљеза				Пушака						Пушкомитраљ.				Машинске пушке					Пиштољи				Сигнални пиштољи	Нагазне мине		Ручне бомбе					Експлозив	Напомена
Кал. 37 м.м.	Кал. 40 м.м.	Кал. 47 м.м.	Кал. 60 м.м.	Њемачки кал. 81 м.м.	Талијански кал. 81 м.м.	Енглески кал. 81 м.м.	Енглески „Пијат"	Енглески кал. 42 м.м.	Њемачки кал. 42 м.м.	Талијански кал. 45 м.м.	Шварцлозе	„Бреда"	„Фиат"	Енглески „Викерс"	Енглеска „Бојс" противтенковка	Америчка „Безука" противтенковка	Руска противтенковка	Њемачки „Тромблон"	Југословенска кал. 7,9	Енглеска	Италијанска кал. 6,5	Њемачки „Шарц"	Збројовка „Брно"	Енглески „Брен"	Италијански	Њемачка „Шмајсер"	Енглески „Стен"	Руска	Америчка	Италијанска	Њемачки „Парабелум"	Војно државни кал. 9	Италијански кал. 9	Разни	Њемачки	Енглеске	Југословенске	Енглеске	Њемачке	Италијанске	Разне		
																				50			6				50	50						30						500				
																			5.000	10.000	2.000						100.000	120.0C0					1.000	600									
							20	30												2.000			300				200	40						200	150					5.000				
				3.000	з.осо	3.000	4.000	4.000	3.000	3.000									400.000	350.000	100.000						200.000	20.000					2.000	4.000	1.500								
							15													2.500			500				300	60						350	200					8000				
							3.000		3.000	3.000		80.000							1,000.000		150 000						100.000	120.000					5.030	7.000	2.000								
		3				30	15	30							10					3.000			50					80						250	150					7.000				
		600			4.000	4.000	3.000	4.000		4.000					2.000				2,000.000	2,000 000							100.000	160.000					2.000	5.000	1.500						г		Ова дивизија није доставила требовање оружја и муниције, иначе дјелимично се снадбдкјевала са базе у Еeранама
		3				30	50	60							10					7.550			85в				550	230						830	500					20.500				
		600		3.000	7.000	7 000	10 000	6.000	6.000	10.000		80.000			2.000				3,405.000	2,360.000	252.000						500.000	420.000					10 000	16.600	5.000								

ковник

Шеф Отсјека за наоружање.
Јаков Вукчевић
М. П.

Командант — Генерал-мајор,
Радован Вукановић

БР. 141

ПРЕГЛЕД БРОЈНОГ СТАЊА ЉУДСТВА, ОРУЖЈА И МУНИЦИЈЕ 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ 1. ЈАНУАРА 1945. ГОДИНЕ[1]

П Р Е Г Л Е Д

бројног стања људства, оружја и муниције код јединица II ударног корпуса НОВ Југославије на дан 1 јануара 1945 год.

Редни број	Назив јединице	Бројно стање људства	Врста	Топова				Бацача							Теш. митраљеза				Пушака							Пушкомитраљеза				Машинске пушке						Пиштољи				Сигнални пиштољи		Нагазне мине		Ручне бомбе				
				Кал. 37 м.м.	Кал. 40 м.м.	Кал. 47 м.м.	Кал. 60 м.м.	Њемачки кал. 81 м.м.	Талијански кал. 81 м.м.	Енглески кал. 81 м.м.	Енглески „Пијат“	Енглески кал. 42 м.м.	Њемачки кал. 42 м.м.	Талијански кал. 45 м.м.	Шварцл зе	„Брела“	„Фиат“	Енглески „Викерс“	Енглеска „Бојс“ противтенковка	Америчанска „Базука“ противтенковка	Руска противтенковка	Њемачки „Тромблон“	Југословенска кал. 7,9	Енглеска	Италијанска кал. 6,5	Њемачки „Шарац“	Зборовка „Брно“	Енглески „Брен“	Италијански	Њемачка „Шмајсер“	Енглески „Стен“	Руска	Америчанска	Италијанска	Усташка	Њемачки „Парабелум“	Војно државни кал. 9	Италијански кал. 9	Разни	Њемачки	Разних модела	Енглеске		Југословенске	Енглеске	Њемачке	Италијанске	Разне
1	Штаб и јединице око штаба	636[2]	Ор.											2									141	39	126	7j	3	9		13	57	8	2		3	18	23	35	26					[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
			Мун.											30									7890	2546	3171					100	5770	500			50	436	154	284	261									
2	III Ударна дивизија	5606	Ор.			2			15		2			11		45	5		29				1535	540	1395	43	25	200	37	22	245		6	21		15	75	100	124					[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
			Мун.			130			440		66			226		87000	9000		1565				140403	142270	98614						45030					821	800	1050	720									
3	Приморска оперативна група	5682	Ор.					9	6		3	4	1	10		31			15			5	1296	198	1449	76	23	194	24	34	196	19	1	10		74	95	Г 5	15	4	7			[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
			Мун.					339	200		65	552	30	397		128800			979			120	56732	21346	71032	57250	35050	203700	37450	3190	10125	1410	100	360		1041	990	1322	73	60	110							
4	XXIX Ударна дивизија	7370	Ор.					1	18		10		6	20	3	35	3	3	20		8	15	2854	241	930	62	86	165	56	61	70	8		7	16	133	156	152	99	56		ш		[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
			Мун.					5	864		258		420	873	1500	113000	6000	3000	2900		173	275	102900	82500	73000	21100	18250	121500	19270	11200	14000	3000		500	1000	2280	1300	1160	908	908								
5	XXXVII Ударна дивизија	7991	Ор.						13		7			24		26	5						1326	120	616	67	35	89	24		80					70	65	47	76					[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
			Мун.																																														
	С В Е Г А	27335	Ор.			2		10	52		22	•4	7	67	3	137	13	3	64		8	20	7152	1138	4516	255	172	657	141	130	648	35	9	38	19	310	314	489	343	60	7			[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
			Мун.			130		364	1504		389	552	450	1525	150«	328800	15000	3000	5444		173	395	307925	248660	245817	78350	53300	325200	56720	14490	74925	4910	100	860	1660	4578	3244	3816	1962	968	110			[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

политички комесар — пуковник
Војин Николић

Шеф Отсјека за наоружање,
Јаков Вукчевић
М. П.

Ком

[1] Оригинал (формулар израђен у штампарији) у Архиву ВИИ, рег. бр. 18/1, к. 395.
' Текст и цифре писани су мастилом (ћирилицом).

БР. 141

ПРЕГЛЕД БРОЈНОГ СТАЊА ЉУДСТВА, ОРУЖЈА И МУНИЦИЈЕ 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ 1. ЈАНУАРА 1945. ГОДИНЕ[1]

П Р Е Г Л Е Д

бројног стања људства, оружја и муниције код јединица II ударног корпуса НОВ Југославије на дан 1 јануара 1945 год.

Топова			Бацача							Теш. митраљеза				Пушака							Пушкомитраљеза				Машинске пушке						Пиштољи				Сигнални пиштољи		Нагазне мине		Ручне бомбе						НАПОМЕНА
Кал. 40 м.м.	Кал. 47 м.м.	Кал. 60 м.м.	Њемачки кал. 81 м.м.	Талијански кал. 81 м.м.	Енглески кал. 81 м.м.	Енглески „Пијат“	Енглески кал. 42 м.м.	Њемачки кал. 42 м.м.	Талијански кал. 45 м.м.	Шварцл зе	„Брела“	„Фиат“	Енгаски „Викерс“	Енглеска „Бојс“ протитенковка	Американска „Базука“ протитенковка	Руска протитенковка	Њемачки „Тромблон“	Југословенска кал. 7,9	Енглеска	Италијанска кал. 6,5	Њемачки „Шарац“	Збројовка „Брно“	Енглески „Брен“	Италијански	Њемачка „Шмајсер“	Енглески „Стен“	Руска	Американска	Италијанска	Усташка	Њемачки „Парабелум“	Војно државни кал. 9	Италијански кал. 9	Разни	Њемачки	Разних модела	Енглеске		Југословенске	Енглеске	Њемачке	Италијанске	Разне	Експлозив	
									2									141	39	126	7	3	9		13	57	8	. 2		3	18	23	35	26					1Л	[illegible]						
									30									7890	2546	3171					100	5770	500			50	436	154	284	261												
	2			15		2			11		45	5			29			1535	540	1395	43	25	200	37	22	245		6	21		15	75	100	124						CJ сч	о					
	13J			440		66			226		87000	9000			1565			140403	142270	98614						45030					821	800	1050	720												
			9	6		3	4	1	10		31				15			5	1296	198	1449	76	23	194	24	34	196	19	1	10		74	95	Г5	15	4	7					1736		1060к г.	
			3J9	200		65	552	30	397		128800				979			120	56732	21346	71032	57250	35050	203700	37450	3190	10125	1410	100	360		1041	990	1322	73	60	110									
			1	18		10		6	20	3	35	3	3		20		8	15	2854	241	930	62	86	165	56	61	70	8		7	16	133	156	152	99	56		10					3693		1-X	
			5	864		258		'420	873	1500	113000	6000	3000	2900			173	275	102900	82500	73000	21100	18250	1215С0	19270	11200	14000	3000		500	1000	2280	1300	1160	908	908											
				13		7			24		26	5							1326	120	616	67	35	89	24		80					70	65	47	76									70			Машинке стављене све под енглеске „Стен-јер у извјештају није наглашено да ли има других. Такође није послала преглед бројног стања мун.
	2		10	52		22	"4	7	67	3	137	13	3	64			8	20	7152	1138	4516	255	172	657	141	130	648	35	9	38	19	310	314	489	343	60		ш								1	
	130		364	1504		389	552	450	1525	15(X	328800	15000	3000	5444			173	395	307925	248660	245817	78350	53300	325200	56720j	14490	74925	4910	100	860	1 1660	4578	3244 (	3816	1962	968	110										

к

Шеф Отсјека за наоружање,
Јаков Вукчевић
М. П.

Командант — Генерал-мајор,
Радован Вукановић

д у штампарији) у Архиву ВИИ, рег. бр. 18/1, к. 395.
стилом (ћирилицом).

БР. 120

ПРЕГЛЕД БРОЈНОГ СТАЊА И НАОРУЖАЊА АРТИЉЕРИЈСКЕ ГРУПЕ 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ 1. ЈАНУАРА 1945. ГОДИНЕ[1]

ПРЕ

бројног стања људства, оружја и муниције код јединица

Редни број	Назив јединипе	Бројно стање људства	Врста	Топова: Хауб. тал. кал. 149 мм.	„ њем. кал. 149 мм.	„ тал. кал. 105 мм.	„ њем. кал. 105 мм.	„ тал. кал. 100 мм.	„ њем. кал. 100 мм.	„ њем. кал. 80 мм.	Брдски тал. кал. 75 мм.	„ њем. кал. 75 мм.	„ амер. кал. 75 мм.	„ рус. кал. 76,2 мм.	„ њем. кал. 65 мм.	Кал. 37 мм.	Кал. 42 мм.	Кал. 47 мм.	Кал. 60 мм.	Митраљеза: Шварцлозе	„Бреда"	„Фиат"	Енгл. „Викерс"	П. авионски руски
1	**Штаб групе**	76	Оруђа																					
			Мун.																					
2	**I Дивизион**	563	Оруђа																					
			Мун.																					
3	**II Дивизион**	364	Оруђа																					
			Мун.																					
4	III Хаубички дивизион	256	Оруђа																					
			Мун.																					
5	Дивизион при XXIX дивиз.	482	Оруђа																					
			Мун.																					
6	I моторизовани дивизион	274	Оруђа																					
			Мун.																					
7	**Батерија при XXXVII дивизијн**	76	Оруђа																					
			Мун.																					
8			Оруђа																					
			Мун.																					
	СВЕГА:	2091	Оруђа																					
			Мун																					

Комесар — пуковник,
Војин Николић

Шеф отсјека за наоружање,
Јаков Вукчевић

[1] Оригинал (формулар израђен у штампарији) у Архиву ВИИ, рег. бр. 20/1, к. 395.

Г Л Е Д

Артиљеријске групе II Уд. корпуса[2] на дан 1 јануара 1945 год.

Пушака						Пушком.				Машин. пушке						Пиштољи				Сигн. пишт.		Ручна бомба		Напомена
Енгл. „Бојс" противтен.	Америчанска „Базука"	Руска противтенковска	Немачка „Тромблон"	Југослов. кал. 7,9 мм.	Енглеска	Итал. кал. 6,5 мм.	Немачки „Шарац"	Збројовка „Брно"	Енглески „Брен"	Италијански	Немачки „Шмајсер"	Енглески „Стен"	Руска	Америчанска	Италијанска		Немачки „Парабедум"	Војно држ. кал. 9 мм.	Италијански кал. 9 мм.	Разни		Немачки		Офанзивне	Дефензивне	
																										Пошто извештај који јс доставила Арт. група овомс одсјску не садржи преглед бројног стања и наоружања по јединцама, то сс извјештај доставља онакан какав је примљен Учињене су примедбе да се убудуће достављају извјештаји о бројном стању и наоружању по јединицама као и о њихоним потребама, а збир овога у рубрици „СВЕГА". —

М. П.

Командант — Генералмајор
Радован Вукановић

[3] Текст и цкфре писани су мастилом (ћирилицом).

Т Р Е Б О

оружја, муниције и другог за јединице Артиљеријске групе

Редни број	Назив јединице	Врста	Топова															Митраљеза				
			Хауб тал. кал. 149 мм.	„ њем. кал 149 мм.	„ тал. кал. 105 мм.	„ њем. кал. 105 мм.	„ тал. кал. 100 мм.	„ њем. кал. 100 мм.	„ њем. кал. 80 мм.	Брдски тал. кал. 75 мм.	„ њем. кал. 75 мм.	„ амер. кал. 75 мм.	„ рус кал. 76,2 мм.	„ њем. кал. 65 мм.	Кал. 37 мм.	Кал. 42 мм.	Кал. 47 мм.	Кал. 60 мм.	Шварцлозе	„Бреда"	„Фиат"	Енгл. „Викерс"	
1		Оруђа																				
		Мун.																				
2		Оруђа																				
		Мун.																				
3		Оруђа																				
		Мун.																				
4		Оруђа																				
		Мун.																				
5		Оруђа																				
		Мун.																				
6		Оруђа																				
		Мун.																				
7		Оруђа																				
		Мун.																				
8		Оруђа																				
		Мун.																				
Свега		Оруђа																				
		Мун.				o	1			1	1	1			§	1		1				

Комесар — пуковник,
Војин Николић

Шеф отсјека за наоружање,
Јаков Вукчевић

В А Ж Е

II Ударног корпуса на дан подношења предњег прегледа

Пушака							Пушко-митраљеза				Машинске пушке					Пиштољи				Сигнални пиштољи		Ручне бомбе		Напомена
Енг. „Бојс" противтен.	Америчка „Базука"	Руска противтенковска	Немачки „Тромблон"	Југослов. кал. 7,9 мм.	Енглеска	Итал. кал. 6,5 мм.	Немачки „Шарац"	Збројовка „Брно"	Енглески „Брен"	Италијански	Немачки „Шмајсер"	Енглески „Стен"	Руска	Америчка	Италијанска	Немачки „Парабелум"	Војно држ. кал. 9 мм.	Италијански кал. 9 мм.	Разни	Немачки		Офензивне	Дефензивне	

БР. 143

ПРЕГЛЕД БРОЈНОГ СТАЊА И НАОРУЖАЊА 1. ЦРНОГОРСКЕ БРИГАДЕ НАРОДНЕ ОДБРАНЕ И БОЈНЕ ОБЛАСТИ 29. ДИВИЗИЈЕ НОВЈ 1. ЈАНУАРА 1945. ГОДИНЕ[1]

П Р Е Г Л Е Д

бројног стања људства, оружја и муниције код јединица I Цр. бригаде народне одбране и Војне области XXIX дивизије[2] на дан 1 јануара 1945 год.

Редни број	Назив јединице	Бројно стање људства	Врста	Топова				Бацача							Теш. митраљеза				Пушака				Пушкомитраљеза				Машинске пушке					Пиштољи				Сигнални пиштољи		Нагазне мине		Ручне бомбе					Експлозив
				Кал. 37 м.м.	Кал. 40 м.м.	Кал. 47 м.м.	Кал. 60 м.м.	Њемачки кал. 81 м.м.	Талијански кал. 81 м.м.	Енглески кал. 81 м.м.	Енглески „Пијат"	Енглески кал. 42 м.м.	Њемачки кал. 42. м.м.	Талијански кал. 45 м.м.	Шварцлозе	„Бреда"	„Фиат"	Енглески „Викерс"	Енглеска „Боје" противтенковка	Америчка „Базука" противтенковка	Руска противтенковка	Њемачки „Тромбон"	Југословенска кал. 7,9	Енглеска	Италијанска кал. 6,5	Њемачки „Шарц"	Зборовка „Брно"	Енглески „Брен"	Италијански	Њемачки „Шмајсер"	Енглески „Стен"	Руска	Америчка	Италијанска	Усташка	Њемачки „Парабелум"	Војно државни кал. 9	Италијански кал. 9	Разни	Њемачки	Разни	Енглеске	Југословенске	Енглеске	Њемачке	Италијанске	Разне	
1	1 Цр. бригада Народне одбране	1614	Ор.									6		19		6							457	33	442	7	9	135	9	13	85:	6		7		10	33	53	15	1	4			775		381			б е о
			Мун.									1.188		1.478		14 200							18.724	40.974	2.0Г)5	4.100	7.900	94.130	6.269	1.725	13.140	400		160		27	219	204	210	5	15							
2	Војна област XXIX дивизије	3029	Ор.											1		«							793	35	474	4	16	13	14	10	21				2	10	15	26	32					301		183			н н -5
			Мун											20									17.000	6.000	12.000	200	1.330	1.480	2.500	630	1.000			60		180	130	207	395									
3			Ор																																													
			Мун.																																													
4			Ор.																																													
			Мун.																																													
5			Ор.																																													
			Мун																																													
	С В Е Г А	4643	Ор.									6		20		6							1.250	68	916	11	25	148	23	23	106	6		2		20	48	79	47	1	1			1.076		564			
			Мун.									1.188		1.498		14.200							35.724	46.974	14.061	4.300	9.2-30	95.610	8.769	2.355	14.140	400		160	60	207	349	411	605	5	15							

Политички комесар — пуковник
Војин Николић

Шеф Отсјека за наоружање.
Јаков Вукчевић
М. П.

Команд
рат

[1] Оригинал (формулар израђен у штампарији) у Архиву ВИМ.рег бр. 19/1 — 1. к. 395.
* Текст и цифре су писане мастилом (ћирилицом).

БР. 143

ПРЕГЛЕД БРОЈНОГ СТАЊА И НАОРУЖАЊА 1. ЦРНОГОРСКЕ БРИГАДЕ НАРОДНЕ ОДБРАНЕ И ВО.ТНЕ ОБЛАСТИ 29. ДИВИЗИЈЕ НОВЈ 1. ЈАНУАРА 1945. ГОДИНЕ[1]

П Р Е Г Л Е Д

бројног стања људства, оружја и муниције код јединица I Цр. бригаде народне одбране и Војне области XXIX дивизије[2] на дан 1 јануара 1945 год.

ииице	Бројно стање људства	Врста	Топова				Бацача							Теш. митраљеза				Пушака					Пушкомитраљеза				Машинске пушке						Пиштољи				Сигнални пиштољи		Нагазне мине	Ручне бомбе					Експлозив	Напомена
			Кал. 37 м.м.	Кал. 40 м.м.	Кал. 47 м.м.	Кал. 60 м.м.	Немачки кал. 81 м.м.	Талијански кал. 81 м.м.	Енглески кал. 81 м.м.	Енглески „Пијат"	Енглески кал. 42 м.м.	Немачки кал. 42. м.м.	Талијански кал. 45 м.м.	Швајцарске	„Бреда"	„Фиат"	Енглески „Викерс"	Енглеска „Бојс" противтенковка	Америчка „Базука" противтенковка	Руска противтенковка	Немачки „Тромблон"	Југословенска кал. 7,9	Енглеска	Италијанска кал. 6,5	Немачки „Шарац"	Збројовка „Брио"	Енглески „Брен"	Италијански	Немачки „Шмајсер"	Енглески „Стен"	Руска	Америчка	Италијанска	Усташка	Немачки „Парабелум"	Војно државни кал. 9	Италијански кал. 9	Разни	Немачки	Разни	Енглеске	Југословенске	Енглеске	Немачке	Италијанске	Разне		
Народне	1614	Ор.									6		19		6						457	33	442	7	9	135	9	13	85	6		7		10	33	53	15	1	4			775	381				Извјештај о бројном стању н наоружању и потребама ове бригаде полносимо зато што се чета снабдијева преко овога отсјека.
		Мун.									1.188		1.478		14 200						18.724	40.974	2.065	4.100	7.900	94.130	6.269	1.725	13.140	400		160		27	219	204	210	5	15								
XXIX ди-	3029	Ор.											1								793	35	474	4	16	13	14	10	21				2	10	15	26	32					301	183				Извјештај о бројном стању и наоружању ове јединице подниијела је XXIX дивизија, а њено требовање у опште — „Требовање" ове дивизије.
		Мун.											20								17.000	6.000	12.000	200	1.330	1480	2.500	630	1.000			60		180	130	207	395										
		Ор																																													
		Мун.																																													
		Ор.																																													
		Мун.																																													
		Ор.																																													
		Мун.																																													
Е Г А	4643	Ор.									6		20		6						1.250	68	916	11	25	148	23	23	106	6		«		20	48	79	47	1	1			1.076	564				
		Мун.									1.188		1.498		14.200						35.724	46.974	14.063	4.300	9.230	95.610	8.769	2.355	14.140	400		160	60	207	349	411	605	5	15								

хесар — пуковник
Николић

Шеф Отсјека за наоружање.
Јаков Вукчевић
М. П.

Командант — Генерал-мајор,
Радован Вукановић

(формулар израђен у штампарији) у Архиву ВИИ.рег. бр. 19/1—1. к. 395.
фре су писане мастилом (ћирилицом).

БР. 144

ИЗВОД ИЗ ОПЕРАЦИЈСКОГ ДНЕВНИКА 2. УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ЗА ПЕРИОД ОД 1. ЈАНУАРА 1944. ДО 1. ЈАНУАРА 1945. ГОДИНЕ[1]

1944 година

1 јануар 1944 год.

1) Немци су у току овог дана после жестоких борби са јединицама II пролетерске дивизије ушли у Нову Варош.[2]

Јединице II пролетерске дивизије налазе се у непосредној околини Нове Вароши.

2)[3]

3) Нових података о непријатељу није било.

4) Непријатељска авијација неактивна.

5) Вријеме: снијег са вјетром.

6) Штаб корпуса у Колашину.

2) 31 децембра 1943 год. Немци и четници напали су јединице III Санџачке бригаде[4] на линији положаја: Козица —Вруља—Катабун—Ј1ијеска.

Ворба је вођена у току читавог дана и наше јединице су успјеле да непријатеља одбију и одбаце ка Пљевљима и Јабуци. Непријатељски губитци: 60 мртвих и рањених, од којих 11 остало на бојишту, и 9 заробљених.

Заплењено: 10 пушака, 2 постоља од тешког митраљеза, 1 сандук бомби, 4000 метака за пушке, 2 немачке машинске пушке, 1 дурбин, 3 парабелума, нешто хране и остале спреме.

Начелник штаба
пуковник Рудолф Приморац

[1] Оригинал (писан мастилом; прва свеска ћирилицом и латиницом а друга ћирилицом) у Архиву ВИИ. Прва свеска (рег. бр. 32—5, к. 392) обухвата период од 12. септембра 1943. до 31. марта 1944, а друга свеска (рег. бр. 2—1, к. 395) период од 1. априла 1944. до 31. јануара 1945. Период од 12. септембра до 31. децембра 1943, објављен је у тому III, књ. 9.

[2] Види том I, књ. 16, док. бр. 123 и књ. 20, док. бр. 150.

[5] У оригиналу је текст под 2) прецртан. Дописан је, под истим бројем, на крају текста за тај дан.

' Види том I, књ. 16, док. бр. 122.

2 јануар 1944 год.

1) У времену од 28 до 30 децембра 1943 год. јединице XXIX херцеговачке дивизије водили су са Њемцима и четницима борбе око Гацка и Билеће.[5]

У овим борбама убијено је 74 Њемца и четника. Њемци су напустили Вилусе и повукли се у Требиње.

29 и 30 децембра III батаљон III херцеговачке бригаде потукао је једну колону Њемаца, четника и домобрана на путу Требиње—Билећа. Непријатељ оставио на бојишту 76 мртвих војника и 4 официра. Број рањених био је много већи.

Заробљено: 13 домобрана и 1 официр. Заплењено: 2 лака бацача, 4 митраљеза, 4 машинске пушке, много пушака, санитетског материјала и ратне спреме.

Наши губитци: 2 мртва и 6 рањених.

2) II пролетерска дивизија пребацила се под борбом преко Увца и сада се налази на просторији: Штитково—Трудово—Мочиоци.[0]

3) У Јужном Санџаку стање без битних промјена

4) Вријеме: Снијег са вјетром.

5) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
пуковник **Рудолф Приморац**

3 јануара 1944 год.

1) У Јужном Санџаку стање без битних промјена.

2) Новијих података о непријатељу није било.

3) Непријатељска авијација неактивна.

4) Вријеме лијепо.

5) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
пуковник **Рудолф Приморац**

4 јануар 1944 год.

1) У току дана 3. батаљон II бригаде италијанске дивизије „Гарибалди", распоређен на линији положаја: Хрта—Рајчевићи—Брајковац, одбио је жестоке нападе Њемаца, четника и муслимана, нанијевши им губитке.

Италијани нису имали губитака.

2) Наше јединице изводе акције чишћења од четничких банди и акције ометања непријатељског саобраћаја на ко-

[c] Види том IV. књ. 21, док. бр. 4.
" Види том I, књ. 20, док. бр. 150.

муникацији Пријепоље—Пљевља—Чајниче и Пријепоље—Бродарево.
*7

3) Према добивеним подацима у Рожају, Пећи и Ђаковици нема њемачких снага.

У Врмошу налази се око 300 четника под командом Ђоке Рачића. У Плаву и Гусињу има око 500 муслимана и око 600 католика војнички организованих.[8]

У Албанији њемачке снаге углавном су ограничене на важније гарнизоне.

4) Непријатељска авијација неактивна.

5) Вријеме лијепо.

6) Штаб корпуса у Колашину.

*3 ов. мј. Немци и четници у јачини око 500—600 војника напали су 2. и 4. бат. IV санџачке бригаде у Хоћевини и Какмужима. После вишечасовне борбе непријатељ је сатјеран у Пљевља. Непријатељ је имао: 15 мртвих и више рањених. Наши губитци: 3 мртва и 1 рањен.[9]

Начелник штаба
пуковник **Рудолф Приморац**

5 јануара 1944 год.

1) Јединице IV санџачке бригаде водиле су у току 4 и 5 ов. мј. на просторији око Мељака тешке борбе са Њемцима и четницима.[10]

Немци и четници су потиснути и враћени у Пљевља.

Немци су имали 15 мртвих и 16 рањених.

Наши губитци: 3 мртва и 1 рањен.

2) Наше јединице продужују са чишћењем и разбијањем четничких банди и извођењем мањих акција на комуникацијама: Пријепоље—Пљевља—Чајниче и Пријепоље—Бродарево у циљу ометања непријатељског саобраћаја на овим комуникацијама.[11]

3) Непријатељске авијације није било.

4) Вријеме: јак вјетар са снијегом.

5) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
пуковник **Рудолф Приморац**

' Текст под том ознаком дописан је на крају текста за тај дан.
[8] Мисли се на албанске квислиншке формације.
' и [10] Редакција није пронашла документе који опширније говоре о тим борбама.
[11] Види том III, књ. 7, док. бр. 2.

23 јануара 1944 године

1) Јединице II пролетерске дивизије водиле су у току овог дана борбе са четницима и Њемцима на просторији Штитково—Трудово.[12]

Непријатељ је имао губитке. Наши губитци: 1 рањен.

2) На дан 4 јануара ов. год. X бригада XXIX херцеговачке дивизије водила је борбе са Немцима на путу: Невесиње—Гацко. Непријатељ је имао четири камиона мртвих и рањених.[13]

3) У току овог дана Немци и четници напали су јачим снагама на положаје два батаљона III Санџачке бригаде и један батаљон II бригаде италијанске дивизије „Гарибалди" на линији: Својчево—Скокуће—Карошевина—Влака.[14]

Наше јединице пружиле су непријатељу јак отпор нанијевши му осетне губитке, а пред мрак су се повукле на прихватне положаје.

Наши губитци: 10 рањених. Италијани су имали 5 рањених.

4) Непријатељске авијације није било.

5) Вријеме: јак снијег са вјетром.

6) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
пуковник **Рудолф Приморац**

7 јануар 1944 год.

1) У току овог дана није било већих акција како са непријатељске, тако и са наше стране.

2) Распоред наших јединица непромењен.

3) Новијих података о јачини, распореду и намерама непријатеља није било.

4) Непријатељска авијација неактивна.

5) Вријеме: снијег са вјетром.

6) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
пуковник **Рудолф Приморац**

8 јануар 1944 год.

1) У току 7 ов. мј. IV батаљон I бригаде италијанске дивизије „Гарибалди" водио је жестоке борбе са четницима

[12] Види том I, књ. 20, док. бр. 150.
[13] Опширније о тим борбама види том IV. књ. 21. док. бр. 44.
" Види том I, књ. 16, док. бр. 124.

и муслиманским бандама[15] на просторији око с. Радулића (десна обала J1има).[16]

Четници и муслимани имали су знатне губитке.

Италијани су имали: 2 мртва, од којих 1 официр, 4 рањена и око 10 несталих.

2)*п

3) Новијих података о непријатељу није било.

4) Непријатељска авијација неактивна.

5) Вријеме: снијег са вјетром.

6) Штаб корпуса у Колашину.

Дијелови IV пролетерске бригаде са дијеловима бјелопољског одреда напали су Њемце и четнике на просторији: Слатина—Бродарево.[1] Борба је трајала цијели дан. Непријатељу су нанијети знатни губитци.

Наши губитци: 5 рањених.

Начелник штаба
пуковник **Рудолф Приморац**

9 јануара 1944 год.

1) У току дана није било знатнијих акција како са непријатељске, тако и са наше стране.

2) Распоред наших јединица непромењен.

3) Новијих података о непријатељу није било.

4) Непријатељска авијација неактивна.

5) Вријеме лијепо.

6) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
пуковник **Рудолф Приморац**

10 јануар 1944 г.

1) Јединице II пролетерске дивизије, после 48 часова борбе са Њемцима, Бугарима и четницима, заузеле су Ивањицу.[19]

Непријатељ је имао око 50 мртвих и велики број рањених. Заробљено преко 60 Њемаца, Бугара и четника.

[15] Ријеч је о муслиманској милицији, која се борила на страни окупатора. У даљем тексту, гдје се говори о Муслиманима као непријатељима НОВЈ, такође се мисли на муслиманску милицију.

[1]* Види док. бр. 1.

[17] У оригиналу је прецртана реченица под тим бројем. Дописан је, даље, нов текст, под ознаком X.

[18] Види док. бр. 3.

" Види том I, књ. 20. док. бр. 150.

Заплењено: 6 пушкомитраљеза, 8 машинских пушака, 9 пиштоља, преко 100 пушака, 25.000 метака, 46 коња и нешто спреме.

Наши губитци: 33 мртва и 18 рањених.

2) III бригада XXIX херцеговачке дивизије порушила је пругу Дубровник—Мостар и ликвидирала неколико околних постаја и разбила четнике код Требиња, Љубиња и Дабра.[20]

У току 4 и 8 јануара X бригада ове дивизије водила је жестоке борбе са једном немачко-четничко-домобранском колоном на комуникацији Гацко—Фојница. Непријатељ је разбијен. Убијено 67 четника, усташа и Њемаца, а рањено око 70. Заробљено 69 домобрана и четника.[21]

Заплењено: 3 тешка бацача, 158 бацачких мина, 5 митраљеза, 4 машинске пушке, 19 коња са опремом.

Наши губици: 3 мртва и 8 рањених.

3) На другим секторима стање непромењено.

4) Неприј. авијације није било.

5) Вријеме лијепо.

6) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
пуковник **Рудолф Приморац**

11 јануара 1944 год.

1) Према још непровјереним извјештајима Њемци се концентришу у Пријепоље. Немачка војска пребацује се камионима из Сјенице, изгледа да су планинске јединице.

2) У времену од 1—5 јануара ов. г. Ударна група[22] III дивизије и Ловћенски одред уништили су на сектору Црмница и комуникацијама Цетиње—Подгорица и Подгорица—Данилов Град 178 њемачких војника и официра, а ранили 164.

Наши губитци: 10 мртвих и 25 рањених.

Заплијењено: 2 хаубице 105 мм, 1 противколски топ 75 мм. са 1000 граната, 2 лака бацача, 1 тешки митраљез, 7 пушкомитраљеза, 5 аутоматских пушака, 5 револвера, 4 пољска телефона, 1 радио-станица и 5 догледа.

Артилерија и гранате су уништене због немогућности транспорта.

[20] Види том IV, књ. 21, док. бр. 90.

[21] Види том IV, књ. 21, док. бр. 44.

[22] О формирању Ударне групе батаљона види том III. књ. 6, док. бр. 80, а о у"спјесима ове Групе види док. бр. 157 и 170 и књ. 7, док. бр. 14, 18 и 19.

3) У току овог дана 1. батаљон II бригаде италијанске дивизије „Гарибалди", ојачан са четом пратећих оруђа бригаде, вршио је заједно са дијеловима јединица III Санџачке бригаде акције чишћења у зони: Бијов Гроб, Крвавац.[23] У току борбе непријатељу су задати тешки губитци: 20—25 мртвих четника и Њемаца и велики број рањених.

Наши и Италијани нијесу имали губитака.

4) На осталим секторима није било већих акција.

5) Непријатељске авијације није било.

6) Вријеме лијепо.

7) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
пуковник **Рудолф Приморац**

12 јануара 1944 год.

1) У току овог дана није било знатнијих акција, како са непријатељске тако и са наше стране.

2) Распоред наших јединица непромењен.

3) Новијих података о непријатељу није било.

4) Два непријатељска извиђачка авиона кружила су на просторији Беране — Колашин.

5) Вријеме лијепо.

6) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник
пуковник **Рудолф Приморац**

13 јануара 1944 год.

1) У току дана није било никаквих већих акција.

2) Распоред наших јединица непромењен.

3) Новијих података о непријатељу није било.

4) Непријатељска авијација неактивна.

5) Вријеме: снијег са вјетром.

6) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
пук. **Рудолф Приморац**

14 јануара 1944 год.

1) У току ноћи 9/10 ов. мј. батаљон V црногорске бригаде уз садејство батаљона Ловћенеког одреда извели су акци-

" Редакција није пронашла документе који детаљније говоре о тим акцијама.

је у циљу чишћења четничких банди на просторији: Данилов Град — Спуж.[24]

Јачина непријатеља на овој просторији: око 600 четника потпомогнутих немачком артилеријом, бацачима и тенковима.

Акција је успјела. Већи отпор непријатељ је давао у околини Данилов Града и Спужа.

Непријатељ је имао: 10 мртвих и већи број рањених.

Наши губитци: 1 мртав и 1 рањен.

2) На осталим секторима без промјене.

3) Нових података о јачини, распореду и намјерама непријатеља није било.

4) Непријатељски извиђачки авиони летели су изнад просторије Беране — Колашин.

5) Вријеме: снијег са вјетром.

6) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
пуковник **Рудолф Приморац**

15 јануара 1944 год.

1) У времену од 8 до 13 јануара ов. год. јединице III и IV Санџачке бригаде уз садејство јединице III бригаде дивизије „Гарибалди" водиле су борбе са јачим снагама Њемаца, четника и муслиманске милиције на просторији: Матаруге — Отиловићи — Мељак — Чајниче.[25]

У тим борбама непријатељ је имао: 45 погинулих и 49 рањених војника.

Заплењена извјесна количина муниције и 2 коња.

Наши губитци: 2 мртва и 6 рањених. Италијани су имали 9 погинулих и 3 рањена.

2) У току овог дана није било знатнијих акција како са непријатељске. тако и са наше стране.

3) Нових података о непријеј. није било.

4) Непријатељска авијација неактивна.

5) Вријеме лијепо.

6) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
пуковник **Рудолф Приморац**

" Види том III, књ. 7, док. бр. 18.

" Види том I. књ. 16, док. бр. 125.

23 јануара 1944 године

1) 11 јануара јединице Јужнохерцеговачког одреда разбиле су четнике код Требиња и у Попову Пољу. Порушена је железничка пруга у Поповом Пољу и срушен један воз.[26]

У борбама са четницима заробљено 3 пушкомитраљеза и већа количина остале спреме.

2) Услед бомбардовања долине Неретве од стране савезничких авиона Њемци склањају своје снаге и болнице у Столац, Благај, Житомислиће и Невесиње.

3) Према прикупљеним подацима јачина немачко-устакших снага у херцеговачким гарнизонима је слиједећа: у Невесињу 500, у Гацком 500, у Требињу 1000, у Клобуку и Пожези[27] 150, у Стоцу 500, у Домановићима 80. У Благају, Мостару и Дубровнику јачина непријатељских снага је променљива.

4) Немци заједно са четницима и муслиманима извршили су у току овог дана јаче испаде из Пљеваља и Бродарева у правцу Коврен — Лековина.[28] Јединице VII црногорске бригаде и II италијанске бригаде „Гарибалди" водиле су у току целог дана жестоке борбе и нанијеле непријатељу знатне губитке. и успјеле да их задрже.

5) Непријатељска авијација неактивна.

6) Вријеме: снијег са вјетром.

7) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
пук. **Рудолф Приморац**

17 јануар 1944 год.

1) Јединице II пролетерске дивизије водиле су задњих дана непрекидне борбе са Њемцима, Бугарима и четницима на просторији Мочиоци — Бјелуш — Равна Гора и Бијела Ријека — Љубиш — Јасеново.[29]

Услијед јаког притиска непријатељских снага јединице ове дивизије пребациле су се под борбом на просторију: Јасеново — Негбина — Драглица.

2) У току овог дана Њемци, четници и муслимани продужили су јаким снагама са испадима у правцу: Коврен — Лековина и успјели да пред мрак упадну у Лековину. 3. и 4. батаљон VII црногорске бригаде бочним маневром приси-

[20] О дејству Јужнохерцеговачког НОП одреда види документ у Архиву ВИИ. рег. бр. 8 8, к. 1144—1.

[2Г] Није нађена на карти 1 :100.000.

[26] Види том I, књ. 16, док. бр. 124 и том III, књ. 7, док. бр. 18.

[2"] Види том I, књ. 20, док. бр. 150.

лили су непријатеља да се одавде повуче нанијевши му губитке.[30]

3) На осталим секторима стање непромењено.

4) Непријатељске авијације није било.

5) Вријеме: снијег са вјетром.

6) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник
пук. Рудолф Приморац

18 јануар 1944 год.

1) Јединице Ловћенског одреда и ударне групе III дивизије у току чишћења просторије око Данилов Града и Спужа убиле су 8 Њемаца и 12 четника, заробиле 20 четника и упале у Његуше.[31]

2) Ноћу 17/18 ов. мј. 4 њемачка тенка са неколико камиона упали су у Гостун (јужно од Бродарева).[32]

3) Немци и четници у последње време учествовали су са испадима из Никшића. Јединице Никшићког одреда воде са њима свакодневне борбе и наносе им губитке.[33]

4) На осталим секторима стање без промјене.

5) Непријатељска авијација неактивна.

6) Вријеме лијепо.

7) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
пук. Рудолф Приморац

19 јануар 1944 год.

1) Њемачка колона која је ноћу 17/18 ов. мј. упала у Гостун била је присиљена од стране два батаљона IV пролетерске бригаде да се повуче у Бродарево.[34]

Приликом повлачења непријатељ је имао губитке.

2) Батаљони IV Санџачке бригаде напали су четнике у селима Комине, Видре, Брвеница и Бушње. Четници су разбијени и побјегли ка Пљевљима. Четници су имали: 2 мртва и 3 рањена. Наши нијесу имали губитака.[35]

[30] Види том III, књ. 7, док. бр. 27.
[31] Види том III, књ. 7, док. бр. 27.
[33] Види том III, књ. 7, док. бр. 18.
[33] Види том III, књ. 7. ДОК. бр. 16.
[34] Види том III. књ. 7, ДОК. бр. 27.
[33] Види том III, књ. 7, ДОК. бр. 21.

г

3) II пролетерској дивизији наређено је да се пребаци на просторију: Рудо — Прибој, са задатком чишћења ове просторије од четничких банди и мобилизације људства.[36]

За прихват јединица II пролетерске дивизије издато наређење Главном штабу за Санџак да упути два батаљона на правац Рудо.

4) На осталим секторима није било значајнијих акција.

5) Непријатељска авијација неактивна.

6) У току ноћи 18/19 три савезничка авиона спустили су још 5 чланова мисије, од којих [су] 4 Енглеза и један Американац. Једновремено бацили су извесну количину материјала.

7) Вријеме лијепо.

8) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
пуковник Рудолф Приморац

20 јануар 1944 год.

1) У току дана није било знатнијих акција како са наше тако и са непријатељске стране.

2) Распоред наших јединица непромењен.

3) Новијих података о јачини, распореду и намјерама непријатеља на сектору овог корпуса није било.

4) Непријатељски извиђачки авиони летели су у току дана над просторијом: Беране — Колашин — Пљевља.

*зт

6) Вријеме лијепо.

7) Штаб корпуса у Колашину.

* Један савезнички авион бацио је у току ноћи извесну количину материјала.

Начелник штаба
пук. Рудолф Приморац

21 јануара 1944 год.

1) У току дана није било знатнијих акција.

2) Распоред наших јединица непромењен.

3) Добивени подаци да су арнаутске банде[38] почеле да се концентришу на просторији: с. Петница — с. Трпези.[3]"

" Види том I, књ. 20, док. бр. 150.

[37] Дописано на крају текста за тај дан.

" Односи се на албанске квислиншке формације. Такође је, у даљем тексту, о њима ријеч када се помињу „Арнаути" као непријатељи јединица НОВЈ.

" Види том III, књ. 7, док. бр. 25.

Међу њима налази се извјестан број њемачких официра и подофицира са задатком организације арнаутских одреда.

У Муринама примјећена су такођер мања одељења њемачких војника.

Ови подаци се проверавају.

4) У циљу јаче заштите Берана, гдје су транспортовани наши тешки рањеници ради пребацивања на лечење у Италију, пребачен 1. батаљон IV црногорске пролетерске бригаде (који се из Старе Црне Горе вратио у Колашин) у Беране.

5) Са италијанским транспортним авионом пребачено 7 наших и 4 италијанска тешка рањеника у Италију.

6) Непријатељска авијација неактивна.

7) Савезнички авиони бацали су код Колашина у току ноћи материјал за наше јединице. У Беране је бачена извесна количина спреме, већином за Италијане.

8) Вријеме лијепо.

9) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
пук. **Рудолф Приморац**

22 јануара 1944 године

1) Штабу IV пролетерске бригаде наређено да се детаљно испита јачина арнаутских банди које се концентришу на просторији: с. Петница — с. Трпези и на сектору Беране ојачају са још једним батаљоном са правца Бродарева.

2) Јединице II пролетерске дивизије водиле су 21 ов. мј. целог дана жестоке борбе са Њемцима и четницима на просторији: Бијело Брдо — Штрбци.[40] У овој борби убијено: 40 Њемаца и 50 четника, а рањено је много више. Заробљено: 95 четника. Заплењено: 2 тешка бацача, један шарац, 3 машинске пушке, 6 револвера, 7000 метака и нешто друге спреме. Заплењена 3 камиона.

Наши губитци: 2 мртва и 6 рањених.

3) На осталим секторима стање непромењено.

4) Један непријатељски авион бацио је двије мање бомбе на Колашин. Жртава и штете није било.

5) Савезнички авиони бацали су у току ноћи код Колашина материјал за наше јединице.

6) Вријеме лијепо.

7) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
пуковник **Рудолф Приморац**

'* и " Види том I, књ. 16, док. бр. 127.

2) Арнаути и четници груписали су јаче снаге на просторији око Мурине и извршили напад на наше истакнуте дијелове, али су били одбијени.

Једновремено су Арнаути извршили напад на дијелове Комског одреда од правца Кути, али су се после краће борбе повукли.[42]

3) На осталим секторима стање без промјене.

4) Непријатељска авијација неактивна.

*1) Штаб IV пролет. бригаде добио је од свог 4. батаљона, који се налазио на Полици, обавештење да су се арнаутске снаге са Косова и Метохије, јачине 1500—2000 људи са јаким аутоматским наоружањем, концентрисале на просторији: с. Логатори — с. Годочеље — с. Туцање — с. Петница а њихови истакнути дијелови, јачине око 400 људи, на просторији с. Трпези — Врбица. Према овом извјештају намјера непријатеља била је да 23 ов. мј. изврши напад у циљу овлађивања десном обалом Лима и изврши разоружање I италијанске бригаде дивизије „Гарибалди". Међу Арнаутима био је извјестан број њемачких официра и војника.

Да би предухитрили непријатељски напад, штаб бригаде донео је одлуку да са IV батаљоном, дијеловима I батаљона и италијанским јединицама у току ноћи 22/23 ов. мј. изврши напад на непријатеља.

Напад је почео 23 ов. мј. у 4 сата и испочетка текао тачно по плану, али су у току даљње акције колоне изгубиле међусобну везу, што је омогућило непријатељу да се појави у бок и позадину десне нападне колоне, чиме је произвео изненађење.

Борбе су биле огорчене и непријатељу су задати велики губитци: око 75 мртвих и 90 рањених. После дуже борбе непријатељ је потиснут и пребачен на десну обалу р. Љешнице.

Наши губитци били су такође велики: 14 мртвих и 37 рањених — већином лакше и неколико несталих. Поред тога непријеј. нам је уништио: 2 тешка митраљеза и 1 лаки бацач, и заплијенио 1 лаки бацач и 2 пушкомитраљеза.[43]

[41] У оригиналу је текст под X 1/ прецртан. Нов текст, под истим знаком, написан је послије тачке 4).

[12] Редакција није пронашла документе који шире говоре о тим нападима.

[м] Опширније о тој борби види том III, књ. 7, док. бр. 25, 27 и 29.

5) Један савезнички авион бацао је у току ноћи материјал за наше јединице.

6) Вријеме лијепо.

7) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
пуковник **Рудолф Приморац**

24 јануара 1944 год.

1) Немци и четници извршили су 18 ов. мј. испад према Трубјели. Један батаљон V прногорске бригаде разбио је Њемце и четнике и нанио им тешке губитке. Непријатељ је довукао у Никшић 2 камиона мртвих и рањених.[44] Међу рањенима налази се мајор Ружић и његов замјеник.

Један батаљон V црногорске бригаде 20 ов. мј. убио је из засједе на комуникацији: Данилов Град — Никшић 8 Њемаца.

2) Арнаути и четници наставили су у току овог дана са нападима на јединице Комског одреда и италијанске батаљоне који бране Андријевицу. Непријатељске снаге добиле су појачање и располажу са великим бројем аутоматских оруђа.

Непријатељ је успио да потисне наше јединице, и да пред мрак избије на линију: с. Грачаница — с. Луге — Зелетин.

3) У вези ситуације код Андри.јевице, штабу IV пролетерске бригаде наређено да пребаци један батаљон у Андријевицу, а II батаљон исте бригаде, који је из састава ударне групе стигао у Лијеву Ријеку, да се пребаци на Трешњевик (комуникација Андријевица — Матешево).

4) На осталим секторима стање непромењено.

5) Непријатељска авијација неактивна.

6) Вријеме лијепо.

7) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
пуковник **Рудолф Приморац**

25 јануара 1944 године

1) Један батаљон IV пролетерске бригаде са командантом бригаде[45] пребацио се камионима у Андријевицу као појачање јединицама Комског одреда. Осјетивши појачање на-

[44] Редакција није пронашла документ који подробније говори о тој акцији.

[45] Саво Бурић, народни херој. Умро 16. јуна 1963. у Београду као генерал-потпуковник ЈНА.

ших јединица непријатељ се на сектору Андријевице почео повлачити, гоњен од наших јединица. Овом приликом задати су му губитци.[40]

2) Добијени подаци да се међу арнаутским бандама на сектору Беране налази и око 250 Њемаца.

Непријатељ у току овог дана није покушавао јачу активност.

3) На осталим секторима стање без промјене.

4) Непријатељска авијација неактивна.

5) Вријеме лијепо.

6) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
пуковник Рудолф Приморац

26 јануара 1944 год.

1) У току борби на сектору Андријевице и приликом гоњења непријатеља од стране наших јединица, Арнаути, четници и Њемци су имали 60 погинулих и велики број рањених. Заробљено 63 четника и Арнаута. Заплењено: 1 противколац са 50 граната, 3 коња и нешто спреме и хране.[47]

Наши губитци: 4 погинула и 4 рањена.

*[48] Италијани су имали: 1 погинулог, 4 рањена и 13 несталих.

Разбијени Арнаути и четници повукли су се дубље према Мурини и Врмошу.

Јединице Комског одреда и италијанске јединице држе положаје за одбрану Андријевице, са истакнутим дијеловима према Мурини и с. Кутима.

2) На осталим секторима стање непромењено.

3) *[49]

4) Новијих података о јачини, распореду и намјерама непријатеља није било.

5) Непријатељска авијација неактивна.

6) Вријеме лијепо.

7) У времену од 18 до закључно 24 јануара савезнички авиони бацили код Колашина и Берана за потребе наших јединица слиједећи материјал: 22 противколске пушке, 1192 метка за противколске пушке, 76.670 метака за југословен-

" и [47] Опширније о тој акцији види том III. књ. 7, док. бр. 31.

[48] У оригиналу је та реченица написана накнадно и знаком * обиљежена ради преноса.

" У оригиналу је текст под тим знаком написан послије потписа начелника штаба.

ску пушку, 27 канти бензина, 931 шињел, 3382 пара ципела, 5246 пари чарапа.

У истом времену бачено је код Колашина и Берана за јединице италијанске дивизије „Гарибалди": 1116 пари ципела, 1548 шаторских крила, 19.000 метака за италијански пушкомитраљез и неколико сандука конзервиране хране.

8) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
пуковник **Рудолф Приморац**

3) * VI црногорска ударна бригада врши покрет (сходно наређењу које је овај штаб издао штабу III дивизије) на просторији: Никшић — Трубјела — Грахово, са задатком разбијања четничких банди на тој просторији, дејства на комуникације које користе Њемци и садејства са јединицама XXIX херцеговачке дивизије.[50]

27 *јануар 1944 године*

1) На сектору Андријевица, јединице Комског одреда продужиле су гоњење разбијених Арнаута, Њемаца и четника у правцу Врмоша. Том приликом убијено је неколико четника и Арнаута.

У току гоњења нађено је око 80 љешева Арнаута и четника који су приликом бјежања били затрпани од снијежног усова.[31]

2) На осталим секторима без промјене.

3) Новијих података о непријатељу није било.

4) Непријатељска авијација неактивна.

5) Вријеме: снијег са вјетром.

6) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
пуковник **Рудолф При.морац**

28 јануар 1944 године

1) У току дана није било већих акција, како са наше тако и од стране непријатеља.

2) Распоред наших јединица непромењен.

3) Новијих података о непријатељу није било.

Види том III. књ. 7, док. бр. 19, 20, 23 и 24.

Види том III. књ. 7, док. бр. 30: Операцијски дневник 3. ударне дивизије за 27. јануар 1944 (Архив ВИИ. ~рег. бр. 26—14, к. 754).

4) Непријатељски извиђачки авиони надлетали су просторију Беране — Колашин — Пљевља — Горажде.

5) Вријеме: снијег са вјетром.

6) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
пук. **Рудолф Приморац**

29 јануар 1944 год.

1) У току овог дана Њемци и четници извршили су испад из Подгорице у правцу Куча. После жестоке борбе, коју је цео дан водио један батаљон V црногорске бригаде, непријатељ је био присиљен да се повуче.[32]

Непријатељ је имао око 40 мртвих и рањених.

Наши губитци: 3 мртва и 4 рањена.

2) На осталим секторима стање непромењено.

3) Новијих података о непријатељу није било.

4) Непријатељска авијација неактивна.

5) Вријеме лијепо.

6) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
пуковник **Рудолф Приморац**

30 јануара 1944 год.

1) Према извјештајима XXIX херцеговачке дивизије у Херцеговину су дошле јаче снаге немачке дивизије „Принц Еуген" као и дјелови 181. немачке дивизије. Њихови покрети углавном управљени ка обали.[53]

2) У току 28 и 29 јануара велике њемачке снаге уз садејство артилерије и тенкова вршиле су напад правцем: Гацко — Автовац — Степен. Јединице херцеговачке дивизије разбиле су ову њемачку колону и вратиле је поново у Гацко.[54]

Немци су имали око 100 погинулих и преко 200 рањених. Заплењена је извјесна количина оружја и муниције.

Наши губитци: 4 мртва и 8 рањених.

Јужни херцеговачки одред разоружао је станицу Пилета, код Домановића.

3) На осталим секторима стање без промјене.

Види том III. књ. 7, док. бр. 33 и 37.

[5"] На територију Херцеговине тада је дошао 14. СС брдски ловачки пук. Опширније о томе види том IV. књ. 21. док. бр. 189. 190 и 192.

[154] Види том IV, књ. 21, док. бр. 143 и 149.

4) Непријатељска авијација неактивна.

5) Савезнички авиони код Колашина и Берана бацили су извјесну количину материјала за наше јединице.

6) Вријеме лијепо.

7) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
пуковник Рудолф Приморац

31 јануар 1944 год.

1) У времену од 27 до 31 јануара јединице IV Санџачке бригаде водиле су са Њемцима и четницима мање борбе на просторији: с. Влаховићи — с. Какмужи — с. Хоћевина — с. Шљивенско.

У току ових борби непријатељ је имао око 10 мртвих и неколико рањених.[55]

Наши нијесу имали губитака.

2) На осталим секторима стање непромјењено.

3) Нових података о непријатељу није било.

4) Непријатељска авијација неактивна.

5) Вријеме лијепо.

6) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
пуковник Рудолф Приморац

2 фебруар 1944 год.

1) У току дана није било знатнијих акција.

2) Распоред наших јединица непромјењен.

3) Нових података о непријатељу није било.

4) Непријатељски извиђачки авион летио правцем: Беране — Андријевица — Колашин — Пљевља — Чајниче.

5) Један савезнички транспортни авион бацао је код Колашина материјал за наше јединице.

6) Вријеме лијепо.

7) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
пуковник Рудолф Приморац

2 *фебруар 1944 год.*

1) У току дана није било већих акција.

2) Распоред наших јединица непромењен.

3) Нових података о непријатељу није било.

'* и " Види том I, књ. 16, док. бр. 127.

4) Непријатељски извиђачки авиони летели су у току дана над просторијом: Беране — Андрејевица — Колашин — Пљевља — Чајниче.

5) Вријеме лијепо.

6) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник
пук. Рудолф Приморац

3 фебруар 1944 год.

1) На комуникацији Никшић — Даниловград јединице VI црногорске ударне бригаде напале су једну њемачку колону и убиле 40 њемачких војника и уништиле један камион.[56]

Наши губитци: 7 мртвих.

2) На осталим секторима стање без промјене.

3) Нових података о непријатељу није било.

4) Непријатељска авијација неактивна.

5) Вријеме лијепо.

6) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
пук. Рудолф Приморац

4 фебруар 1944 године

1) У току дана није било већих акција, како са непријатељске тако и са наше стране.

2) Има података да је непријатељ концентрисао јаче снаге у Пријепољу и Пљевљима, вјероватно са намјером да их даље пребаци преко Чајнича и Горажда за Источну Босну.

Обзиром на ову ситуацију наредили смо јединицама да појачају притисак на комуникацију Пријепоље — Пљевља — Чајниче у циљу уништавања и ометања њемачких транспортних колона на овој комуникацији.[57]

3) На осталим секторима стање без већих промјена.

4) Непријатељски извиђачки авиони надлетали су у току дана просторију: Беране — Колашин — Пљевља — Чајниче — Горажде.

[60] У операцијски дневник 3. ударне дивизије та је акција уписана 5. фебруара 1944. Ту се наводи: „VI бригада је извијестила корпус да су њени дјелови напали једну њемачку колону на комуникацији Даниловград—Никшић и том приликом убили 40 Њемаца и уништили један камион. Наши су имали 7 мртвих". (Види Архив ВИИ, рег. бр. 26—1/4, к. 754).

[57] Редакција није пронашла тај документат.

5) Један савезнички авион бацио је код Колашина нешто спреме за наше јединице.

6) Вријеме: снијег са јаким вјетром.

7) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
пуковник **Рудолф Приморац**

5 фебруара 1944 год.

1) Првог фебруара X херцеговачка бригада разбила је једну њемачку колону на путу Столац — ЈБубиње, и нанијела јој теже губитке. Немци су имали 40 мртвих, заробљено 4 италијанска фашиста. Заплењено 2 митраљеза са доста муниције. Уништено 6 камиона.[58]

Наши губитци: 2 погинула.

2 фебруара јединица XII херцеговачке бригаде у борби са четницима код Гацког заплијенила је два тешка бацача, 100 мина за бацач и читаву архиву попа Перишића.[59]

У току 1 и 2 фебруара ов. г. јединице XI херцеговачке бригаде водиле су борбе са Њемцима и четницима код Билеће и нанијеле им осјетне губитке.[00]

2) На осталим секторима стање непромењено.

3) Нових података о непријатељу није било.

4) Непријатељска авијација неактивна.

5) Вријеме: вјетар са снијегом.

6) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
пуковник **Рудолф Приморац**

6 фебруар 1944 год.

1) У току дана није било већих акција.

2) Распоред наших јединица непромењен. II далматинска ударна бригада, сходно наређењу овога штаба, пребацила се на просторију Колашин.[01]

3) Нових података о непријатељу није било.

4) Непријатељска авијација неактивна.

5) Вријеме лијепо.

6) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
пуковник **Рудолф Приморац**

" Опширније о томе види том IV, књ. 22, док. бр. 7.
" Види том IV, књ. 22, док. бр. 9.
" Опширније о томе види том IV, књ. 22, док. бр. 18.
" Види том III, књ. 7, док. бр. 47.

7 фебруара 1944 год.

1) У току дана није било значатније акције.

2) Распоред наших јединица непромењен.

3) Нијемци су знатно појачали гарнизон у Пљевљима и Пријепољу. Пљевља имају сада око 1500 Њемаца а Пријепоље око 700. Поред тога постоје на овој просторији и јаче четничке групе.

4) Непријатељска авијација неактивна.

5) Вријеме лијепо.

6) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
пуковник **Рудолф Приморац**

8 фебруара 1944 г.

1) Јединице VI црногорске бригаде имале су у току дана борбе са четницима у Броћанцу."[2]

У току борбе убијено и рањено 12, а заробљено 45 четника.

Заплењено: 3 пушкомитраљеза, 42 пушке и нешто муниције.

Наши губитци: 2 рањена.

2) На осталим секторима стање без промјена.

3) Нових података о непријатељу није било.

4) Непријатељска авијација неактивна.

5) Вријеме: почео да пада јак снијег.

6) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
пук. **Рудолф Приморац**

9 фебруара 1944 год.

1) У току 2 ов. мј. њемачке снаге јачине око 800 војника напале су јединице IV Санџачке бригаде на просторији: с. Хоћевина — с. Трновице. Непријатељ је располагао са 4 брдска топа и 6 бацача.

Непријатељ је после вођене борбе у току цијелог 2 ов. мј. успјео да потисне дијелове IV санџачке бригаде на линији: с. Вишњица — с. Лучићи — Мељак, али је 3 фебруара под снажним притиском јединица IV Санџачке бригаде био присиљен да се повуче ка Пљевљима.[63]

Немци су имали преко 10 мртвих и већи број рањених.

Наши губитци: 2 мртва и 1 рањен.

" Види том III, књ. 7, док. бр. 48.

" Опширније о томе види том I, књ. 16, док. бр. 125.

2) На осталим секторима стање непромењено.
3) Новијих података о непријатељу није било.
4) *
5) Непријатељска авијација неактивна.
6) Вријеме: снијег са вјетром.
7) Штаб корпуса у Колашину.

4) * II далматинској бригади издато наређење[64] да са просторије Колашин изврши покрет правцем: Пипери — Бјелопавлићи — Жупа Никшићка, с тим да се распореди на просторији: Кривошије — Конавље, са задатком чишћења те просторије од четнич. банде, дејства на комуникације и извршења мобилизације за наше јединице и садејства јединицама херцеговачке дивизије. До организовања штаба Приморске групе, далм. бригада биће под кдом штаба VI црног. бригаде.

Начелник штаба
пуковник **Рудолф Приморац**

10 фебруара 1944 године

1) На свима секторима стање без промјена.
2) Распоред наших јединица непромењен.
3) Нових података о непријатељу није било.
4) Непријатељски извиђачки авиони летели су у току дана правцем: Пећ — Андријевица — Колашин — Пљевља.
5) Вријеме: снијег са вјетром.
6) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
пуковник **Рудолф Приморац**

11 фебруара 1944 год.

1) Један батаљон VI црногорске бригаде, који је неколико дана био на комуникацији: Никшић — Данилов Град, одбацио је 9 ов. мј. једну њемачку колону која је покушала да се пробије од Даниловграда за Никшић.[65]

Непријатељ је имао: 2 погинула и 5 рањених.

Заплијењено: 1 пушкомитраљез, неколико пушака и нешто муниције.

2) Два батаљона VI црногорске бригаде, који су прешли комуникацију у Пјешивцима, водили су у садејству четвртог батаљона V црногорске бригаде 1 фебруара ове године борбе

[64] Види том III, књ. 7, док. бр. 47.
[05] Види Операцијски дневник Штаба 3. ударне дивизије (Архив ВИИ, рег. бр. 26—1 4, к. 754).

око Грахова са четницима и Њемцима. Њемци су интервенисали моторизацијом од Рисна и Вилуса. Након дуже борбе Њемци су уз осјетне губитке одбачени.[66]

2 фебруара ова два батаљона VI црногорске бригаде водили су борбе са четницима на комуникацији Грахово — Вилуси.

У борбама око Грахова непријатељ је имао око 35 мртвих и већи број рањених.

Наши губитци: 4 мртва и 5 рањених.

Два батаљона VI црногорске бригаде, који су прешли преко Жупе и Горњег Поља, напали су Трубјелу 1 фебруара. На положајима испред Трубјеле било је око 200 четника.

Наши батаљони успјели су да ову четничку банду разбију и очисте Трубјелу са околином.[67].

Четници су имали: 10 мртвих и извјестан број рањених.

Наши губитци: 2 мртва и 3 рањена.

3) На осталим секторима стање непромењено.

4) Непријатељска авијација неактивна.

5) Вријеме: пада јак снијег.

6) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
пук. Рудолф Приморац

12 фебруара 1944 год.

1) У току дана није било значајнијих акција на секторима овог корпуса,

2) Распоред наших јединица непромењен.

3) Новијих података о непријатељу, његовој јачини, распореду, снагама и намјерама није било.

4) Непријатељска авијација неактивна.

5) Вријеме: пада јак снијег.

6) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
пуковник Рудолф Приморац

13 фебруар 1944 год.

1) Према извјештајима XXIX херцеговачке дивизије[68] њемачка дивизија „Принц Еуген" јачине је 12.000 бораца Њена главнина концентрисана је на просторији: Столац —

и [07] Види том III, књ. 7, док. бр. 45.
[08] Види том IV, књ. 22, док. бр. 45, напомену 2.

Љубиње — Невесиње, а мањи дјелови на просторији: Гацко — Билећа — Требиње.

Неколико немачких дивизија прошле су последњих дана кроз Мостар у правцу Метковића. Тачних података о правцу њиховог покрета нема, али изгледа да иду за Грчку и Италију.

2) На осталим секторима стање без битних промјена.

3) Распоред наших јединица непромењен.

4) Непријатељска авијација неактивна.

5) Вријеме: јак вјетар са снијегом.

6) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
пуковник Рудолф Приморац

14 фебруар 1944 године

1) На секторима овог корпуса стање непромењено. Непријатељ није предузимао никаквих значајних акција.

2) Распоред наших јединица непромењен.

3) Новијих података о непријатељу није било.

4) Непријатељска авијација неактивна.

5) Вријеме: јак вјетар са снијегом.

6) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
пуковник Рудолф Приморац

15 фебруара 1944 год.

1) У току 6 ов. мј. јаке њемачке снаге: око 900 Њемаца, 150 четника и 60 милиционера напали су положаје IV Санџачке бригаде на линији: Хоћевина — Трновице — Градац. Непријатељ је успјео да одбаци дијелове IV Санџачке бригаде и уђе у Мељак, гдје се задржао до 8. ов. мј. Приликом бављења на овој просторији Њемци су извршили пљачку становништва и порушили мостове на Чеотини код Градца и Брвенице.[09]

У току борби 6 фебруара непријатељ је имао 2 мртва и више рањених.

Наши су имали једног рањеног.

2) На осталим секторима нашег корпуса стање без битних промјена.

3) Распоред наших јединица непромењен.

" Опширније о томе види том III, књ. 7. док. бр. 62.

4) Непријатељска авијација неактивна.
5) Вријеме: јак снијег са вјетром.
6) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
пуковник Рудолф Приморац

16 фебруар 1944 год.

1) На секторима овог Корпуса стање непромењено.
2) Распоред наших јединица непромењен.
3) Нових података о непријатељу није било.
4) Непријатељска авијација неактивна.
5) Вријеме: пада снијег.
6) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
пук. Рудолф Приморац

17 фебруар 1944 год.

1) На секторима корпуса стање без битних промјена.
2) *[70]
3) Распоред наших јединица углавном непромењен.
4) Нових података о јачини, распореду и намјерама непријатеља није било.
5) Непријатељски извиђачки авиони летјели у току дана над просторијом: Подгорица—Колашин—Пљевља—Чајниче.
6) Вријеме: јак вјетар са снијегом.
7) Штаб корпуса у Колашину.
2) *Јединице II далматинске ударне бригаде водиле су борбе са четницима на просторији: око Штедима.[71] Четници су имали: 2 погинула и 8 рањених. Заробљено је 45 четника.

Начелник штаба
пуковник Рудолф Приморац

18 фебруар 1944 год.

1) У времену од 9 до 13 фебруара јединице XI бригаде XXIX херцеговачке дивизије водиле су огорчене борбе са једном колоном Њемаца јачине око 600 људи који су под сваку цијену настојали да се пробију из Гацког за Билеће.[72]

[70] Текст под 2 X написан је послије тач. 7.
[71] Види Архив ВИИ, рег. бр. 26—4, к. 392: Кратак преглед борби 2. ударног корпуса.
[11] Опширније о томе види том IV, **ШБ**. 22, док. бр. 60.

После тешких борби Њемци су успјели да се пробију за Билећу.

У овим борбама Њемци су имали: 100 погинулих и око 150 рањених.

Заплењено: 5 шараца и извјесна количина ратног материјала.

Наши губитци: 9 мртвих и 11 рањених.

2) На осталим секторима корпуса стање непромењено.

3) Непријатељска авијација неактивна.

4) Вријеме: пада снијег.

5) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
пуковник Рудолф Приморац

19 фебруара 1944 год.

1) На секторима овог корпуса стање без битних промјена.

2) Наше јединице извршиле су у току дана неколико мањих акција на непријатељске комуникације које користи непријатељ.

Врло хладно вријеме и велики снијег спречавају извођење већих акција на територији Црне Горе и Санџака.

3) Нових података о непријатељу није било.

4) Непријатељска авијација неактивна.

5) Вријеме: пада снијег.

6) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
пуковник Рудолф Приморац

20 фебруара 1944 год.

1) У току ноћи 13/14 ов. мј. III батаљон IV Санџачке бригаде водио је борбу са једном њемачком четом јачине 100 људи, која је направила испад из Пљеваља у правцу с. Црнобора.[73]

После краће борбе Њемци су натјерали у бјегство.

Непријатељ је имао: 4 погинула и већи број рањених.

Наши губитци: 1 мртав.

2) На осталим секторима стање непромењено.

3) Нових података о непријатељу није било.

'* и " Види том I, књ. 16, док. бр. 127.

4) Непријатељска авијација неактивна.
5) Вријеме: снијег са вјетром.
6) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
пуковник Рудолф Приморац

21 фебруар 1944 год.

1) На сектору овог корпуса стање без битних промјена.
2) Распоред наших јединица непромењен.
3) Нових података о непријатељу није било.
4) Непријатељски извиђачки авион надлетао је просторију Колашин—Пљевља—Чајниче.
5) Вријеме хладно.
6) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
пуковник Рудолф Приморац

22 фебруар 1944 год.

1) Код непријатеља нема нарочитих промена. Пљевља: говори се да ће Њемци напустити.

У Подгорици и у осталим мјестима Ц. Горе — без нарочитих промена.

2) Распоред углавном без промена, послати су дијелови у Беране за формирање VIII Ц. У. бриг. Наређено прикупљање авијатичара, шофера, тенкиста — стр. пов. 147.[74]

3) Извештава Г. Ш. Санџак: да су 13. II Њемци (80—100 људи) изашли из Пљеваља до с. Црнобора, где су заноћили. Напао их је III бат. IV Санџ. бригаде и непријатељ је натјеран у Пљевља.[75]

4) Непријеј. је имао код Пљеваља 4 мртва и више рањених. Међу погинулима био је један официр.
5) Вријеме: снијег и хладно.
6) Непријеј. авијација није активна.
7) Штаб корпуса се налази у Колашину.

Пом. нач. пуковник
Бр. Обрадовић

23 фебруар 1944 год.

1) Јединице II пролетерске дивизије водиле су у току 2 фебруара борбе са Њемцима и четницима на просторији:

[74] **Види том III, књ. 7, док. бр. 70.**

Глисница—Орља. У овим борбама убијено 12 непријатељских војника, заробљено 3 и више рањено.[70]

Заплијењено: 2 лака бацача, 1 тешки митраљез, 15 сандука муниције за бацач и митраљез, 5 товарних коња и нешто друге спреме.

Ми смо имали: 8 рањених.

2) Распоред наших без промена. Предузста организација одсека Штаба и одсека Корпуса војне области. Организација команди мјеста и команди подручја, са њиховим посадама и партизанским стражама, изведена једном наредбом.[77]

Бригада тал. дивизије „Гарибалди", и радни батаљон распоређени по јединицама и код V Крај. дивизије. У ову дивизију је упућена једна бригада и 1 радни батаљон.[78]

3) *[79] Према наређ. Врховног штаба формирана је Приморска оперативна група[80] у чији састав улазе: II далматинска и VI црногорска ударна бригада. Ловћенски одред и I бокељски батаљон биће под к-дом штаба ове групе. Задатак групе: дејство на просторији: Никшић—Вилусе—Грахово, Вилусе—Конавље—Рисан у циљу разбиј. четничких банди, дејства на комуникацији, мобилизације људства и садејства XXIX херцег. дивизији.

4) Наше јединице су водиле мање борбе са непријатељем од мањег значаја. Извештава Ловћенски одред: да су савезници бацили неке пакете, али је пола пало у руке непријатељу.

5) Подаци о губитцима:

6) Неприј. авијација — неактивна.

7) Вријеме: ведро и хладно.

8) Штаб корпуса се налази у Колашину. У Беране за формирање VIII бригаде отишли: командант, политком и начелник.

Пом. нач. пуковник
Бр. Обрадовић

24 фебруар 1944 год.

1) О непријатељу: нема промена. Осјећају се неке припреме четника у Подгорици.

2) Распоред наших трупа без промена.

3) На свима секторима непријатељ без активности.

'" Види том I. књ. 20, док. бр. 150.'

77 Види док. бр. 12.

7(1 Види док. бр. 14.

7* Текст под том тачком написан је на крају текста за тај дан.

к0 Види Операцијски дневник 3. ударне дивизије за 24. фебруар 1944 (Архив ВИИ, рег. бр. 26—4, к. 754).

4) Непрij. авиjациjа — неактивна. У сумрак су се чули авиони и око пола ноћи, те се не зна да ли су непрij. или савезнички.

5) Врijеме: ведро, са мало вjетра.

6) Штаб корпуса у Колашину.

Пом. нач. пуковник
Бр. Обрадовић

25 фебруара 1944 год.

1) О неприjатељу нема нарочитих података. Jављаjу из Санџака: из Пљеваља отишло 200 воj. за Приjепоље.

2) Наше jединице на истим секторима и у истом распореду. У Беранима формирана VIII Ц. У. бригада и стављена под руководство III У. Див.*[1]

3) На секторима мање борбе. Швапска офанзива у Херцеговини — дивизиjе „Принц Еуген" — пропала и непр. се повукао ка Мостару и Метковићу. Нападнут jедан празан и jедан пун пут. воз и уништено неколико камиона.*-

4) Подаци губитака: Херцеговци у току jануара: 400 Шваба и 36 четника убиjено, заробљено 30 домобрана и заплењено 19 шараца и машинки са доста мунициjе.[83]

5) Авиjациjа непр. — неактивна.

6) Врijеме — ведро и топло.

7) Штаб корпуса у Колашину.

Пом. нач. пуковник
Бр. Обрадовић

26 фебруара 1944 год.

1) VI Црногорска и jедна херц. бригада су очистиле Рудинско—Бањску општину и заузеле су Вилусе.[84]

2) Наше трупе имаjу исти распоред. Припремљен jе напад на Грахово.

3) У борбама око Вилуса убиjено jе 18 четника, заробљено 20, а заплењено 2 лака бацача, нешто пушака и мунициjе.

4) Наши су имали 5 рањених код Вилуса.

5) Непр. авиjациjа — неактивна.

6) Штаб корпуса у Колашину.

Пом. нач. пуковник
Бр. Обрадовић

[81] Види том III, књ. 7, док. бр. 71.
и [83] Опширниjе о томе види том IV, књ. 22, док. бр. 129.
[84] Види том IV, књ. 22, док. бр. 131.

27 фебруар 1944 год.

1) О непријатељу има података: да је у Санџаку појачао гарнизоне и да набавља саонице, чисти снијег према Чајничу и Пријепољу и т.д. Са друге стране говори се о одласку Њемаца из Санџака.

На другим секторима без нарочитих промена. Јавља се из Б. Которске да ће тамо проћи неке дивизије.

2) Хсрцеговци јављају: да су од 25 ов. мј. јединице дивизије разбиле четничке банде код Велимља, узеле Вилусе и Ластву, упале у Зупце и сада их чисте.[85]

Распоред осталих јединица непромењен.

3) Борбе Херцеговаца са четницима се врше и даље, побијено 19 четника.

Код Ластве су срушени на Требишњици један гвоздени и један дрвени мост, од којих је један железнички.

Већ два дана X Херц. бригада води борбе код Требиња до Моска.

4) Непр. авијација — неактивна. Раном зором летео један непр. авион са правца Мостара, преко Колашина, за Албанију.

5) Време: киша и снијег, магла.

6) Штаб корпуса у Колашину.

Пом. нач. штаба пуковник
Бр. Обрадовић

28 фебруар 1944 год.

1) У Санџаку је стање код непијатеља нејасно. Постоје двије верзије: 1. да ће Њемци испразнити Санџак, а 2. да ће предузети офанзиву на нашу слободну територију.

Јављају од Подгорице: 500 четника са крпљама прешло у Врмош, одакле имају да изврше напада на Матешево, једна друга група има преко Пипера да нападне Морачу, а једна трећа група из области Дан. Града има да садејствује. Ово се све провјерава, обзиром на податке да су Њемци смањили гарнизон у Подгорици.

2) Наређено је да један батаљон Колашинског одреда одмах дође на просторију Матешево—Лијева Ријека. Батаљон је већ данас стигао и дат му је задатак: да се постави у Јабуку, да се веже са јединицама у области Биоча и да стално обавештава непосредно Корпус.[86]

3) Борби није било.

" Види том IV, књ. 22, док. бр. 131 и 136.

"* Редакција није нашла то наређење.

4) Непрij. авиjациjа — неактивна.
5) Вриjеме: облачно и киша са сниjегом.
6) Штаб корпуса у Колашину.

Пом. нач. штаба пуковник
Бр. Обрадовић

29 фебруар 1944 год.

1) Jединице XXIX херцеговачке дивизиjе имале су у времену од 7 до 17 фебруара веће борбе са Њемцима, четницима и домобранима на просториjи око Звиjерине, Требиња, Билеће, Стоца, Гацка и Плане.[87] У току ових борби убиjено jе и нађено на боjишту: 191 Њемац, од коjих 4 официра, рањено преко 315, убиjено 22 четника, рањено 17 а 7 заробљено. Заробљено 30 домобрана.

Заплиjењено: 17000 jугословенских метака, 9 пушкомитраљеза, 1 лаки бацач, 6 машинки и око 8000 кгр. соли.

Уништено: 1 камион, 1 локомотива и 3 вагона.

Наши губитци: 14 мртвих, 30 рањених и 3 премрзла.

2) На осталим секторима стање углавном непромењено.

3) Према наређ. Врх. шт. формирана XXXVII ударна дивизиjа[88] под непосредном командом овога штаба. У састав ове дивизиjе улазе: III Санџ., IV Санџ. и VIII црног. ударна бригада. Задатак дивизиjе: Деjство на просториjи: Лимска долина — Западни Санџак у циљу притиска на непрijатељске комуникациjе, чишћење просториjе од четничких и муслиманских банди и ликвидирање непр. гарнизона у Зап. Санџаку у повоjној ситуациjи.

4) Нових података о непрijатељу ниjе било.
5) Непрijатељска авиjациjа неактивна.
6) Вриjеме лиjепо.
7) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба генерал-мajор
Рудолф Приморац

1 ларт 1944 год.

1) Према извештаjу штаба Приморске оперативне групе четничке банде запосjеле су у току 27 фебруара ове године комуникациjу: Данилов Град—Никшић и овладале селима дуж ове комуникациjе.[89]

[87] Види том IV, књ. 22, док. бр. 129.

[88] Види том I, књ. 16, док. бр. 128 и том III, књ. 7, док. бр. 74.

" Види том III. књ. 7, док. бр. 97; док. бр. 20 и 21. у овоj књизи.

Према добијеним обавјештењима ове банде имају намјеру упасти у Острог и овладати Вражегрмцима и даље лијевом обалом Зете.

Четници су такођер потпомогнути са нешто Њемаца извршили испад у правцу Жупе и у правцу Лукова.

2) У вези ситуације у Бјелопавлићима Штабу Приморске оперативне групе наређено:[00]

а) Да хитно приступи ликвидацији четнич. банди на просторији: Никшић—Данилов Град и Данилов Град—Загарач.

б) Да у садејству са херцеговачком бригадом очисти Грахово.

в) Једну бригаду (VI црногорску) ове групе поставити на комуникацији: Данилов Град—Никшић, са задатком маневрисања источно и западно од комуникације.

г) II далмат. ударну бригаду поставити на просторији: Трубјела—Трешњево са задатком дејства у правцу Црквица и Боке. И бокељски батаљон нека испољи јаче дејство у сектору Бока.

Херцеговачка бригада, по наређ. овога штаба, по ликвидацији Грахова остаће на просторији: Грахово—Вилусе и уз садејство јединица Приморске оперативне групе испољити јаче дејство према Требињу, Грабу и Врбању.[91]

3) На осталим секторима корпуса стање непромењено.

4) Нових података о непријатељу није било.

5) Непријатељска авијација неактивна.

6) Вријеме: пада снијег.

7) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба генерал-мајор
Рудолф Приморац

2 *март 1944 год.*

1) Јединице XXIX херцеговачке дивизије заузеле су 28 фебруара Гацко, Автовац и Фојницу.[92]

Четници су потпуно разбијени у Вилусима, Ластви и Зупцима.

2) Према извјештају XXIX херцеговачке дивизије X херцеговачка бригада води жестоке борбе са Њемцима и четницима на просторији: Требиње—Љубомир.[93]

,0 Види том III, књ. 7, док. бр. 77.

" Види том IV, књ. 23, док. бр. 30.

" Види том IV, књ. 22, док. бр. 150.

" Види том IV, књ. 23, док. бр. 14 и 17.

XII херцеговачка бригада заузела је у току овог дана на јуриш Зупце и потпуно разбила четнике. Заробљено 80 четника, а убијено 10 четника.'[J4]

Заплењено: 1 бацач, већа количина разне муниције, 10 товара хране и остале спреме.

Наши губитци: 2 рањена.

3) Према извјештају штаба Приморске оперативне групе Њемци су концентрисали јаче снаге на просторији Марковина—Убли, Његуши—Бата и на просторији Чево.[95]

Непријатељска колона јачине око 800 њемачких војника кренула је правцем: Требиње—Ластва.

На Граб је изашло 500 непријатељских војника.

4) На осталим секторима стање без промјена.

5) Непријатељска авијација неактивна.

6) Вријеме: пада снијег са кишом.

7) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба генерал-мајор
Рудолф Приморац

3 март 1944 год.

1) Херцеговачка дивизија извјештава да су дијелови „Вражје дивизије" ушли 1 марта у Гацко,[96] прије доласка наших упућених појачања.

2 марта дијелови X и XII херц. бригаде водили читаву ноћ борбу у Билећи. Овом приликом запаљен је логор у Билећи и убијено 50 четника.[97]

***2**[98]

3) Према добијеним подацима њемачка дивизија „Принц Еуген" пребацује се по дијеловима из Херцеговине на обалу, док батаљони „Вражје дивизије" стижу у Херцеговину из Далмације. Поједини батаљони ове дивизије већ су стигли у Мостар и Невесиње.

*2 На осталим секторима корпуса стање без промјене.

" Види том IV, књ. 23, док. бр. 9, 14 и 119.

" Види рег. бр. 6—2, к. 394; књ. депеша 2. ударног корпуса НОВЈ; док. бр. 20 и 21 у овој књизи.

" Види том IV, књ. 23, док. бр. 12, напомену 3.

" Види том IV, књ. 23, док. бр. 17 и 19.

*" У оригиналу је текст под том тачком написан послије тачке 3.

4) Непријатељска авијација неактивна.
5) Вријеме: пада снијег са кишом.
6) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник пггаба генерал-мајор
Рудолф Приморац

4 марта 1944 год.

1) У току су акције јединица Приморске оперативне групе на комуникацији Никшић—Данилов Град и на просторији Катунске Нахије у циљу разбијања концентрисаних четничких банди у Бјелопавлићима и одбацивања њемачких снага са територије Катунске Нахије."

Штабу Колашинског одреда наређено је да се са своја два батаљона пребаци на комуникацију Никшић—Данилов Град са задатком притиска на ову комуникацију и садејства VI црногорској ударној бригади.[100]

2) На осталим секторима стање непромењено.

3) Према добијеним подацима јачина непријатељског гарнизона у Грахову је следећа: 200 њемачких војника и 150 жандарма. Располажу јаким аутоматским наоружањем, великим бројем бацача.

4) Непријатељска авијација неактивна.
5) Пада снијег.
6) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба генерал-мајор
Рудолф Приморац

5 марта 1944 год.

1) Штаб Приморске оперативне групе извјештава да су јединице ове групе у току 3 и 4 овог мјесеца водиле жестоке борбе са Њемцима и четницима који су у јачини 4300 војника кренули правцем: Данилов Град—Ријека Црнојевића —Цетиње у намјери да се повежу са Граховом—Никшићем и једном њемачком колоном од Требиња. Њемци су били заузели Чево и успоставили телефонску везу Цетиње—Данилов Град.

Наше јединице разбиле су Њемце и четнике у току борби 3 и 4 ов. мј. У току ових борби непријатељ је имао 110 мртвих, 130 рањених. Заробљено 85 непријатељских војника. Погинуо је четнички командант батаљона Иванишевић.

" Види том III. књ. 7, док. бр. 84, 86 и 94.
[100] Види том III, књ. 7, док. бр. 91.

Заплијењено: 80 пушака, 2 пушкомитраљеза, један митраљез и много другог материјала.

Ми смо имали: 3 мртва и 7 рањених.

Наше јединице ушле у Чево. Непријатељ је потпуно разбијен и територија Катунске Нахије очишћена.[101]

2) На осталим секторима корпуса стање без промјене

3) Нових података о непријатељу није било.

4) Непријатељски извиђачки авиони летели у току дана над просторијом: Подгорица—Андријевица—Беране.

5) Савезнички авиони бацили су код Берана извјесну количину хране за наше јединице.

6) Вријеме: снијег са кишом.

7) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба генерал-мајор
Рудолф Приморац

6 марта 1944 год.

1) У времену од 25 до 29 фебруара ове год. X бригада херцеговачке дивизије разбила је више четничких група код Требиња, заузела Фортицу[10]- и разбила једну моторизовану колону Њемаца на путу за Билећу.[103]

Детаљнијих података о овим борбама још нема.

2) На осталим секторима корпуса стање непромењено.

3) Нових података о јачини, распореду, груписању и намјерама непријатеља није било.

4) Непријатељска авијација неактивна.

5) Вријеме: снијег са кишом.

6) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба генерал-мајор
Рудолф Приморац

7 *марта 1944 год.*

1) Према извјештају Херцеговачке дивизије у Зупцима је убивено 35 а заробљено 89 четника. Заплијењено 3 бацача, један брдски топ неисправан, један тешки митраљез, 200 граната и 200.000 пушчане муниције.[104]

Наши губитци: 2 мртва и 12 рањених.

2) На осталим секторима стање без промјене.

[101] Опширније о тим борбама у Катунској нахији види том III, књ. 7, док. бр. 97 и 99 и док. бр. 22 и 23 у овој књизи.

[102] Односи се на утврђење које је Аустро-Угарска подигла према Црној Гори за вријеме анексије Босне и Херцеговине.

[104] Види том IV, књ. 23, док. бр. 41 и 42.

Види том IV, књ. 23, док. бр. 119, напомену 4.

3) Нових података о јачини, распореду, груписању и намјерама непријатеља није било.

4) Непријатељска авијација неактивна.

5) Вријеме лијепо.

6) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба генерал-мајор
Рудолф Приморац

8 март 1944 год.

1) У току ноћи 8/9 јединице Приморске оперативне групе нападале су Грахово, али због малих снага ангажованих у овој акцији овај напад није успио.[105]

VI црногорска бригада (без два батаљона) у садејству Колашинског, Никшићског и Зетског одреда дејствује па комуникацији: Никшић—Данилов Град, с тим да у повољној ситуацији на препад заузму Уздомир, Тараш и Данилов Град.[106]

2) Јединице II пролетерске дивизије пребациле су се преко Лима.

3) На осталим секторима корпуса стање без битних промјена.

4) * Према примљеним подацима једна њемачка дивизија стигла је у Пећ. Наређено да се ово провјери.

5) Непријатељска авијација неактивна.

6) Вријеме: киша са снијегом.

7) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба генерал-мајор
Рудолф Приморац

9 март 1944 год.

1) У току дана није било значајнијих акција.

Јединице Приморске оперативне групе врше притисак на комуникацију Никшић—Данилов Град.

2) Нових података о јачини, распореду и намјерама непријатеља није било.

[105] Види том III, књ. 7, док. бр. 100 и 324 и том IV, књ. 23, док. бр. 53.

[106] Види том III, књ. 7, док. бр. 91, 100 и 101; Архив ВИИ, рег. бр. 6—2, к. 394: књига депеша 2. ударног корпуса.

3) Непријатељска авијација неактивна.
4) Вријеме: пада снијег.
5) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба генерал-мајор
Рудолф Приморац

10 март 1944 год.

1) Јак снијег који скоро непрекидно пада омета веће акције наших јединица на свим секторима корпуса.

6 ов. мј. једна чета Пљеваљског одреда[107] сукобила се код Змињца са дијеловима муслиманске милиције. После двочасовне борбе непријатељ је био принуђен да се повуче ка Курилу.

Непријатељ је имао: 5 мртвих и 5 заробљених. Заплијењено: 12 пушака, 300 метака за пушку, 4 коња и нешто друге спреме.

2) Њемци су појачали гарнизон у Пљевљима са 150 њемачких војника који су стигли из Пријепоља.

3) Два њемачка извиђачка авиона надлетали су у току дана просторију: Беране—Колашин—Пљевља—Чајниче.

4) Вријеме: пада јак снијег.

5) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба генерал-мајор
Рудолф Приморац

11 март 1944 год.

* ^108

2) Према добивеним подацима Њемци су појачали гарнизон у Подгорици са 150 војника, 7 малих тенкова. 5 мањих топова и 7 оклопних аутомобила.

Ова појачања стигла су у току 8 и 9 марта из Албаније.

Гарнизон у Никшићу такође је појачан са 1 оклопним аутомобилом, два лака тенка, 2 мања топа и са 100 војника.

3) На свим секторима корпуса стање непромењено.

4) Непријатељски извиђачки авиони летјели су у току дана правцем: Подгорица—Колашин—Андријевица—Беране.

5) Вријеме: пада снијег.

6) Штаб корпуса у Колашину.

[107] Односи се на чету Бјелопољског НОП одреда (види том III, књ. 7, док. бр. 96).

"" Текст под тим бројем написан је послије тачке 6.

x1) Четничке банде јачине око 1600, потпомогнуте немачким снагама и јаком артиљеријом, направиле су испад у правцу блокираног Грахова и успјеле да се пробију и овладају Граховским Пољем.[109]

Начелник штаба генерал-мајор
Рудолф Приморац

Приморска група водила са овом колоном борбу, али велики снијег који непрестано пада кочи операције наших јединица.

12 март 1944 год.

1) На сектору Никшић—Даниловград јединице Приморске групе у току 11 и 12 ов. мј. водиле су јаче борбе са једном јачом њемачком колоном из Даниловграда. Друга њемачка и четничка колона кренула је из Никшића у правцу Даниловграда у циљу интервенције и помагања њемачке колоне која је била ангажована у борби са нашим јединицама.[110]

У току дводневних борби непријатељ је имао: 70 мртвих Њемаца остављених на бојишту и преко 20 рањених. Заробљено: 2 Њемца. Четници су имали 5 мртвих и већи број рањених.

Заплијењено: 1 брдски топ 75 мм, који је због немогућности транспорта морао бити уништен, 1 пушкомитраљез, око 60 пушака, 10 пиштоља, 12 коња и 4 кола разне спреме.

Наши губитци: 5 мртвих и 8 рањених.

У околини с. Кочана наше јединице разбиле су четничке банде и задале им осјетне губитке.[111]

2) На осталим секторима стање непромењено.

3) Нових података о непријатељу није било.

4) Непријатељска авијација неактивна.

5) Вријеме: пада јак снијег.

6) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба генерал-мајор
Рудолф Приморац

[10"] Види Архив ВИИ, рег. бр. 6—2, к. 394: књ. депеша 2. ударног корпуса.

[110] Види том III. књ. 7, док. бр. 101; Архив ВИИ, рег. бр. 6—2. к. 394; књ. депеша 2. ударног корпуса.

[111] Види том III, књ. 7, док. бр. 101.

13 март 1944 год.

1) Јединице Јужног Херцеговачког одреда 23 фебруара дигле су у ваздух један воз у Поповом Пољу. Убијено 10 а рањено 30 Њемаца. Заробљено 13 домобрана.[112]

У току 3 марта Јужнохерцеговачки одред порушио жељезничку пругу код Диклића и срушио воз пун њемачких војника. Овом приликом нанијети су Њемцима тежи губитци. Жељезничка станица код Диклића запаљена.[113]

2) На осталим секторима стање непромењено.

3) x[114]

4) Непријатељски извиђачки авион летео је над просторијом: Колашин—Шаховићи—Пљевља.

5) Вријеме: пада снијег.

6) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба генерал-мајор
Рудолф Приморац

3)x Двије немачке колоне јачине око 2000 војника пребациле су се правцем: Подгорица—Цетиње у Котор. За сада се још не зна за даљи правац њиховог покрета.[115]

Ове њемачке снаге стигле су из Грчке преко Албаније за Подгорицу.

14 март 1944 год.

1) 6 марта јединице XXIX херцеговачке дивизије дигле су у ваздух воз напуњен немачким војницима код Завале на прузи Требиње—Мостар. Воз је уништен. Њемци су имали 48 мртвих и 40 рањених.[118]

Заплијењено: 3 шарца, 3 машинске пушке, 5 пиштоља, 3 догледа и доста оружја и муниције.

7 марта уништена су два њемачка камиона и разоружана посада милиције у Дубрави.

2x[117]

3) На осталим секторима стање кепромењено.

4) Нових података о непријатељу није било.

5) Непријатељска авијација неактивна.

"*, "* и [1M] Види том IV, књ. 23, док. бр. 30, напомену 11.

[114] Текст под том тачком написан је послије потписа начелника штаба.

[1,11] Види Архив ВИИ, рег. бр. 6—2, к. 394: књ. депеша 2. ударног корпуса.

[117] Текст под том тачком написан је послије потписа начелника штаба.

6) Вријеме лијепо.
7) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник пгаба генерал-мајор
Рудолф Приморац

x 2) 9 марта јединица IV санџачке бригаде извршиле су напад на четничке положаје на линији: Паоче—Љуђа, са задатком чишћења ове просторије од четничких банди и везивања њемачких снага на сектору јужно од Пљеваља, у циљу олакшања дејства јединица V и II дивизије на просторији сјеверно од Пљеваља.[118]

Јединице ове бригаде разбиле су четничке банде на овој просторији, тако да су биле принуђене да се повуку ка Пљевљима.

Непријатељ је имао 12 мртвих и више рањених.

Наши нијесу имали губитака.

15 март 1944 год.

1) Јединице III Санџачке бригаде напале су 13 марта четничке положаје на сектору Комарани—Бродарево.[119]

У току борби које су вођене у току 13 и 14 марта наше јединице успјеле су да потисну четнике и милицију до Бродарева, али се због непријатељских појачања на овом правцу морало одустати од напада на Бродарево.

Непријатељ је имао: 9 погинулих четника, 8 погинулих милицајаца, заробљено 2 милицајца. Број рањених је велик, али се није могао утврдити тачан број.

Заплијењено: 1 тешки митраљез, 15 пушака, 1 пиштољ, 1000 метака, 5 бомби и нешто војничке спреме.

Наши губитци: 1 погинуо и 3 лакше рањена.

2) На осталим секторима корпуса стање непромењено.

3) Према добивеним податцима у Пљевљима се налази око 1800 Њемаца, 26 топова разних калибара, за бацаче, 12 тенкова и 15 оклопних аутомобила.

Четници и муслиманска милиција примају оружје од Њемаца и једним дијелом обукла њемачке униформе.

На сектору Комарани налази се око 800 муслиманских милиционера.

4) Непријатељска авијација неактивна.
5) Вријеме лијепо.
6) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба генерал-мајор
Рудолф Приморац

[118] Види том I, књ. 16, док. бр. 132.
Опширније о томе види том I, књ. 16, док. бр. 135.

Фотокопија документа бр. 144 за 15. и 16. март 1944. године.

15 januar 1944 godine

1) Jedinice III brdske brigade nalaze se u 13 mjesta čišćenje terena na sektoru Komanda Prozora.

U toku borbi koje su vođene u toku 13 i 14 januara naše jedinice napale su dva brdska četnika i antibiji iz Prozora, te je time onemogućen bojačenje na ovom bravu uvelo odustali od napada na Prozor.

Zarobljeno je samo: 9 kapisnih čekana, 2 kapisnih čekana jatagana i sekirica. Broj zarobljenih neprijatelja se ne može utvrditi tačan broj.

Zaplijenjeno: 1 kom. mitraljez, 15 puškomitraljeza, 1 pištolj, 1000 metaka, 5 bombi i nešto municije strane.

Naši gubici: 1 poginuo i 3 lakše ranjena.

2) Na ostalim sektorima situacija nepromijenjena.

3) Broj obveznika Nedžima u Mostaru iznosi 800 Nijemaca, 26 topova raznih kalibara sa 6 kanona, 12 tenkova i 15 oklopnih automobila.

Četnici i muslimanske milicije broje oko 1 Nijemac i četnica obučeni u ustaške uniforme.

Na sektoru Konjica nalazi se oko 800 muslimanskih milicioneca.

4) Neprijateljska avijacija neaktivna.

5) Nijema bijeg.

6) Stab korpusa - Kolašin.

Načelnik štaba
generalmajor
[illegible]

16 januar 1944 god.

1) Jedinice II brdske i 5 crnogorske divizije u izvršenju svojih borbenih zadataka nalaze Lima radi čišćenja terena od jakih snaga četnika i neprijatelja.

Djelovanje snaga na sektoru Plevlja aktivno obustavljeno na ove naše snage i nije zadržano čišćenje neprijateljskih snagama na Limu.

U cijelo novo situaciji, a u cilju prikupljanja izvanrednih snaga na sektor Plevlja i ofanzivnog djelovanja dosadašnjeg broja i pojačanja naših snaga na Limu, potrebno je izvršiti izvjesnu izmjenu borbenih zadataka pojedinih jedinica:

- Stab XXXIV divizije ukinut ova se III i IV bosanskohercegovačke brigade izvrše sledeći pokreti:

- III bosanskohercegovačka brigada u Plevljima ostaje kao dio Štaba pod komandom ove brigade, izvrši pokret prema Gotovuša - ~~[illegible]~~ (bez borbe) komunikacija Plevlja - Čajniče) - Gradina - Kozijeća i ishodište komunikacije Plevlja - Jabuka radi prelaza na izmaknute snage na sektor Plevlja. U izvršenom zarobljavanju neprijatelja koristiti se puno komunikacije a jedan dio obezbjeđenja i Polje radi veće se na istoj pozicji.

- IV bosanskohercegovačka brigada (bez jednog bataljona) se sadašnji pokret izvrši pokret sjevernim bokom ceste i ishodište na komunikaciji Kaporište - Plevlja sa jedinicom srednjeg stabla na ova komunikaciji.

- Jedan bataljon IV bosanskohercegovačke brigade i bataljon radi izvršiti prelaz na Prozorsko područje ukinuta ostaje nego je jedan dio bataljona II bosanske brigade na izvršenju njihovog zadatka.

Jedinice ne treba izvršiti pokret.

2) Na ostalim sektorima stanje nepromijenjeno.

16 март 1944 год.

1) Јединице II пролетерске и V крајишке дивизије у извршењу овог задатка прелаза Лима воде жестоке борбе са јаким снагама четника и недићеваца.[120]

Њемачке снаге са сектора Пљевља активно дејствују на ове наше снаге у циљу садејства четничко-недићевским снагама на Лиму.

У вези овакве ситуације, а у циљу привезивања њемачких снага на сектору Пљевља и обезбеђења десног бока и позадине наших снага на Лиму и потпомагања истих у њиховом извршењу прелаза преко Лима предузето слиједеће:

— Штабу XXXVII дивизије наређено да са Ш и IV санџачком бригадом изврши следеће покрете:[121]

— IV Санџачка бригада и Пљеваљски одред, који се ставља под команду ове бригаде, извршиће покрет правцем: Готовуша (где пресјећи комуникацију: Пљевља—Чајниче)—Градина—Крњача и избити на комуникацију Пљевља—Јабука вршећи притисак на њемачке снаге на сектору Пљевља. По извршеном задатку у погодном моменту пребацити се преко комуникације а затим преко Матаруга и Потпећа вратити се на полазне положаје.

— III Санџачка бригада (без једног батаљона) са садање просторије извршиће покрет широким борбеним распоредом и избити на комуникацију: Пријепоље—Пљевља са задатком вршења сталног притиска на ову комуникацију.

— Један батаљон III Санџачке бригаде и Бјелопољски одред извршиће притисак на Бродарево упућујући одговарајуће снаге за заштиту десног бока јединица III Санџачке бригаде при извршењу њиховог задатка.

Јединице ће ове покрете извршити одмах.

2) На осталим секторима стање непромењено.

3) Нових података о непријатељу није било.

4) Непријатељска авијација неактивна.

5) Савезнички авиони бацали су у току дана код Берана, Андријевице и Колашина спрему и оружје за наше јединице.

Два енглеска авиона спустила су се на аеродром Беране. Са овим авионом отишло је у Италију 12 наших тешких рањеника, један Американац и досадањи командант диви-

[120] Види том I, књ. 20, док. бр. 150.

[121] Опширније види том III, књ. 7. док. бр. 110.

зије „Гарибалди" генерал Охилио са својим ордонанс официром.

6) Вријеме лијепо.

7) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба генерал-мајор
Рудолф Приморац

17 марта 1944 год.

1) У току 13 и 14 ов. мј. јединице Приморске оперативне групе водиле су борбе са Њемцима и четницима на сектору: с. Кочане и Уздомир (код Никшића).[122]

Непријатељ је у току ових борби имао: 14 погинулих и већи број рањених.

Наши губитци: 2 мртва и 3 лакше рањена.

2) Јединице XXIX херцеговачке дивизије већ неколико дана воде тешке борбе са Њемцима и четничким бандама на просторији: Ластва—Зупци (код Требиња).[123]

За последњих 4 дана борби непријатељ је имао 30 мртвих и преко 20 рањених.

3) На осталим секторима корпуса стање непромењбно.

4) Нових података о непријатељу није било.

5) Непријатељска авијација неактивна.

6) Вријеме лијепо.

7) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба генерал-мајор
Рудолф Приморац

18 март 1944 год.

1) У току 15 и 16 овог мјесеца јединице Приморске оперативне групе водиле су борбе са Њемцима и четницима на сектору Грахово.[124]

Непријатељ је сатјеран у блок, ослобођено је Горње Граховско Поље.

Непријатељ је у овим борбама имао: 15 мртвих и око 20 рањених. Заплијењено: један пушкомитраљез и нешто муниције.

Наши губитци: 2 мртва и 10 рањених.

Види том III. књ. 7, док. бр. 111.

Види том IV, књ. 23. док. бр. 90 и 119.

Види том III, књ. 7, док. бр. 112, и документат (Књига депеша 2. ударног корпуса) у Архиву ВИИ, рег. бр. 6—2, к. 394.

2) У борбама на комуникацији: Никшић—Даниловград јединице Приморске групе разбиле су Њемце и заузеле Богетиће. Непријатељ је натјеран да се повуче у правцу Никшића.[125]

Њемци су имали: 14 мртвих и велик број рањених. Заплијењено нешто оружја и спреме. Уништен један њемачки камион.

Ми смо имали 2 рањена.

3) На осталим секторима стање непромењено.

4) Нових података о непријатељу није било.

5) Непријатељска авијација неактивна.

6) Вријеме лијепо.

7) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба генерал-мајор
Рудолф Приморац

19 март 1944 год.

1) Јединице XXIX херцеговачке дивизије већ неколико дана воде жестоке борбе са дијеловима ,,Вражје дивизије" и четницима на сектору: Попово Поље—Храсно. Непријатељ је V овим борбама имао преко 50 мртвих и више рањених.[126]

Наши губитци: 2 мртва и 4 рањена.

2) У току 16 и 17 ов. мј. јединице Приморске оперативне групе очистиле су четничка упоришта: с. Кујава, с. Фрутак и с. Орја J1ука.[127]

[185] Види том III, књ. 7, док. бр. 113; Архив ВИИ, рег. бр. 6—2, к. 394: *књ.* депеша 2. ударног корпуса.

[,8и] Види том IV, књ. 23, док. бр. 122.

Види док. бр. 28 и 29.

Командант Приморске оперативне групе Радомир Бабић је 20. марта 1944, депешом извијестио Штаб 2. ударног корпуса о тој акцији. Депеша гласи: „Током 16. и 17. о. мј. очистили смо Кујаву, Фрутак, Орју Луку. Непријатељ је имао губитака, а ми три лакше ранена. У исто вријеме вршен је напад на Тараш, који изгледа није успио услед јаког непријатељског отпора. Зетски батаљон из Комана и Загарача требао је упасти у Косови Луг и демонстрирати [напад] на Д. Град. Немамо извјештаја, али тамо се није чула борба па ппетпостављамо да није ни покушавао. Овај батаљон је доста колебљив па би га требало поебацити и ангажовати у борби негде даље. На простору Комани—Загарач—Љеш. нахија требало би да дејствује једна група од најмање три батаљона, која би систематски разбијала и уништавала четничке банде. Ово би омогућило и даљу мобилизаци.1у на терену Ловћенског одреда. Ми за то немамо могућности". (Види Архив ВИИ, рег. бр. 6—2, к. 394: књ. депеша 2. ударног корпуса).

Непријатељ је имао око 20 мртвих и 15 рањених.

Наши губитци: 2 мртва и 3 рањена.

3) Са осталих сектора корпуса није било извјештаја.

4) Према добивеним извјештајима њемачки гарнизони у Санџаку су појачани. У Пљевљу сада има: 1800, у Пријепољу 2200, у Сјеници 3500 њемачких војника.

Ова њемачка појачања долазе из Сјеверне Албаније преко Пећи и Новог Пазара.

5) Непријатељска авијација неактивна.

6) Вријеме лијепо.

7) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба генерал-мајор
Рудолф При.морац

20 март 1944 год.

1) На сектору Требиња јединице XXIX дивизије и даље воде жестоке борбе са дијеловима „Вражје дивизије". Разбијена је једна колона од 600 Њемаца и око 500 четника.[128]

У току ових борби непријатељ је имао теже губитке: био присиљен да се повуче у Требиње. Приликом повлачења Њемци су запалили неколико села.

Ми смо имали неколико рањених.

2) На сектору Прибоја јединице II пролетерске дивизије разбиле су 10 ов. мј. дјелове недићевског V пука и заузеле Прибој. Услијед јаче њемачке интервенције са правца Пријепоља наше су јединице напустиле град.[123]

У овим борбама непријатељ је имао осјетне губитке. Заплијењено: 5 пушкомитраљеза и већа количина муниције.

Наши губитци: 2 мртва и 3 рањена.

3) Са осталих сектора корпуса није било извјештаја.

4) Нових података о непријатељу није било.

5) Непријатељска авијација неактивна.

6) Вријеме лијепо.

7) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба генерал-мајор
Рудолф Приморац

21 март 1944 године

1) По напуштању Прибоја јединице II пролетерске дивизије водиле су пуних 7 дана врло тешке борбе са Њемцима, недићевцима и четницима Ђуришића. У овим борбама

[128] Види том IV, књ. 23, док. бр. 112 и 122.
"* и [1M] Види том I, књ. 20, док. бр. 150.

учествовао је комплетан пук њемачке дивизије „Бранденбург"[130]

Непријатељ је у овим борбама имао: 128 мртвих, 200 рањених и 15 заробљених.

Наши губитци: 31 мртвих и 52 рањених.

2) Са осталих сектора корпуса није било извјештаја.

3) Нових података о непријатељу није било.

4) Њемачки извиђачки авиони летјели су у току дана над просторијом: Подгорица — Колашин — Беране — Бијело Поље — Пријепоље — Пљевља — Чајниче — Фоча.

5) Вријеме: пада снијег.

6) Штаб корпуса у Колашину

Начелник штаба генерал-мајор
Рудолф Приморац

22 март 1944 год.

1) У току 19 и 20 овог мјесеца јединице II далматинске ударне бригаде водиле су борбе са четничким бандама на просторији Драгаљ Поље.[131]

Непријатељу су нанешени губитци.

2) 14 марта Прибиловачка партизанска чета Јужнохерцеговачког одреда напала је једну њемачку **моторизоЕану** колону код Чапљине. Непријатељу су у току борбе нанијети осјетни губитци.[132]

Јединице Јужнохерцеговачког партизанског одреда уништиле су један жељезнички воз у Поповом Пољу.

Убијено: 72 Њемца и 5 њемачких официра. Заплијењено: 3 шарца, 3 машинске пушке, већи број пушака и доста друге ратне спреме.

3) Јединице III Санџачке бригаде напале су 21 ов. мј. једну њемачко-четничку колону на комуникацији Пљевља — Прггепоље. Њемци су имали: 28 мртвих и око 40 рањених.[133]

Четници су имали: 20 мртвих и око 20 рањених.

Заплијењено: 24 пушке, 3 пиштоља, 1 двоглед, нешто муниције и остале спреме.

Наши губитци: 2 мртва и 9 лакше рањена.

4) Јединице II пролетерске дивизије и даље воде жестоке борбе са Њемцима, недићевцима и четницима на сектору: Рудо — Бијело Брдо — Јабланица.[134]

[1,1] Види том III, књ. 7, док. бр. 324.
[13]- Види том IV, књ. 23, док. бр. 139, напомену 4.
[18J] Види том I, књ, 16. док. бр. 139 и 141.
[1,4] Види том I, књ. 20, док. бр. 150.

5) Нових података о непријатељу није било.
6) Вријеме лијепо.
7) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба генерал-мајор
Рудолф Приморац

23 март 1944 год.

*135

2) Са осталих сектора у току дана није било извјештаја.

3) Новијих података о непријатељу није било.

4) Непријатељски извиђачки авиони летели су у току дана над просторијом: Подгорица — Колашин — Пљевља — Чајниче — Фоча.

5) Вријеме лијепо.

6) Штаб корпуса у Колашину.

1 *) Јединице IV санџачке бригаде разбиле су 21 марта ов. г. Пљеваљску четничку бригаду под командом Милутина Јеловца. Четници су имали 20 мртвих и више рањених.[136]

Наши губитци: 1 мртав и 9 рањених.

Начелник штаба
генерал-мајор
Рудолф Приморац

24 март 1944 г.

*137

2) Према расположивим подацима Њемачка команда у Црној Гори ставила је у задатак четницима да уз припомоћ Њемаца морају по сваку цијену овладати комуникацијом Никшић — Данилов Град.[138]

За овај задатак Њемци и четници врше припреме већ неколико дана.

У вези овакве ситуације наређено штабу III дивизије да пребаци два батаљона VII бригаде на комуникацију Никшић — Данилов Град са задатком да уз садејство једног батаљона VI црногорске бригаде очисти ову комуникацију и

[136] У оригиналу је реченица под тим бројем прецртана. Текст под истом тачком написан је послије тачке 6.

[137] Види том I. кнз. 10, док. бр. 141.

[138] Текст под тим бројем написан је послије тачке 6.

[138]* Види Архив ВИИ, рег. бр. 6—2, к. 394: књ. депеша 2. ударног корпуса.

онемогући свако овлађивање Њемаца и четника овом просторијом.[139]

3) Са осталих сектора корпуса није било извјештаја.

4) Непријатељска авијација неактивна.

5) Вријеме лијепо.

6) Штаб корпуса у Колашину.

1) * Јединице III Санџачке бригаде водиле су у току цјелог дана 22 марта ов. г. борбе са Њемцима и четницима на просторији: Обарде — Јабука — Камена Гора.[140] У току ове борбе непријатељ је имао 47 мртвих и рањених (27 Њемаца и 20 четника). Заплијењено: 1 митраљез, 1 машинска пушка, 2 пиштоља, 1 доглед и нешто друге спреме.

Наши губитци: 4 мртва и 5 рањених.

Начелник штаба
генерал-мајор
Рудолф Приморац

25 марта 1944 год.

1) XII бригада XXIX херцеговачке дивизије водила је у току мјесеца марта 15 борби са непријатељским снагама које су вршиле испаде из Требиња и задала им осјетне губитке.[141]

22 марта ова је бригада у борбама код Зупца убила 40 Њемаца и четника.

Укупни губитци XII бригаде: 11 мртвих и 16 рањених.

2) *[142]

3) Са осталих сектора није било извештаја.

4) Нових података о непријатељу није било.

5) Непријатељска авијација неактивна.

6) Вријеме лијепо.

7) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
генерал-мајор
Рудолф Приморац

2)* Непријатељски гарнизони у Кремни, Ужицу, Чајетини, Пожеги и Ивањици ојачани су Бугарима и недићевским трупама. Немци и недићевци из Прибоја овладали су

Види Архив ВИИ, рег. бр. 26—1/4, к. 754: Операцијски дневник 3. ударне дивизије.

[140] Види том I, књ. 16, док. бр. 139 и 141.

[1,1] и [147] Види том IV, књ. 23, док. бр. 119, 137 и 189.

[142] Текст под том тачком написан је послије потписа начелника штаба.

Бијелим Брдом и потискују заштитнице II и V дивизије, које се по прелазу Лима налазе на просторији: Д. и Г. Јабланица.[1"13]

Да би се олакшала ситуација ових дивизија, са оп. бр. 242 од 23 марта наређено штабу XXXVII дивизије[144] да са расположивим снагама врши што јачи и непрекидан притисак на сектору Пљевља — Пријепоље — Прибој, ангажујући одговарајуће снаге за вршење што јачег и сталног притиска у правцу Прибоја.

3) Предња страна.[145]

26 март 1944 године

1) У току дана није било извјештаја са сектора јединица овог корпуса.

2) Нових података о непријању није било.

3) Непријатељска авијација неактивна.

4) Вријеме: јак вјетар са снијегом.

5) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
генерал-мајор
Рудолф Приморац

27 март 1944 год.

1) Јединице наше II пролетерске дивизије и V крајишке дивизије разбиле су на свом правцу кретања два четничка корпуса јачине 1100 људи. У саставу ових четничких корпуса налазе се: ариљска, пожешка, драгачевска, моравска и студеничка бригада.

2) У току борби вођених 25, 26 и 27 ов. мј. непријатељу су задати осјетни губитци.

Јединице IV пролетерске бригаде у борбама са јачим бугарским снагама убиле су јужно од Ивањице 40 Бугара и заплијениле 2 пушкомитраљеза и друге ратне спреме.[148]

2) XII бригада XXIX херцеговачке дивизије водила је у току мјесеца марта 15 борби са Њемцима, усташама и четницима који су вршили испаде из Требиња.[147]

У овим борбама непријатељу су задати тешки губитци.

22 марта ова је бригада у борбама код Зупца убила 40 Њемаца и четника.

[J"] Види том I, књ. 20, док. бр. 150.

Види том I, књ. 16, док. бр. 137.

[145] У оригиналу поново, омашко.м, написано.

[140] О дејствима 2. пролетерске и 5. крајишке дивизије опширније види том I, књ. 7, док. бр. 49, 50. 51, 52, 53, 54 и 55, и књ. 20, док. бр. 150.

3) Са осталих сектора корггуса није било извјештаја.
4) Нових података о непријатељу није било.
5) Вријеме: јак вјетар са снијегом.
6) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
генерал-мајор
Рудолф Приморац

28 март 1944 године

1) У току дана није било извјештаја са сектора јединица овог корпуса.

2) У вези са нашим претстојећим операцијама у Зетској равници наређено Приморској оперативној групи да своје снаге оријентише по слиједећем:[148]

— VI црногорска бригада на комуникацији: Цетиње — Подгорица са задатком чишћења Љешанске нахије и дејства према Доњем Цекину. Под команду те бригаде стављамо Ловћенски одред.

— II далматинску бригаду на комуникацији: Никшић — Данилов Град са задатком држања те комуникације и спречавања повезивања непријатељских снага из Данилов Града и Никшића. Под команду ове бригаде стављамо Никшићки одред.

3) Нових података о непријатељу није било.

4) Непријатељски извиђачки авиони летјели су над Беранама и Андријевицом.

5) Вријеме: јак вјетар са снијегом.

6) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
генерал-мајор
Рудолф **Приморац**

29 марта 1944 године

1) Јединице VII[149] црногорске ударне бригаде и Зетског одреда водиле су у току дана жестоке борбе са Њемцима и четницима, који у јачини од око 1500 људи покушавају да се из Данилов Града пробију ка Никшићу.

Наше јединице одбиле су ове непријатељске покушаје пробијања ка Никшићу уз осјетне губитке за непријатеља. Детаљнији извјештаји недостају.[150]

[14'] Види том III, књ. 7, док. бр. 119 и 122; Архив ВИИ, рег. бр. 6—2, к. 394: књ. депеша 2. ударног корпуса.
[""] Односи се на 6. црногорску НОУ бригаду.
[150] Види том III, књ. 7, док. бр. 127.

2) XI бригада XXIX херцеговачке дивизије већ 6 дана води борбе са једном колоном „Вразкје дивизије" која у јачини од 600 војника, 12 топова и неколико тенкова настоји да се од Стоца пробије за ЈБубиње. Сви непријатељски напади одбијени су. Њемци су имали 27 мртвих и велик број рањених.[151]

Заплијењено: 1 митраљез, 4 машинске пушке, 1 радио--станица и много друге спреме.

3) Са осталих сектора корпуса у току дана није било извјештаја.

4) Један њемачки ловац бацао је летке са потписом Павла Ђуришића у којима позива народ Црне Горе и Санџака у борбу против партизана.

5) Два италијанска авиона спустила су се на аеродром у Беранама и донијела нешто спреме и оружја за италијанску јединицу дивизије „Гарибалди".

Истог дана сви су авиони одлетјели назад у Италију укрцавши 10 наших и 9 талијанских рањеника, као и 13 чланова бивше енглеске мисије[152] код Драже Михаиловића која се, сходно решењу енглеске владе, враћа назад у Енглеску.

6) Вријеме лијепо.

7) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
генеоал-мајор
Рудолф Приморац

30 марта 1944 годинс

1) Наше јединице продужују борбу са Њемцима и четницима на комуникацији Никшић — Даниловград.[153]

29 марта Њемци су из Скадра пребацили на 20 камиона нешто војске и материјала у Подгорицу свакако у циљу појачања својих колона које покушавају да се пробију према Никшићу.[154]

Према добијеним подацима у Никшићком гарнизону влада глад. Њемачки гарнизон и четници кувају свега два пута на недељу а дневна количина хљеба смањена је на четвртину.[155]

[151] Опширније о дејствима. 11. херцеговачке НОУ бригаде види том IV, књ. 23, док. бр. 161.

[153] Види том III, књ. 7, док. бр. 107, напомену 2.

[153] Види том III, књ. 7, док. бр. 129.

[164] Види Операцијски дневник 3. ударне дивизије за 29. март 1944 (Архив ВИИ, рег. бр. 26—1/4, к. 754).

Опширније о томе види Архив ВИИ, рег. бр. 6—2, к. 394: књ. депеша 2. ударног корпуса.

2) Са осталих сектора корпуса није било извјештаја.
3) Нових података о непријатељу није било.
4) Непријатељска авијација неактивна.
5) Вријеме лијепо.
6) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
генеоал-мајор
Рудолф Приморац

31 .шрта 1944 године

1) Штаб III Ударне дивизије извјештава да је непријатељ послије жестоких борби са јединицама VII црногорске бригаде успјео да овлада Вражегрмском и једним дијелом Павковићке општине у Бјелопавлићима.[150]

У току јучерашњег дана отишло је из Подгорице у Даниловград око 16 теретних аутомобила.

2) Приморска оперативна група извјештава да је непријатељ са јачим снагама извршио напад на VI црногорску бригаду и одбацио је са комуникације Никшић — Даниловград и овладао истом. Јачина непријатеља на комуникацији: један њемачки пук и око 1500 четника.[157]

3) Наше јединице разбиле су у Љешанској Нахији (ком. Подг. — Цетиње) њемачко-четничке снаге јачине око 1000 људи.[158]

У овим борбама непријатељ је имао: 26 мртвих и око 30 рањених. Заробљено 102 четника.

Наши губитци: један мртав и 2 рањена.

4) Јединице XXXVII дивизије разбиле су четнике и муслимане на сектор Бродарево. Непријатељ је имао 37 мртвих и рањених.[159]

5) Нових података о непријатељу није било.

6) Непријатељска авијација неактивна.

7) Вријеме: снијег са кишом.

8) Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
генерал-мајор
Рудолф Приморац

[м] Види Операцијски дневник 3. ударне дивизије за 31. март 1944 (Архив ВИИ, рег. бр. 26—1/4, к. 754).
[B7] Види том III, књ. 7, док. бр. 132.
[!,в] Види том III, књ. 7, док. бр. 123 и 133.
[6] Види том I, књ. 16, док. бр. 141.

1 априла 1944 год.

1. — XII бригада XXIX Херцеговачке дивизије водила је 29 марта жестоке борбе са једном немачко-четничком колоном, јачине преко 1000 људи, на сектору Зупци. Борба је трајала читав дан и наше су јединице пред мрак разбиле непријатеља и натјерале га да у паничном бјегству отступи у Требиње.[100]

Непријатељ је имао 5 камиона мртвих и рањеника које је одвукао собом у Требиње.

Заплијењено: 1 шарац, 1 машинска пушка и нешто остале спреме.

У овим борбама нарочито се истакао III батаљон ове бригаде.

Наши губици: 5 мртвих и 8 рањених.

2. — У времену од 28—31 марта јединице XI бригаде Херцеговачке дивизије водиле су жестоке борбе са њемачко-четничким снагама, јачине 600 људи, 12 топова и око 12 тенкова. Ове непријатељске снаге покушавале су да се пробију из Стоца ка Љубињу.

Послије тродневне борбе неприЈатељ је натјеран да се повуче у Столац.[101]

Непријатељски губици: око 60 погинулих и око 75 рањених.

Наши губици: 1 мртав и 4 рањена.

3. — Јединице X бригаде Херцеговачке[162] дивизије одбиле су у току мјесеца марта неколико четничкихх испада из Билеће.[103]

Четници су овом приликом имали 6 мртвих и више рањених.

Наши губици: 2 мртва.

4. — У вези са ситуацијом на комуникацији Никшић — Даниловград, Штабу III дивизије наређено[101] да два батаљона VII Црногорске бригаде и Зетски одред групише на просторији Острог — Кунак и да ова група са те просторије изврши напад 4 ов. мј. општим правцем: Богетићи — Стубица, садејствујући јединицама Приморске оперативне групе, које ће истог дана вршити општи напад на непријатеља на простору: Богетићи — Заграда (западно од комуникације Никшић — Даниловград).

У том смислу издато наређење штабу Приморске оперативне групе.

1.0 101^ 1"» и 10» види том ^ књ. 24, ДОК. бр. 25.

[104] Види Операцијски дневник 3. ударне дивизије за 1. април 1944 (Архив ВИИ, рег. бр. 26—1/4, к. 754).

5. — Са осталих сектора овог корпуса није било извјештаја.

6. — Нових података о непријатељу није било.

7. — Непријатељски извиђачки авиони надлијетали су у току дана просторију Беране — Андријевица.

8. — Вријеме — јак вјетар са снијегом.

9. — Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
М. П. генерал-мајор
Рудолф Приморац

2. априла 1944 год.

1. — Штаб III дивизије извјештава да су Њемци и четници послије дуже борбе овладали линијом: Казновица — Церовице. Пред собом пале сељачке куће и врше пљачку сељачке имовине.[103]

Наши дијелови 4. батаљ. V Црног. бригаде повукли су се на линију: Рогами — Вуковићи — Дрезга.

У овим биткама наши су имали 4 рањена. Непријатељски губици непознати.

2. — Са осталих сектора овог Корпуса није било извјештаја.

3. — Према примљеним извјештајима Њемци су појачали посаде на комуникацији Пријепоље — Пљевља.

4. — Непријатељска авијација неактивна.

5. — Вријеме — вјетар са снијегом.

6. — Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
М. П. генерал-мајор
Рудолф Приморац

3. априла 1944 год.

1. — 4. батаљон V Црногорске бригаде водио је у току овог дана на Казновици (с.з. од Требјеша[186]) жестоке борбе са Нијемцима, четницима и италијанским фашистима. Јачина ових непријатељских снага била је око 400 Нијемаца и око 500 четника и италијанских фашиста.[107]

Непријатељ је ове снаге ангажовао према нашем батаљону који је бранио Казновицу и послије жестоке борбе

[105] Види том III, књ. 7. док. бр. 149 и 221, и Операцијски дневник 3. ударне дивизије (Архив ВИИ, рег. бр. 26—1/4, к. 754).

[100] Односи се на Тријебач.

[107] Види том III, књ. 7, док. бр. 142.

успјео је пред мрак да овлада Казновицом, претрпјевши тешке губитке: око 70 мртвих и велики број рањених.

Заплијењено: 1 пољски телефон, 2 сандука бомби за бацач и нешто муниције.

Наши губици: 2 мртва и 14 лакше рањених.

2. — Наше јединице воде непрекидне борбе са њемачко--четничким снагама на комуникацији: Никшић — Даниловград.'[108]

3. — Нових података о непријатељу није било.

4. — Непријатељска авијација неактивна.

5. — Савезнички авиони бацали су код Берана оружје и материјал за наше јединице.

6. — Вријеме — лијепо.

7. — Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
М. П. генерал-мајор
Рудолф Приморац

4 априла 1944 год.

1. — Послије вишедневних тешких борби, са надмоћним немачко-четничким снагама (око 1200 Нијемаца[10,J] и 800 четника) на комуникацији Никшић — Даниловград, наше су јединице у току 3 априла т.г. потпуно овладале комуникацијом Никшић — Даниловград,[170] задавши непријатељу слиједеће губитке: погинулих: 31 њемачки војник, од којих I официр, рањено 70 Њемаца и четника, уништен 1 камион и заплијењена извјесна количина муниције и много друге спреме.

Наши губици: 9 мртвих и 15 рањених (међу погинулим командант[171] и замјеник команданта[172] 3. батаљона II Далматинске бригаде).

2. — У борбама на Ибру јединице V крајишке и наше II прол. дивизије нанијеле су непријатељу слиједеће губитке: погинулих 37; заробљено 160 четника, Бугара и Немаца.[173]

Заплијењено: 3 тешка митраљеза, 6 лаких митраљеза, 1 тешки и 3 лака бацача.

[108] Види том III, књ. 7, док. бр. 324; Операцијски дневник 6. црногорске НОУ бригаде (Архив ВИИ, рег. бр. 24—2/1, к. 398).

Односи се на дијелове 363. пјешадијског пука њемачке 181. дивизије (види Архив ВИИ, рег. бр. 30—4а и 31—4а, к. 73 А).

[170] Види том III. књ. 7, док. бр. 149.

[171] Јово Четник

[172] Редакција није могла сазнати о коме се ради.

О дејствима 2. пролетерске и 5. крајишке дивизије види том I, књ. 7, док. бр. 73, 74, 75, 76, 77 и 78.

Наши губици: 30 мртвих и 64 рањених.

3. — 3 априла јединице Херцеговачке дивизије разбиле су четничке банде код с. Кочела.[174]

У овој борби убијено 8 а рањено 10 четника.

Наши губици: 1 мртав и 2 рањена.

4. — 26 и 29 марта X бригада XXIX дивизије разбила четнике и Њемце код Билеће, а XI бригада код Орашца.[175]

У овим борбама убијен 21, а заробљено 8 Њемаца.

Наши губици: 3 мртва и 1 рањен.

5. — На осталим секторима стање непромијењено.

6. — Нових података о непријатељу није било.

7. — Непријатељска авијација неактивна.

8. — Вријеме: лијепо.

9. — Штаб корпуса у Колашину.

М. П.

Начелник штаба генерал-мајор
Рудолф Приморац

5 *априла 1944 год.*

1 — IV Санџачка бригада у борбама са четницима у времену од 30 марта до 4 априла разбила је на сектору: Бабине — Прибој Приботску четничку бригаду и убила 49 а ранила око 33 четника.[170]

Заплијењено: 3 пушкомитраљеза, 25 пушака и 1 пиштољ.

Наши губици: 15 лакше рањених.

2. — Са осталих сектора корпуса није било извјештаја.

3. — Нових података о непријатељу није било.

4. — Непријатељска авијација — неактивна.

5. — Вријеме — лијепо.

6. — Штаб корпуса у Колашину

М. П.

Начелник штаба
генерал-мајор
Рудолф Приморац

6 априла 1944 год.

1. — Јединице XI херцеговачке бригаде 29 марта о.г. на препад заузеле Трстено, на мору.[177]

[174] Види том IV, књ. 24, док. бр. 38.
[175] Види том IV. књ. 24, док. бр. 25.
[17,1] Види том I, књ. 16, док. бр. 144.
[177] Редакција није пронашла документ у коме би се опширније говорило о тој акцији.

Убијено: 3 непријатељска војника, уништен један камион.

2. — Од Грахова и Ластве, непријатељске снаге јачине око 1000 Њемаца и 1.800 четника отпочеле офанзиву на јединице XXIX Херцеговачке дивизије. Воде се жестоке борбе.[178]

3. — Са осталих сектора корпуса није било извјештаја.

4. — Нових података о непријатељу није било.

5. — Непријатељска авијација неактивна.

6. — Савезнички авиони бацили су на Радовче Поље материјал за наше јединице.

7. — Вријеме лијепо.

8. — Штаб корпуса у Колашину. Командант корпуса отишао са Штабом III дивизије у Пипере, ради обједињавања претстојећих операција Приморске оперативне групе и јединица III дивизије на комуникацији: Подгорица — Никшић.

Начелник штаба
генерал-мајор
Рудолф Приморац

М. П.

7 априла 1944 год.

1. — У току 6 и 7 априла IV Санџачка бригада водила је борбе са Њемцима и четницима, који су из Пљеваља покушали извршити испад у правцу Оџака.[179]

Непријатељ је одбијен уз губитке од 7 мртвих и неколико рањених.

Наши губици: 1 рањен.

2. — Један батаљон VIII Црногорске бригаде водио је у току 6 ов. мј. борбе са муслиманском милицијом у околини Бијелог Поља.[180]

Непријатељ је имао 8 мртвих и рањених.

Наши губици: 2 рањена.

3. — Јединице XXIX дивизије настављају жестоке борбе са Њемцима и четницима на просторији: Грахово — Ластва — Трубјела.[181]

4. — Са осталих сектора није било извјештаја.

5. — Нових података о непријатељу није било.

6. — Непријатељска авијација неактивна.

[1,8] Опширније о томе види том IV, књ. 24, до. бр. 44.

[IT*] Види том III, књ. 7, док. бр. 148; Архив Историјског института у Титограду, рег. бр. IV, 2 б—226: Операцијски дневник Штаба 4. санџачке бригаде.

[1в0] Види том I, књ. 16, док. бр. 145.

[1,1] и [183] Види том IV, књ. 24, док. бр. 44.

7. — Савезнички авиони бацали су у току ноћи код Радовча, Берана и Колашина материјал за наше јединице. На Радовче Поље спустили су се падобранима један Енглез и један Американац.

8. — Савезнички авиони бомбардовали су Никшић.

9. — Вријеме лијепо.

10. — Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
М. П. генерал-мајор
Рудолф Приморац

8 априла 1944 год.

1. — XI бригада XXIX херцеговачке дивизије водила је у току 6 и 7 априла жестоке борбе са Нијемцима који по пети пут, уз обилно садејство артиљерије и тенкова, покушавају да се из Стоца пробију у Љубиње. Сви непријатељски напади одбијени су.[182]

Нијемци су имали 55 мртвих, међу којима и командант нападне колоне, и велик број рањених. Уништена 2 тенка.

Наши губици: 3 мртва и 3 рањена.

2. — Око 1000 Нијемаца и 1800 четника отпочели су офанзиву из Грахова и Ластве. XII херцеговачка бригада води са њима жестоке борбе на просторији Грахово — Осјеченица. Детаљнијих података о овим борбама још нема.[183]

3. — Садашњи распоред јединица XXIX херцеговачке дивизије је слиједећи:[184]

— XII бригада и један батаљон X бригаде на просторији Велимље са задатком дејства на комуникацији: Билећа — Вилуси — Трубјела.

— X бригада на просторији: Гацко — Плана и Билећа — Плана са задатком дејства према Требињу а по потреби: према Невесињу.[185]

— XI бригада на просторији Љубиње са задатком дејства према Стоцу, са повременим дејствима према Требињу и даље према мору.

— Херцеговачки одреди: нападају на саобраћајне везе непријатеља у позадини на просторији: Дубровник, Мостар и Улог.

4. — Са осталих сектора Корпуса није било извјештаја.

5. — Нових података о непријатељу није било.

6. — Непријатељска авијација неактивна.

[182] Види том IV, књ. 24, док. бр. 54.
Види том IV, књ. 24, док. бр. 37.
Види том IV, књ. 24. док. бр. 43.

7. — Према још непровјереним извјепггајима савезнички авиони поновили су овог дана напад на Никшић са 14 тешких бомбардера. О резултатима нема још података.[18]®

8. — Вријеме лијепо.

9. — Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
генерал-мајор
Рудолф Приморац

М. П.

9 *априла 1944 год.*

1. — Херцеговачке јединице одбиле су непријатељске нападе из Ластве и приморале их да се повуку. Непријатељска колона из Грахова успјела је да се 8 ов. мј. пробије у Осјеченицу и да ујутро 9 ов. мј. овлада линијом: Ријечани — Тупан — Дрпе.[187]

2. — У току 10 и 11 ов. мј. приступиће јединице Приморске оператине групе са дијеловима јединица III ударне дивизије ликвидацији непријатељских упоришта на комуникацИји: Никшић — Подгорица.

У вези овога наређујемо:

а) Штабу III дивизије: 10 ов. мј. у 21 час јединице ове дивизије нападаће: Казновицу, Спуж и Тараш.[188]

б) Приморској оперативној групи: у исто вријеме са два батаљона напасти Веље Брдо, заузети га, порушити комуникацију, затворити правац од Подгорице у циљу обезбјеђења операција код Данилова Града.[189]

Са четири батаљона напасти Данилов Град, уништити посаду и заузети град. По заузимању Данилов Града, појачати правац према Подгорици.

Правац према Никшићу за вријеме операције на Данилов Град затворити са два батаљона.

Артиљерија ће завршити припрему у 20 часова и 30 минута.

3. — У вези са ситуацијом на сектору: Грахово — Остеченица и избијањем њемачких снага на просторију: Ријечани — Тупан — Дрпе, наређено XXIX дивизији'[190] да са XII бригадом и једним батаљоном X бригаде пресјече комуникацију Вилусе — Никшић и обезбједи извођење операција у Бјелопавлићима.

[180] Види том III, књ. 7, док. бр. 156.
[11,7] Види том III, књ. 7. док. бр. 160.
[188] Види том III, кнз. 7, док. бр. 149.
[,8>] Види том III, књ. 7, док. бр. 154 и 157.
[1,0] Види том IV. књ. 24, док. бр. 51.

4. — Нових података о непријатељу није било.
5. — Непријатељска авијација неактивна.
6. — Вријеме: пада киша .
7. — Штаб корпуса у Колашину.

Начелник штаба
М. П. генерал-мајор
Рудолф Приморац

10 априла 1944 год.

1. — На сектору Грахово — Вилусе Нијемци су успјели да се 9 ов. мј. пробију у Вилусе и одмах затим продужили су напад на Велимље, али су их јединице XII херцеговачке бригаде одбиле уз губитке за Нијемце.[191]

Нијемци су имали 90 мртвих.

Наши губици: 10 мртвих и 6 рањених.

Један батаљон X херцеговачке бригаде разбио је четничке банде на друму: Билећа — Требиње и убио 11 четника.[1 00]

2. — У току 8 и 9 ов. мј. VI Црногорска бригада вршила је нападе на немачка упоришта на комуникаци.ји: Цетиње — Подгорица и потпуно овладала комуникацијом Ријека Црнојевића — Цетиње.[193] Њемци[194] су интервенисали из Цетиња, али су одбијени.

Непријатељу су задати слиједећи губици: 36 погинулих, међу којима 4 официра и велик број рањених.

Заплијењено: 3 тешка бацача, 4 пушкомитраљеза, 8000 метака за пушку, неколико пиштоља, 4 машинске пушке, 5 догледа и велика количина војничке спреме.

Наши губици: 4 мртва и 12 рањених.

3. — Јединице XXXVII дивизије опколине су код Љуће (ј.з. од Пљеваља) дијелове Пљеваљске четничке бригаде и том приликом убиле 60 а раниле 40 четника.[195]

Заплијењено је нешто материјала.

4. — Према прикупљеним, још непотпуним извјештајима савезнички авиони приликом бомбардовања Никшићског гарнизона 7 ов. мј. причинили су велику штету Нијемцима и четницима. Бацане су бомбе од 2.000 кгр. Срушено је и запаљено више зграда, међу којима: Гимназија, силос, војничке касарне, њемачка војна болница и многе друге приватне

[1,1] **и Види том IV, кк>. 24, док. бр. 57.**
[1.3] **Види том III, књ. 7, док. бр. 155.**
[1.4] **Односи се на дијелове 2. батаљона 363. пука 181. дивизије** (ЕИДИ **Архив ВИИ, рег. бр.** 47 4, **к.** 73).
[1.5] **Види том I, књ. 16, док. бр. 165.**

зграде. Погинуо је велик број Њемаца и четника, а има мртвих и рањених и међу цивилним становништвом.

5. — Нових података о непријатељу није било.

6. — Непријатељска авијација неактивна.

7. — Вријеме кишовито.

8. — Штаб корпуса у Колашину.

М. П. Нач. штаба генерал-мајор,
Рудолф Приморац

11 априла 1944 год.

1. — Непријатељ је јачим снагама испољио дејство у области Веље Брдо, на јединице Приморске групе. Наши су се морали повући.[19]®

Наши губици: 3 мртва и 20 рањених.

2. — 7 априла Њемци ноћу продрли на Вилусе, а 8 априла нападали на Велимље, али одбијени од јединица 29 дивизије. Непријатељ је претрпио велике губитке, и то: 90 мртвих.

Наши губици: 10 мртвих и 6. рањених.

Један батаљон X бригаде разбио четничке банде на путу Билећа — Требиње и убио 11 четника.

3. — Јединице XXXVII дивизије југозападно од Пљеваља опколиле дијелове Пљеваљске четничке бригаде и том приликом убиле: 60 четника а раниле велики број. Заплијењено нешто материјала.

4. — У току 8 и 9 априла VI Црногорска бригада напала упориште на комуникацији Цетиње — Подгорица и овладала комуникацијом Ријека Црнојевића — Цетиње. Њемци из Цетиња интервенисали, али одбијени.

Губици непријатеља: 36 погинулих, од којих 4 официра, и велик број рањених.

Заплијењено: 3 тешка бацача, 4 пушкомитраљеза, 8000 метака, неколико пиштоља, 4 машинке, 5 догледа и војничке спреме.

Наши губици: 4 мртва и 12 рањених.

5. — Савезничка авијација бомбардовала 7 и 8 априла Никшић и непријатељу нанијети велики губици. Срушене су и оштећене све зграде које је непријатељ користио. Становништво је такође имало губитака.

6. — Припремљен је напад на Данилов Град и то са јединицама Приморске групе и дијеловима III дивизије, нападајући правцем Спуж —Ћурилац.[197]

"" Види док. бр. 39.
Види том III. књ. 7, док. бр. 153.

Четничке банде су упорне у току цијелог дана и VI бригада је била ангажована само на њих. Приморска група захтијева да јединице III дивизије пређу Зету и Сушицу и у леђа ударе на четнике.

Услијед неповезаности и неједновремености у нападу Приморска група се морала повући.

7. — I бригада италијанске дивизије „Гарибалди" стављена је под команду XXXVII дивизије.

8. — Непријатељска авијација неактивна.

9. — Вријеме лијепо, али хладно.

10. — Штаб корпуса у Колашину.

Помоћник начелника
М. П. пуковник,
Бран. Обрадовић

12 априла 1944 год.

1. — XXIX херцеговачка дивизија: Ради олакшања притиска на Љубиње, ликвидирана постаја у Прибиловце[198] и разбијена њемачка појачања од Деменовци.[199]

Убијено: 80, а много више рањено.

Заробљено: 4 Њемца и 1 немачки поручник и 45 четника.

Заплијењено: 4 пушкомитраљеза, 3 бацача, 63 пушке, 1,043.000 метака. Уништен 1 камион.

Наши губици: два мртва.

2. — Настављају се жестоке борбе на сектору Грахово — Осјеченица.

3. — Јак притисак око Вељег Брда на јединице Приморске групе.

VI бригада се морала повући на просторију: Комани — Бандићи — Загарач. У борбама на Вељем Брду нанијела је непријатељу: 25 мртвих Њемаца и 4 четника.

Далматинска бригада је на комуникацији: Данилов Град — Никшић.

Тако, напад на Данилов Град није успио због неједновременості напада и због отсуства везе за све вријеме борбе. Закаснила је VI бригада, а услов изненађења непријатеља није постигнут. А поред тога наше снаге су биле релативно недовољне у односу на број четника на просторији Данилов Град — Спуж, а који су врло дрски и упорни.[200]

Опширније о томе види том IV, књ. 24, док. бр. 54.

Нису нађени на карти 1 :100.000.

Опширније о нападу на Даниловград види том III, књ. 7, док. бр. 157.

4. — Јединице XXVII дивизије су напустиле Фочу, коју су одмах узели четници.[201]

5. — Јединице XXXVII дивизије су напале 9/10 априла четничку групу јачине 800 људи. Разбиле су их и непријатељ је имао око 60 мртвих, а заробљена је комора са коњоводцима.[202]

По свему изгледа да непријатељ на сектору Санџака врши јаче концентрације четника и милиције.

6. — Непријатељска авијација неактивна.

7. — Вријеме ведро, али хладно.

8. Штаб корпуса у Колашину.

Помоћник начелника
М. П. пуковник
Бран. Обрадовић

13 априла 1944 год.

1. — Подаци о нападу на Данилов Град и комуникацију од стране јединица III дивизије.[203]

а) Напад је отпочео 10 априла од 21 час.

б) V Црногорска и један батаљон дивизије „Гарибалди" нападао је на Казновицу, Церовице и околне објекте. Овладано је тачком Калачац.[204]

Убијено: 2 Њемца.

Заробљено: 13 италијанских фашиста.

Заплијењено: 1 лаки бацач и 1 тешки бацач са 260 граната за оба бацача, 1 машинка, 1 пиштољ и нешто ратне спреме. «

в) Два батаљона VII бригаде извели су напад на Спуок: и успјели су борци да продру у град на лијевој обали ријеке Зете.

г) Два батаљона VII бригаде нападали су на Ждребаоник, Горицу и Тараш, уз садејство једног зетског батаљона.

д) IX Црногорска бригада извела демонстративни напад са сектора Кучи ка Подгорици и успјела да очисти четничке банде на правцу кретања.

ђ) Непријатељ је имао око 150 мртвих и рањених.

Наши губици: 22 мртва и 101 рањен (од ових 23 тешко).

Заплијењено: 1 тешки и 1 лаки бацач са 260 граната, 1 машинка, 1 сигнални пиштољ, 1 „Парабелум", 16 пушака и нешто ратне спреме. У Спужу запаљен један камион.

[r01] Види том IV, књ. 24, док. 50 и 177, напомену 4. и 5.

[ao:] Види том I, књ. 16, док. бр. 165.

Опширније о томе види том III, књ. 7, док. бр. 154. 157, 159, 161 и 222.

На карти 1 :100.000 није нађен.

2. — Њемци, четници и муслиманска милиција од 11 ов. мј. врше јаке нападе од Бродарева у правцу Б. Поља и то са 40 камиона и неколико тенкова, а једном колоном у правцу Шаховића.[205]

Јединице XXXVII дивизије дају жилав отпор.

Из свега се закључује: припремљен напад са правца Јужног Санџака. Сконцентрисано око 5000 непријатељских војника.

Са осталих сектора се не осјећа нарочита активност непријатеља.

3. — Око 60 камиона војске — Њемаца — стигло од Скадра у Подгорицу. Намјере непознате.

4. — Непријатељска авијација неактивна.

5. — Вријеме лијепо.

6. — Штаб корпуса у Колашину.

Помоћник начелника
М. П. пуковник
Бран. Оорадовић

14 априла 1944 год.

1. — Заробљени њемачки официр изјавио: 112.[200] „Вермахт" дивизија налази се у Љубушки, Чапљина, Корчула, Хвар, Пељешац. Формација: 768. ловачки пук, још један ловачки и један пук артиљерије. Свега: 4.400 људи.

У Херцеговини, Јужној Далмацији у Улогу 369. „Вражја" дивизија.

2. — На сектору Санџака воде се жестоке борбе.[20Т] Плански масовни напад почео непријатељ против нас. Жестоке борбе на сектору: Шаховићи — Слијепац Мост — Б. Поље.

Непријатељ је у току 13 ов. мј. ушао у Бијело Поље.

3. — Непријатељ почео напад и од Подгорице.

IX бригада одбацила непријатеља према Подгорици и нанијела му тешке губитке.[2"8] Због ситуације код Мојковца, IX бригаду смо повукли ка Вјетарнику. Беране смо евакуисали без борбе, а Андријевицу још држимо.

4. — Принуђени смо да евакуишемо Мојковац, обзиром да је непријатељ извршио притисак са свих праваца.

5. — Извјештава нас Штаб Јахоринског одреда да је непријатељ још од 3 априла отпочео офанзиву на нашу сло-

[^05] и Види том I, књ. 16, док. бр. 146, 147, 148, 149 и 150.

[20,,] Вјероватно се односи на 118. дивизију, која се тада налазила на територији Далмације и јужне Херцеговине.

[*ов] Види том III. књ. 7, док. бр. 208.

бодну територију и то од Трнова, Калиновика и Фоче. Јединице XXVII Дивизије су у овим борбама једним дијелом разбијене у неколике групе и у неколико праваца.[2,,0]

Извјештава и то: да су батаљони италијанске бригаде, која је била код III Корпуса, пребачени овамо са једном четом Мајевичког одреда.

Предузете су мјере за успоставу везе са јединицама XXVII дивизије.

6. — Непријатељска авијација: доста активна на сектору Санџака; митраљирала је наше положаје и бацала лакше бомбе.

Један авион је летио и над Колашином, и бацио је летке за италијанске војнике.

7. — Вријеме ведро и сунчано.

8. — Штаб корпуса: комора пребачена у Горњу Морачу, сутра се пребацује остатак, а оперативни отсјек у Манастир Морачу.

Помоћник начелника
М. П. пуковник
Бран. Обрадовић

15 априла 1944 год.

1. — Јаке њемачке, недићеве, четничке и муслиманске снаге, послије 2 дана тешких борби, овладале су висовима изнад Мојковца и осјећа се припрема даљег надирања ка Колашину, а друга колона ка Беранама.[210] Ове колоне потпомаже авијацИја и јача моторизација.

Двије друге колоне надиру од Подгорице, преко Куча и Пипера

Наше јединице воде на свим секторима тешке и упорне борбе и наносе непријатељу тешке губитке. Наређена поново евакуација Берана и Андријевице.

Јачина непријатеља се цијени: 7—8000 војника.

Наређено приморској групи да изврши притисак на Никшићки гарнизон што више, чиме би био заштићен лијеви бок код евентуалног нашег извлачења према сјеверу или сјеверо-западу.[211]

2. — Оријентисана је VII бригада са Зетским одредом на правац Лукова (ист. од Никшића) са задатком затварања правца: Никшић — Шавник.[212]

"" Види том IV, књ. 25, док. бр. 63.

[110] Види том I, књ. 16, док. бр. 149, 150, 151, 152, 156, 157 и 165, и том III, књ. 7, док. бр. 163, 164, 168, 170 и 177.

[2,1] Види том III, књ. 7, док. бр. 177 и 178.

[212] и *" Види том III, књ. 7, док. бр. 175.

3. — Оријентисана су два батаљона V бригаде на правац Санџака, у циљу затварања правца: Мојковац — Колашин, као и један батаљон IX бригаде.[213]

4. — На IX бригаду, непријатељ врши жесток притисак са сектора Подгорице. Бригада (без једног батаљона) принуђена на повлачење датим правцем: Вјетарник — Лијева Ријека — Прекобрђе — Црквине.[214]

5. — Непријатељска авијација активна. У два налета бомбардовала мост код Мојковца. Није погођен мост. Наши пионири онеспособили рушењем мост за моторизацију.

6. — Начелник штаба извршио припрему напада на непријатеља, на дан 16 априла у 21 час на сектору Санџака.[3]

7. — Вријеме облачно и промјењиво.

8. — Штаб корпуса: комора у Г. Морачи а оперативни отсјек у Манастиру Морачи.

М. П.

Помоћник начелника
пуковник
Бран. Обрадовић

16 априла 1944 год.

1. — Јединице XXIX херцеговачке дивизије затвориле правац Осјеченица — Трубјела и ка Велимљу.[210] „Вражја дивизија" појачава из Мостара гарнизон у Гацку и одлазе ка Улогу. Очекује се долазак у Херцеговину неке нове њемачке дивизије, састављене од Њемаца и хрватских усташа.

13 априла 500 четника и Њемаца напало из Невесиња наш сјеверни одред у Лукавцу. Борба се наставља.[21]

Јединице Херцеговачке дивизије настављају успјешне борбе од Гацка до Фојнице.

12 априла Њемци и четници из Вилуса напали ка Велимљу. Одбачени, са већим губицима.

Наши губици: 2 рањена.

2. — Замјеник команданта корпуса[218] упућен у Боан за формирање Ударне групе која ће затварати правац: Пље-

[2,3] Види том III, књ. 7, док. бр. 220.
[2,5] Види том III, књ. 7, док. бр. 179.
[210] Види том IV, књ. 24, док. бр. 63 и 88.
[2.7] Види том IV, Књ. 24, док. бр. 62.
[2.8] Ђоко Мирашевић

вља — Тара и спријечити прелаз непријатеља на лијеву обалу ријеке Таре.-[1a]

Он извјештава да нема активности непријатеља са овога правца и да је формирана комбинована бригада за постављени задатак. Употребљена су и 2 италијанска батаљона у састав поменуте ударне групе.

Са сектора Никшића нема промјене нити се осјећа нека активност. VII бригада је стигла у Жупу и на одређену просторију. Има много збјегова у области Жабљака и Боана, као и у Никшићској Жупи. Питање исхране велики проблем.

Све болнице — односно рањеници и болесници из Манастира Мораче и од Колашина упућени на правац Боан — Тушиња .

3. — Штаб дивизије „Гарибалди" и њихова болница смјештени у област: Крња Јела — Сировачке Баре.

4. — Наређено Штабу VII бригаде да одмах упути два батаљона са просторије Никшића у Међуречје гдје ће се батаљонима дати даљи задатак."[0] Ово је урађено из разлога што је притисак на IX бригаду био осјетан и што ова бригада не може да затвори са сигурношћу овај правац, јер је непријатељ продрео већ у Лијеву Ријеку, а нарочито продрео на своме лијевом крилу до у област Штавња.

Наређено да се ови батаљони VII бригаде олакшају и њихова комора упути за њима, а они брзо да крећу.

5. — У једној борби IX бригаде на дан 13 априла[221] нанијети су непријатељу слиједећи губици: 19 мртвих, 40 рањених.

Заплијењено: 1 тешки митраљез „Бреда", 1 тешки бацач, 5.000 метака за „Бреду", 1000 метака за италијанску пушку, 600 метака за „Шарац", 12 њемачких пушака, 2 сандука бомби за тешки бацач, 500 кгр. хљеба и доста војничке спреме.

Наши губици: 1 мртав и 14 рањених.

У току ноћи 15/16 дигнут је у ваздух гвоздени мост на Биочу и мали камени мост, такође на Биочу.

6. — Сектор Санџака:

Наређен је напад на непријатеља. Одређене су двије колоне:[222]

Види том III, књ. 7, док. бр. 197.

Види том III, књ. 7, док. бр. 186.

[2,1] Ријеч је о борби 9. црногорске НОУ бригаде у Кучима 14. априла 1944 (види том III, књ. 7, док. бр. 208).

'" Види том III, књ. 7, док. бр. 179.

а) десна: 1 батаљон VIII бригаде и два батаљона V црногорске, са правцем: Бјелојевићи — Брсково — Медено гувно — Разврше (к. 1250) — Пале — Јабучно;

б) лијева: један батаљон IX бригаде, један бат. V бригаде и два батаљона VIII бригаде, са правцем: Мојковац — Лепенац — Цер — Обод — Потрк.

в) III и IV Санџачка бригада су предвиђене за затварање праваца од Пљеваља и садејствовање лијевој колони.

Напад је отпочео у 21 час.

Обзиром да IV Санџачка бригада није одржала своје положаје и била присиљена да се под борбом пребаци на лијеву обалу ријеке Таре, те је непријатељ избио на Градац, — наше су се јединице морале повратити натраг, иако су имале успјеха и у току напада избиле на линију Мајсторовина — с. Дијо — Ракита — Лепенац — Цер, јер им је био угрожен лијеви бок и једини прелаз преко Таре — тј. мост код Мојковца.

7. — Непријатељска авијација активна на овоме сектору митраљирањем и бомбардовањем лакшим бомбама.

Авијација активна и у Санџаку.

8. — Притисак од Лијеве Ријеке јак и воде се борбе око Сретешке Горе.

9. — Вријеме: облачно.

10. — Штаб корпуса у Манастиру Морачи.

Помоћник начелника
М. П. пуковник
Бран. Обрадовић

17 априла 1944 год.

1. — У току су борбе на сектору: Братоножићи — Кучи.[223] На сектору: Мојковац непријатељ заустављен, а наш напад није успио због неизвршења задатка од стране IV санџачке бригаде и избијања непријатеља на Градац (сјев. источно од Мојковца). Ипак се борбе настављају.

2. — Непријатељ врши насилно извијање према јединицама Приморске групе. Отпочео је и са мањим нападима. Четници су у току 16 ов. мј. избили у с. Винићe.

Група се налази на линији: Богетићи — Долови — Марковина.

3. — Предузели смо концентрацију наших снага против четника у области Лијеве Ријеке. Наређено да се батаљон IX бригаде и један батаљон V бригаде такође оријентишу на овај правац.

[223] Види том III, књ. 7, док. бр. 183 и 208.

4. — Непријатељска авијација активна само на Санџачком сектору.

5. — Вријеме промењиво.

6. — Штаб корпуса у Манастиру Морачи.

Помоћник начелника
М. П. пуковник
Бран. Обрадовнћ

18 априла 1944 год.

1. — Наређено да се Зетски одред одмах врати у Пипере и Бјелопавлиће у циљу испада на четнике.[2-4]

2. — Од непријатеља су преузети Шаховићи и наставља се са противофанзивом у Јужном Санџаку.[225]

Од 13—17 априла непријатељ је имао:

148 мртвих и 190 рањених.

Заплијењено нешто оружја.

3. — Непријатељ са снагама од 1500 војника врши и даље јаке нападе на сектору: Кучи — Вјетарник. Непријатељ трпи губитке.[220]

4. — Током 17 априла јединице Приморске групе су одбациле непријатеља на полазне положаје. Непријатељ поново напада и успио је данас да потисне јединице Приморске групе. Од Никшића је такође извршен напад у правцу исте групе.[007]

5. — На сектору Андријевице без промјене.

6. — Непријатељска авијација неактивна.

7. — Вријеме промењиво.

8. — Штаб корпуса у Манастиру Морачи.

Помоћник начелника
М. П. пуковник
Бран. Обрадовић

19 априла 1944 год.

1. — Њемци довлаче појачања у Гацко и Столац. Нападају јачим снагама из Гацка ка Кобиљој Глави. Јаке борбе су у току у Херцеговини.[228] У Грахову, Вилусима и Осјечници има непријатеља: 250 Њемаца и 3 топа а у Требињу око 600 Њемаца.

[224] Види том III, књ. 7, док. бр. 181.

[226] Редакција није нашла документ у коме би се детаљније говорило о ослобођењу Шаховића (Томашева) у то вријеме.

[230] Види том III, књ. 7, док. бр. 208.

[227] Види док. бр. 43.

[228] Види том IV, књ. 24, док. бр. 97.

2. — Утврђено је да јаче снаге Њемаца долазе у Боку од Албаније. Даљи покрети нису утврђени.

3. — Непријатељ у Јужном Санџаку довукао појачања и прешао у противнапад и поново заузео Шаховиће. Наши воде тешке борбе.[22и]

Непријатељу такође пристижу појачања и на сектору Лијеве Ријеке и наша IX бригада се мора повући до линије: Сретешка Гора — Прекобрђе.[230]

Са сектора Никшића нема активности непријатеља.

4. — Под јачим притиском јединице Приморске групе (II Далматинска бригада) повукле се на простор: Богетићи — Пандурица, гдје и даље воде борбу.[231] Непријатељ напада од Данилов Града и од Никшића. Наш противнапад није успио. Појавиле су се четничке банде у правцу Купиново — Бјелопавлићи.

VI бригада је очистила Кучину[232] и Кочане и даље врши притисак на Никшић.[233]

У Катунској Нахији оперишу из Приморске групе: два батаљона VII бригаде, Бокељски батаљон и Ловћенски одред.

5. — На над 18/1^ непријатељ направио испад у правцу VII бригаде и овладао је Растовцем и Товићем. Противнападом ове бригаде, непријатељ је — уз тешке губитке — одбачен.[234]

Губици непријатеља: 20—25 мртвих и рањених.

6. — Четничке групице нападају све чешће из засједа и угрожавају наше путеве. Издато ванредно саопштење за ово и једно строго наређење — репресалије.[235]

7. — На Левертару је сишла једна мала група четника да испита прелаз али их је растјерала наша засједа и убила 2 четника.

8. — Наређено је: да се једна батерија без стоке постави на положај села Вочја (сјеверно од Манастира Мораче) а остатак пребаци у састав Ударне групе на Тари.

Са Вочја потпомагати IX бригаду.

Види док. бр. 44.

[230] Види том III, књ. 7, док. бр. 208; и док. бр. 43 у овој књичи.

[531] Види том III, књ. 7, док. бр. 324; док. бр. 43 у овој књизи. Није нађено на карти 1 :100.000.

[235] Види том III, књ. 7, док. бр. 200.

[234] Види том III, књ. 7, док. бр. 196; Архив ВИИ. рег. бр. 22—6, к. 1771.

[235] Види док. бр. 45.

9. — Авијација неактивна.
10. — Вријеме облачно.
11. — Штаб корпуса у Манастиру Морачи.

Помоћник начелника
М. П. пуковник
Бран. Обрадовић

20 априла 1944 год.

1. — Јединице XXIX Херцеговачке дивизије разбиле непријатеља код Гацка и гониле га све до Автовца.[230] Тако исто је разбијен непријатељ код Требиња, у покушају испада.

Запаљена је станица Дуњи.[237]

У дужој борби са четницима спашено још 16 савезничких пилота,[238] а 5 ухватили четници и предали Њемцима. Убијено у борбама преко 20 Њемаца.

2. — У Јужном Санџаку се продужују упорне борбе сјеверно од МојкоЕца.

3 — Приспјела је код Шћепан Поља XVI Муслиманска бригада, са једним батаљоном II крајишке бригаде и цијелом болницом XXVII дивизије.[239] Немају муниције уопште. Ухватили смо везу са њима и извјештен је о томе Врховни штаб.

4. — Наређен је прелаз Ударне групе код Левертаре на десну обалу.[240]

5. — Авијација неактивна.
6. — Вријеме промјенљиво.
7. — Штаб корпуса у Манастиру Морачи.

Помоћник начелника
М. П. пуковник
Бран. Обрадовић

21 априла 1944 год.

1. — Колона са правца Лијеве Ријеке разбијена. Наши су изашли на Вјетарник и гоне непријатеља у правцу Куча. Нанесени су губици непријатељу и заплијењено материјала.[241]

Види том IV, књ. 24, док. бр. 83, напомену 5.
"т Није нађено на карти 1 :100.000.
238 Види том IV, књ. 24, док. бр. 83.
230 Види том III, књ. 7, док. бр. 203.
24,1 Види том III, књ. 7, док. бр. 197.
241 и 242 Види том III, књ. 7, док. бр. 198.

2. — Сектор Мојковца: затишје. Одмарамо јединице, а непријатељ неактиван.

3. — На сектору Гацко — Требиње већ више дана се воде тешке борбе. Наши разбили Њемце код Гацка.[24]-

Губици непријатеља: Убијено 22, а рањено 46 Њемаца.

4. — На дан 19 априла, непријатељ јачине 6—700 војника, 4 тенка и 3—4 хаубице пробио се од Данилов Града за Никшић и везао се са овим гарнизоном.[213]

II Далматинска бригада са овога сектора се повукла на простор Бршно — Жупа па се повезала са два батаљона VII бригаде.

5. — Непријатељска авијација неактивна.

6. — Вријеме промјенљиво.

7. — Штаб корпуса у Манастиру Морачи.

Помоћник начелника
М. П. пуковник
Бран. Обрадовић

22 *априла 1944 год.*

1. — Наређено Приморској групи да садјествује на Грахово XXIX херцеговачкој дивизији.[244]

2. — Груписане су јединице у циљу противнапада на сектор Мојковац — Бијело Поље.[245]

3. — Потпуно је разбијена колона од Подгорице.

4. — Јединице XXIX херцеговачке дивизије потпуно разбиле 19 априла четнике и заузеле: Вилусе, Клобук и Осјеченицу.[240]

5. — Њемци концентришу снаге у Боки, али се намјере не знају.

6. — Јединице Приморске групе разбиле непријатељску колону Данилов Град — Чево у борбама које су трајале 4 дана. Непријатељ је имао велике, а ми осјетне губитке.[247]

7. — Предвиђен је офанзиван напад на непријатеља у Јужном Санџаку. Напад има да отпочне на дан 23 априла у 21 час, и то:[248]

а) Десна колона: V црногорска бригада и два батаљона VII бригаде са просторије: Ланиште — с. Бјелојевићи, а општим правцем напада: с. Пржишта — Брсково — Развршје (1.174 и 1250) — Слијепац Мост — Јабучна.

Види том III, књ. 7. док. бр. 324.

Види том III, књ. 7, док. бр. 202.

[2,5] и [2"] Види том III. књ. 7, док. бр. 199.

Види Архив ВИИ, рег. бр. 36/16—2, к. 394. (Књига депеша 2. корпуса.)

"' Види Архив ВИИ, рег. бр. 20—2 и 24—2, к. 398.

б) Лијева колона: III Санџачка, VIII Црногорска и два батаљона I бригаде дивизије „Гарибалди" са просторије: Подбишће, општим правцем: Мојковац — Лепенац — Цер. По избијању на Цер: VIII бригада продужује правцем: Обод — Соколовица — Шаховићи — Гранчарево; III Санџачка правцем: Борово, један италијански батаљон остаје на Бурену, а један на Боровњачкој коси, изнад моста код Мојковца. IV Санџачка бригада да се код Ђурђевића Таре пребаци на десну обалу Таре и дејствује правцем: Косаница — Борово, и на тај начин садејствује раду III Санџачке бригаде.

в) Артиљерија: 1 батерија Брдског дивизиона III дивизије, са положаја Подбишће: потпомагање напада и артиљеријска припрема.

8. — Непријатељска авијација неактивна.

9. — Вријеме лијепо.

10. — Штаб корпуса у Манастиру Морачи.

Помоћник начелника
М. П. пуковник
Бран. Обрадовић

23 априла 1944 год.

1. — Нијемци из Вилуса отишли у Боку, а јединице херцегоЕачке дивизије овладале са Вилуси, Клобук и Осјеченица, и прогнале непријатеља у Грахово и Ластву. Нијемци се у Грахову утврђују.-чи

Ликвидирана постаја у Залому, а одбијени испади четника и Нијемаца из Гацка и Билеће.[250]

Убијено и заробљено: 41 четник и 5 Нијемаца.

Наши губици: 2 мртва и 4 рањена.

Заплијењено: 4 пушкомитраљеза и два коња.

Наређено: да остала два батаљона VII бригаде крену у Међуречје чистећи успут четничке банде. Из Међуречја ће бити упућени преко Матешева на правац Андријевице и Берана.[251]

Приморска група да затвори правац Шавника.

3. — На сектору Санџака наши су у току прошле ноћи имали тешке губитке, али су потисли непријатеља на цијелој линији и заузели: Мојковац, Развршје, Медено гувно и Лепенац.[252]

Види том IV, књ. 24, док. бр. 88.
2/10 Види том IV, књ. 24, док. бр. 120.
Види том III, књ. 7, док. бр. 205 и 207.
"2 Види том I, књ. 16, док. бр. 160; том III, књ. 7. док. бр. 201.

Непријатељ је имао око 100 мртвих и рањених.

Наши губици: 10 мртвих и 15 рањених.

Борбе се настављају.

4. — Јединице на Тари још нису извршиле прелаз на десну обалу па им је поново наређено да то вечерас изврше безусловно.[253]

5. — Непријатељска авијација неактивна.

6. — Вријеме кишовито.

7. — Штаб корпуса у Манастиру Морачи.

Помоћник начелника
М. П. пуковник
Бран. Обрадовић

24 априла 1944 год.

1. — Велике њемачке снаге долазе од Подгорице за Боку и Дубровник. Даље се укрцавају, али се не зна правац даљег кретања

2. — Општи напад у Јужном Санџаку развија се повољно, али под врло тешким и упорним борбама.

3. — На сектору Подгорице наши гоне разбијеног непријатеља и чисте терен од четничких банди.[3J4]

Збјегови нашег народа враћају се својим кућама.

4. — Ударна група код Левертаре прешла на десну обалу и растјерала непријатељске четничке банде. Упућена је правцем: Косаница — Коврен.[255]

Није имала губитке.

5. — Непријатељска авијација неактивна.

6. — Вријеме облачно.

7. — Штаб корпуса у Манастиру Морачи.

Помоћник начелника
М. П. пуковник
Бран. Обрадовић

25 априла 1944 год.

1. — Нијемци, четници и усташе и даље нападају од Билеће и Гацка и желе да се споје. Такође нападају од Стоца и Невесиња. Борбе су у току на свим секторима XXIX херцеговачке дивизије.[250]

Односи се на Ударну групу, која се налазила на простору Левертара—Ђурђевића Тара (види том III, књ. 7, док. бр. 197).

[2"] Види том III, књ. 7, док. бр. 208.

[255] Види том I, књ. 16, док. бр. 166.

[2"] и Види том IV, књ. 24, док. бр. 115, 120 и 121.

2. — Наш противнапад у Јужном Санџаку се развија успјешно.-[37] Наше јединице су овладале Шаховићима. Према првим подацима губици непријатеља су слиједећи:

115 мртвих и око 200 рањених.

Заплијењено: 2 митраљеза, 5 пушкомитраљеза, 1 лаки бацач, неколико десетина пушака и остале ратне спреме. Заплијењена такође једна четничка застава са кукастим крстом. Разбијене све четничке „бригаде", 1 батаљон недићеваца и једна чета Нијемаца.

Нијемци потпомажу четнике и недићевце тенковима, топовима и авијацијом.

Борба се настављају.

3. — На Трешњевику је разбијена једна четничка група од 200—300 војника. Убијено је 8, а више рањено.

4. — У Пиперима и Бјелопавлићима наше јединице воде операције чишћења.

На сектору Никшић мање борбе.

5. — Непријатељска авијација активна у Јужном Санџаку.

6. — Вријеме кишовито и хладно.

7. — Штаб корпуса у Манастиру Морачи.

Помоћник начелника
М. П. пуковник
Браи. Обрадовић

26 априла 1944 год.

1. — Непријатељ појачао гарнизон у Никшићу са: 4 противавионска топа, већом количином муниције и хране. Дата муниција четницима. Не осјећа се намјера испада и офанзиве према нама.[258]

2. — У Санџаку се настављају жестоке борбе. Наши су овладали доминантним положајима над самим Б. Пољем и отпочета борба у самоме граду.[259]

Нашим јединицама недостаје муниција.

3. — На сектору Подгорице: Настављају се операције чишћења.

4. — Непријатељска авијација неактивна.

5. — Вријеме кишовито и хладно.

6. — Штаб корпуса у Манастиру Морачи.

Помоћник начелника
М. П. пуковник
Бран. Обрадовић

"[7] Види том III, књ. 7, док. бр. 204.
[558] и "" Види том III, књ. 7, док. бр. 206.

27 априла 1944 год.

1. — Офанзива на Херцеговину се појачава. Нијемци, четници и усташе у јачини од 5 000 нападају и даље на слободну територију од Гацка, Невесиња, Билеће и Требиња.[200] У јаким борбама од 22—24 априла разбијен непријатељ на Трусини и гоњен до Невесиња, на Гату и гоњен до Автовца. Тешке борбе још се воде око Билеће и Требиња. Непријатељ трпи Еелике губитке. Нашим борцима недостаје југословенске муниције.

Порушена пруга Чапљина — Хум — Храсно.

Борбе се воде и код Грахова.

Код Гацка убијено и рањено 20 Нијемаца, а код Билеће 50 четника.

Ми имали: 11 мртвих, 26 рањених и 9 несталих.

2. — У Санџаку се воде жестоке борбе. Наши упорно држе све положаје и припремају напад на Бијело Поље.[201]

IV Санџачка бригада је напала једну четничко-њемачку колону и убила 6, а више ранила.

Наши губици: 2 рањена.

III Санџачка бригада води жестоке борбе код Граба.

3. — Наши су узели поново Андријевицу и оријентисан је Васојевићки батаљон на Беране.[202]

4. — На осталим секторима без нарочитих промјена.

5. — Према досадашњим подацима непријатељ поново припрема напад на Катунску Нахију.

Непријатељ се повукао са комуникације: Данилов Град — Никшић.

6. — Вријеме кишовито и хладно.

7. — Непријатељска авијација неактивна.

8. — Штаб корпуса у Манастиру Морачи.

Помоћник начелника
М. П. пуковник
Бран. Обрадовић

28 априла 1944 год.

1. — На сектору Јужног Санџака V и VIII Црногорска бригада настављају жестоке борбе са непријатељем на просторији око Бијелог Поља.[203]

— VIII Црногорска бригада са три батаљона држи чврсто положаје сјеверно од Бијелог Поља и на тај начин у

[201] Види том I, књ. 16, док. бр. 26; том III, књ. 7, док. бр. 209 и 212.

[202] Види Архив ВИИ, рег. бр. 26—1'4, к. 754: Операцијски дневник 3. ударне дивизије.

Види том III, књ. 7, док. бр. 212.

садејству са јединицама V Црногорске бригаде врши заокружавање Бијелог Поља и притискује на комуникацију Бијело Поље — Бродарево.

— Јединице IV Санџачке бригаде по прелазу р. Таре сукобиле су се с једном непријатељском колоном јачине: 400 четника и 150 Нијемаца на просторији: Пренћани — Глибаћи.[20]

— Непријатељ је одбачен у правцу Пљеваља уз губитке: 5 мртвих и око 15 рањених.

Заплијењено: нешто хране и муниције.

Наши нису имали губитака.

Порушена цеста Пљевља — Косаница код Влаховића.

У борбама код Бродарева 27 ов. мј. наше су јединице убиле Хусеина Ровчанина,[203] вођу муслиманске милиције у Санџаку. Са њиме погинула његова лична пратња и један њемачки официр.

2. — Са осталих сектора корпуса није било извјештаја.

3. — Нових података о непријатељу није било.

4. — Непријатељска авијација неактивна.

5. — Вријеме кишовито.

6. — Штаб корпуса у Манастиру Морачи.

Пом. начелника штаба
М. П. пуковник
Бран. Обрадовић

29 априла 1944 год.

1. — Један батаљон IV Санџачке бригаде у борби са Њемцима код с. Влаховића нанио им је слиједеће губитке: 20 мртвих и око 15 рањених.[208]

Заплијењено: 20 граната од тешког бацача, 1200 метака, неколико пушака и друге ратне спреме.

2. — Непријатељске снаге у Бијелом Пољу под притиском наших јединица напустиле су синоћ у 22 часа Бијело Поље и већим дијелом отступале према Сјеници а мањим према Бродареву. Наше јединице нанијеле су им и овом приликом знатне губитке.[2"7]

У вези овакве ситуације наређено штабу III дивизије да VII Црногорску бригаду оријентише на сектор Беране — Андријевица.[208]

Види том I, књ. 16, док. бр. 166.

[103] Командант муслиманске милиције у Санџаку (види том I, књ. 16, док. бр. 165).

-"" Види том I. књ. 16, док. бр. 166.

Види том III, књ. 7, док. бр. 216 и 217.

Види том III, књ. 7, док. бр. 217.

3. — Јединице IX Црног. бригаде потпуно су очистиле Куче и сатјерале непријатеља у Подгорицу.[209]

Непријатељ је у току ових борби имао 22 мртва и око 50 рањених.

Заплијењено нешто оружја и остале спреме.

4. — Са осталих сектора корпуса није било извјештаја.

5. — Непријатељска авијација неактивна.

6. — Вријеме лијепо.

7. — Штаб корпуса у Манастиру Морачи.

Начелник штаба
М. П. генерал-мајор,
Рудолф Приморац

30 априла 1944 год.

1. — Поједине групе разбијених четника на сектору Бијело Поље успјеле су да се пробију до Берана, гдје су са четницима који су се већ тамо налазили организовали отпоре. Јединице васојевићких батаљона напредују десном и лијевом обалом Лима и стигле су до у непосредну околину Берана гдје са четницима воде огорчене борбе.

У току ових борби четницима су задати осјетни губици.

У вези овакве ситуације наређено групи васојевићких батаљона да се повеже са јединицама VII црногорске бригаде које надиру од правца Бијело Поље ка Бернама и обједини дејство на овом сектору у циљу опкољавања и уништења ових четничких банди.[270]

2. — Јужнохерцеговачки одред у времену од 22—26 априла срушио један километар жељезничке пруге и уништио један воз у Поповом Пољу. У исто вријеме срушен је друм и уништен један камион на друму Требиње — Дубровник.[271]

Разбијена једна четничко-њемачка група код Гојсина и Чапљине.

Овом приликом убијено и рањено око 52 четника и Нијемца. Заробљено 3 Нијемца.

Наши губици: 2 рањена.

3. — Према примљеним извјештајима у Херцеговину треба да стигне Б. Х. муслиманска дивизија, која је већ из Француске пребачена и стигла у Босански Брод. Јединице

Види том III, књ. 7, док. бр. 219.

Види том III, књ. 7, док. бр. 223; Операцијски дневник 3. ударне дивизије (Архив ВИИ, рег. бр. 26—1/4, к. 754).

[171] Опширније о томс- види том IV, књ. 24, док. бр. 25 (напомену 4) и 194; том IV, књ. 25, док. бр. 97.

ове дивизије наводно ће смијенити „Вражју дивизију" у Херцеговини.

Њемачка 118. дивизија распоређена је на просторији: Метковић — Имотски — ЈБубушки — Сјевернодалматинска обала, а неки њени дијелови налазе се у долини Неретве.

4. — Са осталих сектора корпуса није било извјештаја.

5. — Непријатељска авијација — неактивна.

6. — Вријеме: вејавица са снијегом.

7. — Штаб корпуса у Манастиру Морачи.

Начелник штаба
М. П. генерал-мајор,
Рудолф Приморац

1 маја 1944 год.

1. — Штаб Приморске оперативне групе извјештава да је непријатељ-[72] 29 априла напао њихове јединице у Катунској Нахији и то од правца Данилов Града, Цетиња и ЈБешанске Нахије. Јачина непријатељске колоне од Даниловграда око 900 војника, са артиљеријом и неколико тенкова, док су колоне од Цетиња и ЈБешанске Нахије знатно мање.

Наши мањи дијелови на овим секторима морали су се повући. Наређено VI Црногорској бригади да интервенише.[2,3] Немци су у току овог дана овладали Чевом.[724]

Према истом извјештају три њемачке дивизије из Грчке пролазе правцем: Подгорица — Цетиње — Бока. Даљи правац кретања ових дивизија није познат.

Вјероватно да је овај њемачки испад у Катунској Нахији у вези са обезбеђењем прелаза ових непријатељских јединица.

2. — На сектору Санџака наше јединице по заузимању Бијелог Поља продужиле су гоњење непријатеља ка сјеверу.

— VIII Црногорска бригада водила је у току овог дана жестоке борбе са Њемцима и муслиманском милицијом на просторији Комарани.[275]

"' Односи се на дијелове 363. пјешадијског пука 222. физилирски батаљон, батерију 104. моторизованог батаљона њемачке 118. дивизије, дијелове противтенковског ловачког батаљона „Бранденбург" и четнике из Подгорице, Даниловграда, Ријеке Црнојевића, Љешанске нахије и Цетиња (види „Ослободилачки рат", књ. 2, стр. 217, напомену 311; Архив ВИИ, рег. бр. 30—4а, к. 73 А).

Види док. бр. 48.

"[4] Дијелови 363. пука 181. дивизије са четницима заузели су Чево 30. априла 1944 (види том III, књ. 8, док. бр. 246; Архив ВИИ, рег. бр. 30—4а, к. 73 А).

[3,5] и ,,[т] Види том I, књ. 16, док. бр. 182.

Послије борбе која је трајала читав дан на положајима: Бијов Гроб — Тила, непријатељ је био принуђен да се повуче.

— III Санџачка бригада водила је у току овог дана борбе са Милешевском четничком бригадом на Вуковом Брду (област Камене Горе) и задала јој тешке губитке.[270]

На положају је избројено: 55 мртвих четника, рањено је око 50, а заробљено 2.

Заплијењено: 2 пушкомитраљеза и нешто остале ратне спреме.

3. — Са осталих сектора корпуса није било извјештаја.

4. — Нових података о непријатељу није било.

5. — Непријатељска авијација неактивна.

6. — Штаб корпуса у Манастиру Морачи.

Начелник штаба
М. П. генерал-мајор,
Рудолф Приморац

2 *маја 1944 год.*

1. — Јединице XXXVII дивизије у гоњењу разбијеног непријатеља у Јужном Санџаку наносе непријатељу осјетне губитке.

У току овог дана јединице ове дивизије избиле су:

— IV Санџачка бригада на линију: Шумани — Илино Брдо (непосредна околина Пљеваља).

— III Санџачка бригада избила је предњим дијеловима на комуникацију Пријепоље — Пљевља и сада се налази на просторији: Обарде — Јабука — Жупа.

— VIII Црногорска бригада са два батаљона разбила је прикупљене четничке банде код Бродарева. Разбијени четници пребацили су се на десну обалу Лима и за собом запалили мост код Бродарева.[277]

Њемачки моторизовани дијелови интервенисали су одмах од Пријепоља, ушли у Бродарево, гдје покушавају поправити запаљени мост. Наше јединице које се налазе на положајима западно од Бродарева туку их јаком бацачком ватром.

2. — На сектору Беране јединице Васојевићке групе воде и даље борбе са концентрисаним четничким бандама

*" Види том I. књ. 16. док. бр. 178.

које су се утврдиле у раније израђеним италијанским утврђењима у околини Берана и дају жилав отпор.[278]

3. — XII Херцеговачка и VI Црногорска бригада садјествују на сектору Грахова.[279]

29 априла о.г. одбијени Њемци и четници који су покушали испад из Грахова. Овом приликом убијено 10 четника.

Заплијењен 1 пушкомитраљез.

Наши губици: 7 рањених.

4. — 25 априла Мостарски одред пустио један празан непријатељски воз у пуној пари у правцу Коњица. Овај воз сударио се са пуним непријатељским возом који је долазио од правца Коњица. Оба воза су уништена.[280]

Овом приликом погинуо је 41 непријатељски војник.

Код Подгорице уништен још један непријатељски воз.

5. — Њемачке дивизије које из Грчке иду за Боку продужују покрет правцем: Подгорица — Цетиње — Бока. 29. ов. мј. већ је прошло 240 камиона пуних војника.

Наше јединице нападају их дуж ове комуникације.

4. — Непријатељска авијација неактивна.

7. — Вријеме лијепо.

8. — Штаб корпуса у Манастиру Морачи.

Начелник штаба
генерал-мајор,
Рудолф Приморац

М. П.

3 маја 1944 *год.*

1. — Зором 3 ов. мј. наше су јединице упале у Бродарево, гдје су се задржале два сата. Непријатељ је одмах интервенисао са моторизацијом и наше су се јединице повукле.[281]

Приликом упада у Бродарево заплијењено 80 пари одијела и нешто муниције.

Јединице VIII Црногорске бригаде пресјекле су у току овог дана комуникацију Бродарево — Пријепоље код Грачанице.

2. — Јединице Приморске оперативне групе предузеле су ноћу 2/3 овог мјесеца напад на Чево. Наше јединице ушле су у прве куће Чева, али Њемци дају очајничке отпоре и трпе велике губитке.[282]

[278] Види Архив ВИИ, рег. бр. 26—1/4, к. 754: Операцијски дневник Штаба 3. ударне дивизије.

[279] Види том III. књ. 7, док. бр. 226; док. бр. 48 у овој књизи.

[280] Редакција није нашла документе који говоре о тој акцији.

[281] Види том I. кш. 16, док. бр. 169.

Види том III, књ. 7, док. бр. 227.

Њемачким снагама садјествује артиљерија од правца Чекања.

3. — На сектору XXIX (херцеговачке) дивизије Њемци, четници и усташе појачавају нападе на наше јединице из свих гарнизона.

Нарочито тешке борбе воде се на секторима Плана, Корита и Лукавац.[283]

4. — На сектору Беране продужују се борбе са групи-саним четничким бандама.

5. — Нових података о непријатељу није било.

6. — Непријатељска авијација неактивна.

7. — Вријеме лијепо.

8. — Штаб корпуса у Манастиру Морачи.

М. П.

Начелник штаба
генерал-мајор,
Рудолф Приморац

4 лаја 1944 год.

1. — На територији Јужног Санџака наше јединице настављају са гоњењем непријатеља, наносећи му осјетне губитке.

Разбијени четници бјеже дезорганизовано у свим правцима .

2. — На сектору Чева настављају се жестоке борбе са њемачким јединицама које дају јак отпор.

3. — Са осталих сектора корпуса није било извјештаја.

4. — Обзиром на јак притисак непријатеља на сектору Херцеговачке дивизије и потребе да се јединице ове дивизије јаче ангажују у Херцеговини, Штабу Приморске оперативне групе наређено да изврши слиједећи распоред својих јединица:[284]

— II Далматинску бригаду и Бокешки батаљон поставити на сектор: Вилуси — Грахово — Црквице са задатком продирања у правцу Кривошија и затварања правца према Бањанима. Десно се наслањати на јединице Херцеговачке дивизије које затварају правац Билећа — Вилуси.

— Два батаљона VI Црногорске бригаде поставити на просторији: Луково — Горње Поље са задатком затварања правца: Никшић — Шавник и Никшић — Пива, вршења притиска на Никшић и препада на комуникацију: Никшић — Данилов Град.

*[81] Види том IV, књ. 25, док. бр. 18.

[2,2] Види том III, књ. 7, док. бр. 246.

— Два батаљона VI Црногорске бригаде и Ловћенски одред на просторији Катунске Нахије са задатком дејства на комуникацији: Вогетићи — Даниловград и Цетиње — Подгорица.

— Никшићки одред употребљавати према ситуацији и оперативним потребама.

5. — Непријатељска авијација неактивна.

6. — Вријеме лијепо.

7. — Штаб корпуса у Манастиру Морачи.

М. П.

Начелник штаба
генерал-мајор,
Рудолф Приморац

5 *маја 1944 год.*

1. — Ноћу 4/5 ов. мј. наше јединице су упале у Бродарево.[285]

У току борби које су се овом приликом развиле наше јединице разбиле су једну њемачку колону од 10—15 камиона и 2 тенка.

Непријатељ је у борбама код Бродарева у времену од 2 до 5 маја имао преко 100 мртвих и око 140 рањених.

Заплијењено: 1 тенк са митраљезом, 2 оклопна аутомобила, 1 камион са противтенковским топом, 2 тешка митраљеза, 1 тешки бацач и 2 лака митраљеза.

Уништен 1 мотоцикл и 2 камиона.

2. — Јединице VII Црногорске бригаде и један васојевићки батаљон ушли су након вишедневних борби јутрос у 4 сата у Беране.[280]

Четници су у паничном бјегству скакали у Лим, али су их недићевци са десне обале гађали, настојећи да их што дуже задрже на лијевој обали, како би им осигурали заштитницу.

Овом приликом погинуло је и подавило се у Лиму око 150 четника.

У самим Беранама до сада је нађено преко 110 мртвих четника, рањено око 150, заробљено 50 четника.

Заплијењено: 3 пушкомитраљеза, 10.000 метака, 500 граната за тешки бацач, 200. граната за лак бацач, 1 „Бреда", 16 граната за противколски топ и 80 пушака.

3. — Непријатељске снаге из Гацка успјеле су да овладају линијом: Сомина — Троглав — Црквице, а непријатељ-

Види том I, књ. 16, док. бр. 170 и 182; том III, књ. 7, док. бр. 230, 231 и 238.

[280] Види том III, књ. 7, док. бр. 232 и 239.

ска колона из Невесиња избила је на Дивин. Четничке банде из Билеће нападају Плану.[281]

У Невесиње стално стижу њемачка појачања.

Обзиром на овакву ситуацију XI Херцеговачка бригада напустила је Љубиње и са својим снагама дејствује преко Трусине у бок и позадину Њемачких колона које надиру од Невесиња.[288]

4. — Штаб Приморске оперативне групе извјештава да због интервенције јачих непријатељских снага од Даниловграда њихове јединице нису успјеле да заузму Чево.[289] Наређено јединицама VI бригаде да се повуку на ролазне положаје. Непријатељ у борбама за Чево имао: 90 мртвих и већи број рањених.

5. — Непријатељска авијација неактивна.

6. — Око 60 савезничких авиона бомбардовало је око 13 часова Подгорицу и околину, Спуж и Даниловград. Бомбардовање је трајало пола сата. О резултатима овог бомбардовање још нема извјештаја.[290]

7. — Вријеме лијепо.

8. — Штаб корпуса у Манастиру Морачи.

Начелник штаба
М. П. генерал-мајор,
Рудолф Приморац

6 маја 1944 год.

1. — Разбијене четничке банде на сектору Берана бјеже према Албанији. На путу их дочекују Арнаути, који их разоружавају и спроводе за Пећ. Извјестан број ових четника Арнаути су у путу убили.

2. — Штаб XXIX дивизије извјештава да су послије четвородневне борбе потиснуте непријатељске снаге које су надирале од Невесиња и Гацка и враћене у градове.

Још се воде борбе на Ситници са билећским четничким бандама и око Требиња.

Жестоке борбе воде се више Грахова, на Клобуку и Вучјем Долу.[291]

3. — Штаб Приморске оперативне групе извјештава да су Њемци јачим снагама посјели комуникацију: Даниловград — Чево — Цетиње.[292]

Види том IV, књ. 25, док. бр. 18.

[288] Види том IV, књ. 25, док. бр. 36.

[289] Види том IV, књ. 7 док бр 244; Операцијски дневник Штаба 3. ударне дивизије (Архив ВИИ, рег. бр. 26—1/4, к. 754).

[290] Опширније о томе види том IV, књ. 25. док. бр. 18, 23, 36, 196, 198 и 201.

Према накнадно прикупљеним подацима Њемци су у борбама за Чево имали 60 мртвих и велик број рањених, четници преко 70 мртвих и више од 70 рањених.

Заробљено: 13 четника.

4. — На сектору Санџака VIII Црногорска бригада води борбе са Њемцима између Грачанице и Миоске. III Санџачка избила је на Јабуку и пресјекла комуникацију: Пријепоље — Пљевља. IV Санџачка врши непосредан притисак на Пљевља. У борбама ових јединица у току 5 и 6 ов. мјесеца непријатељ је имао око 50 избачених из строја.[203]

Уништен је 1 непријатељски камион.

5. — 7 њемачких бомбардера бомбардовало је овог дана Бродарево. Жртава није било.

6. — Према прикупљеним подацима резултат бомбардовања Подгорице[294] од стране савезничке авијације је слиједећи:

У самој Подгорици бомбардоване су све зграде које служе војним циљевима. Поред тога бомбардовани су слиједећи непријатељски положаји: Горица, Љубовић, Кокарицка Гора, Рибничка Врела, мост на Цијевки као и сва околна села. комуникације: Подгорица — Тузи, Подгорица — Ријека Црнојевића, Подгорица — Даниловград.

На свим овим положајима била је њемачка војска и ратни материјал, а у селима и граду четници.

Изазвани су велики пожари. Према досадашњим подацима има око 2000 рогинулих и рањених.

Међу осталима погинуло је 9 четничких официра. од којих мајор Ђорђе Лашић и капетан Лабуд Ивановић.

Код непријатеља влада паника .

7. — Вријеме лијепо.

8. — Штаб корпуса у Манастиру Морачи.

М. П.

Начелник штаба
генерал-мајор,
Рудолф Приморац

7 маја 1944 год.

1. — Штаб XXIX дивизије извјештава да је напад непријатеља, вођен у времену од 1 до 6 маја против јединица те дивизије, успјешно одбијен. Непријатељ се под ударцима наших јединица повукао у градове.[293]

У овом нападу учествовало је: око 2800 четника, 300 усташа и 200 Њемаца.

Опширније види том I, књ. 16. док. бр. 170. 171. 172 и 182.

У току ових борби убијено је преко 100 Њемаца и четника и више рањено.

Заробљено 5 четника.

Заплијењено: 1 тешки бацач, 1 радио-станица, 2 пушкомитраљеза и нешто оружја.

Наши губици: 9 мртвих и 23 рањена.

2. — Један њемачки „Месершмит" присилно се спустио у Кабар.[2"0] Пилот је ухваћен а апарат запаљен."[8"]

3. — Према извјештају XXXVII дивизије Њемци се утврђују на Јабуци и Михајловици.[298]

Јачина Њемаца у Пљевљима, Пријепољу и на комуникацији: Пљевља — Пријепоље око 600. Код Пријепоља око 400 четника, 1500 муслиманских милиционера на десној обали Лима.

У току борбе код Влаке Њемци су имали 2 мртва и преко 15 рањених.[29"]

У Сељашници заробљено 8 шуцполицајаца.

У току овог дана дјелови III Санџачке бригаде нападају Вјенац, а VIII Црногорска бригада избила на линији: Миљевићи — Виницка — Скокуће.[3"0]

4. — Са осталих сектора корпуса у току дана није било извјештаја.

5. — Непријатељска авијација неактивна.

6. — Вријеме лијепо.

7. — Штаб корпуса у Манастиру Морачи.

М. П.

Начелник штаба
генерал-мајор,
Рудолф Приморац

8 маја *1944 год.*

1. — На сектору Санџача наше јединице врше чишћење терена од преосталих четничких банди и муслиманске милиције и воде борбе са Њемцима на комуникацији: 'Пријепоље — Пљевља и Пријепоље — Бродарево.

У току овог дана око 800 четника и 400 Њемаца покушали су испад према Вуковом Брду и Каменој Гори, али су одбијени уз губитке.

Дописано оловком: Дабар Поље.

Опширније о томе види том IV, књ. 25, док. бр. 36 и 201.

Види том III, књ. 7, док. бр. 241.

'" Види том I. књ. 16, док. бр. 171.

Jo" Види том I, књ. 16, док. бр. 172 и 173.

2. — Са осталих сектора Корпуса није било иззјештаја.

3. — Нових података о непријатељу није било.

4. — У вези новонастале ситуације на сектору Санџака наређен слиједећи распоред наших јединица на тој просторији:

— Штаб III Ударне дивизије наредиће да се одмах пребаце три батаљона V Црногорске бригаде на десну обалу Лима, са задатком дејства на комуникацију: Сјеница — Пријепоље.[301]

— Један батаљон V Црногорске да остане у области Бродарева са задатком садејства нашим јединицама на првцу Пријепоља и евектуалног прихвата наших јединица које дејствују на правцу Сјенице.

— Дга батаљона VII Црногорске бригаде на просторији: Бијело Поље — р. Бистрица — Баре (десна обала Лима) са задатком затварања праЕца **од Пештера и прихвата V Црногорске бригаде у случају јачег притиска непријатеља од Сјенице.**

— I бригада италитанске дивизи^е „Гарибалди" ставља се под команду штаба III дивизије.[302]

— XXXVII дивизија да затвори правце од Пљеваља и Пријепоља ка југу.

— II бригада италијанске дивизије „Гарибалди" ставља се под команду штаба XXXVII дивизије.

5. — Непријатељска авијација неактивна.

6. — Вријеме лијепо.

7. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

Начелник штаба
М. П. генерал-мајор,
Рудолф Приморац

9 маја 1944 год.

1. — Према извјештају Ловћенског одреда, око 4000 алпинских ловаца („Јегер-алпи") пребачено је од Грчке преко Скадра за Италију и то у току 4.^.1944. Са овима су била два дивизиона артилерије тежег калибра и један батаљон минера. Кретање врше стално ноћу.[303]

2. — Ноћу 26—27 априла је прошло 200 затворених камиона путем: Цетиње — Његуши — Котор.

[801] и Види том III, књ. 7, док. бр. 242.

***"* Види Операцијски дневник Штаба 3. ударне дивизије (Архив ВИИ, рег. бр. 26—1 4, к. 754).**

***[03] Види том III, књ. 7, док. бр. 244.**

3. — Према извјештају из Куча, сада се у Подгорици налазе дијелови 181. њемачке дивизије, а смијењена је 186. дивизија, која је рокирана према Далмацији.[304]

4. — Штаб III дивизије је предвидио ОЕај план:

а) са 3 батаљона V бригаде да се пребаци на десну обалу р. Лима и да дејствује на комуникацију Пријепоље — Сјеница, а са два батаљона VII бригаде да пређе такође на десну обалу р. Лима у области Бијелог Поља и оперише у правцу с. Бистрица, олакшавајући положај три батаљона V бригаде, која ће бити пребачена око Бродарева.[305]

б) са осталим дијеловима остати и даље на старим секторима.

5. — Јединице XXXVII дивизије и даље врше притисак на комуникацију Пријепоље — Пљевља.[300]

6. — У нападима наших јединица Приморске груре на Чево, у току 2/3 и 3 маја, непријатељ је имао ове губитке: 60 мртвих и више рањених Нијемаца (око 100); 70 мртвих четника, док је већи број рањен. Заробљено 13 четника.[307]

Наши губици: 5 мртвих и 16 рањених.

7. — Непријатељска авијација није активна.

8. — Вријеме ведро.

9. — Штаб корпуса у Манастиру Морачи.

Помоћник нач. Штаба
М. П. пуковник,
Бран. Обрадовић

10 маја 1944 год.

1. — Штаб Приморске групе извјештава:[308] да се непријатељ утврђује на Чеву и Симуњи. Његови испади су одбијени уз губитке по непријатеља.

У времену од 28 априла до 8 маја поново је непријатељ организовао испаде на нашу слободну територију.

Бокељски партизани су на комуникацији: Цетиње — Будва — Котор — Херцег Нови извели неколико акција и уништили: 20 непријатељских војника, 3 камиона (од којих један са нафтом) и 1 воз. Запаљен је и велики дрвени мост на путу: Цетиње — Будва.

2. — Штаб XXXVII дивизије извјештава: да се непријатељ утврђује на простору: Јабука — Мијајловица. Непри-

[304] Тада су у Подгорици (Титограду) били ди1елови 363. пјешадиитског пука њемачке 181. дивизије (види Архив ВИИ. рег. бр. 47—4, к. 73). Сбавјештење о смјени 186. дивизије било је нетачно, јер таква дивизија није стаиионирала у Подгорици.

[305] Ви^и том III. књ. 7, док. бр. 241.

[306] и сов Види том ш књ док. бр. 246.

јатељ је извршио напад од Карошевине на село Скокуће, али је одбијен уз губитке.[309] Јединице ове дивизије су извршиле напад на једну четничку групу у области Пљеваља и сатјерале је у сами град,[310] нанијевши им слиједеће губитке: 12 мртвих четника. Заплијењено: 32 бомбе за бацач и 7 коња.

Наши губици: 1 мртав и 2 рањена.

3. — Плијен у Бродареву: 7 митраљеза, 1 блиндирани аутомобил, 1 камион, 1 моторбицикл. Све је уништено паљењем још у току борби, осим 6 митраљеза.

4. — Група разбијених четника од 450—500 бандита разоружана је од арнаутске милиције у области Чакора и спроведена је у Пећ и даље.[311]

Код Петнице је до сада разоружано 150 недићеваца.

5. — Досадашњи подаци савезничког бомбардовања Подгорице на 6/У — 1944 у 13.30 часова:

— до сада ископано и нађено 1180 љешева, од којих 300 Нијемаца и 200 четника,

— злогласни бандит Ђорђе Лашић са 18 четничких официра убијен,

— порушен добар дио града,

— избјегла су 4 официра Црвене армије из заробљеничког логора.

6. — Непријатељска авијација неактивна.

7. — Вријеме ведро и топло.

8. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

М. П.

Помоћник нач. Штаба
пуковник,
Бран. Б. Обрадовић

11 маја 1944 год.

1. — Нијемци су појачали свој гарнизон у Сјеници са око 1200 војника. Намјере до сада непознате.

2. — На аеродром у Подгорици стигло 50—60 њемачких авиона. Није утврђена намјера употребе ових авиона.

"" Види том I, књ. 16, док. бр. 176 и 177.

3,0 Опширније о томе види том I, књ. 16, док. бр. 179.

311 У Операцијском дневнику Штаба 3. ударне дивизије за 10. мај 1944. стоји: „Увече извјештава VII бригада да су Муслимани разоружали Лалићеву бригаду на Чакору, јачине 450, и спровели је за Пећ" (види Архив ВИИ, рег. бр. 26—1/4, к. 754). Међутим, у извјештају Штаба 9. црногорске бригаде од 16. маја 1944. стоји да се Леко Лалић са око 300 четника пребацио из Врмоша у Подгорицу, а затим у Горњу Зету (види том III, књ. 7. док. бр. 247).

Поред тога су Нијемци заједно са четничким бандама појачали положаје око Подгорице, и то: Кокарицка Гора — Горица — Љубовић — Спушка Главица — Тараш.

3. — Непријатељске снаге на комуникацији: Даниловград — Чево — Цетиње су слиједеће: У Д. Загарачу чета Нијемаца и чета жандара; у Марковини чета Нијемаца и нешто четника; у Велестову чета Нијемаца; на Чеву 200 Нијемаца и нешто четника, а према Цетињу приближно иста јачина.[312]

На цијелој овој просторији окупатор врши страховити терор.

4. — Према још непотврђеним вијестима на Јабуку (комуникација Пљевља — Пријепоље) дошло 600 недићеваца и Нијемаца, а око 300 Арнаута у Сељашницу (код Пријепоља). Живљи саобраћај се осјећа на путу Сјеница — Пријепоље.

5. — Усташко-четничке двије колоне напале крајишки батаљон (из састава XVI муслиманске бригаде) на сектору Чемерно — Равно.[313] Изгледа да жели непријатељ са овога правца угрожавати нашу слободну територију.

6. — Непријатељска авијација активна: на дан 10 маја бомбардовани положаји XXXVII дивизије (област с. Скокуће), са 6 авиона. Губитака није било.

7. — Вријеме: топло и ведро.

8. — Штаб Корпуса: у Манастиру Морачи.

Помоћник нач. Штаба
М. П. пуковник,
Бран. Б. Обрадовић

12 маја 1944 год.

1. — Примили смо сигурне податке: да Нијемци пребацују трупе са материјалом из Грчке и Албаније на правац сјевера и сјеверо-запада. Тако је ноћу 11/12 ов. мј. у Подгорицу од Скадра стигло: 1 батаљон и 1 брдска батерија, а око 50 камиона празних се повратило у Скадар.[314]

Кретање се врше искључиво ноћу.

2. — У току 11ЛУ батаљони V ударне црногорске бригаде разбили су Нијемце и милицију источно и сјеверо-источно од Бродарева. Овладали Јадовником и избили на комуникацију: Пријепоље — Сјеница. Заплијењено је: 2 те-

[313] Види том III, књ. 7, док. бр. 244.
[314] Види том IV, књ. 25, док. бр. 46, 47 и 67.
Редакција није нашла документе који би опширније говорили о тим покретима њемачких јединица.

шка митраљеза, 1 тешки бацач, неколико лаких бацача, 29 коња, њемачких шињела за један батаљон и другог материјала. Заробљено неколико милиционара и четника.[315]

Успут на просторији Трешњевица — Вишњево, на дан 10. V увече, разбијена четничка бригада Бубање, која је бројала 200 бандита.

3. — На осталим секторима ништа ново.

4. — На аеродрому код Подгорице има сада: 2 ловца и један извиђачки авион, а на аеродрому у Скадру 50—60 апарата.

Иначе — непријатељска авијација неактивна.

5. — Вријеме: топло са нешто облака.

6. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

М. П.

Помоћник нач. Штаба
пуковник,
Бран. Б. Сбрадовић

13 маја 1944 год.

1. — Батаљони V бригаде и даље воде борбе на комуникацији: Пријепоље — Сјеница. Детаља о овим борбама још немамо.

2. — На сектору Андријевица — Биоче и Беране такође нема никаквих промјена.

3. — 4. батаљон V бригаде је водио жестоке борбе ноћу 11/12 маја и дању 12 маја и разбио непријатеља који је био јак 1500 војника и одбацио га према комуникацији: Пријепоље — Сјеница.[310]

Заплијењено: 50.000 метака, 1 тешки бацач, 2 постоља од тешког бацача, 2 њемачка тешка митраљеза, 1 лаки бацач, 480 мина за лаки бацач, 130 мина за тешки бацач, 1 „Парабелум" са 700 метака, 20 пушака, 50 шињела, 70 шатора и ћебади, 20 коња, 2 маказе за сјечење жице, 1 радио-станица, 1 телефон и нешто хране.

Непријатељ је имао: 24 мртва и једног њемачког љекара, а 5 заробљених (4 Нијемца и 1 Мађар).

Наши губици: 1 мртав и 8 рањених.

Нијемци су покушавали неколико пута испад према овоме батаљону, али је одбијен.

Батаљон је остао на просторији: Сопотница — Козомор.

2. батаљон V бригаде разбио је једну колону непријатеља 12/У и повратио га на полазне положаје.

315 и 1и види Операцијски дневник Штаба 3. ударне дивизије (Архив ВИИ, рег. бр. 26—1/4, к. 754).

4. — Непријатељска авијација неактивна.
5. — Вријеме ведро и топло.
6. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

Помоћник нач. Штаба
М. П. пуковник,
Бран. Б. Обрадовић

14 маја 1944 год.

1. — Према извјештају **Приморске** групе наши **су имали**, у акцијама **код Загарача, 25** мртвих.[317] **За овакав већи број** жртава — **Штаб је** наредио информатиЕну истрагу.

2. — Постоје подаци о извјесним јачим покретима недићеваца из Срби^е ка Санџаку и даље жеље према Црној Гори. Извјештај Штаба XXXVII дивизије да је у Пријепоље већ стигло 300 недићеваца и да је жив саобраћај на комуникацији Сјеница — Пријепоље.

3. — Јединице XXXVII дивизије су припремиле напад на комуникацију: Пријепоље — Мијајловица и притисак на град Пљевља. Ово је предвиђено у циљу олакшања рада јединица III дивизије код комуникација: Сјеница — Пријепоље, а такође у циљу прихвата јединица II пролетерске и V крајишке дивизије, уколико се ове буду морале наслонити на нас, преко Златибора, — како смо извјештени од Врховог Штаба.[318]

4. — 12 маја т г. непријатељ поново отпочео напад од Невесиња, Гацка, Билеће и Стоца. Тешке борбе се воде на свима секторима Херцеговине.[319]

Непријатељ је повраћен у градове уз губитке.
5. — Непријатељска авијација неактивна.
6. — Вријеме ведро и топло.
7. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

Помоћник нач. Штаба
М. П. пуковник.
Бран. Б. Обрадовић

15 маја 1944 год.

1. — Непријатељ је у току 14 маја напао са 2 колоне наше јединице V Црногорске бригаде, на комуникацији: Пријепоље — Сјеница, и то: једна колона од Пријепоља, а

[817] Та борба у с. Загарачу је вођена 28 29. априла 1944 (види Архив ВИИ, рег. бр. 24—2, к. 398; том III, књ. 7, док. бр. 246).
"" Види том I, књ. 16. док. бр. 183.
Види том IV, књ. 25, док. бр. 66, 70, 75 и 78.

друга од Сјенице.[32]" Непријатељу су задати тешки губици и и до сада нема детаља о броју жртава. Још је заплијењен један бацач и један пушкомитраљез — југословенски.

Непријатељске колоне су се ипак пробиле једна до друге. Борбе се настављају.

2. — Према извјесним подацима недићевци су отишли из Пријепоља према Прибоју. а неки знаци претстоје да ће непријатељ езакуисати и Пљевља и Пријепоље. Ово се провјерава.[321]

3. — 10 маја „Команда националних трупа" на Цетињу издала наређење „регрутације" годишта 1920—1926 год. за офанзиву према нашој слободној територији. Планови још нису утврђени.[322]

4. — Нијемци у Никшићу оправљају жељезничку станицу и вагоне. Намјера овога још неутврђена.

5. — II Далматинска бригада водила је 13 и 14 маја борбе са њемачко-четничким бандама на простору: Зупци — Ластва. Ове су банде разбијене и сатјеране у Требиње и у правцу Доњих Зубаца уз губитке по непријатеља.[323]

Наши губици: 2 мртва и 4 рањена.

VI бригада је водила борбу са четничким бандама на простору с. Брезовик, које су извршиле испад из Никшића. и одбила их уз губитке по њих.[324]

Наши губици: 1 мртав.

6. — Непријатељска авијација неактивна .

7. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

М. П.

Помоћник нач. Штаба
пуковник,
Бран. Б. Обрадовић

16 маја 1944 год.

1. — Гарнизони непријатеља у Санџаку су мали, али их ипак упорно држи, што је знак да очекује ту појачања, било

[32] Види Операцијски дневник Штаба 3. ударне дивизије (Архив ВИИ, рег. бр. 26—1 4. к. 754).

[321] Обавјештења су била нетачна.

Види Архив ВИИ, рег. бр. 5—10, к. 397: књ. депеша Приморске оперативне групе.

Види том III, књ. 7, док. бр. 324; док. бр. 52 у овој књизи.

На основу књиге депеша Приморске оперативне групе може се тврдити да је ту борбу водила 2. далматинска бригада (види Архив ВИИ, рег. бр. 5—10, к. 397). У Операцијском дневнику 2. далматинске бригаде стоји да је њен 4. батаљон био 10. маја 1944. на положајима „Стуба —Кулина са задатком блокаде гарнизона Никшић" (види том III. књ. 7, док. бр. 324).

у будућим акцијама према нама, било за пролаз тим комуникацијама.

На сектору Санџака се и даље воде борбе са непријатељем, који жели да ослободи комуникације.

2. — На другим секторима без икакве промјене.

3. — 27 црвеноармејаца је избјегло из заробљеничког логора код Скадра и прешло на нашу страну.[3215]

4. — Непријатељска авијација неактивна.

5. — Вријеме облачно, али топло.

6. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

Помоћник нач. Штаба
М. П. пуковник,
Бран. Б. Оорадовић

17 маја 1944 год.

1. — У току 16 маја непријатељ је извршио општи притисак са комуникације на V бригаду,[328] ради растерећења ове комуникације и то:

а) са једном колоном јачине око 1500 војника, појачане са двије хаубице, 3 брдска топа и неколико бапача, па су се два наша батаљона морала повући;

б) један батаљон V бригаде, који је затварао правац: Сјеница — Требињско Поље — Крајиновићи, нападнут је једном непријатељском колоном јачине 700—800 војника, али је батаљон задржао непријатеља.

Непријатељу су нанијети осјетни губици.

Наши губици: 1 мртав и 8 рањених

Заплијењено: 1 пушкомитраљез, око 2000 метака, 2 коња и нешто спреме.

Ове наше јединице још нису успоставиле везу са II Пролетерском дивизијом.[327]

2. — Предњи дијелови II Далматинске бригаде су избили на комуникацију: Требиње — Граб, Нијемци и четници одбачени на линију непосредне одбране Требиња.[328]

У Операцијском дневнику Штаба 3. ударне дивизије за 16. мај 1944. стоји: „38 руских заробљеника, који су били у Гусињу у њемачкој јединици, убили су њемачке команданте у Плаву и Гусињу и пријешли код нас. Собом су донијели оружје (2 п. м. _ и пушкеГ. Види Архив ВИИ, рег. бр. 26—1 4, к. 754.

"" Види Операцијски дневник Штаба 3. ударне дивизије (Архив ВИИ, рег. бр. 26—1 4, к. 754).

*" ШТР6 5. цпиогопске ТЈСУУ бпигаде је 16. ма1а 1944. послао Штабу 2. пролетерске дивизије обавјештење о распореду својих батаљона, с циљем да се успостави веза ради садејства при прелазу комуникације Сјеница—Пријепоље (види том III. књ. 7. док. бр. 248).

"* Види док. бр. 53.

3. — Још је 11 црвеноармејаца — заробљеника пребјегло на нашу страну, убивши претходно једног њемачког официра у Плаву.

4. — Један њемачки извиђачки авион летио над Санџаком и бомбардовао Шаховиће. Губитака нисмо имали.

5. — Вријеме топло, са мало облака.

6. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

Помоћник нач. Штаба
М. П. пуковник,
Бран. Б. Сбрадовић

18 маја 1944 год.

1. — Јуче је непријатељ (Нијемци, усташе и четници), у јачини око 800 војника, напао на наше теренске јединице и дијелове XXVII дивизије (XVI муслиманску бригаду) у области Равно[329] и наши су се под притиском повукли на положаје: Гласовита[330] — Орловац. Непријатељ се је задржао на линији: Јаворови Врх — Леденик — Трстеник — Шљивовица.

Непријатељ је имао нешто губитака.

Наши губици: 1 мртав и 2 рањена.

2. — Једна колона од 20 камиона Нијемаца пробила се до Пљеваља. Пет њемачких авиона бацали материјал њемачком гарнизону у Пљевљима.

Борбе се воде на сектору: Пријепоље — Коловрат — Јабука.

3. — Непријатељ доводи појачања на сектор V Црногорске бригаде и врши снажан притисак у правцу БродареЕа **преко Сопотнице и Страњана.**

4. — Извјештава III дивизија да се у току П/У чула борба у области Златибора.

5. — Непријатељска авијација неактивна.

6. — Вријеме облачно са мало кише.

7. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

Помоћник нач. Штаба
М. П. пуковник,
Бран. Б. Обрадовић

Редакција није нашла документ који говори детаљније о тој борби. О дејству 16. муслиманске бригаде види том IV, књ. 25, док. бр. 32, 46, 67, 69 и 114.

На карти 1 :100.000 није нађена.

19 маја 1944 год.

1. — Од 14 маја па све даље, њемачке јединице са материјалом крећу од Грчке и Албаније кроз Црну Гору и даље према сјеверу. У Подгорицу су стигла три батаљона 114. њемачке дивизије. За ову дивизију се прича да ће продужити за Котор. Војници ових батаљона су причали да креће и нека војска из Бугарске.

Покрети се врше искључиво ноћу, а дању се не креће нико.

Говори се о неким непријатељским појачањима у Сјеници са правца Новог Пазара.

2. — Јединице XXIX (херцеговачке) дивизије воде већ неколико дана борбе на комуникацији: Гацко — Плаха. Исте јединице чисте терен ка Требињу и Невесињу.[331]

Убијено је 113 Нијемаца, 87 четника и међу њима командант Невесињске четничке бригаде Вељко Шиповац, а рањено је: 95 Нијемаца и 75 четника.

Наши губици: 18 мртвих и 38 рањених.

У току ових борби непријатељ врши страшан терор над нашим становништвом: врши злочине, убија жене и дјецу, а запаљено је неколико стотина наших кућа.

3. — У току 18 маја и ноћи 18/19 маја V бригада је водила борбе са непријатељем и овај се према нашој бригади утврђује. Бригада је припремила за вечерас противнапад.[332]

4. — Чула се је борба у току 18 маја сјевероисточно од Пријепоља, те је вјероватноћа да те борбе води II дивизија.

5. — Непријатељска авијација активна: са 6 апарата је бомбардовано Бродар.ево. Наш један друг тешко рањен.

6. — Вријеме ведро и топло.

7. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

Помоћник нач. Штаба
М. П. пуковник,
Бран. Б. Обрадовић

20 маја 1944 год.

1. — Дијелови V Црногорске бригаде, у току прошле ноћи, протјерали непријатеља преко комуникације Пријепоље — Сјеница и гоне га даље. Детаљи још нису пристигли.[333]

Види том IV, књ. 25, док. бр. 96, 101 и 102.

Види Операцијски дневник Штаба 3. ударне дивизије (Архив ВИИ, рег. бр. 26—1/4, к. 754).

"" У Операцијском дневнику Штаба 3. ударне дивизије за 20. мај 1944. пише:

„V бригада је у току прошле ноћи напала непријатеља на свом сектору и овладала Јадовником. повезала се са јединицама II и V

2. — Батаљони VII бригаде одбили су милицију која је нападала од Сјенице и даље је гоне.[331]

3. — Један батаљон II пролетерске дивизије, који је штитио болницу, на правцу Бродарева идући од Пријепоља сукобио се са једном непријатељском колоном и уништио 4 тенка и 1 хаубицу и успио спровести болницу на ослобођену територију.[335]

4. — IV Санџачка бригада ликвидирала је четничко упориште ЈБуће.[336]

Заплијењено: 1 тешки бацач, 1 тешки митраљез и муниција.

Два батаљона XXXVII дивизије су пребачена сјеверно од комуникације: Пријепоље — Пљевља.[337]

На дан 19 маја јединице ове дивизије су извршиле општи притисак на Пљевља и Пријепоље и ухватиле су везу са I Крајишком бригадом V Крајишке дивизије и то код с. Ивања (Пријепоље).

5. — Јединице XXIX дивизије воде жестоке борбе са непријатељем који добија појачања од правца Калиновика.

6. — Према извјештају штаба V Крајишке дивизије — јединице су прешле ноћу 18/19 маја цесту између Пријепоља и Качева, под борбом, а II дивизија је на Златар стигла.[338]

Уједно извјештавају: да се четници пребацују у камионима и са тенковима њемачким у Нову Варош. Заробљени четници изјављују да крећу за Црну Гору. По неким извјештајима, са овим четницима је Дража Михаиловић.

7. — Непријатељска офанзива неактивна.

8. — Вријеме облачно и мала киша.

9. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

Помоћник нач. Штаба
М. П. пуковник,
Бран. Б. Обрадовић

дивизије и одбила све непријатељске нападе, који су имали за циљ да онемогуће пролаз ових јединица преко комуникације Пријепоље——Сјеница. Непријатељу су нанешени велики губици: око 150 избачених из строја. Наши губици 3 мртва и 17 рањених. Убијени су 2 њемачка официра. Заплијењено је: 3 парабелума, 1 ..Шарац", 1 машинка, нешто муниције и спреме" (види Архив ВИИ. рег. бр. 26—1 4. к. 754).

Види том III, књ. 7, док. бр. 295.

[3м] Редакција није пронашла документ у коме би се детаљније говорило о тој акцији.

Види том I, књ. 16, док. бр. 184 и 185.

[337] Види том I. књ. 16, док. бр. 183.

[3,8] Друга пролетерска дивизија прешла је комуникацију Сјеница—Пријепоље (између Халиловића и Горачића) ноћу 19/20. маја 1944 (види том I. књ. 20. док. бр. 150).

21 маја 1944 год.

1. — Јединице XXIX Херцеговачке дивизије водиле су 13 маја ов. године жестоке борбе са једном њемачко-четничком колоном која је нападала од Стоца у правцу Плане.[339]

Непријатељ је одбијен и сатјеран у Столац уз губитке: 32 Нијемца и 2 четника погинула, а рањен је велики број Нијемаца и четника.

2. — Са осталих сектора Корпуса није било извјештаја.

3. — Нових података о непријатељу није било

4. — Непријатељска авијација неактивна.

5. — Вријеме: лијепо.

6. — Штаб Корпуса: у Манастиру Морачи.

Начелник Штаба
генерал-мајор,
Рудолф Приморац

М. П.

22 маја 1944 год.

1. — У току овог дана на свим секторима Корпуса стање непромијењено.

2. — Према извјештају Штаба XXXVII дивизије јаче четничке групе концентришу се на просторији: Бобово — Слатина (југозападно од Пљеваља).[340]

3. — У вези са новонасталом ситуацијом, доласком II и V дивизије у Санџак, извршен слиједећи распоред наших јединица:[341]

— XXXVII дивизија (без VIII бригаде) на сектор: Пљевља — Пријепоље — Рудо — Прибој (сјеверно од комуникације Пријепоље — Пљевља),

— V дивизија на сектор: Пљевља — Бродарево,

— III дивизија и VIII Црногорска бригада на сектор: Пријепоље — Сјеница — десна обала Лима. IX црногорска бригада остаје на сектору Подгорица.

— II дивизија на сектор: Беране — Рожај — Андријевица.

Остале јединице овог Корпуса остају на досадашњим секторима.

Види том IV. КЊ. 25, док. бр. 70 и 78.

[340] Види том III, књ. 7, док. бр. 255.

Види том III, књ. 7, док. бр. 257.

4. — Непријатељска авијација: неактивна.
5. — Вријеме: лијепо.
6. — Штаб Корпуса, у Манастиру Морачи.

Начелник Штаба
М. П. генерал-мајор,
Рудолф Приморац

23 маја 1944 год.

-. — Штаб XXIX дивизије извјештава да су Нијемци и четници 22 маја направили испад из Невесиња, Гацка и Билеће.

Након краће борбе непријатељ је одбијен.

На бојишту нађено 46 погинулих Нијемаца и четника, а рањено много више.[342]

2. — У времену од 18—21 ов. мј. II Далматинска бригада водила је сталне борбе са њемачко-четничким бандама на просторији: Зупци — Бијела Гора (сектор Требиње).[343]

Непријатељу су задати губици.

Наши губици: 3 мртва и 3 рањена.

— VI Црногорска бригада очистила Пјешивце од четника.

3. — Са осталих сектора Корпуса није било извјештаја.

4. — XVII Ударна дивизија стигла је на просторију: Стабна — Милошевићи — Плужине — Крстац, одакле се повезала са нама.[344]

5. — Нових података о непријатељу није било.
6. — Непријатељска авијација неактивна.
7. — Вријеме лијепо.
8. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

Начелник Штаба
М. П. генерал-мајор,
Рудолф Приморац

24 маја 1944 год.

1. — У току ноћи 23/24 ов. мј. батаљони V Црногорске бригаде одбацили су непријатеља са Бистрице, на коју је у току 23 ов. мј. био избио.[345]

Види том IV, књ. 26, док. бр. 00.
"" Види том III, књ. 7, док. бр. 324.
***" Види том IV, књ. 25, док. бр. 114.**
***" У Операцијском дневнику Штаба 3. ударне дивизије за 24. мај 1944. о тој борби се каже:**

„У току дана непријатељ је извјесним снагама избио на десну обалу р. Бистрице. Јединице V бригаде у току ноћи непријатеља су

На бојишту је нађено 20 мртвих Нијемаца и 1 официр.

Заплијењено: 1 лаки митраљез, 1 пушкомитраљез са 2500 метака, 1 машинска пушка, 1 пиштољ, 4 пушке, неколико ћебади и шаторских крила

Наши губици: 3 мртва и 7 рањених.

2. — Јединица IV Пролетерске бригаде на путу за Беране[346] наишла је на једну четничку групу на Бихору и растјерала је.

Убијено је неколико четника. Заробљен 1 лаки бацач и нешто муниције и хране.

3. — Са осталих сектора Корпуса нијеб било извјештаја.

4. — Нових података о непријатељу није било.

5. — Непријатељска авијација неактивна.

6. — Вријеме лијепо.

7. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

Начелник Штаба
генерал-мајор,
Рудолф Приморац

М. П.

25 *маја 1944 год.*

1. — Један батаљон Јужнохерцеговачког одреда уништио је 1 воз од 12 вагона код Требиња. Овом приликом изгорјело је 80.000 оброка хране која је била намијењена четницима.[847]

Погинуло 9 њемачких војника.

Наши губици: 7 мртвих и 12 рањених.

2. — Штаб XXXVII дивизије извјештава да су њихове јединице у покрету за извршење новодобивеног задатка.

24 маја VIII Црногорска бригада водила је борбу са Нијемцима и четницима на положајима Скокуће — Ђурђево Брдо[348] (јужно од Сељашнице).

Непријатељ који је нападао на ове положаје одбијен је уз губитке од 47 избачених из строја.

повратиле на линију: Врбница—Плане—Граде—Вишњево—Белегија—Голуб—Кофрц. Примијећено је кретање непријатеља у правцу Катуништа и Заловића ...

Непријатељски губици синоћ и данас 15—20 мртвих (1 официр), више рањених. Заплијењено: 1 „Шарац", 1 п. митраљез са 2500 метака, 1 машингевера, 1 пиштољ, 4 пушке и нешто спреме. Наши губици: 3 мртва и 7 рањених (1 к-дир мртав, а 1 комесар чете рањен)".

"" Види том III, књ, 7, док. бр. 254.

Редакција није нашла документе који детаљније говоре о тој акцији.

Види том I, књ. 16, док. бр. 203.

Заплијењен 1 пушкомитраљез.

3. — Штабу XVII дивизије издан задатак да своје јединице пребаци на просторију: Чајниче — Челебић — Мељак.[849]

На овој просторији одморити јединице и припремити их за претстојеће задатке.

Активно се обезбиједити од праваца Пљеваља, Горажда и Фоче.

Наслонити се и повезати са јединицама XXXVII дивизије и V дивизије, гдје да гравитира већи део снага XVII дивизије.

Четничке групе на просторији: Фоча — Челебић — Борово — Слатина — Мељак — Чајниче, у укупној јачини од 1500, разбити и одбацити на лијеву обалу Дрине.

4. — Нових података о непријатељу није било.

5. — Непријатељска авијација неактивна.

6. — Вријеме лијепо.

7. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

Начелник Штаба
М. П. генерал-мајор,
Рудолф Приморац

26 маја 1944 год.

1. — Јединице II далматинске бригаде у неколико махова разбиле су њемачко-четничке банде у Кривошијама и са предњим дијеловима стигле на границу Конавла.[350]

Непријатељ врши јаче испаде из Требиња и Грахова, али га наше јединице успјешно одбијају.

2. — У току овог дана јединице XXXVII дивизије водиле су борбу са четницима на просторији: Хоћевина — Бобово.[351]

Непријатељ је разбијен и протјеран. Овом приликом нанијети су му осјетни губици.

Заплијењен 1 пушкомитраљез и нешто другог материјала.

Наши губици: 1 мртав и 3 рањена.

3. — Са осталих сектора овога Корпуса није било извјештаја.

4. — Нових података о непријатељу није било.

Види том III, књ. 7, док. бр. 257.

Види том III, књ. 7, док. бр. 324.

[51] Редакција није нашла документе који подробније говоре о тој борби.

5. — Непријатељска авијација неактивна.
6. — Вријеме лијепо.
7. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

Начелник Штаба
М. П. генерал-мајор,
Рудолф Приморац

27 маја 1944 год.

1. — На свима секторима стање непромијењено.

2. — Према најновијим подацима једна колона „Вражје" дивизије, јачине око 1000 људи, и један батаљон четника пратили су нашу XVII дивизију у њеном покрету ка нама, и у току 26 ов. мј. кренула низ Сутјеску.

На Чемерну се налазе два батаљона „Вражје" дивизије, а у Гацку јуришни батаљон попа Ђуришића и један батаљон „Вражје" дивизије.[352]

3. — Према извјесним подацима Нијемци врше кОнцентрације својих снага у Подгорици и Сјеници.

У Сјеницу је стигло из Рашке 70 камиона Нијемаца.

4. — Непријатељска авијација: неактивна.
5. — Вријеме лијепо.
6. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

Начелник Штаба
М. П. генерал-мајор,
Рудолф Приморац

28 маја 1944 год.

1 — Јединице XXXVII дивизије у своме покрету ка новоодређеној просторији водиле су у току овог дана борбе са Нијемцима и четницима на просторији: Бјелово Брдо.

Непријатељ је одбачен са ове просторије и сатјеран у Пљевља уз осјетне губитке.[353]

IV Санџачка бригада пребацила се на просторију: Бољанићи — Подковачица.

2. — Јединице III дивизије напале су у току овог дана Нијемце и четнике на просторији: Врбница — Крајиновићи — Црвско — Ђаловићи — Шиповице.[354]

Послије дуже борбе непријатељ је одбачен и наше јединице избиле су на линију: р. Дубочица — Травњак — Мачковац — Јеленак — Турски Врх — Долићи.

Види том IV, књ. 25, док. бр. 143.
Види том I. књ. 16, док. бр. 190.
Види том III, књ. 7, док. бр. 258, 259; Операцијски дневник Штаба 3. ударне дивизије (Архив ВИИ. рег. бр. 26 1/4. к. 754).

Непријатељ је овом приликом имао 65 мртвих и рањених.

Заплијењено: 2 лака митраљеза „Шарца", 3 парабелума, 1 тешки митраљез, 1 бацач, 6000 метака, 1 радио-станица, 20 пушака, 40 ћебади и нешто друге спреме.

Наши губици: 5 мртвих и 20 рањених.

Непријатељ довлачи појачања и утврђује се.

3. — У вези ситуације на сектору III дивизије и појачања која Нијемци и четници довлаче на сектор: Сјеница — Пријепоље наређено:[355]

а) Штабу V крајишке и III дивизије: најтјешње се међусобно повезивати и према ситуацији координирати рад на сектору ових двеју дивизија.

б) Штабу II пролетерске дивизије: са једном бригадом садејствовати јединицама III дивизије. Ову бригаду упутити са сектора Беране најпогоднијим правцем са задатком обухвата и изоловања Бихора са источне стране, повезивања и наслањања на деснокрилне јединице III дивизије.

4. — Нових подтака о непријатељу није било.

5. — Непријатељска авијација неактивна.

6. — Вријеме лијепо.

7. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

Начелник Штаба
М. П. генерал-мајор,
Рудолф Приморац

29 маја 1944 год.

1. — II Далматинска бригада водила је у току овог дана борбу са Нијемцима на линији: с. Врбање — Граб — Мрцине (сектор Требиње).[350]

Нијемци су у овој борби имали: 20 мртвих, од којих 3 официра.

Заплијењено: 2 тешка бацача са 90 мина, 1 лаки митраљез „Шарац" са 5000 метака и око 26 машинки, пиштоља, пушака и друге спреме.

Уништен: 1 камион.

Наши губици: 1 рањен.

Јединице VI Црногорске бригаде у селу Кличеву убиле 9 а раниле 11 четника.[357]

[355] Редакција није иронашла то наређење.
[33"] Види том III, књ. 7, док. бр. 324; док. бр. 55 у овој књизи.
[367] Редакција није нашла документат који нешто ближе говори о тој акцији.

2. — У зору овог дана Нијемци отпочели жесток напад појачаним снагама на положају V Црногорске бригаде и успјели да овладају Јеленком (к. 1617).[358]

На наше положаје Нијемци непрестано туку хаубицама.

У Тријебинама[359] примијећена 3 њемачка тенка и више камиона.

3. — У Подгорицу стигло око 3000 Нијемаца из Арбаније.

4. — Са осталих сектора није било извјештаја.

5. — Непријатељска авијација неактивна.

6. — Вријеме лијепо.

7. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

Начелник Штаба
генерал-мајор,
Рудолф Приморац

М. П.

30 маја 1944 год.

1. — У току овог дана непријатељ је био активан на сектору јединица III дивизије и вршио неколико напада на линију наших положаја: Мачковац — Јеленак — Турски Врх — Долићи, али је био одбијен.

У току ових борби непријатељ је имао 20 мртвих и већи број рањених.

Заплијењено: 2 митраљеза, 10.000 метака, 10 пушака и друге ратне спреме.

Наши губици: 3 мртва и 8 рањених.

. — IV Пролетерска бригада напала је непријатеља на положајима: Турјак — Калаче и послије краће борбе овладала овим положајима.[300]

Непријатељ се повукао уз губитке.

3. — С обзиром на ситуацију на сектору III и II дивизије, овим јединицама наређено да за сада не продиру даље на просторију Пештера, већ да држе заузете положаје, да се међусобно повежу и очисте просторију Бихор.

4. — Штаб Приморске оперативне групе извјештава да непријатељ напада њихове јединице на сектору Зупци (сектор Требиње) са намјером да их са ове просторије одбаци.[301]

*5" Види том III, књ. 7, док. бо. 259. 200: Операнијски лневник Штаба 3. ударне дивизије (Архив ВИИ, рег. бр. 26—1/4. к. 754).

На карти није нађено. Вјероватно се односи на с. Требиње, 8. км. јз. од С.^еница.

300 Види Операцијски дневник Штаба 3. ударне дивизије за 29, 30. и 31. мај 1944 (Аохив ВИИ. рег. бп. 26—1/4, к. 754).

*" Види том III. књ. 7, док. бр. 324.

Послије 36-часовне борбе наше су се јединице мало повукле са просторије Зупци — Ластва.

Непријатељ је у току ових борби имао око 60 мртвих и преко 100 рањених.

Наши губици: 2 мртва и 12 рањених.

5. — У гарнизону Требиње врши се смјена јединица Вражје дивизије дијеловима јединица Плаве дивизије.

6. — Непријатељска авијација неактивна.

7. — Вријеме лијепо.

8. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

Начелник Штаба
генерал-мајор,
Рудолф Приморац

М. П.

31 маја 1944 год.

1. — Јединице I бригаде V дивизије напале су 29 ов. мј. Миоску и протјерале непријатеља за Пријепоље.[302]

Непријатељ је имао неколико мртвих и рањених.

2. — X херцеговачка бригада у борбама око Невесиња на дан 25 ов. мј. убила је 12 Њемаца и једног заробила.[363]

Уништен 1 непријатељски камион.

Наши губици: 4 мртва.

3. — Јединице XXXVII дивизије пребациле су се на просторију Голеш — Црнуговићи — Пенезићи.

4. — Према извјештају XXIX дивизије четници из Фоче, Калиновика и Борака ојачавају четничке банде око Гацка и Невесиња.

5. — У Пријепољу се налази II батаљон V недићевског пука, јачине око 600 људи и 80 шуцполицајаца.

Према непровјереним подацима један њемачки батаљон из Добруна долази у Пријепоље.

6. — II дивизији наређено[364] да једну своју бригаду рокира на просторију: Крушчица Пл. — Мусина Јама, како би се олакшало дејство IV Пролетерске бригаде на правцу: Турјак — Пискавица — Мусина Јама и тиме омогућило потпуно изоловање и опкољавање Бихора.

По извршеном задатку и успостављању чврсте међусобне везе, обје бригаде заједничким снагама очистиће Бихор.

*" Редакција није пронашла документе који говоре о тој акцији.

'"* Види том IV, књ. 25, док. бр. 164. напомену 2.
Редакција није пронашла то наређење.

7. — Непријатељска авијација неактивна.
8. — Вријеме лијепо.
9. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

Начелник Штаба
М. П. генерал-мајор,
Рудолф Приморац

1 јуна 1944 год.

1. — XXIX Херцеговачка дивизија извјештава да је 30 маја око 1600 војника „Вражје дивизије" и четника у двије колоне кренуло из Стоца и Невесиња ка Дабру.

Јединице XXIX дивизије још истога дана одбиле су колону од Невесиња, док се колоном из Стоца настављају борбе на линији: Влаховићи — Хргуд.[365]

2. — На осталим секторима стање непромијењено.

3. — Штаб V Крајишке дивизије извјештава да Њемци од 30 маја врше пребацивање снага и транспорт материјала на комуникацији: Пријепоље — Пљевља — Чајниче.

Изгледа да појачавају ове гарнизоне и врше концентрацију својих снага у сјеверном Санџаку.

4. — Непријатељска авијација неактивна.
5. — Вријеме лијепо.
6. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

Начелник Штаба
М. П. генерал-мајор,
Рудолф Приморац

2 *јуна 1944 год.*

1. — 1 јуна послије подне непријатељ — састављен већином од Арнаута — извршио је јачи испад на VII Црногорску бригаду правцем: Угло — Жилиндар — Корито.[366]

Нападу су садејствовала 4 њемачка тенка.

Напад је одбијен уз осјетне губитке за непријатеља.

2. — На осталим секторима стање непромијењено.

3. — Нових података о непријатељу није било.

4. — У вези са концентрацијом јачих њемачких снага у сјеверном Санџаку и појачаним комуницирањем на комуникацији Пљевља — Пријепоље — Чајниче, наређено:[367]

— Штабу XXXVII дивизије: да са одговарајућим снагама врши јачи притисак на комуникацију: Пљевља — Чај-

[365] Види том IV, књ. 25, док. бр. 164.
[366] Види том III, књ. 7, док. бр. 295.
[367] Редакција није нашла то наређење.

ниче са сјевера. Са осталим снагама активно дејствовати на Пљевља и околину.

— Штабу XVII дивизије: вршити притисак на комуникацију: Пљевља — Чајниче са југа и на тај начин садејствовати јединицама XXXVII дивизије.

— Штабу V дивизије: појачати притисак на комуникацију: Пријепоље — Пљевља.

Дуж цијеле комуникације јединице ангажовати најактивније са задатком кидања комуникације, онемогућавања саобраћаја, наношења губитака непријатељу.

5. — Непријатељска авијација неактивна.

6. — Вријеме лијепо.

7. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

Начелник Штаба
генерал-мајор,
Рудолф Приморац

М. П.

3 јуна 1944 год.

1. — Штаб III дивизије извјештава да су батаљони VII црногорске бригаде у току 2 ов. мј. овладали Бихором и сада се налазе на просторији: Крушчица — Савин Бор — Добри До — Годуша.[368]

Муслиманска милиција отступила је — уз губитке — у правцу Рожаја.

У с. Годуши нађен магацин жита — око 1 вагон пшенице.

2. — Приморска група извјештава да непријатељске снаге из Требиња — око 600 војника „Вражје дивизије" и око 500 четника — већ 4 дана нападају на наше положаје на сектору Зупци — Ластва.[309]

Непријатељ је успио да потисне наше јединице и овлада Ораховцем и Лаством. Ово из разлога, што су наше јединице на овом сектору ослабљене одласком два батаљона II Далматинске бригаде на сектор Билећа, ради садејства јединицама XXIX дивизије.[370]

3. — Према расположивим подацима, непријатељске снаге које затварају правац према Рожају, држе положаје на линији: Смиљевица — Кацубер — Турјак.

Јачина ових снага око 3000. Ове снаге састоје се од муслиманске милиције, два батаљона Арнаута и нешто Шуцполиције. Имају два брдска топа.

[368] Види К!Б. депеша 2. ударног корпуса и 3. ударне дивизије у Архиву ВИИ. рег. бр. 19—2. к. 394.

[309] Редакција није нашла тај извјештај.

[370] Види том IV, књ. 26, док. бр. 3, напомену 2.

4. — Са осталих сектора није било извјештаја.
5. — Непријатељска авијација неактивна.
6. — Вријеме лијепо.
7. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

Начелник Штаба
М. П. генерал-мајор,
Рудолф Приморац

4 јуна 1944 год.

1. — Дијелови XXIX дивизије и Приморске оперативне групе нападали су 1 јуна о.г. Билећу.[371]

Наше јединице су биле ликвидирале непријатељска околна упоришта и упале у саму варош, али су се због јаче непријатељске интервенције од Гацка и Стоца морале повући.

Непријатељ је у овој борби имао преко 200 мртвих и много више рањених.

Наши губици: 9 мртвих и 32 рањена.

2. — Јединице XXIX дивизије водиле су 2 јуна борбе код Невесиња са једним батаљоном „Вражје дивизије" и једним батаљоном 58. дивизије.[372]

У овим борбама убијено и рањено 26 Њемаца.

3. — Јединице III дивизије водиле су у току овог дана жестоке борбе са непријатељем на линији: Градац — Суви До — Острвица (к. 1517) — Ћафа (к. 1580).[373] У овом непријатељском нападу учествовали су и дијелови регуларне албанске војске.

Непријатељски напад је одбијен. У овој борби непријатељ је имао 60 мртвих и већи број рањених.

Наши губици: 2 мртва и 3 рањена.

5. — ДијелоЕи XVII дивизије водили су овог дана борбу са четницима код Челебића и потисли их — уз губитке — ка Фочи.[374]

5. — Штаб V дивизије извјештава да су у Пријепоље стигле јаче њемачке формације од правца Сарајева. Ове снаге стигле су преко Прибоја и продужују за Пљевља. Успут мобилишу коње.

Опширније о томе види том IV, књ. 25, док. бр. 143, књ. 26, док. бр. 3 и 4.

[372] Види том IV, књ. 25, док. бр. 11.

[373] Види том III, кш. 7, док. бр. 298; Операцијски дневник Штаба 3. ударне дивизије (Архив ВИИ, рег. бр. 26—1/4, к. 754).

[374] Види том IV, књ. 26, док. бр. 62.

На сектору Подгорице налазе се јаке њемачке снаге.

6. — Непријатељски извиђачки авиони извиђали су у току дана над просторијом Јужног Санџака.

7. — Вријеме лијепо.

8. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

Начелник Штаба
генерал-мајор,
Рудолф Приморац

М. П.

5 *јуна 1944 год.*

1. — Непријатељски моторизовани дијелови[375] извршили су овог дана јак испад из Пљеваља на дијелове V дивизије, успјели да их потисну и пред мрак избили на просторију: с. Влаховићи—Косаница—Катуша. Непријатељ са 70 возила пребацује снаге и материјал на десну обалу Таре, код Ђурђевића Таре.[376]

У вези овакве ситуације наређено:[377]

— XVI муслиманској бригади (која је прешла преко Таре код Пренћана у циљу свог повезивања и стављања под команду XVII дивизије): да се одмах постави са јединицама на непосредну лијеву обалу Таре и обезбиједи све прелазе и газове на Тари.

Под њезину команду стављају се и два батаљона команде I подручја.

— XVII дивизији: да одмах оријентише једну најближу бригаду ка просторији: с. Оџак—с. Влаховићи са задатком дејства на десни бок и позадину непријатељских снага које су избиле на Тару.

— V дивизији: да њезина IV бригада, која је у току овог дана водила борбе са непријатељем на овом правцу, изврши противнапад и садејствује јединицама XVII дивизије.

2. — На сектору III дивизије непријатељ вршио неколико напада на наше положаје на десној обали Лима, али је био свугдје одбијен уз осјетне губитке.[378]

3. — Са осталих сектора није било извјештаја.

4. — Нових података о непријатељу није било.

"5 Односи се на дијелове (око 800 војника са 15 тенкова) њемачке 181. дивизије (види „Ослободилачки рат", књ. 2, стр. 222).

"" Види том III, књ. 7, док. бр. 270, 273 и 274.

"т Види том III, књ. 7, док. бр. 272 и 275.

"8 Види том III. књ. 7, цок. бр. 298 и 323.

5. — Непријатељска извиђачка авијација активна на сектору Пљевља—Тара.

6. — Вријеме лијепо.

7. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

Начелник Штаба
М. П. генерал-мајор,
Рудолф Приморац

6 јуна 1944 год.

1. — Непријатељски моторизовани дијелови и трупе 181. њемачке дивизије, јачине око 1800 војника са преко 70 камиона, 15 тенкова и 4 топа, успјели су да овог дана пред мрак избију на десну обалу Таре, на прелазу код Ђурђевића Таре. Непријатељске патроле сишле су на Тару.[379]

У току ноћи непријатељ је довлачио трупе и материјал, међу којим у гумене чамце за прелаз ријеке.

XVI Муслиманска бригада услијед удаљености у току овог дана није стигла да се поново пребаци на лијеву обалу Таре за извршење новодобивеног задатка — непосредне одбране лијеве обале Таре.

Ове прелазе затвара сада свега један батаљон команде I подручја.

2. — Јединице I Крајишке бригаде напале су непријатеља на линији: Миоска—Ратајска—Коловрат—Сељашница (сектор Пријепоље).[380]

У току ове борбе непријатељ је имао око 40 мртвих и више рањених.

Уништена 2 непријатељска камиона.

Заплијењено: 1 лаки митраљез „Шарац", 1 пиштољ, 3 догледа, 2 тромблонске пушке са 40 бомби, 1 мала радио-станица, 8000 метака, 15 пушака, 1 пољски телефон, 24 ћебета и друге спреме.

3. — Са осталих сектора није било извјештаја.

4. — У вези са ситуацијом на Тари наређено свима јединицама да појачају будност и приступе исцрпном прикупљању података о непријатељу, његовим снагама, распореду и намјерама, нарочито на правцима: Пријепоље. Пљевља, Фоча, Подгорица и Никшић.

[3,8] Види том III, књ. 7, док. бр. 276 и 277.

"" Види том III, књ. 7, док. бр. 280, 283 и 291, 292.

5. — Непријатељска ловачка авијација активна над просторијом Санџака.

6. — Вријеме лијепо.

7. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

Начелник Штаба
генерал-мајор,
Рудолф Приморац

М. П.

7 јуна 1944 год.

1. — Непријатељ је у току ноћи 6/7 направио сплавове и пребацио око 30 мањих камиона и тенкова на лијеву обалу Таре, код Ђурђевића Таре.

Зором овога дана непријатељ је одбацио наше мале снаге на лијевој обали Таре (један батаљон команде I подручја, јачине 50 бораца) и моторизацијом избио на Негобуђу, а једним дијелом продужио у правцу Жабљака.[381]

Нијемци су успут потпуно запалили сва села на правцу њиховог кретања и убили неколико мјештана које су затекли код њихових кућа.

2. — XVI Муслиманска бригада прешла је зором овога дана на лијеву обалу Таре преко моста код Пренћана, али није стигла да се постави на одређене положаје према задатку,[382] јер су Нијемци били већ избили на Његобуђу.

У вези овакве ситуације бригада се поставила источно од комуникације на положаје: Пометеник—Крауљевац у циљу вршења притиска на непријатељске снаге дуж комуникације.

3. — Јединице XVII дивизије извршиле су у току ноћи напад на непријатеља на дијелу комуникације Влаховићи—Оџак.[383]

У току ове борбе убијено је 12 Нијемаца, већи број је рањен.

Заплијењено: 1 лаки митраљез „Шарац", 6 ручних бомби, 100 тромблонских бомби.

Уништена 2 њемачка камиона.

Наши губици: 1 мртав, 3 рањена.

4. — IV Крајишка бригада V дивизије нападала је у току дана непријатеља на сектору Косаница, Отиловићи и Вијенац.[384]

Непријатељ је на сектору Косаница имао око 10 мртвих и већи број рањених.

[3"] Види том III, књ. 7, док. бр. 284.
[381] и [883] Види том IV, књ. 26, док. бр. 62.
[88<] Види док. бр. 58.

Уништен 1 непријатељски камион.

5. — VIII Црногорска бригада водила је у току овог дана борбе са непријатељем на положајима: Кулина—Травњак (десна обала Јлима).[386]

Јединице ове бригаде овладале су овим положајима и одбациле непријатеља на Мачковац.

Непријатељ је имао око 20 мртвих и рањених. Наши губици: 1 рањен.

6. — Штаб Приморске оперативне групе извјештава да је непријатељ добио појачања на сектору Драгаљско Поље у јачини око 300 Нијемаца и једне батерије топова.

Четничке банде из Никшића врше припреме за напад у правцу Шавника.

7. — Непријатељски извиђачки авиони извиђали су у току прошлог дана просторију Јужног Санџака.

8. — Вријеме лијепо.

9. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

Начелник Штаба
генерал-мајор,
Рудолф Приморац

М. П.

8 јуна 1944 год.

1. — У току овог дана и ноћи јединице XVII и V дивизије вршиле су жестоке нападе на непријатељске снаге и моторизована средства дуж комуникације Пљевља—Тара.[386]

Непријатељу су у току ових борби задати тешки губици: око 60 мртвих и 80 рањених.

Заплијењено: 2 лака митраљеза са око 2000 метака, 6 пиштоља, око 50 пушака, 1 пољски телефон и много друге спреме.

Уништено: 7 камиона и 1 моторцикл.

2. — 6 ов. мј. два батаљона XVII дивизије водили су борбу с једним четничким батаљоном код Готовуше и нанијели му осјетне губитке.[387]

Заробљена два четника.

3. — VII Црногорска бригада водила је 6 ов. мј. борбу са непријатељем на просторији Бихору.[388]

[885] Види Операцијски дневник Штаба 3. ударне дивизије (Архив ВИИ, рег. бр. 26—1/4, к. 754).

[880] Види том III, књ. 7, док. бр. 284; том IV, књ. 26, док. бр. 62.

[887] Види том IV, књ. 26, док. бр. 62.

[888] Види том III, књ. 7, док. бр. 298; Операцијски дневник Штаба 3. ударне дивизије (Архив ВИИ, рег. бр. 25—1/4, к. 754).

Непријатељ је имао 4 мртва и већи број рањених.
Заплијењено: 2 тешка митраљеза и нешто муниције.
Наши губици: 5 мртвих и 2 рањена.
4. — Са осталих сектора није било извјештаја.
5. — Нових података о непријатељу није било.
6. — Непријатељска ловачка авијација активна над комуникацијом Пљевља—Тара.
7. — Вријеме лијепо.
8. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

Начелник Штаба
М. П. генерал-мајор,
Рудолф Приморац

9 *јуна 1944 год.*

1. — Као резултат борби које су јединице V Крајишке и XVII дивизије водиле са непријатељским снагама на десној обали Таре, — непријатељ је пребацио своје снаге са лијеве обале Таре на десну и отпочео са извлачењем својих снага у правцу Пљеваља.[380]

Јединице горе наведених дивизија жестоко нападају непријатеља дуж комуникације Пљевља—Тара.

Непријатељ довлачи појачања моторизованих снага из Пљеваља и са њиховим прихватом, дајући јак отпор, повлачи се према Пљевљима.

У току ових борби непријатељ је имао преко 50 мртвих и око 100 рањених.

Уништено: 5 непријатељских камиона и 1 мотоцикл.

2. — На осталим секторима Корпуса стање непромијењено.

3. — Према непровјереним подацима Њемци су на сектор Подгорице довукли појачања, која су стигла из Албаније.

4. — Непријатељски ловачки авиони извиђали су у току дана просторију Јужног Санџака.

5. — Вријеме лијепо.

6. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

Начелник Штаба
М. П. генерал-мајор,
Рудолф Приморац

[3,,] и [3,0] Види том III. кн.. 7, док. бр. 286; том IV. књ. 26, док. бр. 62.

10 јуна 1944. год.

1. — У току овог дана њемачке снаге на комуникацији Пљевља—Тара сатјеране су у Пљевља уз осјетне губитке.[390]

Четничке групе са сектора Пљевља потпомагале су извлачење Њемаца, али су у.току борбе са нашим јединицама имале око 40 мртвих и већи број рањених.

Заплијењено: 17 пушака, 500 метака и 20 бацачких мина.

Четници су заједно са Нијемцима сатјерани у Пљевља.

Наши губици: 2 мртва и 5 рањених.

2. — На осталим секторима стање непромијењено.

3. — Нових података о непријатељу није било.

4. — Пошто је непријатељ на правцу Пљевља—Тара разбијен и одбачен у Пљевља, наређено ново прегруписање снага на сектору Санџака:[391]

— XVII дивизији, под чију команду се ставља и XVI муслиманска бригада: половину снага оријентисати према Фочи са задатком активног дејства на овом правцу и ликвидирања Фоче у погодној ситуацији. Остале снаге на просторију Чајниче—Челебић—Мељак са задатком маневрисања на овој просторкји, притиска на комуникације Пљевља—Чајниче и евентуалног садејства јединицама V дивизије које затварају правац Пљевља—Тара.

— XXXVII дивизији: пребацити се са јединицама (без VIII Црногорске бригаде) на сектор: Пљевља—Рудо—Прибој, са задатком маневрисања на тој просторији и вршења притиска на Пљевља са сјевера.

— V дивизији: на сектор Пљевља—Бродарево, с тим да затвори правце: Пљевља—Тара, Пљевља—Мојковац и Пријепоље—Бродарево.

— III дивизији: остати на досадањој просторији, с тим да једну бригаду распореди на просторији Бродарево, као резерву.

5. — Непријатељска авијација неактивна.

6. — Вријеме лијепо.

7. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

М. П.

Начелник Штаба
генеоал-мајор,
Рудолф Приморац

11 јуна 1944 год.

1. — Њемци и Арнаути албанске дивизије „Скендербег" у јачини преко 3000 војника, 6 топова и великог броја бацача

Види том IV. књ. 26, док. бр. 62, напомену 2.

отпочели су овог дана напад на положаје II Пролетерске дивизије.[3,J2]

Нарочито жестоке борбе воде се на линији: Турјак—Кацубер—Смиљевица, гдје јединице IV Пролетерске бригаде са успјехом одбијају све жешће непријатељске нападе.

На сектору Андријевица непријатељ напада правцем Мурина—Голеш, са циљем овлађивања десном обалом Лима и повезивања са снагама које оперишу на сектору Берана.[393]

Пред мрак овога дана непријатељ је успио да потисне II пролетерску бригаду и избије на Сјекирицу, одакле је продужио правцем: Шекулар и Расојевићка глава—Баљ.

На сектору обију бригада борбе су продужене и у току ноћи.

2. — Њемци и недићевци са јачим снагама нападали су у току овог дана јединице V Крајишке дивизије и успјели да пред мрак овладају линијом: Камена Гора—Козица—Вуково Брдо.[334]

Јединице V дивизије, снажним противнападом извршеним у први сумрак, одбациле су непријатеља и поново овладале горе наведеним положајима.

Непријатељ је имао осјетне губитке.

Заплијењено је доста војничке спреме. Заробљена 3 њемачка војника.

3. — Два батаљона X крајишке и трећи батаљон VIII Црногорске бригаде водили су у току дана и ноћи 11/12. тешке борбе са Њемцима код Грачанице[395] (сектор Пријепоље).

Њемачке снаге биле су слиједеће: 1 батаљон дивизије „Принц Еуген", двије чете једног батаљона 334. пука 181. дивизије и дијелови једног батаљона V пука Недићеве војске.

Непријатељ је имао: 10 мртвих и већи број рањених.

Заплијењено: 1 њемачка застава, 2 тешка бацача, 4 радио-станице, 20 коња са опремом, преко 15000 метака, 150 бацачких мина, 1 гумени чамац и доста друге спреме.

Уништено: 3 камиона, 9 гумених чамаца и нешто друге ратне спреме.

Наши губици: 13 мртвих и 14 лакше рањених.

4. — На осталим секторима Корпуса стање непромијењено.

5. — Нових података о непријатељу није било.

Види том III. књ. 7, док. бр. 293.

*" Види „Ослободилачки рат", књ. 2, стр. 222; Н. Јовићевић: „Од пете офанзиве до слободе", Београд, 1955, стр. 367.

*" Види том III, књ. 7, док. бр. 293.

*" Види том III, књ. 7, док. бр. 292.

6. — Непријатељски извиђачки авиони извиђали су у току дана сектор Андријевица—Беране.

7. — Вријеме лијепо.

8. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

Начелник Штаба
генерал-мајор,
Рудолф Приморац

М. П.

12 јуна 1944 год.

1. — У зору 12 ов. мј. јединице II дивизије извршиле су противнапад на њемачко-албанске снаге на цијелој линији непријатељских положаја на десној обали Лима и успјеле да одбаце непријатеља и да га натјерају на повлачење у правцу Рожаја и Мурине.[300]

Непријатељ је имао око 80 мртвих и преко 70 рањених.

Заробљено: 3 Њемца.

Заплијењено: 1 топ 47 мм, 5 тешких митраљеза „Бреда", 1 тешки и 2 лака бацача, 150 мина за бацач, 5 пушкомитраљеза, 30 пушака, 5 товара муниције и друге ратне спреме.

Уништено: 1 противколски топ и 2 тешка бацача.

Наши губици: 1 мртав и 4 рањена.

Непријатељ је у отступању запалио два своја магацина муниције и друге војничке спреме.

2. — Јединице XXXVII дивизије у борбама са Њемцима, четницима и муслиманском милицијом на сектору Прибој—Рудо—Пријепоље убиле су у времену од 28 маја до 5 јуна око 50 непријатељских војника и већи број раниле.[397]

Уништена 4 камиона.

Наши губици: 8 погинулих и 11 рањених.

3. — Једна засједа Ловћенског одреда напала је једну њемачку лимузину на комуникацији: Ријека Црнојевића—Цетиње и том приликом ранила 3 Њемца, међу којима Др Гојсигера, судског савјетника њемачке Фелдкомандантуре са Цетиња. Заплијењено нешто поверљиве поште и архиве која је ишла из Берлина и Београда од Уреда за спољне по^лове за Југоисточну Европу за Фелдкомандантуру Цетиње.[398]

4. — Штаб V дивизије извјештава да су њемачке моторизоване снаге напустиле Пљевља и преко Пријепоља отишле за Прибој.[399]

Подаци се провјеравају.

Види „Ослободилачки рат", књ. 2, стр. 224.

[897] Види том I. књ. 16, док. бр. 199.

'" Редакција није пронашла документе који говоре о тој акцији.

"" То обавјештење је било нетачно (види док. бр. 60).

5. — Са осталих сектора Корпуса није било извјештаја.
6. — Непријатељска авијација неактивна.
7. — Вријеме лијепо.
8. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

Начелник Штаба
генерал-мајор,
Рудолф Приморац

М. П.

13 јуна 1944 год.

1. — Непријатељске снаге, састављене од Њемаца и Недићевих трупа, отпочеле су овог дана јак напад на сектору јужно од Пријепоља.[400] Напад се жестоко испољава у два правца: а) главни: Пријепоље—Грачаница, са намјером продирања у правцу Бродарева, и б) Пријепоље—Скокуће—Миљевићи, као помоћни за обезбјеђење десног бока непријатеља и садејства на главном правцу.

Једна непријатељска колона, јачине око 600 људи, напада правцем: Камена Гора—Козице, са задатком ангажовања наших снага на сектору Пљевља—Лековина и тиме отежавања интервенције ових наших снага на правцу Бродарево.

Јединице V дивизије воде тешке борбе са непријатељем на линији: Скокоће—Миљевићи—Камена Гора, а VIII бригада на просторији: Грачаница.[401]

Непријатељ је у току дана успио да потисне наше јединице и да овлада линијом: Скокуће—Миљевићи, а на правцу Бродарева избио на коте изнад Крушева.

На правцу Камена Гора непријатељ задржан.

Непријатељу су у току ових борби задати осјетни губици.

Наши губици: 6 мртвих и 5 рањених.

2. — 10 ов. мј. X бригада XXIX Херцеговачке дивизије очистила срез Невесиње од Њемаца и четника и сатјерала ове у блок.[402]

Убијено 90 Њемаца, заробљена 4 Њемца и 8 четника.

Заплијењено: 1 лаки митраљез, 20 пушака и нешто друге спреме.

Ослобођено 10 савезничких авијатичара, који су приликом присилног спуштања пали четницима у руке и које су ови држали затворене.

Наши нису имали губитака.

[400] Види том III, књ. 7. док. бр. 291, 292 и 293, док. бр. 62 у овој књизи.
[101] Види том III, књ. 7, док. бр. 294 и 295.
*0' Види том IV, књ. 26, док. бр. 47.

3. — Јединице Зетског одреда водиле су последњих дана неколико борби са четницима на просторији: Мартинићи—Вражегрмци.

Четници су имали 6 мртвих и већи број рањених.

Наши губици: 3 рањена.

4. — На сектору II дивизије стање непромијењено.

5. — Са осталих сектора Корпуса није било извјештаја.

6. — Нових података о непријатељу није било.

7. — Непријатељска извиђачка авијација активна над просторијом Јужног Санџака.

8. — Вријеме лијепо.

9. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

М П.

Начелник Штаба
генерал-мајор,
Рудолф Приморац

14 јуна 1944 год.

1. — У току ноћи 13/14 јуна наше јединице извршиле су противнапад на непријатељске снаге на сектору јужно од Пријепоља, али противнапад није успио и непријатељ је задржао јуче заузете положаје.

Непријатељ је зором овог дана продужио напад и овладао Каменом Гором, а на правцу Бродарева Ђуровим Брдом и Јазавцем, одакле непосредно угрожава Бродарево.[403]

Непријатељу су у току ових борби задати јачи губици.

Наши губици: 2 погинула и 14 рањених.

2. — На сектору десно од Лима стање углавном непромијењено.

3. — Са осталих сектора Корпуса није било извјештаја.

4. — Према непровјереним подацима из Прибоја су у Пријепоље стигле јаче снаге СС трупа. Подаци се провјеравају.

5. — Непријатељска извиђачка авијација активна на сектору Јужног Санџака.

6. — Вријеме лијепо.

7. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

М. П.

Начелник Штаба
генерал-мајор,
Рудолф Приморац

[103] **Види том III. књ. 7. док. бр. 296 и 297.**

15 јуна 1944 год.

1. — Непријатељ је зором овог дана продужио надирање са линије: Јазавац—Зечија Глава—Камена Гора.[411]*

У овом нападу учесгвују: II пук дивизије „Принц Еуген" од три батаљона, један батаљон Недићевих трупа, муслиманска милиција и четници. Јачина непријатеља: преко 2000 војника, 2 брдске батерије и неколико тенкова. Садејствује и њемачка авијација.

Наше јединице око 12 часова предузеле су општи противнапад и послије дуже борбе одбациле непријатеља на полазне положаје.

Под снажним притиском наших јединица непријатељ сз у први сумрак почео повлачити општим правцима ка Пријепољу, гоњен од наших јединица.

Непријатељски губици: преко 30 мртвих и већи број рањених.

Наши губици: 7 мртвих и 12 лакше рањених.

2. — Ноћу 13/14 ов. мј. први батаљон VI Црногорске бригаде извршио је упад у села Страшевину и Студенце код Никшића, гдје су се налазиле извјесне снаге Њемаца и четничке банде.[405]

Непријатељ је био потпуно изненађен и овом приликом убијено је 11 непријатељских војника, међу њима и 3 четничка официра, а већи број Њемаца и четника је рањено.

Заплијењено: 1 тешки митраљез, 11 пушака, 1 писаћа машина, 16 говеда, 50 оваца и 5 коња.

Наши нису имали губитака.

3. — Јединице XVII дивизије послије краћих борби са четницима у току 14 и 15 ов. мј. заузеле су Фочу и Чајниче.[400]

Непријатељ је имао губитака.

Заплијењена четничка комора са нешто оружја и хране.

4. — На осталим секторима Корпуса стање непромијењено.

5. — Новијих података о непријатељу није било.

6. — Непријатељска авијација активна.

7. — Вријеме лијепо.

8. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

М. П.

Начелник Штаба
генепал-матор,
Рудолф Приморац

"4 Види док. бр. 63 и 64.

403 Види Операцијски дневник Штаба 6. црногорске ударне бригаде (док. бр. 24—2. к. 398).

400 Види том IV, књ. 26, док. бр. 62.

16 јуна 1944 год.

1. — На сектору јужно од Пријепоља наше јединице потисле су непријатеља на цијелој линији положаја и одбациле га ка Пријепољу.[407]

Непријатељ је имао осјетне губитке.

2. — На сектору II и III дивизије (десна обала Лима) одбијено неколико мањих непријатељских напада на положаје наших јединица.

3. — 15 ов. мј. XI бригада XXIX херцеговачке дивизије разбила је њемачко-четничку посаду на Степену код Гацка и непријатељ сатјеран у Гацко.[408]

Четници и Нијемци су имали преко 15 мртвих и већи број рањених.

Наши губици: 7 рањених.

4. — Јединице XVII дивизије заузеле су Устиколину.

Овом приликом убијено 10 милиционера, заробљено 7.

Заплијењено: 1 пушкомитраљез и 2 камиона пуна хране, пушчане и бацачке муниције.

5. — Нових података о непријатељу није било.

6. — Савезничка авијација бомбардовала је једну њемачку колону камиона на друму Пријепоље—Сјеница и уништила велики број камиона и убила и ранила већи број њемачких војника.

7. — Непријатељски ловачки авиони летјели су овог дана два пута над аеродромом Његобуђа.

8. — Вријеме лијепо.

9. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

Начелник Штаба
М. П. генерал-мајор,
Рудолф При.морац

17 јуна 1944 год.

1. — Јединице XXXVII дивизије водиле су у току овог дана борбе са Њемцима на комуникацији: Пљевља—Пријепоље.[409]

2. — На осталим секторима стање непромијењено.

3. — Нових података о непријатељу није било.

[407] Види том I. књ. 16, док. бр. 200; том III, кк>. 7, док. бр. 301; док. бр. 65 у овој књизи.
Види том IV, књ. 27, док. бр. 90.
"" Види том I, књ. 16, док. бр. 206.

4. — Непријатељска авијација неактивна.
5. — Вријеме лијепо.
6. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

Начелник Штаба
М. П. генерал-мајор,
Рудолф Приморац

18 јуна 1944 год.

1. — На сектору Пљевља—Бродарево наше јединице су извршиле низ локалних напада са задатком узнемиравања непријатеља, ометања његовог саобраћаја и прикупљања података о јачини и распореду непријатељских снага на појединим важним тачкама.[41]"

2. — На десној обали ЈТима јединице II Пролетерске и III Ударне дивизије одбиле су неколико јачих непријатељских напада на наше положаје.

3. — Један батаљон I бригаде V дивизије разбио је четнике Пљеваљске бригаде на положају код с. Звијезд (комуникација Пљевља—Пријепоље).[411]

Четници су имали: 13 мртвих и већи број рањених.

Заплијењено: 3 пушкомитраљеза са 2.500 метака, 3 пушке, 30 бомби, 1 пољски телефон и нешто друге спреме.

4. — Са осталих сектора корпуса није било извјештаја.
5. — Нових података о непријатељу није било.
6. — Непријатељска авијација неактивна.
7. — Вријеме лијепо.
8. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

Начелник Штаба
М. П. генерал-мајор,
Рудолф Приморац

19 јуна 1944 год.

1. — Непријатељске снаге у јачини од 1500 људи, састављене највећим дијелом од Арнаута, под њемачком командом и уз садејство њемачке артиљерије напале су зором положаје III дивизије на десној обали Ј1има.[412]

Послије жестоке борбе коју су наше јединице водиле са непријатељем у току читавог дана, непријатељ је пред

Види док. бр. 66.

***[11] Редакција није пронашла документ који говори о тој акцији.**

Опширније о томе види том I, књ. 16, док. бр. 207; том III, књ. 7, док. бр. 321 и 326.

мрак успио да потисне наше Јединице и да овлада **линијом**: с. Ивање—Курило (к. 1315)—десна обала р. Бистрице, са које намјерава продужити надирање у циљу озлађивања десном обалом Лима.

У вези овакве ситуације наређено:[413]

— Штабу II пролетерске дивизије: у циљу олакшања ситуације на фронту III дивизије упутити најближу бригаду правцем: с. Годуша—Остроноша са задатком дејства у лијеви бок и позадину непријатељских снага које су избиле на горе наведену линију.

— Штабу III Ударне дивизије: Чим се осјети дејство бригаде II дивизије на правцу Остроноше, предузети противнапад са задатком одбацивања непријатеља са заузетих положаја.

2. — На осталим секторима Корпуса стање непромијењено.

3. — Према расположивим подацима, на сектор Пљевља —Пријепоље стигла три батаљона „Вражје дивизије".

Штаб III дивизије извјештава да су и на Пештер стигла извјесна појачања из Новог Пазара, вјероватно из састава „Вражје дивизије".

4. — Непријатељска авијација неактивна.

5. — Вријеме лијепо.

6. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

Начелник Штаба
М. П. генеоал-мајор.
, Рудолф Приморац

20 јуна 1944 год.

1. — У току дана непријатељ појачава притисак на линији: с. Ивање—Курило—р. Бистрица и у току дана успио да избије на линију: Курило—Змињац—Јасен.[414]

Арнаути, муслимани и нешто Њемаца, јачине око 1000 људи, прешли су у напад са линије: Турјак—Кацубер—Смиљевица.

Са правца Чакора надире према Шекулару око 500 Арнаута са нешто Њемаца.

2. — IV Пролетерска бригада, која је упућена правцем: с. Годуша—Остроноша са задатком дејства у лијеви бок и позадину непријатељских снага на линији: с. Ивање—Курило—р. Бистрица, наишла у току кретања на јак отпор

[418] **Редакција није нашла то наређење.**

[414] **Види том III, књ. 7, док. бр. 311; Операцијски дневник Штаба 3. ударне дивизије (Архив ВИИ, рег. бр. 26—1/4, к. 754).**

непријатеља код Годочеља. Послије жестоког напада јединица ове бригаде, непријатељ је одбачен и наше јединице избиле су на линију: Османово Брдо—Мушница.[415]

Непријатељ се задржао на линији: Оштри Врх—Паљ.

3. — Са осталих сектора није било извјештаја.

4. — Нових података о непријатељу није било.

5. — Непријатељска авијација неактивна.

6. — Вријеме лијепо.

7. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

М. П.

Начелник Штаба
генерал-мајор,
Рудолф Приморац

21 јуна 1944 год.

1. — Непријатељски притисак на сектору III дивизије (десна обала Лима) нешто је попустио.

Изгледа да непријатељ врши нека прегруписавања на положајима: с. Ивање—Курило—р. Бистрица и да довлачи појачања у циљу продужавања напада.

2. — На сектору II Пролетерске дивизије одбијени непријатељски напади са правца Турјака и Шекулара.[410]

3. — Једна засједа IV Санџачке бригаде дочекала је на друму Прибој—Бистрица једну колону непритатељских камиона која је долазила од правца Вишеграда.[417]

Непријатељ је имао неколико мртвих и рањених.

Уништена 2 камиона.

4. — Према извјештају штаба XXXVII дивизије,[418] јединице ове дивизије у току вођених борби од 15 до 21 ов. мј. на сектору: Пљевља—Рудо—Прибој нанијеле су непријатељу слиједеће губитке: око 90 погинулих и 70 рањених.

Заплијењено: 15.000 метака за лаки митраљез, 70 комада ручних бомби, 60 комада тромблонских бомби, 5 резервних цијеви за лаки митраљез „Шарац" и нешто друге спреме.

Наши губици: 19 мртвих и 35 рањених.

5. — Нових података о непријатељу није било.

6. — Непријатељска авијација неактивна.

7. — Вријеме лијепо.

8. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

М. П.

Начелник Штаба
генерал-мајор,
Рудолф Приморац

"5 Види Н. Јовићевић, н. д., стр. 386.
"* Вили Н. Јовићевић, н. д., стр. 386—387.
4,7 и 4,8 Види том III, књ. 7, док. бр. 312.

22 јуна 1944 год.

1. — На сектору III дивизије непријатељ — ојачан новим снагама и већим бројем топова — отпочео поново са жестоким нападима, у намјери да овлада положајима на десној обали Лима на сектору Бијело Поље.

Наше јединице дају жесток отпор, али притисак непријатеља је све већи. Положаји прелазе из руке у руку и воде се борбе прса у прса.[J1!)]

Нарочито жестоке нападе непријатељ је управио на положаје: Градина—Крстац који доминирају Бијелим Пољем, али до сада су сви напади одбијени.

2. — На сектору Беране—Андријевица стање непромијењено.

3. — Непријатељска појачања на сектору Бијело Поље (десна обала Лима) састоје се од јединица дивизије „Принц Еуген".[420]

4. — Са осталих сектора није било извјештаја.

5. — Непријатељска авијација садјествује непријатељским нападима на сектору Бијело Поље.

У Операцијском дневнику Штаба 3. ударне дивизи.1е за 22. јун 1944. пише: „Ноћашњи противнапад наших јединица није имао успјеха. Е-орба је била невјероватно жива и трајала је дб свануђа. 2. батаљон V бригаде стигао у Б. Поље и истурамо га на Обров за отсјек Градину. Наши око 11 часова предузимају повратни напад, који с почетка има успјеха, али касније потискују наше. Опет се оцртава снажна упорност непријатеља.

VII бригада извјештава да је протјерала непријатеља са положаја: Градац—Негобратина—Курило. Јутрос су ови батаљони упућени према Градини и Оброву. И они су учествовали у повратном нападу према Градини са истим резултатом. VIII је у овој борби имала 1 мртвог и 4 рањена, и VII 3 мртва и 23 рањена, а на положају је избројила 18 мртвих Њемаца. Пошто се ситуација пооштрава, за вечерас спремамо опет отсудне повратне нападе, док непријатељ стално узнемирава. Непријатељ успијева да се мањом снагом пребаци на лијеву обалу Бистрииe. Два батаљона VII имала су 2 мртва и 2 рањена. За вечерашњи повратни напад припремљени су на савјетовању сви руководиоци. Код непријатеља се такође осјећа припрема. Наше десно крило избацило један батаљон да нападне од Затона. Наш напад више се залаже десним крилом. Скоро једновремено непријатељ напада, и док наши успијевају да десним крилом продру скоро до саме Градине, непријатељ дрско и неосјетно пробија нашу групу на Оброву и тако онемогућава успјех нашима. Штаб дивизије, на основу неуспјеха у одбрани Оброва, наређује пребацивање свих наших јединица на лијеву обалу са задатком онемогућивања непријатељу пролаз преко Лима". (Види Архив ВИИ, рег. бр. 26—1/4, к. 754).

Види том III, књ. 7, док. бр. 326.

6. — Вријеме лијепо.
7. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

М. П.

Начелник Штаба
генерал-мајор,
Рудолф Приморац

23 јуна 1944 год.

1. — Непријатељске снаге на сектору Бијело Поље успјеле су да у току ноћи овладају линијом положаја: лијева обала р. Бистрице—Градина—Крстац, а зором 23 ов. мј. избиле на Обров.

Наше јединице у току ноћи пребациле су се у реду и по плану на лијеву обалу Лима.[421] Мосг на Лиму порушен је.

2. — Овог дана послије подне једна непријатељска колона, јачине 60—70 војника, спустила се са Оброва према мосту на Лиму код Бијелог Поља.

Засједа V Црногорске бригаде дочекала је непријатеља на блиско отстојање и убила 7, а више ранила. Остали су се одмах повукли ка Оброву.[422]

3. — Са осталих сектора није било извјештаја.

4. — Нових података о непријатељу није било.

5. — Непријатељска авијација: неактивна.

6. — Вријеме: пада киша.

7. — Штаб Корпуса: у Манастиру Морачи.

М. П.

Пом. начелника Штаба
пуковник,
Бран. Б. Обрадовић

24 јуна 1944 год.

1. — Штаб III ударне дивизије извјештава да су јединице те дивизије у борбама на десној обали Лима у времену од 19—23 јуна нанијеле непријатељу слиједеће губитке:[423]

— око 150 мртвих и 250 рањених непријатељских војника. Убијено 50 коња.

— Заплијењено: 3 лака митраљеза, 16.000 метака, 1 лаки бацач, 17 пушака, 1 полуаутоматска пушка, 2 телефона и друге ратне спреме.

[4,1] Види том III, књ. 7, док. бр. 315 и 317; Операцијски дневник Штаба 3. ударне дивизије (Архив ВИИ, рег. бр. 26—1/4. к. 754).
"* Види том III, књ. 7, док. бр. 323.
Види том III, књ. 7, док. бр. 321.

Убијени непријатељски војници претежно су били Нијемци из дивизије „Принц Еуген".

Наши губици у истом времену: 40 мртвих и 102 рањена.

2. — На сектору Беране—Андријевица стање непромијењено.

3. — Са осталих сектора није било извјештаја.

4. — Штаб V крајишке дивизије извјештава да Нијемци довлаче појачања на сектор Пљевља. Саобраћај комуникацијом Пријепоље—Пљевља врло је жив.[424]

Према извјесним подацима претстоји непријатељски напад од правца Пљеваља.

5. — Непријатељска авијација: неактивна.

6. — Вријеме: лијепо.

7. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

Пом. начелника Штаба
М. П. пуковник,
Бран. Б. Обрадовић

25 јуна 1944 год.

1. — За вријеме од 20—23 јуна IV пролетерска и III српска бригада водиле су борбе са непријатељем, који је био јак: 3 батаљона албанске војске, један батаљон СС дивизије „Скендербег", око 2000 муслимана и око 150 Нијемаца. Свега их је било на сектору Турјак—Смиљевица 3600.[425]

Непријатељ је располагао са 2 брдска топа, више тешких бацача и одговарајућим бројем аутоматског оруђа.

Непријатељ враћен на полазне положаје.

2. — У овим борбама непријатељу су нанесени слиједећи губици: око 90 мртвих, од којих 63 нађена на бојишту (међу њима један албански официр), и преко 95 рањених.

Заплијењено: 1 тешки бацач, 25 пушака, 3 пиштоља, 1 сандук њемачких бомби, 10.000 метака, 9 коња и разне друге спреме.

Наши губици: 5 мртвих и 9 рањених.

3. — На осталим секторима без промјена.

4. — Непријатељска авијација неактивна.

5. — Вријеме: лијепо.

6. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

Пом. начелника Штаба
М. П. пуковник,
Бран. Б. Обрадовић

Види том III, књ. 7, док. бр. 316.
"[5] Види док. бр. 70.

16 јуна 1944 год.

1. — Јужнохерцеговачки одред на дан 25 јуна срушио два воза у Попову Пољу. Одбијен уједно испад Нијемаца од Невесиња и Гацка. Убијено: 19 Њемаца и четника.[426]

2. — Јаче њемачке колоне од Дубровника и Имотског одлазе преко Мостара за Сарајево, а изгледа и даље за Славонски Брод. То су вјероватно дијелови 101. и 206. дивизије.

3. — Од Пљеваља ка Брвеници Њемци са четницима предузели насилно извиђање. Наши их сачекали и одбили.[427]

4. — Осјећа се јача активност непријатеља дуж десне обале р. Лима.

На осталим секторима без промјена.

5. — Непријатељска авијација: неактивна.

6. — Вријеме: топло и ведро.

7. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

Пом. начелника Штаба
М. П. пуковник,
Браи. Б. Обрадовић

27 јуна 1944 год.

1. — Јединице XXIX херцеговачке дивизије врше напад на друм Столац—Мостар—Невесиње.[428]

2. — Њемци и Арнаути избили на просторију Туцање—Трубино. Јачина око 1000 људи. По свему изгледа да се Њемци рокирају уз Лим десном обалом ка јединицама II пролетерске дивизије.

3. — Јутрос у 0.30 часова непријатељ је форсирао Лим на више мјеста на отсјеку: Недакуси—Сутиван, припремивши ово јаком артиљеријском и минобацачком ватром.[429]

Наши су издржали ватру у заклонима. Када се је непријатељ укрцао у гумене чамце и на сплавове и почео да гази, наши су отворили ватру из аутоматског оруђа, лаких бацача и ручних граната.

Непријатељ се је, уз велике губитке од 30 мртвих и рањених, разбјежао и повукао. Борба је трајала 4 сата. Јачина непријатеља око 150 војника.

5. — Патроле III дивизије су прешле на десну обалу Лима и убиле 6, а раниле више непријатељских војника.

Према подацима, јачина непријатеља на десној обали Лима је око 1500—2000 војника.

«• и «« Види том IV, књ. 27, док. бр. 90.

"г Види Архив ВИИ, рег. бр. 11—2, к. 394.

Види Архив ВИИ, рег. бр. 26—1/4, к. 754: Операцијски дневник Штаба 3. ударне дивизије.

6. — На осталим секторима без нарочитих промјена.
7. — Непријатељска авијација: неактивна.
8. — Вријеме: ведро и топло.
9. — Штаб Корпуса: у Манастиру Морачи.

Пом. начелника Штаба
М. П. пуковник,
Бран. Б. Обрадовић

28 јуна 1944 год.

1. — Дијелови XXXVII дивизије су данас на путу Пријепоље—Бистрица срушили 5 (пет) камиона и заплијенили неколико хиљада метака и друге спреме.
2. — На секторима II пролетерске и III дивизије без нарочитих промјена.
3. — Четници убили Омербега Ченгића, организатора муслиманске милиције и 13 милиционера и затим тражили сарадњу наших јединица.[430] Ова ствар је остављена на ријешење XXVII дивизији.
4. — Непријатељска авијација неактивна.
5. — Вријеме: ведро и топло.
6. — Штаб Корпуса: у Манастиру Морачи.

Пом. начелника Штаба
М. П. пуковник,
Бран. Б. Обрадовић

29 јуна 1944 год.

1. — На сектору Калиновика појачана четничка пропаганда. Четнички вођа капетан Момчиловић[431] пише летке, у којима каже: да ће послије рата, уколико буде потреба, „југословенска војска у отаџбини" остати у шуми.
2. — На свима секторима непријатељ врши насилна извиђања, али га наше јединице одбијају.
3. — Непријатељска авијација: неактивна.
4. — Вријеме: ведро и топло.
5. — Штаб Корпуса: у Манастиру Морачи.

Пом. начелника Штаба
М. П. пуковник,
Бран. Б. Обрадовић

[430] **Редакција није нашла документ који би о томе подробније говорио.**
[431] **Милорад**

30 јуна 1944 год.

1. — На свим секторима без нарочитих промјена. Непријатељ врши службу извиђања према нама, али му намјере нису још познате. Свакако, непријатељ тежи да одржи превласт на десној обали Лима.

По извјесним подацима, непријатељ врши припрему за напад на нашу слободну територију.

Говори се о организацији једног четничког пука у Црној Гори, који би — наводно — требао да учествује у поменутом нападу.

2. — Наше јединице су на својим ранијим положајима.

3. — Непријатељска авијација: неактивна.

4. — Вријеме ведро и топло.

5. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

Пом. начелника Штаба
М. П. пуковник,
Бран. Б. Обрадовић

1 јула 1944 год.

1. — На сектору III ударне дивизије без промјена. Непријатељ се задржао на истим положајима — на десној обали Лима, према Бијелом Пољу.

2. — Непријатељ је поново покушао испад из Невесиња на јединице XXIX дивизије, али је одбијен уз губитке од 19 мртвих и више рањених.

3. — Укупни губици у борбама између јединица III дивизије и Њемаца, Арнаута и милиције, у времену од 18—22 јуна, јесу:[432]

а) Непријатеља: 150 мртвих и 250 рањених;

заплијењено: 3 „Шарца", 15000 метака, 1 лаки бацач, 17 пушака, 1 полуаутоматска пушка, 2 телефонска апарата и нешто друге ратне спреме.

б) Наших јединица: 41 мртвих и 112 рањених, од којег броја долази на јединице VII бригаде 24 мртва и 76 рањених.

4. — На секторима осталих јединица без промјена.

5. — Непријатељска авијација неактивна.

6. — Вријеме: ведро и топло.

7. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

Пом. начелника Штаба
М.П. пуковник,
Бран. Б. Обрадовић

Види том III, књ. 7, док. бр. 321.

2 јула 1944 год.

1. — У току ноћи 29/30 јуна јединице V дивизије напале непријатеља на сектору: Сељашница—Коловрат—Миоска—Кошевина. Два батаљона су прелазила Лим.[431]

Заплијењено: 1 топ, 1 противавионски митраљез, који је уништен, и друга спрема. Срушен бетонски мост код Миоске.

Непријатељ је имао доста губитака.

Наши губици: 12 мртвих и 21 рањен (оволики број губитака посљедица је слабог постављања наших бацача, који су тукли чак и наше борце).

2. — На сектору Санџака без промјена.

3. — Непријатељ је напао на јединице II пролетерске дивизије, на сектору: Штитари—ЈБешница—Градина—Бабино—Оштра Јела—Турјак и вођена је борба ноћу 1/2 и 2 јуна.[434]

Непријатељ је био јак: 2 батаљона дивизије „Принц Еуген" 2 батаљона регуларне албанске војске и остатак муслиманска милиција Рожаја и Бихора, — свега укупно 3500 војника.

Непријатељ разбијен и нанијети му губици: 93 мртва, нађена на бојишту, преко 25 мртвих непријатељ одвукао, и 120 рањених.

Заплијењено и уништено:

1 противтенковски топ, 1 тешки митраљез, 1 лаки митраљез, 1 лаки бацач, 1 радио-станица, преко 10.000 метака, много пушака, 15 коња и разне друге спреме и материјала.

Наши губици: 5 мртвих и 14 рањених.

4. — Непријатељска авијација неактивна.

5. — Вријеме: ведро и топло.

6. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

М. П. Пом. начелника Штаба
пуковник,
Бран. Б. Обрадовић

3 јула 1944 год.

1. — Јутрос у 4.30 часова непријатељ извршио концентричан напад са правца Подгорице и Данилова Града.[435] Непријатељ је успио да на извјесним мјестима потисне наше. Наше јединице су извршиле противнапад и вратиле непри-

Види том IV, књ. 16, док. бр. 209.

[431] **Види том III, књ. 8, док. бр. 8; док. бр. 72 у овој књизи.**

[435] **Види том III, књ. 8, док. бр. 9; Архив ВИИ, рег. бр. 3—27/8, к. 760, рег. бр. 36—2, к. 395.**

јатеља не само на полазне положаје, већ га чак вратиле у блокове. Нанијети су му губици-

Наши губици: 1 мртав и 2 рањена.

Детаљи ових борби недостају.

2. — Њемци су добили појачање у моторизацији, у области Пријепоља.

3. — Њемци — јачине око 8000 војника и 6 тенкова и танкета — предузели су јутрос рано напад на с. Оџак (на комуникацији Пљевља—Левер Тара.[43]®

Детаља још нема.

4. — Непријатељска авијација неактивна.

5. — Вријеме ведро и топло.

6. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

М. П. Пом. начелника Штаба
пуковник,
Бран. Б. Обрадовић

4 јула 1944 год.

1. — Непријатељска моторизована дивизија бр. 277 налази се већ својим предњим дијеловима у Цетињу, а једним дијелом у Подгорици.

2. — Наше јединице су у распореду као и раније.

Предвиђено је и наређено:[437] а) да II дивизија остане на досадањим положајима;

б) да III дивизија изврши рокирање према II дивизији;

в) да се XXXVII дивизија поврати на садање положаје V дивизије, т.ј. јужно од комуникације Пљевља—Пријепоље;

г) да се V дивизија рокира према сјеверозападу, т.ј. на правац XVII дивизије.

Поред тога су извучени дијелови за заштиту Колашина и Његобуђе на случај непријатељског десанта из ваздуха, а у вези прикупљених података.

3. — На свим секторима без промјена и без активности непријатеља.

4. — Непријатељска авијација неактивна.

5. — Вријеме ведро и топло, а преко ноћи 4/5 ов. мј. киша.

6. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

М. П. Пом. начелника Штаба
пуковник,
Бран. Б. Обрадовић

"" Види том III, књ. 8, док. бр. 7; Н. Јовићевић, н. д., стр. 413.
"' Види том III, књ. 8, док. бр. 12 и 14.

5 јула 1944 год.

1. — Јединице XXXVII дивизије — шест батаљона — прешле су на десну обалу Лима, очистиле непријатеља на тој просторији и ослободиле Нову Варош.[438]

Непријатељ имао 60 избачених из строја, а наши 10 избачених из строја.

Предвиђено је и наређено да се ове јединице у току 6 ов. мј. поврате на лијеву обалу Лима, на ранију просторију, т.ј. сјеверно од комуникације Пљевља—Пријепоље.

2. — Са сектора Милаковићи (југозападно од Пријепоља) повукао се један њемачки батаљон, а примјећено 70 камиона који су отишли од Пријепоља ка Прибоју.

3. — На осталим секторима Корпуса без нарочитих промјена.

4. — Непријатељска авијација неактивна.

5. — Вријеме кишовито.

6. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

Пом. начелника Штаба
М. П. **ПУКОВНИК.**
Бран. Б. Обрадовић

6 јула 1944 год.

1. — Код четника се осјећа узнемиреност и дезорганизација. Поједине групе се предају нашим јединицама и командама. Ово се нарочито дешава са правца Подгорица—Даниловград.

Четници предузимају терористичке мјере против оних који се не одазивају мобилизацији.

2. — Јединице V крајишке дивизије противнападом ноћу 3 на 4 јули одбиле непријатеља са правца с. Подпећа и сатјерале га у Пљевља, уз губитке од 10 мртвих и рањених.[439]

3. — На осталим секторима Корпуса без нарочите промјене.

4. — Непријатељска авијација неактивна.

5. — Вријеме облачно и кишовито.

6. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

М. П. Пом. начелника Штаба
пуковник,
Бран. Б. Обрадовић

Види том I, књ. 16, док. бр. 210, 212 и 213.
Види том III, књ. 8, док. бр. 10.

7 јула 1944 год.

1. — На сектору Санџака без нарочитих промјена. Једна чета Њемаца стигла из Пријепоља у Пљевља. Осјећа се неко помјерање непријатеља на овом сектору.

2. — На осталим секторима без промјена. На свим секторима вођене мање чарке без нарочитог значаја.

3. — Непријатељска авијација неактивна.

4. — Вријеме ведро.

5. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

М. П. Пом. начелника Штаба
пуковник,
Бран. Б. Обрадовић

8 јула 1944 год.

1. — На свим секторима Корпуса без промјена. По најновијим подацима обавјештајне службе III дивизије, непријатељ проређује своје снаге на десној обали р. Лима. Иначе, непријатељ је неактиван; једино врши извјесна помјерања, и то премјештањем једних јединица на мјесто других, друге враћа на положаје првих итд.

Проценат Њемаца на положајима на десној обали Лима је мали и они држе само важније тачке, а остало муслиманска милиција.

2. — На сектору Подгорица—Данилов Град—Никшић без промјена.

3. — Успостављена је радио-веза са Главним штабом за Албанију. Том везом извјештавају: да је једна албанска дивизија кренула ка сјеверу.

Успостављена је веза и са I Пролетерским корпусом, чије су јединице већ прешле Дрину у области Фоче и већим дијелом пребачене на десну обалу.

Штаб I Корпуса је извијестио овај Штаб:[440]

— да се у области Чајнича налази VII Недићева дивизија,

— да су на простору: Калиновик—Трново—Горажде—Устиколина Њемци, усташе и четници подузели мање испаде.

4. — Непријатељска авијација неактивна.

5. — Вријеме ведро и топло.

6. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

М. П. Пом. начелника Штаба
пуковник,
Бран. Б. Обрадовић

Види том IV, књ. 27, док. бр. 12.

21 августа 1944 год.

1. — Дијелови XXIX Херцеговачке дивизије од 4—6 јула ликвидирали између Стоца и Чапљине двије постаје. Послије жестоке борбе одбиле Нијемце ка Стоцу. Убијено 5 официра и 36 подофицира и војника. Рањено много више.[441]

Заплијењено: 1 тешки митраљез, 20 пушака и нешто остале спреме.

Наши губици: 4 лакше рањена.

2. — Наше јединице врше прегруписавања у вези раније одлуке, и то:

— XXXVII дивизија јужно од комуникације Пљевља—Пријепоље,[442]

— V дивизија према Бијелом Пољу, а

— III дивизија наслон на II Пролетерску дивизију.[443]

3. — На свима осталим секторима Корпуса без промјена.

4. — Непријатељска авијација неактивна.

5. — Вријеме кишовито.

6. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

М. П. ' Пом. начелника Штаба
пуковник,
Бран. Б. Обрадовић

10 јула 1944 год.

1. — Нема нарочитих података о непријатељу.

Провјеравају се подаци о одласку штаба 118. њемачке дивизије са Цетиња у Боку которску и преласку I Алписког корпуса из Албаније у Македонију.

2. — На нашим секторима мање чарке и без нарочитих промјена.

3. — Непријатељска авијација неактивна.

4. — Вријеме кишовито.

5. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

М. П. Пом. начелника Штаба
пуковник
Бран. Б. Обрадовић

11 јула 1944 год.

1. — Херцеговачка дивизија имала борбу.[444] У Гацко стигло појачање од 40 камиона. Дијелови X бригаде отишли на жељезничку пругу Мостар—Требиње ради рушења.

"\ "• и "' Види том IV, књ. 27, док. бр. 91.
"- Види том I, књ. 16, док. бр. 215.
"3 Види том III, књ. 8, док. бр. 14.

2. — I Пролетерска дивизија: дијелови између Метаљке и Рудог. Један батаљон сударио се са већом групом четника који су добро наоружани.

Данас ће се предузети напад са три батаљона.

3. — У Пљевља стигло појачање од 1000 Њемаца.

4. — Непријатељска авијација неактивна.

5. — Вријеме кишовито.

6. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

М. П. За Штаб корпуса
мајор,

12 јула 1944 год.

1. — Извиђачки батаљон Корпуса поставио засједу на Бати (стара Црна Гора) једној њемачкој колони од 30 Њемаца, 31 четника и 11 коња.[445] Овом приликом убијено је 18 Њемаца, док је заробљено 12 Њемаца, међу којима 1 официр и 4 подофицира.

Наши губици: 3 мртва и 1 лако рањен.

Заплијењено: 1 митраљез, тешки, 4 лака „Шарца", 4 машинке, 5 пиштоља, 2 дурбина, 1 сигнални пиштољ и друге спреме и материјала.

2. — X Херцеговачка бригада на 4 мјеста порушила ПРУГУ Мостар—Требиње, а потпуно уништила жељезничку станицу Пољице, на којој је била непријатељска посада. Убијено 10 непријатељских војника, док је 25 домобрана заробљено.[446]

Заплијењено: 2 лака бацача, 2 тешка митраљеза, 5 пушкомитраљеза, 40 пушака и 25000 метака.

3. — Јединице XVII Ударне дивизије напале Пљеваљску четничку бригаду на просторији Видра—Вучје—Парче и потпуно је разбиле. Непријатељу је била отсјечена отступница за Пљевља; тако да се мали број успио вратити у град, док се остала разбијена банда крије у групицама по околним шумама.[447]

4. — На осталим секторима мање чарке.

5. — V Црногорска и II Далматинска бригада добиле назив пролетерска.

6. — Непријатељска авијација неактивна.

7. — Вријеме кишовито.

8. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

М. П. За Штаб
мајор,

[445] Много опширније о томе види том III, књ. 8, док. бр. 22.
[447] Види том IV, књ. 27, док. бр. 62.

21 августа 1944 год.

1. — Јединице XXIX Ударне дивизије водиле су борбу са Њемцима и усташама у околини Гацка (Степен—Гат—Крстац). Убијено 50 Њемаца и много више рањено. Заплијењено нешто оружја, муниције и опреме. Наши су имали 17 рањених.[448]

2. — Јединице I Корпуса између Метаљке и Рудог разбиле четничку групу од 800 бандита Дринског четничког корпуса. Банде су побјегле према Рудом, преко р. Лима. Убијено и рањено око 80 четника.

3. — На осталим секторима није било значајнијих промјена, сем мањих чарки.

4. — Непријатељска авијација неактивна.

5. — Вријеме облачно.

6. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

7. — У Колашину се вршила прослава 13 јула.

М. П. За Штаб корпуса
мајор,

14 јула 1944 год.

1. — На секторима овога Корпуса није било значајнијих промјена.

У гарнизон Пљевља 12 ов. мј. стигло појачање од 1500 непријатељских војника у њемачким униформама, а 13 ов. мј. дошло 40 камиона војске и материјала. Непријатељ концентрише снаге у Пљевља и најближа околна села.[449]

2. — Према накнадном извјештају, у акцији извиђачког батаљона на Бати[450] свега убијено 20 Њемаца и 25 четника, док је заробљено 10 Њемаца и 1 четник. Убијено 11 коња. Плијен као што је раније речено.

3. — Непријатељска авијација неактивна.

4. — Вријеме ведро.

5. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

М. П. За Штаб корпуса
мајор,

15 јула 1944 год.

1. — На секторима овога Корпуса није било важнијих промјена.

2. — Наређено I Пролетерској дивизији[451] да се пребаци на просторију:

"" Вили том III, књ. 8, док. бр. 18.
и "" Види том IV, књ». 28. док. бр. 49, напомену бр. 12 и 14.

— једну бригаду: Пљевља—р. Тара,
— другу: Пљевља—Шаховићи и
— трећу: Камена Гора—Бродарево.

VIII Црногорска бригада привремено стављена под команду Штаба I Пролетерске дивизије, с тим да се постави на просторију око Бијелог Поља.[452]

3. — XVII дивизија пребачена на просторију Штитари —Беране.[453]

4. — Наређено V дивизији да се припреми за покрет у правцу Берана.

5. -— Непријатељска авијација неактивна.

6. — Вријеме ведро.

7. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

М. П. За Штаб корпуса
мајор,

16 јула 1944 год.

1. — Њемци, усташе и четници отпочели офанзиву из свих праваца на XXIX дивизију.[454]

Колона од правца Невесиња разбијена на линији: Џинов Хан и Снијежница.

Заробљено: 9 Њемаца и убијен командант Невесињског гарнизона.

Заплијењено: 2 тешка бацача, два лака бацача, 3 шарца, 30 коња са комором и доста пушака. Заплијењена је и дивизијска заповијест за напад.

2. — На секторима осталих јединица нема промјене.

3. — Врховни штаб инсистира да се убрза покрет за Србију,[455] да би се олакшао положај наших јединица у Топлици.

4. — Негтријатељска авијација неактивна.

5. — Вријеме ведро и топло.

6. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

М. П. За Штаб Корпуса
п.пуковник,
Саво Бурић

'" Види том III, књ. 8. док. бр. 23.
и Види том IV, књ. 27, док. бр. 63.
"5 Рејеч је о Оперативној групи дивизија (види том III, књ. 8, док. бр. 49, напомену бр. 2 и 3).

21 августа 1944 год.

1. — Код XXIX Херцеговачке дивизије борбе се настављају.

2. — Извиђачки дијелови Приморске оперативне групе сукобили су се са непријатељем код Рикало—Жељево и убили: 2 њемачка официра и 20 војника, а 14 ранили.[45]®

Наши губици: 1 мртав (официр) и 4 рањена.

3. — На сектору: Чакор—Мурина непријатељ појачава свој сектор.

4. — Вријеме облачно и кишовито.

5. — Непријатељска авијација није запажена.

6. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

М. П. За Штаб Корпуса
п.пуковник,
Саво Бурић

18 јула 1944 год.

1. — XXIX Херцеговачка дивизија води жестоке борбе са непријатељем, који надире из праваца: Невесиња, Благаја, Стоца, Житковића и Љубиња. Наши туку непријатеља, коме пристижу појачања. За 3 дана, XIII бригада ове дивизије убила је: 122 непријатељска војника.[457]

Заробљено: 40 товара непријатељске коморе.

Из заповијести, која је заробљена првог дана борбе, види се да офанзива има да траје до 24 јула ове године.

2. — На положајима II пролетерске дивизије непријатељ[458] — у јачини од једног батаљона Њемаца, око 1500 Албанеза са 7 тенкова и 3 топа — из правца Мурине напао II бригаду ове дивизије. Непријатељ је успио да у току дана избије на линију: Луге—Ђонца (код Андријевице). Овдје су задржани. Непријатељу пристиже појачање. Упућена је IX бригада III дивизије[458] као појачање јединицама на томе сектору.

3. — На секторима осталих јединица овог Корпуса није било промјена.

4. — Непријатељска авијација врши извиђање сектора: Беране—Андријевица—Колашин.

Види том III, књ. 8, док. бр. 353.
Тиди том III, књ. 8, док. бр. 354 и 355.
"' Види Операцијски дневник Штаба 3. ударне дивизије (Архив ВИИ, рег. бр. 26—1/4 к. 754).

5. — Вријеме ведро и топло.
6. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

М. П. За Штаб корпуса
п.пуковник,
Саво Бурић

19 јула 1944 год.

1. — На сектору II Дивизије код Андријевице непријатељ врши јаке нападе. У току дана непријатељ је успио да избије на линију: Јерања Глава—Вели Крш. Ово напредовање непријатеља потпомажу 7 тенкова.[400]

2. — Врши се концентрација непријатеља у Грахову и Подгорици.

3. — У Херцеговини 8000 Њемаца из 369. и 370. дивизије, потпомогнути четницима и усташама, врше јаке нападе на XXIX дивизију. Непријатељ трпи велике губитке.[401]

4. — На сектору: Бијело Поље—Беране концентришу се V и XVII дивизија за полазак у Србију.

5. — Непријатељ је са 87 авиона у току дана бомбардовао сектор Андријевица—Беране и околину.[402] Жртава је било код цивилног становништва. Наши су успјели да оборе један азион, чија је посада погинула, сем једног подофицира, који је ухваћен рањен.

6. — Вријеме: ведро и топло.

7. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

М. П. За Штаб корпуса
п.пуковник,
Саво Бурић

20 јула 1944 год.

1. — Непријатељ ушао у Андријевицу.[403] Тежи Беранама. Довлачи мања појачања. У нападу учествују 2 батаљона „Принц Еуген" дивизије СС, 1 батаљон „Вермахт" и око 1.500 Арнаута са нешто мало четника, потпомогнути са 2 батерије топова, 7 тенкова и око 40—50 апарата.

Авиони им помажу у нападу бомбардовањем наших линија и позадине.

Са овим непријатељем већ се ангажује II дивизија и дијелови III дивизије.

[400] Види том III, књ. 8, док. бр. 24 и 152; „Ослободилачки рат", књ. 2. стр. 257—258.
[401] Види том IV, књ, 27, док. бр. 91.
[402] Види том III, књ. 8, док. бр. 26.
"* Види том III, књ. 8. док. бр. 28.

Примјећују се мањи покрети од Сјенице и Рожаја ка Лиму. Од Подгорице и Пљеваља нема знакова за напад.

2. — V и XVII дивизија се концентришу око Берана и западно за удар ка Андријевици и даље чишћење преко Плава, Чакора и Рожаја ка Ибру, према директивама В. Ш.

Непријатељ трпи губитке.

3. — У Херцеговини разбијени Нијемци и банде на линији Хргуд—Трусина. Убијено око 160 Нијемаца.[464]

Заплијењено: 3 брдска топа, 1 радио-станица, 40 коња и доста спреме.

4. — На осталим секторима без значајних промјена.

5. — Вријеме ведро и топло.

6. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

М. П. Начелник Штаба
генерал-мајор,
Раде Хамовић

21 јула 1944 год.

1. — Нијемци и Арнаути добили 60 камиона појачања и продрли до на пола пута за Беране.

Авијација их помаже врло активно и туче наше положаје.

Непријатељ нема јачих снага и ограничава се на правац ка Беранама. Послије подне задржана и наша II и дијелови III дивизије се спремају за противнапад.

2. — Приморска оперативна група разбила припрему банде и Нијемаца на Би1елој Гори код Требиња.

Губици још непознати.

3. — У Херцеговини и Санџаку нема промјене.

4. — Савезничка авијација у малој мјери бомбардовала Подгорицу.

5. — Вријеме ведро и топло.

6. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

М. П. Начелник Штаба
генерал-мајор,
Раде Хамовић

22 јула 1944 год.

1. — Задржан непријатељ на простору Беране—Андријевица. У успјелом противнападу XVII и II дивизија избиле на линију Мокра планина—Бађ—Сјекирица[465] и угрожавају

Види том IV, књ. 27, бр. 84.

[465] Види Архив ВИИ рег. бр. 12—3, к. 982; Н. Јовићевић, н. д„ стр. 443—444.

комуникацијски правац Андријевица—Пећ. Лијево крило непријатеља избило на Рујишта и могуће га је отсјећи дејством III дивизије од Матешева и V дивизије западно од Берана.

2. — Командант корпуса, генерал-лајтнант Пеко Дапчевић одржао састанак са командантима II, V и XVII дивизије и преузео лично руководство ради разбијања овог непријатеља код Андријевице. Са тим јединицама извешће даљи покрет Ибру ради олакшања притиска на српске снаге у Топлици и овлађивања на простору Јавор—Златибор—Драгачево ради упада у Србију у вези са снагама III Корпуса око доњег тока Дрине.[400]

II Дивизија заробила 100 коња са храном и муницијом за бацаче, те једну њемачку пуковску заставу.

3. — На сектору Санџака, Подгорице, Никшића и у Херцеговини нема промјена.

4. — Партизанске јединице Ловћенског батаљона, уништиле 1 камион на друму Цетиње—Црнојевића Ријека, убиле 7 Нијемаца и више заробиле, те заплијениле 7 пушака и 1 пушкомитраљез.

5. — I дивизија на друму Пљевља—Пријепоље уништила нагазним минама 2 тенка.

6. — Вријеме ведро и топло.

7. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

М. П. Начелник Штаба
генерал-мајор,
Раде Хамовић

23 јула 1944 год.

1. — Према заплијењеној заповијести 21. армиј. корпуса[407] види се да је циљ ове активности непријатеља уништење наших база за снабдијевање авионима. За успјехе у овоме смислу, предвиђају и бацање пакета са темпирним бомбама на наше аеродроме и употребу свих иоле расположивих снага.

2. — Послије сламања десног непријатељског крила код Андријевице и избијања II дивизије на друм Пећ—Андријевица, Нијемци су се осјетили угрожени и извлаче се Плаву и Гусињу.[468]

***" Види „Ослободилачки рат", књ. 2, стр. 258; Војноисторијски гласник бр. 6, 1951, стр. 27—65.**

Редакција није пронашла ту заповијест.

"" У Операцијском дневнику Штаба 3. ударне дивизије о томе пише:

„Непријатељ је данас прикован за положаје. IV Пролетерска је избила на комуникацију Пећ—Андријевица код Г. Рженице и Ве-

III дивизија дејствује од Матешева у лијеви бок непријатеља и угрожава му отступницу.

Непријатељ трпи јаче губитке и тежи да обезбиједи бок комуникације Андријевица—Пећ.

Савезнички авиони бомбардовали су Андријевицу и друм за Пећ. Ловци су већи дио дана патролирали до Санџака и Косова.

3. — На сектору Санџака дијелови I дивизије прешли на десну обалу Лима и разбили једно упориште непријатеља.[40,J] Ово и присуство XXXVII дивизије сјеверно од Пљеваља одвлачи непријатељску пажњу од сектора Рожај—Чакор, гдје се спрема наш главни удар.

4. — У Херцеговини 370. дивизија довлачи појачање од Широког Бријега и уз помоћ дијелова 369. „Вражје дивизије" поново отпочела нападе са линије Столац—Невесиње —Гацко и из Билеће на XXIX дивизију ка Планој. Помаже их и авијација и артиљерија. Избили су на Трусину.[470]

Жестоке борбе се настављају.

5. — Приморска оперативна група извјештава да ће ових дана од Грчке преко Боке проћи 2 њемачке дивизије, од којих једна мотомеханизована.

7. — Непријатељска авијација у Црној Гори неактивна.

8. — Из заплијењеног извјештаја Главног стана њемачке команде за Југоисток[471] види се њихов страх од наших продора у Србији, њихова немоћ због слабог квалитета и малог броја њихових трупа, уочавају помоћ савезника нама и вјерују у наш продор Србији. Констатују наш успјех бар у југоисточној Србији. Пада им у очи да су се наше јединице „из банди" организовале у Србији у праве војничке одреде, који су прешли из ћутања у опасну фазу напада.

9. — 70 Црногораца—интернираца дошли везама из Италије преко Словеније, Калиновика и Пиве у VI Црногорску бригаду.

лике. Непријатељ је овим доведен у незгодан положај. Наше јединице постепено преузимају иницијативу и наносе му велике губитке. Савезничка авијација данас је непрестано контролисала небо изнад ове области. Непријатељ је од 12 часова почео да главнину снага одвлачи према Мурини.Одвукао је и топове. V бригада настоји да се протегне до Зелетина". (Види Архив ВИИ, рег. бр. 26—4, к. 754; том III, књ. 8, док. бр. 51 и 52).

"" Види док. бр 79.

[470] Види том IV, књ. 27, док. бр. 104 и 113, напомену бр. 2, 3, 5 и 7.

***" Види док. бр. 78.**

10. — Савезнички авиони са Берана и Његобуђе однијели у 4 дана око 100 рањеника у Италију.

11. — Вријеме топло и помало облачно.

12. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

М. П. Начелник Штаба
генерал-мајор,
Раде Хамовић

24 јула 1944 год.

1. — Група дивизија код Андријевице вршила прегруписавање и [распоред] за уништење непријатеља у Андријевици—Рујишта—Сјекирица—Чакор.

Напад отпочео ноћу 24/25. Учествовале: II, V, XVII и двије бригаде III дивизије,*[72] те Артиљериска група Корпуса.

II дивизија је задржавала чеони напад Нијемаца ка Беранама, док су V[473] и XVII дивизија разбијале десно крило и бок непријатеља и избијале на Мокру планину—с. Велику —Чакор, а III дивизија и до с. Кути ка Плаву и Гусињу, а потом се прешло у општи противнапад.

Непријатељ трпи велике губитке. Има и већег плијена.

Пада у очи лијеп примјер неосигураног непријатељског напада, отезања комуникациског правца, надирања по ранијем плану — ван стварности, занемарујући наше јаке снаге на боковима, које упуштају банде у џеп и затварају клопку код с. Велике—Бађ—Вељи Крш.

Можда је ово први пут да главни напад Нијемци не олакшавају демонстративним притиском на другим правцима.

2. — У правцу Сјенице—Пријепоља дијелови I дивизије прешли Јлим[474] и разбили милицију. Ово много користи акцијама око Рожаја и Чакора.

3. — Нијемци још увијек употребљавају редовно авијацију за извиђање и мање бомбардовање.

4. — Савезничка авијација са 4 авиона бомбардовала Пљевља и Пећ. Постигнуто више погодака. Убијено 137 Нијемаца и четника. Бачене и 2 бомбе по 1.000 кг. У Пећи убијено 30 четника.

5. — У Херцеговини се настављају жестоке борбе. 369. и 370. дивизија те дијелови 4. пука „Бранденбург" са усташама и четницима нападају без обзира на губитке. Нијемци имају успјехе и избили на линију: Љубиње—Хргуд—Тру-

[472] **Види том Ш, кн». 8, док. бр. 41, 42. 43, 44 и 45.**
[473] **Види том III, књ. 8, док. бр. 47.**
[474] **Види док. бр. 80.**

сина—Фојница—с. Степен. Употребљавају авијацију и јаку артиљерију.[475]

6. — На осталим секторима без промјене.

7. — Вријеме ведро и топло.

8. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи*

М. П. Начелник Штаба
генерал-мајор,
Раде Хамовић

25 јула 1944 год.

1. — Нијемци и банде разбијени код Андријевице и повукли се Плаву, послије тешких [губитака].

III дивизија извршила задатак.

Укупно убијено: 900 непријатељских војника.

Заплијењено: 2 топа, 14 бацача, 38 аутоматских оружја, 10 машингевера, 350 пушака, вагон муниције, 200 коња, 3 аутомобила, 1 пуковска застава итд. Уништено 14 возила, 2 авиона и неколико радио-станица.

Ослобођено из затвора у Андријевици 60 затвореника.

Из заплијењене заповијести[470] се види да је у овом нападу учествовало: „Скендер-бег" дивизија, 2.000 милиције, моторизована противоклопна батерија, два батаљона дивизије „Принц Еуген" и нешто четника. Наше јединице ушле у Андријевицу и гоне даље непријатеља. Наши губици у III див.: 35 мртвих и 78 рањених.

2. — Од Врховног штаба примљена депеша, из које се види да је Коча у тешком положају. Он се пробија Бугарској, а три наше дивизије, опкољене код Лебана, добиле наређење да се пробију Копаонику.[477]

Ми смо закаснили да им помогнемо. Овим се умањује значај наших успјеха код Андријевице.

Врховни штаб наређује да командант генерал-лајтнант Пеко хитно крене са три дивизије[478] ка пл. Голији—Драгачево, а III дивизија да прими тај правац ка Рожају, Пећи и Подгорици.

Види том IV, књ. 28, док. бр. 30.

Види том III, књ. 8, док. бр. 354.

Види том I, књ. 9, док. бр. 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45 и 46.

Ријеч је о Оперативној групи дивизија (2. пролетерска, 5. крајишка и 17. ударна дивизија), која је, под командом Пека Дапчевића, 28. јула 1944. из долине Лима (Васојевићи) извршила продор ка Србији. (Опширније о томе види: „Ослободилачки рат", књ. 2, стр. 261; Н. Јовићевић, н. д., стр. 459—461; Архив ВИИ, рег. бр. 12—3, к 982).

3. — I дивизија и даље демонстрира и врши препаде ка десној обали Лима код Бијелог Поља.

4. — У Херцеговини и даље тешке борбе. Савезници бомбардовали лакше Билећу и Гацко (свега са 6 бомби од 5—8 кг.).

5. — Приморска група разбила банде на Зупцима и избила на друм Требиње—Цавтат код с. Мрцине, али се због интервенције из Требиња повукла.

Наређено јој да и даље у том правцу притискује због олакшања притиска на Херцеговину.

Заробљено неколико војника и заплијењена 2 митраљеза.

6. — На осталим секторима без промјене.

7. — Поново се дижу мостови на друму Матешево—Андријевица и оспособљава аеродром у Беранама за слијетање ради евакуације рањеника (око 100).

8. — Вријеме топло и ведро.

9. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

10. — Генерал-лајтнант Пеко Дапчевић предузео команду над V, XVII, II и XXXVII дивизијом. За њих се отпочео водити засебни операцијски дневник.

М. П. Начелник Штаба
генерал-мајор,
Раде Хамовић

26 јула 1944 год.

1. — Врши се прегруписавање II, V и XVII дивизије на простору источно од Берана и прикупљање за покрет ка пл. Голији.[479]

— XXXVII дивизија је сјеверно од Пљеваља до Лима.

— III дивизија преузела правце Рожају, Пећи и Подгорици.

— I бригада „Гарибалди" дошла на сектор Беране—Рожај.

— VIII Црногорска бригада остала око Бијелог Поља.

— I дивизија — јужно од Пљеваља.

2. — I дивизија продужује са притиском на Пријепоље —Сјеница ради маскирања покрета групе дивизија са Пеком.

3. — Савезнички авиони уредно бацају материјал. Очекује се муниција за групу дивизија.

4. — У Херцеговини[480] од 13—21 јула убијено 222 Нијемца, од којих 7 официра и 2 подофицира, а 27 заробљено.

[478] **Види том III, књ. 8, док. бр. 46 и 47.**

[479] **Опширније о дејству 29. херцеговачке НОУ дивизије види том IV. књ. 27, док. бр. 146, књ. 28, док. бр. 7, 11 и 13.**

Рањено 300 непријатељских војника. Укупно избачено из строја 500 непријатељских војника. Убијено 130 коња.

Заплијењено: 50 пушака, 5 „Шараца", 5 радио-станица, 3 брдска топа 75 мм, 1500 граната за топове, 4 бацача, 330 граната за њих, 11 машинки, 82 коња, 50.000 метака, 1 кино--камера и друга спрема.

Наши губици: 17 мртвих.

У Херцеговини Нијемци довлаче појачања и — након што су били разбијени — поново жестоко нападају.

У заробљеној заповијести 369. дивизије[481] за напад стоји: „29. херцеговачка дивизија је елитна дивизија. Чувају људе и увијек спремни да ударе у леђа и да одмах пређу у противнапад. Није до сада никад озбиљно тучена ...".

5. — На осталим секторима нема промјена.

6. — Вријеме: ведро и топло.

7. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

М. П. Начелник Штаба
генерал-мајор,
Раде Хамовић

27 *јули 1944 год.*

1. — У Херцеговини непријатељ овладао са простором од линије Требиње—Билећа и Гацко све до Неретве и даље напада. Двије бригаде XXIX дивизије налазе се на линији Билећа—Гацко, а двије бригаде отишле за леђа непријатељу на простор Хргуд—Невесиње.

Борбе се настављају.

2. — Група дивизија спрема се за покрет.

3. — III дивизија прима сектор Рожај—Пећ—Подгорица.

4. — I дивизија на десној обали Лима код Бијелог Поља[4*2] убила око 25 Нијемаца и усташа. Наређено јој да и даље дејствује мањим дијеловима ка линији Пљевља—Сјеница ради помоћи снагама које иду од Берана планини Голији.

5. — Тражено поново да се бомбардују градови Херцеговине.

6. — Завршен (економски) интендантски курс.

7. — На осталим секторима без промјена.

8. — Вријеме ведро и топло.

[481] **Види том IV. књ. 27, док. бр. 63.**
Вгтди том IV. књ. 28, док. бр. 49; док. бр. 81 у овој књизи.

9. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

Начелник и комесар Корпуса вратили се из Берана са савјетовања у Штабу групе дивизија.

М. П. Начелник Штаба
генерал-мајор,
Раде Хамовић

28 јула 1944 год.

1. — Митар Бакић, комесар Корпуса, одређен на нову дужност и хитно позван у В.Ш. Отишао авионом. За комесара Корпуса постављен друг Радоје Дакић и примио дужност.

2. — Група дивизија отпочела покрет ка пл. Голији.

3. — На осталим секторима без промјена.

4. — Вријеме облачно и запарно. Падала киша.

5. — Непријатељска авијација неактивна.

6. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

М. П. Начелник Штаба
генерал-мајор,
Раде Хамовић

29 јула 1944 год.

1. — Дужност в. д. команданта Корпуса примио генерал-мајор Вукановић.

2. — Са сектора Мурина — Андријевица примијећено рокирање коморе и моторних возила Пећи.[483]

3. — На осталим секторима без промјена.

4. — Вријеме облачно.

5. — Непријатељска авијација неактивна.

6. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

М. П. Начелник Штаба
генерал-мајор,
Раде Хамовић

30 јула 1944 год.

1. — На свим секторима без промјена. Мања извиђачка дјелатност.

2. — У Беране — по први пут — атерирала два наша авиона са пилотима из СССР.

[4,1] Види том III. књ. 8. док. бр. 55.

3. — Вријеме ведро и топло.
4. — Непријатељска авијација неактивна.
5. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

Начелник Штаба
М. П. генерал-мајор,
Раде Хамовић

31 јула 1944 год.

1. — I дивизија са VIII Црногорском бригадом очистила већи дио десне обале р. Лима од Пријепоља до Бијелог Поља и врши притисак на друм Пријепоље — Сјеница.[484]

Убијено: 20 Нијемаца и 1 поручник.

Заплијењено: 1 митраљез, 12.000 метака и друге спреме.

Главнина непријатеља отступила из Мурине преко Чакора ка Пећи.

2. — Нз осталим секторима без промјена.
3. — Савезнички авиони бомбардовали Пећ.
4. — Непријатељска авијација неактивна.
5. — Вријеме: облачно, киша.
6. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

Начелник Штаба
М. П. генерал-мајор,
Раде Хамовић

1 августа 1944 год.

1. — I дивизија и даље врши притисак Сјеници због помагања нашим снагама у Ибарској котлини.

2. — У Херцеговини се непријатељ повлачи у градове. Гоне га дијелови XXIX Херцеговачке дивизије.

За 20 дана борби у Херцеговини убијено: 510 Нијемаца, четника и усташа, рањено: 800, заробљено: 35. Међу убијеним има 15 официра.

Заплијењено: 3 топа 75 мм, 20 митраљеза, 4 бацача, 5 радио-станица, много граната и муниције, 15 машинки, 80 коња, 100.000 пушчаних метака и друге спреме.

3. — 6 њемачких авиона извијало наше базе у Беранама и Његобуђи.

4. — VI Црногорска бригада Приморске оперативне групе чисти простор од Никшића Даниловграду.

[4M] **Види том IV. књ. 28. док. бр. 49.**

4.— На осталим секторима без промјена.
5.— Вријеме ведро и умјерено топло.
6.— Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

Начелник Штаба
М. П. генерал-мајор,
Раде Хамовић

2 августа 1944 год.

1. — У Херцеговини XXIX У. Дивизија и даље гони непријатеља, који отступа Гацку, Невесињу, Стоцу и Билећи.

2. — На сектору: Даниловград — Острог — Никшић Приморска оперативна група разбила Нијемце и четнике и овладала овом комуникацијом.[485]

3. — На простору Мурина — Чакор — Гусиње непријатељ затражио храну од народа за коју је наредио да му се донесе у логор. Када је то извршено, масовно поклао све што је ухватио.[486]

V Црногорска бригада III У. Дивизије заузела Сјекирицу изнад Мурине и потискује даље непријатеља Чакору и Ругову.[487]

4. — VIII Црногорска бригада источно од Бијелог Поља разбила непријатеља. Убијено и рањено више од 50 Нијемаца и милиције. Заробљен један њемачки подофицир, 10 војника — Италијана.[488]

Заплијењено: 1 радио-станица, 1 митраљез, 10 парабелума, 1 машинка, 1 мотоцикл и 20 коња.

Дијелови I дивизије водили борбе сј. и. од Бродарева. Непријатељу нанесени губици.

5. — Јединице XXXVII дивизије разбиле србијанске и Санџачке четнике код Прибоја и заузеле Прибој.[489]

6. — Извиђачки ударни батаљон II корпуса био у акцији и извиђању преко Ћеклића ка Ријеци Црнојевића.

Убијено: 4 четника и 2 Нијемца.

Заробљена 3 четника.

Извјештава да постоји партизанска чета у Паштровићи — Црмница која изводи акције и више мањих група око

и "" Опширније о томе види док. бр. 101; том III, књ. 8, док. бр. 55.

"" Редакција није нашла документе који о томе нешто више говоре.

"7 Види том III, књ. 8, док. бр. 54 и 109.

"" Види док. бр. 89 и 90.

"" Види том I, књ. 16, док. бр. -224. 225. 226 и 227.

Ћеклића — Ријека Црнојевића. Батаљон се вратио преко Његуша на Цуце за нови задатак и за ово похваљен од овога штаба.

7. — Непријатељска авијација неактивна.

8. — Вријеме лијепо и ведро.

9. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

Начелник Штаба
генерал-мајор,
Раде Хамовић

М. П.

3 августа 1944 год.

1. — Приморска оперативна група са VI Црногорском бригадом послије тродневних борби овладала друмом Никшић — Даниловград.[490] Ослобођени Богетићи и Пјешивци. Борбе се воде око Даниловграда. Циљ ове акције је: мобилизација и разбијање четничких јединица.

Убијено: 84 Нијемца и четника, а заробљено доста оружја и муниције. Очекује се детаљни извјештај.

Испади из Никшића и Даниловграда одбијени.

2. — V Пролетерска бригада Ш-е дивизије ушла у Мурину,[401] води борбе источно од Сјекирице и прилази Плаву и Гусињу.

Убијено 50 Нијемаца и Арнаута.

3. — I дивизија јавља да је XXXVII дивизија ослободила Рудо, разбила банде четника и већ се оријентише према Вардишту.

4. — Код Гусиња је ухваћена веза са четом партизана из Метохије.

5. — Примјећују се сумњиви покрети моторизације око Пећ — Дечани. Још се нису утврдиле сразмјере ове активности, нити намјере.

6. — На сектору I дивизије без промјена.

7. — У Херцеговини затишје.

8. — Непријатељска авијација неактивна. Наша такође.

9. — Авиони савезника донијели на Његобуђу 2 брдска топа, муницију за њих и мазге.

10. — Вријеме ведро и топло.

11. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

Начелник Штаба
генерал-мајор,
Раде Хамовић

М. П.

[4,1] **Види том III. књ. 8. док. бр. 55.**

4 августа 1944 год.

1. — VI Црногорска бригада Приморске оперативне групе — разбивши 2000 четника и Нијемаца и одбивши све испаде из Никшића и Даниловграда — води сада борбе западно поред самог Даниловграда.[492]

Укупно за 4 дана борбе убијено: 140 непријатељских војника, 100 рањено. Међу убијеним има и 5 официра.

Заплијењено: 13 аутоматских оруђа, 50 пушака и друге спреме.

Уништен 1 камион.

Наши губици: 6 мртва и 7 рањена.

Циљ ове акције је био: разбијање четничких банди око р. Зете, као и појачање мобилизације у наше редове и прихват оних који бјеже од терора четника.

2. — XXIX дивизије одбила испад Нијемаца и четника из Стоца — Невесиња и поново их сатјерала у градове уз јаче губитке по њих.[483]

3. — Примијећена поново концентрација Нијемаца и Арнаута око Пећ — Дечани. Намјере се још не знају. Врше и присилну мобилизацију.

Тражено од Албанаца детаљнији извјештај по овоме, а наше извиђачко одељење упућено у томе правцу. Извјештени и Пеко и В.Ш.

4. — Један њемачки авион поново извиђао Беране и бацао летке.

5. — До данас спашено и упућено авионима 119 савезничких авијатичара.

6. — Савезници спустили на Његобуђу 3 брдска топа са муницијом и мазгама за I корпус.

7. — На осталим секторима без промјене.

8. — Вријеме ведро и топло.

9. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

М. П.

Начелник Штаба
генерал-мајор,
Раде Хамовић

5 *августа 1944 год.*

1. — V Црногорска бригада III дивизије разбила мање групације милиције, заузела Плав и овладала са Чакором. Очекује се извјештај о губицима непријатеља.[484]

"[2] Види Архив ВИИ, рег. бр. 18—2, к. 394 (књигу депеша 2. корпуса).

"[3] Види том IV, књ. 28, док. бр. 26.

Види том III, књ. 8, док. бр. 57 и 109.

Наређено рушење друма Чакор — Пећ и насилно извиђање и демонстрације ка Пећ — Дечани.

2. — 7 њемачких авиона извиђало аеродром Његобуђа, Шавник и Мојковац.

3. — Издато упутство базама за рад на случај ваздушног десанта или само бомбардовања.

4. — На осталим секторима без промјена.

5. — Вријеме лијепо, ведро и топло.

6. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

Начелник Штаба
М. П. генерал-мајор,
Раде Хамовић

6 августа 1944 год.

1. — Приморска оперативна група одбила испаде око 800 Нијемаца са тенковима из Даниловграда и убијено више непријатељских војника.[495]

Ради одбацивања VI Црногорске бригаде са друма Даниловград — Никшић, непријатељ напао групу од Грахова и Требиња са снагама од 1000 Нијемаца и 1500 четника, а и четници од Билеће.

Дијелови II Далматинске пролетерске бригаде рокирали се на простор сјеверно од Вилуса,[496] а VI бриг. се извлачи ка друму Вилусе — Никшић.

2. — V Црногорска пролетерска бригада III ударне дивизије заузела послије Плава и Гусиње.[497] Убијено код Плава 11 милиционера и 1 командант, а 1 командант рањен.

Наши губици: 1 мртав и 3 рањена.

Један њем. ловачки пук са топовима и тенковима напада на Чакор од Пећи. Још су борбе у току.

Један батаљон Космет-снага дошао у Плав и ухватио везу са нама.[498]

3. — 6 савезничких авиона успјешно бомбардовало Подгорицу.

4. — У борбама прије 3 дана око Стоца и Невесиња убијено 35 Нијемаца.

"[5] Види Архив ВИИ, рег. бр. 22—2 и 2—7, к. 398.

Види том III, књ. 8, док. бр. 353.

"[7] Види том III. књ. 8, док. бр. 109; Архив ВИИ, рег. бр. 18—2, к. 384 (књигу депеша 2. корпуса).

"[6] Ријеч је о партизанском батаљону с Косова (види Операцијски дневник Штаба 3. ударне дивизије; Архив ВИИ, рег. бр. 26—4, к. 754 и рег. бр. 18—2, к. 394; књигу депеша.

4.— На осталим секторима без промјена.
5.— Вријеме ведро и умјерено топло.
6.— Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

М. П.

Начелник Штаба
генерал-мајор,
Раде Хамовић

7 августа 1944 год.

1. — Дијелови Приморске групе воде борбе око Вилуса и на комуникацији Чево — Данилов Град. Још нема детаљних података.[49]"

2. — На сектору — Чакор — Плав затишје.

3. — Савезници поново бомбардовали Подгорицу.

4. — Командант групе дивизија[500] тражи да се VIII Црногорска бригада упути у XXXVII дивизију на сектор Увац — Прибој — Вистрица. Тражено по овоме решење од В.Ш[541]

5. — На осталим секторима без промјена.

6. — Вријеме облачно и топло.

7. — Непријатељска авијација неактивна.

8. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

М. П.

Начелник Штаба
генерал-мајор,
Раде Хамовић

8 августа 1944 год.

1. — Око 1000 Нијемаца 181. дивизије са преко 100 камиона од Стоца продрли у ЈБубиње. Борбе се воде око Влаховића. Непријатељ трпи губитке. XI Херцеговачка бригада убила 39 четника и Нијемаца.[502]

2. — Око 2000 Нијемаца и четника из Грахово — Требиње — Билећа продрло у Вилусе и дошли до Трубјеле. Теже Никшићу. VI Црногорска бригада води са њима борбе.[503] Садејствује и II Далматинска пролетерска бригада

Задржан непријатељ из Никшића, који је тежио да се пробије и изађе у сусрет колони од Трубјеле.

Приморска група спрема ноћни напад на непријатеља.

[49] **Види том III, књ. 8. док. бр. 353; Н. Јовићевић, н. д., стр. 474.**
[500] **Пеко Дапчевић**
[501] **Види том I, књ. 16, док. бр. 235, напомену 2.**
[502] **Види том IV, књ. 28, док. бр. 30.**
Види том III, књ. 8, док. бр. 58.

Ради олакшања Приморској групи наређено XXIX дивизији да испољи дејство на правцу Билећа—Вилусе.

3. — У борби од 5/6. VIII код Даниловграда VI Црногорска бригада поново је одбила испаде непријатеља и убила 54 Нијемца.

Заплијењено: 3 шарца, 10.000 метака, радио-станица и друга спрема.

4. — Добивена обавјештења о извјесним концентрацијама Нијемаца и Арнаута око Пећи — Чакор.

5. — На осталим секторима без промјена.

6. — Из Подгорице изашло 7 четника у Куче, а 30 у Морачу ради добровољних терористичких акција.

7. — Поново је бомбардована Подгорица.

8. — Вријеме ведро и умјерено топло.

9. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

М. П.

Начелник Штаба
генерал-мајор,
Раде Хамовић

9 августа 1944 год.

1. — Од Трубјеле њемачко-четничка колона напредовала је још око 5—8 км. и са њом води упорну борбу Приморска група. Непријатељ је задржан и теже да га одбаце Вилусама, сламајући му крила.

Задржан је испад непријатеља из Никшића.

Спрема се Приморска група за ноћни напад.[504]

Наређено јој да се — ако непријатељ продре за Никшић и поред нашег бочног доброг дејства и угрожавања Вилуса од стране XXIX дивизије са правца Билећа — главнином постави тако, да сигурно затвори правац Никшић — Шавник.

2. — У ЈБубиње непријатељ продро преко Ситнице ка Билећи и залогоровао код с. Бијеле Рудине.

3. — Око 4000 непријатељских војника (Нијемаца и Шифтара) подилазе Чакору од Пећи.[505]

Према непотврђеним обавјештењима једна цијела њемачка дивизија налази се око Пећ — Митровица — Дечани.

[501] **Види Архив ВИИ, рег. бр. 18—2, к. 394: књигу депеша 2. корпуса и рег. бр. 25—2, к. 398: Извод из Операцијског дневника 6. црногорске НОУ бригаде.**

[508] **Види књигу депеша 2. корпуса (Архив ВИИ, рег. бр. 18—2. к. 394).**

4. — На осталим секторима без промјена.
5. — Вријеме ведро и умјерено топло.
6. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

М. П.

Начелник Штаба
генерал-мајор,
Раде Хамовић

10 августа 1944 год.

1. — Непријатељ, који је нападао од Стоца, овладао са Љубињем и успио да се пробије до Билеће. Са његовом главнином и даље се воде јаче борбе око Столац — Љубиње — Влаховићи, а дио који је продро до Билеће врши нападе заједно са четничким бандама ка простору Плана — Гацко.

Правац Билећа — Плана затвара X Херц. бригада.[508]

Непријатељ трпи губитке.

2. — Нијемци и четници који су се пробили из Требиња, Грахова и Билеће за Вилусе и даље за Трубјелу, разбијени су од Приморске групе.[507] Уз садејство дијелова XXIX дивизије. Непријатељ је одбачен Грахову. Вилусе су ослобођене и чисти се даље терен ка Требињу.

Испад из Никшића поновно је одбијен. Још се борбе воде на подручју села Штедим.[508]

Непријатељ трпи губитке.

3. — По накнадно примљеним подацима, у борбама 24. и 25/УШ на Зупцима, Нијемци су имали 16 мртвих и 28 рањених.

Заробљено: 3 четника.

Заплијењено: 4 пушкомитраљеза, 3000 метака, 110 мина, 1 тромблонска пушка.

Наши губици: 2 мртва и 12 рањених.

4. — На сектору Плав — Чакор само јача артиљеријска дјелатност.

5. — На осталим секторима без промјена.

6. — Провјерени су подаци о концентрацији 2 — двије — њемачке дивизије[500] на простору: Пећ — Митровица — Нови Пазар — Сјеница — Пријепоље — Пљевља. Мање извиднице (30 камиона) отишле из Пљеваља ка Метаљци.

[506] Види том IV, књ. 28, док. бр. 63.
[507] Види том III, књ. 8, док. бр. 353; књигу депеша (Архив ВИИ, рег. бр. 18—2, к. 394).
[508] Види том III, књ. 8, док. бр. 353.
[500] Односи се на њемачку 1. брдску дивизију, 14. пук 7. СС дивизије, 2. пук „Вранденбург" и легију „Кемплер" (види „Ослободилачки рат", књ. 2, стр. 260—268.

Око 600 Нијемаца из Сјенице дошло до села Корита према Бијелом Пољу као појачање.

Ове њемачке дивизије дошле су са југа.

Пада у очи обухватни лук Нијемаца око слободне територије који би могао да се претвори и у полазне положаје за напад на слободну територију, на Пека, или треће — и највјероватније — да продуже даље преко Дрине.

Круже вијести, које још нису провјерене, о наиласку 2 њемачке дивизије из Грчке у сјеверну Албанију, које би продужиле за Хрватску. Једна дивизија би била мотомеханизована. Побочница би им прошла правцем Подгорица — Никшић — Шавник и даље.

7. — Вријеме ведро и топло.

8. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

Начелник Штаба
М. П. генерал-мајор,
Раде Хамовић

11 августа 1944 год.

1. — 90 камиона од Рожаја појачало сектор ка Турјаку према Беранама.

Примијећен покрет појачања од Пећи ка Чакору.

6 непријатељских авиона ниско прелетели ноћу Беране.

У Никшић стигло 200 Нијемаца и 3 тенка од Подгорице.

Док једни извори говоре о доласку двије њемачке дивизије из сјеверне Албаније ка Подгорици, дотле други обавјештајци тврде да још нема појаве њемачке војске.

2. — У Херцеговини нема промјена.

3. — На свим секторима затишје. Непријатељ неактиван.

Појавило се више мањих бандитских групица у позадини слободне територије.

4. — Наређено рокирање једне бригаде Приморске оперативне групе на правац Никшић—Шавник и строга приправност код свих.

5. — Вријеме ведро. Нагло пало мало кише око подне и поново ведро и топло.

6. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

Начелник Штаба
М. П. генерал-мајор,
Раде Хамовић

21 августа 1944 год.

1. — 11 августа отпочео напад од Чакора јачим мото--механизованим снагама са артиљеријом. Борбе води V бригада. Напад почео ноћу. Наши се повлаче.[510]

У току 12 ов. мј. Нијемци и Арнаути ушли у Плав и Гусиње, Мурину и тенковима у Андријевицу.

Изненађен штаб V бригаде.

2. — Од Рожаја патролно препуцавање.. Очекује се напад.

3. — Од Сјенице (са Пештер-Корита) двије колоне по 300 Нијемаца и милиције уз јачу подршку артиљерије отпочеле напад. Задржала их пред Бијело Поље VIII бригада, а потиснуто наше лијево крило.

4. — У Пријепоље стигло преко Сјенице 1600 Бугара, а у Пљевља 50 камиона са нешто тенкова.

5. — Око Подгорица — Никшић — Данилов Град осјећа се жив саобраћај комора и камиона.

6. — Нешто Нијемаца пошло из Требиња ка Вилусе. Разбила их II Далматинска пролетерска бригада. Предало се 30 Руса, пошто су претходно убили једног Нијемца-официра и 2 Нијемца — војника.[511]

7. — Послије тродневних борби X Херцеговачка бригада разбила Нијемце и четнике и стјерала их у Гацко, а XI бригада оне што су пошли из Гацка за Билећу[512]

8. — Осјећа се обухватни лук око нас: Пљевља — Сјеница — Пећ — Подгорица — Никшић, који ће вјероватно бити и полазни положај за напад на нас.

Непровјерено: У Горажде од Сарајева стигло 200 камиона Нијемаца, а од ових 90 у Чајниче.

9. — Непријатељска авијација неактивна.

10. — В.Ш. наредио да VIII Црногорска бригада иде у састав своје дивизије. Тражено објашњење од В.Ш. да ли да I дивизија иде у Србију.

Наређено свим дивизијама телефонском депешом о даљем раду, који се огледа у упорнијој активној одбрани уз

Види том III, књ. 8. док. бр. 109 и 100. Тада је у ствари почела непријатељска операција ..Рибецал" (дурмиторска операција). Њемачка 1. брдска дивизија нападала је од Пећи преко Чакора, од Рожаја и Чакора нападала је борбена група „Стрипел" (ојачани батаљон 181. дивизије). од Рожаја нападала је борбена група „Бендсл" (два батаљона албанске милиције и један батаљон 363. пука 181. дивизије из Никшића. У овој операцији Њемци су ангажовали јаке четничке снаге: четнички корпус Павла Ђуришића. Зетски и Милешевски четнички корпус — око 3.400 четника. (Види ..Ослободилачки рат", књ. 2. стр. 266—269: Н. Јовићевић. н. д., стр. 487).

[5,1] Види КЊИГУ **депеша у Архиву ВИИ, рег. бр. 18—2, к. 394.**

'[12] Види том IV. књ. 8. док. бр. 58.

примјену бочних удара, док се не прозру намјере непријатеља.

11. — Непријатељска авијација неактивна.

12. — Савезнички авиони спустили се у Беране и одријели посљедње рањенике.

13. — Вријеме ведро и топло.

14. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

М. П.

Начелник Штаба
генерал-мајор,
Раде Хамовић

13 августа 1944 год.

Нијемци заузели Андријевицу и пред вече избили на Трешњевик у више колона, спуштајући се — мање — ка Матешеву и дошли пред Беране у више колона.

Дијелови III дивизије и V бригада повукли се на простор између Трешњевика и Матешева, IX бригада, са двије италијанске бригаде, још води борбе источно од Берана/'[513]

VIII бригада одбила испаде око Бијелог Поља.

I дивизија води јаке борбе јужно од Пљеваља до Пријепоља. Нарочито је јак притисак ка крилима.[514]

Напад од Подгорице одбијен и од Никшића.

На сектору Беране—Андријевица напада њемачка дивизија са јаким коморама и брдском артиљеријом.

Дрско продирање Нијемаца оцртава и вјероватну њихову бројност.

2. — 23 авиона бомбардовали Матешево.

3. — Уочава се циљ Нијемаца да овладаіу са Беране и Матешево, а тиме и друмом за Подгорицу и Мојковац.

Наређено: — да V бригада ноћу рокира један батаљон западно од Матешева;

— VII бригада да се извуче ка Лијева Ријеке — Вјетреник са два батаљона, а остатком батаљона ОЗНЕ у Бјелопавлиће;

— VIII бригада да се пребаци на лијеву обалу Лима, а

— I дивизија да упорније брани нарочито правац према Његобуђи.

4. — Јако надирање од Андријевице ремети везе и више патрола наших се још не враћа.

5. — Приморска група одбила испад четника од Никшића.

Види том III, књ. 8, док. бр. 62, 64, 109 и 110.

"* Види књигу депеша, у Архиву ВИИ. рег. бр. 18—2, к. 394.

6. — У Херцеговини без промјена.

7. — Непријатељ трпи приличне губитке.

8. — Из среза Андријевачког повлачи се збјег од око 15—2000 жена, дјеце и стараца.

9. — Наша ауто-чета успјешно извршила евакуацију ка Липову и Манастиру Морачи.

10. — Вријеме ведро и топло.

11. — Штаб Корпуса у Манастиру Морачи.

Начелник Штаба
М. П. генерал-мајор,
Раде Хамовић

14 августа 1944 год.

1. — Нијемци продрли до Матешева и надиру Колашину сјеверно од друма Матешево — Колашин. V бригада води са њима јаке блиске борбе.[515]

IX бригада се избацила на Бјеласицу пред јачим притиском. Нијемци подилазе Бјеласици. Могућ њихов упад у Мојковац.[516]

Наша IX бригада имала: 5 мртвих и 15 рањених,

Од Подгорице непријатељ заузео Вежешник. VII бригада се по наређењу повукла ка Лијевој Ријеци и Прекобрђу, а њена два батаљона су још у Бјелопавлићима. [517] Ово повијање је било нужно због напада и од Куча и преко албанске границе.

Код I дивизије прије подне затишје, а око 16 часова отпочео јачи напад. Непријатељ је имао успјеха у правцу Левертаре и јужно од Пријепоља.

Непријатељ трпи јаче губитке.

Одбијен напад банде из Никшића.

Убијено: 4 четника, рањено 10. Заплијењен један пушкомитраљез.

У Херцеговини без промјене.

Нема још концентрације на простору Фоча — Калиновик — Улог — Гацко — Билећа.

2. — Дате директиве: I дивизији да се прикупи јужно од Пљеваља ради заштите правца ка Левертари и спреме за пробијање сјеверно од Пљеваља;

IX бригади и дивизији „Гарибалди" да се пребаце на простор од Таре (Мојковац) до Црквине;

"" Види том III, књ. 8, док. бр. 109.

"" Види том III, књ. 8, док. бр. 110.

,1T Види Операцијски дневник Штаба 7. црногорске НОУ бригаде (Архив ВИИ, рег. бр. 16—9. к. 759).

V бригади — на Црквине и десно, а VII бригади даље и ка Ровцима, држећи и даље Бјелопавлиће.

Артиљериски дивизион упућен на Јаворје.

3. — Хитно се носила упућују на Његобуђу, ради транспорта рањеника.

4. — 800 Нијемаца дошло у Билећу.

5. — Вријеме ведро и топло.

6. — Штаб Корпуса у с. Горња Морача.

Начелник Штаба
генерал-мајор,
Раде Хамовић

М. П.

15 *августа 1944 год.*

1. — Главнина Нијемаца, концентрисана око Мојковац — Липово — Колашин, отпочела напад на Сињајевину.

V и IX бригада те јединице дивизије „Гарибалди" воде са њима тешке обрамбене борбе/'[518]

VII бригада се повукла — услијед стања око Липова и код IX и V бригаде — на простор Горња Морача — Морачке капе — Лукавица.

I дивизија води јаче борбе јужно од Пљеваља и тежи створити услове за пробој преко Чехотине ка Златибору.

На осталим секторима без промјена.

У Херцеговини се воде јаке борбе сјеверно од Билеће ка Планој.[519]

Нијемци трпе велике губитке.

2. — У борбама од 5—11/^111, које је водила Приморска група, убијено: 156 Нијемаца, а 204 рањено. Заробљен један њемачки официр и један војник.[520]

Заплијењено: 13 аутоматских оруђа, 30 пушака, 9000 метака, једна радио-станица, 2 станице уништене.

Наши губици: 7 мртвих и 27 рањених.

3. — На простор Планина Пивска дошао XII корпус. Преморен и исцрпљен и гоњен у стопу од непријатеља преко Вучева.[521]

В.Ш. наредио да му се да хране, муниције и приме рањеници, а I дивизија да се пребаци ка XXXVII дивизији.[522]

4. — Појачање об. службе ка Неретви и Никшић — Требиње — Билећа.

"" Види том III, књ. 8, док. бр. 66, 67, 68, 69, 70, 109 и 110.

51' Види том IV. књ. 28, док. бр. 63.

Види књигу депеша, Приморске оперативне групе у Архиву ВИИ, рег. бр. 18—2, к. 394.

Види том III, књ. 8, док. бр. 74.

"2 и Види том IV, књ. 28. док. бр. 61.

5. — Артиљеријска група због мало муниције не употребљава се.

6. — Савезнички авиони бомбардовали Никшић.

7. — Вријеме облачно и топло.

8. — Штаб Корпуса у Драговића Пољу.

Начелник Штаба
М. П. генерал-мајор,
Раде Хамовић

16 августа 1944 год.

1. — Врло жестоке и крваве борбе почеле у зору на Тари. Прелази тучени јаком концентричном ватром. Нијемци имали велике губитке, али ипак продужили напад истом жестином.

Током дана непријатељ ушао у Липово, али разбијено више покушаја да заузму Вратло. Од Мојковца избили на Ружицу (Сињајевина) и теже бочним дејетвом ослободити Вратло.

• Врло јаке снаге су Нијемци бацили кроз Липово на Вратло, што им је знатно умањило надмоћност.

Десно крило Нијемаца низ Тару продрло до с. Добриловина и тежи Његобуђи.

Наши дијелови од Вратла до Кормана (V и IX бригада) воде жестоке борбе/'[23]

Само при прелазу Таре убијено је око 400 Нијемаца.

I дивизија напустила правац Пљевља — Његобуђа и рокира се Ћехотини.[524]

2. — Његобуђа евакуисана. Било 25 носила, око 100 коњаника (све ка Добри До), јер нису дошли авиони на вријеме по њих.

3. — Наређено: да се на случај нужде задрже Нијемци до ноћи, а онда да се главнина наших снага пребаци западно од друма Његобуђа — Шавник, остављајући извиднице према непријатељу.

VII бригада да остане према приликама око Морачке Капе — Лукавца, а по нужди да се повуче на простор Шавник — Луково.

4. — X херцеговачка бригада на јуриш разбила три батаљона Нијемаца и 1400 четника утјерала у Билећу. Непријатељ је имао јаче губитке.

[521] **Види том III, књ. 8, док. бр. 110 и 119.**
Види књигу депеша 2. корпуса у Архиву ВИИ, рег. бр. 18—2, к. 394.

5. — Приморској групи наређена јача активност патролних јединица ка Пјешивцима и Чеву, ради олакшања стања у Пјешивцима.[525]

6. — Више хиљада народа у збјеговима отступа још увијек ка Сињајевини, уз Морачу и даље.

7. — Вријеме облачно и топло.

8. — Штаб Корпуса у с. Мљетичак.

Начелник Штаба
М. П. генерал-ма-јог),
Раде Хамовић

17 августа 1944 год.

1. -— Ухваћена телефонска веза са XII корпусом. Упућени им курири и шифра за радио-везу. Они су на Планини Пивској и одбили су напад преко Таре.[520]

Упућена им је храна.

2. — Нијемци успјели од Ружице у 13 ч да овладају са Вратлом. Борбе се и даље настављају.

На осталим секторима без промјене.

3. — III батаљон ОЗНЕ упућен преко Мораче ка Беране — Андријевица за дејство у позадини и извиђачку службу.

4. — I дивизија се не јавља. Вјероватно је пошла на Златар — Златибор.

5. — В.Ш. јавља да је VI личка дивизија I корпуса на Зеленгори и да је са њом веза слаба. Наређено XXIX дивизији да им упути курире и да им јави о стању код нас и да испољи дејство у леђа ако нападну на XII корпус.[527]

Упућене шифре за XII корпус од В.Ш.

6. — В.Ш. наредио да евакуишемо или по нашим болницама распоредимо око 600 рањеника XII корпуса.

7. — Од Пљеваља још нема непријатеља.

8. — У Херцеговини без промјене.

Наређено Приморској групи да развије живу активност ка Пјешивци — Чево, ради растерећења притиска преко Бјелопавлића на VII бригаду.

9. — Врши се пребацивање људства из К.[орпусне] Области које је било на служби или помоћно — у бригаде.

[520] Вили том III, књ. 8, док. бр. 75, 75 и 76.

[527] и 5~" Наређење 6. личкој дивизији пренијела је, 18. августа 1944, 29. херцеговачка ударна дивизија (вчди књигу депеша 2. корпуса у Архиву ВИИ, рег. бр. 18—2, к. 394).

Осјетно се погоршава стање у III дивизији.
10. — Вријеме ведро.
11. — Штаб Корпуса у с. Мљетичак.

М. П.

Начелник Штаба
генерал-мајор,
Раде Хамовић

18 августа 1944 год.

1. — Нијемци бацили тежиште напада ка Семољу. Теже томе одвући наше резерве ради лакшег продора Његобуђи.

Бугарско-њемачке снаге[528] одбијене од Таре са правца Пљевља. Убијена 4 Немца. Јаче им снаге остале у Левер-Тара — Ђурђевића Тара и према Тепцима.

Артиљерија тукла јаче Јаворје и нашу V и VII бригаду.

III дивизија и дивизија „Гарибалди" задржавају упорније и даље непријатеља, да би се XII корпус могао мало одморити на Планини Пивској и док се изради нови аеродром на Брезнима за транспорт више од 800 рањеника наших, XII корпуса и VI Прол. дивизије.

Аеродром је у пуној изради, биће готов до 21/ЛГШ.

Линија Штулац — Добри До — с. Годијеље мора се упорно, па чак и отсудно бранити.

Предузете мјере за пренос рањеника ка Брезнима, на базу.

2. — Од Подгорице и Никшића нема промјена.

3. — Васојевићком батаљону ОЗНЕ наређено да иде у позадину ка Андрејевици. То исто наређено и за Колашински батаљон ОЗНЕ.

4. — XXIX дивизија извјештава да је 2000 Нијемаца и 3 батерите на Зеленгори, а у Улог — Фоча — Трново „Принц Еуген".[529]

5. — Уочава се нужда ослобођења од рањеника и прелаз у контраофанзиву забацивањем за леђа непријатељу.

6. — Вријеме облачно и умјерено топло.

7. — Штаб Корпуса у Мљетичак. Ноћу 18/19. пребацује се у с. Дужи.

М. П.

Начелник Штаба
генерал-мајор,
Раде Хамовић

[528] Односи се на дијелове 2. пука „Бранденбург", 14. пука 7. СС дивизије и бугарске 24. дивизије (види „Ослободилачки рат", књ. 2, стр. 269).

19 августа 1944 год.

1. — Жестоке борбе настављају се и даље на Сињајевини.[530] Нијемци мање напредују. Изашли на Шћепан Поље и напредују ка Црквице. Овдје су Нијемци дошли од Зеленгоре — Фоче и Мратиња.

2. — Покушај непријатеља из Никшића одбијен.

3. — XII корпус и VI Прол. дивизија посјеле простор Плужине — Црквице. Напада их „Принц Еуген".

4. — Нијемци трпе веће губитке.

5. — На осталим секторима без промјене.

6. — Савезници лакше бомбардовали Билећу и Гацко.

7. — Вријеме лијепо и топло.

8. — Штаб Корпуса у с. Дужи.

Начелник Штаба
М. П. генерал-мајор,
Раде Хамовић

20 августа 1944 год.

1. — Тешке борбе вођене у области Сињајевине, Лоле. III дивизија вршила успјеле ноћне противнападе. Оспособљен аеродром на Брезна за дневно спуштање.

2. — Примљено преко 700 рањеника од XII корпуса и изнемоглих, затим око 2—300 од VI Прол. дивизије.

3. — Осјећа се тешкоћа у транспорту и исхрани рањеника.

4. — XII корпус и даље водио тешке борбе на простору Црквице. Нијемци добијају појачања. Изгледа да их има око 2—3000.

5. — Око 1000 Нијемаца и Бугара прешло Тару код Левертаре и спојили се код Његобуђа са колоном од Сињајевине.[531]

Нијемци желе да се споје од Црквица са оним од Сињајевине, да нас избаце на кањон Пива — Комарница и ту уз помоћ снага из Никшића, Гацка и Билеће нас униште.

6. — Вријеме ведро и топло.

7. — Штаб Корпуса у с. Дужи.

Начелник Штаба
М. П. генерал-мајор,
Раде Хамовић

Види том III, књ. 8, док. бр. 110 и 119.

5>1 Штаб 3. ударне дивизије извијестио је Штаб 2. ударног корпуса 20. августа 1944. у 24 часа: „Колона од 1000 војника и 400 коња избила од Левертаре према Жабљаку и оријентисала се на Штулац". (Види књигу депеша, 2. корпуса у Архиву ВИИ. рег. бр. 18—2, к. 394).

21 августа 1944 год.

1. — Нијемци избили послије тешке борбе на линију Жабљак — с. Буковица — Лола.

Јединице III дивизите посјеле Добри До — с. Мљетичак — с. Мокро — Крново.[532] III дивизија и даље наставља са ноћним препадима. Лијевим крилом она се наслања на VI дивизију која је смијенила XII преморени и изгладњели корпус. XII се корпус прикупља за покрет Голији, одакле би брзим маневром преко Зеленгоре избио ка Фочи — Санџаку.[533]

2. — Услијед обећања од В.Ш. и Савезника, да ће понијети рањенике најдаље до 23 ов. мј., наређена најупорнија одбрана III и VI дивизији. Ово је нужно због тешкоће у исхрани и отстрањивања баласта.

3. — У Гацко стигло 100 возила Нијемаца, а нешто и у Билећу.

Одбијен поново испад из Никшића. Убијено 50 Нијемаца и четника.

Нијемци и четници отпочели испад из Билеће ка Планој. Борбе су у току.

4. — Од правца Подгорице ка Пипери — Лукавица нападало нешто Нијемаца са јачим четничким јединицама. Напад одбијен.

На појединим мјестима III дивизија водила борбе прса у прса.

5. — Тражени од В.Ш. хитно авиони ради транспорта рањеника.

6. — Вријеме облачно и топло.

7. — Штаб Корпуса у с. Дужи.

М. П.

Начелник Штаба
генерал-матоо,
Раде Хамовић

22 августа 1944 год.

1. — Дошло 30 транспортних авиона у пратњи око 50 ловаца на Брезна и однијели око 900 рањеника и болесника.[534]

Види том III, књ. 8. док. бр. 90, 92, 110 и 119; Операцијски дневник Штаба 3. ударне дивизије (Архив ВИИ, рег. бр. 26—4, к. 754).

[ма] **Види том III, књ. 8, док. бр. 90.**

Види том III, књ. 8, док. бр. 93. У овом документу се каже: „Савезници са 36 транспортних авиона евакуисали преко 800 наших рањеника и болесника".

2. — Вођене поново тешке борбе на сектору III дивизије и VI дивизије. Непријатељ је само локално напредовао. Ушао у Шавник 21 ов. мј.[535]

2. — XII корпус отпочео покрет ка Голији ради одмора.[536]

3. — Наређено: VI дивизији да се ноћу извуче од непријатеља, пребаци на лијеву обалу Пиве ка Равно ради даљих покрета ка Зеленгори.

— III дивизији да се ноћу пребаци на лијеву обалу р. Комарнице, на простор Јаворак — Никшић — Крново — с. Мокро, ради предаха и даљих акција. Са њом је и дивизија „Гарибалди".[537]

У Херцеговини убијено 27 четника код Невесиња.

4. — Вријеме ведро и топло.

5. — Штаб Корпуса у с. Дужи, а комора упућена преко Брезна на Јаворак.

Начелник Штаба
М. П. генерал-мајор,
Раде Хамовић

23 августа 1944 год.

1. — Ноћу 22/23. Нијемци вршили нападе ка Дурмитору од Жабљака на IX Црногорску бригаду и имали успјеха.[538]

III дивизија се извукла од непријатеља лијевим крилом и центром, а у ослонцу на Пива — Шавник V и IX бригада и дивизија „Гарибалди" пребациле се преко Комарнице у област Никшића ка комуникацији Шавник — Никшић ради припрема за продор ка Матешеву.[539]

"" Види том III, књ. 8, док. бр. 119.

Види том III, књ. 8, док. бр. 96.

5,7 Види том III, кнз. 8, док. бр. 82.

"" Види том III, књ. 8, док. бр. 110; Операцијски дневник 9. црногорске НОУ бригаде (Архив ВИИ, рег. бр. 3—2, к. 700).

"", '" и "" У Операцијском дневнику Штаба 3. ударне дивизије за 23. август 1944. пише:

„Штаб дивизије Дужи—Јаворак.

Током прошле ноћи V се без једног батаљона извукла преко Комарнице за Јасеново Поље, а један батаљон остаје у сталну десну побочницу за извлачење IX. која је касно добила наређење. Ипак у току ноћи пребацује се и IX у област Живе. Непријатељ је овладао масивом Дурмитора. VII бригада води цио дан борбу на линији Мокро—Гвозд. Ирема њој су четници у великом броју. Ту је Павле Ђуришић са својим кадровским пуком". (Види Архив ВИИ, рег. бр. **26—4, к. 754).**

VI дивизија се извукла са Планине Пивске ка Жупи Пивској.[540]

2. — Одбијен испад из Гацка. Борбу водила XI Херцеговачка бригада око Дулићи — Казанци. Убијено доста Нијемаца и четника.[541]

3. — Добијен извјештај од В.Ш. преко XII корпуса да се једна њемачка армија креће из Грчке преко Санџака и Црне Горе ка мору. Има задатак да успут уништи гарнизоне У Црној Гори.

4. — Вријеме облачно и топло.

5. — Штаб Корпуса у покрету. Конак у шуми Јаворак (Никшић).

Начелник Штаба
М. П. генерал-мајор,
Раде Хамовић

24 августа 1944 год.

1. — Нијемци и четници напали јаким снагама са линије Шавник — Коњско на дијелове VI и на VII бригаду. Непријатељ задржан.[542]

Дотле се прикупљале V и IX бригада и једна италијанска бригада на простору Прага — Јасеново Поље.[543]

VI бригада се рокирала на простор Пиштета — Кусиде са простора Ивања.

2. — Нијемци прикупљају своје јаче снаге са Дурмитора ка Шавнику. Очекује се напад из Никшића, координиран са оним од Шавник — Крново — Коњско.

Ради избјегавања фронталне борбе са надмоћним њемачким снагама, ради деконцентрације ових снага, лакшег маневра и стварања услова за нашу офанзиву, III дивизији наређено[544] да ноћу 23/24 разбије непријатеља на најслабијој тачки Крново — Ивање, да се пребаци преко Штитово и Морача ка Бјеласица — Беране — Колашин, да ту маневрише, одмори се и отпочне напад на комуникације у долини Таре и Лима, маневришући — по потреби — и ка Јужном Санџаку.

— VI Црногорска бригада[545] да се ослони ка Његошу и притискује ка друму Шавник — Никшић ради лакшег пролаза III дивизије, а Приморска група да упадне дијеловима у Пјешивце ради демонстрације.

[540] Види „Ослободилачки рат", књ. 2, стр. 271.
[541] Види том IV. књ. 28, док. бр. 84.
[542] и Види том III, књ. 8, док. бр. 97. 98. 99. 100.

— II и IV бригада дивизије „Гарибалди"[546] упућене преко Брезна — Угло — Велимље под команду Приморске групе.

3. — Артиљериска група[547] рокирана у Пресјеку (ка Његошу).

4. — Још се непријатељ задржава у Жупи и Планини Пивској. Уочава се покрет ових снага ка Никшићу.

Обруч опкољавања пропао. Притисак од Гацко — Билеће није био ефикасан. Очекује се придолазак њемачких снага од Скадра и Подгорице. Жеља непријатеља да нас избаци на непроходну Пиву и Комарницу и ту уништи — изјаловила се.

Сада се ишчекују намјере непријатеља, наше се снаге одмарају маневришући и чекају моменат за прелаз у јачу офанзиву.

5. — На осталим секторима нема промјена. XII корпус у покрету ка Невесињу ради одмора и хране и даљих покрета ка сјезеру.

6. — Савезници бомбардовали са 9 апарата Никшић.

7. — Вријеме лијепо и топло.

8. — Штаб Корпуса у с. Пресјека.

М. П.

Начелник Штаба
генерал-мајор,
Раде Хамовић

25 *август 1944 год.*

1. — Од III дивизије добијен радио-извјештај да су у току борбе 24 и 25/^111 у њеном наступању ка Штитову и Морачи разбијене четничке банде „Гвозденог пука" Павла Ђуришића код Крново — Лола — Гвозд — Коњско. Убијено 250 четника, заробљено 200.[548]

Нијемци се рокирају са Планине Пивске ка Шавнику. Око 400 Нијемаца од с. Брезна напало чету VI бригаде на Јаворак и потисле је. Уочава се њихов покрет Никшићу.

VI бригада се рокира ка Пиштетима са ослонцем на Његош.

Врше се извиђања ка Голији, Жупи и Планини Пивској ради забацивања преко тог сектора ка Шавнику.

2. — Допло око 28 камиона Нијемаца од Даниловграда у Никшић. Банде из Никшића изашле и запосјеле Горње Поље.

[546] Види том III. књ. 8. док. бр. 101 и 106.

3. — VI Пролетерска дивизија у покрету преко Волујка ка Санџаку, а XII корпус на одмору у Невесињу.[549]

4. — 500 Нијемаца и 1200 четника напало из Билеће ка Планој. X Херцеговачка бригада водила тешку борбу дан и ноћ и — разбивши непријатеља — вратила га у Билећу уз осјетне губитке.

Наши губици: 5 мртвих и више рањених.

Из Гацка отишло у Невесиње 70 камиона војске. Непријатељ у Гацко — Невесиње неактиван.

5. — Нијемци запосјели друм Никшић—Даниловград. Очекује се отуда пролаз јачих њемачких снага или ближе Ибру.

Према доста тачним подацима — офанзиву на Црну Гору вршила 117. ловачка дивизија, 2 пука неке алпске дивизије, 1 батаљон „Принц Еуген" и 1500 четника, а садејствовали дијелови једне моторизоване дивизије од Санџака и 1500 Бугара ка Тари.[550]

6. — Од 10—25/^111 на сектору III дивизије убијено и рањено око 1000 Нијемаца.

Уништено: 1 тенк, 2 мотоцикла и 1 бицикл.

Наши губици: око 200 мртвих и рањених.

Заробљено неколико аутоматских оруђа и нешто опреме.

7. — Наређено Приморској групи и XXIX дивизији да не држе упорно комуникације, већ да их нападају изненада и са више страна.

8. — Вријеме ведро и топло.

9. — Штаб Корпуса у с. Д. Сриједе (Његош Планина).

Начелник Штаба
М. П. генерал-мајор,
Раде Хамовић

26 августа 1944 год.

1. — По накнадно добивеном извјештају, III дивизија је на Ђеранића гори (Крново) убила 350 четника, а заробила 300.[551] У Манастиру Морача убијено још 20 четника.[552] Од заробљених четника јавило се у нашу војску 130.

Заплијењено 16 пушкомитраљеза, 11 „Бреда", 3 тешка и 2 лака бацача, 70 коња и много пушака и муниције.

Наши губици: 2 мртва.

JB0 **Види том IV,** кНз. **28, док. бр. 88 и 112.**
Види напомену бр. 510 и 528.
Види том III, књ. 8, док. бр. 106.
Види том III, књ. 8. док. бр. 102.

III дивизија предњим дијеловима избила ка Црквини пред Колашин.[553]

Ђоко[554] са VI Пролетерском дивизијом прешао Тару и Пиву и креће ка простору Пљеваља.

Офанзива непријатеља изманеврисана. Наше главнине (III и VI дивизија) заобишле оба крила офанзиве и ушле у позадину, а центар (VI бригада и штаб корпуса) измакао се уназад. Овако брз маневар у многоме уопште омогућио евакуисање рањеника.

Непријатељ још збуњен и стоји на мјесту Шавник—Крново.

У Манастиру Морачи наши имали још 3 мртва и 5 рањених.

2. — Приморска група одбила испаде из Требиња, код Клобука и Грахова.

Убијено више непријатељских војника, а наши имали једног мртвог и 3 рањена.

3. — Примијећена већа концентрација материјала у Никшић и мобилизација коња око Требиња.

4. — XXIX дивизија одбила нападе из Билеће и Гацка послије једнодневне борбе.

Непријатељ имао губитака.

5. — В. Ш. јавио да се слаже с нашим одлукама. Чим се створе услови да узмемо ситуацију у своје руке и дођемо што прије до аеродрома.

6. — Изгледа, догађаји у Румунији и Бугарској угрожавају комуникације у Србији, чиме добивају још већи значај оне у Санџаку и Црној Гори.

7. — Вријеме ведро и топло.

8. — Штаб Корпуса у с. Д. Сриједе (Његош).

Начелник Штаба
М. П. генерал-мајор,
Раде Хамовић

27 *августа 1944 год.*

1. — III дивизија заузела Колашин. Убијено 20 четника. И остале њене бригаде прешле р. Тару. Има непријатеља и у гарнизонима у долини р. Ј1има.[555]

2. — Наређено III дивизији да још увијек главнине држи на окупу и у руци, а мањим дијеловима да овлађује ширим просторима.

Види том III. књ. 8, док. бр. 102.
"* Ђоко Јованић, командант 6. пролетерске дивизије.
"" Види том III. књ. 8, док. бр. 104.

3. — Предузете опсежне мјере извиђања ка Шавник—Никшић.

Формирана Извиђачка група од 300 људи за привремено извиђање и чишћење Пиве и до Шавника.

4. — На сектору 29. дивизије и Приморске групе нема промјена.

5. — Вријеме ведро и топло. Ноћу хладно.

6. — Штаб Корпуса у с. Д. Сриједе (Његош).

М. П.

Начелник Штаба
генерал-мајор,
Раде Хамовић

28 *августа 1944 год.*

1. — Још нема података о непријатељу који је вршио офанзиву на III дивизију. Очекују се обавјештења. Изгледа да се непријатељ рокира ка Пљевљима.

У овоме смислу живо ради VI бригада са простора: Пиштет — Кусиде.

2. — На осталим секторима без промјене.

3. — Вријеме ведро и топло.

4. — Штаб Корпуса у с. Д. Сриједе (Његош).

М. П.

Начелник Штаба
генерал-мајор,
Раде Хамовић

29 *августа 1944 год.*

1. — По накнадном извјештату III дивизије, у Колашину убијено 37, а заробљено 15 четника.

III дивизија држи Колашин и оријентише се Матешеву, Беранама и Мојковцу.[556]

2. — Око 1500 Нијемаца и усташа нападало читав дан од Гацка ка Планој. Били су овладали са Кобиља Глава, али потом потиснути у Гацко. Убијено 16 Нијемаца, а заробљено 6.[557]

Два батаљона Нијемаца отишла из Билеће за Требиње.

3. — Код Приморске групе без промјена.

4. — Извиђачка ударна група на путу за Пиву разбила мање групице четника у Голији (с. Смријечно) и Бајову Пољу. Убијено 6, а заробљено 20 четника, заплијењено 4 коња са храном и муницијом.[558]

"" Види том III, књ. 8, док. бр. 107.
"7 Види том IV, књ. 28, док. бр. 100.
"" Редакција није нашла документе који говоре о томе.

Група продужила преко Планине Пивске ка Шавнику ради даљег извиђања.

5. — Од I дивизије стигао извјештај да су њемачке дивизије, које су извршиле офанзиву на нас, скренуле ка Западној Морави — Београд. Вјероватно је да иду на сектор Румуније, пред Црвену армију.

6. — Вријеме ведро и врло топло. Ноћу хладно.

7. — Штаб Корпуса у с. Д. Сриједе (Његош пл.).

М. П. Начелник Штаба
генерал-мајор,
Раде Хамовић

30 августа 1944 год.

1. — Предузете опсежне мјере насилног извиђања ка Шавнику. Потврђено је обавјештење да су Нијемци отишли.

Наређено VI бригади да извиђа даље ка Жабљаку, као и извиђачкој групи. ^1-тој бригади стављено у задатак да ликвидира посаду у Горње Поље. Стављен им на расположење дивизион артиљерије (2 топа), као и да се испитује стање у самом Никшићу.

2. — На осталим секторима без промјена.

3. — Вријеме ведро и топло.

4. — Штаб Корпуса у с. Д. Сриједе (Његош пл.).

М. П. Начелник Штаба
генерал-мајор,
Раде Хамовић

31 августа 1944 год.

1. — Послије заузећа Берана, III дивизија заузела и ослободила и Андријевицу.[538]

Укупни наши губици у III дивизији од 11—29ЛПП су:
мртвих 63
рањених 95
несталих 78, а дезертирало 307. Дезертери су од попуне и новомобилисаних последњих.

Непријатељ у истом периоду имао око 1200 мртвих и више рањених.

2. — Предложено I Албанској дивизији да дође на сектор Плав—Пећ—Ђаковица, да ухвате везу са III дивизијом код Плав—Андријевица и разбијају реакцију у сјеверној Албанији и Космету.

3. — Тражене од В. Ш. неке јединице у Јужни Санџак.

Види том III, књ. 8, док. бр. 108 и 161.

4. — Постоје могућности за транспорт рањеника у Италију из Добра (Херцеговина) XXIX дивизије и Приморске групе.

5. — VI бригади наређено да ликвидира вечерас посаду Нијемаца и четника у Горње Поље. Придодата јој два топа.

6. — Форсирано извиђање ка Жабљаку ради чишћења терена до р. Таре и даље Пљевљима.

7. — Вријеме ведро и топло.

8. — Штаб Корпуса пребацио се у с. Ноздре.

М. П. Начелник Штаба
генерал-мајор,
Раде Хамовић

1 септембра 1944

1.) \Н-та бригада ликвидирала посаду у Г. Поље, јачине око 350 Њемаца и четника.[5"0]

Убијено: 71 Њемац и италијан. фашист, 2 официра и 11 четника, међу којима и један к-дир. Заробљено 5 Њемаца. Заплијењено: 2 т. бацача, 4 лака бацача, 2 т. митраљеза, 7 „шараца", 5 машингевера, 3 парабелума, 5 двогледа, 50 пушака, 2 полуаут. пушке, 2 телефона, 3 сигн. пиштоља, 80 бомби од т. бацача и друге опреме и муниције.

Ми имали два мртва и 12 рањених.

Никшићки батаљон ОЗНЕ заробио 9 четника.

Њемци из Г. Поља стјерани у Никшић.

2.) Х1-та Херцеговачка бригада 29. дивизије послије двочасовне борбе у ноћи заузела Гацко. Њемци беже ка Невесињу запаливши претходно магацине у Гацко.[561]

3.) Извиђачка ударна група разбила банде Ђуришића код села Пошћење — Годијељи (Шавник), које су отступиле ка Сињајевини. Растјеране су и у Шаранци—Језера.[502]

Убијено 23 четника. К-да мјеста наша понова ушла у Шавник.

4.) На осталим секторима без промјена.

5.) Вријеме топло и ведро.

6.) Штаб Корпуса у с. Ноздре.

М. П. Начелник
генерал-мајор,
Раде Хамовић

[500] Види Архив ВИИ, рег. бр. 27—4, к. 398; Н. Јовићевић, н. д., стр. 557.

О дејству јединица 29. херцеговачке НОУ дивизије у септембру 1944. види том IV, књ. 29.

"" Види том III, књ. 8, док. бр. 114.

2 септембра 1944

1.) Јединице извиђачке ударне групе запосјеле Жабљак и Његобуђу и чисте терен од банда Сињајевине — Шаранаца.[563]

2.) Четничке банде сб прикупљају у Мојковац — Бијело Поље — Матешево.

3.) На осталим секторима без промјена.

4.) Вријеме ведро и топло.

5.) Штаб Корпуса у Горње Поље.

М. П. Начелник
генерал-мајор,
Раде Хамовић

3 септембра 1944

1.) Формирана је Прва ударна група, у саставу Приморске групе, од једног батаљона VI бригаде, извиђачког батаљона Корпуса, Никшићког и Ловћенског батаљона за дејство у старој Црној Гори до Бара и Котора.

2.) Друга група од два батаљона II Далматинске бригаде Приморске групе упућена на простор од Неретве до Дубровника за дејство на комуникацији јужно од Попова Поља.[504]

3.) ^1-тој бригади наређено да уз помоћ 1. дивизиона арт. изврши демонстративни притисак на Никшић, јер се примјетило њихово паковање за бјегство.

4.) Њемци још држе Матешево и довлаче појачања од Подгорице.

5.) Око 150 четника из Никшића предало се нашим јединицама у последњих 10 дана.

6.) На другим секторима без промјена.

7.) Вријеме ведро и топло.

8.) Штаб корпуса у покрету ка Ћеранића Гора (Лола пл.).

М. П. Начелник
генерал-мајор,
Раде Хамовић

4 септембра 1944

1.) Њемци напустили Пљевља.

У Фочи има Њемаца. Праве већи број сплавова на ријеци Дрини.

Четничке банде се рокирају Санџаку. Протурају вијести да иду у Србију.

Види Н. Јовићевић, н. д., стр. 568.

Редакција није нашла документе који говоре о формирању тих група.

2.) Оспособљена аеробаза Његобуђа и за ноћно спуштање.

3.) Тражено поново од В. Ш. да се упуте нове снаге у Санџак.

4.) Вријеме облачно, киша и хладно.

5.) Штаб Корпуса у Ћеранића Гора.

М. П. Начелник
генерал-мајор,
Раде Хамовић

5 *септембра 1944*

1.) Око 1.500 четника и Њемаца напали од Матешева и ушли у Колашин.

Сада се налази око 1.800 четника око Колашин—Сињајевина — Мојковац.

Њемци довлаче појачања у Подгорицу и Матешево.

III дивизија држи Беране—Андријевицу и простор пл. Бјеласица—Трешњевик—до Горња Поља. Припрема се напад на Колашин. Наређено јој је да маневарски дејствује на просторију Бијело Поље — Андријевица — Колашин, да не држи круто слободну територију, већ да брзо маневрише и разбија све непријатељске концентрације у самоме зачетку.

2.) Приморска група јавља да се крећу три њемачке дивизије, од којих је једна 206-та, и још један пук из Албаније ка Црној Гори приморским комуникацијама и да ће даље ка сјеверу. Користиће 206-та див. и друм Подгорица—Никшић—Требиње.

3.) III дивизија извјештава да су у прошлој офанзиви на Црну Гору учествовале и прошле 117, прво елит.,[505] једна СС и једна моторизована дивизија (од 1.200 возила), као и два батаљона „Принц Еуген" и два пука 118. дивизије, који се дијелови налазе још у Албанији.

4.) 1. батаљон ОЗНЕ (Шавнички) упућен на Његобуђу да извиђа Пљевљима и штити базу а пратећи батаљон Корпуса ка Шаранцима ради чишћења и обезбјеђења базе на Његобуђи и дејства ка Вратлу.

5.) У Херцеговини без промјена.

6.) Вријеме ведро и умерено топло.

7.) Штаб Корпуса у Ћеранића Гора.

М. П. Начелник
генерал-мајор,
Раде Хамовић

"" Нечитко у оригиналу. О непријатељским јединицама, које су учествовале у операцији „Рибецал" (дурмигорска операција), види напомену 510.

6 септембра 1944

1.) Јаче снаге Њемаца, четника и италијанских фашиста напале од Матешева, заузеле Лису и Трешњевик,[566] а садјествују им банде из Колашина. Уз р. Мушовића. Пред њима су дијелови V и VII бригаде III У. дивизије.

III У. дивизија очекује авионе у Беране за транспорт рањеника, рук0Е0ди0ца за Бари [и] изнемоглих из збјегова.

Наређено јој је да ако не може разбити непријатеља, да једну бригаду пребаци на лијеву обалу ријеке Таре, од Штитарице до Липова, која би нападала и саобраћај у долини р. Таре и ту била за евентуални прихват и осталих дијелова III дивизије.

По свему судећи изгледа Њемци желе овладати комуникацијама у долини р. Таре и Лима, а нарочито по избијању Црвене армије код Кладова и угрожавању комуникација у долини Мораве и нашим снагама у Ибру. Због овога се осјећа жеља Њемаца и за овлађивањем комуникацијама од Подгорице до мора, које воде Сарајеву. Већ су дошла нека појачања у Подгорицу — Спуж; вјероватно из Албаније.

2.) Усташко упориште у Херцеговини Кула Фазлагића се предала. Ради се на оспособљавању аеродрома у Гацко. Очекујемо транспорт са њега око 400 рањеника и изнемоглих из XXIX у. див., Приморске групе, XII корпуса и VI Пролетерске дивизије.

3.) Четничке банде од 3—400 из Мораче и Липова упадају ка Семољу и Сињајевини.

4.) На осталим секторима без промјена.

5. — Вријеме ведро и лепо.

6.) Штаб Корпуса прешао на Гвозд.

М. П. Начелник
генерал-мајор,
Раде Хамовић

7 септембра 1944 г.

1.) III У. Дивизија извјештава да води жестоке борбе на сектору Трешњевик—Бјеласица:[567] Њемци и четници нападају од Колашина и Матешева.

Наши покушавају да разбију напад.

Савезнички авиони из Берана евакуишу уредно рањенике.

2.) Банде из Липова и Мораче неактивне.

Види том III, књ. 8. док. бр. 125.

Види том III, књ. 8, док. бр. 168; Архив ВИИ, рег. бр. 3—2, к. 760, рег. бр. 16—9, к. 759.

Упућена једна чета батаљона ОЗНЕ (Шавничког) и новоформирани Жабљачки батаљон ка Вратлу (Сињајевина), да разбију банде.

3.) До Пљеваља нема непријатеља.

4.) Аеродром у Гацко оспособљен за ноћно спуштање авиона. На њему чека око 200 рањеника за евакуацију. (Из XXIX У. дивизије, VI Пролетерске, XII корпуса и див. „Гарибалди").

5.) X Херцеговачка бригада разбила четнике код Билеће. Убијен 21, а рањено 50. Ми имали 9 мртвих и 12 рањених.

6.) Сем батаљона у Жабљаку у последње неколико дана формиран и један батаљон у Жупи Пивској, а формира се и један у Шавник.

Услијед општег стања предузете опсежне мјере мобилизације. Ради се на стварању мреже одреда у цијелој Црној Гори.

7.) Вријеме ведро и топло. Ноћу већ хладно.

8.) Штаб Корпуса у Гвозд.

М. П. Начелник
генерал-мајор,
Раде Хамовић

8 септембра 1944

1.) Око 400 Њемаца потпомогнути са четницима ушли у Андријевицу од Матешева.

III дивизија се поставила на простор: Мојковац—Бијело Поље—Троглав—Бјеласица пл.

2.) Један батаљон Њемаца из Горажда са комором преко Пљеваља отишао у Пријепоље.

3.) Око 1.000 Њемаца и четника из Данилов Града дошло у Богетиће.

4.) Седам четника са аутомобилом дошло из Никшића и предало се

У последњих 10 дана пријавило се око 200 дезертера III дивизије у Шавник у К-ду мјеста. Ово су све дезертери из последље офанзиве из августа.

Нешто четника од Пљеваља дошло у Ђурђевића Таоу. Мање групице се рокирају од Вратила ка Сињајевини и Шаранцима.

5.) Приморска група јавља да су у Албанији: 204, 206, 213. и 126. њемачка дивизија и очекује се сваког часа њихов покрет преко Црне Горе и Херцеговине.

6.) 30. VIII. о. г. Никшићки батаљон разбио непријатеља на друму Данилов Град — Никшић. Убијено 4, рањено 4, а заробљено 5 четника. Заплијењена једна кола опреме.

31. VIII. о. г. Код Осјеченице разбијене банде четника, које су испале из Грахова. Одбијен напад и из Требиња преко Грахова.

7.) На осталим секторима без промјене.

8.) Вријеме ведро и топло.

9.) Штаб Корпуса у Гвозд.

М. П. Начелник
генерал-мајор,
Раде Хамовић

9 септембра 1944 г.

1.) Њемци и четници продужују напад на III У. дивизију. III У. дивизија држи: Бјеласица—Беране.

Њемци напустили понова Бијело Поље,[508] као и Рожај и Сјеницу.

Савезници евакуисали из Берана ноћу 7/8—8/9. око 62 италијанска болесника и до 90 партизана рањених, болесних и изнемоглих.

2.) Из Никшића Њемци извлаче материјал, болнице и тешка оруђа. Вјероватно се ради о смјени трупа.

На Никшић већ две ноћи врши препаде ^1-та бригада.

3.) Четници Источне Босне — Калиновика и Трнова — прикупљају се у Улог и Невесиње.

4.) Један батаљон новоформирани из Жабљака, батаљон Никшићки „Озне", батаљон I подручја и око 60 прикупљених бораца из Мораче са једним топом артиљериске групе прикупљају се да разбију банде на Вратило — Г. Морача — Ровци.

5.) Вријеме ведро и лијепо.

6.) Штаб Корпуса у Гвозд.

М. П. Начелник
генерал-мајор,
Раде Хамовић

10 септембра 1944

1.) У Херцеговини XXIX У. дивизија води јаче борбе са бандама на простору: Кифино Село — Кокорина.

Наређено им је да бочним дејством од Невесиња свакако разбију те банде.

2.) Наше јединице разбиле су мање четничке групе, избиле на Вратло и Г. Морачу и гоне их низ Липово и Д. Морачу, ка Колашину.

Види том III, књ. 8. док. бр. 168.

3.) III У. дивизија води још упорне борбе на Бјеласици.

Наређено јој је да једну бригаду пребаци на простор Липово—Д. Морача—Ровци, одакле да напада ка Мојковац—Колашин—Матешево а остало да се рокира ка Тари — Мојковац и дејствује ка Бјеласици бочно и даље према ситуацији.

4.) Тражена од В. Ш. нека дивизија у Ј. Санџак.

5.) Њемци и даље извлаче снаге из Никшића ка Данилов Граду.

5.) Нема знакова употребе комуникације уз ријеку Тару и Лим.

6.) Вријеме ведро и лијепо.

7.) Штаб Корпуса у Гвозд.

М. П. Начелник
генерал-мајор,
Раде Хамовић

11 септембра 1944

1.) Сарајевске, калиновачке и фочанске четничке бригаде нападају преко Зеленгоре и од Улога ка Гацку. Води упорније борбе XXIX У. дивизија.

2.) III У. дивизија води још борбе око Берана.

3.) Приморска оперативна група формира X црногорску бригаду, претежно од људства Старе Црне Горе.[569]

4.) Приморска оперативна група извјештава да су Њемци 10. IX добили наређење да се из Црне Горе рокирају ка Урошевцу.

5.) Вријеме ведро и лијепо.

6.) Штаб Корпуса у Гвозд.

М. П. Начелник
генерал-мајор,
Раде Хамовић

12 септембра 1944

1.) III У. дивизија под притиском напустила Беране,[570] а V Пролетерска бригада ушла у Бијело Поље. Јединице III У. дивизије све у Санџаку и наређено им да испоље дејство ка Мојковцу, Колашину и Бјеласици и даље према ситуацији ка Беране, Андријевица и Матешево.

2.) XXIX У. дивизија разбила четнике и гони их према Невесињу и Улогу.

Види том III, књ. 8, док. бр. 109.
"[70] Види том III, књ. 8, док. бр. 153.

3.) На осталим секторима без промјене.

4.) Формиран је: Дурмиторски, Комски, Никшићки, Зетски и Ловћенски одред. У последњих 15 дана мобилисано близу 1.000 бораца нових из Црне Горе.

Раде се припреме на стварању I Бокешке бригаде.

5.) Препади се врше сваке ноћи на Никшић и наређено је У1-тој бригади да угрози и пресјече комуникацију Никшић—Данилов Град.

6.) Вријеме облачно, ветар и хладно.

7.) Штаб Корпуса у Гвозд.

8.) Један италијански капетан изашао са аутомобилом из Никшића и предао се. Прије 4 дана изашло 7 четника са лимузином.

М. П. **Начелник**
генерал-мајор,
Раде Хамовић

13 септембра 1944

1.) III У. дивизија држи Мојковац[571] — Бијело Поље и прикупља се за испад Бјеласици и Колашину.

2.) На сектору Чемерно—Кифино Село убијено 50 четника и 3 к-данта батаљона. Гоне их дијелови XXIX У. дивизије ка Фочи и Улогу. Борбе се настављају око с. Оцака и ка Невесињу.

3.) На осталим секторима без промјена.

4.) Вријеме ведро и лијепо.

5.) Штаб Корпуса у Гвозд.

М. П. **Начелник**
генерал-мајор,
Раде Хамовић

14 септембра 1944

1.) XXIX У. дивизија заузела Невесиње и гони непријатеља Мостару. Око 100 Њемаца још даје отпор у неколике куће града.

2.) XIV Херцеговачка бригада порушила пругу Мостар—Дубровник на шест мјеста, заузела жељезничку станицу Пољице и заробила 38 домобрана, заробљена 2 пушкомитраљеза са муницијом.

3.) Других промјена нема.

[571] **Види том III, књ. 8, док. бр. 162. 163 и 168.**

4.) Њемци напустили Пљевља и Пријепоље.
5.) Вријеме ведро — вјетровито.
6.) Штаб Корпуса у Гвозд.

М. П. **Начелник**
генерал-мајор,
Раде Хамовнић

15 септембра 1944

1.) 400 Њемаца из Мостара продрло у Невесиње и ослободило блокиране Њемце. Дијелови XXIX У. дивизије су око града.

Наређено XXIX У. див. да упути једну своју бригаду правцем: Улог—Бјелимићи—Коњиц—Борач ради даљњег разбијања потучених банди, мобилизације, стварања наших упоришта и власти, дејствујући и на комуникацију: Калиновик—Трново, Сарајево—Коњиц.

2.) У Никшић дошло око 150 Њемаца у камионима од Данилов Града са 3 танкете.

X Црногорска бригада у формирању. Наређено убрзано формирање и чишћење Бијеле Горе од банди.

3.) III див. врши припреме за напад на Колашин.[572] Још нема изЕЈештаја.

Њемци држе Матешево и контролишу и Колашин.

Наређено III див. да ако су у Колашину Њемци, не ангажује се у упорне борбе, већ да напада саобраћај Колашин — Матешево и разбија банде око Колашина, а ако има само банде, да их нападне концентричним дејством и заузме град Колашин.

4.) На простору сјеверно од Левертаре дошло до борбе. 1 мањи партиз. одред Санџака и батаљон „Озне" одбили напад банда (пљеваљских, пријепољских банда Ружића и Вука Калаитовића). Банде се повлаче ка Потпеће.

Пратећи бат. овога штаба и Дурмиторски партизански одред се прикупљају на Његобуђу. а санџачке јединице извиђају стање у Пљевља—Пријепоље—Чајниче—Рудо—Прибој.

У борби прије два дана рањен замј. к-данта пратећег батаљ. и преминуо.[573]

5.) Од В. Ш. добијена директива, да се дивизије повећају на 6—8.000 људи, да се нове дивизије могу формирати само ако претиче људства или ако то диктују теренски или вој-

[572] Види том III, књ. 8, док. бр. 168, 173 и 175.
[873] Види књигу депеша 2. корпуса, у Архиву ВИИ, рег. бр. 18—2, к. 394.

но-пол. разлози, узимајући за костур старе прекаљене јединице. За кадрове узимати првенствено из старих јединица. Обратити пажњу на обуку специјалиста.

Понова се форсира продирањем у Црногорско-Херцеговачко Приморје (од Бара до Котора) и до Метковића, гдје не дозволити да се банде успјешно угнијезде.

Њемци се из Грчке и Бугарске повлаче, а има знакова да се повлаче и из наше земље и Албаније. Групишу се на поједине комуникациске чворове, остављајући заштитнице од квислиншких трупа.

6.) Вријеме облачно — киша.

7.) Штаб Корпуса у Гвозд.

8.) Пратећи батаљон В. Ш. упућен ка Гучи.

М. П. Начелник
генерал-мајор,
Раде Хамовић

16 септембра 1944

1.) III У. дивизија нападала Колашин, још нема извјештаја о резултатима.

2.) Четничке банде потучене у Западној Србији и Херцеговини прегрупишу се око Пљеваља—Чајнича. Врше се припреме за напад на њих и дотуцања.

Прикупљају се на Његобуђи дијелови Дурмиторског одреда, пратећег батаљона Корпуса, пратећег батаљона В. Ш, све појачано топом и одељењем тешког бацача.

3.) На осталим секторима без промјена.

4.) Вријеме облачно — киша.

5.) Штаб Корпуса у Гвозд.

М. П. Начелник
генерал-мајор,
Раде Хамовић

17 септембра 1944

1.) Јединице III У. дивизије 15 о. мј. заузеле Беране,[574] које су бранили 3.500 четника и 200 Њемаца. Непријатељ је страховито потучен и његови се разбијени дијелови повлаче ка Андријевици. У нападу на Беране учествовала је VII и IX бригада. IX бригада је у наступном покрету ка Беранама потукла четнике и на планини Бјеласици.

2.) У борбама III У. дивизије за Колашин и Беране непријатељ је имао слиједеће губитке: мртвих 48 Њемаца и

Види том III, књ. 8, док. бр. 198 и 202.

396 четника, већи број рањених. Заробљено 15 непријатељских војника. Заплијењено је: 3 противколска топа од којих један исправан, 7 тешких бацача и 4 лака бацача, 10 тешких митраљеза (7 исправни), 11 пушкомитраљеза, 158 пушака, 8 пиштоља, 1 машинка, 100.000 метака, разне спреме и четничка архива. Наши губитци 16 мртвих и 37 рањених.[575]

3.) На сектору Приморске оперативне групе дијелови X бригаде заузели Чево,[570] а дијелови У1-те бригаде врше притисак на комуникацију Данилов Град—Никшић и врше притисак на сам град Никшић.

На сектору XXIX У. дивизије XI бригада заузела Калиновик и гони непријатеља ка Трнову.

4.) Непријатељ припрема евакуацију Црне Горе. На сектору III дивиз. друм. комуникацијом: Матешево—Подгорица, на сектору Примор. операт. групе комун. Никшић — Подгорица и Грахово — Рисан, а на сектору XXIX У. див. Невесиње—Мостар. У Невесињу је два батаљона Њемаца, Грахово 100 Њемаца, Никшић један батаљон Њемаца и један батаљон италијанских фашиста, Матешево—Јабука 300 Њемаца. На свим овим тачкама наше јединице врше јак притиска и непријатељ трпи губитке.

5.) Вријеме ведро.

6.) Штаб Корпуса у Гвозду.

Мч П.

Командант
генерал-мајор,
Рад. Вукановић

18 септембра 1944

1.) У даљњем гоњењу III У. див. заузела Андријевицу и припрема напад на Матешево и Јабуку, гдје поред Њемаца има и око 600 четника.[577]

У1-та Црногорска бригада данас је заузела град Никшић[578] и гони непријатеља у правцу Данилов Града.

X1-та Херцеговачка бригада продужила гоњење четничких банди у правцу Трнова. Остале јединице XXIX див. дејствују у области Билеће, Невесиња и Јужне Херцеговине.

2.) Према подацима Њемци извлаче своје трупе из Боке и Црне Горе преко Албаније у правцу Урошевца, гдје наводно треба да се концентришу.

[575] Види том III, књ. 8, док. бр. 175.
[670] Види том III, књ. 8, док. бр. 180.
[877] Види том III, књ. 8, док. бр. 176 и 181.
[578] Види том III, књ. 8. док. бр. 180; „Ријеч слободе", бр. 5, од 8. октобра 1944.

Једна четничка групација из разних крајева преко Невесиња ишла у правцу Јужне Херцеговине, да се наводно пребаци за Боку Которску.

3.) Издато наређење Примор. опер. групи да главнину својих снага усмјери ка приморском отсјеку: Дубровник — Бока Которска — Улциń, ради разбијања непријатељских упоришта у овој зони и рушења комуникација.

4.) Група далматинских батаљона, у покрету ка Поповом Пољу, разбила једну четничку бригаду и дошла до већег плијена. Батаљони дошли у везу са Дубровачким и Конавовским партизанским одредом.[579]

5.) У области јужно од Пљеваља налази се једна група четника јачине око 1.000, чије морално и борбено стање је слабо. Дурмиторски одред са пратећим батаљоном овога штаба под к-дом начелника овога штаба припремају напад на ову групу 18/19 о. мј. у циљу разбијања исте.

6.) Према извј. подацима, у Пљевљима има једна чета Њемаца са 3 тенка. У Пријепољу и Сјеници има по једна чета Њемаца. Стање у осталим гарнизонима неослобођеног Санџака непознато.

7.) Вријеме ведро.

8.) Штаб Корпуса у Гвозд.

М. П. **Командант**
генерал-мајор,
Рад. Вукановић

19 септелбра 1944

1.) На свим секторима без нарочитих промјена.

Око 1.500 четника Санџака одбацило наше дијелове Дурмиторског одреда на лијеву обалу р. Таре.

2.) Вријеме лијепо, ведро и умјерено топло.

3.) Штаб Корпуса у Никшић.

М. П. **Начелник**
генерал-мајор,
Раде Хамовић

20 септембра 1944

1.) Њемци врше припреме за евакуацију из Данилов Града. Око града се воде мање борбе.

2.) На р. Тари код Његобуђе вођене мање борбе са бандама из Санџака. Убијено 12 четника. Погинуо 1 из пратећег бат. II У. корпуса.

[579] Види књигу депеша 2. корпуса у Архиву ВИИ, рег. бр. 18—2, к. 394.

3.) Због честих магла на Његобуђи, наши рањеници се пребацују у Никшић ради транспортовања.

4.) III У. дивизија у два напада није успјела овладати са Матешевом. Бране га 400 Њемаца и неке банде.[580]

III У. дивизија распоређена овако:

V бригада: Колашин—Равни—Планиница—Врањештица.

VII бригада: Трсшњевик—Андријевица—Беране.

IX бригада: Рожај—Бијело Поље.

5.) На осталим секторима без промјена.

Из Цетиња у септембру изашло око 1.500 људи у наше редове.

6.) Вријеме ведро и умјерено топло.

7.) Штаб Корпуса у Никшићу.

М. П. **Начелник генерал-мајор, Раде Хамовић**

21 септембра 1944

1.) На свим секторима без значајних промјена.

Извиђачка дјелатност, одмор јединица и прихватање нових бораца.

Врше се припреме за нове акције ка Подгорици с обе стране ријеке Зете и на просторију: Улцињ—Котор—Дубровник—Требиње.

2.) Вријеме ведро.

3.) Штаб Корпуса у Никшић.

М. П. **Начелник генерал-мајор, Раде Хамовић**

22 септелбра 1944

1.) При заузимању Никшића убијено 20 Њемаца. Заплијењено 6 аутомобила и 10—12 вагона хране: брашна, шећера и пасуља. Пронађене двије исправне штампарије.

Воде се борбе око Данилов Града и Цетиња. Мањи дијелови Приморске оперативне групе продрли у Црмницу и до Паштровића.

2.) На осталим секторима без промјена.

3.) Наређено III у. див. да напада саобраћај и комуникације Матешево — Подгорица и са запада и са истока, а

Види том III, књ. 8, док. бр. 198 и 202.

Приморској бригади на саобраћај Данилов Град—Подгорица, као и ка мору према Улцињу—Боки и Конавлима.

4.) Добива се утисак да се Њемци за одступ крећу Подгорици и стога држе и комуникацију ка Скадру — Ђаковица и преко Матешева ка Пећи.

5.) Из Цетиња у овоме мјесецу изашло око 1.500 и народно позориште „Народна узданица'˙. Влада побјегла у Боки као и мање групице банда са вођама. Четници у Старој Црној Гори потпуно се распали и више не постоје као формације.

6.) Вријеме облачно, киша и умјерено топло.

7.) Штаб Корпуса у Никшићу.

М. П. **Начелник генерал-мајор, Раде Хамовић**

23 септембра 1944

1.) На свим секторима без промјене.

2.) Вријеме ведро и умјерено топло.

3.) Један авион СССР-а слетио први пут у ослобођени Никшић. Пратила га два ловца.

4.) Дурмиторски парт. одред примио сектор Волујак—Фоча—р. Тара—Сињајевина. Наш пратећи бат. повучен код штаба.

М. П. **Начелник генерал-мајор, Раде Хамовић**

24 септембра 1944

1.) Није било значајних промјена ни на једном сектору.

Приморска група врши покрете у циљу јачег притиска на Данилов Град и везе са позадином, као и на читави простор Бар—Метковић.

Дурмиторски одред са два батаљона прешао је Тару код Жабљака и Његобуђе и води мање борбе са четницима који се прикупљају ка Пљевљима.

2.) В. Ш. извјештава да ће у Санџак, на простор Пљевља—Пријепоље, доћи једна бригада 37. дивизије а да II корпус одреди једну своју бригаду те да се тако очисти Санџак. Приморска група да очисти приморје Бар—Метковић, а 29. дивизија да створи упориште и чисти терен и до Горажда, Фоче и Јахорине и Трново—Сарајево, гдје се сада сакупљају реакције и повезују са својим остатцима у Санџаку, Црној Гори и Приморју.

3.) Из Бара изашло 600 особа на нашу страну и војна музика.

4.) Од В. Ш. добивене прве метеоролошке станице за Корпус.

5.) Осјећају се мањи покрети Њемаца од Дан. Града — Подгорице — Матешева. Извођени су ка Врмошу и Комовима.

6.) Вријеме облачно и умјерено топло.

7.) Штаб Корпуса у Никшићу.

Начелник,
М. П. генерал-мајор,
Раде Хамовић

25 *септембра 1944*

1.) Посљедњих дана јединице Приморске оперативне групе су потукле више колона Њемаца на простору Данилов Град — Цетиње — Бока — Грахово, као и на простору Попово Поље — Дубровник — Метковић. Успјешно чишћење истих сектора се и даље наставља. Убијено 102 Њемца и један официр. Заробљено 5 Њемаца. Уништено 5 камиона и 1 мотоцикл. Заплшењено 21 аутоматско оружје, 30 пушака и 5.000 метака. Наши губитци 3 мртва и 16 рањених.[581]

2.) На сектору III У. див. и XXIX У. дивизије нема промјена. XXIX у. дивизија и Приморска оперативна група групишу дијелове за чишћење простора и комуникације: Билећа — Требиње.

3.) Према непотврђеним обавјештењима двије њемачке дивизије из Грчке стигле у Јужну Албанију, а да им се флота рокира уз обалу поред Боке ка Трсту и Ријеци.

4.) Група далматинских батаљона Приморске оперативне групе на сектору: Дубровник — Завала, код села Осојник — Шћеница убила 50 непријатељских војника. Заплијењено доста ратног материјала.

5.) 25. IX. о.г. одржан велики народни збор у Никшићу. Учествовало више хиљада грађана и сељака.

6.) Вријеме облачно и киша. Мањи вјетар и умјерено хладно.

7.) Штаб Корпуса у Никшићу.

Начелник,
М. П. генерал-мајор,
Раде Хамовић

[581] Види том III, књ. 8, док. бп. 192, напомену 2; књигу депеша у Архиву ВИИ. рег. бр. 18—2, к. 394.

26 септембар 1944

1.) Непријатељ и даље држи чвршће комуникацију: Матешево — Подгорица. Примјећено је извјеено појачање дуж ове комуникације. Стање непријатеља Данилов Град — Подгорица — Цетиње без промјена. Нема провјерених података о њемачким дивизијама у Албанији.

2.) На сектору III у. див. без битних промјена. Патролна извиђања према комуникацији Матешево — Л. Ријека, на сектору Приморске оперативне групе. Јача активност према гарнизонима: Данилов Град — Цетиње — Грахово.

На сектору XXIX у. дивизије јача активност и припрема према Билећи и Требињу.

Ударне групе батаљона у области Конавља и Калиновика успјешно дејствују.

3.) VII у. бригада из састава III у. див. упућена на сектор Санџака,[582] гдје ће у заједници са једном санџачком бригадом и Дурмиторским одредом разбити четничке банде у рејону Пљеваља и Пријепоља, извршити мобилизацију и потпомоћи успоставну народне власти.

4.) У Гацко авионом приспјела два топа са муницијом за XX1X-ту у. див.

5.) Вријеме промјенљиво са вјетром.

6.) Штаб корпуса у Никшићу.

К-дант
М. П. генерал-мајор,
Рад. Вукановић

27 *септембра 1944*

1.) Непријатељ се налази у истом распореду и јачини.

Јединице XXIX у. див. отпочеле напад на Билећу.[583] Потпуно очистиле околину Билеће и заузеле спољна утврђења града. Јединице Примор. операт. групе онемогућиле су све данашње покушаје непријатеља да се пробије од Требиња за Билећу у помоћ опсједнутом гарнизону. Друге наше јединице из Приморске операт. групе врше снажан притисак на непријатеља на отсјеку: Црквице — Грахово.

На сектору III у. див. није било промјена. Јединице Дурмиторског одреда разбиле су четничке банде у Глибаћи, нанијевши им губитке, и заузеле Косаницу.

[582] Вили том III. књ. 8, док. бр. 194.
[583] и Види књигу депеша 2. корпуса у Архиву ВИИ, рег. бр. 18—2, к. 394.

Ударна група херцеговачких батаљона у рејону Калиновика разбила једну четничку групу и дејствују према Фочи и Трнову.

3.) У току дана примјећено је извјесно појачање гарнизонима Данилов Град — Требиње.

4.) Вријеме ведро и са вјетром.

5.) Штаб Корпуса у Никшићу.

К-дант
М. П. генерал-мајор,
Рад. Вукановић

28 септембра 1944

1.) XXIX у. див. и Приморска операт. група деловима координирано дејствују према Грахову — Рисан — Требиње Дубровник, док XXIX у. дивизија напада саму Билећу.[584]

Дијелови Приморске операт. групе разбили непријатеља, пресјекли саобраћај Драгаљ — Грахово, чисте Бијелу Гору и овладали оближњим чукама изнад Грахова и даље упали у Зупце (с. Тули — Турменти).

Дијелови XXIX у. див. заузели Кравицу и Леотар изнад Требиња и продужавају напад на Билећу.

2.) Њемци и даље евакуишу Данилов Град.

3.) III у. див. упутила своју VII бригаду ка Шаховићи — Јабука, да у садејству са једном бригадом 37-ме дивизије овлада Пљевља — Пријепоље, разбије четнике и створи мобилизацију за нас. Помаже их и Дурмиторски партизан. одред који је прешао на десну обалу ријеке Таре код Жабљака и већ дејствује Оџаку.

Око 400 нових бораца их Никшићког партизан. одреда упућено преко Боан — Колашин за III у. дивизију.

4.) Вријеме облачно и киша.

5.) Штаб Корпуса у Никшић.

Начелник,
М. П. генерал-мајор,
Раде Хамовић

29 септембар 1944

1.) Јединице III у. дивизије ослободиле Рожај.[585] Град бранило 200 Њемаца и батаљон милиције.

2.) У Билећи још воде јаке борбе дијелови XXIX у. дивизије.

Види том III, књ. 8, док. бр. 198 и 202.

3.) На осталим секторима без промјена.
4. Киша пада умјерено хладно.
5.) Штаб Корпуса у Никшићу.

К-дант
М. П. генерал-мајор,
Рад. Вукановић

30 септембра 1944

1.) XXIX у. див. још води борбе у Билећи. Њени дијелови контролишу и држе друм Билећа — Требиње и Требиње — Клобук, Требиње — Љубиње, као и доминантне положаје око Требиња (Леотар — Кравица).

Дијелови Приморске операт. групе[386] (два батаљона II далматинске бригаде) заузели жељезничку станицу Пољице и порушили ту жељезничку пругу на дужини од 1 км.

Блокирано је и Грахово и даље је пресјечен саобраћај истог ка Рисну. Неки дијелови преко Бијеле Горе дејствују ка Црквице.[587]

2.) Дурмиторски партизански одред очистио банде са Левертаре и напредује ка Пљевљима, у коме правцу се креће и VII Црногорска бригада III у. дивизије од правца Шаховића.

3.) На осталим секторима без промјена.

4.) Облачно и дијелом кишовито.

5.) Штаб Корпуса у Никшићу.

К-дант
М. П. генерал-мајор,
Радован Вукановић

1 октобра 1944

1.) На сектору Матешево — Л. Ријека стање непромијењено. На овој просторији, према обавјештењу V бригаде, налазе се два пука Њемаца јачине до 2.500 људи.

2.) На сектору Санџака: VII Црногорска бригада заузела Пљевља,[588] а III Санџачка Пријепоље у току 29 септембра. Ове јединице настављају са чишћењем Санџака од четничких банди.

мј и 3»7 Види књигу депеша 2. корпуса у Архиву ВИИ, рег. бр. 18—2, к. 394.
[590] и Види том III, књ. 8, док. бр. 352.

3.) На сектору Данилов Града VI Црногорска бригада напала и разбила једну четничку скупину од 200 људи код с. Д. Заграде. Непријатељ је имао 18 мртвих и 27 рањених. Сопствени губитци 3 лакше рањена.

4.) На сектору Црквице — Грахово наставља се са нападом. Непријатељ је овдје принуђен на дефанзивну одбрану из утврђених бункера. 70 четника прешло на нашу страну из села Кривошије.

5.) На сектору Билећа — Требиње јединице XXIX у. дивиз. настављају са жестоким борбама са четницима и Њемцима. Већи дио вароши Билећа налази се у рукама наших јединица.[589]

6.) Облачно без кише.

7.) Штаб Корпуса у Никшићу.

К-дант
М. П. генерал-мајор,
Рад. Вукановић

2 *октобра 1944 год.*

1.) На сектору III у. див. није било промјена.

На сектору Данилов Град — Подгорица у току прошле ноћи напала четничке банде VI бригада, потпуно их разбила и натјерала у бјегство ка Данилов Граду и Подгорици.[590]

На сектору Подгорица — Љешанска Нахија једна њемачко-четничка колона која је покушала пробити се за Цетиње нападнута и одбачена у правцу Барутане уз губитке од 20 мртвих и више рањених.[591]

На сектору Рисан — Грахово разбијен покушај Њемаца да се са четницима пробију у правцу Грахова .

Јединице Приморске операт. групе сузбиле испад Њемаца и четника из Требиња у правцу Кразице. Убијено 35 непријатељских војника. Заплијењено 3 бацача, 2 топа, уништен један тенк. Наше јединице држе све доминантне положаје око Требиња.

XXIX у. дивизија у току прошле ноћи заузела је утврђења у Билећи и припрема за вечерас општи јуриш за ликвидацију града.

На осталим секторима без промјена.

2.) Према подацима из Херцеговине дијелови 116. њемачке дивизије налазе се у Чапљини и Домановићима, на-

"" О дејствима 29. херцеговачке НОУ дивизије у октобру 1944. види том IV, књ. 30.

[590] и Види том III, књ. 8, док. бр. 352.

водно припремни за евакуацију. 369. „Вражја" див. из Мостара отпочела са евакуацијом и креће се у правцу Сарајева.

3.) Вријеме кишовито.

4.) Штаб Корпуса у Никшићу.

К-дант
генерал-мајор,
Рад. Вукановић

М. П.

3 октобра 1944 год.

1.) У току ноћи 2/3 о. мј јединице XXIX у. дивизије заузеле су град Билећа послије шестодневних упорних борби.[5,JJ]

Непријатељски губитци су: 108 мртвих четника и велики број рањених, 30 заробљених четника и 32 Италијана.

Заплијењено је: 2 аутомобила, 2 радио-станице, 2 радио-апарата, 4 писаће машине, 3 тешка бацача, 4 л. бацача, 2 тешка митраљеза „ш. л", 2 противавионска митраљеза, 3 тешка митраљеза „Бреда", 20.000 метака, 100 граната од противколца, 3 пушкомитраљеза, више пушака и друге разне опреме.

Сопствени губитци 10 мртвих и 30 рањених.

Четничке банде које су успјеле побјећи из Билеће повлаче се ка Љубомиру и долини ријеке Требишњице, гоњене од наших јединица.

2.) На сектору Требиње — Дубровник наше јединице воде мање борбе у близини града Требиња и дуж комуникације Требиње — Дубровник.

3.) Сектор Грахово — Дврсник — Црквице без битних промјена у току дана.

4.) На сектору Данилов Град — Подгорица у току дана мањи препади наших јединица као и патролно-извиђачка дјелатност у правцу комуникације.

5.) На сектору III уд. дивизије Матешево — Андријевица — Рожај, као и на сектору Јужног Санџака није било никаквих промјена.

6.) Према обавјештењима XXXVII дивизије, четници се налазе на просторији: Вишеград — долина Дрине — Фоча.

7.) Према извјештају VI Црнг. бригаде, засједа једне чете ове бригаде напала је једну непријатељску колону код мјеста Бери на комуникацији Подгорица — Ријека Црнојевића. Том приликом убијен је четнички к-дант Саво

"" и Види Архив ВИИ, рег. бр. 18—2, к. 394: књигу депеша 2. корпуса.

Јовичевић и уништен један луксузни ауто. Заплијењено је: једна машинка, 2 пиштоља и друге спреме.

8.) Вријеме облачно и кишовито.

9.) Штаб Корпуса у Никшићу.

К-дант
М. П. генерал-мајор,
Рад. Вукановић

4 октобра 1944

1.) Непријатељ држи чврсто комуникацију: Подгорица — Цетиње, као и комуникацију Подгорица — Матешево. Нема података да ли је задњих дана непријатељ вршио каквих промјена у гарнизонима Црне Горе.

2.) Јединице XXIX у. див. послије заузећа Билеће прикупиле су главнину својих снага на сектору Требиње и врше припреме за напад на ово њемачко-усташко упориште.

Јединице Приморске оперативне групе концентришу се за ликвидацију њемачко-четничких упоришта Грахово — Црквице.

3.) На сектору Данилов Град и на сектору Подгорица — Цетиње није било промјсна у току дана.

4.) III у. див. на сектору: Пештер — Бихор — Рожај — Плав — Гусиње потпомаже учвршћивање партизанских одреда и народне власти и уништавање остатака разбијених четничко-милициских банди.

5.) Дијелови 37. див. налазе се у Пријепољу, Прибоју и Пљевљима, са мањим дијеловима код Качева према Сјеници.

6.) Вријеме топло и ведро.

7.) Три руска авиона однијела су рањенике Приморске оп. групе са Никшићске базе за Италију.

8.) Штаб Корпуса налази се у Нникшићу.

К-дант
М. П. генепал-ма1ор,
Рад. Вукановић

5 *октобра 1944*

1.) II Далматинска[503] и 13. и 14. Херц. бригада[504] заузеле су усташко-њемачко упориште Требиње. Непријатељ је имао велике губитке у мртвим и рањеним. Заплијењена је велика количина муниције, разне ратне спреме и намирница. Немамо још детаљне податке о губитцима и плијену. По заузећу

У оригиналу је било написано: „X херцеговачка бригада", па је мастилом прецртано и написано: „13. и 14. херц. бригада".

Требиња наше јединице наставиле су гоњење непријатеља у правцу Конавала.

2.) У Санџаку дијелови VII Црногорске и III Санџачке бригаде[595] послије заузећа Пљеваља продужили су чишћење територије од разбијених четничких банди у правцу Чајнича, Рудог и у правцу Фоче.

3.) На сектору Рожај јаче арнаутске снаге са Њемцима напале су на IX Црногорску бригаду из правца Тутина и Пећи и принудиле је да се повуче на линију: Полица — Дапсићи — Марсенића Ријека — Андријевица.[590]

4.) На осталим секторима без промјена.

5.) Вријеме облачно са кишом.

6.) Штаб Корпуса у Никшићу.

К-дант
М. П. генерал-мајор,
Рад. Вукановић

6 октобра 1944

1.) Према подацима од органа 29. и 37. дивиз., на просторији Калиновик — Трново — Миљевина — Фоча — Вишеград концентрисало се неколико хиљада србијанских четника, наводно 3—5 хиљада избјеглих услијед притиска наших јединица, на просторији: Зијемље — Коњиц налази се 400 херц. четника, у Невесињу 800 Њемаца, у области Мостара (Бијело Поље) већа концентрација Њемаца. Дубровник — Бока Которска — Црна Гора: стање непријатеља непромијењено. На сектору Сјеница примјећена извјесна непријатељска активност.

2.) У Билећи је заробљен радиотелеграфиста Милош Куреша са станицом. Преко ове станице 29. див. ухватила везу са Бићевићем и Остојићем. Они су одступили из Невесиња у правцу Калиновика.

3.) Према накнадно добијеном извјештају детаљи заузећа Требиња су слиједећи: Послије 24 часа упорне борбе II Далматинска на јуриш упада у град, изнутра напада на утврђене објекте и један по један савладава. Једна колона непријатељска успјела је да избјегне из града и упути се у правцу Дубровника, али бива дочекана од јединица 29. дивизије и поступно уништена. Град је потпуно заузет 5 о. мј. у 19 часова.[597]

Види том III, књ. 8, док. бр. 201 и 203.

"" Види Архив ВИИ, рег. бр. 26—4, к. 754.

[6,7] На маргини написано обичном оловком: „нетачно".

Састав непријатеља: **Њемци, усташи, милиција. Губици непријатеља: 190 мртвих, 250 заробљених, 200 коња са колима, разне ратне спреме, 7 исправних камиона оружја и муниције.**

Сопствени губитци: **6 мртвих и 13 рањених из II Далматинске бригаде.**

4.) Јединице Приморске операт. групе по заузећу Требиња продужују дејство у правцу Конавала, Црквица, Грахова, а јединице 29. дивизије у правцу Херцеговачког Приморја.

5.) Наредили смо 29. дивизији да једну бригаду пребаци на сектор: Калиновик — Јахорина са тежњом продирања ка Сарајеву. Везу одржавати са дијеловима III корпуса у рејону Прача.

6.) На осталим секторима без промјена у току дана.

7.) Вријеме облачно са кишом.

8.) Штаб Корпуса у Никшићу.

К-дант
М. П. генерал-мајор,
Рад. Вукановић

7 октобра 1944

1.) Њемци напустили Матешево, Јабуку и Лијеву Ријеку и повлаче се ка Подгорици.[598] V Црногорска бригада врши гоњење непријатеља који одступа.

2.) X Херцеговачка бригада у даљем чишћењу терена на сектору Требиње — Дубровник у селу Камена убила 20 а заробила 18 непријатељских војника. Заплијењено је: 3 митраљеза, 2 машинке, 30 пушака, 1 парабелум, 1 двоглед и друге разне спреме.

3.) II Далматинска бригада дејствује на сектору Ускопље — Пољнце према Конавлима и Дубровнику, а I Бокешка и X Црногорска бригада на сектору Херцег Нови — Црквице и у правцу Боке Которске.

Остале јединице Приморске операт. групе врше притисак на Данилов Град и на комуникацију Подгорица — Цетиње — Котор.

4.) У срезу Љубинском концентришу се разбијене четничке банде из околине Требиња. Дијелови 29. див. упућени да ове банде нападну и униште.

5.) Јединице 37. див. разбиле једну четничко—њемачку колону на сектору Пријепоље — Сјеница, нанијеле јој осјетне губитке и протјерале ка Сјеници.

[6,8] и Види том III, књ. 8. док. бр. 206.

6.) На осталим секторима није било битних промјена.
7.) Вријеме ведро и топло.
8.) Штаб Корпуса у Никшићу.

К-дант
М. П. генерал-мајор,
Рад. Вукановпћ

8 октобра 1944

1.) Њемци напустили Биоче и повлаче се у правцу Подгорице. Јединице V бригаде одржавају контакт са непријатељем.[509]

2.) У Подгорицу од Скадра стигло 60 камиона са ратним материјалом. Појачане су посаде на непријатељским положајима на Вељем Брду. Такође непријатељ је појачао свој гарнизон у Данилов Граду.[000]

Јединице У1-те бригаде врше притисак на Данилов Град.

3.) Јединице Приморске оперативне групе врше и даље притисак на непријатељска упоришта Црквице и Мрцине.[001]

4.) Дијелови XXXVII див. водили су борбу са четницима на сектору Сјеница.

5.) Ослобођено је Рудо, Чајниче, Ужице и Пожега.

6.) X Херцеговачка бригада дејствује на простору: Ситница — Звијерина — Билећа, а XI Херцеговачка бригада на простору: Кифино Село — Обаљ и Површ. XII Херцеговачка бригада на простору Толеж, а јужна група на простору Требиње — Љубиње.

На просторији Мостар — Благај припремају се станови за једну њемачку дивизију јачине до 3.000 Шваба.

7.) Банде са просторије Зупци и дио банди из Билеће бјеже ка Невесињу. Јединице XXIX у. див. их гоне и уништавају.

8.) Вријеме ведро и топло.

9.) Штаб Корпуса у Никшићу.

К-дант
М. П. генерал-мајор,
Рад. Вукановић

[000] Види књигу депеша 2. корпуса у Архиву ВИИ, рег. бр. 18—2. к. 394.

[001] Види том III, књ. 8, док. бр. 281; Архив ВИИ. рег. бр. 8—11, к. 398.

13 новембра 1944

1.) X Црногорска ударна бригада овладала са комуникацијом Грахово — Црквице.[002] Остале јединице Приморске оперативне групе дејствују на својијем правцима.

VI Црногорска бригада извршила је јачи притисак на Данилов Град."[003] Један батаљон ове бригаде са дијеловима Ловћенског одреда пребацио се је на просторију Љуботиња и Црмнице.

2.) На сектору III у. дивизије нема већих промјена.

V Пролет. црног. бригада избила на линију Златица — Дољане.

3.) Јединице XXIX у. дивизије, према накнадно добивеним податцима, уништиле су на просторији Завођа — Љубомир 50 бандита, а у борби на Кравици 36 мртвих и 3 заробљена, док су у борби на Кравици наши имали 3 мртва и 5 рањених. Четничке банде у јачини око 400 бандита са Курешом и Кисићем спојиле су се са бандама Лукачевића. Наше јединице су их протјерале у правцу Невесиња.

4.) Према податцима, два батаљона III Санџачке бригаде приликом напада на Вишеград убили су 265 четника, међу којима и бившег директора Боричића. Заробљена је читава болнница са 3 љекара и осталим особљем. Заплијењена је комора од 65 коња, 4 тешка бацача, 9 тешких митраљеза, 3 пуш. митраљеза, уништена је композиција од 50 вагона, која је дошла од Сарајева. Сопствени губитци: 15 избачених из строја.

5.) Јуче је из Подгорице за Скадар отишло 1.000 Њемаца са 300 мазги.

6.) Вријеме топло и облачно.

7.) Штаб Корпуса у Никшићу.

М. П. Начелник, ппуковник
Вељко Жижић

10 октобра 1944

1.) Њемци појачали свој гарнизон у Данилов Граду са двије чете пјешадије, 3 тенка и једним топом.

2.) Јединице I Бокешке бригаде послије дводневне борбе заузеле Црквице.[604] Остале јединице Приморске оперативне групе врше притисак на Данилов Град и комуникацију Цетиње — Котор.

[003] Види том III, књ. 8, док. бр. 281.
и [407] Види том III. књ. 8, док. бр. 352.
«04 и соо Види том XII, књ. 8, док. бр. 281; „Побједа", бр. 1, од 24. октобра 1944; књигу депеша у Архиву ВИИ, рег. бр. 18—2. к. 394.

Фотокопија документа бр. 144 за 8. и 9. октобар 1944. године.

3.) На сектору III у. дивизије није било промјена већег значаја. Приликом повлачења Њемаиа са Матешева прешло V Пролет. црногор. бригади 85 Руса.[605]

4.) На сектору XXIX у. дивизије не јавља се за неке важније промјене.

XI Херцеговачка бригада гони четничке банде на сектору Калиновика.

5.) Вријеме кишовито.

6.) Штаб Корпуса у Никшићу.

М. П. Начелник, ппуковник
Вељко Жижић

11 октобра 1944

1.) Јединице Приморске оперативне групе заузеле Мрцине.[606] Недостају појединости о овој борби.

VI Црногорска бригада извршила јачи притисак на гарнизон у Данилов Граду. Непријатељ је имао губитака. Сопствених губитака није било.[607]

Гарнизон у Грахову се смањује: један број је побјегао, док се 30 предало нашим јединицама.

2.) Јединице XXXVII дивизије и VII Црногор. бригаде заузеле су Горажде и том приликом уништиле 3 аутомобила. Ослобођено је 260 фамилија из четничког затвора. Четници из Горажда избјегли према Вишеграду.[608]

3.) На осталим секторима није било промјена.

4.) Вријеме кишовито.

5.) Штаб Корпуса у Никшићу.

М. П. Начелник, ппуковник
Вељко Жижић

12 октобра 1944

1.) Један батаљон VI бригаде вршио напад на Грахово. Остале јединице VI бригаде врше притисак на гарнизон у Дадилов Граду.

Дијелови II Пролет. далм. бригаде и I Бокешке бригаде вршиле су напад на непријатељско упориште Груду.

2.) На сектору III у. дивизије врше се прегруписавања снага, ради предузимања дејства на појединим отсјецима. Других промјена није било.

[605] у тому III, књ. 8, док. бр. 206, о томе пише:
„Приликом повлачења Њемаца из Лијеве Ријеке прешли су на нашу страну осам бивших црвеноармејаца који су се налазили у заробљеништву и собом су довели пет непријатељских коња".

[606] и [607] Види том III. књ. 8, док. бр. 204.

3.) На сектору XXIX у. див. није било важнијих промјена.

4.) Једна бригада XXXVII див. дејствује на просторији Моравица — Пожега — Ужице — Чајетина. Једна контролише просторију: Прибој — Вардиште — Вишеград — Горажде — Чајниче — Рудо, док се мањи дијелови ове дивизије налазе на сектору Сјеница.

5.) Према непотврђеним податцима, јуче је стигао већи број њемачке војске у Подгорицу.

6.) Вријеме облачно и умјерено топло.

7.) Штаб Корпуса у Никшићу.

М. П. Начелник, ппуковник
Вељко Жижпћ

13 октобра 1944

1.) На приморском појасу Херцеговине примјећује се код непријатеља постепена евакуација материјала у правцу Мостара. У Црној Гори и Црногорском приморју није било битних промјена у неријатељским гарнизонима. Комуникација Подгорица — Цетиње била је нешто живља. Појачање које је прије неки дан стигло у Подгорицу није веће од једног пука војске.

2.) На свим секторима наших јединица било је веће активности у правцу непријатељских гарнизона, а нарочито у правцу комуникација и на комуникације, које се детаљно руше на подручју нашег корпуса у вези наређења В.Ш.

3.) Приликом заузећа Мрцина од I Бокешке бригаде (неприј. упориште у зап. Боки) убијено 18 непријатељских војника. СопстЕени губитци: 3 мртЕа и 15 рањених. II Далматинска на комуникацији Дубровник — Слано уништила 7 . . .,[009] убила 15 њемачких и 3 усташка официра.

Заплијењен један тешки митраљез, 2 радио-станице, 2 камиона топовске муниције која је уништена.

4.) Батаљони VII бригаде вратили се из области Горажда и упућени са дијеловима 37. див. у правцу Сјенице.[610]

5. Вријеме ведро и топло.

6.) Штаб Корпуса у Никшићу.

К-дант
М. П. генерал-мајор,
Рад. Вукановић

Нечитко. Вјероватно: камиона.

14 октобра 1944

1.) Арнаутске снаге у распаду. По гарнизонима мање њемачке снаге, али се примјећују јачи њемачки покрети са југа у овом правцу.

2.) Јединице 37. див. и VII Црногорске бригаде[011] воде борбе у непосредној околини СЈенице са муслиманском милицијом која даје жесток отпор и командована је Њемцима.

3.) Одбијена је једна непријатељска колона од 200 до 300 војника која је покушала пробити се од Рисна у правцу Грахова. Из Грахова предало се око 40 четника.

4.) Данас се чула јака детонација око Подгорице, нема података о узроцима.

5.) Наредили смо III див. да дијеловима заузме Плав и Густиње.

V Црногорска бригада врши јачи притисак према Подгорици.

6.) Вријеме ведро.

7.) Штаб Корпуса у Никшићу.

К-дант
М. П. генерал-мајор,
Рад. Вукановић

15 октобра 1944

1.) Њемци и четници продрли од Чачка у Пожегу. Код Краљева јаче концентрације Њемаца. У долини Моравице концентришу се четничке банде. Према Косову и Метохији концентришу се јаче њемачке снаге.

Од Подгорице 14 о. мј. три јаче непријатељске колоне пошле у правцу Скадра. Непријатељ је попалио магацине муниције и другог материјала у Врела Рибничка, Тузи и Ћемовско Поље.[012] Из Дубровника евакуише се материјал ка Метковићу.

2.) У вези непријатељског покрета поново наређено дивизијама детаљно рушење комуникација и мостова на територији нашег корпуса.

3.) На сектору Пожега — Моравица јединице 37. див. воде жестоке борбе. У овим борбама убијено око 100 четника и 5 њихових официра. Непријатељ довлачи појачање. Његова тежња је продријети за Ужице и Вишеград и ослободити ову пругу за повлачење. На овај сектор пребациће се још једна санџачка бригада.

[0,1] и [515] Види том III, књ. 8, док. бр. 221.
***" Види том III, књ. 8, док. бр. 208.**

4.) VII бригада и дијелови XXXVII див. послије жестоке борбе заузели Сјеницу"'[3] и продиру ка Новом Пазару. На овом правцу заузет је Штаваљ.

5.) Непријатељска колона, која је јуче кренула из Подгорице за Скадар, нападнута је од албанских партизана и нанијети су јој већи губитци. Један дио колоне повратио се у Подгорицу.[614]

7.) Јединице XXIX у. див. напале су непријатељско упориште Завалу и послије 30-сатне борбе исто заузеле уз слиједеће губитке по непријатеља: 127 италијанских фашиста заробљено, 20 фашиста убијено. Заплијењено: 7 митраљеза, 100 пушака и 20.000 метака. Наставља се напад у правцу Чапљине.[615] Јединице II Далматинске заузеле су непријатељско упориште Орахово на цести Завала — Слано и надиру у правцу Трнове и Сланог у циљу пресјецања комуникације: Дубровник — Метковић и хватања везе са јединицама XXVI дивизије на Пељешцу.

8.) Једна непријатељска колона јачине 400 . . .[616] успјела се је пробити од Рисна до . . .°[17] у правцу Грахово. Јединице Приморске оперативне групе воде са овом колоном борбу.

9.) На осталим секторима није било битних промјена у току дана.

10.) Вријеме облачно и топло.

11.) Штаб Корпуса у Никшићу.

К-дант
генерал-мајор
Рад. Вукановић

М. П.

16 октобра 1944

1.) У току дана стање код непријатеља на подручју нашег Корпуса непромијењено. Наставља се са евакуацијом материјала тешких оруђа са приморског појаса.

2.) Савезничка авијација бомбардовала у 9 и 11^ Подгорицу и мост на Морачи.

•3.) Јединице XXIX у. дивизије у свом надирању према Чапљини ослободиле су од непријатеља жељезничке станице: Чапљину, Равно, Вељу Међу и Трнчин. Убијено је око 100 усташа и италијанских фашиста. Заплијењено више оружја и спреме.[618]

"* Редакција није нашла друге документе који говоре о томе. Види књигу депеша 2. корпуса у Архиву ВИИ, рег. бр. 18—2, к. 394.

[6,6] и *" Нечитко, документ оштећен.

•'" Види књигу депеша 2. корпуса у Архиву ВИИ, рег. бр. 18—2, к. 394.

4.) X Црногорска бригада разбила је јуче четнике на просторији Дврсника и убила 18 четника.[610]

5.) На осталим секторима није било битних промјена у току дана.

6.) Вријеме облачно.

7.) Штаб Корпуса у Никшићу.

К-дант
М. П. генерал-мајор
Рад. Вукановић

17 октобра 1944

1.) Јединице II Далматинске бригаде заузеле Цавтат. Заплијешено поред осталог два топа. Остале јединице Приморске опер. групе врше притисак на непријатељска упоришта на својим правцима. I Бокешка бригада заузела Игало.[620]

2.) Према накнадним извјештајима у борби код Сјенице убијено је 63 непријатељска војника. IX Црногорска бригада руши комуникацију Чакор — Пећ.[621] На осталим отсјецима III у. дивизије није било промјена.

3.) Јединице XXIX у. дивизије у свом напредовању достигле линију: Иваница — Ускопље — Оштра Глава — Петрово Село; убила 45 Њемаца, заплијениле 1 топ, 1 бацач и 7 пушкомитраљеза.

4.) Јуче стигло 200 четника у Данилов Град из Подгорице.

5.) Вријеме облачно.

6.) Штаб Корпуса у Никшићу.

Начелник
М. П. п.пуковник
Вељко Жижић

18 октобра 1944

1.) Њемци у Подгорици и Цетињу пале бараке и магацине са муницијом.

2.) Јединице XXIX у. дивизије и II Далматинске бригаде заузеле су Дубровник, послије 48 сати врло јаке борбе. Уништен је велики број непријатељских војника. Заплијењено је поред осталог 7 топова. Непријатељ из Дубровника бјежи у правцу Ораха. Јединице XXIX у. дивизије врше гоњење потученог непријатеља.

[01]" Види том III, књ. 8, док. бр. 352 и 398.
"" Види том III, књ. 8, док. бр. 281.
и Види том III, књ. 8. док. бр. 220.

3.) XXXVII дивизија код Ариља је потпуно разбила једну четничку скупину од 600 људи. Непријатељ је имао 200 избачених из строја.

Код Чајнича и Добруна јединице ове дивизије растјерале су четничке групе, а на Јабуци између Рогатице и Горажда до ноге потукле усташе који су кренули од Рогатице.

Порушен је мост код Вишеграда и Горажда.

4.) Приликом напада на Сјеницу заплијењена су 3 митраљеза, 3 л. бацача, 200 пушака.

IX Црногорска бригада заузела је Плав,[022] нанијевши непријатељу осјетне губитке и руши комуникацију Чакор — Пећ.

5.) У Рожај стигло 250 Њемаца.

6.) Вријеме облачно и кишовито.

7.) Штаб Корпуса у Никшићу.

Начелник
М. П. п.пуковник
Вељко Жижић

19 октобра 1944

1.) 12 о. мј. јединице VI Црногорске бригаде и Ловћечког парт. одреда ликвидирале су непријатељска упоришта Вирпазар и Суторман.[023] Са овим је ослобођена читава Црмница. Заробљено 15 италијанских фашиста. Заплијењено: 1 тешки бацач, неколико пушкомитраљеза и 30.000 метака.

2.) Јединице XXIX у. див. заузеле су жељезничку станицу Хутово на прузи Требиње — Мостар и том приликом нанијеле непријатељу осјетне губитке.

3.) Наређено је V Црногорској бригади да пребаци један свој батаљон на просторију Павковића, због важности правца Подгорица — Никшић.

4.) Јаке њемачке снаге концентришу се на просторији: Тирана — Корча — Елбасан — Скадар. Правац њиховог повлачења непознат, због чега наређено свим јединицама систематско рушење комуникација.

5.) Вријеме кишовито.

6.) Штаб Корпуса у Никшићу.

М. П. Начелник, п.пуковник,
Вељко Жижић

Види том III, *књ.* 8, док. бр. 352; „Побједу", бр. 1, од 24. октобра 1944.

13 новембра 1944

1.) Из Скадра повратила се њемачка колона јачине 1.000 Њемаца са 70 возила, која је прије неколико дана пошла из Подгорице. Према извјештајима у Подгорицу стигла једна већа група четничких официра. Непријатељ у Подгорици мобилише сељачку товарну стоку. У Метохију (Исток) стигла јача њемачка моторизована јединица.

2.) Јединице Приморске операт. групе разбиле су једну њемачку колону јачине 300 војника, која је покушала продор од Рисна према Грахову.[024] Том приликом убијено 40 а рањено 70 непријатељских војника и официра. Заплијењено је: 3 „шарца", 5 машинки, 4 парабелума и друге опреме.

3.) На сектору III у. дивизије није било значајних промјена.

4.) Са осталих сектора немамо извјештаја.

5.) Вријеме облачно.

6.) Штаб Корпуса у Никшићу.

М. П.

Начелник
п.пуковник
Вељко Жижић

21 октобра 1944

1.) Јединице VI и X Црногорске бригаде ликвидирале су утврђено четничко-њемачко упориште Грахово.[025] Непријатељ је претрпио велике губитке. Заплијењено је поред осталог два исправна топа. Непријатељ из Грахова побјегао у празцу Бијеле Горе.

Остале јединице Приморске опер. групе врше притисак на непријатељска упоришта на својим правцима.

2.) Јединице XXIX у. дивизије заузеле непријатељско упориште Слано и напредују једним дијелом снага према Неретзи, а са једном бригадом оријентисала је своје дејство према Рисну и Херцег Новом.

3.) На сектору III у. дивизије није било важних промјена.

4.) Вријеме ведро.

5.) Штаб Корпуса у Никшићу.

М. П.

Начелник, п.пуковник,
Вељко Жижић

[624] Види том III, књ. 8, док. бр. 281.

[025] Види том III, књ. 8, док. бр. 216; Архив ВИИ, рег. бр. 8—11 и 2—8, к. 398.

13 новембра 1944

1.) Непријатељ напада јачим снагама VII бригаду на сектору Нови Пазар — Сјеница.[020] Састав непријатеља недићевци и Њемци. Они покушавају пробити се у правцу Пријепоља под притиском наших снага и Бугара који надиру према Косову.

2.) На сектору Рисан — Грахово X бригада ликвидирала непријатељско упориште Драгаљ.[627] Заробљено 25 Њемаца и 6 четника. Заплијењено је: 1 брдски топ, 1 противколац, 2 „шарца", 2 митраљеза „Бреда", 60.000 метака разних, 2 машинке, 4 пиштоља, 2 двогледа, 1 мотоцикл.

3.) Јединице Приморске оперативне групе и X Херцеговачка Н.О.У. бригада дејствују од Игала у правцу Херцег Новог, Рисна и Котора.

4.) На сектору Подгорица — Данилов Град без промјена.

5.) Јединице XXIX у. див. са двије бригаде дејствују у долини Неретве на отсјеку: Чапљина — Мостар, а са једном бригадом Невесиње — Калиновик.

6.) Вријеме облачно.

7.) Штаб Корпуса у Никшићу.

К-дант
М. П. генерал-мајор
Рад. Вукановић

23 октобра 1944

1.) Непријатељ је успио да потисне дијелове VII Црног. бригаде од правца Новог Пазара и да уђе предњим дијеловима у Сјеницу.'[328] У контранападу непријатељ је одбачен у правцу Дуге Пољане. Непријатељ се оријентише према Ивањици.

2.) Јединице XXXVII у. дивизије овладале долином Моравице. Двије бригаде ове дивизије дејствују на правцу Сјеница — Нови Пазар, а једна ка прузи Краљево. У борбама код Ивањице непријатељ је имао преко 120 избачених из строја, док су наше јединице заплијениле 6 (шест) аутоматских оруђа, извјестан број пушака и друге спреме.

3.) На сектору Приморске опер. групе није било важних промјена.

вго и «27 Види том ш> књ. док. бр. 221.

"" Види том III, књ. 8, док. бр. 192. напомену 2.

4.) Наређено је да бат. V бригаде из Колашина пође у састав своје бригаде.[629]

5.) Вријеме кишовито.

6.) Штаб Корпуса у Никшићу.

М. П.

Начелник
п.пуковник
Вељко Жижић

24 октоб. 1944

1.) IX Црногорска бригада заузела Рожај"[30] и том приликом убијено 35 непријатељских војника, док су наши имали 2 мртва и 12 рањених.

VII Црногорска бригада разбила непријатеља на свом сектору и убила 60 непријатељских војника.[031]

2.) Јединице XXXVII дивизије нанијеле су непријатељу на Јавору велике губитке. Код Ивањице непријатељу су нанесени осјетни губитци, заробљена је једна болница и пет љекара и 56 рањеника. Непријатељске танкете успјеле да уђу у Сјеницу, али су их дијелови VII бригаде присилили на повлачење у правцу Дуге Пољане.

3.) Јединице VI Црног. бригаде и 1 бат. V Пролетерске бригаде извршиле су напад на непријатељски положај Тараш код Данилов Града. Напад није успио, али су непријатељу нанесени осјетни губитци. Наши губитци 3 мртва и око 20 рањених.[032]

4.) Вријеме облачно са нешто кише.

5.) Штаб Корпуса у Никшићу.

М. П.

Начелник
п.пуковник
Вељко Жижић

25 октобра 1944

1.) Четничке банде које одступају испред Црвене армије скупљају с'е на просторији: Гуча — Јавор — Штаваљ — Нови Пазар. Један дио ових банди стигао је и у Подгорицу.

2.) Непријатељ је већим снагама уз садејство тенкова узео Сјеницу и наше јединице воде борбе на сектору Сјени-

[629] Види том III, књ. 8, док. бр. 216.

[30] Види том III, књ. 8, док. бр. 220.

[031] Види том III, књ. 8, док. бр. 221; Архив ВИИ, рег. бр. 16—9, к. 759.

[032] Види том III, књ. 8, док. бр. 229, 352 и 357.

ца — Јавор.[033] Њемци су избили од Рогатице на Вишеград, пребацили се преко Дрине, гдје праве мост за прихват снага које одступају испред Црвене армије.

IX бригада одбацила непријатеља ка Пећи и Истоку до близу Савине Воде.[634]

3.) Јединице Приморске групе врше притисак на Данилов Град, Цетиње и Херцег Нови.

4.) XXIX у. див. заузела Столац нанијевши непријатељу губитке.

5.) У Сјеницу пристижу јачи непријатељски дијелови.

6.) Вријеме облачно.

7.) Штаб Корпуса у Никшићу.

Начелник
М. П. п.пуковник
Вељко Жижић

26 октобра 1944

1.) Јаче непријатељске снаге притискују на просторију Дуга Пољана — Нови Пазар. Обавјештава се такођер о доласку већег контингента њемачке војске у Подгорицу од правца Скадра.

2.) Јединице Приморске опер. групе врше притисак на непријатељска утврђена упоришта у Данилов Граду, Цетињу, Леденицама и Рисну. На овоме сектору дејствује и једна бригада XXIX дивизије, која врши притисак на Херцег Нови.

3.) Јединице XXXVII див. дејствују на линији: Јавор — Сјеница.

4.) Батаљон Дурмиторског одреда пребачен из оп. Челебићке на просторију Косаница.

5.) Вријеме кишовито.

6.) Штаб Корпуса у Никшићу.

Начелник
М. П. п.пуковник
Вељко Жижић

27 октобра 1944

1.) Једна њемачка дивизија стигла у Подгорицу. Њени дијелови стигли у Данилов Град.

2.) Јединице XXIX дивизије заузеле Метковић и Габелу. Непријатељ претрпео велике губитке. Наставља се гоњење непријагеља у правцу Мостара и Чапљине.

[031] Види том I, књ. 16, док. бр. 242; том III, књ. 8, док. бр. 221.

3.) VII уд. црногор. бригада дејствује на комуникацију Д. Пољана — Н. Пазар, гдје непријатељ врши јак притисак.

4.) Приморска опер. група врши притисак на Данилов Град, Цетиње, Рисан.

5.) Вријеме кишовито.

6.) Штаб Корпуса у Никшићу.

Начелник
М. П. п.пуковник
Вељко Жижић

28 октобра 1944

1.) Један батаљон Њемаца са нешто моторизације'стигао у Данилов Град. Њемци су такође појачали своје гарнизоне у Ријеци Црнојевића и Цетињу.

2.) XII Херцеговачка бригада ослободила Чапљину. X Херцеговачка бригада ослободила Херцег Нови и Топлу.[035]

3.) Јединице Примор. опер. групе ослободиле Морање и воде борбу у самом Рисну, чисте Савину и врше притисак на Зеленику, Гркавац и Леденице.[030]

4.) Јединице XXXVII див. воде борбу са Њемцима који надиру од Сјенице. Непријатељ је успио да са својим првим дијеловима уђе у Пријепоље.

5.) VII Црногор. бригада води успјешне борбе на сектору јужно од комуникације Сјеница — Пријепоље.[037]

6.) Вријеме кишовито.

7.) Штаб Корпуса у Никшићу.

Начелник
М. П. п.пуковник
Вељко Жижић

29 октобра 1944

1.) Јаче њемачке снаге крећу се од Сјенице преко Пријепоља за Прибој.

2.) X Црногорска бригада заузела Крстац и Његуше и прекинула комуникацију Цетиње — Котор.[038] Том приликом заплијењено 4 „бреде" и 2 бацача. Такође су јединице Примор. опер. групе ослободиле Савину, Зеленику и Мељине и дејствују против упоришта на обали.

Види том III, књ. 8, док. бр. 357; „Побједу". бр. 2, од 7. новембра 1944.

[050] Види том III, књ. 8, док. бр. 281 и 357.

[0JT] Види том III, књ. 8, док. бр. 221; рег. бр. 26—4, к. 754: Операцијски дневник 3. ударне дивизије.

"" Види том III, књ. 8, док. бр. 192, напомену 2.

3.) XXXVII див. води борбе са њемачким снагама које надиру од правца Сјенице.

4.) IX Црногорска бригада под притиском јачих непријатељских снага евакуисала Рожај.®[31']

VII Црногорска бригада води борбе јужно од комуникације Пријепоље — Сјеница.

5.) Вријеме кишовито.

6.) Штаб Корпуса у Никшићу.

М. П. Начелник, п.пуковник

30 октобра 1944

1.) На просторији Тузи — Подгорица стижу њемачке снаге из Албаније, јачине до једне дивизије.[040']

2.) Јединице примор. опер. групе, потпомогнуте савезничком артилеријом, врше притисак на непријатељска утврђена упоришта: Леденице, Цетиње, Рисан и Данилов Град.[041']

3.) XXIX у. дивизија уништава једну њемачку колону на комуникацији Чапљина — Мостар, XIV Херцеговачка бригада са дијеловима XI бригаде нападају Невесиње, гдје непријатељ даје јак отпор, X херцеговачка бригада дејствује према Љубушком, гдје је уништила 14 усташа.[642]

4.) III санџачка бригада на сектору Пријепоље уништила 300 Њемаца, који су се били пребацили на лијеву обалу Лима, док је код Бистрице уништила већи број Њемаца и 20 камиона.

Остале јединице XXXVII дивизије дејствују са сјеверне стране на комуникацију Пријепоље — Сјеница.

5.) Вријеме кишовито.

6.) Штаб Корпуса у Никшићу.

М. П. Начелник, п.пуковник,
Вељко Жижић

31 октобра 1944

1.) У Подгорицу и Тузи стигла једна њемачка дивизија. Њене намјере у погледу правца пробијања непознате.

2.) Јединице Приморске групе заузеле Оштро, Кобилу, Пераст и Ораховац, држе комуникацију Цетиње — Котор,

"' Види том III, књ. 8, док. бр. 220; рег. бр. 26—4, к. 754: Операцијски дневник 3. ударне дивизије.

Односи се на дијелове њемачке 297. дивизије (види Архив ВИИ, рег. бр. 21—4а, к. 73).

"" Види том III, књ. 8, док. бр. 357.

*" Види том IV, књ. 30.

блокирале Рисан и Леденице и врше притисак на Данилов Град.

3.) Јединице XXIX у. дивизије воде борбу са Њемцима који су се од Мостара успјели спојити са опкољеном њемачком колоном на комуникацији Чапљина — Мостар, као и са непријатељским снагама на правцу Љубушки.

4.) XXXVII дивизија води борбе са јаким непријатељским снагама на сектору: Сјеница — Пријепоље — Бистрица, гдје непријатељ трпи велике губитке.

5.) Вријеме облачно.

6.) Штаб Корпуса у Никшићу.

М. П. Начелник, п.пуковник,
Вељко Жижић

1 новембра 1944

1.) Од Скадра за Подгорицу пристижу њемачке јединице, које се повлаче из Грчке.

2.) XXXVII дивизија води жестоке борбе са њемачком колоном на сектору Пријепоље — Бистрица гдје се непријатељ успио пребацити на лијеву обалу у јачини око 1.400 бораца.

3.) На сектору XXIX у. див. борбе се воде у Невесињу, гдје непријатељ даје жилав отпор, и на сектору према Мостару.[043]

4.) На осталим секторима није било значајних промјена.

5.) Вријеме кишовито.

6.) Штаб Корпуса у Никшићу.

М. П. Начелник, п.пуковник,
Вељко Жижић

2 новембра 1944

1.) Према извјештајима, на просторији: Тузи — Подгорица — Љешко поље стигле 3 њемачке дивизије.[644]

2.) XXXVII [дивизија! води борбу са јаким њемачким снагама на просторији Бистрица — Пријепоље гдје је непријатељ већ 4 дана заустављен. Непријатељ је имао 400 мртвих и рањених, од којих 10 официра. Заплијењено је: 6 тешких

"" О борбама 29. херцеговачке НОУ дивизије у новембру 1944. види том IV, књ. 31.

*" Из Албаније је почетком новембра 1944, њемачка 297. дивизија пребачена у Подгорицу (види Архив ВИИ, рег. бр. 21—4а. к. 73).

митраљеза, 10 пушкомитраљеза, 5 лаких бацача, 100 пушака, муниције и друге опреме.[045]

Међу сопственим губитцима погинуо комесар бригаде и командант батаљона.

3.) Јединице XXIX у. див. воде борбу са усташама и Њемцима у Невесињу и Бишини.

4.) Јединице Приморске операт. групе заузеле Чекање.[046]

5.) На осталим секторима није било важних промјена.

6.) Вријеме кишовито.

7.) Штаб Корпуса у Никшићу.

М. П. Начелник, п.пуковник,
Вељко Жнжић

3 новембра 1944

1.) 1.400 непријатељских војника прешло ријеку Лим и посјело положаје на просторији: Градина — Јеринин Град. Јединице XXXVII дивизије воде сталне борбе на овом сектору као и на читавом сектору: Бистрица — Пријепоље — Сјеница.

2.) Јединице Приморске опер. групе заузеле Дубовик на комуникацији Чекање — Цетиње. У борбама 23, 29 и 30 октобра на комуникацији Цетиње — Котор X бригада убила 74 и ранила 65 непријатељских војника. Заплијењено је: 7 аутоматских оруђа, 30 машинки, 50.000 метака, 3 бацача и 2 радио-станице. Разбијена је непријатељска интервенција од Котора у правцу опсједнутог Рисна. Предао се нашим јединицама један њемачки официр, три подофицира и два војника.[047]

I батаљ. VI црногорске бригаде пребачен са просторије Вирпазар — Суторман на просторију Чешљари — Улићи и врши притисак на комуникацију Ријека Црнојевића — Цетиње.

II далматинска бригада дејствује на Рисан и мањим снагама контролише обалу Дубровник — Рисан.[648] Бокељска бригада држи у блокади Леденице и Гркавац, а дијелом снага дејствује на непријатељска упоришта Горажда и Тројица код Котора.[649]

3. У борби коју је водила VII црногорска бригада 20. X наши губитци били су 9 мртвих, 7 несталих и 16 рањених. Непријатељ је имао преко 50 мртвих.

Вили том I, књ. 14, док. бр. 166.
04,1 и "т Види том III, књ. 8, бр. 192 (напомену 2) и 357.
"" Види том III. књ. 8. док. бр. 353 и 357.
•" Види том III, књ. 8. док. бр. 281 и 357.

4.) У Невесињу јединице XXIX у. див. воде борбе са Њемцима и усташама.

5.) Непријатељ од Чачка са неколико тенкова и 60 камиона избио на Пожегу. Од Сјенице пристижу нове снаге ка Пријепољу.

6.) Вријеме кишовито.

7.) Штаб Корпуса у Никшићу.

М. П. Начелник, п.пуковник,
Вељко Жижић

4 новембра 1944

1.) Непријатељске снаге од правца Мостара ушле са 100 возила у Мостар. Непријатељ од Сјенице преко Пријепоља пролази за Прибој и даље.

2.) XXXVII див. води борбе на сектору Бистрица* — Пријепоље — Сјеница. III санџачка бригада ликвидирала непријатељске .. .[650] на лијевој обали Лима на просторији Душманик — Јеринин Град и том приликом убила 145, а ранила више од 150 непријатељских војника. Заплијењено је 3 тешка бацача. 5 пушкомитраљеза, велика количина бацач. и пушчане муниције, пиштоља, двогледа и другог.[051]

3.) XIII и XIV херцегов. бригада дејствују на линији: Буна — Бокаруша — Невесиње, на линији: Благај — Јасеница — Љути Долац воде се борбе.

4.) На сектору III у. див. нема значајних промјена.

5.) Јединице Приморске оперативне групе врше притисак на непријатељска утврђена упоришта.

VI црногорска бригада код Данилов Града убила 4 непријатељска војника, ранила већи број, док се предало 40 непријатељских војника.

6.) Савезничка авијација бомбардовала Подгорицу.

7.) Вријеме ведро.

8.) Штаб Корпуса у Никшићу.

М. П. Начелник, п.пуковник,
Вељко Жижић

5 *новембра 1944*

1.) III санџачка бригада према накнадно добивеном извјештају уништила је 700 непријатељских војника на положајима Душманик — Јеринин Град, док су остале јединице

[650] Нечитко, оштећен документат.
"" Види том I, *књ.* 14, док. бр. 179.

ове дивизије на десној обали убиле и раниле преко 500 непријатељских војника у току 4 о. мј. На овом сектору борбе се и даље настављају.

2.) Јединице Приморске опер. групе врше притисак на непријатељска упоришта у Данилов Граду, Цетињу и Рисну. VI црногорска бригада убила у Косовом Лугу 8 четника, наши имали два мртва.

3.) Непријатељ од Вишеграда стигао у Добрци.

4.) На' сектору XXIX у. див. нема значајнијих промјена.

5.) Вријеме ведро.

6.) Штаб Корпуса у Никшићу.

М. П. Начелник, п.пуковник,
Вељко Жижић

6 новембра 1944

1.) Непријатељ појачао свој гарнизон у Данилов Граду са 150 војника. У Подгорицу пристижу нове њемачке снаге. Непријатељ је такође појачао и свој гарнизон у Невесињу.

2.) III санџачка бригада води борбе са непријатељем коти је форсирао Лим, на Савином Лакту и Брашевом Брду.[652]

У борбама на десној обали Лима, изнад комуникације Пријепоље — Бистрица, непријатељ имао око 300 избачених из строја. У борбама на овом сектору за посљедњих 10 дана XXXVII дивизија имала је 100 избачених из строја.

3.) Јединице XXIX у. див. одбиле су испад од Мостара ка Буни уз губитке по непријатеља од 42 мртва и више рањених. Борбе се воде и код Кифина Села на сектору Невесиња.

4.) X црногорска уд. бригада извршила напад на њемачко утврђено упориште Цетиње.[653] Напад није успио. Непријатељу нанесени губитци. Наши имали 30 избачених из строја. II далматинска бригада напада и даље Рисан.

5.) Савезничка авијација јачим формацијама бомбардовала Подгорицу.[654]

6.) Вријеме ведро.

7.) Штаб Корпуса у Никшићу.

М. П. Начелник, п.пуковник,
Вељко Жижић

[в5в], и Види Архив ВИИ, рег. бр. 5/2—6, к. 1255: Операцијски дневник 3. санџачке бригаде.

Види том III, књ. 8, док. бр. 192 (напомену 2), 234, 235 и 357.

[454] Савезнички авиони су извршили ваздушни напад на Подгорицу 5. новембра 1944 (види том III, књ. 8, док. бр. 243).

7 новембра 1944

1.) У Подгорицу стигло 800 камиона од којих 40 продужило за Данилов Град. Непријатељ од правца Котора преко Ораховца извршио испад у правцу блокираног Рисна.[055] Непријатељ од Невесиња успио да потиене наше снаге и да овлада Кифиним Селом.

2.) Приморска опер. група врши и даље притисак на утврђена упоришта на свом оперативном подручју.

Приликом напада јединица X црног. бригаде на Цетиње убијено је 110 Њемаца и четника. Заплијењена су 3 тешка бацача и 4 „Бреде". Уништена су три топа. Непријатељска колона која је пошла у помоћ гарнизону у Рисну задржана је у близини Ораховца.

3.) III санџачка бригада води жестоке борбе на сектору Црни Кук — Савин Лакат — Камена Гора. Непријатељ напада на овом сектору у три колоне у јачини 3.000 Њемаца, **дражиноваца и недићеваца.[056]**

IV и V санџачка бригада воде и даље упорне борбе на сектору Бистрица — Пријепоље. Савезгогчки авиони три пута бомбардовали Пријепоље.

4.) XII херц. бригада са дијеловима X херцегов. бриг. дејствује у правцу Широког Бријега. XI херц. са дијеловима XIV води борбе на сектору Невесиња, гдје је непријатељ уз помоћ тенкова успио да овлада Кифиним Селом.

5.) Јединице III у. див. овладале поново са Чакором. Савезнички авиони бомбардовали Подгорицу.

6.) Вријеме ведро.

7.) Штаб Корпуса у Никшићу.

М. П. Начелник, п.пуковник,
Вељко Жижић

8 новембра 1944

1.) Непријатељ у јачини од 1.500 Њемаца и четника успио да уђе у Пљевља правцем Пријепоље — Бабине — Црљенице — Цљевља.[657]

4—500 Њемаца успјели су да се преко Пераста пробију у Рисан.[658]

2.) III санџачка бригада води упорне борбе са двије непријатељске колоне које наступају правцем: Пријепоље — Камена Гора и правцем: Пријепоље — Јабука.[059] Непријатељ је имао у борбама које су на овом сектору вођене око 160 мр-

[631] Види том III. књ. 8, док. бр. 240, 353 и 357.
"" Види том III, књ. 8, Док. бр. 353.

твих и 200 рањених. Заплијењена је знатна количина муниције, пушака и аутоматског оруђа.

3.) II далматинска бригада води борбу са њемачком колоном која је послије тешких борби успјела да се пробије од Пераста за Рисан у циљу извлачења угроженог гарнизона у Рисну. Остале јединице ове групе врше притисак на непријатељска упоришта на својим нападним правцима.

1. бат. VI црног. бригаде приликом напада на Цетиње уништио је: 60 непријатељских војника, 6 аутомобила и 3 топа.

Заплијенио: 7 тешких „Бреда", знатне количине муниције и друге опреме.

4.) На сектору III и XXIX у. див. није било важнијих промјена.

5.) Вријеме ведро.

6.) Штаб Корпуса у Никшићу.

Начелник
М. П. п.пуковник
Вељко Жижић

9 новембра 1944

1.) Непријатељ је појачао посаде на комуникацији Подгорица — Цетиње са 1.500 војника. У Пљевља стигло још 500 непријеј. војника.

2.) I бокешка бригада ликвидирала је утврђено непријеј. упориште Гркавац. X бригада и даље врши притисак на Цетиње.

3.) XII херц. бригада дејствује офанзивно према Широком Бријегу, X херц. бригада дејствује на сектору Мостар — Благај, док се остале снаге XXIX у. див. налазе на сектору: Кифино Село — Калиновик, где се непријатељ са јачим снагама покушава пробити у правцу Гацка.

4.) На осталим секторима није било значајних промјена.

5.) Вријеме кишовито.

6.) Штаб Корпуса у Никшићу.

М. П. Начелник, п.пуковник,
Вељко Жижић

10 новембра 1944

1.) У Цетиње и Данилов Град стижу јаче њемачке снаге са моторизацијом.

2.) X херц. бригада напада непријатељско упориште Широки Бријег. Остале јединице XXIX див. дејствују на

сектору Благај — Мостар и на сектору Кифино Село — Калиновик.

3.) I бокеш. бригада напада непријатељско упориште Гркавац и Леденице.

V црног. прол. бригада дејствује на просторији: Кучи — Бјелопавлићи. VII црногорска бригада на просторији западни Пештер. IX црн. бриг. са два батаљона према Рожају, а са два на просторији Плав — Гусиње.

4.) На осталим секторима нема промјена.

5.) Вријеме кишовито.

6.) Штаб Корпуса у Никшићу.

М. П. Начелник, п.пуковник,
Вељко Жижић

11 новембра 1944

1.) Непријатељ је успио да се са неколико тенкова пробије од правца Пријепоља до Пљеваља.

2.) Јединице Приморске опер. групе врше притисак на њемачко-четничка упоришта на својим правцима.

3.) На осталим секторима није било важнијих промјена.

4.) Вријеме облачно.

4.) Штаб Корпуса у Никшићу.

М. П. Начелник, п.пуковник,
Вељко Жижић

12 новембра 1944

1.) X црног. бригада води борбе код Цетиња у циљу ликвидације овог непријатељског упоришта. Бокешка бригада заузела утврђено непријатељско упориште Гркавац,[060] гдје непријатељ претрпио приличан број губитака, и врши напад на Леденице. II далматинска бригада дејствује сјеверно и западно од Рисна а дијелом својих снага прекинула је комуникацију Рисан — Леденице.

2.) XI херцег. бригада води борбу на сектору Кифино Село — Братач. XIII бригада дејствује на просторији Буна — Благај.

3.) На осталим секторима није било важних промјена.

5.) Штаб Корпуса у Никшићу.

Начелник
М. П. п.пуковник
Вељко Жижић

Види том III, књ. 8, док. бр. 198 и 202.

13 новембра 1944

1.) X црног. бригада послије 24 сата борбе ослободила Цетиње.[061] Непријатељ из Цетиња побјегао у правцу Црнојевића Ријеке.

2.) XI херцег. бригада послије жестоких борби заузела Кифино Село, Братач и Крекове и врши притисак према Невесињу. XIII херцег. бригада напада Буну и Благај. XII херц. бригада напада непријатељско упориште Широки Бријег.

3.) III санџачка бригада одбила непријатељске нападе из Пљеваља у правцу Илина Брда. IV и V санџач. бригада дејствују на сектору Сјеница — Пријепоље.

4.) Јаче непријатељеке снаге прикупљају се на просторији: Спуж — Данилов Град.[002]

5.) Вријеме облачно — киша.

6.) Штаб Корпуса у Никшићу.

Начелник
М. П. п.пуковник
Вељко Жижић

14 новембра 1944

1.) Непријатељске снаге у Данилов Граду и Подгорици цијене се на двије дивизије.

2.) VI црног. удар. бригада одбила непријатељски напад у правцу Загарча[603] и том приликом непријатељу нанесени велики губитци уз сопствене губитке од 3 мртва и 5 рањених. Предала су се том приликом 3 Руса.

Види том III, књ. 8. док. бр. 357; Архив ВИИ, рег. бр. 27—4, к. 398; „Побједу", бр. 3. од 18. новембра 1944; Архив ИИ Титоград, рег. бр. V 1—25 (Наредба Команде мјеста Цетиње од 13. новембоа 1944). Међутим, у саопштењу Штаба 2. ударног корпуса (том III, књ. 8, док. бр. 245) каже се да је Цетиње ослобођено 14. новембра 1944. Из наведених докумената може се са сигурношћу закључити да је Цетиње ослобођено 13. новембра 1944.

[002] На просторији Спуж—Даниловград тада је био 363. пук њемачке 181. дивизије, ојачан 2. дивизионом 222. артиљеријског пука, 222. противтенковским дивизионом и 222. пионирским батаљоном (види Архив БИИ, рег. бр. 30 и 31 — 4а, к. 73А; „Ослободилачки рат народа Југославије 1941—1945", књ. 2, стр. 395).

[008] Тога дана је почео главни директни удар дијелова њемачке 181. дивизије, с циљем: пробити се ка Никшићу и, даље, ка Мостару. Овај напад њемачких формација био је планиран од стране Штаба Групе армија „Е" с циљем да се 21. армијски корпус. који се налазио у Албанији, пробије ка Мостару и, даље. на сјевер. Овај напад су поцржавали четници Павла Ђуришића. (Опширније о томе види том III. књ. 8, док. бр. 224 и 357; Архив ВИИ. рег. бр. 2—7, к. 398; „Побједу", бр. 4. од 15. новембра 1944; Н. Јовићевић, н. д., стр. 646; Архив ВИИ, рег. бр. 30 и 31—4а. к. 73 А).

X црногорска бригада ослободила Ријеку Црнојевића.

1. бат. IV бригаде уништио 2 камиона код села Рваши и убио неколико Њемаца.

3.) Јединице XXIX у. див. ослободиле села Криви До и Чули и воде борбу у Широком Бријегу и Буни. X херцег. бригада водила борбу код Варда и убила 5 а заробила 15 Шваба.

4.) Приликом заузимања Цетиња 13 о. мј. непријатељ је имао 70 мртвих. Заплијењено је 2 тенка, 1 топ, 2 т. бацача, 1 радио-станица, 2 магацина хране, 9 аутом. оруђа, 8 аутомобила са нешто бензина.

У борбама на Гркавцу и Леденицама 13. о. мј. борци Бокеш. бригаде уништили су 45 непријатељ. војника и заплијенили 50.000 метака, 100 граната за бацач, 1 тешки бацач и 10 аутомат. оруђа. У борбама за Рисан и Леденице од 5—10 о. мј., које су биле врло тешке и упорне, наше јединице уништиле су 2 бат[аљона] 334. пука 181. дивизије.

5.) Вријеме кишовито.

6) Штаб Корпуса у Никшићу.

Начелник
М. П. п.пуковник
Вељко Жижић

15 новембра 1944

1.) У Данилов Град у току дана дошло нешто њемачке војске са моторизацијом. Јаче њемачке моторизоване колоне из Мостара преко Широког Бријега крећу се за Посушје и Дувно.

2.) VI црногорска бригада одбила је непријатељски напад на положаје Плана — Лазарев Крст. Том приликом убијено је 52 непријатељска војника. Јединице Приморске операт. групе врше нападе на непријатеља у Леденицама и Рисну гдје је непријатељ претрпио велике губитке.[лв4]

3.) III санџачка бригада уништила 45 непријат. војника у борби у Великој Жупи код Пријепоља. Борбе на овом сектору и даље трају.

4.) На осталим секторима није било важних промјена.

5.) Вријеме облачно.

6.) Штаб Корпуса у Никшићу.

Начелник, п.пуковник,
Вељко Жижић

Види том III, књ. 8, док. бр. 198 и 202.

13 новембра 1944

1.) У Пљевља стигло 700 четника од Пријепоља. У Данилов Град пристижу и даље непријатељски дијелови са моторизацијом. Колона која је из Мостара пошла у правцу Посушја и Дувна вратила се истим путем за Мостар.

2.) VI црногор. бригада са дијеловима V бригаде и Зетског одреда води борбе на сектору Данилов Града, гдје Њемци покушавају пробити у правцу Никшића.[01,5] Остале јединице Приморске операт. групе врше нападе на Леденице, гдје је непријатељ имао око 300 мртвих, 70 рањених и 6 заробљених.

3.) Јединице XXIX уд. дивизије воде борбе са Њемцима на сектору Невесиња, Широком Бријегу, и Буни.

4.) Вријеме облачно.

5.) Штаб Корпуса у Никшићу.

М. П.

Начелник
п.пуковник
Вељко Жижић

17 новембра 1944

1.) У Данилов Град и даље пристижу непријатељске колоне. Њемачке колоне крећу се од Дувна према Мостару.

2.) Јединице XXXVII див. извршиле су напад на комуникацију Сјеница — Пријепоље и том приликом уништиле 150 непријатељских војника, једну радио-станицу и 23 моторна возила.[60,6]

3.) IX црногор. бригада овладала Рожајем.[667] Послије јаче борбе непријатељ из Рожаја одступио у правцу Пећи. 1. бат. V пролет. бригаде води борбе са Њемцима на сектору Дадилов Града.

4.) Јединице VI црног. бригаде у току 14, 15 16 и 17 о. мј. убиле су 177, а раниле 400 непријатељских војника. На сектору Леденице — Рисан јединице Приморске опер. групе [убиле су] 40 непријатељских војника, а око 70 раниле.

[005] Види том III, књ. 8, док. бр. 280 и 357; Архив ВИИ, рег. бр. 2—7, к. 398, рег. бр. 30 и 31—4а, к. 73 А.

[в0"] Види том I, књ. 15, док. бр. 21.

[о07] Рожај је (по трећи пут) ослобођен 16. новембра 1944 (види том III, књ. 8, док. бр. 314; Архив ВИИ, рег. бр. 26—4, к. 754: Операцијски дневник 3. ударне дивизије, рег. бр. 3—2, к. 760: Операцијски дневник 9. црногорске бршаде).

5.) Вријеме ведро.
6.) Штаб Корпуса у Никшићу.

Начелник
М. П. п.пуковник
Вељко Жижић

18 новембра 1944

1.) III санџачка бригада заузела Пљевља и том приликом уништила 250 недићеваца и четника, заплијењено 10 аутоматских оруђа, 6 камиона и прилично другог материјала (види 20/X1).[668]

2.) VI црногорска бригада са дијеловима V Црногорске бригаде и јединицама Зетског п. одреда у противнападу повратила села: Сретња, Ковачки Долови, к. 663, к. 664 и к. 451, заузела Долове, |Под]крај Шарановића, Јеленак, Луке, Колашиновиће, Горевић и Калезиће. У овим борбама непријатељ је имао 94 мртва и већи број рањених, док је заплијењено: 2 радио-станице, 6 шараца, 4 машинке, неколико парабелума, 30 пушака, знатне количине осталог материјала, нарочито бацачке и пушчане муниције. У овој борби заробљена 2 Њемца. На сектору Загреда непријатељ који је успио да одбаци батаљон Никшићског одреда и да овлада са Великом Загредом одбачен је од Загреде од јединица VI бригаде. Непријатељ је имао 74 мртва, заплијењено је 8 шараца и 2 пушкомитраљеза, 2 радио-станице, неколико парабелума, машинки и друге ратне спреме.[669]

На сектору Данилов Града од почетка борби, т.ј. од 13 о. мј. непријатељ је имао око 350 мртвих и много више рањених. Савезничка авијација митрал^ирала Данилов Град. I бокешка бригада са дијеловима II далматинске бригаде ликвидирала њемачко упориште Леденице.[070] Том приликом убијено је 100 њемачких војника, заробљено 320, од којих је 120 рањено. У Леденицама је заплијењено: 2 топа, 3 тешка бацача, 20 шараца, 50.000 метака, 250 пушака и друге ратне спреме.

X бригада одбацила је непријатеља све до Кокота, заробила је 12 аутоматских оруђа, 1 тешки бацач и друге спреме. Убијено је 20 непријатељских војника и официра.

3.) Дијелови V бригаде воде упорне борбе у саставу VI бригаде на сектору Данилов Града. IX бригада чисти

Види том I. књ. 15. док. бр. 39.

Види том III, књ. 8, док. бр. 280 и 357.

,7° Види том III. књ. 8, док. бр. 281 и 353; књигу депеша у Архиву ВИИ. рег. бр. 5—1, к. 755; Душан Живковић: „Бока Которека и Паштоовићи у народноослободилачкој борби'\ 1964, стр. 428, напомену 377.

област Рожаја. VII црногорска бригада дејствује на просторији Тутин — Нови Пазар. Савезнички авиони бомбардовали Бијело Поље, том приликом убијено 156, а рањено 182 особе.

4.) XII херцеговачка бригада води борбе са Њемцима на путу између Широког Бријега и Посушја.

На осталим секторима није било промјена.

5.) Вријеме облачно.

6.) Штаб Корпуса у Никшићу.

Начелник
М. П. п.пуковник
Вељко Жижић

19 новембра 1944

1.) Непријатељу пристижу појачања у Данилов Град. Непријатељ повлачи снаге из Боке у правцу Скадра.

На сектору Данилов Града воде се и даље врло јаке борбе.[071] Непријатељ покушава под сваку цијену пробити се за Никшић. Одбијени непријатељски напади на наше положаје, послије чега су наше јединице прешле у напад и очистиле су село Велета и к. 168. Том приликом убијено је 47 непријат. војника. На сектору десно од ријеке Зете непријатељ имао 30 мртвих. Савезничка авијација јачим снагама бомбардовала Подгорицу.

2.) Према накнадним извјештајима XII херцеговачка бригада у борби са ШЕабама на просторији Широки Бријег — Кочерин убила 46, а ранила много више непријатељских војника. Швабе бјеже од Посушја према Мостару.

3.) На осталим секторима није било значајнијих промјена.

4.) Вријеме ведро.

5.) Штаб Корпуса у Никшићу.

Начелник
М. П. п.пуковник
Вељко Жижић

"" У књизи депеша 2 корпуса пише: „Већ пети дан воде се жестоке борбе са Њемцима који покушавају пробити се за Никшић. Сви досадашњи напади одбијени уз велике губитке по непријател»а. Непријатељ је јуче одбачен из Ковачких Долова и Сретње. Данас је борба нарочито оштра у Загреди. У току јучерашњег дана непр. губици око 100 мртвих и преко 200 рањених. Заплијењено 4 шарца, 2 бацача, двије радио-станице и много другог материјала..(види Архив ВИИ, рег. бр. 5—1, к. 755; том III, књ. 8, док. бр. 245 и 250; „Побједу", бр. 4. од 29. новембра 1944).

13 новембра 1944

1.) На сектору Даниловграда воде се и даље жестоке борбе.[672] Непријатељ је успио да одржи своје старе положаје у Горњој Загреди, док су сви његови покушаји да одбаци наше снаге са других положаја остали безуспјешни. Непријатељ је имао око 70 мртвих на положајима VI бригаде. X црногорска бригада врши притисак на Велику Загреду.

2. — Јединице III санџачке бригаде заузеле Пљевља (види 18. XI).

3. — VII и IX бригада дејствују на просторији Тутин — Нови Пазар, V црногорска бригада затБара правац Подгорица — Биоче, док се са једним својим батаљоном налази на сектору Даниловграда, гдје непријатељ врши жесток притисак у циљу пробијања за Никшић.

4. — На осталим секторима није било значајнијих промјена.

5. — Вријеме облачно.

6. — Штаб Корпуса у Никшићу.

Начелник Штаба
п.пуковник,
Вељко Жижић

21 новембра 1944

1. — Јединице Приморске оперативне групе заузеле су Рисан, Пераст, Ораховац, Котор, Прчањ, Столив, Лепетане и Тиват.[673] Настављају се борбе на простору Грбаљ — Будва. Заплијењена су 3 тенка и велика количина ратног материјала. На сектору Даниловграда настављају се тешке борбе. Непријатељ је усгшо да овлада Ржиштем, док је са осталих положаја одбачен уз велике губитке. Непријатељски губици цијене се на преко 110 мртвих и много више рањених.

2. — Јединице XXIX дивизије воде борбе на сектору Широки Бријег.

3. — На осталим секторима није било важнијих промјена.

4. — Вријеме облачно.

5. — Штаб Корпуса у Никшићу.

Начелник Штаба
М. П. п.пуковник,
Вељко Жижић

***" Види том III, књ. 8, док. бр. 250.**

Опширније о борбама за ослобођење Боке види том III, књ. 8, док. бр. 353 и 357 и књ. Д. Живковића, н. д„ стр. 424—434.

25 новембра 1944 год.

1. — На сектору Даниловграда воде се жестоке борбе.[074] Непријатељ у својим нападима употребљава јаку артиљерију. Напади одбијени. У контранападима наше јединице потисле су Њемце из Мале Загреде и од Матковића до с. Ржишта, где се непријатељ упорно брани. У овим борбама, на сектору VI црногорске бригаде убијено је око 130 Њемаца, док је већи број непријатељских војника рањен. На сектору X црногорске бригаде убијено је 40 Њемаца. Заплијењена је већа количина ратног материјала. На сектору Грбаљ — Будва воде се и даље борбе.

2. — XII херц. бригада води борбу на сектору Широки Бријег.

3. — V прол. бригада води борбу на сектору Биоче — Кучи. Непријатељ је на овом сектору овладао Вежешником.

4. — Вријеме ведро.

5. — Штаб Корпуса у Никшићу.

Начелник Штаба
М. П. п.пуковник,
Вељко Жижић

23 новембра 1944

1. — V прол. црн. бригада води борбе са јачим непријатељским снагама на сектору Биоче — Кучи.[075] Непријатељ је успио да овлада Сјеницом, Цварином, Биочем, Мркама и Вежешником. IX црн. бригада заузела Тутин, том приликом убијено 30, а заробљено 250 непријатељских војника.

2. — Непријатељ на сектору Даниловграда.. .[07о] све жешће напада у правцу Фрутка и Обадовог Бријега. Сви су непријатељски напади одбијени. Непријатељ је имао око 65 мртвих и већи број рањених. На овом сектору непријатељ је имао од почетка напада, т.ј. од 13 ов. мј. 700 мртвих и преко 1100 рањених. Наши губици у овом међувремену

[в7<] Види том III, књ. 8, док. бр. 357; Архив ВИИ, рег. бр. 2—7 и 8—11, к. 398; „Побједу", бр. 4, од 29. новембра 1944.

[076] Послије неуспјелог покушаја јединица њемачког 21. армијског брдског корпуса (181. дивизија) да се пробију ка Никшићу и, даље, на сјевер, командант Групе армија „Е" генерал-пуковник Лер наредио је 22. новембра 1944. да се овај корпус повлачи правцем Колашин—Пријепоље. Да би му омогућио успјешно повлачење, он је 91. артиљеријском корпусу наредио да се задржи у рејону Сјеница—Пријепоље и да своју 22. дивизију оријентише ка Мојковцу ради прихватања јединица 21. армијског корпуса (181. и 297. дивизите). Види „Ослободилачки рат", стр. 398; том III, књ. 8, док. бр. 254 и 280.

[07о] Нечитко, оштећен документ.

44 мртва и 130 рањених. Заплијењено је: 160 пушака, 11 „шараца", 9 стројница, 7 револвера, око 30.000 пушчаних метака, 5 радио-станица, 10 двогледа, 500 мина од т. и л. бацача.

I Бокешка бригада дејствује у правцу Бара.

3. — III санџачка бригада разбила и протјерала четничке банде из околине Бољанића. Јединице V бригаде'[177] напале непријатеља код Прибојске Бање, убиле 2 официра и 52 војника, раниле преко 50. Заплијењено 5 п.митраљеза, муниције, ћебади, 100 шаторских крила и друге спреме.

Наши губици: 17 мртвих и рањених.

4. — На осталим секторима није било важних промјена.

5. — Вријеме ведро.

6. — Штаб Корпуса у Никшићу.

Начелник Штаба
М. П. п.пуковник,
Вељко Жижић

24 новембра 1944 год.

1. — V пролетерска бригада у повратном нападу заузела Сјеницу, Биоче, Чварин и Вежешник.[078] Непријатељ претрпио велике губитке. Борбе на овом сектору и даље трају.

2. — На сектору Даниловграда непријатељ је извршио напад на наше положаје на Обадовом Бријегу. Напад је одбијен уз губитке по непријатеља.

Јединице Приморске групе ослободиле су Петровац на мору.

3. — На обалским секторима није било важних промјена.

4. — Савезничка авијација митраљирала непријатељске положаје око Даниловграда.

5. — Вријеме ведро.

6. — Штаб Корпуса у Никшићу.

Начелник Штаба
М. П. п.пуковник,
Вељко Жижић

[177] **Односи се на 4. санџачку бригаду (види том I, књ. 15, док. бр. 50. и 56).**

[078] **Види том III, књ. 8, док. бр. 260, 261 и 280.**

25 новембра 1944 год.

1. — Непријатељ је — послије жестоке борбе — овладао поново Вежешником.[070] Борбе се настављају. Непријатељ довлачи појачања. Наши губици: 10 мртвих и 20 рањених. Непријатељ имао огромне губитке. Оштећено 10 непријатељских камиона. IX бригади наређено да се пребаци на сектор Биоче.

2. —Јединице VI бригаде у противнападу заузеле Ржиште и Свињу[080] Главу. Непријатељ имао око 215 мртвих и велики број рањених.

Заплијењено: 8 „шараца", 2 п.митраљеза, неколико „Парабелума", машинки и друге спреме. У овој борби потпуно је избачен из строја 1 батаљон Њемаца.

3. — На осталим секторима у току дана није било важнијих промјена.

4. — Вријеме облачно.

5. — Штаб Корпуса у Никшићу.

М. П.

Начелник Штаба
п.пуковник,
Вељко Жижић

26 новембра 1944 год.

1. — Јединице Приморске оперативне групе заузеле су Бар.[681] Непријатељ отступио у правцу Скадра.

2. — V прол. бригада води борбу са јачим њемачким снагама на просторији Биоче — Клопот.[682] Непријатељ трпи губитке. IX црногорска бригада стигла на просторију: Јабука — Матешево.

3. — III санџачка бригада ослободила Сељашницу, Савин Лакат и Барице. Непријатељ имао 120 мртвих и више рањених.[683]

Заплијењено: 20 „шараца", 8 митраљеза „жишкара", 2 тешка бацача, неколико лаких бацача, 15 камиона са спремом и материјалом.

4. — VI црн. бригада уништава мање групе Њемаца, које су отсјечене у јучерашњој борби на просторији Ржиште — Свиња Глава. У прекјучерашњој борби на овом сектору уништена су 2 топа и 1 тенк.

"7* Види том III, књ. 8, док. бр. 265.

На карти 1 :100.000 није нађено. Вјероватно се односи на Цинова Гл., к. 577, 10 км. сз. од Даниловграда.

"81 Вјероватно се односи на Улциањ. Бар је ослобођен 24. новембра 1944. (види том III, књ. 8, док. бр. 281).

""2 Види том III, књ. 8, док. бр. 268 и 280.

*" Види том I, књ. 15, док. бр. 90.

5. — XIII херц. бригада уништила 40 непријатељских војника на комуникацији Мостар — Невесиње.

6. — Једна непријатељска колона од Мостара дошла у Невесиње. Јачина колоне 150 возила и 800 пјешака.

7. — Вријеме кишовито.

8. — Штаб Корпуса у Никшићу.

Начелник Штаба
М. П. п.пуковник,
Вељко Жижић

27 *новелбра 1944 год.*

1. — Њемци и даље врше жестоке нападе у правцу Клопота.[084] Непријатељ је претрпио велике губитке. Њему је успјело да у досадашњим борбама овлада Вежешником, Завалом и Биочем, Подкршом и Јелин Дубом и да направи понтонски мост на Биочу. Непријатељ се концентрише на просторији Биоче — Врањицке Њиве.

2. — На сектору Даниловград непријатељ неактиван.

3. — Њемци из Невесиња отпочели са нападом уз Поље Невесињско. Послије јаче борбе избили на линију: Придворци — Хумољани. Јединице XXIX дивизије заробиле 50 четника и већи број убиле.

4. — На осталим секторима није било промјена.

5. — Вријеме облачно.

6. — Штаб Корпуса у Никшићу.

Начелник Штаба
М. П. п.пуковник,
Вељко Жижић

28 новембра 1944 год.

1. — V прол. бригада води борбе са јаким њемачким снагама, које надиру од правца Биоча. На овом сектору пристигла је и IX црног. бригада.[085]

2. — Јединице Приморске опер. групе ослободиле Улциња и избиле на границу албанско-југословенску. Настављају са чишћењем околине Улциња од муслиманске милиције.

3. — На сектору Даниловграда није било пројема.

4. — III санџачка бригада води упорне борбе код Савиног Лакта.[680] Положаји на овој просторији прелазе из једних руку у друге. Непријатељ је претрпио велике губитке.

[684] Види том III, књ. 8, док. бр. 357.

"" Види том III, књ. 8, док. бр. 280; Архив ВИИ, рег. бр. 26—4. к. 754: Операцијски дневник 3. ударне дивизије.

[68о] Види Архив ВИИ, рег. бр. 5—6, к. 1255: Операцијски дневник 3. санџачке НОУ бригаде.

5. — Јединице XXIX дивизије воде борбе са Њемцима на сектору Невесиња.

6. — Вријеме облачно.

7. — Штаб Корпуса у Никшићу.

Начелник Штаба
М. П. п.пуковник,
Вељко Жижић

29 новембра 1944 год.

1. — Непријатељ на сектору Биоче довлачи нове снаге. На овом сектору налази се 297. њемачка дивизија: према подацима, на сектору Врањицке Њиве — Д. Рогами пристигла је једна оклопна дивизија са 1800 возила. Њемци који се боре на сектору Пријепоље — Савин Лакат припадају 21.[087] гренадирској дивизији, батаљон ове дивизије оријентисао се .. .®[88] ка Бродареву.

2. — Јединице III удар. дивизије воде жестоке борбе са Њемцима, који надиру у правцу Пелевог Бријега.[089] Непријатељ напада са јаким снагама и не жалећи жртве. У повратном нападу прошле ноћи, наше јединице — потиснувши Њемце готово на читавом сектору — убиле су 150, раниле много више, а заробиле 10 непријатељских војника.

Заплијењено је: 10 „шараца", 3 пушкомитраљеза, много муниције и друге спреме. У контранападу непријатељ је заузео Клопот.

Наши губици у току 29 ов, мј. су: 23 мртва и 68 рањених, од којих 16 теже.

3. — На сектору III санџачке бригаде није било важнијих промјена.

4. — На сектору Даниловграда одбијени су мањи непријатељски испади у правцу наших положаја.

5. — На сектору XXIX дивизије није било битних промјена.

6. — Вријеме ведро.

7. — Штаб Корпуса у Никшићу.

Начелник Штаба
М. П. п.пуковник,
Вељко Жижић

"[7] Односи се на њемачку 22. дивизију (види напомену 675). Кечитко, документ оштећен.

[с]" Види том III, књ. 8, док. бр. 277 и 357; Архив ВИИ, рег. бр. 26—4, к. 754, рег. бр. 3—2, к. 760.

25 новембра 1944 год.

1. — Један њемачки батаљон од око 600 људи са нешто моторизације, користећи отсуство наших снага, упао од Пријепоља у Бродарево.

2. — На сектору Братоножићи — Кучи непријатељ довлачи појачања — преко моста на Биочу пребацио 3 пука. Борбе на овом сектору се не прекидају. Прошле ноћи непријатељ је вршио жесток напад на цијелом сектору Биоче. Напад је одбијен уз велике губитке по непријатеља. IX бригада имала 20 мртвих и 50 рањених. У току дана 4. батаљон V пролетерске бригаде уништио је 150 Њемаца код Пелевог Бријега."[01]

3. — Јединице Приморске оперативне групе, у свом напредовању према албанској граници, избиле 27 ов. мј. на Бојану и повезале се са албанским партизанима. Од Грбља до Бојане заробљено 300 четника.

Заплијењено: 10 топова, два брода, неколико моторних чамаца, више пушака и аутоматских оружја, два и по вагона бензина, нафте и уља, 2000 вагона соли, 5 камиона, више аутомобила, моторцикла и већа количина хране. На сектору Даниловграда X црногорска бригада нападала је прошле ноћи непријатељске положаје на правцу Загреда—Даниловград.

4. — Непријатељ је са јачим снагама извршио испад из Невесиња у правцу Кифина Села. Јединице XXIX дивизије воде борбе на овом сектору.

5. — Вријеме ведро.

6. — Штаб Корпуса у Никшићу.

Начелник Штаба
М. П. п.пуковник,
Вељко Жижић

1 децембра 1944 г.

1. — V пролетерска и IX црногорска воде жестоке борбе у Кучима и Братоножићима.[091] Прошле ноћи наше јединице извршиле су напад на непријатељске положаје. Непријатељ је имао 120 мртвих и више рањених.

Заплијењено је: 4 „шарца", 8 машинки, неколико парабелума, 1 тешки бацач, 2 лака бацача, 2 радио-станице, 1 тешки митраљез и друге спреме. У току данашњег дана непријатељ је нападао наше положаје. Нарочито је био активан

[690] Опширније о томе види том III, књ. 8, док. бр. 280 и 357; Архив ВИИ, рег. бр. 3—2, к. 760.

Види том III, књ. 8. док. 287. 314, 321 и 357.

у Кучима. У току дана заплијењено је 10 „шараца", 1 тешки бацач и већа количина муниције.

2. — Јединице XXXVII дивизије извршиле напад на комуникацију Пријепоље — Сјеница. Непријатељ имао 52 мртва и око 70 рањених.

Заплијењено: 5 „шараца" и друге спреме.

3. — На сектору Даниловграда одбијени су мањи непријатељски испади у правцу наших положаја.

4. — XXIX херцеговачка дивизија води борбу на сектору Невесиња, гдје је непријатељ овладао Кифиним Селом.[092]

5. — Вријеме облачно.

6. — Штаб Корпуса у Никшићу.

М. П.

Начелник Штаба
п.пуковник,
Вељко Жижић

2 децембра 1944 г.

1. — Њемци повлаче своје дијелове од Прибоја и оријентишу их у правцу Бродарева и Бијелог Поља, у циљу извлачења снага које се пробијају у правцу Колашина.

2. — Јединице III ударне дивизије и даље воде жестоке борбе. На отсјеку V црн. бригаде непријатељ је имао 250 мртвих. Непријатељ је успио да овлада Пелевим Бријегом.[093]

VII црн. бригада води јаке борбе на сектору Бијелог Поља са Њемцима који покушавају пробити се за Мојковац; напади на овом сектору су у току дана одбијени уз велике губитке по непријатеља.[094]

3. — Јединице XXIX дивизије у повратном нападу заузеле су Кифино Село, Плужине, Крекове и Братач; Њемци потпуно разбијени и у нереду повукли се у правцу Невесиња. Убијено је 120 Њемаца, уништена 2 тенка. Заплијењена је већа количина оружја и друге спреме.

4. — Јединице XXXVII дивизије дејствују на комуникацију Сјеница—Пријеиоље.[095] Непријатељу су нанесени губици. Заплијењено је више аутоматског оружја и другог материјала.

*" О борбама јединица 29. херцеговачке НОУ дивизије у децембру 1944. види том IV, КЉ. 32.

"" Види том III, књ. 8, док. бр. 289, 314, 321 и 357.

и Види том III, књ. 8, док. бр. 322.

"* О дејству 37. НОУ дивизије види том I, књ. 15, док. бр. 103, 114 и 120.

5. — На сектору Даниловграда одбијен је непријатељски напад у правцу[096]

6. — Вријеме облачно.

7. — Штаб Корпуса у Никшићу.

Начелник Штаба
М. П. п.пуковник,
Вељко Жижић

3 децембра 1944 **г.**

1. — Непријатељ у Кучима и Братоножићима баца у борбу јаке снаге. Он је успио — послије жестоке борбе — да нешто потисне наше снаге и да овлада неким [положајима] код Пелевог Бријега.[097]

Непријатељ је на овом сектору имао преко 250 мртвих.

Наши губици: 15 мртвих и 28 рањених.

Савезничка авијација успјешно је бомбардовала непријатељске концентрације у Клопоту, Биочу и Доњим Рогамима. Неколико савезничких авиона бомбардовало наше положаје и позадину. Од бомбардовања погинуо 1, а рањена 3 борца. Било је и жртава међу становништвом.

На сектору Равна Ријека—Бијело Поље, VII црн. бригада води жестоке борбе са непријатељем, којему пристижу појачања од Пријепоља. Непријатељ је на овом сектору заузео Обров.[098]

2. — III санџачка бригада води борбе са Њемцима на сектору Савин Лакат — Камена Гора. IV и V санџачка бригада дејствују на комуникацији Сјеница—Пријепоље.

Убијено је око 200 Њемаца, заробљено 19.

Заплијењено: 1.400 метака, пушака и друге спреме, уништен је већи број камиона.

3. — Јединице XXIX дивизије, дијелом својих снага, дејствују на просторију Закмур—Миљевина—Горажде, гдје се налази око 4.000 србијанских четника.

4. — На осталим секторима нема важних промјена.

5. — ^ријеме облачно.

6. — Штаб Корпуса у Никшићу.

Начелник Штаба
М. П. п.пуковник,
Вељко Жижић

Вјероватно Орје Луке (види том III, књ. 8, док. бр. 357).
"т Види том III, књ. 8 док. бр. 314, 321 и 357.

17 децембра 1944 г.

1. — Непријатељ је убацио у борбу на сектору Бјелопавлићи — Кучи око 3.000 бораца и успио да избије на Вјетерник.[009] Губици непријатеља огромни. Наши губици осјетни.

На сектору Бијело Поље Њемци су заузели — послије жестоке борбе — Затон и Фемића Крш. VII црн. бригада имала 10 мртвих и 30 рањених. Непријатељу на овом сектору пристижу и даље појачања.

2. — На сектору Савин Лакат — Камена Гора јединице III санџачке бригаде воде борбе са Њемцима, који повлаче своје снаге од Прибоја на сектор Пријепоље — Бродарево — Бијело Поље.

3. — На осталим секторима није било веће активности.

4. — Вријеме облачно.

5. — Штаб Корпуса у Никшићу.

Начелник Штаба
М. П. п.пуковник,
Вељко Жижић

5 *децембра 1944 г.*

1. — Непријатељ је — послије жестоке борбе — заузео Равну Ријеку, Оштрељ и Градину.[700] Непријатељ је имао 150 мртвих и већи број рањених. Заплијењен је 1 п. митраљез, нешто муниције и друго. На комуникацији Биоче—Матешево непријатељ овладао Јабланом и надире у правцу Лијеве Ријеке.[701]

2. — Јединице III санџачке бригаде овладале Оштром Стијеном и Јасеном код Бродарева.

3. — Јединице XXIX дивизије воде жестоке борбе са Њемцима, који нападају у правцу Стоца и на комуникацији Мостар — Невесиње.

4. — На осталим секторима није било значајнијих промјена.

5. — Вријеме кишовито.

6. — Штаб Корпуса у Никшићу.

Начелник Штаба
М. П. п.пуковник,
Вељко Жижић

"" Види том III, књ. 8, док. бр. 294 и 357.
700 Види том III, књ. 8, док. бр. 296 и 322.
*" Види том III, књ. 8, док. бр. 296. 322 и 357.

17 децембра 1944 г.

1. — Јединице III дивизије воде жестоке борбе на два фронта: VII црн. бригада води борбу са надмоћним непријатељским снагама на сектору код Бијелог Поља,[702] док V прол. бригада и јединице IX црн. бригаде задржавају јаке непријатељске снаге које се пробијају од Биоча за Колашин.[703] Непријатељ је успио да потисне V бригаду и овлада са Увчем, док је на сектору VII бригаде овладао Жарима.

2. — Јединице XXIX дивизије воде борбе са непријатељем који већ два дана напада у правцу Стоца и у току данашњег дана овладао Стјепан Крстом (10 км сјеверно од Стоца).

3. — III санџачка бригада води борбу са непријатељем на сектору Савин Лакат—Камена Гора—Бродарево. Непријатељ је поново заузео Јасен и Оштру Стијену.

4. — На сектору Даниловграда наше јединице вршиле су притисак на непријатељске положаје.

5. — Вријеме кишовито.

6. — Штаб Корпуса у Никшићу.

Начелник Штаба
М. П. п.пуковник,
Вељко Жижић

7 децембра 1944 г.

1. — Њемци од Биоча пробили се — послије жестоких борби у којима су имали преко 140 мртвих — до ПајкоЕа Вира. Наши губици су осјетни. На сектору VII црн. бригаде непријатељ је, уз велике губитке, овладао Превијанским Брдом и Развршјем.[704]

2. — III санџачка бригада води жестоке борбе на отсј^ку Бродарево, код Савиног Лакта, гдје је непријатељ успио да потисне наше снаге и да заузме нешто терена.[705]

3. — Јединице XXIX дивизије разбиле су њемачко--усташку колону која је надирала у правцу Стоца и нанијеле јој велике губитке.

[102] Види том III, књ. 8, док. бр. 322.

"" Види том III, књ. 8, док. бр. 314, 321 и 357.

,0* Види том III, књ. 8, док. бр. 305.

"* Види Архив ВИИ, рег. бр. 5—6, к. 1255: Операцијски дневних 3. санџачке НОУ бригаде.

4. — Дијелови VI црногорске бригаде пребачени су са сектора Даниловград на сектор Мојковац.[700]

5. — Вријеме кишовито.

6. — Штаб Корпуса у Никшићу.

М. П.

Начелник Штаба
п.пуковник,
Вељко Жижић

8 децембра 1944 г.

1. — Непријатељ је — послије жестоких борби — овладао доминантним положајима сјеверно од Мојковца (Улошевина — Развршје) и покушао пробити се до Мојковачког моста, којега су наше јединице порушиле.[707]

2. — На сектору Матешева борба је данас вођена код Јабуке и сви непријатељски покушаји да овлада Матешевом одбијени су.[708]

3. — На правцу Берана борбе и даље трају код Фемића Крша, гдје је стање непромијењено.

4. — Код XXXVII дивизије као и код XXIX дивизије мања дјелатност извиђачких дијелова.

5. — Наредили смо Приморској групи да VI црногорску из области Даниловграда пребаци у област Мојковац—Колашин. Ово пребацивање отпочело је јуче.

6. — Вријеме облачно.

7. — Штаб Корпуса у Никшићу.

М. П.

Командант
генерал-матор,
Радован Вукановић

9 децембра 1944 г.

1. — Јединице X црногорске и I Бокешке бригаде — послије снажног притиска са разних страна — уз припомоћ артиљерије ослободиле су Даниловград и настављају са гоњењем непријатеља ка Спужу.[709]

2. — Код Мојковца непријатељ покушао пребацити се чамцима на лијеву обалу Таре, али је осујећен дејством наших аутоматских оруђа. Непријатељ је имао осјетне губитке. Сада испољава дејство на Пржишту и Бјелојевићима.

[706] Види том III, књ. 0. док. бр. 300 и 303.
Одиоси се на њемачку 22. дивизију (види том III, књ. 8, док. бр. 322 и 357).

[708] Види том III, књ. 8 док. бр. 314 и 357.

"" Види том III, књ. 8, док бр. 357; Н. Јовићевић, н. д., стр. 688.

3. — Борбе и даље трају у области Јабуке код Матешева као и у области Превијанско Брдо—Фемића Крш на правцу Берана.

4. — Батаљони XI херцеговачке бригаде воде жестоке борбе у области Калиновика са недићевско-четничким бандама.

5. — Вријеме облачно.

6. — Штаб Корпуса у Никшићу.

М. П. **Командант**
генерал-мајор,
Радован Вукановић

10 децембра 1944 г.

1. — На сектору Спуж — Веље Брдо непријатељ и даље пружа жилав отпор.

2. — Њемци су покушали поново прећи Тару гуменим чамцима код Мојковца, али су одбијени уз губитке од 80 мртвих. Заплијењено је неколико чамаца и убијено неколико коморских коња.[710]

3. — Непријатељ се пробио од Јабуке на правцу Матешева до с. Јасен, гдје је цијелог дана трајала жестока борба, у којој су Њемци имали осјетне губитке.[711]

4. — Јединице XXIX дивизије врше сталан притисак на Мостар десном и лијевом обалом р. Неретве.

5. — Вријеме кишовито.

6. — Штаб Корпуса у Никшићу.

М. П. **Командант**
генерал-мајор,
Радован Вукановић

11 децембра 1944 г.

1. — На сектору Калиновика и даље се воде жестоке борбе са недићевцима и четницима, који теже пробити се ка југу. Наређено је XXIX дивизији да на овај правац пребаци XIV бригаду која се сада налази у Коњичкој Жупи.

2. — Њемци су поново покушали прелаз Таре код Мојковца, али су одбијени уз губитке.

3. — Непријатељ од Јасена успио уз тешке губитке пробити се у Матешево и испитује правац ка Колашину и Трешњевику.[712]

"" Види том III, књ. 8. док. бр. 321; Архив ВИИ, рег. бр. 2—7, к. 398.

[711] Види том III, књ. 8. док. бр. 314, 321 и 357.

Види том III, књ. 8, док. бр. 314 и 357.

4. — Према Подгорици воде се борбе на сектору Спуж— Веље Брдо—Кокоти.

5. — Једна њемачка колона од 700 војника пробила се од Бродарева ка комуникацији Коврен — Пљевља и избила на исту између Матаруга и Коврена. Контранападом III санџачке бригаде ова је колона одбачена ка Коморанима уз тешке губитке.[713]

6. — Вријеме кишовито.

7. — Штаб Корпуса у Никшићу.

М. П. **Командант генерал-мајор, Радован Вукановић**

12 децелбра 1944 г.

1. — На сектору Спуж — Веље Брдо — Кокоти борбе се настављају са њемачким заштитницама које се врло упорно бране.

2. — На сектору код Мојковца и Матешева није било битних промјена у току дана. Непријатељ са Матешева више је испољио намјере ка Трешњезику.

3. — XXXVII дивизија повезала се у области Новог Пазара са осталим јединицама Н. О. војске које су дејствовале од Космета. Дејство се наставља у правцу Сјенице.

4. — На сектору XXIX дивизије није било важних промјена у току дана. Код Калиновика борбе се настављају.

5. — Вријеме облачно.

6. — Штаб Корпуса у Никшићу.

М. П. **Командант генерал-мајор, Радован Вукановић**

13 децембра 1944 г.

1. — На Мојковцу стање непромијењено. У правцу с. Пошћење чула се пушчана ватра. Претпоставка штаба VI бригаде: патролно препуцавање.

2. — Од Матешева непријатељ се оријентише ка Трешњевику. На том правцу вођена је у току дана борба са јединицама III дивизије.[714] Још нема података о овој борби.

[718] Види Архив ВИИ, рег. бр. 5—6, к. 1255: Операцијски дневник 3. санџачке бригаде.

"[4] Види Архив ВИИ, рег. бр. 3—2, к. 760: Операцијски дневник 9. црногорске НОУ бригаде.

3. — На сектору Спуж—Даниловград стање је непромијењено.

4. — У Херцеговини и Санџаку у току дана није било битних промјена.

5. — Вријеме облачно.

6. — Штаб Корпуса у Никшићу.

М. П. **Командант генерал-мајор, Радован Вукановић**

14 децембра 1944 г.

1.'— У току дана непријатељ овладао Планиницом код Трешњевика и предњим дијеловима пробио се на сјевер до Црне Пољане — на лијевој обали Таре овладао Острвицом. На простору Трешњевика није имао успјеха.[715]

2. — У области Мојковца и Фемића Крша непријатељ је био доста неактиван. Покушао је заузети извјесне доминантне тачке на сјеверним падинама Бјеласице, али је у томе осујећен дејством дијелова VII бригаде.

3. — У рејону Калиновика јединице XXTX дивизије разбиле су четничке банде које су тежиле пробити се на југ.

4. — Дијелови Зетског одреда и НО војске Албаније ослободили су Тузи[716] и избили на р. Цијевну. Дејство према Подгорици наставља се.

5. — Вријеме облачно.

6. — Штаб Корпуса у Никшићу.

М. П. **Командант генерал-мајор, Радован Вукаиовић**

15 деи,ембра 1944 г.

1. — У току дана непријатељ је успио да се уз губитке пробије до Колашина.[717] На правцу Трешњевика показао је већу активност. На осталим правцима у долини Таре и Лима стање непромијењено.

2. — На сектору према Подгорици и даље се воде упорне борбе са њемачким заштитним дијеловима.

[715] Види том III, књ. 8, док. бр. 321 и 357.

Види том III, књ. 8, док. бр. 357; Н. Јовићевић, н. д., стр. 699.

[717] Види том III, књ. 8, док. бр. 357; Архив ВИИ. рег. бр. 2—8, к. 398.

3. — Према обавјештењу штаба III дивизије[718] непријатељски губици за вријеме од 10 дана, т.ј. до 11/XII на сектору Биоче — Матешево и Б. Поље—Мојковац били су слиједећи:

— Убијено 1.850, рањено 2600, заробљено 25.

— Заплијењено је: 15 „шараца", 5 п.митраљеза, 1 тешки бацач, 150 пушака, 14 пиштоља, 14 машинских пушака, 6 двогледа, 6 радио-станица, већа количина муниције и ратне спреме; уништено је 15 камиона, 2 тенка, 6 шараца.

— Сопствени губици били су: 155 мртвих и 318 рањених.

4. — У рејону Сјенице избили су дијелови XXII српске дивизије[719] са којима су се повезале јединице XXXVII дивизије. Заједничко дејство према Сјеници и Пријепољу наставља се.

5. — Вријеме ведро.

6. — Штаб Корпуса у Никшићу.

М. П. **Командант**
генерал-мајор,
Радован Вукановић

16 децембра 1944 г.

1. — У области Мојковца и Бјеласице без промјене.

2. — На сектору Колашина VI бригада водила је у току дана борбу на просторији: Бабљак—Марково Брдо, у којој је непријатељ имао осјетне губитке. На правцу Трешњевика Њемци праве демонстративне испаде, док се главнином ужурбано пребацују према Колашину.

3. — Послије снажне артиљериске припреме, јединице Приморске оп. групе сломиле су њемачке заштитнице на положајима Спуж—Веље Брдо—Д. Кокоти и гоне непријатеља ка Иодгорици и с. Рогами.[720] На бојном пољу непријатељ је оставио око 150 мртвих. Рањених је било много више.

4. — Савезничка авијација данас успјешно бомбардовала комуникацију Колашин—Матешево—Биоче.

5. — Вријеме ведро.

6. — Штаб Корпуса у Никшићу.

М. П. **Командант**
генерал-мајор,
Радован Вукановић

[7,8] Види том III, књ. 8, док. бр. 320.

[7"] Види том I, књ. 15, док. бр. 164; том III, књ. 8. док. бр. 330; док. бп. 138 у овој књизи.

Види том III, књ. 8, док. бр. 350 и 357.

17 децембра 1944 г.

1. — На сектору Колашин—Мојковац настављају се борбе. Њемци су успјели заузети Марково Брдо, 4 км на сјевер од Колашина, и надиру јачим снагама ка Мојковцу.[721]

2. — Једна непријатељска колона успјела је од Бродарева пробити се до села Драшковина (област Коврена), гдје је дошла у сукоб са јединицама Бјелопољског одреда и III санџачке бригаде. Борба је у току.[722]

3. — VI албанска дивизија напада својим дијеловима комуникацију Биоче—Колашин и то у област Л. Ријека.[723]

4. — Губици непријатеља у току дана у области Колашина 100 мртвих, више рањених и неколико заробљених (четника).

5. — Јединице I бокешке бригаде и Ловћенског и Зетског одреда продрле су у предграђа Подгорице и пробијају се према Новој Вароши[724] Подгорице, из које Њемци још пружају жилав отпор.

На сектору X бригаде заузето њемачко упориште Казновица.

6. — Вријеме ведро.

7. — Штаб Корпуса у Никшићу.

М. П. **Командант**
генерал-мајор,
Радован Вукановић

18 децембра 1944 г.

1. — Послије жестоких борби, јединице Бокешке бригаде, Зетског и Ловћенског одреда ликвидирале су посљедња њемачка упоришта на Вељем и Малом Брду и ослободиле Подгорицу.[725] Непријатељ је одбачен према Биочу и успио је претходно порушити све мостове на Зети и Морачи.

2. — На сектору Колашин—Мојковац Њемци су успјели повезати своје снаге које су се пробијале долином Таре са оним које су долином Лима избиле у област Мојковца.[726]

Види Архив ВИИ, рег. бр. 2—7, к. 398; Н. Јовићевић, н. д., стр. 701.

[722] Види том I, књ. 15, док. бр. 179.

[723] Види Архив ВИИ, рег. бр. 26—4, к. 754: Операцијски дневник 3. ударне дивизије.

[724] Дио Подгорице (Титограда), који се тако и сада назива.

[725] Види том III, књ. 8, док. бр. 350; Операцијски дневник 9. црногорске НОУ бригаде (Архив ВИИ, рег. бр. 3—2, к. 760); „Побједу", бр. 6, од 24. децембра 1944.

[726] Види том III, књ. 8, док. бр. 357; Н. Јовићевић, н. д., стр. 703.

3. — Савезничка авијација била је у току дана врло активна на комуникацији Л. Ријека — Матешево и успјела уништити 40 камиона са материјалом.

4. — Губици непријатеља у току дана у области Врањићке Њиве — Веље и Мало Брдо били су 70 погинулих и више рањених. У области Мојковца и долини Таре губици су такође били осјетни.

5. — Непријатељска колона која је јуче избила од Бродарева у област Драшковина—Лековина на комуникацији Мојковац—Пљевље повраћена је у току дана према Бродареву.

6. — Наредили смо да се VI бригада пребаци на десну обалу р. Таре и дејствује од Коврена у правцу Мојковца и Б. Поља.

7. — Наша артиљерија у области Подгорица—Врањићке Њиве туче отступне правце њемачким заштитницама које се повлаче на сјевер од Подгорице.

8. — Даље операције према Санџаку развијају се према утврђеном плану.

9. — Вријеме ведро.

10. — Штаб Корпуса у Никшићу.

М. П. **Командант**
генерал-мајор,
Радован Вукановић

19 децембра 1944 г.

1. — Данас је борба вођена са њемачким заштитницама на линији: Вежешник—Биоче. Борба се наставила у ноћ. Наша артиљерија била је врло активна.

2. — Дејство албанских бригада у области Л. Ријеке било је врло ефикасно. На отсјеку Вјетарник—Л. Ријека Албанци су неколико пута прекидали саобраћај.

3. — Дејство VI црногорске бригаде на левој обали Таре, нарочито на непријатељска бочна одјељења, врло је успјешно. Ова бригада је отпочела покрет у вези нашег јучерањег наређења. У области Црквине смијениће је I бокешка бригада.

4. — Непријатељски губици при ослобођењу Подгорице били су према извјештају Приморске групе слиједећи: 250 мртвих. Заплијењено је: 4 „шарца", 15 аутомобила, већа количина разне муниције, 3 камиона хране, 100 буради нафте и бензина, уништено око 200 камиона.

5. — Јединице XXIX дивизије — послије разбијања четника у области Калиновика — ослободиле су Калиновик, Трново, Фочу и Устиколину. Четничке банде из ове области бјеже ка Сарајеву—Рогатици.

6. — Посада једног запаљеног америчког авиона од 8 чланова спустила се код III санџачке бригаде.

7. — Вријеме ведро.

8. — Штаб Корпуса у Никшићу.

М. П. **Командант**
генерал-мајор,
Радован Вукановић

20 децембра 1944 г.

1. — Према подацима којима располаже III санџачка бригада, у долини Лима од Пријепоља до Мојковца налази се 22. гренадирска дивизија, јачине 8—10.000 војника. Јачина снага које се повлаче долином Таре је — према подацима заробљеника — 3 дивизије.[727] Морал непријатеља слаб, борбеност код већине војника попустила, исхрана слаба.

2. — Распоред наших снага према непријатељским јединицама у долини Таре и Лима слиједећи: — Приморска оперативна група без X бригаде (која је добила задатак да се пребаци у Црногорско Приморје) западно од комуникације Биоче—Матешево—Колашин—Мојковац;

— VI албанска дивизија источно од комуникације Биоче —Л. Ријека;

— III дивизија источно од комуникације Л. Ријека—Матешево—Колашин—Мојковац (VII бригада сјеверно од Берана у области Фемића Крша);

— Једна албанска дивизија на десној обали Лима на сектору Бијело Поље—Бродарево;

— 22. српска дивизија на десној обали Лима на сектору пл. Јадовник—Пријепоље — Бистрица;

— XXXVII дивизија са двије бригаде на десној обали Лима на сектору Бистрица—Прибој, а са једном бригадом ка лијевој обали Лима на сектору Јабука—Коврен.

3. — У току дана наше јединице овладале су положајима Смоковац, Вежешник, Мрке, Биоче и одбациле Њемце ка Братоножићима. Убијено је 40 Њемаца.

[727] **Тим правцем су се повлачиле 181. и 297. дивизија 21. армијског брдског корпуса.**

Заплијењено: 40 пушака, 2 „Бреде", 7 камиона и много ратне спреме.

4. — На осталим секторима у току дана није било промјена.

5. — Вријеме ведро.

6. — Штаб Корпуса у Никшићу.

М. П. **Командант генерал-мајор, Радован Вукановић**

21 децембра 1944 г.

1. — 18 ов. мј. стигло од Коњица у Мостар појачање од 250 Њемаца са нешто коморе.

2. — Јединице XXIX дивизије разбиле су једну непријатељску колону која је ишла од Мостара[728] у правцу Мостара. Непријатељ је имао 8 мртвих и већи број рањених.

3. — VI црногорска бригада у борбама које је водила за посљедња два дана убила је око 60 непријатељских војника на сектору Липово—Црквина.

Заплијењена су: 4 „шарца", неколико парабелума, муниције и друге спреме.

4. — III дивизија напада непријатеља који се пробија долином Таре. Убијено је 50 непријатељских војника. Заплијењена су 2 „шарца" и нешто муниције.[729]

5. — III санџачка бригада дејствује на сектору Јабука—Комарани. За посљедња два дана одбијени су сви непријатељски покушаји да од правца Бродарева овлада Лековином и Ковреном.[730]

6. — Воијеме ведро.

7. — Штаб Корпуса у Никшићу.

М. П. **Начелник Штаба п.пуковник, Вељко Жижић**

22 децембра 1944 г.

1. — Јединице Приморске опер. групе дејствују дуж комуникације Баковићи—Биоче. VI црногорска бригада убила 20 непријатељских војника. заплијенила 1 „шарац", неко-

[7"* Омашка. Вјероватно: од Метковића.

"* Види том III, књ. 8, док. бр. 345.

[7,0 Види Архив ВИИ, рег. бр. 5—6, к. 1255: Операцијски дневник 3. санџачке НОУ бригаде.

лико коња и већу количину муниције. Два батаљона VI бригаде пребачена на територију Шаховићи — Коврен.

2. — Јединице III дивизије дејствују бочно на комуникацију Клопот—Колашин, наносећи непријатељу осјетне губитке.

3. — На осталим секторима није било важних промјена.

4. — Вријеме облачно.

5. — Штаб Корпуса у Никшићу.

Начелник Штаба
М. П. п.пуковник,
Вељко Жижић

23 децембра 1944 г.

1. — Јединице Приморске опер. групе у садејству јединица III удар. дивизије очистиле су Братоножиће, избиле на Вјетарник и гоне Њемце у правцу Лијеве Ријеке.[731] Убијено је преко 120 непријатељских војника, заробљено је 65 војника разне народности. Заплијењено је неколико возила, 3 хаубице, 3 противколска топа, више митраљеза.

Наши губици: 10 мртвих и 12 рањених.

2. — VI црн. бригада разбила једну четничку колону од око 2000 бандита, која је од Мојковца покушала да се пробије преко Шаховића за Пљевља. Убијено је 35 четника.

3. — На осталим секторима није било у току дана важних промјена.

4. — Вријеме ведро и хладно.

5. — Штаб Корпуса у Никшићу.

Начелник Штаба
М. П. п.пуковник,
Вељко Жижић

24 децембра 1944 г.

1. — I бокешка бригада напада непријатељске заштитнице на комуникацији Биоче—Лијева Ријека. Заплијењен је већи број возила, муниције и остале ратне спреме. Два батаљона ове бригаде пребачена су на просторију Црквина—Липово.[732]

Види том III, књ. 8, док. бр. 331 и 350; и Операцијски дневник 9. црногорске НОУ бригаде (Архив ВИИ, рег. бр. 3--2, к. 760).

'"Види том III, књ. 8, док. бр. 350.

2. — Јединице IX црн. бригаде заузеле Пелев Бријег и Бољесестру.[733] Убијено је 112 непријатељских војника. Заплијењено је: 3 тешка митраљеза, 1 бацач и доста муниције.

3. — Јединице XXIX дивизије поде борбе са Њемцима на сектору Граб—Трново.

4. — На осталим секторима није било важних промјена.

5. — Вријеме хладно.

6. — Штаб Корпуса у Никшићу.

Начелник Штаба
М. П. п.пуковник,
Вељко Жижић

25 децелбра 1944 г.

1. — Јединице III удар. дивизије у свом даљем гоњењу непријатеља ослободиле Лијеву Ријеку и Лопате.[734] Непријатељ трпи велике губитке. За посљедња два дана јединице IX црн. бригаде уништиле су на овом сектору 230, а заробиле 70 непријатељских војника. За исто вријеме заплијењено је 7 митраљеза, 9 „шараца", 4 бацача, 5 машингевера, 4 пиштоља, 2,065.000 метака, 20 топова, 8 моторцикла, 22 камиона, двије радио-станице, велики број телефонских апарата, два камиона хране и много друге спреме. Наши губици: 12 мртвих и 20 рањених.

2. — Јединице XXIX дивизије воде жестоке борбе са Њемцима код Трнова. Њемци су успјели да уђу у Трново. Борбе се и даље настављају.

3. — На осталим секторима није било важних промјена.

4. — Вријеме ведро.

5. — Штаб Корпуса у Никшићу.

Начелник Штаба
М. П. п.пуковник,
Вељко Жижић

26 децембра 1944 г.

1. — III дивизија води и даље жестоке борбе у циљу отсијецања непријатељских заштитних дијелова. Непријатељ трпи велике губитке.[735]

— Наши губици осјетни.

[733] Види том III. књ. 8, док. бр. 333.
[734] Види том III, књ. 8, док. бр. 335 и 337.
[735] Види том III. књ. 8, док. бр. 345.

2. — I бокешка бригада врши притисак на лијеви бок неријатељској колони са просторије Липово—Црквина. Непријатељ је имао велики број мртвих и рањених.

Наши губици: 4 мртва и 10 рањених.

4. — Јединице XXIX дивизије воде жестоке борбе са њемачком колоном која се из Сарајева пробила у Трново.

4. — На осталим секторима није било важних промјена.

5. — Вријеме ведро.

6. — Штаб Корпуса у Никшићу.

Начелник Штаба
М. П. п.пуковник,
Вељко Жижић

27 *децембра 1944 г.*

1. — Јединице IX бригаде у даљем гоњењу непријатеља ослободиле Хан Гаранчића и Увач.[73,;] Непријатељ се повлачи у правцу Матешева. V пролетерска бригада вршила напад на комуникацију Матешево — Колашин.[737]

2. — I бокешка бригада врши бочни напад на непријатељске положаје на сектору Липово — Црквина.

— Убијено је 18 Њемаца.

— Наши губици: 5 рањених.

— X црногорска бригада чисти просторију Крајине и области око Будве и Бара од четничких банди и милиције муслиманске.

3. — На осталим секторима није било важних промјена.

4. — Вријеме ведро.

5. — Штаб Корпуса у Никшићу.

Начелник Штаба
М. П. п.пуковник,
Вељко Жижић

28 децелбра 1944 г.

1. — Јединице IX црногорске бригаде, послије тешке борбе, овладале Јабуком, повезујући се са јединицама које су бочно нападале на просторију јужно од Матешева.[738]

[7,0] Види Архив ВИИ, рег. бр. 3—2, к. 760: Операцијски дневник 9. црногорске НОУ бригаде.

Види том III, књ. 8, док. бр. 345.

[тмв] Види том III, књ. 8. док. бр. 345; Архив ВИИ, рег. бр. 3—2. к. 760.

2. — I бокешка бригада водила је у току дана жестоке борбе са Њемцима и четницима на положајима Блатина — Луг. Непријатељ је имао 18 мртвих и 3 заробљена четника.

— Наши су имали: 4 мртва и 1 рањеног.

3. — XIII херцеговачка бригада на путу Невесиње — Мостар убила 29, а ранила 40 Њемаца; заплијењено је 30 пушака, 1 митраљез, 2 пиштоља и нешто муниције.

4. — Вријеме ведро.

5. — Штаб Корпуса у Никшићу.

Начелник Штаба
М. П. п.пуковник,
Вељко Жижић

29 децелбра 1944 г.

1. — IX црн. бригада, послије јаче борбе, овладала Матешевом и напредује у правцу Колашина. V пролетерска бригада овладала Шљивовицом и напада на сам Колашин.[739]

— Убијено је 100 Њемаца, заробљено 50.

— Заплијењено је: 19 „шараца", већа количина муниције и друге спреме.

2. — I бокешка бригада у току прошле ноћи вршила је напад на непријатеља на положајима Блатина — Лом. За посљедња два дана на овим положајима убијено је и рањено 200 непријатељских војника.

3. — На осталим секторима није било значајнијих промјена.

4. — Вријеме облачно.

5. — Штаб Корпуса у Никшићу.

Начелник Штаба
М. П. п.пуковник,
Вељко Жижић

30 децембра 1944 г.

1. — Јединице V пролетерске бригаде, послије тешке борбе, ослободиле Колашин.[740] Непријатељ је имао велики број мртвих и рањених.

2. — Ради разбијања и уништења четничких банди у околини Фоче и у долини Дрине, пребачена је VI црногорска бригада на ту просторију, са сектора Прошћење — Шаховићи.

[739] Види том III, књ. 8. док. бр. 341 и 345.
[740] Види том III, књ. 8, док. бр. 344 и 345.

— I бокешској бригади наређено пребадивање на просторију Шаховићи.

3. — Јединице XXIX дивизије воде локалне борбе у близини Трнова и Невесиња, гдје непријатељ прави мање испаде.

4. — На осталим секторима није било промјена.

5. — Вријеме хладно и облачно.

6. — Штаб Корпуса у Никшићу.

Начелник Штаба
М. П. п.пуковник,
Вељко Жижић

31 децембра 1944 г.

1. — Јединице III ударне дивизије у свом даљем гоњењу непријатеља ослободиле послиједње дијелове Црне Горе.[741] Од почетка пробијања Њемаца од Подгорице и од Бијелог Поља у правцу Мојковца, непријатељ је имао на сектору III дивизије 3.000 мртвих, више од тога рањених и 150 заробљених војника и официра.[742]

Заплијењено је: 22 топа, 7 тешких митраљеза, 20 „шараца", 15 машинки, 12 пиштоља, 400 пушака, 500.000 метака. Уништено је 500 возила.

Наши губици за ово вријеме: 195 мртвих и 420 рањених.

2. —VI црн. бригада вршила напад на непријатељске положаје Павлово Брдо — Цер. Непријатељ претрпио велике губитке: 40 мртвих и више рањених.

Наши губици: 4 мртва.

3. — На осталим секторима није било промјена.

4. — Вријеме облачно и вјетровито.

5. — Штаб Корпуса у Никшићу.

Начелник Штаба
М. П. п.пуковник,
Вељко Жижић

743

[741] Види том III, књ. 8, док. бр. 346.

[7,2] Види том III, књ. 8, док. бр. 348.

[743] Пошто су се дејства 2. ударног корпуса НОВЈ, почетком јануара 1945, пренијела с територије Црне Горе и Санџака на територију БиХ. то је редакција објавила само онај дио који се односи на дејства у Црној Гори и Санџаку, тј. закључно са 2. јануаром 1945. године.

БР. 145

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА 3. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ ОД 1. ЈАНУАРА 1945. ШТАБУ 2. УДАРНОГ КОРПУСА О БОРБАМА ОД 22. НОВЕМБРА ДО 31. ДЕЦЕМБРА 1944. ГОДИНЕ[1]

ШТАБ
III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Оп. бр. 2

1 јануар 1945 г.

Извјештај о операцијама дивизије од 22 новембра 1944 до избацивања Њемаца са територије Црне Горе

ШТАБУ II УДАРНОГ КОРПУСА

Наша дивизија будно и љубоморно пратила је рад и операције наших трупа у Србији и осталим покрајинама у новембру прошле године. Наши борци и руководиоци били су већ скоро жалосни што им се неће указати прилика да се још једном добро потуку са окупатором на територији Црне Горе. Ту, на домаку позиција наше дивизије — према Никшићу друге црногорске бригаде бориле су се да осујете Њемцима извлачење из Црне Горе, а ми смо били далеко и од повода за борбу са Њемцима на нашем дијелу фронта. Међутим 22 новембра прошле године Њемци су из Подгорице извршили покрет према положајима V пролетерске бригаде и заузели Златицу са још неколико положаја у висини Златице.[2] Обавјештајна служба и извиђачки органи открили су покрете њемачких снага из Подгорице према положајима V пролетерске бригаде. Ово је био јасан знак да ће се Њемци, послије неуспјелог покушаја према Никшићу, оријентисати према долини Таре и Лима.

Почетак надирања Њемаца из области Подгорице према Вјетернику затекао је нашу дивизију у распореду: V пролетерска бригада Кучи — Пипери, VII омладинска бригада Пештер, а IX бригада област Рожаја. По нашем плану VII је била уочи самог покрета према ТЧ^тину, а IX бригада, послије ослобођења Рожаја, чистећи терен оријентисала се исто

[1] Оригинал (писан на машини. ћирилицом) у Архиву ВИИ. рег. бр. 1—2. к. 756.
[1] Види том III. књ. 8, док. бр. 28С.

према Тутину и извјештава да се у Тутину концентришу јаче непријатељске снаге.

Непријатељска оријентација према нашем сектору испољила се и потпуно открила одмах првих дана и Њемци су убацивали нове јединице из дана у дан да би отвориле пролаз главнини. Наша V бригада схватила је одмах свој задатак на томе правцу и свим својим снагама заложила се да осујети непријатељску намјеру. С обзиром на то да су наше остале бригаде биле од ње удаљене 3 до 4 дана и да су ове бригаде имале своје задатке, у чије су извођење већ биле ангажоване, V пролетерска морала је да сама ломи веома јак непријатељски удар.[3]

Процјењујући ситуацију, ми смо одмах закључили да је сада најважнији сектор Биоче па смо наредили да се IX бригада крене одмах према Биочу за ојачање тога сектора. Међутим наша IX бригада није могла да стигне тако брзо и да ојача V бригаду док је још био непријатељ у непосредној близини Подгорице. Но ипак IX бригада је стигла да учествује у борбама у Братоножићима.

Паралелно нашој оцјени да је сектор Биоче најважнији, непријатељ је такође то исто закључио и, с обзиром на то да је осујећен непријатељски покушај према Никшићу и да је доведен у питање и покушај према Вјетернику, Њемци су једним брзим покретом избили од Пријепоља јужно од Бродарева. Задатак ове непријатељске колоне био је да са леђа паралише нашу одбрану према Биочу.[4] Благодарећи томе што је тај непријатељ, односно њемачка колона од Пријепоља, откривен тек када је угрозио Бијело Поље, а тиме и Колашин и Беране (посредно), он је успио да нас омете, за тренутак, у раду.

Пошто је IX бригада напустила област Рожаја, тамо смо концентрисали VII бригаду као резерву.

По избијању IX бригаде на њену зону новога дејства, одмах се појавила потреба да ојачамо новим снагама сектор Братоножићи — Кучи. На основу тога наредили смо да се два батаљона VII бригаде крену из Рожаја према Вјетарнику. Даном доласка ових батаљона у Беране непријатељска колона од Пријепоља овладала је Бијелим Пољем. Сада се појављује потреба да се ови батаљони баце пред чело ове колоне. Друга два батаљона VII бригаде позвани су из Рожаја одмах и цијела бригада усиљеним маршем иде на затварање правца Бијело Поље — Мојковац и Бијело Поље — Беране.

[3] Види том 1Ц, књ. 8, док. бр. 282, 283. 284, 285 и 286.

[4] О распореду, јачини и намјерама Нијемаца види том III, књ. 8. док. бр. 357.

3 децембра 1944 године све бригаде наше дивизије ангажоване су у тешкој борби на двије стране.[5]

Борба је на оба сектора тешка и упорна и са једне и са друге стране. Јачина и наоружање непријатеља десетоструко је већа од јачине наших снага. Борбе се воде прса у -прса и непријатељ не успијева да ниједан задобијени положај задржи без по неколико повратних напада, који су га увијек крваво коштали. Непријатељ се је по неколико дана задржавао, силом нашег оружја, на истим положајима. Он је то морао да ради и због тога што је требало да преформира и попуни јединице које су десетковане од наших снага. Њемцима није било више повратка према Подгорици, а задатак колоне од Бијелог Поља био је спасавање њемачке групе из Подгорице са ивице гроба па је непријатељ био скоро луд у борби. Њега нијесу могли поколебати ни очајни његови губици у људству и материјалу. Овде ћемо навести, илустрације ради, примјер: почетком борби око Подгорице, једна њемачка чета бројила је 235 бораца, а кад је дошла до Лијеве Ријеке имала је само 49.

Борба није престајала ни дању ни ноћу. Јуриши, контрајуриши и повратни напади ређали су се скоро из минута у минут. Нашем људству ово је задавало велике тешкоће, јер су били далеко од база за снабдијевање храном и муницијом, а биле су ван услова да своје дјелове могу попуњати новим и одморним људством. Проблем исхране и дотура муниције постао је битан, јер су биле врло ограничене могућности за ово. Коњи наших јединица цркавали су од глади на терену потпуно исцрпљеном. Ово је условило кретање читавих колона народа од Берана према Вјетарнику са бременима пјешадијске и артиљеријске муниције и храном.

У данима ових тешких борби, које можемо слободно назвати једним од најтежих борби које је ова дивизија имала, добијали смо разне попуне новога људства из четничких редова. С друге стране морали смо дати велики број старих бораца и руководилаца на страну. Овај моменат јавио се опет као други проблем. Међутим правилним радом, војничким и политичким, ново људство загазило је у борбу прилично сигурно и доста одлучно. Разводњавање јединица новим људством, које се могло претпоставити, није дошло до изражаја.

Попуна новим људством повисила је проценат необучених[6] и необувених. Са овим тешкоћама дошле су и друге:

[5] О борбама око Биоча, Вјетерника, Мојковца и Бијелог Поља почетком децембра 1944. види том III, књ. 8, док. бр. 294, 296, 298. 299, 314, 321 и 322.

* Мисли се: без одјеће.

вријеме се погоршало, пао снијег и завладала јака хладноћа. Терен по коме су се кретале и бориле наше јединице, нарочито од Вјетарника па низ долину Таре, потпуно је пуст. Једини смјештај за људство био је снијег. Отуда долази велики број смрзавања људства.

Сталне борбе доносиле су нам и велики број рањеника, који су се морали носити по 2 до 3 дана хода до болница дубоко позади фронта. Поред људства из јединица у транспорту рањеника много нам је помогло мјесно становништво, које је на положај доносило храну и муницију, а одатле носило рањенике.

Непријатељски губици за вријеме операција, које овај извјештај обухвата, износе преко 3 хиљаде мртвих и више од толико рањених. Заробљено је 150 непријатељских војника. Плијен: 22 топа, 7 тешких митраљеза, 20 „шараца", 15 машинки, 12 пиштоља, 400 пушака, 500 хиљада метака. Дуж комуникације, куда се непријатељ пробијао, налази се велики број тешких и лаких моторних возила, која су дјелом отимана у борби, дјелом оштећена и уништена од стране савезничке авијације, а дјелом напуштена од стране непријатеља у моментима када их није могао да извуче. Број ових возила немогуће је установити сада. Свакако достиже 1000. Највећи проценат ових возила потпуно је уништен и тешко оштећен, док има врло мали број који се могу употријебити одмах, а нешто већи број оних којима треба мања оправка. Будући да су јединице морале стално притискати и гонити непријатеља, тешко се могло регулисати прикупљање онога материјала који је плијењен поред возила, и којега је било доста по количини, али не и доброга по квалитету (мислимо специјално на војничку спрему, која је стара и дотрајала).

Наши губици за исто ово вријеме износе 195 мртвих, 420 рањених и 130 премрзлих, од којих преко 30 тешко.

Данас, када се више ниједан њемачки војник не налази на територији Црне Горе, сем оних који су остали под земљом као свједоци њемачког пораза у нашим горама, можемо да кажемо да је наша дивизија заједно и свака њена бригада понаособ, у завршним борбама на овој територији, извршила свој задатак достојно традицијама дивизије. Ми нијесмо успјели да опкољену њемачку групу уништимо, али смо успјели да се наше јединице још једном на нашој територији побију са Њемцима онако како су научиле да се са њима бију. Поред свих напора, поред свих недостатака и тешкоћа ми смо успјели да Њемце добро осакатимо морално и материјално. Наши борци, иако су махом новајлије у нашој војсци, правилно примљени и поведени од наших старих

бораца и руководилаца показали су примјерну храброст, одлучност, пожртвованост, истрајност и мржњу према окупатору.

Не можемо рећи да у последњим нашим борбама на територији Црне Горе није било и извјесних недостатака. Њих је било. Али они су били такви да нијесу могли утицати на правилан и успјешан рад јединица. Ти недостаци огледају се најчешће у несналажењу нижег командног кадра, који нема довољно искуства, јер је нов и дошао да замијени она мјеста у командовању са којих су стари руководиоци отишли. И овога пута показала се некорисна употреба тешких аутоматских оруђа, односно њихова неефикасна употреба, што је уопште један видан недостатак у нашој војсци када је у питању тактичка употреба тешких аутоматских оруђа.

Што се тиче артиљерије, која нам је придата током ових операција, она је стигла прилично касно, тј. онда када није могла да се корисно примијени. Поред тога она је, благодарећи несташици коња, стизала по дјеловима те се није могла правилно употријебити. Иначе њено дјејство имало је користан рефлекс на морал наших пјешадијских јединица, а, уз то, њена тучна ватра задавала је непријатељу прилично губитака и растројавала га.

Први дан 1945 године затекао је нашу дивизију у следећем распореду:

— V пролетерска бригада у области Колашин — Требаљево, пошто њено лијево крило није могло да форсира Тару код Мојковца, јер је непријатељ срушио мост, који је сам подигао, као што је порушио и све мостове на комуникацији којом се кретао;

— VII црногорска омладинска бригада „Будо Томовић" у нападу је на непријатељску заштитницу, чији се последњи дјелови јутрос бране на Улошевини. Током јучерашњег дана ова бригада освојила је неколико тачака десне сталне непријатељске побочнице. Данашњим даном VII бригада ће се бацити потпуно на леђа, и, једним дијелом, на десни бок непријатеља, одржавајући везу са дјеловима XXII Српске дивизије."

— IX црногорска ударна бригада прикупљена је на просторији Матешево — Баре.

Као негативне посљедице борби, о којима је овдје ријеч, овдје се могу навести: замореност, исцрпљеност, голотиња и босотиња људства: мале могућности добре исхране

[7] Види док. бр. 140.

и слабо стање наших трупних и бојних комора, јер број коња опада десетинама свакога дана. Могућности снабдијевања сточном храном исцрпљене су потпуно у нашој зони дјејства.

Но и поред свега тога наши борци и руководиоци спремни су да, доследно својој ранијој пракси, заложе све своје силе да изврше нове задатке који им се додијеле.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар, п.пуковник,
Вуко Тмушић

Командант, пуковник
Саво Бурић

М. П.

РЕГИСТАР

А

АбрамовиК Милан — 113
Абрамовић Милован — 23
Абрамовић Радивоје — 23
Автовац — 447, 462. 502, 507
Адровићи (код Пљеваља) — 153, 337

Албанија — 40, 77, 81—83, 96, 155, 210, 234, 237, 358, 374, 387, 388, 433, 467, 469, 476, 501, 515, 521, 527, 535, 544, 564, 565, 587, 603, 606, 607, 613. 614. 618, 619, 642, 643, 650, 669
Алексић др Момир — 37
Алин Поток (код Прибоја) 344, 356
Алуге (брдо код Требиња) — 372
Андријевица — 28, 53, 82, 100, 117, 181, 189, 195—199, 201—206, 208——209, 212, 214—216, 221—224, 226, 227, 233—235, 248—252, 254, 256, 258, 260, 262—267, 298, 306, 338, 339, 352, 353, 362. 363, 444—446, 448, 449, 452, 465, 467, 473, 481, 484, 495, 496, 500, 504, 506, 508, 522, 529, 547, 555, 557, 569, 570—576, 578, 588—590, 593, 594, 603, 606, 608, 610, 613, 614, 616, 623

Аранђелово (код Вилуса) — 372, 373
Ариље — 357, 636

Армије

НОВЈ

— 2-га — 353, 409

Непријатељске

б угарске:

— 5-та — 341

Арсланагића Мост (код Требиња) — 371
Аустрија — 98, 155, 360

Б

Бабине (Г. и Д., код Пријепоља) — 153, 271. 337, 487, 647
Бабино (код Иванграда) — 7, 162, 167, 168, 561
Бабић Радомир — 56, 65, 80, 87, 89, 116, 201, 475
Бабљак (код Колашина) — 191, 670
Бажић — 254, 256, 259, 262, 263
Бајић Владо — 178, 357
Бајић Крсто — 288—290, 356
Бајов До (код Грахова) — 31, 126
Бајово Поље (код Плужина) — 602
Бакић Митар — 25, 38, 42, 45, 54, 84, 109, 176, 578
Баковић Божидар — 36
Баковићи (код Колашина) — 674
Балићи (код Бродарева) — 225
Балкан — 83, 94, 95
Баљ (брдо, код Андријевице) — 224, 250, 251, 252, 255, 256. 265, 266—269. 546, 571, 574
Бандер (брдо код Пљеваља) — 337
Бандићи (код Даниловграда) — 98, 493
Бања Село (код Бијелог Поља) — 112
Бањани (предео) — 20, 27, 48, 459
Бар — 10, 11, 67, 277, 358, 377 — 379, 605, 613, 617, 618, 657, 658, 677
Баре (код Бијелог Поља) — 243. 272, 291—293, 303, 518, 684
Баре (код Шавника) — 498
Бари (у Италији) — 607
Барице (код Колашина) — 154, 658
Барјамовица (код Чева) — 56
Барни До (код Мратиња) — 323
Бата (код Даниловграда) — 56, 59. 143, 294, 463, 566, 567

Батаљони

НОВЈ (самостални)

— 1. бјелопољски ударни — 93
— 1. бокељски — 126, 458
— 1. ловченски — 376. 377, 379
— 1. пљеваљски — 93
— 2. бокељски — 126
— 2. ловченски — 376
— 2. никшићки — 286. 287, 306
— 3. ловћенски — 376
— 3. никшићки — 286. 287, 306
— 3. Озне — 593
— Бањско-вучедолски — 163. 287
— Бокељски — 41, 57, 60. 62, 84 287, 348, 372. 373. 462, 501, 513
— Васојевићки Озне — 594
— Васојевићки ударни — 254. 255, 256, 259, 262. 348, 507, 511
— Дурмиторски — 72, 73, 348
— Жабаљски — 608
— Зетски — 348, 475
— Колашински — 348
— Колашински Озне — 594
— Команско-загарачки — 192, 377
— Косметски — 254, 256—259, 262
— Ловћенски — 605
— Никшићки ударни — 164, 306, 307, 326. 330, 331, 348
— Никшићки Озне — 604, 605, 608, 609
— Пљешивачки — 60
— Пратећи ГШ НОВ и ПО за Црну Гору и Боку — 11. 24. 26. 109
— Пратећи Врховног штаба — 613
— Пратећи 2. корпуса — 612, 613, 615
— Цетињски — 348
— Шавнички Озне — 606. 608

Страних држављана у саставу НОВЈ

италијански:

— „Матеоти" (МаПео1Г) — 336, 356

непријатељски

италијански:

— 72-ги црних кошуља — 309
— 111-ти црних кошуља — 309

Батановић Милован — 148
Бахић Радомир — 106
Бачевић Петар — 625
Бачуловина (код Бродарева) — 144. 145
Бејање Брдо (код Грахова) — 126
Бела глава (к. код Прибоја) — 344
Бела коса (к. код Ивангграда) — 160
Бела Река (код Прибоја) — 344
Белвердер (код Цетиња) — 97, 369
Белгија — 359 „
Белобабе (код Пријепоља) — 278
Белша Драго — 175
Београд — 336. 382, 383, 444. 546, 547, 603
Беране — 28, 44. 53. 54, 100, 117, 124. 180, 181, 189, 192—199, 201—206, 208. 215—218, 221, 222—228, 233—235. 242, 247, 249. 250—254. 266. 269. 270, 298, 302. 338, 339, 352. 353, 363, 408, 437, 438. 441, 442, 445—459, 465, 467. 473, 477, 481, 482, 484, 486, 489. 495, 496. 504, 507—509, 511—515. 522. 531, 534. 546, 547, 555, 557. 568. 569, 570—572, 574. 576. 577, 580, 582. 583, 597. 599, 600, 604. 609. 610—612. 615. 666, 667, 673. 681, 682
Бери (код Титограда) — 89, 377. 389, 398. 623
Бијела (код Шавника) — 21, 330
Бијела гора (пл. код Грахова) — 126. 371. 373. 530. 571, 612. 620, 621, 637
Бијеле Пољане (код Никшића) — 71, 308
Бијеле Рудине (код Билећа) — 585
Бијело Брдо (код Рудог) — 477, 480
Бијело Поље — 12—14, 28. 53, 87. 103. 111—114, 117, 144, 173. 187, 189, 190, 192, 195—197. 201, 213, 215. 216. 218, 220—230, 233. 240—245. 272, 293, 298. 300, 333, 352, 362. 408, 477, 488. 495, 503, 506—510. 518. 519, 555. 556. 560, 565, 568, 570, 576. 577, 579, 580, 587—589. 605. 608—611, 616. 625, 654. 662—665, 670, 671. 673. 679, 681, 682
Бијелово бр. (код Пљеваља) — 176. 177, 442
Бијов Гроб (код Бродарева) — 12, 13, 121, 146. 193, 222, 224, 241. 242. 437. 511
Билегија (брдо код Сјенице) — 234
Билећа — 15. 19. 41, 44. 97. 126, 371, 432, 450, 454—456, 461. 463, 465. 484. 487. 489, 491, 492, 504, 505. 507, 513. 515. 523. 530. 538. 539. 572, 576. 577. 580. 583—586, 588. 590—592. 595, 596, 599—602, 608. 614, 618—627
Биоска (код Т. Ужица) — 345

Биоче (код Титограда) — 105, 196, 197, 201, 202, 205—207, 209. 210. 213. 214, 226, 239, 243. 249. 413, 414. 416—418, 460. 498. 522. 627, 655—661, 663—665. 670—675, 681, 682
Бистрица (код Колашина) — 8, 161. 184, 186, 187, 229. 234. 246. 278, 279. 291, 321, 518. 519. 554. 559. 584. 642—647. 673
Бистрица (р.) — 156—158. 243, 270. 272. 291, 293. 530, 553—556
Бихор (предео код Ивангграда) — 131, 236. 237—241. 244, 531, 534—536. 543, 561, 624
Бјеласица (пл. код Колашина) — 192—217. 298. 300—302, 406, 590. 598. 606—611. 613. 669, 670
Бјелинићи (код Улога) — 612
Бјелице (код Цетиња) — 10, 11
Бјелице (код Чева) — 56
Б^еловићи (код Бијелог Поља) — 301, 499. 503
Бјелово Бр. (код Пљеваља) — 171. 533
Бјелојевићи (код Мојковца) — 666
Бјелопавлићи — 189. 192, 195, 196. 199. 201. 206, 208, 209. 218. 246. 247, 452, 462, 464. 483, 490, 500, 501. 506. 664
Бјелопавличка котлина — 76. 205, 206. 208. 212, 213
Бјелопавличка река — 218. 649
Бјелоши (код Цетиња) — 379
Бјелуш (код Ариља) — 439
Благај (код Мостара) — 439. 569. 627, 645, 648—650
Блатина — 678
Блаца (код Никшића) — 73
Боан (код Шавника) — 497, 498, 620
Бобјер (к. код Билуса) — 315
Бобово (код Пљеваља) — 43, 529, 532
Богдановић Будимир — 277, 279
Богетићи (код Даниловграда) — 70. 85. 86. 106. 206. 308—310. 374, 375. 409. 475, 484, 499. 501, 514, 581, 608
Богмиловићи (код Даниловграда) — 85. 86. 143, 163, 206, 308. 309, 311, 312, 314
Богомоље (код Пљеваља) — 34, 338. 354. 402
Божићи (код Андријевице) — 256, 256, 258
Бојана (р.) — 378, 661
Бојање брдо (код Грахова) — 372
Бојиште код Бијелог Поља) — 219, 220
Бојовићи (код Андријевице) — 195, 263
Бојра (код Бродарева) — 144
Бојрански брег (к. код Бродарева) — 145
Бојчевић Пауле — 36
Бока — 10, 22, 40—42, 48, 58, 62, 84. 97. 154, 169, 170, 348, 385, 386, 398, 462, 501—505. 510, 512, 519, 565. 573, 614, 617, 618, 632, 654, 655
Бока которска — 98. 128. 197, 234, 460, 615, 625, 626, 653
Бокаруша (код Невесиња) — 645
Боково (код Цетиња) — 370, 376. 385, 386, 491
Боковско (код Цетиња) — 387
Бокшин До (код Грахова) — 60, 61
Бољани (код Пријепоља) — 121
Бољанина (код Бијелог Поља) — 187
Бољанићи (код Пљеваља) — 29. 69. 337, 355, 533. 657
Бољевићи (код Вирпазара) — 378. 379
Бољесестра (код Биоча) — 676
Борач (код Рогатице) — 612
Борич (код Жабљака) — 324. 325
Боричје (код Плужина) — 323
Боришићи (код Бијелог Поља — 291
Борјан Јовица — 262
Борова глава (код Прибоја) — 340, 344, 356
Боровник (брдо код Шавника) — 330
Борово (код Пљеваља) — 124, 177, 504
Борци (код Котор-Вароша) — 536
Бос. Брод — 509
Босна — 29, 49, 203, 320, 449. 609, 679
Бошковић Веселин — 37
Бошчиновићи (код Пљеваља) — 172
Брајевић Божидар — 186, 293
Брајевић Јокаш — 111, 114, 122, 157, 188, 301, 302, 304
Брајићи (код Цетиња) — 34
Брајковац (код Пријепоља) — 120, 121, 145, 432
Братач (код Невесиња) — 640, 650, 662
Братоножићи (предео) — 215, 217, 218, 222, 223, 499, 661, 663. 673, 675, 681
Брашанско бр. (код Пријепоља) — 154

Брвеница (Г. и Д„ код Пљеваља) — 176. 440, 454. 558
Брвине (код Бродарева) — 145, 253, 255
Брдо (код Бијелог Поља) — 112, 300
Брглијест (код Титограда) — 389
Брежине (код Титограда) — 389
Брезна (Г. и Д„ код Шавника) — 50, 318, 327, 328, 594—597, 599
Брезна (код Прибоја) — 338, 340
Брезова гл. (код Пљеваља) — 133. 134
Брезова гл. (код Никшића) — 19. 330
Брезовац (код Бијелог Поља) — 156, 161
Брезовик (код Никшића) — 19, 524
Брестице (код Никшића) — 31, 32, 48, 314
Брештани (код Вилуса) — 371
Брзава (код Бијелог Поља) — 406

Бригаде

НОВЈ

— 1. бокељска ударна — 386, 611, 625, 628, 631, 632, 635, 644. 649, 653, 657, 666, 671, 672, 675, 677—679
— 1. крајишка ударна — 134, 139—142. 144, 145. 147—149, 151—153, 230, 240, 242. 244. 528, 540, 552
— 1. пролетерска ударна — 171, 172, 174, 176, 177, 333, 334, 344, 345, 356
— 1. шумадијска — 40
— 2. далматинска ударна — 26, 39, 41, 48, 51, 55—62, 79, 80, 84—87, 97, 105, 106, 115. 125, 129, 130, 142, 143, 163. 164. 169. 170, 195. 306. 307. 326. 330—332, 371—373, 450, 452, 455. 458, 462. 477, 481. 486. 494. 501. 503. 513, 524. 525. 530, 532, 538. 566. 583, 584, 588, 605, 621. 624—626, 631. 632. 634. 635. 644, 646. 648, 649. 653
— 2. крајишка ударна — 354, 502
— 2. пролетерска ударна — 248—252, 254. 255, 270, 286, 546, 569
— 3. пролетерска (крајишка) ударна — 171, 174. 176. 190. 188—290, 334. 338, 341. 342. 557
— 3. пролетерска (личка) ударна — 354
— 3. пролетерска (санџачка) ударна — 12, 13, 26, 39, 51, 53, 92, 103, 110, 120, 121, 152—154. 192. 194—199, 201, 202, 222, 225, 226. 431. 434, 437. 438, 461, 470, 473. 477. 479, 499. 504. 506, 511, 516, 517, 621, 625, 628. 642, 645—647, 650, 651, 655, 657—660, 663—665, 668, 669, 671, 673, 674
— 3. српска ударна — 168. 169, 246, 250. 266, 268
— 3. херцеговачка ударна — 432, 436
— 4. крајишка ударна — 132, 137, 138, 141, 142, 147, 148. 152, 172, 240, 540, 542
— 4. пролетерска (црногорска) ударна — 7, 9, 13, 22, 28. 29, 34, 39, 40, 67—69, 93, 120, 156, 160, 167, 169, 181, 189—198. 209, 216, 236—238, 242—245, 250, 251, 266, 267, 269. 435, 440. 442—444, 480, 531, 535. 536, 546, 553, 557, 572
— 4. санџачка ударна — 39, 43, 44, 51, 100, 120, 154, 202, 225, 344. 433, 438, 440, 448, 451, 454, 456, 457. 461. 470, 473, 478, 487, 488. 499. 504. 506, 508. 511, 516, 518. 533, 554, 647, 650, 651. 657, 663
— 5. крајишка ударна — 528
— 5. пролетерска (црногорска) ударна — 9, 20, 24, 26, 28, 39, 51. 53, 77, 78, 100, 111, 113, 117, 120, 131. 144. 151, 156. 157. 189, 192, 194—230, 233—242, 245, 247—253, 266. 317, 352, 353, 380, 403. 406. 437, 444, 447. 452, 485, 494, 497. 499. 503, 507. 508. 518, 522—527, 530, 535. 556, 566, 573, 580—583. 589—592, 594, 597, 598. 607. 610. 616. 621. 625, 627, 628. 631. 633. 636, 639, 652. 653, 655—659, 661, 662, 665. 677—681, 684
— 5. санџачка — 647, 650, 663, 681
— 6. источно-босанска — 139, 251
— 6. црногорска ударна — 15, 20, 24—27, 30—32, 39, 41, 45—48, 51, 55—62, 70—76, 78—80, 84—88, 98. 99, 101, 104, 115, 116, 143, 163. 164, 189, 190—195, 197—199, 201, 205, 286. 287, 307—309, 313, 314, 316—318, 329—331, 370—372, 374—379. 386, 388—394. 396. 398, 446, 449. 451—453, 458, 459, 462, 464, 466, 478, 481, 483, 486, 491—493, 501, 510, 512—515, 524, 530, 534. 550, 573, 579, 581—585, 598, 599. 601—605. 609, 611, 614, 621, 623, 627, 628. 631, 636, 637,

639. 644. 645, 650—653, 655, 656, 658, 666. 668. 670, 672. 674, 675. 678. 679
7. црногорска ударна — 8, 12, 13, 20, 23, 39. 52, 75—77, 88, 90. 91, 104—106. 131, 156, 157—159, 161, 189—215, 217—230, 233—248, 250, 318, 329, 330. 352, 362, 363, 384. 405—407. 409, 439, 478, 481, 483, 484, 494. 496, 498. 501. 503. 504. 508, 509. 514, 518—520, 528, 537, 538. 543. 555, 560. 589, 590—594, 597, 598. 607, 613. 616. 619—621, 625. 631—634, 639. 641, 642, 644. 649, 654, 655. 662—665. 669. 672, 680, 681, 684
8. црногорска ударна — 33, 34, 39, 56, 100. 109. 112, 113, 119. 120, 144. 145, 146, 151, 156—158. 171, 173—175, 179, 184, 186, 201, 202, 219—222, 224, 225, 230, 235 240, 241—246, 270—272, 275, 276, 279. 291—293. 295, 298, 299, 301—305, 457—459. 461, 483. 499. 504, 507, 510—512, 516, 517, 529. 531, 543, 545, 546, 548, 555, 576. 579, 580, 584, 588. 589
9. црногорска ударна — 39, 55, 107, 108, 122, 206, 207, 209. 210. 212—218. 221. 223—230, 234—239, 241—243. 246—252, 264——266, 268, 269, 300, 317, 318, 323. 353. 362. 363, 385, 482, 484. 494. 495, 497-499. 501, 509. 520, 529, 569. 589, 590—592. 597. 598. 613, 614, 616. 625. 635, 636. 639, 642. 649. 652, 653, 655, 656, 658. 659, 668, 671, 675—678, 680. 681, 684
10. крајишка ударна — 132, 133, 137. 138, 140. 146. 148, 149, |51. 153, 154, 248. 267, 546
10. херцеговачка ударна — 39, 55. 434, 436, 450. 460. 462. 463. 465. 484. 487, 489. 490^192. 536. 548. 565. 566. 586. 588, 592. 600. 602. 608. 614. 624—628. 638. 641, 642, 646—648. 651, 663. 672, 673
10. црногорска ударна — 379, 385, 386, 388, 390—396, 401, 402. 411, 412, 610. 625, 637. 638, 641. 647—651, 655. 656, 661, 666, 677
11. херцеговачка ударна — 39, 79, 450, 455, 482, 487, 489, 515, 551, 584, 588, 598, 604, 614, 631, 642, 647, 649, 650, 667
12. херцеговачка ударна — 39, 48, 55, 56. 58, 61, 79, 106, 115, 125, 129, 196. 450, 463, 479, 480, 484, 489, 490, 491. 512. 627. 641, 647, 648, 650, 654, 656
— 13. херцеговачка 624. 645. 649, 650, 659. 678
— 13. пролетерска ударна „Раде Кончар" — 171—174, 178, 179, 182, 184. 270, 271, 275, 276. 279. 300, 334. 335. 338. 341—343, 346, 369, 569
— 14. херцеговачка — 611, 624. 642, 645, 647, 667,
— 15. мајевичка ударна — 139
— 16. муслиманска ударна — 502, 521, 526, 540—542
— Црногорска народне одбране 348, 351, 430, 431

Страних држављана у саставу НОВЈ

италијанске:

— 1-ва дивизије „Гарибалди" — 241, 243—245, 252, 298. 434, 443. 493. 504, 518, 576, 589
— 2-га дивизије „Гарибалди" — 298—301, 303, 432, 434. 437. 439, 518. 589. 599
— 3-ћа дивизије „Гарибалди" — 438
— 4-та дивизије „Гарибалди'' — 298, 599

Савезничке

албанске:

— 3. партизанска — 352
— 5. партизанска — 408

Непријатељске

четнич ке:

— 4-та златарског корпуса — 345
— Ариљска — 480
— Бјелопољска — 399
— Вучедолска — 16, 31
— Драгачевска — 480
— Калиновичка — 610
— Милешевска — 511
— Моравска — 480
— Невесињска — 527
— Никшићка — 163
— Пљеваљска — 133, 271, 478. 491, 492, 552, 566
— Пожешка — 480
— Прибојска — 487
— Сарајевска — 610
— Студеничка 480
— Фочанска — 610

Бркљач Михаило — 134
Брковић Саво — 45, 49
Бродарево — 8, 13, 28, 112, 114, 117, 119, 120, 144, 145, 148, 173, 179, 189—191, 193, 196—199, 201, 213, 221—230, 235—237, 239—240, 241—244, 246, 408, 433, 435, 439, 440, 442, 470, 473, 483, 495, 508, 511, 512, 516—521, 526—529, 542, 545, 548. 549. 552, 562, 580, 660—662. 665, 668, 671, 672, 674, 681
Броз Јосип Тито — 83, 152
Броћанац (код Никшића) — 31, 47, 48, 86, 104, 199, 306, 307
Брсково (код Мојковца) — 218, 301, 406, 407, 499, 503
Брскут (код Лијеве Ријеке) — 215, 217, 218
Бруса (код Бијелог Поља) — 234
Брчели (код Цетиња) — 376, 378
Брчве (код Бијелог Поља) — 156, 157
Бршно (код Никшића) — 308, 503
Буавице (предео код Никшића) — 309, 310
Букања Владо — 339
Бугарска — 95. 359, 408, 527, 575, 601, 613
Будва — 294. 376, 377, 379. 519, 655, 656, 677
Будимље (код Ивангграда) — 270
Будош (триг. код Никшића) — 307
Бујаци (код Пљеваља) — 305
Букова гл. (к. код Мојковца) — 405
Букова гл. (код Сјенице) — 228, 229
Буковик (код Бродарева) — 21. 144, 145. 173, 224, 225. 227, 242
Буковик (код Вирпазара) — 379
Буквица (Г. и Д., код Жабљака) — 317. 323. 596
Булићи (код Пљеваља) — 69
Буна (р.) — 645. 646. 649—652
Бурић Саво — 30, 69. 169. 444. 568—570. 685
Буроњи (код Титограда) — 99. 103, 375. 376
Буче (код Ивангграда) — 223. 253, 254. 269
Бучје (код Пљеваља) — 337
Бушње (код Пљеваља) — 440

В

Вардар (к. код Грахова) — 60
Вардиште — 311, 339, 345, 581, 632
Васојевићи — 360, 398, 575
Везац (к. код Бијелог Поља) — 185
Вежешник (брдо код Титограда) — 102. 213, 248. 415, 416. 418. 590. 656. 657—659, 672. 673
Велестовци (код Чева) — 10, 12, 521
Велета (код Даниловграда) — 654
Велика (код Андријевице) — 181, 251, 263, 267, 572, 573, 574
Велика Жупа — 651
В. Ненада (к. код Грахова) — 125
Велика Ракита (к. код Грахова) — 314
В. Кличевац (к. код Грахова) — 60, 61
Велимље (код Никшића) — 16, 31, 193, 460, 480, 491, 492, 497, 599
Веља Глава (код Титоградај — 387, 389
Веља Међа (код Требиња) — 634
Веље брдо (к. код Титограда) — 98. 192, 206, 209, 375. 376, 399. 415. 490. 462. 463, 627, 667. 668. 670—672
Вељи врх (код Ивангграда) — 160, 168, 401, 403
Вељи крш (код Андријевице) — 249—251, 256. 263, 265, 570, 574
Венац (код Бијелог Поља) — 234
Веруша (код Лијеве Ријеке) — 215, 217
Видре (код Пљеваља) — 440, 566
Визитор (пл.) — 256—258, 262
Вијенац (код Пљеваља) — 133, 134. 141, 152, 517, 542
ВИЛУСИ (код Никшића) — 15, 16, 19" 27, 31. 48, 55, 58. 59. 79, 85, 104 115, 128, 298, 306, 372, 432, 453. 458—461. 490—492. 497. 500, 503. 504, 513, 583, 584. 585, 586. 588
Винићи (код Никшића) — 409, 410, 499
Виницка (код Пријепоља) — 120, 121, 173. 266—269. 362, 363. 517
Виничко бр. (код Пријепо.ља) — 121. 144
Вирпазар — 377—379, 636. 644
Висаријонович Јосиф Стаљин — 49
Висибаба (к. код Андријевице) — 255, 256, 258, 259, 262—264
Висока (код Т. Ужице) — 357
Висока глава (к. код Грахова) — 60
Височица (код Спужа) — 77, 411——413
Височко (код Бијелог Поља) — 185, 272, 279. 291—293
Височник (к. код Требиња) — 126

Витасовићи (код Даниловграда) — 143
Вити Јасен (код Даниловграда) — 143
Витиљка (к. код Бродарева) — 228
Вишеград — 155, 554, 623, 625, 628, 631—633, 636, 640, 646
Вишњево (код Бијелог Поља) — 228, 233—235, 238, 240, 271, 522, 531
Вишњица (код Пљеваља) — 451
Вјетарник (код Лијеве Ријеке) — 214, 215, 217, 495, 497, 500, 502, 589. 664, 672, 675, 680, 681—683
Влака (код Пљеваља) — 12, 434, 517
Влах (к. код Бијелог Поља) — 187, 243
Влаховићи (код Пљеваља) — 172, 177, 214. 239, 448. 508, 537, 540, 542, 584, 596
Влашки До (код Грахова) — 126
Влашко Поље (код Бијелог Поља) — 220
Водице (код Пријепоља) — 182, 183, 279
Водни До (код Цетиња) — 389

Војна подручја
НОВ и ПОЈ
— 1-во — 361, 541, 542, 609
— *2-то* — 361, 387
— 3-ће — 361
— 4-то — 92, 93, 175. 361
— 5-то — 361
— 6-то — 387. 400, 401

Војне области
НОВЈ
— 2-га 2. корпуса — 35—38, 53. 65, 107, 109, 123, 124, 295, 297. 361. 369. 458, 593
Војновићи (код Г. и Д., Поља) — 323, 324
Волујак (пл.) — 600
Волујник (брдо код Андријевице) — 266. 617
Вољавац (код Бијелог Поља) — 185, 272, 291
Вочје (код Колашина) — 501
Врагодо (код Мојковца) — 407
Вражегрмци (предео код Даниловграда) — 208, 462, 483, 549
Вранићке њиве (код Титограда) — 208, 413, 659. 660. 672
Врања глава (к. код Андријевице) — 250, 266, 267
Врања ст. (к. код Пријепоља) — 121, 144
Врање Брдо (код Пљеваља) — 336
Врањештица (код Колашина) — 616
Врапче Поље (код Бијелог Поља) — 14, 219, 301, 302
Вратиште (код Шаховића) — 13
Вратло (катун код Колашина) — 321, 326. 592, 593, 606, 608, 609
Враћиновићи (код Билећа) — 19
Врба (код Пљеваља) — 336
Врбања (код Црквица) — 462, 534
Врбица (код Пљеваља) — 77, 171. 443
Врбница (код Бијелог Поља) — 233—235, 243. 244. 272, 279. 291. 293. 531, 533
Врбово (код Пљеваља) — 337
Врг Малаћа (код Даниловграда) — 142
Врело Рибнице (код Титограда) — 204, 516
Врмош (код Гусиња) — 195. 196, 201. 203. 207, 223. 433. 445, 446. 460. 520. 618
Вруља (код Пљеваља) — 120, 172— —174. 333, 431
Врутци (код Т. Ужица) — 345
Врх (код Бијелог Поља) — 244. 293
Врхови (к. код Пријепоља) — 182. 183
Врхови (брдо код Бродарева) — 230, 233—235. 237, 276, 277
Вршево (код Ивангграда) — 238
Вујовић Лука — 348
Вукановић Радован — 122. 188. 295. 299. 328. 361. 366. 424. 427. 429. 430. 431. 578. 614. 615. 619—627. 632— 633. 638, 666—674
Вуковић Душан — 96
Вуковићи (код Титограда) — 208, 485
Вуково Брдо (код Пљеваља) — 121, 134. 139. 140. 142, 144, 147, 152, 245. 511. 517. 546
Вукотић Душан — 11
Вукотић Јован — 377
Вуксановић Љубо — 94—96.
Вукчевић Јаков — 424^126, 428, 430, 431
Вулетић Бруно — 86, 87, 126, 164, 287, 307. 330. 332
Вучево (пл.) — 322, 591
Вучетић Благоје — 92
Вучинић Душан — 182
Вучји До (код Никшића) — 515
Вучковић Блажо — 143

Г

Габела — 640
Газивода Петар — 12, 403
Гарибалди Ђузепе — 336
Гат (код Автовца) — 507, 567
Гацко — 32, 155, 322, 326, 432, 434, 436. 439. 447. 450, 454, 455, 461——463, 489. 497, 500, 502—505, 507, 514, 523, 527. 530. 533. 536. 539, 551, 558, 565. 567, 570, 573, 576, 577, 580, 586, 588. 590. 595, 596, 598——602, 604. 607, 608, 610, 619, 648
Гвозд (к. код Ивангграда) — 161
Гвозд (пл. код Грахова) — 125
Гвозд (код Пријепоља) — 229, 234
Гвозд (код Шавника) — 599, 607, 612—615
Гилиноге (код Шаховића) — 220
Гиљево (пл. код Бијелог Поља) — 27, 275, 293
Главица (к. код Пљеваља) — 69
Главица (к. код Прибоја) — 344
Глибачи (код Пљеваља) — 508, 619
Глибовац (код Никшића) — 16, 19, 31, 164. 286. 331
Глизица (Г. и Д., код Даниловграда) — 409—412
Глисница (код Пљеваља) — 458
Глухи До (код Вирпазара) — 376
Глушчевићи (код Пљеваља) — 150
Гњеви До (код Цетиња) — 386
Гњили Поток (код Андријевице) — 250
Годијево (код Бијелог Поља) — 233. 240
Годијељи (код Шавника) — 317, 594. 604
Годочеље (код Берана) — 7, 443, 554
Годуша (код Ивангграда) — 160, 161, 237, 243, 538, 553
Гојнић Блажо — 62
Гојшина (код Чапљине) — 509
Гола Главица (код Никшића) — 73
Голеш (триг. код Плава) — 257——259. 262, 536, 546
Голеша (код Пљеваља) — 337
Голија (код Никшића) — 16, 270, 318. 324. 575, 576, 578, 596, 597, 602
Голо брдо (к. код Бијелог Поља) — 112, 160
Голо Брдо (код Цетиња) — 60. 387. 389
Головић Батрић — 124
Головић Момчило — 348
Голуб (брдо код Сјенице) — 234. 531
Голубовци (код Титограда) — 237, 399
Горажде — 7, 38, 149, 193, 270, 354, 447, 449, 532. 564. 608, 617, 631, 632, 636, 644, 663
Горанско (код Гацког) — 325
Горевић (брдо, код Даниловграда) — 653
Горица (Г. и Д., код Титограда) — 101, 399, 414—424. 494, 516, 521
Г. Дражевина (код Цетиња) — 379
Горња Ораховица (код Боке которске) — 98
Горња Рженица (код Плава) — 181
Горња Села (код Бијелог Поља) — 111, 112
Горње Поље (код Никшића) — 14. 16, 19, 31, 46, 214, 286. 316—318. 329, 330. 357, 453, 513. 599, 603——606
Гостеч (код Пљеваља) — 178
Гостиље (код Златибора) — 410
Гостојевићи (код Никшића) — 70
Гостун (код Бијелог Поља) — 187, 241, 244, 300, 304, 440
Гостун (код Бродарева) — 148, 227, 272
Готовуша (код Пљеваља* — 337, 473, 543
Гошево (к. код Бродарева) — 228, 235, 239
Граб (код Требиња) — 371, 462, 507, 525, 534, 676
Граб (код Шаховића) — 193, 241, 242
Грагаје (код Бијелог Поља) — 279
Град (код Бродарева) — 13
Градац (код Ивангграда) — 539
Градац (код Никшића) — 15, 286
Градац (брдо код Мојковца) — 216, 230, 238. 240. 499
Градац (Г. и Д.. код Плгеваља) — 336, 337, 389. 454
Градац (код Цетиња) — 379, 400
Граде (брдо код Сјенице) — 234
Градиборине (код Прибоја) — 67, 337
Градина (код Бијелог Поља') — 156, 158. 185. 186, 230, 235, 237, 245, 555, 556. 664
Градина (к. код Ивангграда) — 167, 168. 561
Градина (пл. код Пљеваља) — 473
Градина (код Прибоја) — 356
Градина (код Пријепоља) — 278, 644
Градина (код Цетиња) — 19, 103, 109

Граница (код Никшића) — 121, 286
Граница (код Пљеваља) — 337, 389
Гранчарево (Г. и Д., код Требиња) — 371, 504
Граховац (код Грахова) — 126, 372. 373
Грахово — 27, 46, 48, 55, 57—61, 79, 84, 85, 115, 126, 128, 193, 195. 210. 298, 306, 314—316, 372. 379. 446, 453. 458. 459, 462, 464, 465. 468. 474, 488—491, 493, 500, 503. 504, 507, 512, 513, 515, 532. 570, 583, 584, 586. 601, 609. 614, 618—624, 626, 628. 631. 633, 637. 638
Граховско Поље — 60, 373, 468, 474
Грачаница (р.) — 120, 121, 242, 243
Грачаница (код Андријевице) — 444
Грачаница (код Пријепоља) — 120, 179, 226. 241, 242, 512, 516, 546, 548
Грбаљ — 655, 656
Гргаје (код Сјенице) — 235, 271, 272
Гребен (триг. код Плава) — 256——258, 262
Гребице (код Никшића) — 73
Грево (код Пљеваља) — 138
Гркавац (код Рисна) — 641, 644. 649. 651
Грлић (код Даниловграда) — 192
Гробнице (код Бродарева) — 148. 241, 277
Грозданови Миливој — 14, 78
Грубани (код Задра) — 389
Груда — 631

Групе

НОВЈ

— 1. ударна Приморска оперативне групе — 605
— 1. ударна група батаљона — 27, 46
— 2. ударна група батаљона — 46. 47
— 5. ударна група батаљона — 27
— Артиљеријска 2. ударног корпуса — 369. 409, 410. 419, 426——428, 574, 599
— Оперативна група дивизија — 252, 270, 316, 568, 574. 575, 578, 584
— Ударна група батаљона (4. и 5. пролетерске бригаде) — 9, 22. 200
— Ударна група батаљона (3. ударне дивизије) — 436. 497, 498. 619
— Ударна херцеговачких батаљона — 620
— Приморска оперативна 2. ударног корпуса — 26, 41, 52, 54, 55, 57, 58, 61, 62, 70, 72, 78, 80, 84. 85, 88, 89. 94. 98, 101, 104. 105, 115, 123, 124. 143. 155, 163. 194. 201. 212, 286. 295. 298. 299. 307, 318. 330. 361. 369, 374. 393. 396—398. 400, 452, 458, 461. 463. 464. 466. 468. 474. 475, 481. 483, 484, 488. 490. 492, 493, 499, 500, 501, 503. 510, 512. 513, 515, 519. 523. 524, 535. 538, 539, 543. 569, 571. 573. 575, 576, 759—589, 591, 593, 598—602. 604—608, 610, 614—628, 631, 634, 635, 637, 638. 640—642. 644—649. 651, 652, 655, 657—659, 661, 666, 670, 672—675

Непријатељске

немачке:

— Армија „Е" — 656
— Еделвајс — 155
— Бендл — 167, 588
— Кремплер — 322, 334, 586
— Стрипел — 588
Грчка — 98. 297, 326. 352, 359, 388. 408, 454, 469. 510, 512, 518. 521, 527. 573. 587, 598. 613, 618, 643
Губовача (код Бијелог Поља) — 157. 179, 185
Гувништа (код Пљеваља) — 140. 142, 150
Гудуре (код Шаховића) — 13
Гусиње — 81. 195, 204. 249. 252, 254. 264. 352, 433. 525. 572, 574. 580, 581, 583. 588, 624. 633. 649
Гуча — 613, 639

Д

Дабар — 436, 517, 537
Дајбабе (код Титограда) — 414
Дајбапска гора (триг. код Титограда) — 399
Дакић Радоје — 295, 328, 361. 366, 383, 578
Далмација — 41, 42. 98. 198, 463. 495, 510. 519
Даљан (код Спужа) — 102
Даниловград — 56, 58. 59. 60. 62, 70, 71, 75—77. 79. 84—86. 88. 89, 97, 99. 101, 102. 117. 128. 163. 192. 197, 199. 202—210. 212. 225. 298. 306——309. 312, 317, 332. 348, 374, 375, 377. 379, 387, 388. 398—400. 409, 417—419. 422. 436. 438. 440. 444.

449, 452, 460—464, 466, 468, 475, 478, 481—484, 486, 490. 492—494. 501, 503, 507, 510, 513—516, 521, 561, 563. 564, 579—585, 588, 600, 608, 610—612, 614—624, 626—628, 631, 635, 638, 639—643, 645—648. 650—657, 659, 660—663. 665, 666. 668
Данон Мишо — 299
Дапсићи (код Иванграда) — 353, 625
Дапчевић Пеко — 25, 26, 38. 42, 44. 45. 54, 84, 85, 109, 124, 176, 252, 270, 271, 272, 572, 575, 576, 582, 584, 587
Дврсник (код Грахова) — 79, 623. 635
Дебело бр. (триг. код Иванграда) — 162. 168
Дедић Коста — 201
Дељевац (к. код Грахова) — 125
Демировићи (код Даниловграда) — 311
Дене Иван — 184
Дечани — 581—583. 585

Дивизије

НОВЈ

— 1. пролетерска ударна — 171, 173—176, 178, 179, 182, 184, 186, 188, 270 271, 276, 280, 291. 292, 299. 303—305, 321. 324, 326, 333——337. 339—342. 344, 345. 354——356, 566, 567, 572—574, 576, 577, 579. 580. 581. 588—591, 593, 603
— 2. пролетерска ударна — 28, 29. 38. 41—44, 67. 69. 80, 160. 167, 169. 190, 191, 193. 194. 196. 229, 233—235. 239. 240, 242. 243, 247. 251—253, 270, 431, 432, 434, 435, 439. 441, 442, 457, 466. 470. 473, 476. 477, 480, 486. 523. 524, 527—529. 534—536. 546. 547. 549, 551—554, 558. 559, 561, 565, 569—572, 574—576, 611
— 3. (црногорска) ударна — 13, 24—26. 38. 44. 52, 65, 66, 80. 84. 87, 89. 105, 122—124, 131, 132. 148. 156- 158. 173, 188—191. 201, 202. 204. 207. 233, 241. 248. 270, 295. 298. 299. 301, 317, 330. 332. 353. 361, 369, 375. 376, 384. 394. 405. 407. 409. 436. 440. 446. 449, 452 458. 459, 478, 479. 482. 483——485. 488. 490. 492—494. 504. 507—509. 512. 515. 518—520, 522—527, 529. 530, 533—535, 538—540. 543. 545. 551—556, 558——560, 562, 564, 565. 569—576, 577, 580—583, 589, 593, 595—604, 606—610, 612—614, 616—624, 628, 631, 633, 635. 637, 642, 645. 647. 648. 652, 653, 659, 660, 662, 665. 668. 669. 673—676, 679, 680
— 5. ударна — 38, 43, 53, 132, 133, 137—142, 144—146. 149. 151, 153, 154. 193. 233. 238, 239, 241, 242, 245. 252. 458, 470, 473, 480. 486, 523, 527, 529, 534, 536—540, 542——548, 552, 557. 561—563, 565, 568, 570—572, 574—576
— 6. пролетерска „Никола Тесла" — 171, 320, 323—325, 327, 328, 354, 406, 593—598, 600, 601, 607, 608
— 11. ударна — 173
— 16. ударна — 321—325
— 17. ударна — 139, 250, 252, 270, 530, 532, 533, 538—540, 542—545, 550, 551, 559. 562. 566, 568, 570—572, 574—576
— 19-та — 155
— 20-та — 371
— 22-га — 407, 408. 670, 673, 684
— 26-та — 634
— 29-та (херцеговачка) ударна — 20, 21, 27. 30, 38. 51. 52. 54, 55, 58. 78, 80, 85, 104, 106, 127—130, 295, 298, 299. 318, 359, 361, 363, 369. 371. 430—432. 434, 436, 446, 447. 453. 455. 458. 461—163, 465. 469, /474—476, 479, 480. 482—484. 487—490. 493, 497, 502, 503, 505. 513, 515, 516. 527—530, 536—539. 551, 558, 560. 565, 567—570, 573. 576. 577. 579, 580, 582, 585, 586, 593, 594, 600——602, 604. 607—612, 614, 617——628, 631. 632. 634, 635—638, 640. 642—646. 648. 651, 652, 655, 659. 660—669. 673, 674, 676. 677. 679
— 36. ударна — 321—323
— 37. ударна — 80. 92, 93, 100, 107, 109. 111—113. 120, 123, 152, 153, 155, 173, 174, 179, 202, 216. 217, 219, 221. 222. 224—226, 271. 272. 294. 305. 337, 345, 408, 461, 473, 480. 483. 491—495, 511, 517—519, 521, 528—529, 531——533, 536—538, 545, 547, 551, 554, 559, 562. 563, 565. 572, 576, 580, 581. 584. 591, 617, 620, 623, 624, 626, 627, 632—634, 636, 639, 646, 652. 662. 666, 668. 670, 673

Страних држављана у саставу НОВЈ

Албаније

— 1-ва — 603

Италије

— Гарибалди (Canha1cИ) — 7, 8, 13, 43, 51—54, 131, 157, 190, 212 227, 240, 241, 252, 298—301, 303, 336. 432, 434, 437—439, 443, 446. 458, 474, 482. 493, 494. 498. 504, 518, 576, 590, 591, 594, 597, 608

Савезничке

Албаније

— 6-та — 671, 673

Непријатељске

б угарске:

— 24. пешадијска — 179, 341, 594

немачке:

— 1. брдска — 321, 322, 586, 588
— 7. 35 „Рппг Еи§еп" — 32, 40, 142, 155, 158, 167, 244, 271, 278, 322, 334, 354, 447, 453. 459, 463. 546. 550, 555, 557, 561. 570. 575. 586, 594. 595, 600, 606
— 11-та ваздухопловна-пољска — 155
— 13 СС „Ханџар" — 155, 322
— 21. СС „Скендербег" — 40, 155, 160, 352. 545, 557, 575
— 114. ловачка — 155, 234, 527
— 117. ловачка — 600, 606
— 118. ловачка — 155, 210, 495, 510, 565, 606
— 181. пешадијска — 9, 22, 40, 98. 101. 154, 240, 294, 309, 322, 357, 358. 387, 394, 447, 486. 491. 510, 519. 540. 546. 588. 650. 651. 656. 674
— 297. пешадијска — 155, 181. 387. 398, 642, 643, 656, 660. 674
— 369. легионарска „Вражја" — 40. 155. 181, 354, 463, 475, 476. 533. 537—539. 553, 573, 574, 577, 623
— Бранденбург — 69, 155, 160, 177. 179. 271, 278, 322. 334, 477. 510, 574, 586. 594

Дивизиони

НОВЈ

— 2-ги артиљеријске групе 2. ударног корпЈха — 409—424

Дивин (код Невесиња) — 515
Дијелово (код Бијелог Поља) — 161
Дијо (код Бијелог Поља) — 160, 219. 499
Диклићи (код Требиња) — 469
Добра вода (предео, код Ивангграда) — 160
Добраково (код Бијелог Поља) — 291
Добрашница (поток, код Пљеваља) — 172
Добриловина (код Мојковца) — 592
Добри До (катун, код Жабљака) — 317, 318, 322, 538, 592, 594, 596
Добри Дуб (код Требиња) — 371
Добриња (код Бијелог Поља) — 112
Добродол (код Ивангграда) — 237
Добро Дол (код Бијелог Поља) — 161
Доброселица (код Прибоја) — 340
Добрнска Плоча види Добрнско Село
Добрнско Село (код Цетиња) — 33, 379, 390, 392
Добрун (код Прибоја) — 345, 536, 636
Добруш (код Никшића) — 85, 86, 309
Додоши (код Титограда) — 376
Долац (код Бијелог Поља) — 186
Долац (код Ивангграда) — 223
Долинице (код Пљеваља) — 134
Долићи (код Сјенице) — 236, 237, 239, 243, 533, 535
Долови (код Даниловграда) — 85, 86, 499
Долови (код Требиња) — 126, 371, 373
Доловско Корито (код Даниловграда) — 142
Дољани (код Титограда) — 77. 89, 628
Домановићи (код Чапљине) — 439, 447. 622
Домаћин До (код Грахова) — 60. 61
Доње Гоње (код Сјенице) — 279
Доње Сриједе (катун, код Никшића) — 600—603
Доњи Крај (код Цетиња) — 370, 386, 397
Доњи Рогами (код Титограда) — 102
Драгаљ (код Грахова) — 57, 60, 79, 477, 543, 620, 638
Драгачево — 572, 575

Драгаши (код Пљеваља) — 336
Драгичевић Михајло — 262
Драглица (код Прибоја) — 439
Драгова Лука (код Никшића) — 31. 164, 331
Драговић Владо — 386, 394
Драговића Поље (код Колашина) — 207, 592
Драговољићи (код Никшића) — 46, 317, 329
Дражевина (код Титограда) — 89, 98
Драшковина (код Бродарева) — 671, 672
Дрезга (к. код Андријевице) — 266, 267, 485
Дрекина Коса (код Андријевице) —257, 259, 262, 264
Дракић Спасо — 405
Драшковић Бранко — 49
Дреновштица (код Никшића) — 85
Дрина — 118, 178, 354, 532, 564, 572, 587, 623, 640, 678
Дрпе (код Вилуса) — 490
Друшићи (код Цетиња) — 400
Дуб (к. код Ивангграда) — 167, 168
Дубљевићи (код Жабљака) — 317
Дубовик (код Цетиња) — 644
Дубово (код Бијелог Поља) — 156. 187, 244, 406
Дубочица (поток, код Пљеваља) — 172, 236, 270, 533
Дубрава (код Пљеваља) — 469
Дубрава (к. код Шаховића) — 219
Дубровчићи (код Пријепоља) — 120, 173
Дубровник — 79, 98, 155, 210, 371, 386, 439. 489, 505, 509, 558. 605. 611, 615, 616, 618, 620, 623, 625, 626, 632, 633. 635, 644
Дувно — 652
Дуга Пољана (код Сјенице) — 384. 638—641
Дуге (код Рисна) — 131
Дуге Њиве (код Пљеваља) — 141. 173
Дужи (код Шавника) — 317, 594, 595—597
Дулић др Војислав — 36
Дулићи (код Гацког) — 598
Думљанско Бр. (код Пријепоља) — 121
Дуратовић (код Пљеваља) — 138
Дурмитор пл. — 323. 598
Дучево (код Пријепоља) — 184
Душманићи (код Пријепоља) — 154

Ђ

"Баковић Нико — 78
Ђаковица — 188, 191, 433, 603, 617
Ђаловићи (код Бијелог Поља) — 234, 531, 533
Ђалци (код Цетиња) — 370, 376, 377
Ђедовак (к. код Пљеваља) — 138
Ђерковић Војин — 48, 49, 61, 86
Ђиновићи (код Цетиња) — 370, 379, 389
Ђонца (катун. код Андријевице) — 569
Ђорђевић Божидар — 263
Ђорђевић Драгослав — 170
Ђукановић Војо — 62
Ђукановић Новак — 74
Ђукић Милан — 288—290
Ђукић Милета — 323, 325, 329
Ђукић Милорад — 357
Ђулице (код Андријевице) — 257
Ђурашевић Војислав — 21, 32
Ђурашковић Андрија — 65
Ђ\'рђеви Врхови (код Пљеваља) — 144, 146, 147, 152, 173
Ђурђевића Тара (код Жабљака) — 326, 504, 505. 540—542. 594, 608
Ђурђево бр. (к. код Пријепоља) — 531
Ђурић Љубодраг — 138, 142. 149, 151
Ђуричковић Бошко — 393
Ђуришић Павле — 109. 194, 278, 352, 476, 482, 533, 588, 597. 599. 604, 650
Ђуровић Андрија — 37
Ђуровић Миленко — 170
Ђурово брдо (код Бродарева) — 549

Е

Европа — 83, 547
Егић Обрад — 57. 61, 127. 130, 373
Елбасан (у Албанији) — 636
Елезов До (код Грахова) — 314, 316
Енглеска — 482
Ераковићи (код Његуша) — 144, 145

Ж

Жабљак — 42, 50, 322, 326, 498, 542, 595, 596, 603—605, 608, 617, 620
Жаљевица (брдо код Андријевице) — 250, 266, 268

Жаљево (код Бијелог Поља) •— 215
Жари (код Мојковца) — 219, 665
Жебљак (код Грахова) — 372
Жежељ Милан — 184, 279
Жељево (код Требиња) — 371, 372, 569
Жепче (код Зенице) — 320
Живковић Душан — 653, 655
Живковић Живко — 409
Жижић Вељко — 59, 99, 102, 105, 330, 383, 628, 631, 632, 635—638, 639—666. 674—679
Жижић Душан — 124
Жижић Милоња — 123
Жилиндар (триг. код Бијелог Поља) — 237, 537
Жилици (код Бијелог Поља) — 161
Житковић (код Дубровника) — 569
Житниће (код Сјенице) — 384
Житомислићи (код Мостара) — 439
Жугић Стојан — 24
Жујовић Сретен — 171, 178
Жупа (предео, код Пријепоља) — 120
Жупа Добрска (код Цетиња) — 370, 376, 377

З

Забјело (код Титограда) — 399
Заборак (код Гораждa) — 44
Заборје (код Миљковца) — 329
Забрање Тоци (код Пљеваља) — 337
Забрдни Тоци (код Пријепоља) — 154
Завала (код Титограда) — 213, 370, 417, 618, 634. 659
Завиноград (код Бродарева) — 173
Завиноград (код Пријепоља) — 120
Заврх (код Никшића) — 331
Загарач (код Даниловграда) — 60. 85. 86. 89. 99, 202. 212. 375, 462, 475, 493. 521, 523
Загора (код Грахова) — 314, 315
Загора (код Цетиња) — 389
Загорак (код Даниловграда) — 308
Заграда (код Даниловграда) — 622
Заграђе (код Пљеваља) — 133. 153
Загреда (код Даниловграда) — 85. 86. 484. 653—656, 661
Закмур (код Гораждa) — 663
Залом (код Невесиња) — 504
Залуг (код Пљеваља) — 150, 160
Заострво (код Пљеваља) — 355
Западна Морава — 603
Запећ (код Пљеваља) — 336
Заслапа (код Вилуса) — 59, 61, 126, 373
Застијење (код Пљеваља) — 337
Затон (код Бијелог Поља) — 13, 408, 664
Затон (код Ивангрaда) — 246. 293
Затријебач (предео, код Титограда) — 201, 202, 213
Заумско (код Бијелог Поља) — 235, 272, 279, 291—293
Звијежд (код Пљеваља) — 141
Звијезд (село код Пријепоља) — 552
Звијерина (код Билећа) — 461. 627
Звицер Милутин — 376
Зекавице (код Пљеваља) — 137— —139, 334—336, 338
Зеленгора — 593—597, 610
Зеленика (брдо код Титограда) — 398, 641
Зеленика — 98
Зелетин (код Андријевице) — 251, 254, 256, 257. 264, 444, 573
Зеница (код Пљеваља) — 137, 138
Зета (предео) — 399, 481
Зета (р.) — 75, 77, 87, 143, 197, 199, 206, 208, 214. 462. 493, 494, 582, 671
Зечевић Војо — 182, 359
Зечевић Радош — 124
Зечја гл. (код Пријепоља) — 144. 145, 242, 550
Зијемље (код Коњица) — 625
Златар (пл.) — 593
Златибор (пл.) 271, 288. 339—341, 345. 346, 355, 523, 528, 572, 591. 593
Златица (код Титограда) — 77, 194, 628, 680
Злоречица (р.) — 264. 265
Змиња гл. (к. код Андријевице) — 266. 267
Змињац (код Бијелог Поља) — 234, 243. 244. 291, 467, 553
Зуљево Брдо (код Андријевице) — 251. 265
Зупци (предео. код Требиња) — 55, 79. 97. 462. 463. 465, 474. 479 480, 484. 524. 530. 536. 538. 576, 586, 620. 627

И

Ибар (р.) — 486, 571, 572, 579, 600. 607
Иванград —- види Беране
Ивановић Воја Мргуд — 98
Ивановић Лабуд — 516

Ивановић Спасоје — 76
Иваново бр. (к. код Ивангрануда) — 167, 168
Иваново Поље (код Пљеваља) — 336
Иванте — види Ивање
Ивање (код Бијелог Поља) — 131, 235, 237, 240, 243, 244, 553, 554
Ивање (код Никшића) — 8, 21, 160, 317, 329, 598
Ивање (код Пријепоља) — 230
Ивањица — 191, 193, 357, 435, 479, 480, 635, 638, 639
Ивањске стране (к. код Никшића) — 330
Ивковић Милован — 178
Ивовик (пл. код Пљеваља) — 172
Игало — 635, 638
Извић (код Бродарева) — 146
Извори (код Цетиња) — 143
Изгори (код Гацког) — 324, 325
Илино Бр. (код Пљеваља) — 138, 214, 511, 650
Илић Владимир Лењин — 294
Иличковић Чедомир — 37
Имотски — 510, 558
Италија — 10. 19, 54, 84, 95, 110, 155, 327, 336. 356, 359, 442. 454, 473, 482. 518, 573, 574. 604, 624

J

Јаблан ((Липове Ријеке) — 217, 664
Јабланица (к. код Бијелог Поља) — 239
Јабланица (Г. и Д., код Чајетине) — 477, 480
Јабланово (код Бијелог Поља) — 279, 291
Јабука (код Матешева) — 196, 460, 614, 626. 658, 666, 667, 677
Јабука (код Никшића) — 307
Јабука (код Пљеваља) — 226, 431. 473, 479, 511. 516. 517. 519, 526, 620, 636. 673. 674
Јабука (код Пријепоља) — 120, 133. 134. 141, 144. 147, 148, 150——152. 153, 172, 173. 192. 248, 278, 333, 334, 647
Јабуковац (код Грахова) — 60
Јабучна (код Бијелог Поља) — 103, 111, 215, 216, 499, 503
Јавор (пл.) — 572, 639. 640
Јаворак (пл.) — 318, 597, 598
Јаворје (код Шавника) — 318. 330, 591, 594
Јаворов До (код Никшића) — 309. 312
Јаворова (код Ивангрануда) — 237
Јаворови Врх (код Автовца) — 526
Јаворово (код Ивангрануда) — 238
Јадовник (пл.) — 173, 182, 228—233, 252, 270. 272, 275, 277—279, 521. 527. 673
Јадранско море — 326
Јазавац (код Бродарева) — 145, 225, 549, 550
Јазина (код Вилуса) — 372, 373
Јакаљ (код Никшића) — 31, 104
Јакшић Исидор — 123
Јанковић Мићун — 50, 51, 385
Јанковић Никица — 410—424
Јасен (код Бијелог Поља) — 553
Јасен (код Бродарева) — 13, 172, 186. 198, 270, 291, 293. 664, 665, 667
Јасеница (код Благаја) — 645
Јасеново (код Прибоја) — 344, 439
Јахорина (пл.) — 617, 628
Јевтић Добривоје — 262
Језера (предео, код Жабљака) — 604
Јеленак (код Даниловграда) — 58, 212 229. 230. 235, 236. 238, 239, 293, 533. 535, 653
Јелин Дуб (код Биоче) — 659
Јеловац Милутин — 271, 478
Јеловица (катун, код Ивангрануда) — 362, 363
Јеље (код Прибоја) — 340. 344
Јерина Глава (код Андријевице) — 249, 251. 252. 254, 256, 264, 265. 570
Јеринин Град (код Андријевице) — 644, 645
Јовановић Блажо — 297
Јовановић Божо — 23
Јовановић Васо — 174, 276
Јовановић др Драган — 36
Јовановић Ђоко — 601
Јовановићи (код Даниловграда) — 410
Јовичевић Илија — 23
Јовичевић Мило — 25
Јовичевић Нико — 132, 207, 299, 318. 353, 546, 562, 571, 575. 584. 604, 605, 666, 669. 674
Јовичевић Саво — 623, 624
Јовичина Вода (код Грахова) — 79
Јововић Војица — 403
Јововић Јакоб — 62
Јоксимовић Саво — 215
Југовине (коса код Ивангрануда) — 223, 269

к

Казанци (код Никшића) — 598
Казновица (к. код Спужа) — 77, 206, 208—210, 212, 413, 414, 415, 485, 486, 490, 494
Какмуже (код Пљеваља) — 355, 433, 448
Калаитовић Вук — 109, 612,
Калаче (код Ивангграда) — 535
Калиновик — 496, 528, 536, 559, 564, 573, 590, 609, 612, 614, 619, 620, 625, 626, 631, 638. 648, 649, 667—669, 673
Калопер (брдо, код Грахова) — 314, 315
Калудра (код Ивангграда) — 162, 250
Калуђеровићи (код Пљеваља) — 69, 337
Камена (код Невесиња) — 626
Камена Гора (код Пљеваља) — 12, 119—121, 140—142, 144, 147—149, 151, 152, 173, 241, 242, 333, 334, 338. 339, 479, 511, 517, 546, 548—550, 568, 647, 663—665
Каменско (код Никшића) — 31
Камешница (код Сјенице) — 384
Кање (код Бијелог Поља) — 101, 112, 241, 244, 245
Капа Јован — 122
Капавица (к. код Требиња) — 372
Каранов крш (пл.) — 160
Карановац (к. код Прибоја) — 340
Кар. Кричак (к. код Пљеваља) — 239
Караула (код Сјенице) — 229. 275, 279
Караула (код Пријепоља) — 278
Карошевина (код Пријепоља) — 122, 151, 434, 520
Карталов Врх (код Пљеваља) — 172
Катабун (брдо код Пљеваља) — 431
Катуни (код Пљеваља) — 171
Катуниште (код Бијелог Поља) — 234. 255, 256, 531
Катуша (код Пљеваља) — 540
Кацубер (триг. код Ивангграда) — 162, 168, 252, 538, 546, 553
Качево (код Пријепоља) — 278, 528, 624
Качор Богдан — 139
Кашице (код Пријепоља) — 120, 151
Кијановић (код Пљеваља) — 141
Кифино Село (код Невесиња) — 609, 611, 627, 646—650, 661, 662
Кичево (код Бродарева) — 13, 112
Кладово — 607
Клик (брдо код Бродарева) — 228
Кликовача (код Спужа) — 192
Клисић Блажо — 65
Клисура (код Бијелог Поља) — 240
Кличево (код Никшића) — 534
Клобук (код Вилуса) — 372, 439, 503, 504, 515, 601, 621
Клопот (код Биоча) — 658—660, 663. 675
Кључ (пл.) — 302
Кнежевић Раде — 21, 25, 113
Кнежевићи (код Т. Ужица) — 356
Кнежевићи (код Пљеваља) — 133. 172, 323
Кобила (к. код Херцег-Новог) — 642
Кобиља гл. (брдо, код Пријепоља) — 229, 233. 602
Кобиља Глава (код Прибоја) — 345, 500
Ковачевић Максим — 382, 405
Ковачевић Маријан — 92
Ковачево брдо (к. код Андрије-вице) — 250. 266
Ковачки Долови (код Данилов-града) — 410, 653
Коволик Алфон — 357
Коврен (Код Пљеваља) — 172, 190, 333, 338. 668. 671, 672, 673, 675
Коврен (код Шаховића) — 193. 197, 439. 505
Кожељ (код Бродарева) — 276, 277
Козица (код Пљеваља) — 140, 150, 224 241, 431, 546, 548
Козомор (код Бијелог Поља) — 228, 229
Козомор (код Сјенице) — 522
Кокарицка Гора (код Титограда) — 77. 204. 213, 399. 516, 521
Кокин Брод — 344. 345. 355
Кокорина (код Мостара) — 609
Кокоти (Г. и Д.. код Титограда) — 98. 375, 389. 398. 400. 401, 402, 413—415, 653. 668, 670
Кокотовица (к. код Требиња) — 126, 372
Колашин — 41, 44, 53, 85, 100, 116, 119, 124, 139. 188—208, 214, 216—218, 224, 247—249. 260. 262, 263. 301, 302. 321, 322, 324—326, 339, 352, 353, 363, 431, 435, 437—442, 444—470, 473—480, 481—483, 485—498, 562, 567, 569, 590, 591, 598, 601, 602, 606, 607, 609—613, 616, 620,

639, 656, 665, 667, 669. 670, 671, 673. 675—678. 681
Колашинско Поље 253, 255
Коловрат (код Пријепоља) — 184, 278, 526, 541. 561
Кољенишић Милисав — 207
Комани (предео, код Даниловграда) — 493
Комарани (предео, код Шаховића) — 191, 197, 470, 510. 668. 674
Комарница (р.) — 595, 599
Комадине (код Бродарева) — 253

Команде места

НОВЈ
— Морача — 109
— Цетиња — 650
— Никшић — 421
— Пивски Манастир — 49
Комине (код Пљеваља) — 440
Комови (пл.) — 201, 618
Ко.мунице (предео, код Спужа) — 102
Конавле — 55, 97, 128, 371, 452, 458, 532, 617. 619. 625, 626
Коњиц — 512, 612. 625, 674
Коњодер (к. код Прибоја) — 340, 344. 356
Коњска гл. (к. код Пријепоља) — 182
Коњско (код Требиња) — 125—127, 371, 372
Коњско (предео, код Шавника) — 330, 598. 599
Коњухе (код Андријевице) — 249. 250, 255
Копаоник — 575
Копиље (код Даниловграда) — 410. 411. 414, 415
Коприва (к. код ИЕанграда) — 161
Копривна (код Бродарева) — 279
Корда Раде — 109
Коријен (код Пљеваља) — 137
Корито (код Би1елог Поља) — 537
Корита (Г. и Д.. код Сјенице) — 235. 237. 513, 587. 588
Коритник (триг. код Сјенице) — 229
Корман (к. код Жабљака) — 592
Корнет (код Титограда) — 389, 401

Корпуси

НОВЈ
— 1. пролетерски ударни — 171, 177, 178, 275, 280—285. 294, 335, 336, 341. 354. 356, 564. 567, 568, 582, 593
— 2. ударни — 7, 20, 21, 24, 25. 26. 28—30, 32. 35. 36—39, 41, 43—45, 47, 49. 51, 53—55, 58 60, 62, 65. 66, 70, 79, 80, 82, 84 87—89. 92—94, 98. 100, 103, 107, 116, 123, 154, 155, 169, 171, 173, 175, 176, 178. 180, 188. 203. 209, 213—215, 227, 228. 233, 247, 270 294—296. 297. 298. 300. 304. 305' 307. 317—319. 320—324, 326, 327. 329, 330, 357, 359. 360. 363 365. 369. 374, 375—377. 382. 333 398. 400. 409, 419, 424—128 431 —470, 474—483, 485—497, 499, 500, 502—680
— 3. ударни (1. босански ударни) — 53, 214, 496, 572, 626
— 12. ударни (војвођански) — 318, 319, 321. 324. 325. 327—329, 354. 591, 593—600. 607. 608

Непријатељски

бугарски:
— 1. окупациони — 341
немачки:
— 21. брдски — 387. 398. 572, 650, 656. 674

Квислиншки

недићев:
— 3. српски добровољачки — 109
— 5. српски добровољачки — 221
четнички:
— Дрински — 355, 567
— Зетски — 588
— Златиборски — 340. 345, 355
— Милешевски — 109. 588
— Романијски — 354
Корча (у Албанији) — 636
Корчула (острво) — 495
Косаница (код Жабљака) — 326, 504, 505, 508. 542, 619, 640
Косаница (код Пљеваља) — 540
Косаничко Поље (код Пљеваља) — 172
Коси (код Бијелог Поља) — 158, 185
Коси (код Иванграда) — 161, 235, 237
Косијери (код Цетиња) — 370, 376
Космет — 81—83, 95, 96, 155, 603, 633, 668
Косовац Милутин — 124

Косови Луг (код Даниловграда) — 23, 89, 399. 400, 475, 646
Косово — 633, 638
Косово (код Книна) — 81, 408, 443. 573. 583
Косово и Метохија — види Космет
Косовска Митровица — 298, 306, 408, 585, 586
Косор (код Титограда) — 77, 196, 200
Костеница (код Бијелог Поља) — 235
Костреш (к. код Андријевице) — 255, 256, 262, 266
Котор — 155, 358. 385. 386, 388, 389. 469, 518, 519, 527, 605, 613, 616, 626. 628. 638, 641. 642, 644, 647, 655
Коћи (код Титограда) — 203
Кофрц (брдо, код Сјенице) — 234. 291. 293, 303. 531
Кочане (код Никшића) — 20, 31, 72—74, 164, 331. 468, 474, 501
Кочела (Г. и Д., код Требиња) — 487
Кошевина (триг. код Пријепоља) — 278, 561
Кошчеле (код Цетиња) — 387, 389. 392
Крагујевац (брдо, код Бијелог Поља) — 244. 303
Крајеви (код Прибоја) — 340
Крајина — 378, 379, 677
Крајиновићи (код Сјенице) — 238. 271. 525. 533
Краље (код Андријевице) — 249, 250, 251, 255, 291 362
Краљеве Воде — види Партизанске воде
Краљево — 633, 638
Крауљевац (код Жабљака) — 542
Крвавац (код Бродарева) — 437
Крекови (код Невесиња) — 650, 662
Кремна (код Т. Ужица) — 345, 479
Кржања (код Лијеве Ријеке) — 217
Крива Бреза (код Прибоја) — 340
Криваче (код Даниловграда) — 410
Кривошије (предео) — 79. 128. 452. 513, 532, 622
Криштица (р.) — 265
Крље (код Бијелог Поља) — 272, 303
Крново — 21, 329. 596. 597, 599. 600. 601
Крња Јела (код Шавника) — 498
Крњача (код Пљеваља) — 69, 337, 473
Крњичка Каменица (код Пљеваља) — 409, 411
Крстати до (к. ^код Грахова) — 125
Крстаћи (код Шаховића) — 13
Крстац (код Автовца) — 321, 322, 530, 567, 641
Крстац (код Бијелог Поља) — 185, 216, 222, 385, 555, 556
Кртоша (брдо, код Бродарева) — 145
Крупице (код Пљеваља) — 172, 305
Круси (код Титограда) — 98, 377, 398
Крушево (код Бијелог Поља) — 159, 227
Крушево (код Пријепоља) — 120, 144, 145, 173, 242, 245, 354. 548
Крушчица (пл.) — 237, 238, 306, 536, 538
Крче (Г. и Д.. код Пљеваља) — 337
Крцић Мирко — 24, 37
Кујава (код Даниловграда) — 75, 308, 310—312, 314, 475
Кукес (у Албанији) — 358
Кула Фазлагића (код Гацка) — 607
Кулин (код Никшића) — 115
Кулина (триг. код Бијелог Поља) — 219, 238, 239. 524, 543
Куљача Бошко — 12, 34
Куна Бранко — 154
Кунак (код Никшића) — 70, 163, 308. 309, 312, 484
Купиново (код Никшића) — 501
Купић (код Никшића) — 71
Куреша Милош — 625, 628
Куриде (код Никшића) — 19—21, 31, 32, 48. 86. 286, 287, 306. 307, 315, 316, 598, 602
Курикуће (код Ивангграда) — 362
Курило (код Бијелог Поља) — 160. 161, 186. 243, 244, 291, 293, 467, 553—555
Кусилица (код Бијелог Поља) — 220, 221
Кусовац Милутин — 36
Кустудић Милић — 48
Кути (код Ивангграда) — 255, 443, 445, 574
Кутловац (код Прибоја) — 337
Кутски (поток) — 256
Кучиште (код Леденица) — 60
Кучајевица (пл.) — 317

Кучи — 189. 192, 195—197, 199—202, 205—209, 212—215, 218. 221—223. 226. 239. 247, 447. 494, 496. 498. 499, 500, 502, 509, 519, 585, 590. 649. 656, 661—664, 680. 681

Л

Лађане (код Пљеваља) — 171, 176, 177
Лазарев Крст (код Даниловграда) — 651
Лазаревић Петар — 357
Лазине (код Даниловграда) — 192
Лазовић Боцо — 25
Лазовић Бошко — 37
Лаковић Милован — 122, 382
Лалић Карло — 280
Лалић Леко — 362, 399
Лалић Рако — 19, 218
Ланишта (катун, код Мојковца) — 217
Ланиште (к. код Бијелог Поља) — 293, 303, 503
Ластва (брдо, код Бродарева) — 230
Ластва(код Никшића) — 97, 143, 316
Ластва (Г. и Д.. код Требиња) — 126, 372, 373, 460. 462. 463, 474, 488—490, 504, 524, 536, 538
Лашић Ђорђија — 62, 226. 516, 520
Лебане — 575
Левер Тара (код Жабљака) — 501, 502, 505, 562, 590, 594, 595, 612, 621
Леденик (к. код Автовца) — 526
Леденица (Г. и Д., код Рисна) — 60, 79, 640—644, 649, 651, 653
Леотар — 620, 621
Лекић Данило — 318. 321, 397
Лековина (код Шаховића) — 439, 548
Лепенац (код Бијелог Поља) — 14
Лепенац (код Мојковца) — 499
Леперић (к. код Цетиња) — 377, 389. 398. 400. 401
Лепетане (код Котора) — 655
Лепешница (р.) — 103
Лер Александер (1л5ћг А1ехапс1ег) — 656
Лесковац (коса. код Прибоја) — 338
Лешница (р.) — 247, 252
Лешња (код Титограда) — 401, 403
Ливаде (код Спужа) — 102
Ливадице (код Бијелог Поља) — 111, 112
Лијева Ријека (код Колашина) — 53, 54. 105, 107, 189, 192, 195—197, 205, 207, 209, 212—216, 298. 444, 460, 497—499, 501. 502, 589, 590, 619, 621. 626, 631. 664. 671—673, 675, 676, 682
Лијеска (код Пљеваља) — 137, 138. 140, 431
Лијеска (код Шаховића) — 215
Лим (р.) — 69. 114, 118—122, 131, 144, 145, 148, 156, 158, 159, 161. 168, 171, 174. 179, 182, 184, 185—187, 189. 194. 196. 214, 220—225, 227——230, 233, 235. 236. 240, 241, 243. 245—247. 253. 263, 265, 266. 268. 270—272, 275—279, 293. 299—304. 337——339. 345, 355, 407, 408. 435, 443. 461, 466, 473, 480, 509. 511. 514, 518, 519. 529, 540, 543, 546. 547, 549, 551—556. 558. 560, 561, 563, 564, 567. 571, 573—577. 579, 589. 598, 601. 607, 610. 642, 644—645, 669, 671, 673. 680
Лимљани (код Вирпазара) — 378
Липовица (к. код Плава) — 256
Липово (Г. и Д., код Колашина) — 216, 248. 590—592. 607, 609. 610, 674. 675. 677
Лиса (триг. код Ивангграда) — 362
Лиса (триг. код Шаховића) — 109—112, 607
Лисац (пл.) — 125
Лисичине (к. код Бијелог Поља) — 301. 302
Лице (код Плужина) — 323
Личине (код Бијелог Поља) — 237
Личник (код Титограда) — 213, 214. 218, 226
Логатори (код Берана) — 443
Лозна (код Ивангграда) — 100. 246
Локва (к. код Сјенице) — 238
Локвице (код Жабљака) — 317
Локвичко Бр. (код Андријевице) — 249, 250, 265
Лола (пл.) — 330, 595, 596, 599, 605
Лом (код Колашина) — 678
Ломбардијд (у Италији) — 359
Ломпар Душан — 36
Лопате (код Даниловграда) — 77, 212, 676
Лопичић Стево — 370, 380, 388, 390, 393, 396
Лубница (код Колашина) — 218
Луге (код Андријевице) — 444, 569
Лугови (код Колашина) — 678

Лужац (код Ивангграда) — 223
Лукавица (код Шавника) — 318, 596
Лукачевић Војислав — 371, 373, 628
Луке (код Даниловграда) — 653
Луковац (Г. и Д„ код Невесиња) — 497, 513
Луковица (код Пљеваља) — 133. 591, 592
Луково (код Никшића) — 15, 104, 202, 214, 286, 308, 316—318, 329, 462. 496, 513, 592
Луниче (код Прибоја) — 337, 338
Лучићи (код Пљеваља) — 451
Лучице (код Петровца на Мору) — 120
Лучке Колибе — 354

Љ

Љековина (код Шаховића) — 121, 147, 174, 193. 225, 272, 674
Љескови Доли (код Никшића) — 71, 86, 308, 314
Љешевица (код Даниловграда) — 59
Љешевица (код Грахова) — 125, 126
Љешко Поље (код Титограда) — 237, 399, 643
Љешница (поток) — 13, 112—114, 167. 443. 561
Љотић Димитрије — 96
Љубиње (код Стоца — 436, 450, 454, 482, 484. 489. 493, 515. 569. 574, 584, 586. 621. 626
Љубиш (код Прибоја) — 344. 439
Љубишња (пл.) — 336. 339. 355
Љубовића (р.) — 219, 220, 300—302. 304
Љубовић (код Титограда) — 516, 521
Љубомир (код Требиња) — 462, 623. 628
Љуботин (код Ријеке Црнојевића) — 10. 376. 377. 379. 628
Љубушки — 155, 495, 510, 642
Љути Долац (код Благаја) — 645
Љуђа (код Пљеваља) — 470, 491. 528

М

Маганик (пл.) — 215
Мађарска — 360
Мазанички кланац — 210
Мајер Вили (Мауег УШ) — 357
Мајсторовина (код Бијелог Поља) — 103. 216. 219, 220, 222, 301. 302. 499
Македонија — 360, 408, 565
Малеш (к. код Андријевице) — 250, 264
М. Плијеш (код Пљеваља) — 138
М. Шанац (к. код Прибоја) — 340
Мало Расно (код Пљеваља) — 336
Маловић Јосип — 50
Маљат (к. код Спужа) — 411
Маљевац (код Пријепоља) — 121
Ман. Бања (код Прибоја) — 355
Ман. Ждребеоник (код Даниловграда) — 494
Ман. Милешево — 278
Ман. Морача (код Колашина) — 207. 209. 496—545. 547—554, 556—572. 574—587, 589—591. 600. 601,
Ман. Острог (Г. и Д„ код Никшића) — 70. 85, 163, 208, 409, 462. 484
Ман. Пиперска Ћелија (код Даниловграда) — 88, 212
Ман. Св. Тројице (код Пљеваља) — 134
Ман. Св. Илија (код Пљеваља) — 138
Маоче (код Пљеваља) — 172—174, 333. 338
Маријин вис (брдо. код Прибоја) — 340
Марина Раван (код Бијелог Поља) — 112, 187
Маоковина (код Даниловграда) — 86. 143. 202, 463, 521
Марковић Благоје — 375
Марковић Блажо — 69. 101, 111. 11*. 122. 188. 292. 293, 302, 304, 305
Марковић Гашо — 348
Марковић Илија — 62. 299
Маоковићи (код Титограда) — 206, 208. 209
Марково Бр. (код Колашина) — 670, 671
Марковина (код Ћева) — 56
Мартинићи (Г. и Д„ код Даниловграда) — 77. 212, 409—412, 414, 415. 549
Мартиновић Недељко — 21, 32, 74
Маслине (код Титограда) — 77
Матаруге (код Пљеваља) — 333—335, 338, 384, 473, 668
Матешево (код Колашина) — 53, 54, 189, 192—196, 198, 201, 205. 213, 216, 217, 248, 301, 352, 353, 444, 460. 504. 572, 573, 576, 589. 590, 597, 602, 605. 608. 610, 612,

614, 616—619, 621, 623, 624, 626. 631, 658, 664, 666—668, 670. 672, 673, 676, 678, 684
Матковићи (код Даниловграда) — 656
Махала (к. код Требиња) — 126
Мачковац (брдо. код Сјенице) — 230, 235. 236, 238, 239, 241, 293. 533, 535, 543
Медено ГУВНО (КОД Мојковца) — 218, 301, 499, 504
Медуа (у Италији) — 358
Медвеђе (код Никшића) — 58, 70, 71, 86
Медун (Г. и Д., код Титограда) — 208. 213
Међеђа (код Даниловграда) — 312. 314
Међуријечје (код Прибоја) — 355
Међуријечје (код Колашина) — 206, 209, 215—217, 223, 498, 504
Мекавац (код Гацког) — 389, 396
Мељак (код Пљеваља) — 28, 29, 43, 354, 355, 433. 438, 451, 454, 532, 545
Мељине — 641
Меоце (код Чева) — 86, 308
Метаљка (код Пљеваља) — 566, 567, 586
Метеризи (код Цетиња) — 370, 376
Метковић — 155, 454, 459, 510, 613, 617, 618. 633. 634. 640. 674
Метохија — 40, 81, 408. 443, 581, 633, 637
Мештровић Мате — 126
Мијајловица (триг. код Пљеваља) — 153, 154. 172, 333. 334. 517, 519, 523
Мијаковићи (код Пљеваља) — 239, 336
Мијатовић Иво — 384
Мијокусовићи (код Даниловграда) – 206
Микић Љуба — 36
Милаковићи (код Пријепоља) — 183, 230, 235, 246, 271, 272, 276, 277, 279, 563
Милановица (к. код Пљеваља) — 172
Милево Поље (код Бијелог Поља) — 161
Милијеш (код Прибоја) — 337
Милић Радоје — 62
Милочани (код Никшића) — 115, 287
Милошев Дол (код Пријепоља) — 173, 229, 278. 279
Милошевићи (код Автовца) — 530
Миљевина (код Фоче) — 625, 663
Миљевићи (код Даниловграда) — 85. 86. 143. 173, 308. 309
Миљевићи (код Пријепоља) — 120, 163, 517, 548
Миоска (р.) — 121. 226, 240, 516, 536, 541, 561
Миоче (код Чева) — 112, 143
Мирај Бр. (код Иванграда) — 160
Мирашевић Ђоко — 24, 36, 297, 383, 497
Мирковић Милан — 11
Мићуновић Вељко — 297
Михаиловић Дража — 80. 81, 95, 96, 116, 482, 528
Младеновци (код Бијелог Поља) — 156, 161
Мљетићак (код Шавника) — 593, 594, 596
Модри До (код Бијелог Поља) — 114
Мојан (брдо. код Андријевице) — 264
Мојанска (р.) — 264
Мојковац — 13, 14, 53, 66, Ц0, 117, 189—193. 196, 212, 214—219. 241, 322, 324, 339, 352, 353, 405, 406, 495—499. 502—504. 545, 583, 589-592. 602, 605. 606. 608, 610, 611, 656. 662, 666—673. 675. 679, 681, 682. 684
Мојстир (код Бијелог Поља) — 272, 291
Мокро (код Лијеве Ријеке) — 215, 330. 596. 597
Мокра Гора (код Т. Ужица) — 345
Мокра Њива (код Никшића) — 72, 331
Мокра Планина (код Андријевице) — 250. 571, 574
Мокри Луг (код Бијелог Поља) — 235. 244, 291
Момишићи (код Титограда) — 399
Момчиловић Милорад — 559
Морава (р.) — 607
Моравац (предео, код Иванграда) — 131
Моравица (р.) — 632, 633, 638
Мрача (Г. и Д., код Колашина) — 107, 195, 207—209. 214, 215, 218, 298. 460, 496, 499, 598, 599, 607, 609. 610
Морача (р.) — 77, 204, 214, 399, 593, 634, 671
Морачке Капе — 591, 592

Морање (код Херцег-Новог) — 641
Моско (код Требиња) — 460
Мостар — 79, 155, 439, 459, 460, 463, 469, 489, 558, 565, 566, 611, 612, 614, 625, 627, 632, 636. 638, 640, 642, 643, 645, 646, 648, 649—652, 654. 659, 664, 674
Мочиоце (код Ариља) — 432, 439
Мрамор (код Пљеваља) — 134, 153
Мратиње (код Тјентишта) — 51, 321, 322, 595
Мрђеновић Станко — 405
Мрзовићи (код Пљеваља) — 138
Мрке (Г. и Д., код Титограда) — 213, 656, 673
Мрцине (код Дубровника) — 129, 534, 576, 627. 631, 632
Мрчковина (код Бродарева) — 277. 279
Мугоша Михаило — 399
Мурине (код Плава) — 100, 195. 201, 249, 251, 252, 256—258, 261, 262, 264. 352, 442, 443. 445, 546, 547, 569, 573, 578, 580. 581, 588
Муртеница — 344, 345, 355
Мурина јама (брдсЈ, код Рожја) — 236, 536
Мучница (код Мојковца) — 216, 218, 406, 407
Мушевића (р.) — 607
Мушин Крш (код Бијелог Поља) — 11, 219—221
Мушино Бр. (код Бијелог Поља) — 186
Мушница (код Ивангграда) — 160. 162. 554

Н

Набојна (к. код Пљеваља) — 335
Нахије
— Васојевићска — 82
— Катунска — 10. 33. 56, 58, 59, 62. 94. 96, 97, 115, 116. 128, 202, 205. 294. 307. 464. 465. 507. 510. 514
— Лијешанска — 9. 33, 34. 62, 89, 99, 116. 387, 393. 396. 481, 483, 510, 622
— Ријечка — 9, 10, 33, 34, 62, 99, 377
— Црмничка — 10, 62. 377
Невесиње — 20. 155. 326, 434. 439. 454, 463. 497. 505, 507, 515, 523. 527, 530, 536. 537, 558, 568, 569, 572. 573. 577. 580. 582. 583, 597, 599, 600. 604, 609, 610—612, 614, 615, 625, 627, 638, 642, 644—647, 650, 652, 659, 660. 661, 664. 668. 669
Негбина (код Прибоја) — 288, 344, 355. 439
Негњево (код Бијелог Поља) — 179, 185
Негобратина (код Бијелог Поља) — 131. 158, 161. 555
Негобуђе (код Жабљака) — 178, 240, 296, 298. 317, 326. 542, 551, 562. 574, 579, 581—583, 589, 591, 592, 594. 595, 605. 606. 612. 613, 615——617
Недајно (код Жабљака) — 323, 327
Недакуси (к. код Бијелог Поља) — 112. 158, 245, 246. 558
Недић Милан — 80, 81, 94, 95, 109. 116
Независна Држава Хрватска — 276
Немачка — 83, 94—96, 276, 359
Ненада (пл.) — 125, 315
Неранђа (к. код Прибоја) — 340
Неретва —.96, 155, 439, 510, 577, 591, 605, 637, 667
Нецвијеће (код Требиња) — 126. 371
Никовићи (код Шћепан Поља) — 323
Николић Војин — 30. 69, 424—426. 428, 430, 431
Никшић — 15. 16, 19, 24. 27, 31. 41, 45, 58. 59, 70, 75. 76, 79. 84—89, 97. 104, 106, 108, 117, 118, 128, 163. 164. 188, 193, 195, 197, 199. 201—204. 206—210. 212. 214. 215. 223. 286, 287, 298. 306—309, 312, 315—318. 322. 326. 329, 332, 357, 383, 387, 388, 417—422. 440. 444. 446. 449, 452. 458, 461, 462, 464. 466, 468, 474. 475, 478. 481, 484. 486—490. 492. 493. 496. 498. 500. 501, 503, 506. 507. 513. 524. 541. 543. 550, 564. 572. 579—624. 626—628, 631——638. 640—656. 657—681
Никшичка Жупа — 16. 46. 202. 214. 298, 317, 452. 453. 462. 498 503. 511
Нова Варош — 179. 190. 355. 357, 431, 528. 563. 671
Новаковић др Обрад — 94
Нови Пазар — 201. 270, 271, 362, 384, 385, 408. 476. 527, 553, 586, 564, 638. 639. 640. 641. 654, 655, 668
Ново Село (код Спужа) — 192, 399
Нововић Војислав — 28, 46. 71
Ноздре (код Никшића) — 604
Нудо (код Грахова) — 61, 126

Њ

Његош (пл.) — 560. 561. 563, 599
Његуши (код Цетиња) — 10, 11, 22, 56, 193, 385, 386. 440, 463. 518, 581, 598, 641
Њивице (код Пљеваља) — 336

О

Обаљ — 627
Обарда (код Пљеваља) — 140, 147, 152. 172, 334, 479, 511
Обло Брдо (код Андријевице) — 249, 250
Обод (код Цетиња) — 499. 504
Обрадов бријег (к. код Данилов-града) — 86, 308, 309, 311, 312, 399. 656, 657
Обров -(код Бијелог Поља) — 13. 14, 158. 179, 180, 184—186. 221. 223, 243—247, 300, 555, 556. 663
Ограде (код Пљеваља) — 153
Обрадовић Бранко — 66, 93. 457——461, 493—197, 499. 501—508. 519——528. 557—565

Одреди
НОВЈ:
— Бјелопољски — 13, 80, 92. 93, 435, 467, 473, 671
— Зетски — 62, 75, 76—78, 80 87, 104. 175, 176. 218, 247, 298. 313, 359, 361. 375. 387. 389, 411. 466. 481. 484, 496. 500. 549. 611. 652, 653. 669. 671
— Дубровачки — 615
— Дурмиторски — 21, 31. 49. 50, 74, 80. 359, 361. 611—613. 615. 617, 619, 620, 621, 640
— Јахорински — 495
— Јужнохерцеговачки — 80. 439. 447. 469. 477. 509. 531. 558
— Колашински — 70. 80, 460, 464 466
— Комски — 53, 80, 195. 215, 221, 223, 359, 361, 443—446. 611
— Конављански — 97, 615
— Ловћенски — 9. 12. 22. 26, 27, 32, 34. 41, 60. 62. 79. 80. 84. 88—89. 116. 142, 193. 359. 361. 369. 370. 375—377. 379. 385. 387—395. 400—402. 436, 437, 440. 458. 475, 481, 501, 514, 518, 547. 572. 611. 628. 636. 671
— Мајевички — 496
— Мостарски — 512
— Никшићки — 15, 16, 19—21, 25, 27, 28, 30, 31. 41. 47. 55, 57, 60. 72. 73. 80. 84. 109. 115. 332, 359. 361, 440. 466. 481. 514. 611, 620. 652
— Пљеваљски — 80. 92. 93, 467——473
— Северохерцеговачки — 80
Одрин (код Бијелог Поља) — 156, 185
Ожеговица (код Даниловграда) — 142
Озрен (брдо, код Сјенице) — 235, 241. 270, 275. 293
Озринићи (код Никшића) — 104
Окладе (код Бијелог Поља) — 13, 103. 219, 300, 302
Околишта (код Грахова) — 126, 314—316
Оксилија Антонијо (ОхШја) — 474
Олује (код Бијелог Поља) — 185, 291
Омарска гл. (к. код Андријевице) — 258, 259, 262. 264
Оморњаш (код Пљеваља) — 137, 138, 335
Омутић (триг. код Грахова) — 126, 372
Опасаница (код Матешева) — 216
Орани До (код Даниловграда) — 308. 314
Орао (к. код Грахова) — 60
Ораси (Г. и Д„ код Цетиња) — 370, 635
Орах (код Автовца) — 329
Ораховац (код Грахова) — 126, 172
Ораховац (код Котора) — 642, 647, 655
Ораховац (код Требиња) — 372. 373. 538
Орахово (код Ивангграда) — 634
Орашац (код Дубровника) — 487
Орашац (код Прибоја) — 338
Орашје (код Даниловграда) — 89, 192
Орја Лука (код Даниловграда) — 75, 205, 311. 399, 409. 475, 663
Орлина (код Никшића) — 307
Орлић (к. код Дријепоља) — 120. 121, 144. 145
Орлов врх (к. код Прибоја) — 340, 344
Орловац (код Автовца) — 526
Орља (код Пљеваља) — 458
Осеченик (к. код Сјенице) — 238
Осјечница (код Грахова) — 210, 314—316. 489. 490, 493. 497. 500, 503. 504, 609

Османово бр. (к. код Ивангграда) — 160—162, 554
Османбегово Село (код Бијелог Поља) — 237
Осојник — 618
Остојић Захарије — 625
Острвица (код Ивангграда) — 238. 239, 669
Острвица (код Рожаја) — 539
Острељ (код Бијелог Поља) — 220, 222. 228, 245. 664
Острог — 580
Остроноша (предео, код Бијелог Поља) — 160, 161. 233, 240, 243, 244, 553
Острошка Греда (код Никшића) — 310
Отиловићи (код Пљеваља) — 120. 133, 139. 153. 172, 438. 542
Очевићи (код Цетиња) — 387, 390, 392
Очиници (код Цетиња) — 379
Оцак (код Пљеваља) — 137, 171, 177, 335. 336, 488. 540, 542. 611, 620
Оцина гл. (к. код Пљеваља) — 137, 138, 335
Оштра Гл. (код Ускопља) — 635
Оштра Јела (катун, код Ивангграда) 162, 167, 168, 561
Оштра Стена (код Бродарева) — 664. 665
Оштри врх (к. код Ивангграда) — 554
Оштри Рт (код Херцег-Новог) — 642
Оштриковац (код Грахова) — 126

П

Павелић Анте — 95
Павино Поље (код Шаховића) — 13, 174, 175, 253
Павице — 32
Павичевић Ђоко — 25
Павковићи (предео, код Даниловграда) — 85. 483. 636
Павловац (код Бродарева) — 253
Павлово Бр. (код Мојковца) — 679
Пајков Вир (код Матешева) — 406. 665
Пајовић Љубивоје — 175
Пајовић Тодор — 399
Пале (код Мојковца) — 219, 499
Палисад (код Прибоја) — 339. 340. 341—356
Паљ (к. код Ивангграда) — 161, 554
Паљевина (пл.) — 160, 161
Пандурица (предео, код Никшића) — 106, 501
Папрати (код Никшића) — 70
Партизанска Вода (код Прибоја) — 340, 341, 342
Патковица (код Андријевице) — 250
Патковица (к. код Ивангграда) — 362
Пауче (код Пљеваља) — 171, 177, 470
Паштровићи (предео) — 33, 377. 580. 616. 653
Пејовић Андрија — 12, 23, 34, 35
Пејовић Стеван — 399
Пелев Бријег (код Биоче) — 217. 660—663. 676
Пељешац — 155, 495, 634
Пенезићи (код Прибоја) — 68, 69, 536
Пеовац (код Андријевице) — 254, 256, 262
Пераст — 642, 647, 648, 655
Перовић Веселин — 170
Перучица Новак — 129
Песеље (код Пријепоља) — 278
Петковићи (код Грахова) — 60
Петница (код Ивангграда) — 100. 160, 194. 195, 238, 385. 443, 520
Петња (код Бродарева) — 145
Петричевић Мићан — 12
Петровац (на мору) — 155. 657
Петровић Никола — 10
Петровићи (код Вилуса) — 19
Петрово Бр. (код Бијелог Поља) — 158, 161, 237
Петрово Село (код Бијелог Поља) — 233, 635
Пех (код Андријевице) 244, 250
Пецко (код Ивангграда) — 160, 161
Пећ — 181, 188, 194, 200, 203, 204, 208, 254—256. 258, 262, 264. 297, 298. 306, 352, 353, 433, 452, 466, 476, 515, 520, 572—579, 581—584. 586—588. 603. 617, 625, 635, 636. 640. 652
Пећарска (код Бијелог Поља) — 189. 291—293
Печарац (триг. код Колашина) — 326
Пештер — 8. 223. 227, 233, 236, 238—242, 270, 518, 535, 553, 588, 624, 649. 680
Пешца (код Ивангграда) — 270
Пива (р.) — 318. 321, 322. 601. 602

Пивска Жупа (предео) — 42, 214, 286, 306, 318, 323, 325, 513, 573, 598. 599, 608
Пивска планина — 319, 591, 593, 594, 598, 599, 603
Пивски Манастир — 49, 323
Пилана Марића (код Матешева) — 216
Пилета (код Домановића) — 447
Пипери — 189, 192, 197, 199, 206—209. 212—214, 218, 239, 246, 247. 417, 452. 460, 488, 496, 500, 506. 596, 680
Пискавица (триг. код Рожаја) — 237, 536
Пишево (катун, код Андријевице) — 255, 256
Пиштети (код Никшића) — 598, 599, 602
Пјешивачки До (засеок, код Никшића) — 46
Пјешивци (код Даниловграда) — 143, 581, 598
Пјешивци (предео, код Никшића) — 46, 47, 530, 593
Плав — 81, 100, 181, 195, 204, 252, 255, 256, 258. 262, 352, 433, 525, 526. 571, 572, 574, 575, 582—584, 588. 603, 624, 633, 636, 649
Плана (код Стоца) — 461, 489, 513, 515, 527, 529, 573, 586, 591. 596. 602, 651
Плане (код Бродарева) — 234, 531
Планиница (код Колашина) — 616, 669
Плашће (код Пљеваља) — 337
Плешевац (брдо, код Вилуса) — 314
Плоче (предео, код Пљеваља) — 335
Плужина (код Жабљака) — 320, 530, 595, 662
Пљеваљско Поље — 138
Пљевља — 40, 42, 69, 117, 119, 120, 132—134, 137—139, 141, 144—148, 152, 153, 155, 171—173, 177, 189, 190. 193, 195, 196, 198, 201, 216, 225, 227, 229, 240, 241, 270, 271, 298. 306, 321, 322, 324—326, 333, 334, 337—339. 354. 419, 420, 431, 433. 439—441, 447—449, 451, 455—457. 459. 467, 469, 471, 473, 476—478, 480. 485, 488. 491, 492, 498, 499, 508. 511. 516—521. 523. 524. 526, 528, 529. 532. 533. 537—541. 543—545, 547 548. 551—554, 557, 558, 562—568. 571—574, 576, 577, 586. 588—594. 601. 602, 604—606, 608, 612, 613, 615, 617, 619, 621, 624, 625. 647, 652, 653, 655, 668, 675
Пљешевци (предео) — 452
Побијеник (пл.) — 271, 337
Побирница (код Бијелог Поља) — 220, 301
Поблаће (код Пљеваља) — 44, 68, 69. 279
Повија (код Никшића) — 309
Површ — 627
Под Хан (код Грахова) — 60
Подбишће (код Мојковца) — 66. 195, 201, 203, 214. 504
Подбожур (код Никшића) — 19, 106
Подврсник (код Грахова) — 60
Подгорица — види Титоград
Подјасен (код Бродарева) — 225
Подковачица (код Пљеваља) — 533
Подкрај (код Даниловграда) — 653
Подкрајци (код Пљеваља) — 137, 138, 140. 141, 147, 148, 152, 172, 173, 333
Подкрш (код Бродарева) — 145
Подкупић (код Никшића) — 314
Подпећа (код Пљеваља) — 172, 336, 354. 355
Пожега (Ужичка) — 357, 479, 627, 632. 633. 645
Пожегиње (код Бијелог Поља) — 279, 291
Полице (код Требиња) — 28, 443
Поља (Г. и Д., код Колашина) — 195, 196. 203. 205, 206
Пољанице (код Колашина) — 387, 389
Пољице (код Требиња) — 127, 129, 130, 611, 621, 625, 626
Пониквице (код Никшића) — 106, 316
Понор (код Ивангграда) — 238
Пометеник (код Жабљака) — 542
Попадић Владо — 124
Попивода Перо — 409
Поповић Вујадин — 146
Поповић Коча — 575
Поповић Крста — 9—11
Поповић Никола — 23, 113, 157, 180 272
Попово Поље — 79. 222. 371, 439, 469. 475, 477. 509, 558. 605, 615, 618
Поровић Хивзо — 123
Посушје — 651. 652. 654
Поткрајце (код Бијелог Поља) — 253. 300
Потпече (код Титограда) — 209, 473, 563, 604. 612
Потрк (код Бијелог Поља) — 103, 187, 293, 459

Потркуша (код Пљеваља) — 177
Пошћење (код Шавника) — 317
Прача — 626
Прачице (код Сјенице) — 239
Превијанско Брдо (код Бијелог Поља) — 665, 667
Превија — 68. 257, 264
Превиш (код Шавника) — 317
Прегановац (код Бијелог Поља) — 109
Прекобрђе (код Колашина) — 97, 193. 214, 216, 497, 501, 590
Премћани (код Жабљака) — 508, 540, 542
Пренк Цалем — 203
Пресјек (код Његоша) — 599
Пржишта (код Мојковца) — 218, 406, 407, 503. 666
Прибиловци (код Чапљине) — 493
Прибој (на Лиму) — 67, 147, 189, 241, 333, 337, 338, 354, 355. 408, 441, 476. 479, 480, 487, 524, 529, 539. 545, 547, 549, 554, 563, 580, 584. 612. 624. 632. 641. 645. 662, 664. 673
Прибојна (код Пљеваља) — 140, 141, 150
Прибојска Бања — 338, 657
Придворци (код Невесиња) — 659
Призрен — 188, 240
Пријевори (код Бродарева) — 253
Пријепоље — 12, 40, 42, 117, 119—121, 132, 133, 140, 144, 145—147, 153—155, 171—173, 179. 183, 184, 189, 191, 193, 196—198. 201, 222, 224. 225, 227—229, 234, 238—245, 247, 252, 262, 271, 272, 275, 278, 279. 298, 306. 334, 408, 433, 436. 439. 451, 459. 460, 467. 473, 476, 477, 480. 485, 511, 512, 516—519, 521——529. 534, 536—539, 541, 545—553, 557, 559. 562—565, 572. 574, 576. 579, 586. 588—590, 598, 612, 615. 617, 619. 621, 624. 626. 638. 641——647, 649—652 656, 660—664. 670, 673, 681
Прилоге (код Бијелог Поља) — 228
Приморац Рудолф — 8, 88, 103, 215, 216, 431—432, 444—457, 461—470, 474—483, 485—492. 509—518. 529——545. 547—554, 556
Приоштрељ (код Бијелог Поља) — 112
Припчићи (код Бијелог Поља) — 246
Присоје (код Пљеваља) — 229, 265, 266
Прошћење (код Мојковца) — 216, 678
Прчањ (код Котора) — 655
Птић (код Лијеве Ријеке) — 217

Пукови

Непријатељски

не.мачки:

— 14-ти 7. СС дивизије „Принц Еуген" — 146. 158. 334, 447, 586, 594
— 334-ти 181. пешадијске дивизије — 358. 651
— 359-ти 181. пешадијске дивизије — 358
— 363-ћи 181. пешадиЈске дивизије — 358, 486. 491, 510, 588

недићеви:

— 5-ти заштитни — 155, 476, 536, 546

четнички:

— Гвоздени — 332, 599

Пусто (код Пљеваља) — 177
Пусто пауче (к. код Пљеваља) — 171, 177
Пушањски До (код Пљеваља) — 239
Пушка (код Андријевице) — 257

Р

Рабитље (код Пљеваља) — 137. 138
Раван (код Пљеваља) — 153, 616, 634
Раван торник (к. код Прибоја) — 340
Равна Гора (код Пљеваља) — 140, 150. 439
Равна Ријека (код Бијелог Поља) — 14. 124, 159, 219, 220, 245—248. 300. 362. 663, 664
Равна Ријека — 179, 221, 223
Равнић Карло — 244
Равниште (код Ивангграда) — 160——162
Равно (предео, код Автовца) — 50. 329, 521, 526. 597
Радаљевачки Вијенац (код Пљеваља) — 133, 134
Радећа (код Титограда) — 214, 417, 418
Радовановић Недељко — 25
Радовић Драгутин — 90, 159

Радованово бр. (к. код Ивангграда) — 168
Радовић Рашо — 25
Радојиња (код Прибоја) — 355
Радојева Глава (код Бијелог Поља) — 291
Радојевић Стево — 146
Радовче (поље, код Спужа) — 104, 210, 488, 489
Радончић Салих — 90, 363, 405
Радоњић Милош — 94. 96
Радулићи (код Шаховића) — 190, 435
Разврше (код Мојковца) — 109, 216, 218. 219, 250, 251. 266—268, 499. 503, 504, 665, 666
Размуће (код Грахова) — 314
Раичевић Владо — 76. 176, 348, 351
Рајевићи (код Грахова) — 126
Рајчевић (код Прибоја) — 432
Рајчево Бр. (код Пљеваља) — 178
Ракита (код Бијелог Поља) — 111, 215. 216, 499
Ракља (код Бијелог Поља) — 8. 186. 187
Ракита (код Бијелог Поља) — 103, 218, 219, 223, 301, 302
Раковац (код Бродарева) — 145
Ракољска (код Шаховића) — 13
Ракоње (код Бијелог Поља) — 159, 245
Ракуша (код Бродарева) — 145
Рапо Марко — 271
Раскрсница (код Колашина) — 217
Расово (код Бијелог Поља) — 185, 187, 246
Расојевићка Глава (катун, код Андријевице) — 546
Растовац (код Никшића) — 31, 104. 501
Расток (код Бијелог Поља) — 186. 246
Ратајска (код Пријепоља) — 183, 541
Рашка (код Колашина) — 107, 155. 234. 408
Ратков До (код Пљеваља) — 172
Рачић Ђоко — 433
Рваши (код Цетиња) — 377, 359. 392. 400. 651
Ревуша (код Сјенице) — 228—230, 233
Ржаница (код Андријевице) — 251. 572
Ржиште (код Даниловграда) — 85, 86. 89, 308. 312, 655, 656, 658
Рибаревина (код Бијелог Поља) — 220. 222. 228, 245
Рибничко Врело (код Титограда) — 237, 399. 633
Рнбница (код Прибоја) — 340. 345
Рибњак (поток) — 277
Рићани (код Никшића) — 48
Рићов До, види Рисов До
Ријека — 618
Ријека Марсеничка (код Андријевице) — 28, 223, 225, 251, 625
Ријека Пиперска (предео. код Титограда) — 214
Ријека Црнојевића — 9, 11, 33, 90, 360, 370. 376, 377, 379, 390, 392, 394—399. 416, 464, 491, 492. 510, 516, 547, 572, 580, 581, 623. 641, 644. 650, 651
Ријечани (код Вилуса) — 490
Рикало (к. код Требиња) — 129, 130, 342, 569
Рисан — 41. 97, 294. 453. 458, 614, 620—622, 633. 634, 637, 638, 640——644. 646—652, 655
Рисов До (код Грахова) — 126
Ритошићи (код Пљеваља) — 337
Ровине (код Даниловграда) — 143
Ровчанина Хусеин — 508
Ровци (предио) — 97. 107, 214, 298, 591. 609. 610
Рогами (код Титограда) — 196. 205, 208, 210, 212—214, 413, 414. 485, 660, 663. 670
Рогатица — 155. 636. 640. 673
Рогови — 257. 259, 262. 264
Рогњевац (код Бродарева) — 13
Рожај — 81, 190. 191, 193, 195, 201, 237. 238, 270, 352, 362. 385, 433, 529. 538, 547, 561, 571, 573—577, 587. 588. 609, 616. 620. 623—625, 639. 642. 652. 654, 680, 681
Рсојевица (бро, код Даниловграда) — 102
Рубеж (код Никшића) — 15. 104
Рудина (код Пљеваља) — 138
Рогановић Бошко — 47
Рожанство (код Прибоја) — 344, 345. 356
Ружица (пл.) — 592
Рокоче (код Цетиња) — 143
Рубежи (код Никшића) — 286
Ругово — 580
Рудине (код Никшића) — 20, 31, "46, 48, 459
Рудо — 195. 355, 411, 477, 581, 612, 625, 627, 632
Рудо Брдо (код Андријевице) — 250. 266. 529. 545, 547. 554, 566, 567
Руђе (к. код Пљеваља) — 336

Ружић Иван — 163, 444, 612
Ружица (црква. код Колашина) — 321
Ружно Бр. (код Пљеваља) — 176, 177
Рујанско Гувно (код Пријепоља) — 183
Рујишта (код Андријевице) — 267, 572, 574
Руђе (к. код Пљеваља) — 171, 177
Руђин До (код Требиња) — 372
Румунија — 230, 359, 601. 603
Рутоше (код Прибоја) — 355

С

Самарџић Благоје — 48
Секулић Баја — 49
Секулић Радоје — 133, 134. 139. 142, 151, 152, 154
Сијерић Ћазим — 362
Спасић Бранко — 36, 155
Стајкић Васо — 37
Станишић Милија — 168
Стругар Нико — 9. 91. 159, 385, 406, 407
Срдић Марко — 133. 134. 139, 142. 148. 151, 152, 154
Станојевић Саво — 217
Стефановић Миодраг — 337
Стојовић Зарије — 348. 351
Савин Бор (код Иванграда) — 161, 237, 238, 538
Савин Кош (код Бијелог Поља) — 228
Савин Лакат — 183, 278, 639, 646, 647. 658. 660. 663—665
Савина (код Херцег-Новог) — 641
Савино Поље (код Бијелог Поља) — 186. 291
Салевићи (код Андријевице) — 254. 256. 259. 263. 264. 268
Санџак — 40, 80. 81, 105. 116, 119, 144. 151. 155. 181. 189. 191. 194, 196. 199. 201. 213. 215—217. 252. 322. 324. 338. 355. 362, 407, 432, 456. 459. 460, 461, 476, 482, 494—511, 513—518, 523—526, 529. 537, 540. 542—545, 549, 561, 564. 571—573, 596. 598. 600, 601, 603. 605, 606, 610. 612, 615, 617, 619. 621, 623. 625. 669, 672. 679
Самаље (триг. код Бијелог Поља) — 291
Сарајево — 155. 539. 558. 588, 607. 612. 617. 626. 628. 673. 677
Сарачевина (код Прибоја) — 338
Света Гора — 121
Свиба (код Титограда) — 209, 210
Својчево (код Бродарева) — 434
Седечи крш (к. код Иванграда) — 160
Селиште (код Даниловграда) —309
Сељашница (р. код Пријепоља) — 183. 240, 531, 541. 561, 658
Семегњево (код Прибоја) — 345
Семољ (пл.) — 594. 607
Сена (р. у Француској) — 239
Сениша (код Прибоја) — 355
Сеоце (код Андријевице) — 211, . 362
Сибовац (к. код Пријепоља) — 120
Си.мовче (к. код Иванграда) — 160, 167,
Симуља (код Цетиња) — 519
Сињајевина (пл.) — 321, 322, 324, 326, 591, 592, 595, 604—608. 617
Сипање (к. код Иванграда) — 161
Сирогојно (код Т. Ужица) — 357
Ситница (р. код Титограда) — 375, 377, 515, 585, 627
Сићевлија (код Сјенице) — 238, 239
Сјекирица (пл.) — 546
Сјекирица (триг. код Андријевице) — 250, 251, 252, 255—258, 262, 571, 574, 580, 581
Сјеница — 8, 145. 155, 173, 183. 189. 196. 197. 198. 214. 222. 223. 227——229. 234—236, 238—243. 245, 247, 252, 270, 272. 279, 297. 298. 384, 408. 436. 476, 508, 518. 529, 521—525. 527—529, 533—535. 551, 571, 574, 576. 577, 579, 586—588, 609. 615, 624—627. 632—636, 638—645, 650. 652. 656. 657, 662. 663. 668. 670
Сјенокоси (катун, код Мојковца) — 407
Сјенокос (триг. код Требиња) — 372
Скадар — 81. 83. 188. 192. 200. 206. 213. 224. 226. 234, 240. 358. 387. 388. 482, 495. 518. 521. 522. 525. 599. 617. 627. 628. 633. 634, 636. 637, 640. 643. 654
Скадарско Језеро — 370
Скок (брдо. код Мојковца) — 144.
Скокуће (код Пљевања) — 144. 241, 245. 434. 517, 521, 529, 548
Сл. Брод — 558
Сладојево Копито (код Даниловграда) — 192
Слано — 632. 634. 637
Слатина (код Андријевице) — 13. 268. 269, 435

Слатина (код Бродарева) — 190—
—191, 193, 435, 529, 532
Слацко (Б. и М., код Лијеве Ријеке) — 217
Слап (код Даниловграда) — 206. 208
Слијепач Мост (код Бијелог Поља) — 14. 103, 189, 190, 192, 215, 219, 220—222, 230, 302, 495, 503
Словенија — 573
Смиљански Закос (код Прибоја) — 340—342, 344, 345
Смиљавац (код Сјенице) — 384
Смиљевица (пл.) — 160, 162, 168. 252, 538, 546, 557
Смоковац (код Цетиња) — 210, 673
Смрдуша (код Вилуса) — 87
Смријечно (код Автовца) — 602
СССР — 578, 617
Соколовац (код Бијелог Поља) — 187
Соколовица (код Шаховића) — 504
Солун — 98
Сомина (пл.) — 514
Сопотница (код Бродарева) — 271, 279. 522, 526
Сопотница (код Пријепоља) — 229, 230
Сотонићи (код Вирпазара) — 379
Сочице (код Прибоја) — 68
Спила (Г. и Д., код Грахова) — 126
Спила (код Никшића) — 19, 306
Сплит — 336, 386
Спуж (код Даниловграда) — 77, 89, 101, 102, 155, 192, 201, 205, 209, 210, 212, 225, 399, 411—413. 438, 440. 490, 492—494. 515, 607, 650, 666—668, 670
Спужка главица (к. код Спужа) — 411—413. 521
Спужко Поље — 77
Србија — 94—96, 116. 181, 194, 252, 253. 270, 319, 336, 340, 345, 347, 354. 359, 360. 523, 568, 570. 572. 573, 575, 588, 601. 605, 613, 680
Средње Бр. (код Бијелог Поља) — 230, 291, 293
Сретешка Гора (код Колашина) — 499, 501
Сретња (код Даниловграда) — 212, 653, 654
Срни До (код Никшића) — 31, 48
Стабно (код Автовца) — 324, 325, 530
Станисељићи (код Титограда) — 389
Стањево Брдо (код Андријевице) — 250, 266
Стап (код Даниловграда) — 70, 85
Старац (триг. код Колашина) — 326
Степен (код Гацког) — 447, 551, 567, 575
Стијена (код Титограда) — 413, 415, 416, 418
Стијенско Брдо (код Титограда) — 414
Стјепан Крст (код Стоца) — 665
Столац — 155. 210. 439. 450. 453, 461, 482. 484, 489, 500, 505, 523, 529, 537, 539. 558, 565, 569. 573, 580, 582—584, 586. 640, 664, 665
Столив (код Котора) — 655
Стравче (код Лијеве Ријеке) — 217
Страњани (Г. и Д„ код Пријепоља) — 148, 182. 183, 228, 230, 246, 270—
—272, 276—279, 526
Стражевина (код Никшића) — 163, 326. 331, 418, 422, 550
Стрменица (код Пријепоља) — 120, 121
Срмине (код Никшића) — 31
Стројетница (код Бијелог Поља) — 156, 157, 185
Стругови (код Пријепоља) — 120
Стуба (код Никшића) — 19. 31, 115, 125, 163. 164, 286. 287. 306, 307, 316, 331, 339. 524
Стубица (код Никшића) — 31, 58, 70, 85, 86. 163, 264, 308, 309, 312, 314. 484
Стубло (код Бијелог Поља) — 235. 291, 293
Студеначке главе (к. код Никшића) — 164, 331
Студенци (код Никшића) — 163, 550
Суви бор (брдо, код Сјенице) — 235, 239
Сутиван (код Бијелог Поља) — 246. 558
Сутјеска (р.) — 337. 533
Суторман — 378, 379. 636. 644
Сухо Поље (код Прибоја) — 338
Суђеска (код Андријевице) — 256
Сушица (р.) — 493

Т

Тара (пл.) — 345
Тара (р.) — 134, 137, 142, 171. 172, 192, 195, 216, 217, 239—241, 301, 302, 321, 322, 324, 338. 339, 406, 421, 422. 498, 499, 501, 504, 505, 508, 540—545, 568. 590, 592—595. 598—
—601. 604, 607, 610, 615, 617, 620,

666, 667, 669. 671—674, 680, 683, 684
Тараш (к. код Даниловграда) — 75. 209, 212, 466, 475, 490, 494, 521
Тариште (к. код Андријевице) — 267
Творило (код Даниловграда) — 308. 312
Тепца (код Жабљака) — 594
Терзић Новак — 305
Тиват — 655
Тикова (Г. и Д., код Пљеваља) — 176
Тила (код Бродарево) — 511
Тирана — 636
Титово Ужице — 339, 341, 342, 344, 345, 354, 355, 357, 479, 627, 632, 633
Титоград — 9, 11, 33, 62, 75—77, 84, 85. 98, 101, 102, 108, 117, 118, 155, 181. 182, 188. 192, 193, 195——197, 199—213, 218, 221, 223, 225——230, 233—237, 241—244. 246, 250, 298, 306, 348. 352, 358, 374, 376, 387, 389. 392—395, 397—399, 413. 415, 436, 447, 455, 458, 460, 465. 467, 469. 477, 478, 481—483. 488, 490—497, 503, 505, 506, 509, 510. 512, 514. 516, 519—522, 527, 529, 532, 540, 541, 544, 561—564. 570. 571—573. 575—577, 583—585, 587, —590. 594. 596. 599, 605—607, 614, 616—619, 622—624, 626—628, 632——638. 642, 643, 645—648, 650, 654, 655, 668—672, 679, 681. 682
Товић (код Никшића) — 19. 104, 286, 501
Тодоровић Воја — 46, 207
Тодоровић Мијалко — 171
Томашево — види Шеховићи
Томићи (код Чева) — 56
Топиоица — 229
Топла (код Херцег-Новог) — 641
Топлица (предео) — 568. 572
Торник (брдо. код Прибоја) — 340
Тордаш (код Пљеваља) — 133, 134
Точилово (код Бродарева) — 230
Травњак (брдо, код Бијелог Поља) — 236, 238, 239. 293, 533
Требаљево (код Колашина) — 216, 217, 684
Требачка (р.) — 250, 266, 267
Требињац (к. код Сјенице) — 384. 432
Требиње — 19, 41, 58, 79, 97, 125, 127. 155. 306. 371. 388. 436. 439. 454. 460—465. 469. 470, 476, 479. 480, 484, 489. 491, 492, 500. 502. 503. 507, 509, 515, 524, 525, 527, 530——532, 534. 535, 565. 566. 571, 576, 577, 583, 584, 586, 588, 591, 601, 602. 606. 609. 616, 618—621. 623. 624. 625—627, 636
Требињеко Поље — 279
Требишница (р.) — 128, 460, 623
Требјеш (к. код Титограда) — 77, 208, 209
Трепча (код Андријевице) — 250, 269
Трешњевик (пл.) — 216. 217, 249——252, 298. 299. 302, 352, 353, 444, 506, 589, 606, 607, 616, 667—670
Трешњевица (код Бијелог Поља) — 279
Трешњево (код Сјенице) — 235, 462
Трешњево (код Цетиња) — 58, 143
Трешњево (код Грахова) — 306, 307, 315, 316
Трешњевица (код Бијелог Поља) — 228. 271. 522
Трешњица (код Прибоја) — 338
Требињско Поље — 525
Трепча (код Андријевице) — 31
Тријебач (код Титограда) — 485
Трешњево (код Андријевице) — 32, 84
Трнине (код Даниловграда) — 143
Трново (код Сарајева) — 496, 564, 594, 609. 612, 614, 617, 620. 625, 673, 676, 677. 679
Троглав (брдо, код Колашина) — 217, 314. 514. 608
Тројица (код Котора) — 644
Трпези (код Ивангграда) — 194. 195, 442, 443
Трмање (код Титограда) — 298
Трновица (код Пљеваља) — 451, 454
Трса (код Жабљака) — 327
Трсполовина (код Бродарева) — 253
Трст — 618
Трстеник (к. код Автовца) — 526
Трстено (код Дубровника) — 487
Трубино (код Ивангграда) — 558
Трубјела (код Никшића) — 19, 31, 46, 58, 104. 128. 202, 306, 307, 515, 316. 444. 446, 453, 462. 488. 489, 497. 584—586
Трудово (Г. и Д., код Златара) — 432. 434
Трусина (код Невесиња) — 507, 515, 571, 573—575
Тузи (код Титограда) — 81, 83, 216, 225. 398. 399. 516, 633, 642, 643, 669

Тупан (код Вплуса) — 490
Тули (код Требиња) — 620
Туријак (пл.) — 160. 162, 168. 216. 220. 252, 267, 362, 363, 405—407, 535, 536, 538, 546, 553. 554. 557. 561. 587
Турски врх (к. код Сјенице) — 236, 533, 535
Турмете (код Требиња) — 371, 620
Тусто Брдо (код Прибоја) — 340, 342
Тутин — 81, 362, 385, 625. 654——656, 680. 681
Тутићи (код Бијелог Поља) — 244, 279
Туцање (код Иванграда) — 7. 443. 558
Тушиња (код Шавника) — 498

Ћ

Ћава (брдо, код Прибоја) — 337
•Ћапа (код Титограда) — 89. 168, 238. 539
Ћеклићи (код Цетиња) — 9. 11, 294. 580, 581
Ћемовско Поље (код Титограда) — 633
Ћеотина (р.) — 120. 138, 171, 336, 337. 355. 454. 591, 592
Ћеранића Гооа (катун, код Никшића) — 600, 605. 606
Ћоровић Војин — 157, 295, 301
Ћурилац (код Даниловграда) — 192

У

Улице — види Стубице
Улиће (Г. и Д„ код Цетиња) — 22, ЗС5. 386. 644
Убли (код Требиња) — 371, 372
Убли Ћевски (код Даниловграда) — 58. 163. 307. 463
Увац (код Прибоја) — 338—340. 432. 584
Увач (код Матешева) — 665
Угло (код Бијелог Поља) — 237. 239. 537. 599
Уздомио (код Никшића) — 19. 72—74. 331. 466. 474
Ујевић Мате — 57, 61
Утниче (код Би^елог Поља) — 109. 110
Улог (код Невесиња) — 489, 495. 497, 590. 594, 609—612
Улциањ — 81. 155. 615. 517. 659
Улотина (код Андријевице) — 254—256. 258. 260. 262. 264. 265, 268
Улошевина (код Мојковца) — 109, 110, 216. 218, 666. 684
Унач (Г. и Д„ код Мратиња) — 323
Урошевац — 240. 610, 614
Ускоковић Јагош — 65
Ускопље — 626, 635

Установе и појмови
— ЗАВНО за Црну Гору и Боку — 25, 109. 170, 207
— ОЗНА — 369. 378, 379. 589—591
— Окружни комитет КПЈ за срез Боку — 48
— Окружни ко.митет КПЈ за Косово — 81, 352
— Окружни комитет КПЈ за срез Никшић — 45. 47, 332
— Окружни комитет КПЈ за срез Цетиње — 48
— Покрајински комитет КПЈ за Црну Гору и Боку — 297
— ЦК КП Албаније — 81
— Црвена Армија — 49. 84. 169, 359, 382, 520. 603. 607. 639. 640
•— Црногорска антифашистичка Скупштина (ЦАСНО) — 297. 348. 369, 385
Устибра (код Вишеграда) — 68
Устиколина — 551. 564, 673
Утолине (код Андријевице) — 251. 252

Ф

Фемића Крш (код Бијелог Поља) — 221. 245. 664. 666. 667. 669, 673
Фојница — 436, 462, 497, 575
Фоча — 38, 149, 193. 322, 354. 477, 478. 494, 496. 532, 536, 539, 541, 550. 564, 590, 594—596. 605. 611, 617, 620. 623. 625. 673, 678
Француска — 239. 359
Фрутак (код Даниловграда) — 75, 311. 312. 475, 656
Фундине (код Титограда) — 77

Х

Хазане (код Иванграда) — 100, 160, 237, 244
Хамовић Раде — 297, 318. 361. 366, 571. 572, 574—587. 588—613, 616——618. 620
Хан Машановића =— 389. 392

Хан-Гаранчић (код Матешева) — 216, 677
Хвар — 495
Херцег-Нови — 358. 519. 626, 637. 638, 640, 641
Херцеговачко приморје — 626
Херцеговина — 32, 40. 79. 80. 97, 155, 181, 203. 298. 447, 459, 463. 495. 497, 500. 507. 509, 510, 513. 523. 571—574. 576. 577, 579, 580. 581. 587, 590—593. 597. 604. 606—609. 613—615, 622, 632, 669. 679
Хитлер Адолф — 94
Холандија — 359
Хомар (брдо, код Бијелог Поља) — 237
Хоти (у Албанији) — 83
Хоћевина (код Пљеваља) — 176, 354. 433. 448. 451. 554, 532
Храсио (Г. и Д., код Митровице) — 475
Хрватска — 155, 587
Хргуд (код Стоца) — 537. 571, 574, 577
Хрта (код Пријепоља) — 151, 432
Хум — 208. 234. 272, 507
Хутово — 636

Ц

Цавтат — 576, 635
Царев Мост (код Никшића) — 312
Царево Поље (код Прибоја) — 344
Цварин (код Куча) — 77. 656. 657
Цвилин (код Биоча) — 196
Цеклин (Г. и Д.,) — 84, 379, 481
Цетиње — 9. 11. 33, 48. 56. 59. 62. 84. 89. 94. 96. 97, 99. 188. 199. 201. 203. 205, 226. 234. 243. 294. 369. 370, 374, 376, 377, 379. 380. 385—399. 403. 409—416. 436. 464, 469. 481, 483, 491, 492, 510, 512. 514, 515, 518, 519. 524. 547. 562. 565. 572, 616—619. 622. 624. 626. 628, 632. 635. 638, 640—642. 646—651 664
Цер (предео, код Мојковца) — 499. 504. 679
Церово (код Бијелог Поља) — 157. 215, 219, 220, 247
Церовице (код Титограда) — 212. 416. 417, 418. 485. 494
Церови (код Никшића) — 85. 86
Цецуне (код Андријевице) — 257, 262, 264
Цицмил Маријан — 50
Цијевка (код Титограда) — 516. 669
Црвено бр. (к. код Грахова) — 126
Црвена кита (к. код Грахова) — 125, 126
Црвско (код Сјенице) — 235, 240. 533
Црквина (код Колашина) — 49, 497. 590, 591, 601, 672, 674. 675, 677
Црквице (код Никшића) — 58. 79. 84. 208. 462. 513. 514, 595. 619, 621—624, 626—628
Црљенице (код Пљеваља) — 647
Црмнице (предео, код Титограда) — 10. 33. 294. 377. 388. 436. 580. 616. 628, 636
Црна Гора — 10, 11, 22, 39, 40, 45, 48, 80. 81, 83. 95, 96. 116. 119. 144, 154. 155. 169. 170. 181. 189. 192. 194. 195. 198. 200, 203. 210, 226. 252. 286. 298, 306. 320. 323. 324. 338. 348 351, 360. 409. 442, 456. 457. 478. 482. 523, 527. 528. 560. 566, 573. 598. 600. 601. 605. 606. 608. 610. 611, 613, 614. 616. 617. 624. 625. 632. 679. 680, 683. 684
Црна Пољана (код Матешева) — 669
Црни Врх (код Бијелог Поља) — 161, 237. 244. 291. 293. 303
Црни Врх (код Бродарева) — 12. 13. 153. 172
Црни Врх (код Ивангграда) — 353
Црни врх (к. код Пљеваља) — 146, 147, 190, 191, 241, 335
Црни Врх (код Прибоја) — 356
Црни врх (к. код Сјенице) — 384
Црни Кук (код Пљеваља) — 647
Црнобори (код Пљеваља) — 172, 177. 336. 456. 457
Црнуговићи (код Прибоја) — 68
Црњаница (код Бијелог Поља) — 150
Црнци (Г. и Д. код Спужа) — 77, 212. 415—417
Црниш (к. код Ивангграда) — 160
Црногорско приморје — 617, 632. 673
Цуце (предео) — 10. 11, 58. 294. 581

Ч

Чајетина — 341, 356, 479, 632
Чајниче — 138. 147, 433. 438, 448. 449, 455, 457. 460 467. 473, 477, 478, 532. 537, 538, 545. 550. 564, 588. 612, 613, 615, 627, 632, 636

Чакор — 82, 194, 208, 251, 353, 520, 553, 569, 571, 573, 574. 579, 580, 582—588, 635, 636, 647
Чапљина — 155, 477, 495, 507, 509. 565, 622. 634 638. 640—643
Чапровина (предео. код Бродарева) — 277
Чачак — 185, 633, 645
Чево (код Даниловграда) — 10, 33. 56, 58. 59. 60, 62, 84. 89. 106. 115, 128. 143. 202, 203, 463, 465. 503, 510. 512. 513. 515, 516. 518. 521, 584. 593, 614
Чекаље (код Цетиња) — 11, 513, 644
Челебић (код Жабљака) — 322, 532, 539, 545, 640
Чемерно (предео. код Пљеваља) — 337
Чемерно (код Автовца) — 329, 521, 611

Ченгић Омербег — 559

Чете
НОВЈ (самосталне)
— Цеклинска — 22
Четник Ђуро — 373
Четник Јово — 486
Чешљари (код Цетиња) — 644
Чигота (пл.) — 340, 344, 345
Читлук (код Прибоја) — 67
Чичево (Г. и Д., код Требиња) — 371
Човеча глава (к. код Андријевице) — 266, 267
Чолаковић Драго — 106
Чујевац (к. код Ивангграда) — 162, 167
Чурилац (код Даниловграда) — 492

Ц

Џамија (к. код Плава) — 255. 256

Ш

Шавник — 21. 106. 128, 214. 286, 298, 306, 318, 322, 325, 329. 352. 420, 496, 504. 513, 543, 583. 585. 587, 592. 597—599, 601—603, 604, 608
Шавно брод (к. код Никшића) — 330
Шајнов Крај (код Пљеваља) — 141. 152
Шанто Василь Васко — 81
Шаранци (предео, код Жабљака) — 604, 606, 608
Шарац (код Пљеваља) — 172
Шарган (пл.) — 345
Шаховићи (код Бијелог Поља) — 13, 14. 53, 105, 117, 120, 121. 124. 141, 144, 152, 187. 189—192 195. 196. 201. 215. 219, 333, 339. 469. 495. 500. 501, 504. 506, 526, 568, 620. 621. 675, 678. 679
Шегрт Владо — 55, 127, 129, 130
Шековићи (код Власенице) — 320
Шекулар (предео. код Ивангграда) — 222. 250. 255, 256, 262, 353. 546, 553, 554
Шекуларац Никола — 397. 400
Шекуловић Рајко — 304
Шербетовац (код Пљеваља) — 337
Шиљев До (код Граховца) — 126
Шиљеже Бр. (код Бродарева) — 145

Шиљци (код Прибоја) — 68
Шиповац Вељко — 527
Шиповица (код Бијелог Поља) — 131, 161. 235, 237. 240, 533
Широки Бријег — 573, 647, 648, 650 —652, 654, 656
Шишко Језеро — 362, 407
Шкуљевац (к. код Требиња) — 372
Шљиве (код Мојковца) — 218
Шљивенско (код Пљеваља) — 448
Шљивовица (код Т. Ужица) — 345, 526, 678
Шобајићи (код Даниловграда) — 409
Шоља (к. код Бијелог Поља) — 291
Шошкић Видо — 30

Штабови
НОВ и *ПОЈ:*
— Врховни — 7, 8, 24, 26, 28. 35, 37, 41, 43, 154, 171, 185. 177, 178, 180, 193, 194, 196, 199, 202, 203, 270, 275, 280, 319, 320, 321, 324, 325. 329, 354. 357, 363, 458. 461, 502, 523, 568, 571, 575, 578, 582. 584. 588, 591, 593, 596. 598. 601, 603. 606, 610. 612, 613, 617, 618, 632
Главни штабови
— за Србију — 408
— за Санџак — 38, 43, 53, 92, 93, 441, 457
— за Црну Гору и Боку — 9, 11, 15, 22, 24—27, 49, 175, 196

Савезнички
— Врховни штаб НОВ Албаније — 80. 81—84, 352, 564

Непр ијатељски
немачки:
— Групе армиа „Е" — 650
— Команда Југоистока — 180, 573

Штаваљ (код Сјенице) — 339, 384. 634
Штавањ (код Колашина) — 498
Штањево Брдо (код Андријевице) — 266, 267
Штедим (код Никшића) — 19, 21, 31, 60, 73, 163, 212. 287, 306, 307, 331, 455, 586
Штитари (код Ивангграда) — 33, 100, 246, 247, 304, 561, 568, 607
Штитарица (код Мојковца) — 214
Штитово (код Шавника) — 598, 599
Штрбци (код Пљеваља) — 442
Штулац (триг. В. и М„ код Жабљака) — 321—323, 594, 595
Шћипнија — види Албанија
Шумани (код Пљеваља) — 511
Шума (код Никшића) — 104
Шупљике (к. код Сјенице) — 235, 238, 239
Шута Коса (код Бијелог Поља) — 220
Шћекић Владо — 174
Шчепан Поље — 321—323, 502, 595

С А Д Р Ж А Ј

БОРБЕ У ЦРНОЈ ГОРИ 1944. ГОДИНЕ

Документа јединица Народноослободилачке војске и партизанских одреда Југославије

Страна

Наређење Штаба 2. ударног корпуса НОВЈ од 7. јануара 1944. Штабу италијанске дивизије „Гарибалди" за поступак према наоружаним групама које не припадају Народноослободилачкој војсци и партизанским одредима — — 7

Извјештај Штаба Ловћенског НОП одреда од 7. јануара 1944. Главном штабу НОВ и ПО за Црну Гору и Боку о нападу на непријатеља на територији Ријечке и Љешанске нахије и о ситуацији на својој територији — — — — 9

Наређење Штаба 7. црногорске НОУ бригаде од 8. јануара 1944. штабовима батаљона за покрет и извршење задатака на новој просторији — — — — — — — — — — — 12

Извјештај Штаба Никшићког НОП одреда од 13. јануара 1944. Главном штабу НОВ и ПО Црне Горе и Боке о бројном стању и о борбама вођеним од 12. јануара — — — — 15

Извјештај Штаба Ловћенског НОП одреда од 19. јануара 1944. Главном штабу НОВ и ПО за Црну Гору и Боку о успјешном нападу на Његуше и Косови Луг — — — — — 22

Обавјештење Штаба 2. ударног корпуса НОВЈ од 22. јануара 1944. Главном штабу НОВ и ПО за Црну Гору и Боку о укидању Главног штаба и распореду људства — — — — — — 24

Обавјештење Штаба II ударног корпуса НОВЈ од 23. јануара 1944. Штабу 3. ударне дивизије о припајању 3. санџачке бригаде и издвајању 6. црногорске бригаде из састава Дивизије 26

Обавјештење Штаба 6. црногорске НОУ бригаде од 31. јануара 1944. Штабу 29. херцеговачке НОУ дивизије о размјештају јединица и координирању акција — — — — — — 27

Наређење Штаба 4. пролетерске НОУ бригаде од 4. фебруара 1944. штабовима батаљона за извођење марша ка просторији Мељака и улазак у састав 2. пролетерске дивизије 28

Обавјештење Штаба Никшићког НОП одреда од 7. фебруара 1944. Штабу 29. херцеговачке НОУ дивизије о слању наоружања и о борбама — — — — — — — — — — — 30

Извјештај Штаба Ловћенског НОП одреда од 8. фебруара 1944. Штабу 2. ударног корпуса НОВЈ о бројном стању јединица и ситуацији на територији Одреда — —• — — — — 32

Страна

Наредба Штаба 2. ударног корпуса НОВЈ од 11. фебруара 1944. за формацију и организацију Штаба Корпуса и Корпусне војне области — — — — — — — — — — — — 35
Писмо Штаба 2. ударног корпуса НОВЈ од 11. фебруара 1944. Штабу 5. НОУ дивизије о ситуацији на територији Корпуса поводом потребе за одржавање међусобне везе — — — 38
Наређење Штаба 2. ударног корпуса НОВЈ од 13. фебруара 1944. Главно.м штабу НОВ и ПО за Санџак у погледу спровођења 2. италијанске бригаде до Штаба 2. крајишке дивизије 43
Наређење Штаба 2. ударног корпуса НОВЈ од 15. фебруара 1944. Штабу 3. ударне дивизије за формирање Вишег официрског курса — — — — — — — — — — — — 44
Извјештај Штаба 6. црногорске НОУ бригаде од 17. фебруара 1944. Окружном комитету КПЈ за Никшић о ситуацији на територији никшићког среза — — — — — — — — 45
Наређење Штаба Дурмиторског НОП одреда од 20. фебруара 1944. Команди мјеста Пивски Манастир за потпуну мобилизацију — — — — — — — — — — — — — — 49
Наређење Штаба 2. ударног корпуса НОВЈ од 21. фебруара 1944. Штабу италијанске дивизије „Гарибалди" за распоред војника који су се добровољно јавили за борачке дужности 51
Нисмо Штаба Приморске оперативне групе од 1. марта 1944 Штабу 29. херцеговачке ударне дивизије о узајамном потпомагању — — — — — — — — — — — — — 55
Извјештај Штаба 2. далматинске НОУ бригаде од 1. марта 1944. Штабу 6. црногорске НОУ бригаде о концентричном нападу непријатеља на Катунску нахију — — — — — 56
Обавјештење Штаба 6. црногорске бригаде од 2. марта 1944. Штабу 29. херцеговачке дивизије о успјеху непријатеља у Катунској нахији и о плановима за борбу против четника 58
Извјештај Штаба 2. далматинске НОУ бригаде од 6. марта 1944. Штабу 6. црногорске НОУ бригаде о протјеривању непријатеља из Катунске нахије и распореду батаљона — — 59
Саопштење Штаба Приморске оперативне групе од 7. марта 1944. о успјешним борбама против непријатеља у Катунској нахији — — — — — — — — — — — — — — 62
Наређење Штаба 2. ударног корпуса од 10. марта 1944. командама војних подручја за упућивање слушалаца на нижи артиљеријски курс — — — — — — — — — — 65
Извјештај Штаба 4. пролетерске бригаде од 13. марта 1944.

Штабу 2. пролетерске дивизије о борбама око Прибоја 67
Наређење Штаба 6. црногорске НОУ бригаде од 14. марта 1944. Штабу Колашинског НОП одреда за посједање нових положаја — — — — — — — — — — — — — — 70
Извјештај Штаба Никшићког НОП одреда од 14. марта 1944. Штабу Приморске оперативне групе о нападу на Уздомир и Кочане — — — — — — — — — — — — — — 72
Обавјештење Штаба Зетског НОП одреда од 15. марта 1944. Штабу 7. црногорске НОУ бригаде о предстојећем нападу на Тараш — — — — — — — — — — — — — — 75
Наређење Штаба 7. црногорске НОУ бригаде од 16. марта 1944. штабовима батаљона за вршење притиска на непријатеља са својих положаја — — — — — — — — — — — 76

Страна

Писмо Штаба Приморске оперативне групе од 21. марта 1944. Штабу 29. херцеговачке дивизије у вези с распоредом јединица и тјешњом сарадњом — — — — — — — 78
Писмо Штаба 2. ударног корпуса од 26. марта 1944. Главном штабу НОВ и ПО Албаније о ситуацији на територији Корпуса и тјешњој сарадњи у борби против заједничког непријатеља — — — — — — — — — — — — — 80
Наређење Штаба 2. ударног корпуса НОВЈ од 28. марта 1944. Штабу Приморске оперативне групе да нов распоред и дејства — — — — — — — — — — — — — 84
Заповијест Штаба Приморске оперативне групе од 1. априла 1944. штабовима 6. црногорске и 2. далматинске ударне бригаде за напад на комуникацију Никшић—Даниловград 85
Наређење Штаба 2. ударног корпуса НОВЈ од 4. априла 1944. Штабу 3. ударне дивизије да Музичка чета учествује у неколико борби — — — — — — — — — — — — 87
Наређење Штаба Приморске оперативне групе од 6. априла 1944. Штабу 6. црногорске ударне бригаде за вршење демонстративног напада на Даниловград — — — — — — 88
Преглед бројног стања људства, наоружања, муниције и стоке 7. црногорске ударне бригаде 6. априла 1944. године — — 90
Наређење Штаба 2. ударног корпуса НОВЈ од 7. априла 1944. за расформирање Пљеваљског и Бјелопољског НОП одреда — — — — — — — — — — — — — 92
Извјештај обавјештајног официра Приморске оперативне групе од 9. априла 1944. Обавјештајном одсеку 2. ударног корпуса о конференцији квислинга у Цетињу и расположењу народа у Катунској нахији — — — — — — — — 94
Извјештај Штаба 6. црногорске НОУ бригаде од 12. априла 1944. Штабу Приморске оперативне групе о борбама против непријатеља на Вељем Брду и комуникацији Подгорица —Цетиње — — — — — — — — — — — — — 98
Извјештај Штаба 8. црногорске ударне бригаде од 13. априла 1944. Штабу 37. НОУ дивизије о ситуацији на сектору те бригаде — — — — — — — — — — — — — 100
Извјештај Штаба 6. црногорске НОУ бригаде од 14. априла 1944. Штабу Приморске оперативне групе о ситуацији на сектору те бригаде — — — — — — — — — — — — 101
Наређење начелника Штаба 2. ударног корпуса НОВЈ од 18. априла 1944. команданту Групе батаљона за повезивање . са 3. санџачком бригадом и десном колоном ради усклађивања дејства — — — — — — — — — — — — 103
Извјештај Штаба 6. црногорске НОУ бригаде од 18. априла 1944. Штабу Приморске оперативне групе о посједању нових положаја и о пријему наоружања — — — — — — — 104
Допунско наређење Штаба Приморске оперативне групе од 19. априла 1944. Штабу 6. црногорске НОУ бригаде за притисак на Никшић и за тијесну везу са јединицама 7. црногорске НОУ бригаде _ — — __ — — — — — — — 105
Наређење Штаба 2. ударног корпуса НОВЈ од 20. априла 1944. потчињеним јединицама и органима за подузимање казнених мјера против непријатељских елемената — — — 107

Страна

Извјештај Штаба 8. црногорске ударне бригаде од 26. априла 1944. Штабу 37. НОУ дивизије о успјешним борбама на положајима Бојна Њива—Улошевина — — — — — 109
Извјештај Штаба 8. црногорске • ударне бригаде од 27. априла 1944. Штабу 37. НОУ дивизије о неуспјелом нападу на Бијело Поље — — — — — — — — — — — — 112
Наређење Штаба Приморске оперативне групе од 30. априла 1944. Штабу 6. црногорске НОУ бригаде за разбијање непријатеља у Катунској нахији — — — — — — — 115
Саопштење Штаба 2. ударног корпуса НОВЈ од 6. маја 1944. о успјешним операцијама у априлу за одбрану слободне територије — — — — — — — — — — — — — 116
Наређење Штаба 8. црногорске НОУ бригаде од 9. маја 1944. штабовима батаљона за посједање нових положаја и затварање праваца Пријепоље—Бродарево и Камена гора —Бродарево — — — — — — — — — — — — 119
Преглед бројног стања људстиа, наоружања и стоке 3. ударне дивизије од 12. маја 1944. године — — — — — — 122—123
Наређење Штаба 2. ударног корпуса НОВЈ од 13. маја 1944. за формирање чете за везу при Штабу корпуса — — — 123
Писмо Штаба 2. далматинске НОУ бригаде од 16. маја 1944. Штабу 12. херцеговачке бригаде 29. дивизије о распореду и задацима јединица — — — — — — — — — — — 125
Писмо Штаба Приморске оперативне групе од 27. маја 1944. Штабу 29. херцеговачке ударне дивизиЈе о распореду и задацима јединица и о неопходности садејства — — — 128
Писмо Штаба 2. далматинске НОУ бригаде од 30. маја 1944. Штабу 29. херцеговачке ударне дивизије о борби на Мрцинама и Рикалу — — — — — — — — — — — 129
Писмо Штаба 3. дивизије НОВЈ од 31. маја 1944. начелнику Штаба 7. црногорске ударне бригаде у вези с комбинованим акцијама батаљона 5. и 7. бригаде на непријатељске положаје Дуге—Врхови — — — — — — — — — — — 131
Извјештај Штаба 10. крајишке ударне бригаде од 6. јуна 1944. Штабу 5. НОУ дивизије о активности непријатеља на сектору Пљезља—Пријепоље — — — — — — — — — 132
Извјештај Штаба 10. крајишке ударне бригаде од 7. јуна 1944. Штабу 5. НОУ дивизије о борби на положају Отиловићи — Вијенац — — — — _ _ _ _ _ _ — — 133
Извјештај Штаба 10. крајишке ударне бригаде од 10. јуна 1944. Штабу 5. НОУ дивизије о борби на простору Коријен—Зекавице—Оџак—Оморњаш — — — — — — — — 137
Извјештај Штаба 10. крајишке НОУ бригаде од 12. јуна 1944. Штабу 5. ударне дивизије о успјешној борби на положајима Камена гора—Равна гора — — — — — — — 140
Извјештај Штаба Ловћенског НОП одреда од 12. јуна 1944. замјенику команданта 2. далматинске НОУ бригаде о распореду јединица — — — — — — — — — — — — 142
Наређење Штаба 5. црногорске НОУ бригаде од 14. јуна 1944. штабовима батаљона за напад на непријатеља на сектору Бродарево—Буковик—Зечја глава—Орлић — — — — 144
Извјештај Штаба 10. крајишке ударне бригаде од 14. јуна 1944. Штабу 5. НОУ дивизије о неуспјелом нападу на непријатеља на положајима Зурђеви врхови—Црни врх — — 146

Страна

Извјештај Штаба 10. крајишке ударне бригаде од 15. јуна 1944. Штабу 5. НОУ дивизије о борбама на Каменој гори — — 149
Извјештај Штаба 10. крајишке ударне бригаде од 16. јуна 1944. Штабу 5. НОУ дивизије о распореду и задацима јединица 151
Извјештај Штаба 10. крајишке НОУ бригаде од 19. јуна 1944. Штабу 5. ударне дивизије о упаду у Отиловиће и Заграђе и постављању нагазних мина на комуникацију Пљевља — Пријепоље — — — — — — — — — — — — 153
Извјештај Обавјештајног одсјека 2. ударног корпуса НОВЈ од 22. јуна 1944. Врховном штабу НОВ и ПОЈ о распореду и снази непријатеља на оперативном подручју тога корпуса — — — — — — — — — — — — — 154
Наређење Штаба 8. црногорске НОУ бригаде од 22. јуна 1944. штабовима 1. и 2. батаљона за напад на непријатеља на обалама Бистрице — — — — — — — — — — 156
Извјештај Штаба 7. црногорске ударне бригаде од 24. јуна 1944. Штабу 3. НОУ дивизије о борбама на положајима Петрово брдо—Бистрица—Коси — — — — — — — — — — 158
Извјештај Штаба 4. пролетерске бригаде од 25. јуна 1944. Штабу 2. пролетерске дивизије о борби на положајима Вељи врх —Османово брдо—Паљевина — — — — — — — — 160
Наређење Штаба 2. пролетерске далматинске НОУ бригаде од 2. јула 1944. штабовима батаљопа за напад на непријатељске положаје око Никшића — — — — — — — 163
Извјештај Штаба 4. пролетерске бригаде од 3. јула 1944. Штабу 2. пролетерске дивизије о неуспјелом нападу непријатеља на положаје Градина—Иваново брдо—Симовче—Бабино брдо _ — _ _ _ _ _ _ — _ _ . — — 167
Писмо Штаба 2. пролетерске дивизије од 11 јула 1944. штабовима 4. пролетерске и 3. српске НОУ бригаде о одрицању * од једнодневног оброка у корист сиротиње Црне Горе 169
Наређење Штаба 1. пролетерске дивизије НОВЈ од 17. јула 1944. потчињеним јединицама и Штабу 8. црногорске ударне бригаде за затварање праваца од Пљеваља и Пријепоља ка Тари и Лиму — — — — — — — — — — — — 171
Наређење Штаба 2. ударног корпуса НОВЈ од 19. јула 1944. Штабу Зетског НОП одреда о расформирању Штаба Одреда и свођењу борца на један батаљон — — — — — — 175
Извјештај Штаба 3. пролетерске (крајишке) бригаде од 19. јула 1944. Штабу 1. пролетерске дивизије о борбама на простору Бијело брдо—Лађане—Ружино брдо — — — — — — 176
Извјештај Штаба 8. црногорске ударне бригаде од 23. јула 1944. Штабу 1. пролетерске дивизије НОВЈ о нападу на положаје Губовача—Његњево—Обров — — — — — 179
Извјештај Обавјештајног одсјека 2. ударног корпуса од 24. јула 1944. Обавјештајном одсјеку Врховног штаба НОВ и ПОЈ о саставу њемачких јединица и исходу борби на сектору Андријевица—Беране — — — — — — — — — 180
Извјештај Штаба 13. пролетерске бригаде „Раде Кончар" од 25. јула 1944. Штабу 1. пролетерске дивизије о пребацивању на десну обалу Лима и о дејству на простору Водице—Горњи и Доњи Страњани—Врхови и према Јадовнику — — — — — — — — — — — — — 182

Страна

Извјештај Штаба 8. црногорске ударне бригаде од 26. јула 1944. Штабу 1. пролетерске дивизије о успјешном нападу на непријатеља на положајима Бистрица—Обров — — — 134
Извјештај Штаба 8. црногорске ударне бригаде од 27. јула 1944. Штабу 1. пролетерске дивизије о протјеривању непријатеља с лијеве обале Бистрице и о распореду батаљона 186
Извод из ратног дневника Радована Вукановића, команданта 3. ударне дивизије НОВЈ за период од 1. јануара до 27. јула 1944. године — — — — — — — — — — — 188
Извод нз Операцијског дневника 2. пролетерске НОУ бригаде за период од 20. маја до 28. јула 1944. године — — — — 252
Заповијест Штаба 1. пролетерске дивизије од 29. јула 1944. штабовима 13. пролетерске и 8. црногорске бригаде за дејство на десној обали Лима на простору Јасен—ријека Бистрица—ријека Дубочица—Страњани — — — — 270
Извјештај Штаба 13. пролетерске бригаде „Раде Кончар" од 29. јула 1944. Штабу 1. пролетерске дивизије о дејству на десној обали Лима на простору Страњани—Врхови—Кожељ—Милаковићи — — — — — — — — — — — 276
Упутсгво Штаба 1. пролетерског корпуса од 30. јула 1944. Штабу 1 пролетерске дивизије у вези са формирањем извиђачких чета при штабовима бригада и Штабу Дивизије — — — 280
Наређење Штаба 2. пролетерске далматинске бригаде од 30. јула 1944. штабовима 2, 3. и Никшићког ударног батаљона за посједање нових положаја — — — — — — — — 286
Бројно стање људства, коња и наоружања 3. пролетерске (крајишке) бригаде 31. јула 1944. године — — — — — 288
Извјештај Штаба 8. црногорске НОУ бригаде од 31. јула 1944. Штабу 1. пролетерске дивизије о резултатима борби на простору Височко—Заумско—Пећарска — — — — — 291
Извјештај Штаба 8. црногорске НОУ бригаде од 2. августа 1944. Штабу 1. пролетерске дивизије о разбијању непријатеља на положајима Пећарска—Заумско—Височко—Баре — — 292
Наредба Штаба 2. ударног корпуса НОВЈ од 3. августа 1944. о похвали Извиђачког батаљона Корпуса за успјешно извршени задатак у Катунској нахији — — — — — 294
Наређење Штаба 2. ударног корпуса НОВЈ од 5. августа 1944. ваздухопловној бази за предузимање потребних мјера у случају непријатељског напада — — — — — — — 296
Наређење Штаба 2. ударног корпуса НОВЈ од 11. августа 1944. Корпусној војној области за предузимање строге приправности у свим подређеним установама — — — — 297
Наређење Штаба 2. ударног корпуса од 13. августа 1944. потчињеним јединицама за предузимање мјера поводом непријатељске офанзиве на ослобођену територију — — 298
Наређење Штаба 8. црногорске НОУ бригаде од 14. августа 1944. штабовима батаљона и Штабу 2. италијанске бригаде за посједање положаја на лијевој обали Лима — 299
Наређење Штаба 8 црногорске бригаде од 14. августа 1944. Штабу 2. италијанске бригаде дивизије „Гарибалди" за посједање положаја Врапче поље — Мајсторовина — Брсково — Тара — — — — — — — — — — 301

>

Страна

Извјештај Штаба 8. црногорске НОУ бригаде од 14. августа 1944. Штабу 1. пролетерске дивизије о борбама на положајима Ланишта — Баре — Кофрц и о посједању положаја на лијевој обали Лима — — — — — — — 303
Извјештај Штаба 8. црногорске НОУ бригаде од 18. августа 1944. Штабу 1. пролетерске дивизије о доласку на просторију Бујаци — Крупце — — — — — — — — 305
Наређење замјеника команданта 2. далматинске пролетерске бригаде од 15. августа 1944. штабовима 2. и 3. батаљона и Штабу Никшићког ударног батаљона за појачање будности на положајима и хитно обавјештавање о свим промјенама — — — — — — — — — — — 306
Извод из Операцијског дневника 6. црногорске НОУ бригаде за период од 1. до 15. августа 1944. године — — — 308
Наређење Штаба 2. ударног корпуса НОВЈ од 17. августа 1944. Штабу 3. ударне дивизије за пребацивање јединица на нове положаје уз организовано задржавање непријатеља 317
Обавјештење Штаба 12. корпуса НОВЈ од 19. августа 1944. Штабу 2. корпуса НОВЈ о доласку на сектор Пивске Планине и о стању у јединицама — — — — — — — 319
Заповијест Штаба 12. корпуса НОВЈ од 19. августа 1944. штабовима 16. и 36. дивизије за контролу сектора Шћепан Поље — Штулац и Мратиње — Крстац и за затварање прелаза преко ријека Таре и Пиве — — — — — — 321
Обавјештење Штаба 12. корпуса НОВЈ од 19. августа 1944. Штабу 6. пролетерске дивизије о ситуацији у Црној Гори и Санџаку и о стању у јединицама — — — — 324
Извјештај обавјештајног официра 16. ударне дивизије од 19. августа 1944. Штабу 12. ударног корпуса о напредовању непријатеља са праваца Пљеваља и Колашина — — 325
Писмо Штаба 2. ударног корпуса НОВЈ од 22. августа 1944. команданту савезничког Ваздухопловног корпуса којим му изражава захвалност за транспортовање тешких рањеника у Италију — — — — — — — — — — — 327
Наређење Штаба 12. ударног корпуса НОВЈ од 22. августа 1944. Штабу 6. пролетерске дивизије за обезбјеђење аеродрома Брезна — — — — — — — — — — — 328
Извјештај Штаба 6. црногорске НОУ бригаде од 23. августа 1944. Штабу 2. ударног корпуса НОВЈ о ситуацији на сектору 7. црногорске НОУ бригаде и о промјени положаја 329
Наређење команданта Групе батаљона од 30. августа 1944. штабовима батаљона за демонстративан напад на положаје око Никшића — — — — — — — — — — — 330
Извјештај Штаба 1. пролетерске бригаде од 1. септембра 1944. Штабу 1. пролетерске дивизије о дејствима у августу на сектору Пљевља — Бијело Поље — Прибој — — — 333
Обавјештење Штаба Црногорске бригаде народне одбране од 2. септембра 1944. Даниловградском среском народноослободилачком одбору о нападу на Вежешник — — — 348
Наређење Штаба 3. НОУ дивизије од 3. септембра 1944. Штабу 7. црногорске бригаде за рушење комуникација Андријевица — Трешњевик и Андријевица — Беране — — 352

Страна

Извјештај Штаба 3. пролетерске крајишке бригаде од 5. септембра 1944. Штабу 1. пролетерске дивизије о дејствима у августу на сектору Пљевља — Прибој — Ужице — 354
Извјештај Обавјештајног одсјека 2. ударног корпуса НОВЈ од 6. септембра 1944. Врховном штабу НОВ и ПОЈ о распореду и јачини 181. њемачке дивизије — — — — — 357
Наређење Штаба 2. корпуса НОВЈ од 9. септембра 1944. партизанским одредима да уз помоћ команди мјеста изврше мобилизацију људства за борбу против окупатора и домаћих издајника — — — — — — — — — — 359
Наређење Штаба 7. црногорске НОУ бригаде од 9. септембра 1944. године 1. и 3. батаљону да садејствују с јединицама 9. бригаде на правцу Турије и Виницке — — — — 362
Наређење Штаба 2. корпуса НОВЈ од 16. септембра 1944. Штабу 29. дивизије о формирању нових јединица при штабовима дивизија и бригада — — — — — — — — 363
Наређење Штаба Ловћенског НОП одреда од 23. септембра 1944. Штабу Првог батаљона за посједање положаја на комуникацији Цетиње — Ријека Црнојевића — — — — 369
Наређење Штаба 2. далматинске пролетерске бригаде од 27. септембра 1944. потчињеним јединицама за напад на непријатеља на просторији Жељево — Коњско — Убли — 371
Наређење Штаба 6. црногорске НОУ бригаде од 15. октобра 1944. Штабу 4. батаљона за напад на непријатељски гарнизон код Даниловграда — — — — — — — — 374
Бојна релација Штаба Ловћенског НОП одреда за период од 1. до 15. октобра 1944. године — — — — — — — 375
Преглед бројног стања и наоружања 5. црногорске пролетерске бригаде 18. октобра 1944. године — — — — 380
Наредба Штаба 2. ударног корпуса НОВЈ од 21: октобра 1944. поводом ослобођења Београда — — — — — — — 382
Извјештај Штаба 7. црногорске НОУ бригаде од 29. октобра 1944. Штабу 3. НОУ дивизије о борбама од 21. до 27. октобра — — — — — — — — — — — — — 384
Наређење Штаба 10. црногорске НОУ бригаде од 29. октобра 1944. Штабу Ловћенског НОП одреда за посједање положаја Улићи — Бокови — — — — — — — — — 385
Извјештај Штаба Ловћенског НОП одреда од 31. октобра 1944. Команди Другог подручја о војно-политичкој ситуацији на подручју Одреда — — — — — — — — — — 387
Наређење Штаба Ловћенског НОП одреда од 2. новембра 1944. потчињеним јединицама за напад на непријатељска упоришта на комуникацију Цетиње — Подгорица — — 388
Извјештај Штаба Ловћенског НОП одреда од 4. новембра 1944. Штабу 10. црногорске НОУ бригаде о нападу на непријатељско упориште Кокошја Главица — — — — — 390
Извјештај Штаба Ловћенског НОП одреда од 4. новембра 1944. Штабу 10. црногорске НОУ бригаде о борбама на положају Очевићи — Хан Машановића — — — — — 392
Наређење Штаба 10. црногорске НОУ бригаде од 7. новембра 1944. Штабу Ловћенског НОП одреда за рушење комуникације Цетиње — Подгорица — — — — — — 393

Страна

Извјештај Ловћенског НОП одреда од 8. новембра 1944. Штабу 10. црногорске НОУ бригаде о продору непријатеља из Подгорице у Ријеку Црнојевића — — — — — — 394
Извјештај Штаба Ловћенског НОП одреда од 9. новембра 1944. Штабу 10. црногорске бригаде о борбама на комуникацији Ријека Црнојевића — Цетиње — — — — — — — 395
Извјештај Штаба 6. црногорске НОУ бригаде од 10. новембра 1944. Штабу Приморске оперативне групе о учешћу Првог батаљона у нападу на Цетиње — — — — — — — 396
Извјештај Штаба 6. црногорске НОУ бригаде од 10. новембра 1944. штабовима 2. ударног корпуса и Приморске оперативне групе о распореду и јачини окупаторских снага на секторима Подгорица — Цетиње и Подгорица — Даниловград — — — — — — — — — — — — — — 398
Бојна релација Штаба Ловћенског НОП одреда за период од 16. новембра до 1. децембра 1944. године — — — — 400
Преглед бројног стања људства, наоружања и стоке 5. пролетерске НОУ бригаде 10. децембра 1944. године — — — 403
Наређење Штаба 7. црногорске НОУ бригаде од 10. децембра 1944. начелнику овога штаба да са 2. батаљоном испољи активност у правцу Мојковца — — — — — — — 405
Наређење Штаба 7. црногорске НОУ бригаде од 13. децембра 1944. Штабу 2. батаљона за контролисање правца Турјак — Мучница — Брсково — Пржиште — — — — 406
Обавјештење Штаба 22. дивизије НОВЈ од 20. децембра 1944. Штабу 3. ударне дивизије о ситуацији у Санџаку и о оперативним плановима — — — — — — — — — 407
Извод из Операцијског дневника 2. дивизиона Артиљеријске групе 2. ударног корпуса НОВЈ за период од 11. до 31. децембра 1944. године — — — — — — — — — 409
Преглед бројног стања људства, оружја и муниције 2. ударног корпуса НОВЈ 1. јануара 1945. године — — — — 424—425
Преглед бројног стања и наоружања Артиљеријске групе 2. ударног корпуса НОВЈ 1. јануара 1945. године — — — 426
Преглед бројног стања и наоружања 1. црногорске бригаде народне одбране и Војне области 29. дивизије НОВЈ 1. јануара 1945. године — — — — — — — — 430—431
Извод из Операцијског дневника 2. ударног корпуса НОВЈ за период од 1. јануара 1944. до 1. јануара 1945. године — 431
Извјештај Штаба 3. ударне дивизије НОВЈ од 1. јануара 1945. Штабу 2. ударног корпуса о борбама од 22. новембра до 31. децембра 1944. године — — — — — — — — 680
РЕГИСТАР _ _ _ _ _ — _ — — — — — — 687

Ј1 е к т о р

Милош Гајић

Т е х н и ч к и у р е д н и к

Велисав Марковић, **мајор**

К о р е к т у р а

Колектив коректора Војноисторијског института

Рукопис предат у штампу августа 1969. године

Штампање завршено децембра 1969. године

Тираж 1.000 примерака

Штампа: Штампарско предузеће „КУЈ1ТУРА" — Београд, Македонска 4

ISPRAVKA

Strana	*Red*	*Stoji*	*Treba*
21	6. odozdo	zapadnim	zadnjim
23	2. odozgo	respektovatd	respektovatd.
45	13. odozgo	naraspoloženju	neraspoloženju
71	5. odozdo	Fjurl	Fjuri
226	1. odozdo	vidi dok. br. 52	Vidi dok. br. 53, prim. br. 3
228	2. odozdo	isto, prim. br. 5	Vidi AVII, F-17, reg. br. 6/1, k. 450
481	2. odozdo	griginala	originala
510	10. odozgo	Jeli	Je li
537	23. odozdo	pare	pero
561	5. odozgo	Zageb	Zagreb
931	9. odozdo	Belovar	Bjelovar
1028	14. odozdo	Beograda	Beogradu
1038	22. odozgo	gerelastaba	generalštaba